

ΑΡΧΕΙΟΝ
ΤΟΥ
ΘΡΑΚΙΚΟΥ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟΥ
ΚΑΙ
ΓΛΩΣΣΙΚΟΥ ΘΗΣΑΥΡΟΥ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΥΠΟ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΘΡΑΚΩΝ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΠΟΛΥΔ. ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

ΤΟΜΟΣ Δ'.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΙΣ "ΠΟΛΥΒΙΟΤΕΧΝΙΚΗΣ"
1937—38

ΟΙ ΙΔΡΥΤΑΙ ΤΟΥ «ΑΡΧΕΙΟΥ»

ΑΛΕΞ. ΜΑΥΡΟΜΜΑΤΗΣ Διευθ. Έθν. Τραπ. Ελλάδος
ΣΑΡΑΝΤΗΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ Χρηματιστής
ΔΗΜΟΣΘ. ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΔΗΣ Πολιτευτής τ. Υπουργός
Ν. ΚΩΝΣΤΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ Πολιτευτής
Κ. ΠΑΠΑΔΑΤΗΣ Διευθ. Υπουργ. Υγιεινής
Κ. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ Αρχιτέκτων
ΣΤΥΛ. Χ. ΑΛΒΑΝΟΣ Τοπογράφος
Μ. ΧΑΤΖΗΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣ Όδοντοίατρός
ΠΟΛΥΔ. ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ Καθηγητής

Η ΙΕΡΑ ΤΗΣ ΦΙΛΙΠΠΟΥΠΟΛΕΩΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΚΑΙ ΟΙ ΚΩΔΙΚΕΣ ΑΥΤΗΣ

I.

Εἰσαγωγή

§ 1). Κατὰ τὴν νέαν τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου πολιτικὴν διοργάνωσιν τὸ ἀχανὲς Ρωμαϊκὸν κράτος διηρέθη εἰς τέσσαρας μεγάλας ὑπαρχίας, ἀντιστοιχοῦσας πρὸς τὰ τέσσαρα μεγάλα τμήματα, εἰς ἃ εἶχε διαιρεθῆ ὑπὸ τοῦ Διοκλητιανοῦ, ἥτοι εἰς τὴν ὑπαρχίαν τῆς Ἀνατολῆς, τοῦ Ἰλλυρικοῦ, τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Γαλλίας. Αἱ τέσσαρες ὑπαρχίαι ὑποδιηρέθησαν εἰς δεκατέσσαρας διοικήσεις καὶ αὗται πάλιν εἰς ἑκατὸν εἴκοσιν ἐπαρχίας⁽¹⁾. Εἰς τὴν ὑπαρχίαν τῆς Ἀνατολῆς ἔχουσαν πέντε διοικήσεις, συμπεριλαμβανέτο καὶ ἡ διοίκησις τῆς Θράκης ἔχουσα ἕξ ἐπαρχίας, ἥτοι τὴν τῆς Εὐρώπης, Ροδόπης, Αἰμιμόντου, Θράκης, Μοισίας καὶ Σκυθίας, ὧν πρωτεύουσαι πόλεις καὶ ἔδραι τῶν ἐπαρχῶν ἦσαν ἡ Ἡράκλεια, ἡ Τραϊανούπολις, ἡ Ἀδριανούπολις, ἡ Φιλιππούπολις, ἡ Μαρκιανούπολις καὶ ἡ Τόμη.

Τὴν πολιτικὴν τοῦ κράτους ταύτην διαίρεσιν ἠκολούθησε καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ αὐτοῦ ἐκχριστιανισθέντος. Ἐκ τούτου καὶ ἡ τῆς Θράκης διοίκησις ἀπετέλεσεν *ἐξαρχίαν* ἔχουσαν ἕξ μητροπόλεις, ὅσας δηλ. ἐπαρχίας, διατελοῦσαν δὲ ἀνεξάρτητον ἀπὸ τῶν ἄλλων ἐξαρχιῶν μέχρι τῆς τετάρτης οἰκουμένης συνόδου (451). Ἐκτοτε ὁμως ἡ ἐξαρχία τῆς Θράκης ὑπῆχθη σὺν ἄλλαις εἰς τὴν κανονικὴν δικαιοδοσίαν τοῦ πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως⁽²⁾, ἡ δὲ μητρόπολις Φιλιππουπόλεως, τετάρτη τῆς ἐξαρχίας, κατέλαβε διαδοχικῶς ἐν τῷ συνταγματικῷ τῶν μητροπόλεων τοῦ πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως θέσιν λς', λζ', λθ', λς', μγ', λς', κς' καὶ τελευταίως κγ'⁽³⁾. Ἐν τῇ κλήσει μητροπολιτῶν Ἐπιφανίου ἀρχιεπισκόπου Κύπρου ὁ μητροπολίτης Φιλιππουπόλεως ἤρχετο κατὰ τάξιν ἐπὶ τῶν πρώτων Βυζαντιακῶν χρόνων εἰκοστὸς ὄγδοος: «κῆ' ἐπαρχίας Θράκης Φιλιππουπόλεως»⁽⁴⁾, καὶ ἐφημίζετο ἀρχικῶς «ὑπέριμος καὶ ἑξαρχος πάσης Θράκης», βραδύτερον δὲ «ὑπέριμος καὶ ἑξαρχος Θράκης Δρογοβητίας».

1) Σπ. Λάμπρου, Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος, τόμ. III, σελ. 279.

2) Γερμανοῦ, μητροπολίτου Σάρδεων, ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι ἀνατολικῆς καὶ δυτικῆς Θράκης, Θρακικά, τόμ. VI, ἔτος 1935, σελ. 37.

3) Τοῦ αὐτοῦ, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι βορείου Θράκης, αὐτόθι, τόμ. VIII, ἔτ. 1937, σελ. 183 καὶ ἑξῆς, ἐνθα καὶ αἱ σχετικαὶ περὶ τῶν μητροπολιτῶν ἀρθροὶ παραπομαί.

4) Κ. Πορφυρογεννήτου, Ἐκθέσεις τῆς βασιλείου τάξεως, βιβλ. II, 54, σελ. 793, τόμ. I ἔκδ. Βόννης.

Ἡ ἐπαρχία Φιλιππουπόλεως ἀπὸ τοῦ ἑβδόμου ἤδη αἰῶνος εἶχε τρεῖς ἐπισκοπὰς, τὴν τῆς Διοκλητιανουπόλεως, Σεβαστοπόλεως καὶ Λιοσπόλεως (5), ὧν αἱ θέσεις μέχρι σήμερον εἶναι ἀκαθόριστοι, ἐπὶ δὲ τῶν χρόνων τῶν εἰκονομάχων (717—787) ἠῤῥήθησαν αὐταὶ εἰς ὀκτὼ προστεθειῶν τῶν ἐπισκοπῶν Βερόης, Μαρκέλλης, Λιθοπροσώπου, Δεκαστέρων καὶ Λεβέδου (6), ὧν αἱ θέσεις πλὴν τῶν δύο πρώτων ἀγνοοῦνται (7). Ἀπὸ τοῦ δεκάτου αἰῶνος μνημονεύονται τῆς ἐπαρχίας δέκα ἐπισκοπαί, ὧν οἱ ἐπίσκοποι ἐκαλοῦντο Ἁγαθονικεῖας, Λιοτίτσης, Σκουταρίου, Λεύκης, Βλέπτου, Δραμίτσης, Ἰωαννίτσεων, Κωνσταντίας, Βελικίας καὶ Βουκόβων (8). Ἀπασαὶ αὐταὶ δὲ μετὰ τοῦ δεκάτου τρίτου αἰῶνος ἀρχομένου καὶ τοῦ δεκάτου τετάρτου φθίνοντος ἐξέλιπον ὀριστικῶς διασφραζομένων μόνον ψιλωνύμως τῶν τῆς Ἁγαθονικεῖας (9), Κωνσταντίας (10) καὶ Λεύκης (11), τῆς δὲ Λιοτίτσης ἢ Λιτίτσης προαχθείσης τῷ 1341 ἐπὶ Ἀνδρονίκου τοῦ Παλαιολόγου εἰς μητρόπολιν, τῷ 1652 πατριαρχεύοντος Ἰωαννικίου τοῦ Βου εἰς ἀρχιεπισκοπὴν καὶ τῷ 1855 πατριαρχεύοντος Κυρίλλου τοῦ ΣΤ' εἰς μητρόπολιν αὐτῆς (12).

Αἱ πάλαι ποτὲ ἐπισκοπαὶ αὐταὶ μετὰ τῶν περιφερειῶν τῶν δὲν εἶναι δυνατὸν νῦν νὰ καθορισθῶσιν ἀσφαλῶς. Οὕτω ἡ Ἁγαθονικεῖα, ἡ κατὰ τὴν Ἄνναν τὴν Κομνηνὴν Ἁγαθονική, ἔκειτο βορείως τῆς Ἀδριανουπόλεως (13), κατὰ τὸν Jirecek δυτικῶς καὶ πλησίον τοῦ νῦν Καβακλή, τῆς περιφερείας τῆς ἐκτεινομένης πρὸς βορρᾶν μέχρι τοῦ τῶν Ἐλάφων ὄρους (Ἀνθαίμου) (14),

5) *Parthey*, Hieroclis synecdemus et notitiae Graecae episcopatum, Berlin, ἔτ. 1866, σελ. 160, 239.

6) *C. De Boor*, Zeitschrift für Kirchengeschichte, τόμ. XII, ἔτος 1891, σελ. 520—534.

7) *Moutafschiew P.* Περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς γεωγραφίας τῆς ἐπαρχίας Φιλιππουπόλεως, βουλγαριστί, ἐν τῷ πρὸς τιμὴν τοῦ μητροπολίτου τῆς Πλόβδηφ Μαξιμίμου ἐκδοθέντι πανηγυρικῷ τεύχει ἐπὶ τῇ 80ετηρίδι του, ἔτ. 1931, σελ. 87—97.

8) *Οἰκονόμου Κ.* ἱερέως, Ἱστοριογεωγραφικὴ περιγραφή τῆς ἐπαρχίας Φιλιππουπόλεως, Βιέννη 1819, σελ. 15 § ζ'.—*Moutafschiew*, ἐνθα ἄνωτέρ.—*Parthey*, ἐνθα ἄνωτ. σελ. 122, 218.—Σημειωτέον ὅτι ἐκ τῶν δέκα τῶν ἐπισκοπῶν ὀνομάτων δύο τὰ *Δράμιτσα* καὶ *Ἰωάννιτσα* ἔχουσι τὴν Σλαυικὴν τοπωνυμικὴν κατάληξιν *-τσα*, τρία δὲ εἶναι Ἑλληνικοὶ μετασχηματισμοὶ Σλαυικῶν ὀνομάτων: *Λιοτίτσα* (*λιούτ*=δριμύς, *τραχύς*, *λιούτitsche*=τὸ φυτὸν βατράχιον, *λιούτitsa*, *λιούτινα*, *λιουτένιε* κτλ.), *Βελικία* (*βελίκ*=μέγας, *βελίtschie*=μεγαλειότης, *βελίtschina* κτλ.), *Βούκοβα* (*Μπούκοβο*=φηγῶν, δρυμύς, ἐκ τοῦ *μπούκ*=φηγός, δρυς). Ἀναμφιβόλως τὸ *Βούκοβα*—*Μπούκοβα* οὐδεμίαν σχέσιν εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχη πρὸς τὸ Τουρκικὸν *Μπο(ύ)κ-ὀβὰ* (σκῶρ·πεδίον) διότι οἱ Τούρκοι πολλῶ βραδύτερον κατέλαβον τὴν Θράκην.

9) Ἰδε, *Γερμανοῦ μητρ. Σάρδεων*. Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι βορείου Θράκης ἐνθα ἄνωτ. σελ. 111. 10) Αὐτόθι, σελ. 144. 11) Αὐτόθι, σελ. 145. 12) Αὐτόθι, σελ. 146—151 μετὰ τῶν οἰκείων παραπομπῶν.

13) *Ἄννης Κομνηνῆς*, Ἀλεξιάδος, βιβλ. X, § 4, τόμ. II, σελ. 24, στίχ. 13.

14) *Jirecek-Argyrou*, Ὀδοπορικὸν Βουλγαρίας, βουλγαριστί, σελ. 693.

κατὰ δὲ τὸν Κωνστ. Οἰκονόμον ἐπὶ τῆς Ροδόπης νοτίως τῆς Φιλιππουπόλεως περὶ τὴν νῦν κώμην Βελάστιτσαν (15), ὅπου καὶ ἡ φερώνυμος τῆς κόμης παλαιὰ τοῦ ἁγίου Γεωργίου μονή (16). Ἡ *Λιόγισσα* ἔκειτο κατὰ τὸν Καντακουζηνὸν καὶ τὸν Οἰκονόμον παρὰ τῷ νῦν Ὀρτάκιοϊ (17), ὅπου παρὲς μενεὲν ἐσχάτως ὁ μητροπολίτης Ἐὶδὸν Σκουτάριον κατὰ τινὰς ἔνεκα τῆς συνωνυμίας εἶναι τὸ ὑπὸ τῆς Ἄννης τῆς Κομνηνῆς μνημονευόμενον Σκουτάριον, ἀπέχον 18 σταδίου τῆς Ἀδριανουπόλεως (18), ὅπου ἀπίθανον ἔνεκα τοῦ πλησιοχώρου πρὸς τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ πρὸς τὰς προμνημονευθείσας δύο ἄλλας ἐπισκοπὰς· ὅθεν πιθανωτέρα φαίνεται ἡ γνώμη τοῦ Οἰκονόμου ὅτι εἶναι τὸ καὶ νῦν ἔτι ὀνομαζόμενον Σκουτάριον ἢ Σκουταρέτον, τουρκιστὶ Δογαντσέλο, κώμη κειμένη ἐκεῖθεν τοῦ Ἐβρου βορειοανατολικῶς τῆς Φιλιππουπόλεως 2 1/2 ὥρας μακρὰν (19), οἰκουμένη ἀνέκαθεν ὑπὸ χριστιανῶν μόνον, ὅπου παραδέχεται καὶ ὁ Μουταφτσῆφ (20). Ἡ *Λεύκη* κατὰ τὸν Οἰκονόμου εἶναι τὸ νῦν Τοπόλοβον ἐπὶ τῆς Ροδόπης 18—20 χιλιόμετρα νοτιοανατολικῶς τοῦ Στενιμάχου (21), κατὰ δὲ τὸν Μουταφτσῆφ εἶναι τὸ νῦν Μπέλοβον ἐπὶ τῆς Ροδόπης βορειοδυτικῶς τῆς Φιλιππουπόλεως, ὅπου ὑπάρχουσι μεσαιωνικὰ ἔρεπια (22). Τὸ *Βλέπιον* εἶναι ἀγνώστου ὁλοσχερῶς τοποθεσίας, ἡ δὲ *Αρράμισσα* πιθανῶς κατὰ τὸν Jirecek ἔκειτο δυτικῶς τοῦ Μοναστηρίου ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ Καβακλῆ, ὅπου νῦν κεῖται ἡ τὸ αὐτὸ ὄνομα ἔχουσα κώμη Δράμα (23), ὅπου ἀπορρίπτει ὁ Μουταφτσῆφ. Τὰ *Ἰωάννισσα* ἔκειντο κατὰ τὸν Jirecek ἐν τῇ ἀνατολικῇ Ροδόπῃ (24), κατὰ δὲ τὸν Μουταφτσῆφ δέον ν' ἀναζητηθῶσι μᾶλλον βορείως τῆς Φιλιππουπόλεως περὶ τὸ Μέσον ὄρος. Ἡ *Κωνσταντία* ἔκειτο κατὰ τὸν Μουταφτσῆφ, στηριζόμενον εἰς μαρτυρίαν τοῦ Ἀραβὸς γεωγράφου Ἰρδίσι, περὶ τὸ Χάσκοβον καὶ

15) *Κ. Οἰκονόμου*, ἔνθ. ἄνωτ. σελ. 48 § 11η'.

16) *Μυρτίλ. Ἀποστολίδου*, Ἡ ἐπὶ τῆς Ροδόπης μονὴ τοῦ ἁγ. Γεωργίου. Θρακικά, τόμ. V, ἔτ. 1934, σελ. 236—245.

17) *Καντακουζηνοῦ*, ἱστορ. βιβλ. III § 57, τόμ. II, σελ. 348, στίχ. 21.—*Οἰκονόμου*, ἔνθ. ἄνωτ. σελ. 12 § 8'.

18) *Ἄννης Κομνηνῆς*, ἔνθ. ἄνωτ. βιβλ. X § 4, τόμ. II, σελ. 24, στίχ. 10.

19) *Κ. Οἰκονόμου*, ἔνθ. ἄνωτ. σελ. 32 § 13'.

20) *Moutafschiew*, ἔνθ. ἄνωτ. σελ. 103.

21) *Κ. Οἰκονόμου*, ἔνθ. ἄνωτ. σελ. 56 § 15'. Τὸ Σλαυικὸν *Τοπόλοβο* εἶναι πιστὴ μετάφρασις τοῦ *Λεύκη - Λευκῶν*· διότι τὸ δένδρον *λεύκη*, τουρκιστὶ *καβάκ*, παρὰ τε τοῖς Βουλγάροις καὶ τοῖς βορείοις Θραξὶ λέγεται *τοπόλα*, ἐκ τοῦ λατινικοῦ *populus* (*ποπόλα - τοπόλα* δι' ἀνομοίωσιν).

22) *Moutafschiew*, ἔνθ. ἄνωτ. σελ. 106. Ὡσαύτως καὶ τὸ Σλαυικὸν *Μπέλοβο* εἶναι δυνατὸν νὰ θεωρηθῇ πιστὴ μετάφρασις τοῦ Ἑλληνικοῦ *Λεύκη - Λευκῶν* ἐκ τοῦ *λευκός* (*μπελ=λευκός*).

23) *Jirecek-Argyrow*, ἔνθ. ἄνωτ. σελ. 752.

24) *Jirecek*: Heerstrasse und Balkaupässe, σελ. 73, «Ioannica bestand hoch 1339 in der östlichen Rhodopa».

τὸ Χαρμανλί²⁵⁾. Τῆς Βελικίας εἶναι ἄγνωστος ἡ τοποθεσία, τὰ δὲ Βούκοβα πιθανῶς εἶναι κατὰ τὸν Jirecek τὸ φέρον τὸ αὐτὸ ὄνομα νῦν χωρίον Βούκοβον μεταξὺ Χασκόβου καὶ Στενιμάχου²⁶⁾.

§ 2). Ἡ Φιλιππούπολις ἤρξατο ἐκχριστιανιζομένη, καθ' ὡς μαρτυρίας ἔχομεν, ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ τρίτου αἰῶνος, πιθανῶς συγχρόνως μετὰ τοῦ Βυζαντίου. Ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Μαξιμιανοῦ (286—305) πολλοὶ τῶν Φιλιππουπολιτῶν, ἐν οἷς καὶ οἱ προὔχοντες ἦσαν χριστιανοί: «πολλοὶ γὰρ εἰσὶ χριστιανοὶ εἰς τὴν πόλιν ταύτην καὶ οἱ πρῶτοι αὐτῶν» (1). Ἐξ ἐπιτυμβίας διπλῆς ἐπιγραφῆς τεκμηριοῦται ὅτι ὁ ἔθνισμός ὑπεχώρησεν εἰς τὸν χριστιανισμόν κατὰ τὸν τέταρτον αἰῶνα ἄνευ μίσους καὶ ἔχθρας. Δύο γυναῖκες τῆς αὐτῆς οἰκογενείας φέρουσαι τὸ αὐτὸ ὄνομα (πιθανῶς προμήτωρ καὶ ἔγγονος κατὰ τὸ ἔθιμον τῶν προσωνυμιῶν), συνετάφησαν ἐν τῷ αὐτῷ τάφῳ. Παρὰ τῇ ἐθνικῇ *Κυρίλλα, ἀλόχῳ τοῦ οἰκοδόμου Ἐὐκλείδου*, ἀποθανοῦση κατὰ τὸν τρίτον αἰῶνα, ἐτάφη ἡ συγγενῆς *Ἀθ(ρηλία) Κυρήλα χριστιανὴ πιστὴ αἰμνηστος*, ἀποθανοῦσα κατὰ τὸν τέταρτον αἰῶνα (2). Ἐκ τούτων ἔπεται ὅτι ἡ Φιλιππούπολις ἔτυχεν ἀρχιεπισκόπου κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἤδη ἐπὶ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου, ὡς μητρόπολις τῆς ἐπαρχίας Θράκης. Ἀρχομένου τοῦ τετάρτου αἰῶνος οἱ Φιλιππουπολίται ἦσαν ἡμιαιρενοί, διότι καὶ ὁ ἐν ἔτει 343 μνημονευόμενος μητροπολίτης αὐτῶν ἦτο ὀπαδὸς τοῦ Ἀρείου καὶ οἱ ἐν τῇ οἰκουμενικῇ συνόδῳ τῆς Σαοδικῆς ἐν ἔτει 347 διαστάντες ἡμιαιρενοὶ πατέρες ἀπεχώρησαν εἰς τὴν Φιλιππούπολιν προφανῶς μεταξὺ τῶν ὁμοιδεατῶν των, ὅπου συνεκρότησαν ἄλλην σύνοδον καὶ ἠθέλησαν ν' ἀκυρώσωσι τὰς πράξεις τῆς ἐν τῇ Σαοδικῇ συνόδου (3).

Πλήρης καὶ ἀκριβὴς κατάλογος τῶν μητροπολιτῶν Φιλιππουπόλεως ἀπὸ τοῦ χρόνου τῆς συστάσεως μέχρι τῆς ἐν ἔτει 1914 καταλύσεως ὑπὸ τοῦ τρίτου Βουλγαρικοῦ βασιλείου τῆς Ἑλληνικῆς ταύτης μητροπόλεως, εἰς ἣν ὠφείλετο κατὰ τὸ πλεῖστον ἡ διατήρησις τοῦ ἑλληνισμοῦ μετὰ τῆς ὀρθοδοξίας ἐν τε τῇ πόλει καὶ ἐνιαχοῦ τῆς ἐπαρχίας ἐν μέσῳ τῶν κατακλυσάντων αὐτὴν ἀπὸ τοῦ δεκάτου ἤδη αἰῶνος Σλαυοβουλγάρων, εἶναι ἀδύνατον νὰ συνταχθῇ ἔλλειψει ἐπαρχῶν καὶ συνεχῶν πηγῶν. Διότι ἐκ μὲν τῆς βυζαντινοκρατίας περιεσώθησαν ἡμῖν μόνον 19 μητροπολιτῶν ὀνόματα, ὧν τινα ἀμφισβητοῦνται, ἐκ δὲ τῆς τουρκοκρατίας μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ δεκάτου

25) *Moutafschiew*, ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 110.

26) *Jirecek-Argyrow*, ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 390.

§ 2) 1) *Συναξάριον* τοῦ μάρτυρος ἀγίου Ἀλεξάνδρου τοῦ Ρωμαίου, *Bull. de l'inst. archéol. Bulg.* τόμ. VIII, ἔτ. 1934, σελ. 153.

2) *Μυρτ.* Ἀποστολίδου, Συλλογὴ ἀρχαίων ἐπιγραφῶν ἀνευρεθεισῶν ἐν Φιλιππουπόλει, Θρακικὰ τόμ. VI, ἔτ. 1935, σελ. 169, ἀρ. 92.

3) *Cassiodori hist.* IV, § 21—25. Ἴδε καὶ *Διομήδους Κυριακοῦ*, ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία σελ. 118 καὶ *Σ. Λάμπρου*, ἱστορία τῆς Ἑλλάδος, τόμ. III, σελ. 296.

ἑβδόμου αἰῶνος ὁ μόνον, ἐπομένως ὁ κατάλογος κατὰ τοὺς 13 πρώτους αἰῶνας εἶναι πλήρης κενῶν, κατόπιν δὲ κατὰ μὲν τὸν 17ον αἰῶνα εἶναι σχεδὸν πλήρης καὶ κατὰ τὸν 18ον καὶ 19ον τελείως πλήρης, ἀλλ' αἱ χρονολογίαι ἐνίων μητροπολιτῶν δὲν εἶναι ἀσφαλῶς καθωρισμένα. Ἐκ τούτου καὶ οἱ συνταχθέντες μέχρι σήμερον ἐπισκοπικοὶ τῆς μητροπόλεως ταύτης κατάλογοι εἶναι οὐ μόνον ἔλλιπεις, ἀλλ' ἐνιαχοῦ καὶ ἀνακριβεῖς καὶ ἀσύμφωνοι ἀλλήλοις κατὰ τε τὰς χρονολογίας καὶ τὰ ὀνόματα αὐτὰ τῶν μητροπολιτῶν.

Οὕτω ὁ τὸ πρῶτον συνταχθεὶς κατάλογος τοῦ Γ. Τσουκαλά εἶναι ὁ ἑλλιπέστερος πάντων, διότι ἄρχεται ἀπὸ τοῦ μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς βασιλευούσης διορισθέντος πρώτου μητροπολίτου Διονυσίου, καταλήγει δὲ μετὰ πολλὰ κατὰ τοὺς δύο πρώτους αἰῶνας κενὰ εἰς τὸν Χρῦσανθον (1850) (*). Ὁ τοῦ ἀειμνήστου τοῦ γένους διδασκάλου Βασίλ. Μυστακίδου, ὅστις ἔξεδόθη μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ, εἶ καὶ πληρέστερος πολλῶ, διότι ἀναφέρει καὶ ἔνδεκα μητροπολίτας ἀπὸ τῶν πρὸ τῆς ἀλώσεως χρόνων καὶ ἄλλους μετὰ τὴν ἄλωσιν, καταλήγει εἰς τὸν Ἰωακείμ Εὐθυβούλην (1885) καὶ δὲν στερεῖται ἀνακριβειῶν (**)· φαίνεται ὅτι ὁ συγγραφεὺς κατέλιπεν αὐτὸν ἐν σημειώμασι μὴ κατορθώσας μῆτε ν' ἀναθεωρήσῃ καὶ διορθώσῃ μῆτε νὰ συμπληρώσῃ αὐτόν. Ὁ τοῦ Βουλγάρου καθηγητοῦ τῆς Θεολογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Σοφίας πρωτοπαλῆ Ἰβάν Γόσεφ περιορίζεται εἰς τοὺς ἐπὶ τουρκοκρατίας καὶ κατόπιν μέχρι σήμερον μητροπολίτας, ἀλλ' οὐδένα λόγον ποιεῖται οὐδ' ἐν ὑποσημειώσει περὶ τῶν μετὰ τὸν καθαιρεθέντι διὰ κανονικοῦς λόγους Πανάρετον (1872) Ἑλλήνων μητροπολιτῶν, ἀναγράφει δὲ ἀντ' αὐτῶν τοὺς σχισματικοὺς Βουλγάρους μητροπολίτας Πανάρετον (1872—1891), Ναθανιήλ (1891—1906) καὶ Μάξιμον (1906—) (**), οἷονεὶ συνεχίζοντας αὐτοὺς τὴν χρονολογικὴν σειρὰν τῶν μητροπολιτῶν Φιλιππουπόλεως μετὰ τὴν ἀπόσχισιν τῆς Βουλγαρικῆς ἐκκλησίας ἀπὸ τοῦ πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῆς. Ὁ πληρέστερος καὶ ἀκριβέστερος πάντων εἶναι ὁ τοῦ μητροπολίτου Σάρδεων Γερμανοῦ, ὅστις ἄρχεται ἀπὸ τῶν μετὰ τὴν ἄλωσιν χρόνων καὶ καταλήγει εἰς τὸν ἕσχατον φιλωνύμως φερόμενον μητροπολίτην Φιλιππουπόλεως Βενιαμὴν (1925) ('). Διότι ἡ Ἑλληνικὴ μητρόπολις Φιλιππουπόλεως μετὰ τῆς ἐπαρχίας τῆς ἐπαύσατο οὐσιαστικῶς ὑφι-

4) Γ. Τσουκαλά, ἱστοριογεωγραφικὴ περιγραφή τῆς ἐπαρχίας Φιλιππουπόλεως, Βιέννη, ἔτ. 1851, παράρτημα σελ. 82—84.

5) Β. Μυστακίδου, μητροπολίται Φιλιππουπόλεως, ἐκ τῶν καταλοίπων μετὰ θάνατον ὑπὸ Κονιδάρη ἐν τῇ ἐπετηρίδι τῶν Βυζαντινῶν σπουδῶν, τόμ. ΙΒ', σελ. 221—229.

6) Ἰβάν Γόσεφ, καθηγ. τοῦ πανεπ. Σοφίας, μητροπολίται Πλόβδηφ (!) ἐν τῷ πρὸς τιμὴν τοῦ μητροπολίτου τῆς Πλόβδηφ Μαξίμου ἐκδοθέντι ἐπὶ τῇ 80ετηρίδι του πανηγυρικῷ τεύχει, ἔτ. 1931, Σοφία, σελ. 114—122.

7) Γερμανοῦ, μητροπολίτου Σάρδεων, ἴδε ἀνωτέρω § 1, σημ. 3, σελ. 183—189.

σταμένη ἀπὸ τοῦ πραξικοπήματος τοῦ Βουλγαρικοῦ κράτους παρὰ τὰς διεθνεῖς συνθήκας ἐναντίον τῆς Ἑλληνικῆς ἐκκλησίας καὶ τῶν Ἑλληνικῶν ἐν αὐτῷ ὀρθοδόξων κοινοτήτων τῷ 1906, ἐφυτοζώησε δὲ λειτουργουσῶν ἐνίων ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ἐκκλησιῶν μέχρι τῆς ἐντελοῦς ἀπὸ τῆς Βουλγαρίας ἐκδιώξεως τοῦ Ἑλληνικοῦ κλήρου (1914) μετὰ τοῦ πατριαρχικοῦ τοποτηρητοῦ τοῦ μητροπολιτικοῦ Θρόνου τοῦ ἀειμνήστου τότε ἀρχιμανδρίτου Φωτίου, εἶτα Ἐιρηνοπούλεως καὶ Δέρκων καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου (1929—1935). Οἱ ἐκλεγέντες ἐν τῷ μεταξὺ τρεῖς μητροπολίται παρέμειναν ἐν Κωνσταντινουπόλει ὡς τιτλοῦχοι μὴ ἐπιτραπείσης τῆς εἰς τὴν ἐπαρχίαν των καθόδου ὑπὸ τῆς Βουλγαρικῆς κυβερνήσεως, ἥτις δὲν ἀνεγνώριζε πλέον Ἑλληνικὴν μητροπόλιν. Ἡ κατάλυσις δὲ αὕτη τῆς Ἑλληνικῆς ἐκκλησίας καὶ τῶν Ἑλληνικῶν κοινοτήτων συνεπήγαγε τὸν ἀθρόον τῶν Ἑλλήνων Βουλγάρων ὑπηκόων ἔκπατρισμόν, ὃν ἐβοήθησε καὶ ἡ μετὰ τὸν διεθνῆ πόλεμον περὶ ἀνταλλαγῆς τῶν ἑτερογενῶν πληθυσμῶν συνθήκη. Οἱ ἐναπομείναντες ἔκτοτε Ἑλληνες (κατὰ τὴν ἐπίσημον τοῦ κράτους στατιστικὴν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀπογραφῆς τοῦ 1926 οἱ ἐν Βουλγαρίᾳ ἐν γένει Ἑλληνες ἀνῆρχοντο εἰς 10.564) ἐκβουλγαριζόμενοι βαθμηδὸν διατελοῦσιν ὑπὸ τὴν πνευματικὴν δικαιοδοσίαν τῆς Βουλγαρικῆς μητροπόλεως τῆς Πλόβδιφ.

Μεμαρτυρημένοι Φιλιππουπόλεως μητροπολίται πρὸ τῆς ἀλώσεως εἶναι οἱ ἀκόλουθοι :

Εὐτύχης, ὁπαδὸς τοῦ Ἀρείου τῷ 343 (*).

Σιλβανός, ὁ θαυματουργὸς ἀπὸ Φιλιππουπόλεως τῆς ἐν Θράκῃ εἰς Τρωάδα, μνημονεύομενος μεταξὺ τῶν 150 πατέρων τῆς Βας οἰκουμενικῆς συνόδου ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ μεγάλου τῷ 381 (*).

Βρίων, Φιλιππουπόλεως ἐν Θράκῃ ἐπίσκοπος μετασχὼν τῆς ἐπὶ Δρῶν συνόδου, ὅπως κρίνη τὸν Χρυσόστομον τῷ 403 (**).

Φραγκίων, τῷ 451 (**).

Βαλεντῖνος, τῷ 458 (**).

Νικόλαος, τῷ 880 (**).

8) *Hilardi*, fragm. hist. IV παρὰ Migne Patrologia Latina, τόμ. X, σελ. 678.

9) *Β. Μυστακίδου*, ἐνθ. ἀνωτ.

10) *Σωκράτους Σχολαστικοῦ*, σελ. 335 κατὰ Μυστακίδην αὐτόθι. *Φιλίππων τῶν ἐν Θράκῃ* πάντως πρὸς διαστολὴν τῶν ἐν Μακεδονίᾳ. Καὶ παρ' ἄλλοις ἡ *Φιλίππου ἐν Θράκῃ* λέγεται *Φιλίπποι* ὡς ἡ ἐν Μακεδονίᾳ ἕνεκα τῆς ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Φιλίππου ἰδρύσεως ἀμφοτέρων τῶν πόλεων.

11) *Mansi*, conciliorum amplissima collectio, Florentiae—Venetiae, ἔτ. 1759, τόμ. VI, σελ. 567, τόμ. VII, σελ. 13 *Le Quien*, Oriens Christianus, Parisiis, ἔτ. 1740, τόμ. I, σελ. 1157.

12) *Mansi*, αὐτόθι, τόμ. VII, σελ. 787.—*Le Quien*, αὐτόθι, τόμ. I, σελ. 1157.

13) *Le Quien*, αὐτόθι, τόμ. I, σελ. 1157.

Βασίλειος I, ἀποθανὼν τῷ 1091 (14).

Μιχαὴλ Ἰταλικός, ὅστις «καὶ λόγῳ πολὺς καὶ σοφίας εἴποι τις μέλημα καὶ ταῖς ὀμιλίαις τὸ ἦθος ἐπαγωγότατος καὶ λίθος ἀντικρὺς Μάγνησσα (15), τῷ 1147 (16).

Θεόδωρος, τῷ 1156 (17)

Βασίλειος II, τῷ 1166—1170 (18),

Κωνσταντῖνος, τῷ 1192 (19).

Εὐφρημιανός, τῷ 1197 (20) ἢ τῷ 1193 (21).

Γεράσιμος, δαπάνη καὶ προτροπῇ οὐτινος ἐγράφη τῷ 1307 ἐπὶ Εἰρήνης καὶ Ἀνδρονίκου ὑπὸ Δανιὴλ μοναχοῦ εὐαγγέλιον πολύτιμον, κάλλιστα γεγραμμένον καὶ πλουσίως κεκοσμημένον (22), ἐκαλλωπίσθη δὲ τῷ 1709 δαπάνη τοῦ Ἐφέσου Μελετίου τοῦ Πετροκοκκίνου (23).

Νῶε, ἐπὶ τῶν Κομνηνῶν, ἐκ σιγγιλίου: Νῶε μρπολίτ(ης) Φιλιππουπόλ(εως) (24).

Ἰωάννης, κατὰ τὸν X—XI αἰῶνα, ἐκ σιγγιλίου: Κ(ύρι)ε βοήθει Ἰω(άννην) μητροπολίτη(ν) Φιλίπ(πουπόλεως) (25).

Ἐλάχιστος, κατὰ τὸν XI—XII αἰῶνα, ἐκ σιγγιλίου: [Ἰ]λάχισ(τος) μητροπολίτ(ης) Φιλίππουπόλ(ε)ως (26).

Μαρουήλ, μετασχὼν τῆς ἐν Τυρνόβῳ, πρωτευούσῃ τῆς Βουλγαρίας, συνόδου, τῷ 1360 κατὰ τὸ συναξάριον τοῦ ἁγίου Θεοδοσίου ἀπὸ Τυρνόβου ἐν χειρογράφῳ τῆς μονῆς Ρήλας (27). Ἐπειδὴ δὲ ἐν ταῖς πρὸς συνδιαλλαγὴν διαπραγματεύσεσι μεταξὺ Ἰωάννου Παλαιολόγου καὶ Κατακουζηνοῦ μνη-

14) Αὐτόθι. 15) *Χωνιάτου*, βιβλ. VII, 4, σελ. 83 ἔκδ. Βόννης.

16) *Treu*, Michael Italicus, Byzant. Zeitschrift, τόμ. IV, ἔτ. 1895, σελ. 1—22.

17) *Migne*, Patrologia, Graeca, τόμ. CXI, σελ. 180.—*Le Quien*, αὐτόθι, τόμ. I, σελ. 1158.

18) *Migne*, αὐτόθι, σελ. 260.

19) *Παπαδοπούλου Κεραμέως*, συνοδικὴ πράξις Γεωργίου Ξιφιλίνου, Byzant. Zeitschrift, τόμ. XI, σελ. 75.

20) *Le Quien*, αὐτόθι, τόμ. I, σελ. 1159. 21) *Μυστακίδου*, ἔνθ. ἀνωτ.

22) *Οἰκονόμου Κ.* Σφξόμενα φιλολογικὰ τόμ. Α'. σελ. 341, ἐν σημειώσει.

23) Χρυσалиδос, τόμ. Α'. σελ. 125 κατὰ Μυστακίδην ἔνθ. ἀνωτ.

24) *Schlumberger G.* Sigillographie de l'empire Byzantin, σελ. 116.

25) Αὐτόθι.—Ὁ Κ. Κωνσταντόπουλλος ἀναγινώσκει: *Φιλίπ(πων)*: ἐπομένως ἀπορρίπτει τὴν γνώμην τοῦ Γάλλου βυζαντιολόγου ὅτι πρόκειται περὶ μητροπολίτου Φιλιππουπόλεως. Ἴδε, Ἀρχεῖον Ὁρθοδόξου λαογραφικοῦ φησαυροῦ, τόμ. II, ἔτ. 1935—36, σελ. 218.

26) *Schlumberger*, αὐτόθι. Ὁ Κ. Κωνσταντόπουλλος τὸ ἐλάχιστος ἐκλαμβάνει ὡς ἐπίθετον ἀντὶ τοῦ: *ταπεινότητος*, νομίζει δὲ ὅτι ἡ τοῦ σιγγιλίου ἐπιγραφὴ εἶναι ἐν ἀρχῇ ἑλλειπής, γενομένης ἐξιτήλου ἐκ φθορᾶς ἢ ἔνεκα μὴ καλῆς ἐκτυπώσεως: τῆς φράσεως: *Θ(εοτό)κε βοήθει*: μετὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ μητροπολίτου.

27) *Jirecek-Argyrow*, Ὁδοιπορικὸν Βουλγαρίας, σελ. 138, σημ. 18.

μονεύεται ἀγωνύμως ὡς ἀπεσταλμένος «παρὰ τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ πατρι-
αρχείου ὁ τῆς Φιλιππουπόλεως μητροπολίτης καὶ ὁ σακελλίου Καβάσιλας»⁽²⁸⁾,
ἔπειτα ὅτι μετὰ τὴν διὰ συνθήκης παράδοσιν τῆς Φιλιππουπόλεως καὶ τῶν
ἐπὶ Ροδόπης ἄλλων ὀχυρῶν παρὰ τοῦ Παλαιολόγου τῷ τσάρῳ τῶν Βουλ-
γάρων Ἰβάν Ἀλεξάνδρῳ (1343), ὁ τῆς Φιλιππουπόλεως ἀπῆλθεν εἰς Κων-
σταντινούπολιν καὶ παρέμεινεν ἐν αὐτῇ ὡς τιτουῆχος, ἀντικατεστάθη δὲ ὑπὸ
τοῦ Μανουὴλ, ὑπαρχείσης τῆς μητροπόλεως Φιλιππουπόλεως εἰς τὸ Βουλ-
γαρικὸν πατριαρχεῖον Τυρνόβου⁽²⁹⁾.

Μητροφάνης, ὑπογραφόμενος μετὰ 22 ἄλλων συναδέλφων εἰς πρᾶξιν
περὶ τῶν ἀγιορειτῶν ἐπὶ Μανουὴλ τοῦ Παλαιολόγου⁽³⁰⁾. Πιθανῶς τιτουῆ-
χος⁽³¹⁾.

Δαμιανός, μνημονευόμενος ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ φιλοσόφου
(Σλαύου), ὅτι τῷ 1410 κατὰ τὰς μεταξὺ τῶν υἱῶν τοῦ σουλτάνου Βαγιαζίτ
ἐν Φιλιππουπόλει ἐμφυλίους διαμάχας ἐφρονεύθη, τὸ δὲ σῶμα αὐτοῦ κατερ-
ρίφθη ἀπὸ τῶν τειχῶν τῆς ἀκροπόλεως⁽³²⁾.

§ 3. Μητροπολίται Φιλιππουπόλεως μετὰ τὴν ἄλωσιν μέχρι τῆς κατα-
λύσεως τῆς Ἑλληνικῆς μητροπόλεως⁽¹⁾.

Διονύσιος ὁ Πελοποννήσιος, ὑποτακτικὸς κυροῦ Μάρκου τοῦ Εὐγενικοῦ
τοῦ Ἐφέσου· αἰχμαλωτισθεὶς κατὰ τὴν ἄλωσιν ἠγοράσθη ὑπὸ τοῦ ἐν Ἀθρια-
νουπόλει ἄρχοντος Κυρίτζη καὶ ἀπλευθερώθη· ἐγένετο μητροπολίτης Φι-
λιππουπόλεως χειροτονηθεὶς ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Σχολαρίου τοῦ Γενναδίου

28) *Καντακουζηνῶν*, ἱστορ. III, 73 καὶ 99, ἔκδ. Βόννης.

29) Ἀναμφιβόλως ἡ μητρόπολις Φιλιππουπόλεως καὶ μετὰ τὴν ὀλιγοχρόνιον
ὑπαγωγὴν τῆς εἰς τὸ Βουλγαρικὸν πατριαρχεῖον Τυρνόβου παρέμεινεν Ἑλληνική,
τῶν κατοίκων τῆς πόλεως καὶ τῶν ἐπὶ τῆς Ροδόπης ὀχυρῶν ὄντων Ἑλλήνων. Αὐ-
τὸς ὁ τίτλος τῶν Βουλγάρων τσάρων ἀπὸ Ἀσὲν τοῦ II ὡς σφύζεται ἐν ἐπιγραφαῖς,
τσάρος τῶν *Βουλγάρων* καὶ τῶν *Ἑλλήνων*, μαρτυρεῖ τοῦτο. Ἡ Βουλγαρική ἐκκλη-
σία ὑπήγετο ἀρχῆθεν εἰς τὸ οἰκουμενικὸν πατριαρχεῖον· μετὰ δὲ τὴν ἄλωσιν τῆς
Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων οὐδεμιᾶς ἀνωτάτης τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλη-
σίας ἀρχῆς καταλειφθείσης ἐν Εὐρώπῃ, ὁ τσάρος Ἀσὲν II σύμμαχος τοῦ Θεοδώρου
Λασκάρεως αὐτοκράτορος τοῦ βασιλείου τῆς Νικαίας, συνέστησε τὸ πατριαρχεῖον
Τυρνόβου τῷ 1234 κηρύξας ἀνεξάρτητον τὴν Βουλγαρικὴν ἐκκλησίαν. Τὸ Βουλγα-
ρικὸν πατριαρχεῖον κατελύθη μετὰ τοῦ Βουλγαρικοῦ βασιλείου τῷ 1393, τοῦ ὑστά-
του αὐτοῦ πατριάρχου Εὐθυμίου ἐξορισθέντος ὑπὸ τῶν Τούρκων εἰς τινα μονήν.

30) *Γεδεών*, ὁ Ἄθως 115, Ἑκκλ. Ἀληθείας ἔτ. 1913, ἀρ. 43 καὶ 44, Μητρο-
πολιτῶν Φιλιππουπόλεως σημειώσεις κατὰ *Μυστακίδην*.

31) Ἡ Φιλιππούπολις τότε ἦτο ὑπὸ τοὺς Τούρκους ἀλοῦσα τῷ 1363.

32) *Jirecek-Argyrou*, αὐτόθι, σελ.—*Ἰβάν Γόσιφ*, ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 114.

§ 3. 1) Ὁ κατάλογος οὗτος τῶν μετὰ τὴν ἄλωσιν μητροπολιτῶν Φιλιππουπόλεως
συνετάχθη ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ τῶν Σάρδεων Γερμανοῦ, ὡς ἐντελεστεροῦ τῶν ἄλλων
καὶ παραπέμποντος εἰς τὰς σχετικὰς πηγὰς, μὴ ἐπαναλαμβανομένας ἐνταῦθα. Αἱ
σημειούμεναι ἐνταῦθα παραπομπαὶ θεωρητέαι συμπληρωματικαὶ εἰς τὰς τοῦ κατα-
λόγου τοῦ μητροπολίτου Σιάρδεων Γερμανοῦ.

τῷ 1455 πιθανῶς· τῷ 1466 ἢ 1467 ὑπὸ τὸ ὄνομα Διονύσιος Αὐτοκράτορος εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον Κωνσταντινουπόλεως ἐνεργεῖα τῆς φίλης αὐτοῦ κυρίας Μαρίας, μητρῴας τοῦ σουλτάνου, ἧς ἦτο ἐξομολογητὴς. Διεκρίθη ἐπ' ἀρετῇ καὶ παιδείᾳ. Πατριαρχεῦσας ἔτη ὀκτὼ παρητήθη ἕνεκα σκανδαλώδους συκοφαντίας ὅτι δῆθεν ἦτο περιτετημένος, ἧς ἀπεδείχθη ἀθῶος, καὶ ἐμόνασεν ἐν τῇ μονῇ τῆς Θεοτόκου τῆς Κοσινίσσης παρὰ τῇ Καβάλλα (²).

Γεννάδιος, ἀναφερόμενος τῇ 10 Ὀκτωβρίου 1474 κατὰ τὸν Γερμανὸν Σάρδεων.

Κάλλιστος, μνημονεύεται ὡς ἀφιερῶσας τῇ 11ῃ Ὀκτωβρίου 1514 τετραεναγγέλιον τῷ ναῷ τῆς Θεοτόκου ἐν τῇ νήσῳ Χάλκη, ἐν ἣ καὶ ἀποθανὼν ἐτάφη (³).

Ἀρσένιος, μνημονεύεται τῷ 1561 ἐν τῇ κτιτορικῇ ἐπιγραφῇ τοῦ ἐκ βάθρων ἀνεγεροθέντος μητροπολιτικοῦ ναοῦ τῆς ἁγίας Μαρίας (⁴) καὶ ὡς συνυπογράψας τὴν προᾶξιν τῆς καθαιρέσεως τοῦ πατριάρχου Ἰωάσαφ ἀπὸ Ἀδριανουπόλεως ἀρχομένου τοῦ 1465 (⁵).

Θεόκλητος, διαδεχόμενος κατὰ τὸν Ἰουλιανὸν τὸν Ἀρσένιον τῷ 1578 ἢ κατὰ τὸν Σάρδεων Γερμανὸν ἐν μηνὶ Ἰανουαρίῳ τοῦ 1580. Ἐξελέγη πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως τῷ 1585 ὑπὸ τὸ ὄνομα Θεόκλητος Β΄. Καλὸς ἀγιογράφος κατὰ τὸν διελθόντα ἐκ Φιλιππουπόλεως Γεράσιον, ἐπισκεψάμενος τὴν μητρόπολιν καὶ ἰδόντα ἀγιογραφίας αὐτοῦ (⁶).

Θεοφάνης, πιθανῶς διάδοχος τοῦ Θεοκλήτου, ἀναφερόμενος κατὰ Μάρτιον 1585, Μάϊον καὶ Αὐγούστον 1590 κατὰ τὸν Σάρδεων Γερμανόν (⁷).

2) *Ἱστορίας πολιτικῆς* Κωνσταντινουπόλεως, ἐκδ. Βόννης, σελ. 40—42 καὶ *Πατριαρχικῆς* Κωνσταντινουπόλεως ἱστορίας (1454—1578), σελ. 107—111, ἐνθα ἐν ἐκτάσει ἀναγράφονται τὰ τοῦ σκανδάλου, τῆς ἀναγορεύσεως καὶ παραιτήσεως τοῦ Διονυσίου ὡς πατριάρχου.

3) *Κουιλουμουσιανου*, ὑπόμνημα ἱστορικόν, σελ. 19, κατὰ Μυστακίδην. Ὁ Κάλλιστος δὲν ἀναγράφεται ἐν τῷ καταλόγῳ τοῦ Σάρδεων Γερμανοῦ.

4) Ἡ ἐπιγραφὴ, ἣτις ἦτο ἐντετοιχισμένη ἐν τῇ ἐσωτερικῇ πλευρᾷ τοῦ νοτίου ἀυλοτοίχου τῆς ἐκκλησίας δεξιὰ τῷ εἰσερχομένῳ ἐκ τῆς ἐξωτερικῆς πύλης, ἐσφύζετο μέχρι τοῦ 1906. Κεφαλαίως καὶ συμπελεγμένοι γράμμασι κεχαραγμένη ἐπὶ μαρμαρίνης πλακὸς εἶχεν ὡς ἑξῆς καθ' ἡμετέραν ἀντιγραφὴν: «Οἶκος ὁ παρὼν ἐκ βάθρων ἀνηγέρθη, κόπου καὶ μόχθου καὶ συνδρομῆς ἠνέχθη, Ἀρσενίου τε τοῦ πανιερωτάτου Φιλιππουπόλεως μητροπολίτου ἐπὶ ἔτους ζο'. Νο. ε'» Ἴδε καὶ *Γ. Τσουκαλά*, ἐνθ. ἄνωτ. σελ. 41, σημ. λδ'.

5) *Πατριαρχικῆς* Κωνσταντινουπόλεως ἱστορίας, σελ. 135.

6) *Gerlach*: «ἐν τῷ τοῦ μητροπολίτου δωματίῳ οὐδὲν βιβλίον εἶδον, ἀλλὰ μόνον πολὺ ὠραίας εἰκόνας, ἰδίως μίαν τοῦ ἐσταυρωμένου καὶ ἄλλας, ὡς αὐτὸς οὗτος ἐξωγράφει». *Perioditischisko spisanie* τόμ. IV, ἔτ. 1883. *Sredets*, μετάφρασις εἰς τὴν βουλγαρικὴν ὑπὸ τοῦ Jirecek ἐκ τοῦ ὁδοπορικοῦ, ὅπερ ἐξέδωκεν ὁ Samuel Gerlach, ἔτ. 1674, Frankfurt.

7) Ὁ Ἰουλιανὸς, ὃν ἀκολουθεῖ καὶ ὁ Γόσεφ, τίσσει τὸν *Θεοφάνην* αἰῶνα καὶ πλέον βρωδύτερον ἀντὶ τοῦ Θεοκλήτου, μηδὲν μνημονευομένου λέγων ὅτι ἐπὶ Θεο-

Δαμασκηνός, πιθανῶς διάδοχος τοῦ Θεοφάνους. Τῷ 1601 δαπάνη αὐτοῦ ἡσυχάζοντος ἐν τῇ μονῇ τῆς Πετριτσονιτίσσης κατεσκευάσθη ἡ μαρμαροτράπεζα τῆς μονῆς κατ' ἐπιγραφὴν, ἐν ἣ ὀνομάζεται πρῶην Φιλίππουπόλεως. Κατὰ τὸν Γκόσεφ ἠρχιεράτευε 1596—1600 ἢ μᾶλλον 1589—1600 (*).

Δανιήλ, πρῶην ἡγούμενος τῆς ἐπὶ τῆς Ροδόπης μονῆς τῆς Πετριτσονιτίσσης, ἀνυψωθείς εἰς τὸν μητροπολιτικὸν θρόνον διὰ τὴν παιδείαν του, διάδοχος τοῦ Δαμασκηνοῦ. Ἐπ' αὐτοῦ ἤρξατο ἡ ἀνάκτισις τοῦ ναοῦ τῆς μονῆς, μετονομασθέντος τῆς ἀγίας Γειάδος, ὅστις ἐπερατώθη κατ' ἐπιγραφὴν τῷ 1604. Ἰστορήθη δὲ τῷ 1643 ἐπὶ Γαβριήλ (**). Ὁ Δανιήλ οὐ μόνον φέρεται ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ὡς κτίτωρ τοῦ ναοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐμνημονεύετο ἐν τῇ λειτουργίᾳ μετὰ τοῦ πατρὸς του Μιχαήλ καὶ τῆς μητρὸς του Κυράτσας ὡς νέος τῆς μονῆς κτίτωρ. Τὸν Δανιήλ ὡς κτίτορα μνημονεύει ἐν τῷ ἀντιγράφῳ τοῦ τυπικοῦ τῆς μονῆς καὶ ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων Χρύσανθος (**).

Ἰωάσαφ, πιθανῶς διάδοχος τοῦ Δαμασκηνοῦ, ἀναφερόμενος ἀπὸ Ἰουνίου τοῦ 1608. Τὸ ὄνομα αὐτοῦ κατὰ τὸν Γόσεφ, εἶναι ἀναγεγραμμένον ἐν ἐν τῷ ξυλίνῳ πολυτύχῳ τῆς μονῆς τῆς Πετριτσονιτίσσης παραλλήλως τῷ ὀνόματι τοῦ πατριάρχου Κων]πόλεως Νεοφύτου. Τοῦ Ἰωάσαφ ἀποθανόν-

τάνους Φιλίππουπόλεως (1740) «ἀνεκαινίσθη ὁ ναὸς τῶν ἁγίων Ἀναργύρων εἰς Κούκλεναν καὶ ὑπῆρχον εἰς Φιλίππουπολιν ἄνδρες ἐν παιδείᾳ καὶ ἐν ὑπολήψει παρὰ τοῖς ἄρχουσι» (σελ. 83). Προφανῶς ἡ σύγχυσις προέρχεται ἐκ τῆς κακῆς ἀναγνώσεως τῆς ἐν τῷ κώδικι γριφώδους ὑπογραφῆς τοῦ Θεοκλήτου ἀναγνωσθείσης *Θεοφάνης*. Ἐκ τούτου καὶ ἡ κατὰ κτιτορικὴν ἐπιγραφὴν ἀνακαινίσις τοῦ ναοῦ ἐπὶ Θεοφάνους τοῦ γησιῦ (1585 καὶ ἔξης) ἀποδίδεται εἰς τὸν *Θεόκλητον - Θεοφάνην*. Αἱ ἐν τῷ ναῷ τῆς μονῆς διασφραζόμεναι τοιχογραφίαι, ἰδίως ἡ ἐσχάτως ἀποκαλυφθεῖσα τοῦ νάρθηκος, εἶναι τῆς αὐτῆς τεχντροπίας τῶν τοῦ ναοῦ τῆς μονῆς τῆς Πετριτσονιτίσσης, τοῦ ἐκ βάρθρων ἀνακαινισθέντος φθίνοντος τοῦ 16ου αἰῶνος. (Ἴδε, *Μυρτ. Ἀποστολίδου*, περὶ Κουκλένης καὶ τῆς φερωνύμου αὐτῆς μονῆς τῶν ἁγ. Ἀναργύρων, Ἀρχεῖον Θρακ. λαογρ. Ἐθναυροῦ, τόμ. II, σελ. 24 καὶ ἔξ.). Δέον λοιπὸν κατὰ ταῦτα ἢ μὲν ἀνακαινίσις τοῦ ναοῦ τῆς μονῆς τῶν ἁγ. Ἀναργύρων κατὰ τὴν ἐπιγραφὴν, ἐκλιποῦσαν δυστυχῶς, ν' ἀναχθῇ εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Θεοφάνους, φθίνοντος τοῦ 16ου αἰῶνος, ἢ δὲ ὑπαρξίς σπουδαίων ἀνδρῶν ἐν Φιλίππουπόλει κατὰ τὸν κώδικα εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Θεοκλήτου 1718 καὶ ἔξης.

8) Ἰβ. *Γόσεφ*, αὐτόθι. Ἡ ἐπιγραφὴ ἔχει ὡς ἔξης: «Ἡ παροῦσα μαρμαροτράπεζα ὑπάρχει δι' ἐξόδου καὶ δαπάνης τοῦ πανιερωτάτου καὶ λογιωτάτου πρῶην Φιλίππουπόλεως κυρίου κυρίου Δαμασκηνοῦ, ἡγουμενεύοντος τοῦ πανοσιωτάτου ἁγίου καθηγουμένου κυρίου Ματθαίου ἱερομονάχου, ἔτους σωτήρος Χριστοῦ ἁχα', ἐδικτιῶνος ιδ', μαῖστορος Νικολάου». Ἴδε ἐν τοῖς Θρακικοῖς ἐνθ. ἀνατ. σελ. 71 § ιγ'. Ὁ Δαμασκηνός δὲν ἀναγράφεται ὑπὸ τοῦ Σάρδεων Γερμανοῦ.

9) Ἴδε, *Μυρτ. Ἀποστολίδου*, περὶ τῆς μονῆς τῆς Πετριτσονιτίσσης, Θρακικά, τόμ. VII, ἔτ. 1936, σελ. 71.

10) Ἰβ. *Γόσεφ*, ἐνθ. ἀνωτ. Ἴδε περὶ τοῦ τυπικοῦ τῆς μονῆς ἐν τοῖς Θρακικοῖς ἐνθ. ἀνωτ. σ. 52 κ. ἔξ.

τος ἐξελέγη μετ' ὀλίγον (28 Μαρτ. 1627) ὁ

Μελέτιος (11), πρῶην Δρύστρης, οὗ καθαιρεθέντος διὰ τὰ παμπληθῆ αὐτοῦ ἐγκλήματα καὶ τὰς αἰτίας ἐξελέγη (27 Ἰουν. 1628) ὁ

Χριστοφόρος, μητροπολίτης Ἀγγιάλου, ἄνθρωπος ἀπλοῦς καὶ ἀγοράματος κατὰ Τσουκαλᾶν. Ἐπ' αὐτοῦ καθηγιασθῆ ὁ νεόκτιστος ναὸς τῆς μονῆς τῆς Πετριτσονιτίσσης κατ' ἐπιγραφὴν ἐπὶ πλακὸς ὑπὸ τὴν ἁγίαν Τροπέξαν, ἀναγνωσθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Γόσεφ. Τούτου ἀποθανόντος ἐξελέγη ὁ

Γαβριήλ, ἀρχιδιάκονος τοῦ πατριάρχου Κυρίλλου (Δεκεμβρ. 1636), ὅστις ἠρχιεράτευσε μέχρι τοῦ θανάτου του (1672) (12). Ἐπ' αὐτοῦ ὁ μέγας βεζύρης Μεχμέτ Κιουπριουλή κατεδάφισε 218 ἐκκλησίας καὶ 336 μοναστήρια τῆς Ροδόπης ἑξισλαμισθέντων καὶ ἱκανῶν τῶν βουλγαροφόνων Πομάκων (13).

Διονύσιος Δ', πρῶην πατριάρχης Κων]πόλεως ἀπὸ τοῦ 1673 μέχρι 1676 (Ἰουν. 29), ὅτε ἐκλήθη τὸ δεύτερον εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον.

Κύριλλος, μέχρις Αὐγούστου ἔσως 1679, (14) ὁπότε προεδρικῶς ἀνέλαβε πάλιν τὴν ἐπαρχίαν ὁ αὐτὸς πατριάρχης.

Διονύσιος Δ', ἀρχιερατεύσας μέχρις τῆς τρίτης πατριαρχείας του 1682, (15) ὃν διεδέξατο ὁ

Νεκταριος, ὅστις παρητήθη οἰκειοθελῶς καὶ ἀβιάστως τῷ 1688.

Λαμιοκηνός, πρῶην Φιλίππων καὶ Δράμας, διάδοχος τοῦ Νεκταρίου

11) Μεταξὺ *Θεοφάνους* καὶ *Μελετίου* ὁ Μυστακίδης ἀναφέρει τὸν *Νεόφυτον* (1592—1611), τὸν *Καλλινίκον* (1611) καὶ τὸν Κλήμεντα (ἐν μηνί Μαΐω τοῦ 1611). Διὰ τοὺς δύο πρώτους, οἵτινες διετέλεσαν μητροπολίται ἕνα αἰῶνα ὕστερον, περὶ ὧν κατωτέρω, ἔπεσε θῦμα ἐσφαλμένης χρονολογίας τοῦ Τσουκαλᾶ διὰ τὸν τρίτον ἢ λαμβανομένη μαρτυρία ἐξ ἀνεκδότου εὐαγγελίου Νεοφύτου δὲν φαίνεται ἀσφαλῆς. Ὁ Τσουκαλᾶς ἀναφέρει τὸ πρακτικὸν τῆς χειροτονίας τοῦ Καλλινίκου, τοῦ διαδόχου τοῦ Νεοφύτου. ἐκ τοῦ πρώτου κώδικος τῆς μητροπόλεως ἀντέγραψε „αχια“ (=1611) ἀντὶ „αψια“ (=1711). Τὸ σφάλμα εἶναι ἀρίθμηλον, διότι ἐν τῇ αὐτῇ σελίδι ὀλίγω ἀνωτέρω ἀναγράφεται κτιτορικὴ ἐπιγραφὴ τοῦ ναοῦ τῆς Παναγίας, καθ' ἣν οὗτος «ἐτελειώθη ἐν ἔτει σωτηρίῳ „αχψη“ (ἀντὶ „αχρη“=1698) ἐν μηνί Δεκεμβρ. ἰνδ. ζ'. ἀρχιερατεύοντος τοῦ μητροπολίτου Φιλιππουπόλεως κυρίου Νεοφύτου». Ἰδε *Γ. Τσουκαλᾶ*, ἔνθ. ἀνωτ. σελ. 40, § 58 καὶ σημ. λγ'.

12) Ὁ τε μητροπολίτης Σάρδεων Γερμανός καὶ ὁ Μυστακίδης διὰ μακρῶν ἐκθέτουσι, πῶς ἡ πρῶξις τῆς ἐκλογῆς τοῦ Γαβριήλ ἠτόνησε δοθείσης τῆς ἐπαρχίας τῷ μητροπολίτῃ πρῶην Κορίνθου Κυρίλλω καὶ πῶς πάλιν μετ' ὀλίγον χρόνον θεωρηθείσης ἀκανονίστου τῆς μεταθέσεως τοῦ Κυρίλλου ἐπανῆλθεν ἐν ἰσχύϊ ἐπισήμως τὸ ὑπόμνημα τῆς ἐκλογῆς τοῦ Γαβριήλ.

13) *Jirecek*, ἱστορία τῶν Βουλγάρων, μετάφρ. ἐκ τῆς Γερμανικῆς εἰς τὴν Βουλγαρικὴν ὑπὸ Σλάβτσεφ, ἔτ. 1929, σελ. 344.

14) Ὁ Κύριλλος ἐγένετο μητροπολίτης Σοφίας τῇ 28 Ἰουλ. 1680.

15) Κατὰ τὴν δευτέραν ταύτην ποιμαντορίαν ἐπεσκέψατο τὸν Διονύσιον ὁ *Konte di Massigli* καὶ συνδιελέχθη μετ' αὐτοῦ διὰ μακρῶν περὶ τῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Πανλικιανῶν. Ἰδε : *Konte di Massigli*, *Stato militare dell'Imperio Ottomano*, Amsterdam, ἔτ. 1732, σελ. 24.

κατ' Ἰούνιον τοῦ 1688, οὗ παραιτηθέντος (14) ἐξελέγη ὁ

Νεόφυτος, τῆ 7 Ἰανουαρίου 1689, μητροπολίτης Λιδυμοτείχου, ἀνὴρ σοφὸς καὶ πολυμαθής, εἰδήμων τῆς Ἑλληνικῆς, Λατινικῆς καὶ Ἰταλικῆς γλώσσης, φιλόσοφος καὶ θεολόγος, ρήτωρ καὶ ἱεροκῆρυξ διάσημος. Περιηγησάμενος τὴν Εὐρώπην ἐξεφώνησε λόγον ἐν τῷ Σχεδιδιανῷ θεάτρῳ τῆς Ὁξωνίας ἐν Ἀγγλίᾳ ἐνώπιον πολλῶν σοφῶν, καὶ ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας. Τῷ 1701 παρουσιάσθεις πρὸ τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' τοιαύτην εὐγλωττίαν καὶ γλωσσομάθειαν ἐπεδείξατο, ὥστε ἔτυχε τῆς μεγάλης εὐνοίας τοῦ βασιλέως Ἡλίου. (15) Εἰκάζεται ὅτι κατὰ τὰς μακρὰς αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ἐπιτοχίας του ἀποδημίας καὶ εἶτα κατὰ τὴν ἀσθενείαν του ἱεροῦργει ἐνίστε ὡς μητροπολίτης ὁ προμνημονευθεὶς πρόφην Φιλίππων καὶ Φιλίππουπόλεως Δαμασκηνός, ὅστις μνημονεύεται ἐν ἔτει 1710 ὡς μητροπολίτης ἐν ἐπιγραφῇ τῆς ἁγίας τραπέζης τῆς ἐν Περιστεροῦ ἐκκλησίας τῆς ἁγίας Παρασκευῆς καθαγιασθείσης ὑπ' αὐτοῦ. (16) Οὗτος ἡσυχάζων μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1701—1720 ἐν τῇ μονῇ τῆς Πετριτσονιτίσσης ἐδωρήσατο αὐτῇ τῷ 1705 πολύτιμον ἀρτοφόριον κατὰ Γόσεφ, καὶ τῷ 1717, ἐν τῇ νοτιοδυτικῇ γωνίᾳ τῆς περιοχῆς τῆς μονῆς ἐγένετο κτίσις καὶ ἐκκλησιδίου κατ' ἐπιγραφὴν, ἐν ἧ μνημονεύεται τὸ ὄνομα αὐτοῦ μετὰ τοῦ τῶν γονέων του ἱερέως Νικολάου καὶ προεβυτέρου Κόμνης. Ἐν τινι σημειώσει τοῦ ἀντιγράφου τοῦ τυπικοῦ τῆς μονῆς ἀναφέρεται ὅτι τῇ ἡμέρᾳ τοῦ Πάσχα (13 Ἀπριλίου 1720) συνελειτούργησε μετὰ τοῦ πατριάρχου Ἱεροσολύμων Χρυσάνθου Νοταρᾶ ἐπισκεψαμένου τὴν μονήν. (17) Τὸν Νεόφυτον παραιτηθέντα οἰκείωθελῶς ἕνεκα χειροποδαλγίας (18) διεδέξατο ὁ

16) Ὁ Σάρδεων Γερμανὸς νομίζει ὅτι ὁ Δαμασκηνὸς καίπερ σημειούμενος ἐν τῷ ὑπομνήματι τοῦ διαδόχου του Νεοφύτου δὲν ἐγένετο μητροπολίτης Φιλίππουπόλεως, ἀλλὰ κατὰ λάθος φέρεται τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἀντὶ τοῦ τοῦ Νεκταρίου. Κατὰ πατριαρχικὸν ὅμως γράμμα τοῦ Καλλινίκου, οὗ πανομοιότυπος φωτογραφία δημοσιεύεται ὑπὸ τοῦ Γόσεφ, ἡ ἐπαρχία διευθύνεται ἐπὶ ἔτος ὑπὸ τριμελοῦς ἐπιτροπείας, ἀποτελουμένης ὑπὸ τοῦ λογοθέτου κύρ Χρυσοσκούλου, τοῦ σακελλίου παλᾶ Μανωλάκη καὶ τοῦ ρήτορος Χατζῆ-Χρυσοσκούλου ἐπ' ὀνόματι τοῦ Δαμασκηνοῦ, ἐξ οὗ εἰκάζεται ὅτι οὗτος δὲν κατήλθεν εἰς τὴν ἐπαρχίαν του ἐκλεγείς, βραδύτερον δὲ ἡσύχασεν ἐν τῇ μονῇ τῆς Πετριτσονιτίσσης.

17) *Κ. Σάθα*, Νεοελληνικὴ φιλολογία, Ἀθῆναι ἔτ. 1868, σελ. 465.

18) *Ζαχάριεφ*, Περιγραφὴ τῆς ἐπαρχίας Παζαρτζικίου, βουλγαριστί, ἔτ. 1872, Βιέννη. Ἐν τῷ τέλει τοῦ βιβλίου παρατίθεται τὸ πανομοιότυπον τῆς ἐπιγραφῆς: «Θυσιαστήριον θεῖον καὶ ἱερουργηθὲν τοῦ τελείσθαι δεξιήσεις) τουτ(έστι) θίας ἱερουργί(ας) καθιερωθὲν παρὰ τοῦ πανιερωτάτου μητροπολίτου κυρίῳ κυρίῳ Γρηγορίῳ Δαμασκοῖνοῦ ἐπὶ ἔτους 1710, ἐνδικτιῶνος 2».

19) *Μυρτ.* Ἀποστολίδου, ἡ μονὴ τῆς Πετριτσονιτίσσης κτλ. ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 63 § θ'.

20) Ὁ Τσουκαλᾶς ἀντιγράφας ἐκ τοῦ παλαιοῦ κώδικος τῆς μητροπόλεως διεφύλαξεν ἡμῖν τὸ πρακτικὸν τῆς παραιτήσεως τοῦ Νεοφύτου καὶ τῆς χειροτονίας τοῦ

Καλλίνικος, 8 Ἀπριλίου 1711, ἱερομόναχος, διαπρέφας κατὰ Τσουκαλῶν ἐπὶ παιδείᾳ καὶ ἀρετῇ. (21) Τούτου προαχθέντος εἰς τὸν Θρόνον Ἡρακλείας ἐξελέγη ὁ

Θεόκλητος, Ὀκτωβρ. 1718, (22) οὗ ἀποθανόντος ἐξελέγη ὁ

Σεραφεῖμ, 8 Ὀκτωβρ. 1746, οὗ ἀναβιβασθέντος εἰς τὸν θρόνον Κωνσταντινουπόλεως ἐξελέγη ὁ

Αὐξέντιος, Ἰουλ. 1757, μητροπολίτης Διδυμοτείχου. (23) Τούτου ἀποθανόντος ἐξελέγη ὁ

Σαμουήλ, Βυζάντιος, Ἀπριλ. 1765, ἱερομόναχος. Τούτου προαχθέντος εἰς τὸν θρόνον Ἐφέσου ἐξελέγη ὁ

Κύριλλος, Φεβρουαρ. 1780, ἱερομόναχος, ἀνὴρ κατὰ Τσουκαλῶν «καλὸς κάγαθός, πατὴρ χηρῶν τε καὶ ὀρφανῶν καὶ δεομένων ἀντιλήπτωρ. Ἀπεβίωσε καὶ τὸ μὲν σῶμα αὐτοῦ ἐτάφη, ἡ δὲ μνήμη μέχρι τοῦ νῦν (1850), μετ' εὐλαβείας διασφύζεται εἰς πάντας τοὺς πολίτας τῆς ἐπαρχίας καὶ τῆς μητροπόλεως». Τούτου ἀποθανόντος ἐξελέγη ὁ

Εὐγένειος, Μαρτ. 1808, ἱεροδιδάσκαλος ἐκ Φιλιππουπόλεως. (24) Τούτου οἰκειοθελῶς παραιτηθέντος ἐξελέγη ὁ

Ἰωάσαφ, Ἰουν. 1808, μητροπολίτης Ἀγχιάλου, οὗ καθαιρεθέντος καὶ ἀμετακλήτως ἐξορισθέντος ἐκ τῆς ἐπαρχίας, (25) ἐξελέγη ὁ

διαδόχου τοῦ Καλλινίκου, γραφὴν ἰδίᾳ χειρὶ ὑπὸ τοῦ Καλλινίκου αὐτοῦ ἐν σελ. 116 τοῦ κώδικος. Ἴδε *Τσουκαλᾶ* ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 40, σημ. λγ' καὶ κατωτέρω § 5.

21) Ἴδε, *Σωφρονίου Εὐστρατιάδου* περὶ τοῦ Καλλινίκου Ἡρακλείας, Θεακικά, τόμ. VI, ἔτ. 1935, σελ. 1—36.

22) Ὁ Τσουκαλᾶς ἀγνοεῖ τὸν Θεόκλητον, εἰ καὶ ἐμελέτησε τὸν παλαιὸν τῆς μητροπόλεως κώδικα. Μετὰ τὸν Καλλινίκον «ἀποδημήσαντα εἰς βασιλεύουσιν τῷ 1724» ἀναγράφει διάδοχόν του τὸν *Κωνστάντιον* τῷ 1725, ὃν διεδέξατο ὁ *Θεοφάνης* τῷ 1740 καὶ τοῦτον ὁ *Σεραφεῖμ* τῷ 1754. Ὁ δὲ Γόσεφ διάδοχον τοῦ Καλλινίκου ἀντὶ τοῦ Θεοκλήτου, ὃν ἀγνοεῖ, ἀναφέρει τὸν *Ἀνθιμον* τῷ 1723 κατὰ τὰς Κανονικὰς διατάξεις τοῦ Γεδεὼν ἐν Κωνπόλει, ἔτ. 1889, σελ. 436 καὶ μετὰ τοῦτον ἀναγράφει τὸν *Κωνστάντιον* καὶ *Θεοφάνην* ἀκολουθῶν τὸν Τσουκαλᾶν.

23) Τὸ ὑπὸ τοῦ Τσουκαλᾶ ἐκ παραδόσεως ἀναγραφόμενον ὅτι τὸν Σεραφεῖμ διεδέξατο τῷ 1757 ὁ *Σαμουήλ*, ἐφημέριος τῆς ἐν Ἰαμπόλει ἐκκλησίας, ἀνὴρ ἀπλοῦς, διὰ τῆς προσοσιασίας τοῦ τότε μεγάλου βεζύρου φίλου του καὶ ὅτι ἀνῆλθε καὶ εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον, μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ προστάτου του βεζύρου ἔλαβε πάλιν ἐξαρχικῶς τὴν μητρόπολιν Φιλιππουπόλεως, ἐν ἧ καὶ ἐτελεύτησεν καὶ ἐτάφη, δὲν εἶναι ἀληθές. Ὁ τῷ 1764 πατριαρχεύσας Σαμουήλ ἦτο ὁ Δέρκων, ἀνὴρ λόγιος.

24) Ὁ Εὐγένειος τῷ 1813 ἐξελέγη μητροπολίτης Ἀγχιάλου (*Σάρδεων Γερμανοῦ* ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι βορείου Θράκης, ἐνθα ἀνωτ. σελ. 123) καὶ τῷ 1821 ἀπηγγονίσθη ἐν Κωνπόλει μετὰ τοῦ ἀοιδίμου πατριάρχου Γρηγορίου καὶ τῶν ἄλλων συνοδικῶν. Τὸ ἐπώνυμον αὐτοῦ εἶναι Κυραβιάς. Ἴδε τὴν εἰκόνα *Σ. Δούκα* «ἡ νῦξ τῆς Ἀναστάσεως», ἐνθα ὁ Εὐγένειος ἀπεικονίζεται ἐμψυχῶν τοὺς ἄλλους ἱεράρχας πρὸ τοῦ ἀπαγχονισμοῦ των ἐν τῇ εἰρκτῇ. Θεακικά, παράρτημα τοῦ III' τόμ. ἔτ. 1931.

25) Ἐν τοῖς σφρομένοις κώδιξι τῆς ἱερᾶς μητροπόλεως Φιλιππουπόλεως οὐδὲν

²⁶ *Ἰωαννίκιος*, Βυζάντιος Μαρ. 1809, ἀρχιεπίσκοπος Ἐλασσῶνος, ἀνήρ λογιώτατος. (26) Τοῦτον καταδιωχθέντα ἀδίκως ὑπὸ τῶν Φιλιππουπολιτῶν, ὄξυνθέντος τοῦ μεταξὺ εὐγενῶν καὶ τῶν ρουφετιῶν ἀγῶνος διὰ τὴν διοίκησιν τῆς πολιτείας (27) καὶ παραιτηθέντα διεδέξατο ὁ

Παΐσιος, Μαρτ. 1818, μητροπολίτης Σηλυβρίας καὶ πρόφην Σταγῶν, ἐκκλησιαστικὸς ποιμὴν ἀγαθὸς καὶ κάτοχος παιδείας. (28) Ἀποθανόντος τούτου ἐκ γήρατος ἐξελέγη ὁ

Σαμουήλ, Ἰανουαρ. 1822, πρωτοσύγκελλος ἐν ἱερομονάχοις. Οὗτος ἐλθὼν εἰς σύγκρουσιν πρὸς τὰς ἐπιχωρίους Τουρκικὰς ἀρχάς, αἵτινες κατεδίωκον τότε τοὺς Ἕλληνας Φιλιππουπόλιτας ὡς μεμνημένους εἰς τὴν φιλικὴν ἐταιρίαν καὶ γενόμενος ὑποπτος ἀνεκλήθη κατὰ βασιλικὸν ὄρισμὸν εἰς τὴν βασιλεύουσαν, ὅπου καὶ παρητήθη. (29) ἐξελέγη δὲ ἀντ' αὐτοῦ ὁ

Νικηφόρος, Λέσβιος, Σεπτεμβρ. 1824, πρωτοσύγκελλος τῆς ἀγίας τοῦ Χριστοῦ μεγάλης Ἐκκλησίας. Ἐπ' αὐτοῦ ἤρξαντο οἱ ἐκκλησιαστικοὶ τῶν Βουλγάρων ἐν Φιλιππουπόλει ἀγῶνες περὶ εἰσαγωγῆς τῆς Σλαβικῆς γλώσσης εἰς τὴν λειτουργίαν καὶ συστάσεως βουλγαρικῆς κοινότητος. (30) Ἐχὼν ἀνάγκη τῆς ἠθικῆς καὶ ὑλικῆς ὑποστηρίξεως τῶν τότε ἰσχυρῶν παρὰ τε τοῖς τοπικαῖς ἀρχαῖς καὶ τῷ πατριαρχεῖῳ μεγλικτικῶν ἀδελφῶν Βούλκου καὶ Στογιάννου Θεοδώροβιτζ ἕνεκα τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἐπέτρεψε τὴν εἰς τὴν μητρόπολιν εἴσοδον αὐτῶν καὶ ἐγένετο ὄργανον αὐτῶν. Τοῦτον ἀποθανόντα διεδέξατο ὁ

Χρῦσανθος Λέσβιος, 24 Ἀύγ. 1850, μητροπολίτης Κρήτης καὶ πρόφην Σμύρνης, εὐπαιδέυτος καὶ ὑπερασπιστὴς τῶν Ἑλληνικῶν δικαίων ἀλλ' ὄξυνθέντων ἐπ' αὐτοῦ τῶν μεταξὺ Βουλγάρων καὶ Ἑλλήνων ὀρθοδόξων τοῦ

σημείωμα καὶ πρακτικὸν ἀπαντᾷ τοῦ τε Ἰωάσαφ καὶ Εὐγενείου.

26) *Τρόφ.* *Εὐαγγελίδου*, τὰ σχολεῖα Θράκης ἐπὶ τουρκοκρατίας, Θρακικά, παράρτημα ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 79.

27) Ἴδε, *Μυρτ.* *Ἀποστολίδου*, ὁ ἀπὸ Σηλυβρίας Φιλιππουπόλεως Παΐσιος, Θρακικά, τόμ. III, ἔτ. 1932, σελ. 20—23, ἐνθα γίνεται λόγος περὶ τῆς αἰτίας τῶν κομματικῶν ἀγῶνων.

28) Ἀντόθι, ἡ βιογραφία καὶ ἡ ποιμαντορία τοῦ Παΐσιου, σελ. 22—35 § § 4—8. Ἴδε καὶ κατωτέρω, III, ἔγγρ. 9. Τῷ Παΐσιῳ ἀφιερῶται τὸ συντεθὲν ἐγχειρίδιον περὶ τῆς ἐπαρχίας Φιλιππουπόλεως (1819) ὑπὸ τοῦ λογίου ἱερέως καὶ διευθυντοῦ τῆς κεντρικῆς Ἑλλήν. σχολῆς Κωνστ. Οἰκονόμου.

29) Ἐν τῇ Βουλγαρικῇ μητροπόλει σφίζεται ἀντίγραφον ἀναφορᾶς τῶν Φιλιππουπολιτῶν πρὸς τὸν πατριάρχην καὶ τὴν ἱεράν σύνοδον, δι' ἧς ἐξήττοῦντο τὴν ἐπάνοδον τοῦ Σαμουήλ διὰ τὴν καλήν του ποιμαντορίαν (1824, Ἰουλ. ε'). Ἴδε κατωτέρω III, ἀρ. 16.

30) Ἐπὶ τοῦ Νικηφόρου ἀνεκτίσθησαν ἐκ βάθρων αἱ ἐν Φιλιππουπόλει ἐκκλησιαί ἀγ. Κυριακῆς, ἀγ. Κωνσταντίνου, ἀγ. Δημητρίου, τῆς Παναγίας, ἀγ. Παρασκευῆς, ἀγίου Νικολάου καὶ αἱ ἐπὶ τῆς Ροδόπης μοναὶ τοῦ ἀγ. Γεωργίου, ἀγ. Παρασκευῆς Βοδενῶν, ἀγ. Παρασκευῆς Μολδάβας, ἀγ. Ἀναργύρων πλὴν τοῦ ναοῦ.

ποιμνίου τοῦ ἐκκλησιαστικῶν ἐριδῶν ἔπεσε θῦμα ραδιουργιῶν ⁽³¹⁾ καὶ παρητήθη οἰκειοθελῶς, καταλιπὼν ἀρίστην μνήμην τῆς ποιμαντορίας του παρὰ τοῖς Ἑλλησι. Τοῦτον μετατεθέντα εἰς Σμύρνην διεδέξατο ὁ ἀπὸ Σμύρνης

Παῖσιος, Ἡπειρώτης, υἱὸς διδασκάλου, 15 Νοεμβρ. 1857, ὅστις τὰ μάλιστα ἠνέκησε καὶ ἐβοήθησε τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς τῶν Βουλγάρων ἀγῶνας ⁽³²⁾, τοῦτον καθαιρεθέντα διὰ πατριαρχικοῦ καὶ συνοδικοῦ γράμματος καὶ ἐξορισθέντα εἰς ἅγιον Ὄρος διεδέξατο ὁ

Παράρετος, 25 Φεβρ. 1861, μητροπολίτης Ξάνθης ἐκ Μοναστηρίου. Οὗτος ἀκολούθησας τὴν πορείαν τοῦ προκατόχου του παρέμεινεν ἐν Κων|πόλει ἐνεργῶν ὑπὲρ τῶν Βουλγάρων· κατήλθε δὲ εἰς Φιλιππούπολιν μετὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸν σχίσμα ὡς ἀρχιερεὺς τῆς ὑπὸ τὴν ἑξαρχίαν συσταθείσης Βουλγαρικῆς τῆς Πλόβδιφ μητροπόλεως, δι' ἃ καὶ παντελεῖ καθαιρέσει τῆς ἀρχιερωσύνης αὐτοῦ καθυπεβλήθη διὰ κανονικοὺς λόγους ὑπὸ τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας ⁽³³⁾. Ἄντ' αὐτοῦ ἐξελέγη ὁ

Νεόφυτος, 19 Ἰανουαρ. 1872, ἐπίσκοπος Ἐλευθερουπόλεως, ὅστις ἀνεδείχθη κατὰ τὰς χρυσίμους περιστάσεις τοῦ Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου 1877-78 γενναῖος προστάτης καὶ ὑπερασπιστῆς τῶν Χριστιανῶν. Τοῦτου προαχθέντος εἰς τὸν θρόνον τῆς Ἀδριανουπόλεως ἐξελέγη ὁ

Γρηγόριος Μυτιληναῖος, 14 Νοεμβρ. 1880, πρῶτον ἐπίσκοπος Καμπανίας, εὐθυμαθῆς, ρήτωρ καὶ μέγας ὑπερασπιστῆς τῶν Ἑλληνικῶν δικαίων, ἐν τῇ βουλῇ τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς ἐπαρχίας του, ἀλλὰ πλεονέκτης. Τοῦτου προβιβασθέντος εἰς τὸν θρόνον τῆς Τραπεζοῦντος ἐξελέγη ὁ

Ἰωακείμ Εὐθυβούλης, Φαναριώτης, 29 Δεκεμβρ. 1884, μέγας πρωτοσύγκελλος, ἀνὴρ εὐφυῆς καὶ πολιτικός, γενόμενος φίλος τοῦ τότε ἡγεμόνος

31) Ἴδε, *Γ. Τσουκαλά*, ἡ Βουλγαροσλαβικὴ συμμορία καὶ ἡ τριμυδρία αὐτῆς, ἐν Κων|πόλει, ἔτ. 1859.

32) Αὐτόθι, τὰ περὶ Παῖσιου.

33) Διὰ τοῦ σουλτανικοῦ περὶ τῆς Βουλγαρικῆς ἑξαρχίας φερμανίου (1870, Φεβρ. 28) Βουλγαρικαὶ μητροπόλεις συνεστήθησαν ἐν αἷς ἐπαρχίαις τὰ δύο τρίτα τοῦ χριστιανικοῦ ὀρθοδόξου πληθυσμοῦ ἦσαν Βούλγαροι. Ἐκ τούτου παρὰ τῇ Ἑλληνικῇ μητροπόλει Φιλιππουπόλεως, ἣτις παρέμεινεν ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ πατριαρχείου, συνεστήθη καὶ Βουλγαρικὴ ἕνεκα τῆς πλειονοψηφίας τῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Βουλγάρων. Εἰς τὴν Ἑλληνικὴν μητρόπολιν Φιλιππουπόλεως ἀνήκον ἡ πόλις Φιλιππούπολις, ἡ κωμόπολις Στενίμαχος καὶ αἱ κῶμαι Κούκλενα, Βόδενα, Ἀρβανιτοχώριον, Πανάγυια, Λεβόσχη, Λάσεβα, Ἀγχίνη, Βάτισκοβον καὶ Βλάστιτσα μετὰ τῶν μοναστηρίων Βατσκόβου, ἁγ. Ἀναργύρων, ἁγ. Παρασκευῆς καὶ ἁγ. Γεωργίου. Ὁ Γόσεφ ἀγνοεῖ τοῦτο καὶ μετὰ τὸ σχίσμα ἐν τῇ διαδοχικῇ σειρᾷ τῶν μητροπολιτῶν ἀναγράφει τούτῳ σχισματικοῦ Πανάρετον, ὡς προεφρήθη, τὸν διάδοχον αὐτοῦ Ναθανιὴλ πρῶτον Ἀχρίδος ἀπὸ 24 Μαρτ. 1891 καὶ τὸν νῦν Μάξιμον ἀπὸ 11 Σεπτεμβ. 1906.

τῆς Βουλγαρίας Φερδινάνδου Γ'. Τοῦτον προβιβασθέντα εἰς τὸν θρόνον τῆς Χαλκηδόνος διεδέξατο ὁ

Φώτιος, 19 Δεκεμβρ. 1889, ἐπίσκοπος Εἰρηνοπούλεως, ἀνὴρ εὐπαίδευτος καὶ ἀγαθός, ποιμάνας ἐν εἰρήνῃ τὴν ἐκκλησίαν μέχρι τοῦ 1906, ὁπότε γενομένου τοῦ ἀνθελληνικοῦ ἐν τῇ χώρᾳ κινήματος, ἀπουσιάζοντος αὐτοῦ ἐν Κων]πόλει, κατελήφθη ἡ μητρόπολις καὶ ἅπασαι αἱ ἐκκλησῖαι τῆς Φιλιππούλεως καὶ πολλαὶ τῆς ἐπαρχίας ὑπὸ τῶν Βουλγάρων. Οὗτος ἦτο, δυνατὸν εἰπεῖν, οὐσιαστικῶς ὁ τελευταῖος τῶν Ἑλλήνων μητροπολιτῶν Φιλιππούλεως, διότι εἰς οὐδένα τῶν διαδόχων του ἐπετράπη ὑπὸ τῆς Βουλγαρικῆς κυβερνήσεως ἡ εἰς τὴν ἐπαρχίαν του κἀπόδος μέχρι τῆς ὀριστικῆς καταλύσεως τῆς μητροπόλεως. Τοῦτου μετατεθέντος εἰς τὸν θρόνον Σεργίου καὶ Κοζάνης διάδοχος ἐξελέγη ὁ

Σμάραγδος, 5 Αὐγ. 1910, μητροπολίτης Μογλενῶν, οὗ μετατεθέντος εἰς τὸν θρόνον τῆς Ἡλιοπόλεως ἐξελέγη ὁ

Τιμόθεος, 21 Ἰουν. 1912, μητροπολίτης Βοδενῶν, οὗ μετατεθέντος εἰς τὸν θρόνον Γάνου καὶ Χώρας ἐξελέγη ὁ

Βενιαμίν, 10 Σεπτεμβρ. 1915, οὗ προβιβασθέντος εἰς τὸν θρόνον τῆς Νικαίας 25 Ἰουνίου 1925 παρέμεινεν ἔκτοτε ἡ ἐπαρχία καὶ ἄνευ τιτουλοῦ ἀρχιερέως.

§ 4) Γνωστὴ ἐκ τῆς ἱστορίας εἶναι ἡ οἰκτροτάτη μοῖρα τῶν ὑπὸ τὸν Τουρκικὸν ζυγὸν περιπεσόντων χριστιανῶν ἰδίως κατὰ τοὺς δύο πρώτους αἰῶνας τῆς κατακτήσεως αὐτῶν. Μεταβληθέντες εἰς δούλους (ραγιαῖδες) ἐστερήθησαν παντὸς ἀνθρωπίνου δικαιώματος, τῆς ζωῆς, τῆς τιμῆς καὶ τῆς περιουσίας αὐτῶν ἔξαρτωμένων ἐκ τῆς ὀρέξεως καὶ διαθέσεως τοῦ τυχόντος γενιτσάρου καὶ ἀγᾶ. Ἡ μόνη ἐπιτραπεῖσα αὐτοῖς ἦτο ἡ θρησκεία, ὅθεν πάντες οἱ χριστιανοὶ συνησπίσθησαν περὶ τὰς θρησκευτικὰς καὶ ἐκκλησιαστικὰς τῶν ἀρχᾶς, αἵτινες εὐνοηθεῖσαι διὰ τῶν ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ Βου τοῦ πορθητοῦ χορηγηθεισῶν γνωστῶν προνομιῶν τῷ οἰκουμενικῷ πατριάρχει, ἀναγνωρισθέντι ὡς ἀρχηγῶ τῶν ἐν τῷ Τουρκικῷ κράτει Ρωμαίων, ἦσαν σεβασταὶ παρὰ τοῖς ἀρχουσιν, ἐκπρόσωποι τοῦ ποιμνίου τῶν καὶ ὑπεύθυνοι διὰ τὴν πρὸς τὸ κράτος πίστιν αὐτοῦ καὶ ὑπακοήν. Οὕτω συνεστήθησαν αἱ ἑκασταχοῦ ὀρθόδοξοι χριστιανικαὶ κοινότητες (πολιτεῖαι) ὑπὸ τὴν σκέλην τῆς ἐκκλησίας, αἵτινες ἐκυβερνῶντο ὑπὸ τοῦ κλήρου καὶ τῶν περὶ αὐτὸν προκρίτων πολιτῶν—προεστώτων (τζορμπατζήδων), προεδρευόμεναι ἐν ἑκάστη μὲν μητροπόλει ὑπ' αὐτοῦ τοῦ μητροπολίτου ἢ τοῦ ἀντικαταστάτου αὐτοῦ, ἐν δὲ ταῖς ἄλλαις πόλεσι καὶ κωμοπόλεσιν ὑπὸ τοῦ ἀρχιερατικοῦ αὐτοῦ ἐπιτρόπου. Τὸ ἔργον δὲ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀρχῶν τῶν πολιτειῶν βοηθουμένων ἀρχῆθεν ὑπὸ τῶν ἐκπροσώπων τῶν πολιτῶν ὑθρύνθη ἀπὸ τῶν πρώτων ἡδη χρόνων ἕνεκα τοῦ κύρους καὶ τῆς δυνάμεως τῆς ἐκκλησίας ὡς ἀνεγνωρισμένης ἀρχῆς, διότι εἰς αὐτὰς προσέφευγον συνήθως οἱ χριστιανοὶ πρὸς λύσιν

τῶν πρὸς ἀλλήλους διαφορῶν καὶ ἐπικύρωσιν τῶν ποικίλων κοινωνικῶν καὶ οἰκογενειακῶν τῶν ὑποθέσεων. Ἐκ τούτου ἐκάστη μητρόπολις ἀπὸ ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς μετεβλήθη καὶ εἰς διοικητικὴν καὶ δικαστικὴν τῶν ὑπὸ τὴν θρησκευτικὴν δικαιοδοσίαν τῆς ὑπαγομένων χριστιανῶν. Τὸ συνεδριάζον ἐκάστοτε ἐν τῇ μητροπόλει συμβούλιον τῆς πολιτείας ἀποτελούμενον ἐξ ἐντιμοτάτων κληρικῶν καὶ εὐγενεστάτων προκρίτων, προσκαλουμένων κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου, ἐκλεγομένων δὲ βραδύτερον ὑπὸ τῶν ρουφετίων, οὐ μόνον ἐφρόντιζε περὶ τῆς διοικήσεως καὶ συντηρήσεως τῶν τῆς πολιτείας εὐαγῶν ἰδρυμάτων, ἀλλ' ἀπεφάσιζε μετὰ διαδικασίαν καὶ περὶ τῶν ὑποβαλλομένων αὐτῷ ὑποθέσεων. Αἱ ἀποφάσεις αὐτοῦ ὡς διαιτητικοῦ δικαστηρίου ὑπογράφονται ὑπὸ τῶν ἀντιδίκων ἢ ἐνδιαφερομένων μελῶν καὶ ὑπὸ τῶν μειασχόντων τοῦ συμβουλίου ὡς μαρτύρων, ἐπικυρούμεναι δὲ ὑπὸ τοῦ προεδρεύοντος μητροπολίτου ἦσαν σεβασταὶ καὶ ἀνέκλητοι. Αὗται ἐφιλιάσσοντο ἐν ἀντιγράφοις μετ' ἄλλων ἐγγράφων ἐντὸς κιβωτίου καὶ ἀπετέλουν τὰ ἀρχεῖα ἐκάστης μητροπόλεως, ἐν οἷς τὴν πρωτίστην θέσιν κατελάμβανον οἱ λεγόμενοι κώδικες.

Ἐν τοῖς κώδιξι τῆς ἱερᾶς μητροπόλεως Φιλιππουπόλεως, ὡς διαπιστοῦται ἐκ τῶν περισωθέντων δύο κωδίκων αὐτῆς, κατεγράφοντο (*κατεστρώροντο*) πιστῶς τὰ ἀντίγραφα (Ἰσα) βεβαιούμενα ὑπὸ τοῦ ἐκάστοτε μητροπολίτου μόνον διὰ τῆς ἰδίας του ὑπογραφῆς; α'.) τῶν *εἰσαγομένων καὶ ἐξαγομένων ἐκκλησιαστικῶν γραμμάτων*, τῶν μὲν ἐξαγομένων πρωτοτύπων ὑπογραφομένων ὑπὸ πάντων τῶν παραστάντων μελῶν τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου ὡς καὶ τῶν ἄλλων προκρίτων τῆς πολιτείας μελῶν, ἂν παρίσταντο καὶ ἐπικυρούμενων ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου, τῶν δὲ εἰσαγομένων μετὰ τὴν ἀντιγραφὴν τῶν ἐν τοῖς κώδιξι καὶ ὑπογραφῆν τῶν ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου μόνον παραδιδομένων εἰς τὸν ἄρχοντα δικαιοφύλακα, ὅστις ἐφύλαττεν αὐτὰ ὑπ' εὐθύνην του ἐν τῷ κιβωτίῳ (*σινδουκίῳ*) τῶν ἀρχείων τῆς μητροπόλεως· β') *πασῶν τῶν ὑπὸ τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου τῆς πολιτείας ἐκδιδόμενων ἀποφάσεων*, ὧν τὰ πρωτότυπα παρεδίδοντο τοῖς ἐνδιαφερομένοις, ὑπογράφονται ὑπὸ τῶν παραστάντων μελῶν ὡς μαρτύρων, βεβαιούμενα ὑπὸ τῶν ἐνδιαφερομένων καὶ ἐπικυρούμενα ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου· αἱ ἀποφάσεις αὗται ἀφορῶσιν εἰς κληρονομικὰ καὶ συνεταιρικοὺς συμβιβασμούς, εἰς διαλύσεις συνεταιρειῶν, εἰς ἀπαλλαγὴν εὐθυνῶν ἀπὸ ἀνελημμένων υποχρεώσεων, εἰς διαζύγια, δωρεάς, υἱοθετήσεις· γ'.) *διαθηκῶν, χρεωστικῶν ὁμολογιῶν ἐπὶ δανείοις, πωλητηρίων, ἐξοφλητικῶν, πληρεξουσίων*, ὧν τὰ πρωτότυπα μαρτυρούμενα ὑπὸ τῶν παραστάντων διὰ τῆς ὑπογραφῆς τῶν, βεβαιούμενα ὑπὸ τῶν ἐνδιαφερομένων καὶ ἐπικυρούμενα ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου παρεδίδοντο τοῖς ἐνδιαφερομένοις ἢ ἐφυλάσσοντο ἔνιτε ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς μητροπόλεως ἢ ἐν τῷ κιβωτίῳ τοῦ ρουφετίου τῶν ἀμπατζήδων πρὸς ἀσφάλειαν· δ') *ἰσολογισμοὶ τῶν ἐκκλησιῶν*,

τῶν ὁσπιταλίων καὶ τῆς Ἑλληνικῆς κεντρικῆς σχολῆς Φιλιππουπόλεως καὶ τινῶν ἐνοριακῶν μονῶν, βεβαιούμενοι ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου, ε΄.) κατάλογοι ἐράνων ὑπὲρ τοῦ παναγίου τάφου καὶ τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας, βιβλίων τῆς Ἑλληνικῆς κεντρικῆς σχολῆς καὶ πραγμάτων καὶ σκευῶν μονῶν ἐνοριακῶν καὶ Γ΄.) διάφορα ὑπομνήματα καὶ σημειώματα ἀφορῶντα εἰς τὴν μητρόπολιν καὶ τὴν κοινότητα ἐν γένει.

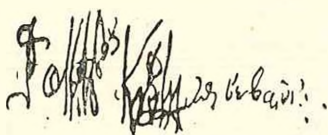
Ὁ τύπος τῶν ἐκδιδομένων ἀποφάσεων εἶναι: «Διὰ τοῦ παρόντος ἀποδεικτικῶς καὶ ἐμμαρτύρου γράμματος» ἢ «ἐκκλησιαστικῶς ἐξοφλητικῶς ἀποδεικτικῶς καὶ ἐμμαρτύρου γράμματος γίνεται δῆλον ὅτι παρασιάζ» ἢ «παρασιάζου» ἢ «παρασιάντες ἐμπροσθεν ἡμῶν» ἢ «τῆς ἡμετέρας ταπεινότητος καὶ τῶν ἐντιμοτάτων κληρικῶν καὶ εὐγενεστάτων ἀρχόντων τῆς πολιτείας ὁ» ἢ «ἡ» ἢ «οἱ» ἢ «ἐνώπιον ἡμῶν καὶ τῶν περὶ ἡμᾶς ἐντίμων κληρικῶν καὶ λοιπῶν προκρίτων» ἢ «καὶ λοιπῶν ἀξιοπίστων μαρτύρων» ἢ «καὶ τῶν τιμιωτάτων προκρίτων καὶ προεσιῶτων τῆς πολιτείας». Ἐἶτα ἀκολουθεῖ ἡ προῆξις καὶ ἐν τέλει: «Ὅθεν εἰς ἔνδειξιν ἐγένετο καὶ τὸ παρὸν ἐπιβεβαιώσει ἡμετέρα καὶ μαρτυρία τῶν ἐντιμοτάτων κληρικῶν καὶ εὐγενεστάτων ἀρχόντων τῆς πολιτείας καὶ ἐδόθη τῷ ρηθέντι..» ἢ «τοῖς ρηθεῖσι..καταστρωθὲν καὶ ἐν τῷ κώδικι τῆς μητροπόλεως, ἵνα ἔχη τὸ κῦρος καὶ τὴν ἰσχὺν ἐν παντὶ κριτηρίῳ δικαιοσύνης» ἢ «ἐν παντὶ λόγῳ» ἢ «εἰς ἔνδειξιν καὶ διηνεκῆ ἀσφάλειαν». Ἐν περιπτώσει ἀγραμματοσύνης τῶν ἐνδιαφερομένων τῇ ἐντολῇ αὐτῶν ὑπογράφεται ἄλλος δι' αὐτούς, συνήθως ἱερεὺς μετὰ τοῦ τίτλου του. Ὁ δὲ μητροπολίτης ὑπογράφεται ἐπιβεβαιοῖ, ὑποβεβαιοῖ, ὑποκυροῖ, βεβαιοῖ, καὶ ἀποφαίνεται. Οἱ τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου κληρικοὶ ὑπογράφονται ἀείποτε μετὰ τῶν τίτλων των: ὁ οἰκονόμος, ὁ σακελλάριος, ὁ σακελλίαν, ὁ ὑπομνημοτογράφος, ὁ ἱερομνήμων, ὁ πρωτονοτάριος, ὁ ρεφρενδάριος, ὁ πρωτόπαπας—ἱερεὺς, οἱ δὲ λαϊκοὶ μέτροι τοῦ Παΐσιου, ἐπ' ὅσον ὡς ἀρχοντες μετεῖχον τῶν τῆς πολιτείας κληρονομικῶν δικαιώματι (1), ὡσαύτως μετὰ τῶν τίτλων των: ὁ λογοθέτης, ὁ σκευοφύλαξ, ὁ μέγας ρήτωρ, ὁ δικαιοφύλαξ, ὁ ἀρχων τῶν ἐκκλησιῶν, ὁ διερχιμνέυς, ὁ δατιάριος, ὁ χαριτουλάριος, ὁ ρεφρενδάριος. Ἀπὸ τοῦ Παΐσιου, ὅτε εἰσῆλθον εἰς τὴν διοίκησιν οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν ἐσναφίων, οἱ τίτλοι πλέον οὗτοι ἐγκαταλείπονται διατηρουμένων μόνον τῶν τῶν κληρικῶν. Φαίνεται δὲ ὅτι δικαιωματικῶς ἀντιπρόσωποι τῶν ἐσναφίων ἦσαν οἱ ἐκάστοτε πρωτομαῖστορες τῶν τεσσάρων κυριωτέρων δηλ. τοῦ τῶν ἀιπατζήδων, καυταντζήδων, γουναράδων καὶ μπακάληδων, διότι οὗτοι μόνον ὑπογράφονται ἀείποτε μετὰ τοῦ τίτλου πρωτομαῖστορες Ἀπὸ τοῦ 1838 δὲ μετὰ τοὺς κληρικοὺς συνυπογράφονται ἀείποτε καὶ οἱ δύο Μιλέτ-

§ 4). 1) Ἴδε τὰ περὶ τῆς συστάσεως τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου τῆς μητροπόλεως Φιλιππουπόλεως ἐν τοῖς Θρακικαῖς τόμ. Γ΄. ἔτ. 1932, Μυρτ. Ἀποστολίδου, ὁ ἀπὸ Σηλυβρίας Φιλιππουπόλεως Παΐσιος, σελ. 19 § 2.

βεκίλ, τ. ἔ. οἱ ἐκλεγόμενοι ἀντιπρόσωποι τῆς πολιτείας παρὰ τῷ διοικητικῷ τοῦ κονακίου ἐπαρχιακῶ συμβουλίῳ, μεθ' οὗς οἱ τέσσαρες πρωτομαῖστορες.

Ὑπογραφαὶ Μητροπολιτῶν Φιλιππουπόλεως

Κυρίλλου

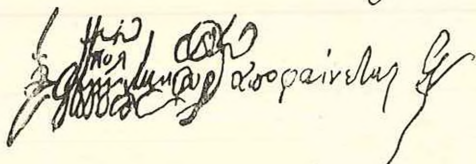
Ἰωαννικίου

Παΐσιου

Νικηφόρου

Ἡ γλῶσσα τῆς μητροπόλεως Φιλιππουπόλεως ἦτο ἡ καθαρεύουσα νεοελληνική μὴ ἀπηλλαγμένη καὶ ἀρχαϊσμῶν· ἐπομένως τοιαύτη εἶναι καὶ πάντων τῶν γραμμάτων αὐτῆς καὶ τῶν κωδίκων. Ἐξ οὗ εἰκάζεται ὅτι ταῦτα συνετάσσοντο ὑπ' αὐτῶν τούτων τῶν ἐκάστοτε ἀρχιερέων ἢ ὑπὸ λογίων τῆς πολιτείας, ὧν δὲν ἔσπερεῖτο αὕτη ἢ ὑπὸ τῶν διδασκάλων τῆς ἑλληνικῆς κεντρικῆς σχολῆς. Αἱ ἀπαντῶσαι ἐνιαχοῦ τῶν κωδίκων σπάνια ἀνορθογραφία καὶ σπανιώτατα ἀσυνταξία ἀποδοτέαι εἰς ἀβλεψίαν τῶν ἐκάστοτε ἀντιγραφῶν τῶν γραμμάτων ἐν τοῖς κώδιξιν. Ὑπῆρχον δὲ ἐν τοῖς κώδιξι καὶ κείμενα γεγραμμένα ἴδια χειρὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν μητροπολιτῶν κατὰ τὰς ἑαυτῶν μαρτυρίας, οἷον: «ὁ Φιλιππουπόλεως Κυλλίνκος (1711—1718) οἰκεία χειρὶ ταῦτ' ἔγραφα», «ὁ Φιλιππουπόλεως Παΐσιος (1818—1822) οἰκεία χειρὶ ταῦτα ἐσημηνάμην μνήμης χάριν τοῖς μεταγενεστέροις». «Διὸ εἰς ὑπόμνησιν οἰκεία χειρὶ ὑποβεβαίω καὶ ἔγραψα ὁ Φιλιππουπόλεως Νικηφόρος (1824—1850)», «Καὶ δὴ σὺν Θεῷ ἀρχόμεθα ἡμῖν κατὰ μῆνα Αὐγουστον ὁ Φιλιππουπόλεως Κύριλλος (1780—1808). Πολλὰ δὲ γράμματα εἶναι ἀντιγεγραμμένα ἐν τοῖς κώδιξι ὡς καὶ ὑπομνήματα καὶ σημειώματα ὑπ' αὐτῶν τῶν μητροπολιτῶν βεβαιούμενα εἶτα διὰ τῆς ὑπογραφῆς τῶν.

§ 5) Τὰ ἀρχεῖα τῆς ἱερᾶς μητροπόλεως Φιλιππουπόλεως μετὰ τῶν κο-

δίκων αὐτῆς ἀτυχῶς πλὴν δύο ἐξηφανίσθησαν πρὸς ἀνυπολόγιστον ζημίαν τῆς ἱστορίας τῆς πολιτείας (κοινότητος). Κατὰ τὸν Γ. Τσουκαλᾶν οἱ παλαιοὶ τῆς μητροπόλεως κώδικες, οὓς αὐτὸς ἀνέγνω, ἐπὶ τῶν χρόνων του (1832 — 1850) ἔφερον «ἐποχὴν τριῶν αἰώνων», ἥτοι ἀνήρχοντο εἰς τὰ τέλη τοῦ 16ου αἰῶνος (1). Τῷ 1861, ὅτε οἱ Βούλγαροι καθαιρεθέντος καὶ ἔξορισθέντος εἰς τὸ ἅγιον Ὄρος τοῦ μητροπολίτου Παϊσίου, ἄτε ἐπιχειρήσαντος νὰ κηρύξη τὸν χωρισμὸν τῆς ἐπαρχίας Φιλιππουπόλεως ἀπὸ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου, ἀπεχώρησαν τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος καὶ ἀπετέλεσαν ἰδίαν κοινοτικὴν ὁμάδα ὑπὸ ἰδίαν ἐκκλησιαστικὴν ἀρχήν, τὸ καλούμενον *μετόχιον*, (διότι συνηδρίαζον ἐν τῷ ὑπὸ τὸν λόφον τῆς Εὐμολπιάδος κειμένῳ μετοχίῳ τῆς μονῆς τῆς Ρήλας ἔχοντες ἐκκλησιαστικὸν προϊστάμενον τὸν παπᾶ Ζλατᾶνον), ὑπεξήρσαν ἐκ τῶν ἀρχείων τῆς μητροπόλεως πολλὰ ἔγγραφα καὶ πάντας τοὺς παλαιοὺς κώδικας, οὓς μεθ' ὅλας κατόπιν τὰς ἐνεργείας τῆς ἑλληνικῆς μητροπόλεως δὲν ἀπέδωκαν (2) καὶ ὅτε πλέον συνεστήθη ἐν Φιλιππουπόλει ἡ νόμιμος ὑπὸ τὴν Ἐξαρχίαν καὶ ἀνεγνωρισμένη ὑπὸ τοῦ κράτους Βουλγαρικῆ τῆς Πλόβδηφ μητροπόλις. Τῷ δὲ 1906 διηρπάγησαν καὶ κατεστράφησαν οἱ ἀπὸ τοῦ 1861 νεώτεροι κώδικες μετὰ τῶν ἀρχείων τῆς μητροπόλεως καὶ τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος ὑπὸ τοῦ καταλαβόντος τὴν μητρόπολιν Βουλγαρικοῦ ὄχλου κατὰ τὸ ἀνθελληνικὸν ἀνὰ τὸ κράτος κίνημα.

Οἱ περιοριζόμενοι νῦν δύο κώδικες ἐναπόκεινται ἐν τοῖς γραφείοις τῆς ἱερᾶς μητροπόλεως τῆς Πλόβδηφ καὶ εἶναι ἐκ τῶν ὑπεξαιρεθέντων. Εἶναι οἱ κώδικες τοῦ μητροπολίτου Κυρίλλου, ὅστις ἅμα τῇ ἀφίξει του ἠχρήστευσε τὸν πρῶτον παλαιὸν κώδικα καὶ κατεσκεύασεν αὐτούς, ὅπως ἀντιγράφονται ἐν μὲν τῷ πρώτῳ τὰ κατὰ καιροὺς ἐκκλησιαστικὰ γράμματα, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ οἱ λογαριασμοὶ τῶν ἐκκλησιῶν, τοῦ νοσοκομείου καὶ τῆς ἑλληνικῆς σχολῆς. «1794, Ἰανουαρίου 1 ἐν Φιλιππουπόλει. Ἐπειδὴ ἔγειναν ἤδη δύο νέοι κώδικες, ὁ μὲν διὰ νὰ περιέχῃ τὰ ἴσα τῶν κατὰ καιροὺς ἐκκλησιαστικῶν γραμμμάτων, ὁ δὲ τοὺς λογαριασμοὺς τῶν ἐκκλησιῶν, ὁσπιταλίων καὶ ἑλληνικοῦ σχολείου, ὅστις εἶναι ὁ παρὼν κώδιξ, ἀντιγράφονται ᾧδε ὅλοι οἱ ἐν τῷ παλαιῷ κώδικι λογαριασμοὶ ἀπαράλλακτοι διὰ νὰ φαίνωνται ἐν παντὶ καιρῷ καὶ μένει ὁ παλαιὸς κώδιξ ἄκυρος, ἀρχομένων εἰς τὸ ἕξῃς τῶν νέων λογαριασμῶν ἀπὸ τοῦ παρόντος νέου κώδικος, ὡς κατὰ τὰς ἀρχὰς τούτου φαίνονται» (3).

§ 5. 1) Γ. Τσουκαλᾶ, Ἱστοριογεωγρ. περιγραφή τῆς ἐπαρχίας Φιλιππουπόλεως κτλ. σελ. 39 § 58. Ἴδε καὶ Δελτίον τῆς ἱστορικῆς καὶ ἐθνολογικῆς ἐταιρείας Ἀθηνῶν, τόμ. Η'. σελ. 288.

2) (Φωτίου Μανιάτου ἀρχιμανδριτοῦ), Βουλγάρων ἐνεργεῖαι πρὸς κατάλυσιν τοῦ κράτους τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας καὶ καταστροφὴν τῆς ἑλληνικῆς ἐθνότητος ἐν τε τῇ ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ καὶ Βουλγαρίᾳ, Ἀθῆναι, ἔτ. 1908, σελ. 7.

3) Κώδιξ Κυρίλλου II, σελ. 352.

Ἐκ τοῦ ἀχρηστευθέντος πρώτου παλαιοῦ κώδικος ἐξαφανισθέντος ὁ Τσουκαλᾶς μεταδίδει ἡμῖν ἀντιγράψας τὰ τῆς χειροτονίας τοῦ μητροπολίτου Κυρίλλου, διαδεξαμένου τὸν Νεόφυτον: «αψιά'(=1711), Ἀπριλίου η'. Τῇ νέᾳ Κυριακῇ τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Θωμᾶ ἐχειροτονήθη τῇ χάριτι τοῦ παναγίου πνεύματος μητροπολίτης ταύτησὶ τῆς ἁγιωτάτης μητροπόλεως Φιλιππουπόλεως, παραιτησαμένου οἰκείᾳ βουλῇ καὶ ἀβιάσῳ γνώμῃ τοῦ ἐν αὐτῇ ἀρχιερατεύοντος κῦρ Νεοφύτου, ἅτε μὴ δυναμένου εἰς τὸ παντελὲς κινήθῃναι κατὰ τόπον ὑπὸ τῆς κατεχούσης αὐτὸν δεινοτάτης χειροποδαλγίας καὶ δίκην λίθου ἀναισθητοῦντος: ἀλλὰ δὴ καὶ τοῦ χρέους αὐτοῦ ἐπικουρωθέντος ἐπέκεινα τῶν ἑκατὸν πουγγίων τῶν Π. καὶ μὴ δυναμένου αὐτὸ κυβερνήσαι καὶ διορθῶσαι ἔτι· τῷ αὐτῷ δὲ ἔτει Ἰουλίου β' ἀνεπαύθη ἐν Κυρίῳ. Γεγόνασι τὰ πάντα ἐπὶ τῆς ἀρχιερατείας ἡμῶν προσαναλωθέντα χρήματα πουγγία εἰκοσι τρία καὶ τι πρὸς: ἔξ ὧν τὰ μὲν δέκα ἐδόθησαν εἰς τὸ κοινόν, πατριαρχεύοντος κυρίου Ἀθανασίου τοῦ ἀπὸ Ἀδριανουπόλεως χρηματίσαντος πρότερον καὶ Τουρνόβου: τὰ δὲ ἑννέα ἐδόθησαν εἰς χρεὴ αὐτοῦ τοῦ κῦρ Νεοφύτου, τῷ Γιαννῷ δηλαδὴ ἐπίτᾳ, ἐν τῷ Γιαννάκῃ ἰδίῳ ὑπηρέτῃ, καὶ τὸ ἄλλο τῷ διδασκάλῳ Σπαντωνάκῃ, δι' ὃ ἦσαν ἐγγυηταὶ οἱ τρεῖς ἔγκριτοι τῶν ἀρχιερέων Κυζίκου Κύριλλος, Νικομηδείας Παρθένιος καὶ Χαλκηδόνας Κωνσταντίας: τὰ δὲ λοιπὰ τέσσαρα κατηναλώθησαν εἰς χειροτονικὰ πεσχεσία, μπεράτι καὶ ἄλλα ἀναγκαῖα, Ὅθεν καὶ ἐγράφησαν ταῦτα πάντα ἐν τῷδε τῷ ἱερῷ κώδικι μνήμης ἀθανάτου ἔνεκεν: ὁ δὲ θεὸς τῶν ἀπάντων δόξῃ ἡμῖν καὶ τὸ ἐμπιστευθέν μοι ποιμνιον ποιμᾶναι ὀρθῶς καὶ θεαρέστως καὶ τὰ χρεὴ τοῦ κυβερνήσαι καὶ ἐν μετανοίᾳ καὶ ἔξομολογήσει ἀποβιῶσαι· ἀμήν. Φιλιππουπόλεως Καλλίνικος οἰκείᾳ χειρὶ τοῦτ' ἔγραψα» (4). Ὡσαύτως ἐκ τοῦ πρώτου παλαιοῦ κώδικος καὶ ὁ Βλ. Σκορδέλης μεταδίδει ἡμῖν τὴν εἰδησιν ὅτι τῷ 1730 ἐπὶ μητροπολίτου Θεοκλήτου διδασκαλός τοῦ φροντιστηρίου (Ἑλλην. σχολείου) ἦτο ὁ Λεοντᾶριος ἐπὶ μισθῷ ἔτησίῳ γρ. 200 (5).

Οἱ περὶ ὧν ὁ λόγος δύο κώδικες τοῦ Κυρίλλου εἶναι δευματούδοι τοῦ αὐτοῦ μεγέθους (ῦψ. 0,31, πλ. 0,22 καὶ πᾶχ. 0,03 τοῦ μ.), τῆς αὐτῆς κατασκευῆς καὶ ἐκ τοῦ αὐτοῦ παχέος χάρτου, ὅμοιοι καθ' ὅλα· καὶ ὁ μὲν I ἔχει σελίδας 361 ἠριθμημένας δι' ἑλληνικῶν μὲν γραιμμάτων ἀπὸ α' μέχρι πη', δι' ἀραβικῶν δὲ ἀριθμῶν ἀκολούθως, τῶν τεσσάρων πρώτων φύλλων τοῦ ὄντων ἀναριθμητῶν καὶ ἀφεθέντων ἀρχῆθεν, ἴσως καὶ μετ' ἄλλων ἀποκοπέντων, λευκῶν, ἐν οἷς βραδύτερον κατεγράφησαν διάφορα σημειώματα. Κατὰ τὴν γενομένην δὲ ὑφ' ἡμῶν νέαν ἀρίθμησιν ἔχει νῦν 370 σελίδας, ἔξ ὧν ἄγραφοι εἶναι αἱ: 54(μζ'), 97(πθ'), 246(σλη'), 247(σλθ'), 248(σμ'),

4) Πρῶτος παλαιὸς Κώδιξ, σελ. 116, παρὰ Γ. Τσουκαλᾶ ἐνθα ἀνωτέρω σελ. 40, σημ. λγ'.

5) Βλ. Σκορδέλη, σημειώματα, Ἀρχεῖον τοῦ Θρακικοῦ λαογραφικοῦ θησαυροῦ, ἔτ. 1931--35, τόμ. Α'. σελ. 98.

339(τλα'), 344(τλζ'), 345(τλζ'), 362(τνδ'), 364(τνς'), 365(τνς'), 366(τνη'), 368(τξ'), 370(τξβ'), 371(τξγ'), 372(τξδ'). Τὰ ἐν τῷ κώδικι τούτῳ γράμματα ἄρχονται ἀπὸ τῆς α' (9) σελίδος (1781 Ἰουλίου 15) καὶ καταλήγουσιν εἰς τὴν σελίδα τξα' (369) (1843, Ἰουνίου 12). Ὅτι ἀπεκόπησαν ἕξ αὐτοῦ φύλλα τινὰ ἐν τῇ ἀρχῇ προώμως ἤδη, ἀγραφα καὶ γεγραμμένα, διαπιστοῦνται ἐκ τῆς ἐν αὐτῷ ἑλλείψεως νῦν τοῦ προοίμιου, ὅπερ ἔγραψεν αὐτὸς ὁ Κύριλλος κατ' Αὔγουστον τοῦ 1780, διεφύλαξε δι' ἡμῖν ὁ Γ. Τσουκαλᾶς, καὶ ἐκ τῆς ποσότητος τῶν σελίδων του οὐσῆς μικροτέρας κατὰ 24 σελίδας τῆς τοῦ δευτέρου κώδικος.

Τὸ προοίμιον εἶχεν ὡς ἑξῆς: «Ὅτι οὐκ ὀλίγον εἰς χοῆσιν τῶν ἀνθρώπων συμβάλλει τὰ γράμματα, τοῖς πᾶσι δῆλον· τούτου ἕνεκα καὶ οἱ ἔρασταὶ τούτων τοσοῦτων ἐγκωμίων παρὰ πάντων ἠξιώθησαν, καὶ εἰκότως· εἰμὴ γὰρ ταῦτα ἦν, οἷα ἀμάθεια καὶ ἄγνοια, ἀταξία τε καὶ σύγχυσις τῷ κόσμῳ οὐκ ἂν συνέβη· διὰ τούτων πάντως τὰ ἄξια μνήμης εἰς αἰὲ ἀνεξάλειπτα διασφίζονται. Ταῦτα τὰ ἀπόντα οἶονεὶ ὑπ' ὄψιν ἡμῶν ἄγουσι, ταῦτα τοσαύτας ἰδέας πραγμάτων καὶ τοσοῦτους νόμους τοῖς ἀνθρώποις χαρίζεται· συνελθὼν δέ, ταῦτα τὸ σκότος ὄλον τῆς ἀγνοίας καὶ πᾶσαν τὴν ἀταξίαν διώκοντα καὶ ὄλον τὸ φῶς τῆς πολυπειρίας καὶ ἐπιστήμης καὶ πᾶσαν τὴν εὐταξίαν τούτοις παρέχοντα. Ἐπειδὴ τοίνυν ἔθος, μᾶλλον δὲ ἀναγκαῖον τυγχάνει ἐν πάσαις ταῖς μητροπόλεσιν ἐν κώδικι τὰ ἄξια μνήμης καὶ τὰ ἀναγκαῖα ὄντα τῇ λήθῃ μὴ ἐμπεσεῖν συμβαίνοντα καταγράφεσθαι καὶ σημειοῦσθαι, ἵνα μὴ ἑξίτηλα γινόμενα ἀταξίαν τε καὶ ἄγνοιαν τοῖς πᾶσιν ἐμποιήσωσι, καταγραφόμενα δὲ καὶ μνημονευόμενα πολλὴν τὴν ὠφέλειαν ἡμῖν χορηγήσωσι, δεῖν ἔγνωμεν καὶ ἡμεῖς ἀπαραιτήτως ἰδὼν παρόντα κώδικα κατασκευάσαι, ὅπως καὶ τὰ ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς ἀγνωστάτῃ μητροπόλει τῆς Φιλιππουπόλεως συμβαίνοντα χρῆσιμὰ τε καὶ ἀναγκαῖα καθαρῶς ἐν τούτῳ καταγράφεσθαι, οὐ μόνον πρὸς αἰδίδιον μνήμην τῶν μεθ' ἡμᾶς, ἀλλὰ καὶ πρὸς εὐταξίαν καὶ ἄλλην οὐκ ὀλίγην ὠφέλειαν τῶν καθ' ἡμᾶς· καὶ δὴ σὺν Θεῷ ἀρχόμεθα· αψπ (=1780) κατὰ μῆνα Αὔγουστον, Κύριλλος Φιλιππουπόλεως» (6). Ὡστε κατὰ ταῦτα ὁ κώδιξ οὗτος ἤρχετο ἀπὸ τοῦ πρώτου ἡδὴ ἔτους τῆς ἀρχιερατείας τοῦ Κυρίλλου (1780).

Ὁ δὲ II κώδιξ ἔχει σελίδας ἠριθμημένας δι' ἀραβικῶν ἀριθμῶν 392 καὶ 2 ἐν ἀρχῇ ἀναριθμήτους, ἀρχεται δὲ ἀπὸ τῆς 3ης ἠριθμημένης σελίδος (1794, Ἰανουαρίου 1), τῶν δύο ἀναριθμήτων καὶ τῶν δύο πρώτων ἠριθμημένων συμπληρωθειῶν βραδύτερον. Ἀγραφοὶ αὐτοῦ σελίδες εἶναι ἡ πρώτη ἀναριθμητος καὶ αἱ 10, 13—18, 22—26, 31—34, 39—42, 84, 123, 158, 170—171, 185, 195, 199—273, 281—289, 308—313, 318, 320—335, 340—347, 349, 359, 389, 391—392. Ὁ κώδιξ ἀρχεται μὲν ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου 1794, ἐσημειώθησαν ὁμοῦς ἐν τέλει καὶ θεωρήσεις λογαριασμῶν τῶν ἐκκλησιῶν τῶν

6) Γ. Τσουκαλᾶ, ἔνθα ἀνωτέρω, σελ. 41, σημ. λε'.

ἔτων 1786—1793, ὡς καὶ λογαριασμοὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ σχολείου καὶ τοῦ νοσοκομείου τῶν ἔτων 1790—1793, ἀντιγραφέντες ἀπὸ τοῦ πρώτου παλαιοῦ κώδικος. Ἡ τελευταία ἐν αὐτῷ ἀπαντῶσα ἡμερομηνία εἶναι ἡ 1η Ἰουλίου 1847.

Οὕτω οἱ κώδικες οὗτοι περιλαμβάνουσι τὴν ἱστορίαν τῆς μητροπόλεως καὶ τῆς κοινότητος Φιλιππουπόλεως ἐπὶ ἑπτὰ σχεδὸν δεκαετηρίδας ἐπὶ τῶν μητροπολιτῶν Κυρίλλου, Ἰωαννικίου, Παΐσιου, Σαμουήλ, καὶ Νικηφόρου, ὧν αἱ αὐτόγραφοι ὑπογραφαὶ ἐν πάσαις σχεδὸν ταῖς καταγραφείσαις πράξεσιν αὐτῶν φέρονται. Τῶν ἐπὶ βραχὺν χρόνον μετὰ τῶν Κύριλλον ἀρχιερατευσάντων Εὐγενείου καὶ Ἰωάσαφ οὐδεμία πράξις ἀπαντᾷ. Ἐπειδὴ δὲ ὁ μὲν πρῶτος κώδιξ ὁ περιέχων τὰ ἐκκλησιαστικὰ γράμματα καὶ διαφόρους πράξεις τελευτᾷ εἰς τὸ 1843, ὁ δὲ δεύτερος ὁ περιέχων τοὺς λογαριασμοὺς τῶν ἐκκλησιῶν, σχολείου καὶ νοσοκομείου τέσσαρα ἔτη βραδύτερον, ἔπεται ὅτι ὁ Νικηφόρος, ὅστις ἀπέθανε τῷ 1850, κατεσκεύασε νέον κώδικα συνέχειαν τοῦ πρώτου· διότι ἄλλως θὰ ἔπρεπεν πληρωθέντος τοῦ Ἰ κώδικος ἐκκλησιαστικὰ αὐτοῦ γράμματα καὶ πράξεις ἀπὸ τοῦ 1843 ν' ἀπαντῶσι καταγεγραμμένα ἐν τῷ δευτέρῳ κώδικι, ὅστις ἔχει τοσαύτας σελίδας κενὰς καὶ ὃν ἤδη ὁ προκατόχος αὐτοῦ Σαμουήλ ἐχρησιμοποίησε διὰ πράξεις καταγραπτέας ἐν τῷ πρώτῳ κώδικι παραβὰς τὸν ὑπὸ τοῦ Κυρίλλου τεθέντα προορισμὸν αὐτοῦ. Ὁ κώδιξ οὗτος τοῦ Νικηφόρου, ὃν ἀναμφιβόλως ἐχρησιμοποίησαν καὶ οἱ διάδοχοι αὐτοῦ Χρυσάνθος καὶ Παΐσιος ὑπεξηρέθη μετὰ τῶν προηγουμένων καὶ ἐξηφανίσθη. Ἡ ἀπώλεια δὲ αὐτοῦ εἶναι σπουδαία, διότι στερεῖ ἡμᾶς ἀκριβῶν εἰδήσεων περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν τῶν Βουλγάρων ἐν Φιλιππουπόλει ἀγώνων, οἵτινες ἐπὶ Χρυσάνθου καὶ Παΐσιου ἐκορυφώθησαν.

Ἐν ἀμφοτέροις τοῖς κώδιξι μετὰ τὴν ἀρχιερατείαν τοῦ Κυρίλλου δὲν ἐκρατήθη χρονολογικὴ τάξις, διότι πολλαὶ σελίδες ἀφαιρέσθαι κεναὶ ὡς καὶ μέρη σελίδων συνεπληρώθησαν βραδύτερον καὶ οὕτω πράξεις μεταγενεστέρων χρονολογιῶν προτάσσονται προγενεστέρων. Ὡσαύτως ἀταξία ὑπάρχει καὶ περὶ τὴν χρῆσιν αὐτῶν παρὰ τὸν ἀρχικὸν τῶν προορισμῶν ἀπὸ τοῦ Σαμουήλ, ὅστις ὡς προεορήθη μετεχειρίσθη μόνον τὸν δεύτερον κώδικα: «Τοῦ πανιερωτάτου ἁγίου Φιλιππουπόλεως κυρίου Παΐσιου γήρω πῖονι καὶ ἀσθενείᾳ τὸ ζῆν ἐκμετρούσαντος καὶ εἰς τὰς αἰωνίας μονὰς μεταστάντος ψήφοις κανονικοῖς καὶ ἐκλογῇ τῆς ἀγιωτάτης τοῦ Χριστοῦ μεγάλης Ἐκκλησίας ἐψηφίσθη καὶ ἐχειροτονήθη ὁ ἤδη εὐκλεῶς ἀρχιερατεύων πανιερώτατος καὶ σεβασμιώτατος ἅγιος Φιλιππουπόλεως κύριος κύριος Σαμουήλ καὶ ἔλαβε τὴν πηδαλιουχίαν καὶ πνευματικὴν ποιμαντορίαν τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας. *Ἐξ οὗ καὶ ἀρχονται καταγράφεσθαι ἐν τῷ δευτέρῳ κώδικι ἅπανσαι αἱ ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς αὐτοῦ σεβασμιότητος συμπύπτουσαι ὑποθέσεις, τὰ τε ἐξοφλητικὰ καὶ ὅσα ἂν ἔθος ἦν καὶ γράφεσθαι καὶ φυλάττεσθαι.* 1822, Ἰανουαρίου 25» ('). Ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ

7) Κώδιξ II, σελ. 89.

πρώτῳ κώδικι ἀπαντῶσι γράμματα ἀνήκοντα ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον εἰς τὸν δεύτερον καὶ ἐν ἀμφοτέροις σημειώματα, ἅτινα ἔδει νὰ τηρῶνται ἐν ἰδίῳ βιβλίῳ. Τοῦτου ἔνεκα ἀμφοτέρους τοὺς κώδικας ὑπολαμβάνομεν ὡς ἓνα καὶ τὰ περιεχόμενα αὐτῶν καταγράφομεν κατωτέρω χρονολογικῶς καὶ κατὰ ὁμοειδεῖς συνομοταξίας παραπέμποντες εἰς τὰς οἰκείας σελίδας. Χεῖρες (γραφαὶ) διακρίνονται ἐν μὲν τῷ πρώτῳ κώδικι ὑπὲρ τὰς 20, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ ὑπὲρ τὰς 15, αἱ αὐταὶ σχεδὸν ἐν ἀμφοτέροις.

II

Περιεχόμενα τῶν κωδίκων

§ 6. α') *Πατριαρχικά καὶ συνοδικὰ σιγίλλια καὶ γράμματα, γράμματα τῆς μητροπόλεως καὶ ἀποφάσεις τῆς πολιτείας κοινῆς ὠφελείας ἐγκύκλιοι, ἀναφοραί.*

1806, Νοεμβρ. Πατριαρχικὸς καὶ συνοδικὸς τόμος πρὸς τοὺς μητροπολίτας τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου περὶ τῶν καθηκόντων αὐτῶν πατριαρχεύοντος Γρηγορίου (¹).

1815, Δεκεμβρ. Πατριαρχικὸν καὶ συνοδικὸν γράμμα πρὸς τοὺς Φιλιππολίτας, δι' οὗ ἀγγέλλεται αὐτοῖς ἡ ὑπὸ τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας συγχώρησις τοῦ καθαιρεθέντος κατ' αἰτησίν του σακελλαρίου Μανουὴλ καὶ ἡ ἀποκατάστασις αὐτοῦ εἰς τὸ ἱερόν του ἀξίωμα, καὶ παρέχονται ἅμα συμβουλαὶ πρὸς διαλλαγὴν τῶν ἀντιμαχομένων καὶ κατάπαυσιν τῆς διχοστασίας των. Ὑποβεβαιοῦται ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Ἰωννικίου (²).

1818, Ἰουνίου 1. Πρακτικὸν μητροπόλεως καὶ πολιτείας περὶ συγκροτήσεως ἑπταμελοῦς αἵρετοῦ συμβουλίου πρὸς λύσιν τῶν ἀναφαινομένων διαφορῶν καὶ ἐρίδων μετὰ τῶν ὀρθοδόξων καὶ περὶ τῆς συναδελφώσεως πάντων τῶν μέχρι τοῦδε οἰκτρῶς διαμαχομένων ἀλλήλοις μελῶν τῆς πολιτείας. Ὑποκυροῦνται ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Παΐσιου (³).

1819, Φεβρουαρ. 1. Ἀπόφασις ἐκκλησιαστικῆ ληφθεῖσα τῇ συναινέσει πάντων τῶν ἑνοριτῶν ἐκάστης ἑνορίας περὶ τῆς διαθέσεως τῶν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις γυναικειῶν στασιδίων πρὸς ὀριστικὴν κατάπαυσιν τῶν περὶ αὐτῶν ἐρίδων. Ὑποκυροῦται ὑπὸ τοῦ μητροπ. Παΐσιου (⁴).

1821, Ἀπριλίου 1. Ἴσον τῆς πρὸς τὸν πατριάρχη Γρηγόριον ἐγγυη-

§ 6. 1) Κώδ. I σελ. 57--60 (μθ'—νζ'). Ἰδε κατωτέρω, III. ἀριθ. 6. Αἱ τῶν κωδίκων χρονολογίαι εἶναι τοῦ παλαιοῦ ἡμερολογίου.

2) Αὐτόθι, σελ. 98 (q').—Ἰδε κατωτέρω, III, ἀρ. 7.

3) Αὐτόθι, σελ. 61 (νγ').—Ἰδε κατωτέρω III, ἀρ. 8.

4) Αὐτόθι, σελ. 65 (νζ').—Ἰδε κατωτέρω III, ἀρ. 11.

τικῆς κοινῆς ἐπιστολῆς ὑπογραφείσης ὑπὸ τοῦ κλήρου, τοῦ μητροπολίτου, τῶν ἀρχόντων τῆς πολιτείας καὶ τῶν ἐκπροσώπων τῶν κυριωτέρων ἑσναφίων, περὶ ὑποσχέσεως ὑποταγῆς εἰς τὴν ὑψηλὴν Πύλιν καὶ περὶ εἰςχαριστιῶν τῶ Σουλτάνῳ ἐπὶ τῇ καλῇ διοικήσει τῆς ἐπαρχίας. Αἰτία ἡ ἔκρηξις τῆς ἑλλην. ἐπαναστάσεως ἐν Μολδοβλαχίᾳ (*).

1821, Ἄπριλ. 1. Ἴσον τῆς πρὸς τὸν πατριάρχην ἐπιστολῆς τοῦ μητροπολίτου Παΐσιου ἐπὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως (*).

1827, Σεπτέμ. 20. Ἴσον ἀναφορᾶς πρὸς τὸν πατριάρχην καὶ τὴν σύνοδον τῶν ἑσναφίων, τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀρχῶν καὶ τῶν προκρίτων τῆς πολιτείας κατὰ τοῦ ἐξωρισμένου Ἀναστασίου Παπαζογλου, ὅπως ἀπαγορευθῆ αὐτῶ ὡς ταραχοποιῶ ἢ εἰς τὴν γενέτειραν κάθοδος (†).

1830. Ἰουν. Ἴσον πατριαρχικοῦ καὶ συνοδικοῦ σιγιλίου πρὸς τὴν πολιτείαν, δι' οὗ ἀγγέλλεται δωρεὰ ἀνωνύμου 10.000 γρ. ἀπέναντι δύο ὁμολογιῶν τῆς μητροπόλεως, ὅπως ὁ τόκος αὐτῶν 10% διανέμηται δις τοῦ ἔτους ἀνὰ 500 γρ. εἰς τοὺς πτωχοὺς Φιλιππουπόλεως, τοῦ κεφαλαίου ὄντος ἀναποσπάστου καὶ ἀμειώτου (*).

1830 Ἰουν. 21. Ἴσον πατριαρχικῆς ἐπιστολῆς Ἀγαθαγγέλου πρὸς τοὺς προκρίτους Φιλιππουπόλεως Βοῦλκον Θεοδώρου, Ἀθανάσιον Γκιουμουσ—γκερδάνη, Χ' Νένον, Χ' Γιουβαννῆν, Νικόλαον Γιαζιτζῆν καὶ Βλάσιον Τόντζογλου, δι' ἧς ἀγγέλλεται αὐτοῖς ἡ δωρεὰ καὶ ὁ διορισμὸς αὐτῶν ὡς ἐφόρων, ὅπως εἰσπράττοντες τοὺς τόκους διανέμωσιν εὐσυνειδήτως καὶ ἀπροσωπολήπτως τοῖς πτωχοῖς (*).

1830 Ἰουλ. 17. Συμφώνως τῶ προμνημονευθέντι σιγιλίῳ πατριαρχικῶ γράμματι ὁ μητροπολίτης Νικηφόρος δανεῖζεται παρὰ τῶν ἑσναφίων τὸ διὰ τοὺς πτωχοὺς προωρισμένον κεφάλαιον 10.000 γρ. δωρεὰν ἀνωνύμου πρὸς 10% κατ' ἔτος διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς ἐπαρχίας του καὶ ἐκδίδει δύο ὁμολογίας, αἵτινες μετὰ τοῦ σιγιλίου γράμματος καὶ τῆς πατριαρχικῆς ἐπιστολῆς σφραγισθεῖσαι ὑπὸ τῶν πέντε ἑσναφίων ἐτέθησαν εἰς τὴν κάσσαν τῶν ἀμπατζήδων πρὸς φύλαξιν. Ὁ τόκος αὐτῶν ἀνὰ 500 γρ. πληρωτέος τῇ 20 Δεκεμβρίου καὶ τῇ Κυριακῇ τῶν Βατίων πρὸς ἄμεσον διανομὴν εἰς τοὺς πτωχοὺς (10).—Οἱ τόκοι ἀπὸ 21 Δεκεμβρ. 1830 (11) μέχρι Μαρτίου 18 τοῦ 1847 (12) (ἡ τελευταία χρονολογία τοῦ β'. κώδικος) παρεδίδοντο τακτικῶς εἰς

5) Αὐτόθι, σελ. 76 (ξη').—Ἴδε κατωτέρω III, ἀρ. 14.

6) Αὐτόθι, σελ. 79, (σα).—Ἴδε κατωτέρω III, ἀρ. 15.

7) Αὐτόθι, σελ. 112—113 (ρδ'—ρε').—Ἴδε κατωτ. III, ἀρ. 18.

8) Κώδ. II, σελ. 106.—Ἴδε κατωτ. III, ἀρ. 20.

9) Αὐτόθι, σελ. 105.—Ἴδε κατωτ. III, ἀρ. 21.

10) Αὐτόθι, σελ. 104. 11) Αὐτόθι, σελ. 38, 12) Αὐτόθι, σελ. 156—157.--Ἴδε κατωτ. III, ἀρ. 22.

τοὺς πρωτομαίστορας τῶν πέντε ἐσναφίων καὶ διενέμοντο κατὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ δωρητοῦ, συμποσωθέντες εἰς 17.000 γρ. ἕως τότε.

1831 Μαρτίου 9. Ἴσον ἀναφορᾶς τῶν χριστιανῶν τοῦ καζᾶ Φιλιππουπόλεως «ἀναχθείσης τῇ κραταιοτάτῃ μεγαλειότητι διὰ τὴν γίνῃ ὁ καζᾶς Φιλιππουπόλεως εὐχαλὲ εἰς τὸν ὑψηλότατον Χουσεῖν πασᾶ ἐφένδη μας» (13).

1833 Μαΐου 1. Κοινὴ τῆς πολιτείας ἀπόφασις, ὅπως ὁ μέλλον νὰ χειροτονηθῇ ἱερεὺς δοκιμάζεται πρότερον ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ καὶ τῶν ἐπιτρόπων τῆς Ἑλληνικῆς σχολῆς. Οὐδεμίᾳ χειροτονία ἐπιτρέπεται ἄνευ γραπτῆς ἀδείας τούτων. Ὑπογράφονται 4 ἱερεῖς. 15 πολῖται καὶ βεβαιοῖ ὁ μητροπολίτης Νικηφόρος (14).

1833. Ἰουνίου 1. Ἐκκλησιαστικαὶ διατάξεις (10 ὅροι), ἃς ὀφείλει πᾶς ἱερεὺς τηρεῖν ἐν τῇ ἐξασκήσει τῶν καθηκόντων του. Βεβαιοῦσιν 26 ἱερεῖς, ὧν δύο ἕπογραφαὶ ἡμιβουλγαρικάι. Ὁ μητροπολ. Νικηφόρος βεβαιοῖ (15).

1834 Ἰουν. Σιγίλλιωδες πατριαρχικὸν καὶ συνοδικὸν γράμμα περὶ ἰδρύσεως ὑπὸ τοῦ Τζαλόγλου τῆς ἀλληλοδιδασκτικῆς Ἑλληνικῆς σχολῆς τῆς ἁγίας Τριάδος ἐν Φιλιππουπόλει (16).

1834 Ἰουν. Κανονισμὸς τῆς σχολῆς τῆς ἁγίας Τριάδος (17).

1834 Ὀκτωβρ. 20. Ἀπάντησις τῆς πολιτείας εἰς τὸ σιγίλλιωδες περὶ τῆς σχολῆς τῆς ἁγίας Τριάδος πατριαρχικὸν καὶ συνοδικὸν γράμμα (18).

1834 Αὐγούστ. 29. Ἀναφορὰ τῶν ἐσναφίων πρὸς τὸν Σουλτάνον ἐξαιτουμένων τὴν κατάργησιν τῆς δεκάτης τῶν σταφυλῶν, ἣν ἐπέβαλεν ὁ διοικητὴς Ναζήρ-ἁγάς. Ὁ μητρο. Νικηφόρος βεβαιοῖ (19).

1834 Νοεμβρ. ἰνδ. ἡ'. Ἴσον πατριαρχικοῦ καὶ συνοδικοῦ γράμματος πρὸς τοὺς κληρικούς, προκρίτους καὶ χριστιανούς τῆς ἐπαρχίας Φιλιππουπόλεως περὶ διατάξεων εἰς τὰ συνοικέσια (20).

1835 Ἰανουαρ. 10. Κοινῇ γνώμῃ καὶ ἀποφάσει τῆς πολιτείας ὁρισθέντες ὅροι περὶ συστάσεως συνοικεσίων καὶ προικοσυμφώνων. Ὁ μητρο. Νικηφόρος βεβαιοῖ (21).

1835 Ἰανουαρ. «Διάγραμμα καθ' ἣν ὥραν ν' ἀπολύουν αἱ ἐκκλησίαι τὸ πρωὶ καὶ ὁ ἑσπερινός.» Ὁ μητρο. Νικηφόρος ἀποφαίνεται (22).

13) Κώδ. I, σελ. 162 (ρνδ').

14) Αὐτόθι, σελ. 176 (ρξη').—Ἴδε κατωτ. III, ἀρ. 23.

15) Αὐτόθι, σελ. 177 (ρξθ').—Ἴδε κατωτ. III, ἀρ. 29.

16) Αὐτόθι, σελ. 205 (ρρξ').—Ἴδε κατωτ. III ἀριθ. 30.

17) Αὐτόθι, σελ. 209 (σα').—Ἴδε κατωτ. III, ἀριθ. 31.

18) Αὐτόθι, σελ. 211 (σγ').—Ἴδε κατωτ. III, ἀριθ. 32.

19) Αὐτόθι, σελ. 213 (σε').—Ἴδε κατωτ. III, ἀριθ. 33.

20) Αὐτόθι, σελ. 215 (ση').—Ἴδε κατωτ. III ἀριθ. 34.

21) Αὐτόθι, σελ. 218 (σι').—Ἴδε κατωτ. III ἀριθ. 35.

22) Αὐτόθι, σελ. 260 (σνβ').

1836 Σεπτεμβρ. Πατριαρχικὸν καὶ συνοδικὸν σιγίλλωδες γράμμα, δι' οὗ ἀγγέλλεται ὅτι κατ' αἴτησιν τῶν Φιλιππουπολιτῶν καὶ συναίνεσει τοῦ μητροπολίτου Νικηφόρου ἡ ἀνακτισθεῖσα ἐκκλησία τῆς ἁγίας Παρασκευῆς ἀποσπᾶται ἀπὸ τῆς μητροπόλεως Φιλιππουπόλεως καὶ τὰ εἰσοδήματα αὐτῆς διοικουμένης ὑπὸ αἰρετῆς ἐπιτροπείας περιέρονται εἰς τὸ νοσοκομεῖον τῆς πολιτείας ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τῆς μητροπόλεως (23).

1836 Σεπτεμβρ. 9. Γράμμα πατριαρχικὸν Γρηγορίου πρὸς τοὺς ἐφόρους καὶ ἐπιτρόπους τοῦ νοσοκομείου Φιλιππουπόλεως Βούλκον Θεδώροβιτς, Χ' Γιοβαννῆ, Γεώργιον παπᾶ Σαούλ, Κωνσταντῖνον Χ' Σωτηρίου καὶ Νένον Ράτην περὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως (24).

1843 Ἰουν. 9. Ἴσον ἀναφορᾶς πρὸς τὸ πατριαρχεῖον πάντων τῶν ἐσναφίων ἐναντίον τοῦ εἰς Ἑγρὶ Παλάγκα ἐξορισθέντος Χ' Χριστοδούλου Ἀργυρίου διὰ διαφόρους καταχρήσεις ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως καὶ νῦν δραπετεύσαντος εἰς Κων(πολιν, ὅπως ἐξορισθῆ ἄλλιν ἐκεῖ. Σφραγίδες καὶ ὑπογραφαὶ τοῦ μητροπολίτου καὶ τριῶν προκρίτων καὶ τῶν ἐσναφίων μετὰ τῶν ὑπογραφῶν τῶν πρωτομαϊστόρων (25).

1843 Ἰουν. 12. Ὁμοίως τῶν προκρίτων Δημητρίου Κυριάκου Μήτσορα, Σιογιάννη Κούρη, Εὐσταθίου Τζησώνη μιλέτ-βεκιλί, Στάντζιου Ἰωάννου μιλέτ βεκιλί καὶ Δημητρίου Πέτρου Καζαντζόγλου ἐπὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως (26).

§ 7 β'.) Ἱστορικὰ σημειώματα καὶ ὑπομνήματα.

1791 Ἰανουαρ. 30. Ἀπόφαισις τῆς πολιτείας, ὅπως αὕτη καταβάλλη τὰ ἔξοδα τῶν κολαιούζηδων Τούρκων, προσερχομένων ἀρωγῶν καὶ τῶν ἐσναφίων, πρὸς κατάπαισιν τῆς ἀγγαρείας τῶν καλφάδων, οὔτινες ἀνέκαθεν ἠγγαρεύοντο, ὅπως συνοδεύωσι τοὺς Τούρκους κολαιούζηδες τῶν χασνέδων μέχρι τῶν συνόρων τῆς ἐπαρχίας (1).

1798 Ὀκτωβρ. «Συμφωνία τοῦ δοσίματος τῶν ὁσπιταλίων μετὰ τοὺς μαχαλελῆδες διὰ γρ. 50, πληρωτέα εἰς δύο δόσεις ἀνὰ 25, τοῦ ἁγίου Δημητρίου καὶ τοῦ ἁγίου Γεωργίου». Τὸ δόσιμον κατὰ σημειώματα ἐπληρώθη ἀπὸ τοῦ ἔτους 1798 μέχρι τοῦ 1805 (2).

1799 Μαΐου 8 «Ἐν ἔτει αψαθ, Μαΐου ἡ', Τούρκικον ασιγ τιλχιτζέ ιε'. Ἦλθε τὸ χάτι σερίφ διὰ νὰ μὴ γίνωνται κονάκια εἰς τὸ βαρούσι' τὸ καθ' αὐτὸ ἀφοῦ ἔγεινε κἀίτι εἰς τὸ σιτζίλι ἔμεινεν εἰς τὸν ναζήρη Τζελέπ-ἀγά, τὸ

23) Κώδικος II, σελ. 160—162.—Ἴδε κατωτ. III, ἀριθ. 38.

24) Αὐτόθι, σελ. 163.—Ἴδε κατωτ. III, ἀριθ. 39.

25) Κώδικος I, σελ. 354 (τμζ'). Ἡ ἀναφορὰ εἶναι ὁμοία πρὸς τὴν ἐν ἔτει 1827 Σεπτ. 10 γενομένην κατὰ τοῦ Ἀν. Παπάζογλου.

26) Αὐτόθι, σελ. 355 (τμζ').

§ 7. 1) Κώδ. I, σελ. 24 (ις').—Ἴδε κατωτέρω III, ἀρ. 4.

2) Αὐτόθι σελ. 31 (κγ'). καὶ 37 (κδ').

δὲ ἴσον αὐτοῦ ἀπαρλλάκτως ἔμεινεν εἰς ἡμᾶς καὶ ἐδόθη τῷ ἄρχοντι δικαιοφύλακι πρὸς διατήρησιν ὁμοῦ μὲ τὰ λοιπὰ ἀναγκαῖα χαρτιά τῆς πολιτείας καὶ ἔστω εἰς ἔνδειξιν» Ὁ Φιλ)πόλεως Κύριλλος (3). (αὐτόγραφον).

1800 Ἀπριλ. 18 Μετάφρασις Βουλγαρικοῦ τῶν μογοιατζήδων Καρλόβου καὶ Καλοφериου γράμματος πρὸς τοὺς ἐν Φιλιππουπόλει συναδέλφους των, δι' οὗ ὑπισχνοῦντο ὅτι δὲν θὰ περιέρχονται εἰς τὰ χωρία, ὅπως βάπτωσιν οὐδὲ θὰ δέχωνται ἐκ Φιλιππουπόλεως παραγγελίας (4).

1800 Φεβρ. 1. Συμφωνία διδασκάλων τοῦ ἐν Φιλιππουπόλει ἑλληνικοῦ σχολείου δι' ἐν σχολικὸν ἔτος, πρωτοπαπᾶ Κωνσταντίνου γρ. 500, Ἰωσήφ Λαυριώτου ὑποδιδασκάλου γρ. 200, Γεωργίου Παπᾶ Ἡλιοῦ γρ. 50 καὶ Γεωργίου Θεοδώρου γρ. 50, μαθητῶν τῆς αὐτῆς σχολῆς ἐν ὄλῳ γρ. 800 (5).

1800 Σεπτεμβρ. 25. Συμφωνία Νεοφύτου, ψάλτου ἐπὶ ἐτησίῳ μισθῷ γρ. 350 (6).

1818, Ἰουνίου 15. Μικρὰ αὐτοβιογραφία τοῦ μητροπολίτου Παΐσιου ἀναλαβόντος ἀπὸ Σηλυβρίας τὸν θρόνον τῆς Φιλιππουπόλεως (7).

1824 Σεπτεμβρ. 26. Ὑπόμνημα τοῦ μητροπολίτου Νικηφόρου Λεσβίου ὅτι ἐκ πρωτοσυγκέλλου τῶν πατριαρχείων χειροτονήθη ἀρχιερεὺς τῆς μητροπόλεως Φιλιππουπόλεως τῷ 1824 Σεπτεμβρ. 26, διετέλεσε δὲ πρότερον μέγας ἀρχιδιάκονος καθ' ὄλον τὸ διάστημα τῆς πατριαρχείας τοῦ μακαρίτου Εὐγενείου Φιλιππουπολίτου (8). Αὐτόγραφον μετὰ τῆς ὑπογραφῆς τοῦ Νικηφόρου.

1825 «Τὰ πεσχέσια, ὅπου δίδονται κατ' ἔτος τοῦ μολᾶ νέου ἐρχομένου». Δῶρα εἰς τὴν ἀκολουθίαν τοῦ μολᾶ εἰς εἶδη (καφέ, ζάχαρον, κηρία, ὑφασμα) καὶ εἰς χοῆμα. (524½ γρ. (9).

1825. «Ἰντζαρέδες ὅπου πληροῦνται ἀπὸ τὴν μητρόπολιν» εἰς διαφόρους ἐφένδηδες Τούρκους κατ' ἔτος ἢ ἀνὰ τρεῖς μῆνας ἀπέναντι τεσκερὲ καὶ ἔξοφλητικῶν ἀποδείξεων (10).

1827 Νοεμβρ. 21. «Κατὰ γενικὴν ἀπόφασιν ἐπληρώθη ὁ βαροῦς—κεχαγιᾶς κὺρ Σταυρίτσας δι' ἕνα χρόνον γρ. 800». Κατάλογος τῶν κατὰ μαχαλάδες καταβληθέντων αὐτῷ. Ὁσαύτως ἐπληρώθησαν αὐτῷ καὶ ἄλλα 430 γρ.

3) Αὐτόθι σελ. 5.

4) Αὐτόθι, σελ. 34 (κς').—Ἴδε κατωτέρω III, ἀρ. 5.

5) Κώδ. II, σελ. 2. 6) Αὐτόθι.

7) Κώδ. I, σελ. 63—65 (νε'—νζ').—Ἴδε κατωτ. III, ἀρ. 9.

8) Αὐτόθι, σελ. 357 (τνζ').—Ἴδε κατωτ. III, ἀρ. 17.

9) Αὐτόθι σελ. 5.—Τὸ σημεῖωμα εἶναι ἀχρονολόγητον, ὡς καὶ τὸ ἐπόμενον περὶ Ἰντζαρέδων (πεσχέσιων—δώρων). Καθορίζεται ὑφ' ἡμῶν τῷ 1825, διότι εἶναι γεγραμμένον ἰδίᾳ χειρὶ τοῦ μητροπολίτου Νικηφόρου, ὅστις πιθανῶς ἔκρινε καλὸν ἄμα τῇ ἀναλήψει τοῦ θρόνου τῆς μητροπόλεως· νὰ σημειώσῃ τὰ διδόμενα πεσχέσια καὶ τοὺς Ἰντζαρέδες εἰς τοὺς Τούρκους δημοσίους λειτουργούς.

10) Αὐτόθι, σελ. 3. καὶ σελ. 5.

ἀπὸ τῶν παγκαρίων τῶν ἐκκλησιῶν ὡς ἕξοδα ἐνὸς χρόνου, καθ' ὃν διετέλεσε ἐγκαθαιρούτος (11).

1828 Δεκεμβρ. 12 «Παραιτηθέντος τοῦ κῦρ Σταυρίτσα ἀπὸ τοῦ ἔργου τοῦ κονακίου διωρίσθη ἀντ' αὐτοῦ ὁ κῦρ Γιοβάννος Γούναρης καρβετζῆς μὲ τὸν ἴδιον μισθόν» (12).

1829, Φεβρουαρ. 14. «Ὅσα ἐδόθησαν ὑπὸ τῶν ἐκκλησιῶν δι' ἕξοδα τοῦ Γιοβάννου βαρούς—κεχαγιᾶ, ἅτινα ἔκαμεν εἰς τὴν φυλακὴν καὶ εἰς φιλοδομήματα». Ἐν ὄλφ γρ. 611 (13).

1830 Μαρτίου 20. Παραιτηθέντος τοῦ Γιοβάννου διωρίσθη ἀντ' αὐτοῦ ὁ Νεδέλιος καυταντζῆς γενικῆ ἀποφάσει μετὰ τοῦ αὐτοῦ μισθοῦ (14). «Ἰουνίου 3. Ἐδόθησαν τῷ βαρούς—κεχαγιᾶ Νεδέλιω καυταντζῆ τὰ ἕξοδα τῆς φυλακῆς καὶ στρώσιμον τοῦ ὄνδα βοϊβόδα κατὰ χάριν τῶν ἐντοπίων, γρ. 310: 15 (15)». Παραιτηθέντος τοῦ κῦρ. Νεδέλιου διωρίσθη ἀντ' αὐτοῦ τῆ 10 Μαΐου 1837 ὁ κῦρ Μπόντζος ἀμπατζῆς (16).

1828 Νοεμβρ. 1. Λογαριασμός κιατίπη καὶ σακελλαρίου διωρισθέντος διὰ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ γιόλτεσκερε ἐπὶ ἓν ἔτος. Καταγράφονται τὰ καταβληθέντα ποσὰ ὑφ' ἐκάστου τῶν ρουφειῶν, τῶν μπεγλικτζήδων καὶ τινῶν κωμῶν, γρ. 960 (17).

1830 Μαρτίου 10. «Ὅσα πράγματα ἐστάλησαν εἰς τὸ κονάκι ἐκ μέρους τῶν ἔσναφίων ὡς δῶρα τοῦ νεσελιθόντος ἀγὰ καὶ τῶν ἀκολούθων του», ἀξίας γρ. 3275. Ὅσαύτως ἐστάλησαν καὶ ἐκ μέρους τῶν μαχαλέδων διάφορα ὀνομαζόμενα (18).

1832 Ἰανουαρ. 1. «Καταγραφὴ συνδρομητῶν τῶν ἑφημερίδων», ἐν ὄλφ 23, ἦτοι ὁ τῆσορματζῆς Βοῦλκος Θεοδώροβιτζ Βλασάκις Τόντζογλου, τὸ ἐνσάφι τῶν ἀμπατζήδων 4, τὸ τῶν καυταντζήδων, τῶν γουναράδων, τῶν μπακάληδων, τῶν ἀκτάρηδων, τῶν ραπτάδων, ἡ πολιτεία Χασκόβου, Καρλόβου, Στενιμάχου, Ἀμπελιάνου, ἡ μονὴ Μπασκόβου, οἱ ἡγοῦμενοι Νικόδημος καὶ Ἀνθίμος καὶ ἡ πολιτεία Παζαοτζικίου 6 (19).

11) Κώδ. II, σελ. 1. Βαρούς—κεχαγιᾶς ἦτο ὁ κατ' ἔτος ὑπὸ τῆς πολιτείας ἐκλεγόμενος ἔμμισθος ἐπιστάτης—ἐπίτροπος ἐπὶ τῶν χριστιανικῶν συνοικιῶν, δηλ. τοῦ γένους ἐν τῇ πόλει (βαρούς), ὅστις ἦτο καὶ ὄμηρος ἐν τῷ κονακίω διὰ τὴν πρὸς τὸ κράτος διαγωγὴν τῶν χριστιανῶν καὶ ὡς τοιοῦτος ἐγκαθειργνύετο ἐνίοτε.

12) Αὐτόθι, σελ. 1. 13) Αὐτόθι σελ. 2. 14) Αὐτόθι, σελ. 2. 15) Αὐτόθι, σελ. 8. 16) Αὐτόθι, σελ. 2.

17) Αὐτόθι, ἐν τῇ δευτέρῃ ἀναριθμητῇ σελίδι. Ἡ ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως γιόλτεσκερε διμελὴς ἐπιτροπεία ἀπετελεῖτο ὑπὸ τοῦ κιατίπη (γραμματέως) καὶ τοῦ σακελλαρίου ἱερέως Ἐμμανουήλ.

18) Αὐτόθι, σελ. 8.

19) Αὐτόθι, σελ. 8. Ἄγνωστον περὶ τίνων ἑφημερίδων πρόκειται. Πάντως ὁμος περὶ ἐκδοθειῶν τότε ἐν Κων)πόλει.

1833 Μαρτίου 25. Ὁ ὑπὸ πάντων τῶν Χριστιανῶν Φιλιππουπολιτῶν διορισμὸς δύο ἐπιτρόπων τοῦ γένους, τῶν Χ΄ Νένου Ραΐκου καὶ Ἀργυρίου Κωνσταντίνου Δαδάτζου (20), ὅπως ἐπιστατῶσιν εἰς τὰς ἐμπιπτούσας ὑποθέσεις τοῦ γένους ἀμισθὶ ἐπὶ ἓν ἔτος ἀποκρινόμενοι εἰς τὰς διοικητικὰς ἀρχὰς κατὰ τὴν συνείδησίν των καὶ ὄντων ὑπευθύνων πάντων τῶν πολιτῶν πρὸς τὰς ἀρχὰς δι' ὁιονδήποτε ἀποτέλεσμα τῆς πράξεως τῶν ἐπιτρόπων. Σφραγίδες τῶν ἑσναφίων ἀμπατζήδων, μπακάληδων, καζαντζήδων, καυταντζήδων, ἀκτάρηδων, ἀσταρτζήδων, γουναράδων, κουγιουμιτζήδων, ραπτάδων καὶ αἱ ὑπογραφαὶ τῶν προκρίτων: Βούλκου Θεοδώροβιτζ, Ἀθαν. Γκιουμουσ-γκερδάνη, Βούλκου Τόντζοβιτζ, Λάμπρου παπᾶ Σαούλ, Γεωργ. Α. Σιαγκούνη, Γκάντζου Μιχαήλ, Ἀναστασίου Ἀγγελῆ, Χ΄ Βλάντου.

1834 Αὐγούστου 18. «Παραιτήσαντος τὸν θρόνον τῆς πατριαρχείας τοῦ κυρίου Κωνσταντίου διεδέχθη αὐτὸν τῆ ἑπαύριον ὁ κύριος Κωνσταντίας πρόφην Τυρνόβου» (21). Αὐτόγραφον μητροπ. Νικηφόρου.

1835 Δεκεμβρ. 20. Σύστασις τοῦ ἐν Φιλιππουπόλει ἑσναφίου τῶν μπογιατζήδων κατὰ τὸ πρότυπον τῶν ἄλλων ἑσναφίων ἐξαρωτημένου ὁμῶς ἐκ τοῦ τῶν καυταντζήδων (22).

1835 Δεκεμβρ. 29. «Κατὰ βασιλικὸν προσκυνητὸν ὄρισμὸν ἐγένετο πανήγυρις τῶν γενεθλίων (ἦτοι ντουναμῆς) τοῦ νεογεννηθέντος διαδόχου τοῦ πολυχρονίου ἡμῶν βασιλέως Σουλτὰν Μαχμουδ ἐφένδη μας ὀνόματι σουλτὰν Νιζάμιουνίν· διήρκεσε δὲ ἡ πανήγυρις αὕτη ἡμέρας ἑπτὰ ἀπὸ Κυριακῆς ἕως Σαββάτου γενομένη μόνον τὰς νύκτας διὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν νηστείαν τῶν Ὀθωμανῶν τοῦ ραμαζανίου. Ἐγένετο οὖν δὲ μὲ πομπὴν μεγίστην, ἐπειδὴ ὅλα τὰ ἑσνάφια μετὰ τὰ ἔργα τῆς τέχνης των τόσον Ὀθωμανοί, ὅσον καὶ οἱ λοιποὶ κάτοικοι τῆς πολιτείας ταύτης ἐπανηγύρισαν μετὰ μεγαλοπρεπείας καὶ θυμηδίας μεγάλης». Αὐτόγραφον μητροπ. Νικηφόρου (23).

1836 Μαρτ. 17. Ὁ ξυλογλύπτῆς μαΐστωρ Ἰωάννης Πασκούλης Ταλιδοῦρος Μετσοβίτης ὁμολογεῖ ὅτι ἐπληρώθη ὑπὸ τῶν ἑνοριτῶν τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου γρ. 22370 διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ τέμπλου, τοῦ ἀρχιερατικοῦ θρόνου καὶ τοῦ κουβουκλίου τῆς ἐκκλησίας κατὰ τὸ πρότυπον τῆς ἐν Βιέννῃ ἐκκλησίας τοῦ ἁγ. Γεωργίου (24).

1836, Ἀπριλ. 10. Ἀντικατάστασις τῶν δύο ἐπιτρόπων τοῦ γένους Ραΐκου καὶ Δαδάτζου διὰ τῶν κυρίων Βασιλείου Π. Ἰωάννου καὶ Φιλίππου

20) Κώδ. Γ σελ. 171 (ρξβ').—Ἴδε κατωτέρω III, ἀρ. 27. — Ὁ πρῶτος βουλγαρὸν ὄνομα, πρωτομαΐστωρ τῶν ἀμπατζήδων 1835—1839. Ἐκ τῶν συνυπογραφομένων προκρίτων 8 οἱ τρεῖς εἶναι Βούλγαροι, ἑλληνίζοντες τότε.

21) Αὐτόθι, σελ. 50 (μβ').

22) Αὐτόθι, σελ. 261 (σγγ').—Ἴδε κατωτ. III, οὗρ. 36.

23) Αὐτόθι, σελ. 225 (σιζ').

24) Αὐτόθι, σελ. 91 (πς').—Ἴδε κατωτ. III, ἀρ. 37.

Ἐπιστολῶν ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς ὄρους καὶ ἐπὶ ἓν ἔτος καὶ ἡμισυ (25).

1837, Δεκεμβρίου 17, «ἡμέρα Παρασκευῆ, τῇ δευτέρῃ τοῦ μπαϊραμίου περὶ τὰς ἕνδεκα ὥρας τῆς νυκτὸς ἔγεινε πυρκαϊὰ εἰς τὸ μέγαλον κονάκι τοῦ Ναζήο-ἀγά, ναζηρεῦων ὁ ἐξοχώτατος ἐφένδης, καὶ ἕκῃ δολόκληρον, ὅσον τὸ σελαμλήκι, τόσον καὶ τὸ χαρέμι» (26). Αὐτόγραφον μητροπ. Νικηφόρου.

1839 Ἰουνίου 19. «Ἐπλήρωσε τὸ κοινὸν χρῆμα ὁ ἀείμνηστος σουλιὰν Μαχμουτ ἐφένδης μας, ἀπεκατεστάθη δὲ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ νόμιμος διάδοχος τῆς θεοσυντηρήτου αὐτοῦ Ὄθωμανικῆς βασιλείας ὁ γνήσιος καὶ ἀξιώτατος αὐτοῦ υἱὸς σουλιὰν Ἀπτοὺλ-Μετζήτ ἐφένδης μας» (27). Αὐτόγραφον μητροπ. Νικηφόρου.

§ 8, γ'. Ἐκκλησιακὰ (ἰσολογισμοί, κειτορικά, ἀφιερώσεις καὶ λοιπά).

1783, Φεβρουαρίου. Μαρτυρικὸν περὶ παραδόσεως τοῦ λογαριασμοῦ καὶ ἐξοφλήσεως ὑπὸ τοῦ ἀρχοντος τσελεμπῆ Νικολάκη, υἱοῦ τοῦ Γιαννακάκη, περὶ τῆς ἀνοικοδομήσεως τῆς ἐκκλησίας τῆς ἁγίας Μαρίνης. Ἐκ ποσοῦ 44.866 γρ. καὶ ἄσπρων 104 ἐδαπανήθησαν 44.731 καὶ 17. Πλὴν τῶν κληρικῶν καὶ ἀρχόντων τῆς πολιτείας ὑπογράφονται καὶ ἀντιπρόσωποι τῶν ἐσναφίων, 2 τῶν ἀμπατζήδων, 3 τῶν τακιατζήδων, 3 τῶν καυταντζήδων, 3 τῶν μπακάληδων καὶ 3 τῶν γουναράδων (1).

1786, Ἰουλίου 9. Ὁμολογία τοῦ ἐπιτρόπου τῆς ἐκκλησίας τῆς Παναγίας Χριστοῦ παπᾶ Λάμπρου ὅτι κοινῇ γνώμῃ καὶ συναινέσει τῶν ἐνοριτῶν ἐπώλησεν ἀντὶ 1000 γρ. ὀσπίτιον τῆς ἐκκλησίας εἰς τὴν Μελάγγρον σύζυγον τοῦ μακαρίτου Χ' Μανόλι Καρακάσσογλου. Τὸ ἔγγραφο παρεδόθη τῇ ἀγοραστρίᾳ ὑπογραφὴν ὑπὸ τοῦ πωλητοῦ καὶ ἕξ ἀρχόντων τῆς πολιτείας (2).

1786—1793. Θεωρήσεις ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Κυρίλλου λογαριασμῶν τῶν ἐπιτρόπων τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ ἁγ. Δημητρίου, τῆς ἁγ. Κυριακῆς, τῆς Παναγίας, τοῦ ἁγ. Κωνσταντίνου καὶ τῆς ἁγ. Μαρίνης (3). Ἀντεγράφησαν ἀπὸ τοῦ παλαιοῦ κώδικος ἀχρηστευθέντος (4). Οἱ λογαριασμοὶ εἶναι ἐτήσιοι ὑπογραφομένου ἐκάστου ὑπὸ τοῦ μητροπ. Κυρίλλου.

1794—1801. Θεωρήσεις ἐτησίων λογαριασμῶν τῆς ἐκκλησίας τῆς ὑπερυγίας Θεοτόκου ὑπὸ τοῦ ἀρχιερέως Κυρίλλου: 1794 Ἰανουαρίου. 1. κεφάλαιον εἰς ὁμολογίας καὶ μετρητὰ γρ. 2997:9. 1795 Ἰανουαρίου. 1. γρ. 3355:74. 1796 Ἰανουαρίου. 1. γρ. 3686:60. 1797 Ἰανουαρίου. 8. γρ. 3960:84. 1798 Ἰανουαρίου. 8. γρ. 4860:24. 1799 Ἰανουαρίου. 1. γρ. 4834:60. 1800 Ἰανουαρίου. 1 γρ. 4928:60, 1801 Ἰανουαρίου. 1 γρ. 5054:60 (5). Ὑπογράφεται ἐν ἐκάστῳ ὁ μητροπ. Κύριλλος.

25) Αὐτόθι, σελ. 227 (σιθ'). Ἄμφότεροι οἱ ἐπίτροποι Ἕλληνες, ὁ δεύτερος διετέλεσε πρωτομαίστωρ τῶν ἀμπατζήδων (1832—1834).

26) Αὐτόθι σελ. 369 (τζκ'). 27) Αὐτόθι, σελ. 355 (τζζ').

§ 8. 1) Κώδ. I, σελ. 11 (γ'). — Ἴδε κατωτέρω, III, ἀρ. 2. 2) Αὐτόθι, σελ. 17 (θ').

3) Κώδ. II, σελ. 352—358. 4) Ἴδε ἀνωτέρω § 5. 5) Κώδ. II, σελ. 3—5.

1798, Σεπτέμβρ. 5. Λογαριασμός τῆς ἀνοικοδομίσεως τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Νικολάου, γρ. 1701:3. Αἱ δαπάναι ἐκαλύφθησαν ἐξ εἰσπραξέων, ἐλεῶν καὶ δανείων παρὰ τριῶν ἐκκλησιῶν (*).

1801 Ἰουλίου 23. Καταγραφὴ ζημίας, ἣν ἐπλήρωσεν ἀναλόγως ἡ ἐκκλησία τῆς Παναγίας διὰ τὸ ἀνοικοδομηθῆν παρεκκλήσιόν της τοῦ ἁγίου Νικολάου, γρ. 4300:39. Τὰ 1633:48 ἐπλήρωσεν ἡ ἐκκλησία ἐκ τοῦ παγκαρίου καὶ ἐξ ἐλεῶν, τὰ δὲ λοιπὰ χρεωστοῦνται ὑπ' αὐτῆς εἰς διαφόρους ἐπὶ ὁμολογίας. Ἐπίτροπος Γεώργιος Κάλκογλου βεβαιοῖ, μάστιγες Κωνσταντῖνος πρωτοῦρεὺς καὶ ἐξ ἑνοῦται (').

1802, Ἰουνίου 8. Θεώρησις ἐτησίου λογαριασμοῦ τῆς ἐκκλησίας τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου ὑπὸ τοῦ ἀρχιερέως Κυρίλλου. Χρέος τῆς ἐκκλησίας γρ. 2044:22. Τὸ κεφάλαιον αὐτῆς ἐκ 4449:6 εἰς ὁμολογίας εἶναι ἐπ' ὄνοματι Κωστάκι Λάσκογλου, ἐξοφλητέας ἐντὸς ἐξαετίας (*).

1794—1800. Θεωρήσεις ὑπὸ τοῦ ἀρχιερέως Κυρίλλου ἐτησίων λογαριασμῶν τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγ. Κωνσταντίνου. 1794 Ἰανουαρ. 1, κεφάλαιον εἰς ὁμολογίας καὶ μετρητὰ γρ. 1640:58,—1794 Ἰουλ. 1, γρ. 1806:62,—1795 Ἰουλ. 1, γρ. 1733:98.—1796 Σεπτέμβρ. 16, γρ. 993:98.—1797 Ἰανουαρ. 8, γρ. 1126:20.—1798 Ἰανουαρ. 8, γρ. 1238:80.—1799 Ἰανουαρ. 8, 1327:41.—1800 Ἰανουαρ. 1, γρ. 1393:41. Ὁ μητρ. Κύριλλος (*).

1794—1799. Θεωρήσεις ὑπὸ τοῦ ἀρχιερέως Κυρίλλου ἐτησίων λογαριασμῶν τῆς ἐκκλησίας τῆς ἁγ. Κυριακῆς: 1794 Ἰανουαρ. 1, κεφάλαιον εἰς ὁμολογίας καὶ μετρητὰ γρ. 3235.—1795 Ἰανουαρ. 1, γρ. 3800.—1796 Ἰανουαρ. 1, γρ. 4282:90.—1797 Ἰανουαρ. 8, γρ. 4399.—1798 Ἰανουαρ. 10, γρ. 4619:104.—1799 Ἰανουαρ. 1, γρ. 4903:24. Ὁ μητρ. Κύριλλος (10).

1794—1801. Ὡσαύτως τῆς ἐκκλησίας τῆς ἁγίας Μαρίνης. 1794 Ἰανουαρ. 1 κεφάλαιον εἰς ὁμολογίας καὶ μετρητὰ γρ. 2477:18.—1795 Ἰανουαρ. 1, γρ. 2764:72.—1796 Ἰανουαρ. 1 γρ. 3254.—1797 Ἰανουαρ. 8 γρ. 3546:102.—1798 Ἰανουαρ. 8, γρ. 3758:67.—1799 Ἰανουαρ. 8, γρ. 3054:32.—1800 Ἰανουαρ. 1 γρ. 3159:77.—1801 Ἰανουαρ. 1, γρ. 3371:116. Ὁ μητρ. Κύριλλος (11).

1801 Ἰουνίου 23. Καταγραφὴ τῆς ἀναλογούσης εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς ἁγ. Μαρίνης ἐκ γρ. 4300:36, ἣν ἐπλήρωσαν διάφοροι ἑνοῦται καὶ τὸ παγκάριον τῆς ἐκκλησίας. Μάστιγες 11 ἑνοῦται (12).

6) Αὐτόθι, σελ. 5.—Ἡ ἐκκλησία αὕτη μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ Gerlach φθίνοντος τοῦ 16ου αἰῶνος. Ἦτο καὶ εἶναι παρεκκλήσιον τῆς ἐκκλησίας τῆς Παναγίας, ἧς ἀπέχει δυτικῶς περὶ τὰ 60 βήματα. Ὡς ἔχει σήμερον, ἀνεκτίσθη τῷ 1832 χορηγοῦντος τοῦ Βούλκου Θεοδώροβιτς, Αἱ ἐν αὐτῇ Ἑλληνικαὶ ἐπιγραφαὶ διατηροῦνται.

7) Αὐτόθι, σελ. 6. 8) Αὐτόθι, σελ. 7. 9) Αὐτόθι σελ. 11—12.

10) Αὐτόθι, σελ. 19—21. 11) Αὐτόθι, σελ. 27—29.

12) Αὐτόθι, σελ. 30.

1795—1800. Ὡσαύτως θεωρήσεις ἐτησίων λογαριασμῶν τῆς ἐκκλησίας ἁγ. Δημητρίου. Κεφάλαιον εἰς ὁμολογίας καὶ μετρητά: 1795 Ἰανουαρ. 1, γρ. 1295:90.—1796 Ἰανουαρ. 1 γρ. 1504:90.—1797 Ἰανουαρ. 8, γρ. 1617:107.—1798 Ἰανουαρ. 8 γρ. 1832:96—1799 Ἰανουαρ. 8 γρ. 1919:62, —1800 Ἰανουαρ. 1 γρ. 2099:62. Ὁ μητρο. Κύριλλος (13).

1819 Ἀπριλίου 15. Ἡ ἐκκλησία τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου ἀγοράζει ἀντὶ 2750 γρ. τὸ παρακείμενον αὐτῇ ἀκίνητον τοῦ Κιτάνη καυταντζῆ καὶ τῶν τέκνων αὐτοῦ Δημητρίου καὶ Ἀθανασίου. Ἐπιβεβαιοῖ ὁ μητροπολ. Παῖσιος (14).

1819 Νοεμβρ. 22. Κεφάλαιον ἐκκλησίας ἁγίου Δημητρίου εἰς ὁμολογίας καὶ μετρητά γρ. 2661:24. Διωρίσθη ἐπίτροπος κοινῇ γνώμῃ καὶ συναινέσει τοῦ μητροπολίτου Παΐσιου ὁ κὺρ Χ΄ Κωνσταντῖνος Παπᾶ Δημητρίου. Ὁ μητροπ. Παῖσιος ἐπιβεβαιοῖ (15).

1824 Ἰανουαρ. 10. Λογαριασμὸς παγκαρίου ἐκκλησίας ἁγίας Μαρίνης κατὰ τὸ ἔτος 1823, γρ. 6151:30. Τοῦ δὲ κυτίου ἐλεημοσύνης γρ. 1489:32. Ἐπίτροπος Πέτρος Καζαντζῆς (16).

1823—1828, Ἰανουαρ. 1, 1829. Ἰσολογισμὸς τῆς ἐκκλησίας τῆς ἁγίας Μαρίνης ἀπὸ 1 Ἰανουαρ τοῦ 1823 μέχρι τέλους Δεκεμβρίου 1828 γρ. 36090:18. Τὸ χρέος τῆς ἐκκλησίας γρ. 9472:30. Ὁ μητροπολ. Νικηφόρος ὑποβεβαιοῖ (17).

1828 Ἰουλίου 20. Ὁρωρᾶ Ἀναστασίου Ἀργυρίου Βοδηγιώτου, εἷτα ἱερομονάχου Ἀνθίμου ἕκ γρ. 1000 εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἁγίας Μαρίνης, ὅπως ὁ ἐτήσιος αὐτῶν τόκος (100 γρ.) διανέμηται εἰς ἐκκλησίας πρὸς μνημόσυνόν του. Μάρτυρες 2 κληρικοί, 4 πολῖται, ὁ μητροπ. Νικηφόρος βεβαιοῖ (18).

1832 Ἰανουαρ. 27. Ἀποδεικτικὸν καὶ ἐμμάτυρον γράμμα ὅτι ἐν συνελύσει τῶν ἐνοριτῶν τῆς ἁγίας Κυριακῆς καὶ τῶν προκρίτων τῆς πολιτείας ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ μητροπολίτου διωρίσθησαν ἐπίτροποι καὶ ἐπιστάται πρὸς ἀνοικοδόμησιν τῆς ἐκκλησίας κοινῇ θελήσει καὶ συμφωνίᾳ πάντων τῶν παρόντων οἷδε: Χ΄ Γιοβαννῆς Χρ. Κοῦμτζόγλου ἐπιστάτης τῆς κάσσης τῶν ἐσόδων καὶ τῶν ἐξόδων, γραμματικὸς δὲ τῶν αὐτῶν ἐξόδων Ἰωάννης Ψάλτης· Γκάντζος Γούναρης, Μήλιος, Χριστόδουλος Τεφρικτζόγλου καὶ Βασιλάκης Τσοχατζῆς ἐπιστάται τοῦ μινιᾶ ἔλον· Χριστόδουλος Νακατζόγλου ἐπιστάτης εἰς τοὺς ἀσβεσιᾶδες· Γιαννάκις Χ΄ Ἰωάννου καὶ Κωνσταντῖνος Τζιγογλου ἐπιστάτης εἰς τὰ σιδηρικά· Τένιος μπακάλης καὶ Ράτης Παπαζογλου ἐπιστάται εἰς τὰ ἀμάξια· Νικόλαος Νέννου ἐπιστάτης εἰς τὸν κερεστέν· Βασιλάκις Παπαζογλου καὶ Παναγιώτης Χ΄ Γεωργίου Οἰζούνου.

13) Αὐτόθι, σελ. 35—36. 14) Κώδικ. I, σελ. 67 (νθ').

15) Κώδικ. II, σελ. 37. 16) Αὐτόθι, σελ. 314—317. 17) Κώδ. I, σελ. 84—85 (οσ'—οζ'). 18) Αὐτόθι, σελ. 142 (ρλδ').

γλου ἐπιστάται εἰς τοὺς ντουλγέρηδες. Ἡ ἐπιστασία αὐτῶν δοῖζεται ἀνενόχλητος ὑπὸ παντὸς μέχρι τῆς συντελέσεως τοῦ κτιρίου τῆς ἐκκλησίας. Μάρτυρες 2 ἱερεῖς, 15 ἑνοριῖται, ὧν οἱ 9 βουλγαρόννημοι. Ὁ μητροπολ. Νικηφόρος ἀποφαίνεται (19).

1832 Αὐγούστου. Στίχοι πολιτικοὶ δια τὸν νεοκτισθέντα ναὸν τῆς ἁγίας Κυριακῆς ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Φιλιππουπόλεως Νικηφόρου τοῦ Λεσβίου (20).

1833 Ὀκτωβρ. 20. Συμφωνία ἑνοριτῶν τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγ. Κωνσταντίνου μετὰ τοῦ ῥάπτου Γεωργίου Σφέτκου Μπονστατζόγλου, ὅπως κατοικήσῃ οὗτος εἰς ἓν δωμάτιον τῆς ἐκκλησίας, ἐφ' ὅσον ζῆ, δι' ὃ ἐπλήρωσε 2000 γρ. μετὰ δὲ τὸν θάνατον αὐτοῦ κληρονόμος νὰ εἶναι αὐτοῦ ἡ ἐκκλησία. Χ' Θεοδωρῆς Λάμπογλους ἐπίτροπος τῆς ἐκκλησίας βεβαιοῖ καὶ ἕτεροι 10 ἑνοριῖται, ὧν εἰς Βούλγαρος ὑπογράφεται βουλγαριστὶ Ἰβάν Φιλίποβιτζ. Ὁ μητροπ. Νικηφόρος βεβαιοῖ (21).

1834 Ἰουν. 13. Ὁμολογία Κατίγκως Δημητρίου Ντούρου ὅτι μετὰ τὸν θάνατον τῆς ἀδελφῆς τῆς Ἑλέγκως Δημ. Ντούρου, πρεσβυτέρας τοῦ μακαρίτου Παπαστεφάνου, ἐφημερίου τοῦ ἁγ. Κωνσταντίνου, συνεβιβάσθη μετὰ τῶν ἐπιτρόπων τῆς προειρημένης ἐκκλησίας διὰ τὸ ἐν Παζαρτζικίῳ ὀσπίτιον, τὸ ὁποῖον ὁ μακαρίτης ἀφῆκεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ ἁγ. Κωνσταντίνου (21α).

1834 Ἰουν. 22. Ὁμολογία χρεωστικῆ τῶν ἑνοριτῶν τῆς ἁγίας Κυριακῆς διὰ γρ. 2000, ἅπερ ἐλήφθησαν δι' ἀνάγκην τοῦ παγκαρίου πρὸς 15% τὸ ἔτος παρὰ τῆς παρακόρης τοῦ μακαρίτου Λεύκης Σεραφεῖμ, 5 ἐπίτροποι ὑπόσχονται, ὁ μητροπ. Νικηφόρος βεβαιοῖ (22).

1836 Ἰανουαρ. 30. Ὁμολογία τοῦ ἐπιτρόπου τῆς ἐκκλησίας τῆς ἁγίας Μαρίνης Δημητρίου Καζαντζόγλου ὅτι τὸ ὀσπίτιον τὸ ἀφιερωθὲν εἰς τὴν ἐκκλησίαν ὑπὸ τῆς μακαρίτιδος Εὐγενῆς Μιχαήλ ἐπώλησε κοινῇ γνώμῃ τῶν ἑνοριτῶν ἀντὶ 4000 γρ. εἰς τὸν Βασιλάκιν Νεδέλκοβιτζ καὶ ἐξώφλησε. Μάρτυρες 2 ἱερεῖς, 7 πολῖται. Ὁ μητρο. Νικηφόρος βεβαιοῖ (23).

1838 Φεβρουαρ. 21. Ὁμολογία τῶν ἑνοριτῶν τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου ὅτι ὁ μακαρίτης Παπαστέφανος Στεφάνοβιτζ ἀφῆκε τὸ ἐν Παζαρτζικίῳ ὀσπίτιόν του εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἁξίας 10000 γρ. ἐπὶ τῷ ὄρφ, ὅπως αὕτη ἀναθρόψῃ τὰ τέκνα του. Βεβαιοῦσιν 8 ἐπίτροποι, μαρτυροῦσι δὲ πέντε ἱερεῖς καὶ τέσσαρες πρωτομαῖστορες (24).

1838 Ἰουλ. 10. Ὁμολογία Γεωργίου Ντούρου, ἀδελφοῦ καὶ πληρεξουσίου τῆς ἐν Κυδωνιάς Μελάχως Δημητρίου Ντούρου ὅτι μετὰ τὸν θάνατον τῆς ἀδελφῆς των Ἑλένης, πρεσβυτέρας τοῦ μακαρίτου Παπαστεφάνου,

19) Αὐτόθι, σελ. 165(ρνζ'). 20) Αὐτόθι, σελ. 48 (μ'). Ἴδε κατωτέρω ΙΙ ἄρ. 26
21) Αὐτόθι, σελ. 151 (ρμγ'). 21α) Αὐτόθι, σελ. 320 (τη'). 22) Αὐτόθι, σελ. 190 (ρπβ'). 23) Αὐτόθι, σελ. 263 (σνε'). 24) Αὐτόθι, σελ. 296 (σπη').

συνεβιβάσθη μετὰ τῶν ἐνοριτῶν τοῦ ἁγ. Κωνσταντίνου διὰ τὴν κληροδοτηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ μακαρίτου γαμβροῦ τῆς εἰς τὴν ἐκκλησίαν οἰκίαν τῆς μακαρίτιδος ἀδελφῆς τῆς. Μάρτυρες δύο (25).

1838 Ἰανουαρ. 18. «Λογαριασμὸς τῆς οἰκοδομήσεως τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Δημητρίου». Ἔξοδα γρ. 269.270:31 Εἰσπράξεις γρ. 16ᾷ.509:18. Τὸ ἔλλειμμα συνεπληρώθη διὰ δανείων παρὰ διαφόρων ἀτόκως καὶ ἐντόκως ἀπὸ 8—20% κατ' ἔτος. Τὸν λογαριασμὸν βεβαιοῦσιν οἱ ἐξῆς ἐνοριταί, πάντες ἐκ προγόνων Ἑλληνες: Γεώργ. Δημ. Σιαγκούνη, Πασχάλης Παπαδάτης, Γιαννάκης Γεωργίου, Ἰάκωβος Ἀργυρίου, Ἰωάννης Παπαδάτης, Δημ. Μιχ. Κοῦμιτζόγλου, Ἄθαν. Νικολάου Σιλτζόβαλης, Δημήτρ. Κιτάνου, Χ'' Δημήτρ. Β. Κουγιουμιτζόγλου, Παράσχος Ἀγγελῆ, Χ'' Σλαύης Γρηγορίου, Δημήτρ. Κώστα, Γεώργ. Κοσμᾶ, Χ'' Κωνστ. Παπαδημητρίου, Δημήτριος Ἀγγελῆ, Νικόλ. Χρήστου Ἀρναούτογλου, Χ'' Ἰωάννης Κοσμᾶ καὶ Σταυρος Κοσμᾶ (26).

1846 Ἰανουαρ. 1. «Ὁ κύριος Ἀντώνιος Κομιζόπουλος ἀφιέρωσεν εἰς τὴν ἐν Φιλιππουπόλει ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Δημητρίου δέκα χιλιάδας γρόσ. Νο 10.000, διορίσας ὥστε ὁ τόκος αὐτῶν πέντε τοῖς ἑκατὸν γρ. πεντακόσια Νο 500 νὰ δίδηται ἀπὸ τοὺς κατὰ καιρὸν ἐπιτρόπους τῆς ἐκκλησίας· αὐτῆς εἰς τοὺς ἐπιτρόπους τῆς Ἑλληνικῆς σχολῆς Φιλιππουπόλεως δι' ἔξοδα αὐτῆς» (27).

§ 9. δ') *Μοναστηριακὰ (ἰσολογισμοί, δωρεαί, διορισμοὶ ἡγουμένων, κτηματολόγια, καὶ ἄλλα).*

1781 Νοεμβρ. 26. Πιστοποιητικὸν λήψεως λογαριασμοῦ τῆς μονῆς Βασκόβου παρὰ τοῦ ἡγουμένου τῆς Γρηγορίου καὶ ἀναδείξεως ἡγουμένου αὐτῆς τοῦ Μακαρίου, τέως τοιοῦτου τῆς μονῆς ἁγίων Θεοδώρων, κοινῇ ψήφω καὶ γνώμῃ κληρικῶν καὶ ἀρχόντων Φιλιππουπόλεως καὶ προεστώτων Στενιμάχου καὶ Ἀμπελιάνου καὶ γνώμῃ τῶν ἐν τῇ μονῇ πατέρων. Οἱ πατέρες (9) ὑπογραφομένοι ὑπόσχονται ἀναγνώρισιν τοῦ ἡγουμένου καὶ ὑπακοὴν εἰς αὐτόν, οἱ δὲ ἄλλοι (17) μαρτυροῦσιν. Ὁ Φιλίπ. Κύριλλος ἐπιβεβαίωσι (!).

1784 Αὐγ. 15. Ὁμολογία τοῦ μοναχοῦ γέροντος Κυρίλλου Χατζῆ Κελαηδηνοῦ περὶ κληροδοτήσεως τριῶν ἐν Στενιμάχῳ ἐργαστηρίων του εἰς τὸ μοναστήριον τῆς ἁγίας Παρασκευῆς Βοδενῶν, δι' αἰώνιον μνημόσυνον μετὰ θάνατόν του. Πληρεξούσιος αὐτοῦ ὁ ἀρχων σκευοφύλαξ τζελεμπῆ Νικόλαος Χ'' Νίκογλου (2).

25) Αὐτόθι, σελ. 316 (τη').—Ἴδε καὶ ἀνωτέρω 1834 Ἰουν. 13.

26) Αὐτόθι, σελ. 346—353 (τλη'—τμε'). 27) Κώδικ. II, σελ. 193.

§ 9. 1) Κώδ. I, σελ. 9 (α').—Ἴδε κατωτέρω III ἀρ. 1.

2) Αὐτόθι, σελ. 15 (ζ').—Ἴδε κατωτέρω III ἀρ. 3.

1787 Φεβρ. 4. Ὁμολογία Παπᾶ Τριανταφύλλου περὶ τελείας πωλήσεως τῆς ἐν Περιστερᾷ οἰκίας του μεθ' ὄλων τῶν σκευῶν καὶ ἐπίπλων, τζαϊρλικίου καὶ ἀμπελιοῦ καὶ περὶ ἐξοφλήσεως εἰς τὸν ἱερομόναχον καὶ προηγούμενον τῆς μονῆς τοῦ ἁγ. Νικολάου Ἰωακεῖμ Γρηγοριάδην. Ὁ πωλητὴς βεβαιοῖ, τρεῖς ἄρχοντες τῆς πολιτείας μαρτυροῦσιν (*).

1787 Φεβρ. 4. Ὁμολογία τοῦ ἐκ Περιστερᾶς Παπᾶ Τριανταφύλλου καὶ τοῦ προηγούμενου τῆς μονῆς ἁγ. Νικολάου παπᾶ Ἰωακεῖμ Γεωργιάδου ὅτι τὰ πωληθέντα αὐτῶ εἰκονικῶς εἶναι ἀφιερωμένα εἰς τὴν μονὴν πρὸς αἰώνιον μνημόσυνον τοῦ παπᾶ Τριανταφύλλου ἐπὶ τῷ ὄρω, ἐφ' ὅσον οὗτος καὶ ἡ παπαδιά του ζῶσι, νὰ κατοικῶσιν ἐν τῷ ὀσπιτίῳ των, ἐν δὲ τῷ γήρατί των, ὅποτε δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ ἐργασθῶσι, νὰ διατηρῶνται ὑπὸ τῆς μονῆς φροντίδι τοῦ προηγούμενου καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ. Πρὸς τοῖς ἀγοραπωληταῖς ὑπογράφονται τρεῖς ἄρχοντες τῆς πολιτείας ἐπιβεβαιοῦντος τοῦ μητροπ. Κυρίλλου. Τὸ ἔγγραφον παρεδόθη τῷ ἄρχοντι σκευοφύλακι πρὸς φύλαξιν (*).

1794 Ἰουλ. 7 Ὁμολογία Γιοβάντζου Στογιάννου καυταντζῆ ὅτι τὸ χουτζέτι τῆς οἰκίας τῆς γειτονίσεως του Σμαράδας Χ'' Ἀργύρη, ἀφιερωμένης εἰς τὴν μονὴν Βατοκόβου, εἶναι εἰκονικῶς ἐπ' ὀνόματί του γεγραμμένη, ὅτι δηλ. αὐτὸς ἠγόρασε τὴν οἰκίαν καὶ ὀφείλει μετὰ θάνατον τῆς Σμαράδας νὰ παραδώσῃ τὴν οἰκίαν εἰς τὴν μονήν. Μαρτυροῦσι δύο ἄρχοντες, εἰς πολίτης. Ὁ μητροπ. ἐπιβεβαιοῖ (*).

1795 Μαΐου 5. Καταγραφή τῶν ἁγίων λειψάνων τοῦ ἱεροῦ μοναστηρίου Βοδηνῶν, ἐνεχυριασθέντων εἰς τὸ παγκάριον τῆς ἐκκλησίας τῆς ἁγίας Μαρίνης διὰ δάνειον πρὸς τὸ μοναστήριον ἐκ γρ. 250. Ἐσφραγισμένα καλῶς πάντα (2 τίμιοι σταυροὶ με τίμιον ξύλον. 1 μέρος τοῦ ἁγ. Κηρύκου ἀσημένιον, μέρος ἱεροῦ λειψάνου—καλάμι—ἀνωνύμου) παρεδόθησαν πρὸς φύλαξιν εἰς τὸ Κουρσοῦμ-χάν εἰς τὸν ὀνδᾶ τοῦ Γεωργίου Χ'' Ἀγγελῆ. Ὁ μητροπ. Κύριλλος (*).

1799. «Τὰ στρέμματα τῶν ὀκτὼ μοναστηρίων Φιλιππουπόλεως 522 πρὸς γρ. 4 πρδ. 12=2244 γρ. 18 πρδ.». Κατὰ μοναστήρια δὲ ὀρίζονται: Μπατοκόβου 240¹/₄, Μουλδάβας 60, Βοδηνῶν 51¹/₄, Κουκλένης 45¹/₂, Μελαστιτζης 55, Περοσιτζης 44¹/₄, Κούτζιμας ἁγ. Ἀναργύρων 18 καὶ Παναγίας 7¹/₂ (*).

1799: «Τὸ χουτζέτι τῆς ἱερᾶς κρίσεως τοῦ μετοχίου τῶν ἁγίων Θεοδώρων Περοσιτζης, τὸ ὅποιον εἶναι εἰς τὸ Μαράς μαχαλεσι, εὑρίσκειται εἰς τὸ σινδούκι τῆς πολιτείας» (7^α).

3) Αὐτόθι, σελ. 17 (θ'). 4) Αὐτόθι, σελ. 18 (ι'). 5) Αὐτόθι, σελ. 29 (κα').

6) Κώδικ. II σελ. 2.

7) Κώδικ. I, σελ. 3. Τὸ σημεῖωμα εἶναι ἀχρονολόγητον. Χρονολογεῖται οὕτω ὑφ' ἡμῶν, διότι ἐγράφη ὑπὸ μητροπολίτου Κυρίλλου, ὅπως καὶ ἐν τῇ ἀπέναντι αὐ-

1800 Νοεμβρ. 1. Διορισμὸς τοῦ ἱερομονάχου Παμβῶ ὡς ἡγουμένου τοῦ μοναστηρίου τῆς γεννήσεως τῆς Θεοτόκου ἐν Καλοφεριῷ. Χρέος τοῦ μοναστηρίου γρ. 1320. Πληρωθέντος τῷ 1805 Νοεμβρ. 1 τοῦ χρέους ἔμεινε κεφάλαιον εἰς τὸ μοναστήριον γρ. 1789 : 14 (*).

1816 Δεκεμβρ. 4 Παπᾶ Βησσαρίωνος Δημητρίου ἀγωγή κατὰ τῆς μονῆς ἁγίων Ἀναργύρων Κρυτζίμων, αἰτοῦντος ὅσα ἐξώδευσε δι' ἐπιδιορθώσεις ἐν τῇ μονῇ ἡγουμενέων αὐτῆς. Ἀπεξημιώθη ὁ ἐνάγων τελείως καὶ ἐξώφλησε πρὸς τὸν νῦν τῆς αὐτῆς μονῆς ἡγούμενον Θεοφάνην. Μάρτυρες τρεῖς ἱερεῖς καὶ τέσσαρες πολῖται (*).

1820 Αὐγούστ. 6. Τοῦ ἐν Καλοφεριῷ μοναστηρίου τῆς Θεοτόκου πεσόντος εἰς χρεὴ ἀνερχόμενα εἰς 12500 γρ. ἕνεκα τῶν ἐξόδων τοῦ ἀνακαινισμού του καὶ τῆς κακῆς του διαχειρίσεως τοῦ γέροντος ἡγουμένου αὐτοῦ Παμβῶ κοινῇ ἀποφάσει τῶν ἐν Καλοφεριῷ τζορμπατζήδων καὶ τοῦ μητροπολίτου Φιλιππουπόλεως διορίζεται διαχειριστὴς ὁ Βενέδικτος Δικαῖος καὶ οἰκονόμος ὁ Θεοδόσιος πρὸς τακτικὴν κατ' ἔτος ἐλάττωσιν τοῦ χρέους, οἷτινες ὀφείλουσι κατ' ἔτος νὰ λογοδοτῶσι τοῖς ἐπιτρόποις τοῦ μοναστηρίου (**). Ὁ μητροπ. Παΐσιος ὑποκυροῖ.

1820 Αὐγούστ. 30. Πληρώνονται εἰς τὸν Ἀγγελον γρ. 1354 διὰ τὸν παρακείμενον τῇ ἐκκλησίᾳ τόπον, ἐφ' οὗ ἔκτισέ τι, ὅπως οὗτος περιέλιθη εἰς τὸ μοναστήριον. Μάρτυρες οἱ τζορμπατζῆδες Καλοφεριῶ καὶ οἱ μοναχοί. Ὁ μητροπολ. Παΐσιος ὑποκυροῖ (**).

1821. Φεβρουαρ. 16. Ὁμολογία χρεωστικῆ τῶν πατέρων τῆς μονῆς Πετριτσόνιτισης διὰ γρ. 3000 πρὸς τὴν πολιτείαν Φιλιππουπόλεως, ληφθέντα παρὰ τοῦ ἄρχοντος ρήτορος τζελεμπῆ Δημητράκι Νικίδου ἀπὸ χρημάτων βοηθείας πτωχῶν ἐν Φιλ)πόλει ἀγάμων παρθένων ἐπὶ τῷ ὄρφ τὸ μὲν κεφάλαιον νὰ παραμένῃ ἀναπόσπαστον, ὁ δὲ ἐτήσιος τόκος αὐτοῦ 10% (300 γρ.) νὰ δίδηται ἀφεύκτως, πρὸς ὑπανδρεῖαν ἀπόρων παρθένων. Βεβαιοῦσιν 6 μοναχοί, μαρτυροῦσι 3 ἱερεῖς καὶ 3 ἔγκριτοι πολῖται, ὑποβεβαιοῖ ὁ μητροπολ. Παΐσιος (**).

1824 Ιανουαρ. 1. «Καταγραφὴ ὄλου τοῦ δι' ὁμολογιῶν σφζομένου χρέους τῆς μονῆς τῶν ἁγίων Ἀναργύρων Κουκλένης, ὅπερ ἀνεδέχθη ὁ ἐν αὐτῇ ἤδη ἐπιστατεὺς ἱερομόναχος κύριος Νικόδημος, γρ. 33746» (**).

1824. «Καταγραφὴ χωραφίων μονῆς ἁγίου Γεωργίου» στρέμματα 360+100=460 (**).

τῶν σελίδι ὑπὸ τὴν αὐτὴν χρονολογίαν. Ἴδε ἀνωτέρω § 7, ἱστορικὰ σημεῖωματα καὶ ὑπομνήματα. 7α) Ὁσαύτως καὶ τοῦτο ἐν τῇ σελ. 2 αὐτόθι.

8) Αὐτόθι, σελ. 356 (τμη'). 9) Αὐτόθι, σελ. 100 (qβ'). 10) Αὐτόθι, σελ. 74 (ξξ'). 11) Αὐτόθι, σελ. 75 (ξξ').

12) Αὐτόθι, σελ. 76 (ξη'). — Ἴδε κατωτέρω III, ἀρ. 13.

13) Κώδικ. II, σελ. 336. Τὸ χρέος καταγράφεται κατὰ παρτίδα ἐν ταῖς σελίσιν 290—303. 14) Αὐτόθι, σελ. 319.

1825 Ἰανουαρ. 25. «Καταγραφὴ τῶν εὐρισκομένων ἀρχιερατικῶν (τῆς μονῆς τῶν ἁγίων Ἀναργύρων Κουκλένης) εἰς τὸ σεπέτιον τῆς ἱερᾶς μητροπόλεως Φιλιππουπόλεως» (15).

1825 Ἀπριλ. 18. Πρακτικὸν ὁμολογίας τῆς ἐκ Στενιμάχου κυρᾶς Χατζήδαινας μοναχῆς Μάρθας μετονομασθείσης περὶ ἀφιερώσεως τῆς οἰκίας τῆς τῆ αὐτῆς μονῆ (16). Μάρτυρες 15, ὁ μητροπ. Νικηφόρος βεβαιοῖ.

1826 Ἰουλ. 1. Πρακτικὸν ἀφιερώσεως κτημάτων (μύλου καὶ 10 στρεμμάτων ἀμπέλου) τῆς μονῆ τῶν ἁγίων Ἀναργύρων Κουκλένης ὑπὸ τοῦ ἐκ Στενιμάχου Εὐσταθίου Μάρωπα μονάσαντος ἐν αὐτῇ. Ὁ ἡγούμενος Νικόδημος ὑπόσχεται, πέντε πολῖται μαρτυροῦσιν, ὁ μητρο. Νικηφόρος βεβαιοῖ (17).

1826 Ἰουλ. 1. Πρακτικὸν ὁμολογίας τοῦ αὐτοῦ Μάρωπα περὶ τῆς οἰκιοθελοῦς πωλήσεως (ἀφιερώσεως) τῶν προειρημένων κτημάτων τῆς προειρημένης μονῆς, Μάρτυρες 16, ὁ μητρο. Νικηφόρος βεβαιοῖ (18).

1826 Αὐγ. 31. Οἱ ἐγχώριοι τῆς κόμης Περοσιτίτζης γνώμη τοῦ μητροπολίτου καὶ τῶν ἑσναφίων τῆς Φιλιππουπόλεως ἀνεδέξαντο τὴν ἐπιστασίαν τοῦ παρακειμένου μοναστηρίου τῶν ἁγίων Θεοδώρων ἐπὶ ἕν ἔτος πρὸς πλήρωσιν τοῦ χρέους αὐτοῦ ἀνελθόντα εἰς γρ. 6257. Ὑπόσχονται 6 ἀντιπρόσωποι ἐκ τῆς κόμης βουλγαρῶννιοι, μαρτυροῦσι 2 ἱερεῖς καὶ 8 πολῖται, ἐπιβεβαιοῖ ὁ μητρο. Νικηφόρος (19).

1826 Αὐγ. 31. Λογαριασμὸς τοῦ ἡγουμένου τῆς μονῆς τῶν ἁγίων Θεοδώρων Περοσιτίτζης κυρίου Νικηφόρου. Κατ' αὐτὸν καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ἡγουμενείας του ἐπλήρωσεν ἐκ τῶν εἰσοδημάτων τῆς μονῆς μόνον 1191:30 γρ., ἐχρέωσε δὲ αὐτὴν πρὸς τοὺς παλαιοὺς καὶ μὲ νέα ἔτι χρέη ἐκ γρ. 3057:10. Τὰ παλαιὰ χρέη τῆς μονῆς ἀνέρχονται εἰς γρ. 26.178:10 (20).

1827 Φεβρ. 22. Διορισμὸς ὡς ἡγουμένου τῆς μονῆς τῶν ἁγίων Θεοδώρων Περοσιτίτζης τοῦ ἱερομονάχου Νεκταρίου ἐφ' ὅρου ζωῆς κοινῇ γνώμῃ τῶν ἐν Φιλιππουπόλει προκρίτων καὶ τῶν ἑσναφίων, ὡς καὶ τῶν ἐγχωρίων τῆς Περοσιτίτζης πρὸς ἔκπτωσιν τοῦ χρέους τῆς μονῆς καὶ ἐπὶ παραδόσει ἐτησίου λογαριασμοῦ τακτικῶς τῇ μητροπόλει καὶ τῷ κοινῷ. Ὁ ἡγούμενος Νεκτάριος ὑπογράφεται βουλγαριστί. Μάρτυρες 2 ἱερεῖς καὶ 14 πολῖται. Ὁ μητρο. Νικηφόρος ἐποβεβαιοῖ (21).

1827 Φεβρ. 22. Τὸ χρέος τῆς μονῆς, ὅπερ ἀνέλαβεν ὁ νέος ἡγούμενος Νεκτάριος ἀνέρχεται εἰς γρ. 23,948. Ὁ μητρο. Νικηφόρος ὑποβεβαιοῖ (22).

1827 Φεβρ. 24 «Καταγραφὴ τῶν ὄσων πραγμάτων εὐρέθησαν εἰς τὸ ἱερὸν μοναστήριον τῶν ἁγίων Θεοδώρων Περοσιτίτζης, τὰ ὁποῖα ἐνεχειρίσθησαν τῷ ἡγουμένῳ Νεκταρίῳ» (23).

15) Αὐτόθι, σελ. 318. 16) Αὐτόθι, σελ. 339. 17) Αὐτόθι, σελ. 337. 18) Αὐτόθι, σελ. 338. 19) Κώδ. I, σελ. 115 (ρζ'). 20) Αὐτόθι, σελ. 116 (ρη'). 21) Αὐτόθι, σελ. 119 (ρια'). 22) Αὐτόθι, σελ. 120 (ριβ'). 23) Αὐτόθι, σελ. 121 (ριγ').

1828 Δεκεμβρ. 15. «Καταγραφή τοῦ σφζομένου χρέους τοῦ μοναστηρίου τῶν ἁγίων Θεοδώρων Περοσιτίτζης, παλαιοῦ καὶ νέου», γρ. 14.328.— «Καταγραφή τῶν εὐρισκομένων πραγμάτων τοῦ μοναστηρίου». Ὁ μητροπ. Νικηφόρος ὑποβεβαιοῖ (24).

1828 Ἰουν. 2. Δωρεὰ 1000 γρ. εἰς τὴν μονὴν Βατσκόβου Ἀθανασίου Κωνσταντίνου Μπουλγκούρογλου, ὅπως κατ' ἔτος οἱ τόκοι αὐτῶν (100 γρ.), διανέμονται εἰς τὰς πέντε ἐκκλησίας Φιλιππουπόλεως καὶ τοὺς ἱερεῖς αὐτῶν. Ὁ ἡγούμενος καὶ ὁ σκευοφύλαξ τῆς μονῆς βεβαιοῦσι, 4 μοναχοὶ μαρτυροῦσιν, ὁ μητροπολ. Νικηφόρος ἀποφαίνεται (25).

1828 Ἰουν. 5. Ἀφίερωσις τοῦ Ἀθανασίου Κωνσταντίνου Μπουλγκούρογλου εὐλαβείᾳ φερομένου εἰς τὴν μονὴν τῆς ἁγίας Παρασκευῆς πρὸς ἀνοικοδόμησιν τῆς γρ. 500, [εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου πρὸς ἀνοικοδόμησιν τῆς γρ. 1000, εἰς τὴν τῆς ἁγίας Κυριακῆς πρὸς ἀνοικοδόμησιν τῆς γρ. 1000, εἰς τὸ ρουφετί τῶν ἀμπατζήδων γρ. 500, ὅπως ὁ ἐτήσιος αὐτῶν τόκος δίδηται πρὸς ἀπαλλαγὴν ἐγκαθειρότων διὰ χρέη.] Μάρτυρες 7 πολῖται, ὁ μητροπ. Νικηφόρος ἀποφαίνεται (26).

1830 Ἰανουαρ. 25. Καταγραφή τῶν πραγμάτων τοῦ προηγουμένου τῆς μονῆς Θεοτόκου τοῦ Κύκκου Δαμασκηνοῦ, καθὼς ἔτι ζῶν ὁμολόγησεν αὐτά. Μάρτυρες 5 ἱερεῖς, 5 πολῖται, ὁ μητροπ. Νικηφόρος βεβαιοῖ (27).

1833 Μαΐου 23. Διορισμὸς Διονυσίου ἱερομονάχου ὡς ἡγουμένου τῆς μονῆς τῶν ἁγίων Θεοδώρων Περοσιτίτζης ἐπὶ τῇ ὑποσχέσει βαθμιαίας ἀποσβέσεως τοῦ χρέους τῆς μονῆς. Ἐγένετο καταγραφή τῶν παραδοθέντων αὐτῷ πραγμάτων τῆς μονῆς κινητῶν καὶ ἀκινήτων. Μαρτυροῦσι 3 ἱερεῖς, 3 πρόκριτοι καὶ 4 πρωτομαϊστορες (28).

1833 Μαΐου 23. «Καταγραφή τοῦ λογαριασμοῦ τῆς ληψοδοσίας τοῦ μοναστηρίου τῶν ἁγίων Θεοδώρων ἀπὸ Ἰουνίου 6 ἔτ. 1831 ἕως τὴν σήμερον Μαΐου 23 ἔτ. 1833 δι' ἐπιτροπείας ἐοῦ Χ' Δημητρίου Χ' Μάνιου γρ. 13051, (29)». Ὁ μητροπ. Νικηφόρος βεβαιοῖ.

1833 Μαΐου 23. «Καταγραφή τοῦ χρέους τοῦ μοναστηρίου, ὅπερ παρέλαβεν ὁ Διονύσιος» γρ. 10136. «Καταγραφή τῶν σκευῶν καὶ ἐπίπλων τοῦ μοναστηρίου» (30). Ὁ μητροπ. Νικηφόρος βεβαιοῖ.

1835 Ἰουλίου 1. «Ἴσον τῶν ὁμολογιῶν τῆς προσφορᾶς τῶν 25.000 γρ. τοῦ ἐν Βιέννῃ εὐγενεστάτου κ. Σωτηράκη Ἀντωνίου Φιλιππουπολίτου δι' ἀνοικοδόμησιν τοῦ μοναστηρίου τῶν ἁγίων Ἀναργύρων Κουκλένης». Τὸ

24) Αὐτόθι, σελ. 122—123 (ριδ'—ριε'). 25) Αὐτόθι, σελ. 138 (ρλν').

26) Αὐτόθι, σελ. 139 (ρλα'). Τὰ ἐν ἀγκύλαις ἀναφέρονται εἰς τὰ ἐκκλησιακὰ καὶ τὰς δωρεάς. Ἐσημειώθησαν ἐνταῦθα, ὅπως μὴ διασπασθῇ ἡ ὅλη ἀφίερωσις τοῦ φιλοφρήσκου ἀνδρός.

27) Αὐτόθι, σελ. 160 (ρλβ'). 28) Αὐτόθι, σελ. 358 (τμ'). 29) Αὐτόθι, σελ. 359 (τμα'). 30) Αὐτόθι, σελ. 360—361 (τμβ—τμγ').

ποσὸν διανεμηθὲν εἰς πέντε ὁμολογίας ἐντόκους ἐδανείσθη εἰς συμπολίτας, αἱ δὲ ὁμολογίαι τῶν χρεωστῶν κατετέθησαν εἰς τὴν κάσσαν τῶν ἀμπατζήδων πρὸς φύλαξιν. Ὁ Μητροπολ. Νικηφόρος βεβαιοῖ (31).

1835 Ἰουλίου 1. «Λογαριασμοὶ ἐκκαθαρίσεως τῶν γροσίων, ὅπερ ἔστειλε δωρεὰν ὁ Ἀντώνιος Σωτηρίου ἀπὸ Βιέννης εἰς τὸ μοναστήριον τῶν ἁγίων Ἀναργύρων Κουκλένης καὶ μέχρι τινὸς καιροῦ ἐτοκίσθησαν ἐνταῦθα εἰς τοὺς κάτωθεν δι' ὁμολογιῶν». Ἐξεκαθαρίσθησαν ἐν ὄλω γρ. 27.937. Ἐτοκίσθησαν δὲ παρὰ τῷ Ἰ. Νέμτσουλου, Πέτρῳ Παπᾷ Σαούλ, Γεωργίῳ Σιαγκούνη, Ἀντωνίῳ Στογιάννοβιτς, Χρήστῳ Ζουπάν. Κατεβλήθησαν πάντα ὑπὸ τῶν χρεωστῶν τοῖς ἐπιτρόποις τῆς πολιτείας Βούλκῳ Θεοδώροβιτς καὶ Δημητρίῳ Καζαντζόγλου (32).

1837 Φεβρ. 15. Ὁμολογία τῶν πατέρων τῆς μονῆς Πετριτσονιτίσσης ὅτι ἐδανείσθησαν διὰ χρεῖαν τῆς μονῆς 3000 γρ. ἐκ τῶν χρημάτων τοῦ νοσοκομείου (ἐξ ὁμολογίας τοῦ μακαρίτου ἄρχοντος ρήτορος τζελεμπῆ Δημ. Ἰωάννου Νικίδου πρὸς βοήθειαν πτωχῶν), καὶ τὸ μὲν κεφάλαιον ἔσται ἀναπόστατον, ὁ δὲ ἐτήσιος τόκος 10% παραδοτέος τοῖς ἐπιτρόποις τῆς ἁγίας Παρασκειῆς καὶ τοῦ νοσοκομείου. Ὑπόσχονται 4 μοναχοί, μαρτυροῦσι 2 ἱερεῖς καὶ 10 πολῖται, βεβαιοῖ ὁ μητρ. Νικηφόρος. Ἡ χρεωστικὴ ὁμολογία τῶν πατέρων παρεδόθη τῷ τζουμπατζῆ Βούλκῳ Θεοδώροβιτς πρὸς φύλαξιν (33).

1838 Μαρτ. 21. «Καταγραφή τῶν παραληφθέντων πραγμάτων ὑπὸ τοῦ πρωτοσυγγέλου τοῦ παναγίου Τάφου κυρ Νικοδήμου (34)».

1838 Ἰουλίου 10. «Καταγραφή τῶν εὕρισκομένων πραγμάτων τοῦ μοναστηρίου ἁγ. Γεωργίου Πελαστίτζης, τὰ ὅποια παρέλαβεν ὁ νῦν ἡγούμενος Γεδεὼν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ μακαρίτου Ἰωσήφ». Τὰ καταγραφόμενα εἶναι σκευὴ ἐκκλησιαστικά, πράγματα μοναστηριακὰ καὶ κτήνη. Μάρτυρες 3 ἱερεῖς, 5 πολῖται (35).

(Ἔπεται συνέχεια)

31) Αὐτόθι, σελ. 168 (ρξ'). Ἡ οἰκεία σελὶς ὀλίγον τι συγκεχυμένη. Γράφεται ποσὸν 15000 γρ., ἐνῶ ἐκ τῶν ὁμολογιῶν καὶ ἐκ τῆς εἰσπράξεως αὐτῶν κατωτέρω τὸ ποσὸν ἦτο 25000 γρ..

32) Αὐτόθι, σελ. 332 (εκδ'). 33) Κώδικος II, σελ. 165. 34) Αὐτόθι, σελ. 43.

35) Κώδικος I, σελ. 321 (τη').

ΚΕΤΡΙΠΟΡΙΣ ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΘΡΑΚΩΝ 356 Π. Χ.

Ὁ Φίλιππος νικήσας τοὺς Ἰλλυριοὺς καὶ Παίονας, ἔστρεψε τὴν προσοχὴν του εἰς τὰ Θρακικὰ παράλια. Οἱ Ἀμφιπολίται πρὸ τοῦ ἐπαπειλοῦντος αὐτοὺς κινδύνου, ἔστειλαν εἰς Ἀθήνας πρεσβείαν δηλοῦντες ὅτι ὑποτάσσονται ἐκουσίως εἰς τοὺς Ἀθηναίους καὶ παρεκάλουν αὐτοὺς νὰ τύχωσι προστασίας κατὰ τοῦ Φιλίππου. Ἀλλὰ συγχρόνως κατέφθασεν εἰς Ἀθήνας καὶ ἐκ μέρους τοῦ Φιλίππου πρεσβεία, ἵνα ἀνανεώσῃ τὴν μετ' αὐτῶν συνθήκην μετὰ τὴν ἦτταν τοῦ Ἀργαίου, (1) προῦσα συνάμα καὶ εἰς ἐμπιστευτικὰς ἀνακοινώσεις σχετικῶς μὲ τὴν Ἀμφίπολιν, πρὸς ἄρσιν παντὸς φόβου καὶ πάσης μετὰ τοῦ Φιλίππου παρανοήσεως. Κατὰ τὰς ἀνακοινώσεις ταύτας, ἡ ἐπερήφανος Ἀμφίπολις, ἡ ὁποία ἦτο συγχρόνως ἐχθρὰ καὶ τῶν Ἀθηναίων καὶ τοῦ Φιλίππου, μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Φιλίππου ταπείνωσίν της θὰ παρεδίδοτο ὑπ' αὐτοῦ εἰς τοὺς Ἀθηναίους, ὡς ἐχέγγυον τῆς μετ' αὐτῶν φιλίας του.

Τοιοιουτρόπως ἡ Ἀμφίπολις, ἡ ὁποία τόσους ἀγῶνας εἶχε στοιχίσει ἄλλοτε εἰς τοὺς Ἀθηναίους, προσεφέρετο τώρα ἐκουσίως καὶ δὲν ὑπελείπετο εἰς αὐτοὺς παρὰ ἡ μεταξὺ τῶν δύο προσφορῶν ἐκλογή. Καὶ περὶ μὲν τῆς εὐλικρινοῦς προθέσεως τῶν Ἀμφιπολιτῶν, δὲν ὑπῆρχε λόγος νὰ ἀμφιβάλλωσι, διότι ἐν ἀμηχανίᾳ εὐρισκόμενοι οὔτοι, ἐπροτίμων μᾶλλον νὰ στερηθῶσι τῆς ἀνεξαρτησίας των, παρὰ νὰ παραδοθῶσιν εἰς τὸν Φίλιππον. Ἀλλὰ ποῖος θὰ ἐξησφάλιζεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ὑποσχέσεως τοῦ Φιλίππου τοῦ ὁποίου γνωστὰ ἦσαν τὰ κατακτητικὰ σχέδια; Καὶ ὅμως οἱ Ἀθηναῖοι, παρὰ τὰς συμβουλὰς τοῦ Δημοσθένους, ἀπέκρουσαν τὰς προτάσεις τῶν Ἀμφιπολιτῶν προτιμήσαντες τὴν φιλίαν τοῦ Φιλίππου παρὰ τοῦ ὁποίου θὰ ἐλάμβανον ὡς δῶρον τῆς διαγωγῆς των τὴν περιμάχητον πόλιν.

Ἐξασφαλίσας οὕτως ὁ Φίλιππος τοὺς Ἀθηναίους ἐπετέθη κατὰ τῆς Ἀμφιπόλεως τὴν ὁποίαν ἐκυρίευσεν τὸ 357 π. Χ (2). Μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Ἀμφιπόλεως, ὁ Φίλιππος δὲν εἶχε νὰ φοβηθῆ, παρὰ μόνον τὴν συμμαχίαν τῶν Ὀλυνθίων καὶ Ἀθηναίων. Διότι πράγματι ἡ Ὀλυνθος κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἦτο ἡ ἰσχυροτέρα Ἑλληνικὴ πόλις δεσπόζουσα ὅλων τῶν γειτονικῶν πόλεων τῆς Χαλκιδικῆς. Οἱ Ὀλύνθιοι μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Ἀμφιπόλεως δὲν ἠδύναντο νὰ παραμείνωσιν ἀπαθεῖς. Ἀπὸ τοῦ 357 π. Χ. ἐσκέφθησαν νὰ ζητήσουν τὴν συμμαχίαν τῶν Ἀθηναίων, (3) παρέχοντες μάλιστα καὶ πραγματικὰ ἀντισταθμίματα.

Ἄλλ' οἱ Ἀθηναῖοι καὶ τὴν φορὰν ταύτην ἐκώφευσαν εἰς τὰς προτά-

1) Ὁ Ἀργαῖος ἦτο βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας καὶ εἰς ἐκ τῶν μνηστήρων τοῦ Μακεδονικοῦ θρόνου, μετὰ τὸν θάνατον Περγόικα τοῦ Γ'. (359 π. Χ.).

2) Διοδ. Σικελ. XVI, 8. Ἰουστ. VIII, 3. 3) Δημοσθ. Ὀλυνθ. II, 6.

σεις τῶν Ὀλυνθίων, πιστεύοντες εἰς τὴν μεγαλόφρονα ὑπόσχεσιν τοῦ Φιλίππου. Μάτην ὁ Δημοσθένης συνεβούλευε τοὺς Ἀθηναίους νὰ δεχθῶσι τὴν ἀνέλπιστον αὐτὴν προσφορὰν. Διότι, ὅπως ἔλεγε, ἂν πέσῃ ἡ Ὀλυνθος, ὁ Φίλιππος εὐκόλως θὰ κατήχητο νοτιώτερον καὶ θὰ ἐπετίθετο καὶ κατ' αὐτῶν τῶν ἰδίων. Δυστυχῶς δὲν εἰσηκούσθη. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι δὲν ἐπίστευον καθ' ὀλοκληρίαν εἰς τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ Φιλίππου, ἀλλ' ἐφαντάζοντο ὅτι θὰ ἠδύναντο νὰ ἐπιτύχωσι τὴν ποθητὴν κτῆσιν τῆς παρὰ τὸν Στρυμῶνα πόλεως ἀνταλλάσσοντες αὐτὴν πρὸς τὴν Πύδναν, πρᾶγμα σοβαρῶς συζητούμενον καὶ ἐπιδιωκόμενον παρὰ τῶν Ἀθηναίων πολιτικῶν.

Τοιοῦτοι ἦσαν οἱ πόθοι καὶ αἱ ἐλπίδες τῶν Ἀθηναίων.

Ἄλλ' ὁ Φίλιππος δὲν εἶχεν ἀνάγκην νὰ προβῇ εἰς ἀνταλλαγὰς καὶ νὰ δεχθῇ δωρεάς, ἀφοῦ ἠδύνατο νὰ λαμβάνῃ ὅ,τι ἤθελεν. Δι' ὃ ἀνευ οὐδεμιᾶς προειδοποιήσεως, εἰσέβαλεν εἰς τὴν χώραν τῶν συμμάχων καὶ κατέλαβε τὴν Πύδναν, συγχρόνως δ' ἐζήτησε τὴν συμμαχίαν τῶν Ὀλυνθίων, τῶν ὁποίων τὴν συμμαχίαν εἶχον ἀπορρίψει οἱ Ἀθηναῖοι. Τόσον δὲ σπουδαίαν ἐδεῶρει ὁ Φίλιππος τὴν συμμαχίαν ταύτην, ὥστε ἵνα ἐπιτύχῃ αὐτὴν, δὲν ἐδίωκε νὰ προβῇ καὶ εἰς σπουδαίας παραχωρήσεις, προσφέρων, παραδείγματος χάριν, τὸν Ἀνθιμοῦντα, παραθαλασσίαν πόλιν παρὰ τὸν Θερμαϊκὸν κόλπον, διὰ τὸν ὁποῖον τσαυτὴ ἔρις ὑπῆρξε μεταξὺ Μακεδόνων καὶ Ὀλυνθίων (1). Ἐπίσης καὶ τὴν Ποτιδαίαν ὑπέσχετο, ἡ ὁποία ὡς ἐκ τῆς θέσεώς της ἔκλειεν εἰς τοὺς Ὀλυνθίους τὴν πρὸς τὴν χερσόνησον τῆς Παλλήνης ὁδὸν καὶ ἦτο τὸ κυριώτερον στήριγμα τῆς κυριαρχίας τῶν Ἀθηναίων ἐπὶ τῆς Θράκης.

Οἱ Ὀλύνθιοι δελεασθέντες ἐκ τῶν προτάσεων τούτων τοῦ Φιλίππου, συνῆψαν συμμαχίαν μετὰ τοῦ Φιλίππου κατὰ τῶν Ἀθηναίων διαρκέσασαν ἕξ ἔτη 356—351 π. Χ. Ἄλλ' ἐφ' ὅσον ὁ Φίλιππος ἰσχυροποιεῖτο, ἐπὶ τοσοῦτον ἠῤῥξαν καὶ οἱ φόβοι τῶν Ὀλυνθίων. Διότι ἀντελαμβάνοντο ὅτι ὁ ἰσχυρὸς σύμμαχος των θὰ ἀπέβαινε πολὺ σύντομα κύριος αὐτῶν. Διὰ τοῦτο προετίμων μᾶλλον τὴν συμμαχίαν τῶν Ἀθηναίων. Ἐπωφεληθέντες λοιπὸν τῆς ἀπουσίας τοῦ Φιλίππου εὐδρισκομένου ἐν Θράκῃ ὅπου ἠσθένησε, συνεμάχησαν μετὰ τῶν Ἀθηναίων τὸ 351. Ἐπιστρέψας ὁ Φίλιππος καὶ μαθὼν τὰ τῆς συμμαχίας, ἠρκέσθη μόνον εἰς στρατιωτικὴν ἐπίδειξιν, χωρὶς νὰ προσβάλλῃ τὴν πόλιν. Ἀργότερον ὁμως (τὸ 349) ἐπιπεσὼν αἰφνιδίως κατερήμωσε τὴν χώραν των. Οἱ Ὀλύνθιοι ἐζήτησαν τότε ἐσπευσμένως βοήθειαν παρὰ τῶν Ἀθηναίων, οἱ ὁποῖοι ἀπέστειλαν (2) στρατιωτικὴν βοήθειαν. Διὰ τῆς βοηθείας ταύτης κατώρθωσαν νὰ ἀντισταθῶσιν ἐπὶ ἔτους περίπου (349—348). Τέλος ὁμως ἐκάμφθη ἡ ἀντίστασις τῶν Ὀλυνθίων, ἔνεκα τῆς στενῆς πολιουρκίας τῆς πόλεως. Καὶ παρεδόθη εἰς τὸν Φίλιππον διὰ τῆς προδοσίας τοῦ Λασθένοους, ἀρχηγοῦ τοῦ ἱππικοῦ καὶ τοῦ συντρόφου του Εὐθυκράτους.

1) Θουκυδ. Β, 99. Δημοσθ. Φιλίππ. Β, 20. 2) Διόδ., Σικελ. XVI, 53.

Ἄλλὰ οἱ Ἀθηναῖοι τὶ ἔκαμον ἐν τῷ μεταξὺ διὰ νὰ βοηθήσουν τοὺς συμμάχους τῶν ; Μετὰ τὴν συμμαχίαν ἀπέστειλαν εἰς τὴν Χαλκιδικὴν βοήθειαν ἐκ 2.000 πελταστῶν μισθοφόρων καὶ 30 πλοίων ὑπὸ τὴν στρατηγίαν τοῦ στρατηγοῦ Χάρητος. Ἄλλ' ἡ ἀποστολὴ αὕτη φαίνεται ὅτι δὲν προσέφερε καμμίαν βοήθειαν.

Ὀλίγον μετὰ ταῦτα, οἱ Χαλκιδικοὶ πιεζόμενοι ὑπὸ Φιλίππου, ἐζήτησαν νέαν βοήθειαν παρὰ τῶν Ἀθηναίων. Τότε διετάχθη ὁ στρατηγὸς Χαρίδημος εὐρισκόμενος εἰς τὸν Ἑλλήσποντον, ἵνα σπεύσῃ εἰς βοήθειαν αὐτῶν. Οὗτος ἀποβιβάσθεις εἰς τὴν Χερσόνησον τῆς Παλλήνης μετὰ 4.000 πελταστῶν καὶ 150 τοξοτῶν, πάντων μισθοφόρων, εἰσῆλθεν εἰς τὸ ἑσωτερικὸν τῆς χώρας πέραν τῆς Ὀλύμβου, καὶ ἐρήμωσε μέρος τῆς Βοτταίας Μακεδονίας.

Οἱ Ὀλύμβιοι τότε ἔστειλαν καὶ τρίτην πρεσβείαν εἰς τοὺς Ἀθηναίους ζητοῦντες βοήθειαν, καθ' ὅσον δὲν ἠδύναντο νὰ ἀνθῆξωσι περισσότερον. Τὴν φροῶν ταύτην ἀπέστειλαν 17 πλοῖα καὶ ἀντὶ μισθοφόρων, 2.000 ὀπίτας πολίτας Ἀθηναίους καὶ 300 ἵππεῖς ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ στρατηγοῦ Χάρητος, ὅστις ἐστρατήγει κατὰ τὴν πρώτην ἀποστολὴν. Ἄλλὰ ἡ βοήθεια αὕτη ἔφθασε πολὺ ἄργά.

Ἡ βραδύτης αὕτη ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονός; ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ἦσαν ἀπησχολημένοι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἰς δύο ἐκστρατείας: μίαν ἐν Εὐβοίᾳ καὶ μίαν ἐν Ὀλύμβῳ, προῶγμα τὸ ὁποῖον ἐξηγεῖ, ἂν δὲν δικαιολογῆ πλήρως τὰ ἀνεπαρκῆ αὐτῶν μέτρα εἰς τὴν ἀποτελεσματικὴν βοήθειαν τῶν Ὀλυμβίων.

Ἡ Ποτίδαια τέλος ἔπεσε πρὸς τῆς ἀφίξεως τοῦ Ἀθηναϊκοῦ στόλου. Πρὸς τὴν αἰχμαλωτισθεῖσαν φρουρὰν τῶν Ἀθηναίων ὁ Φίλιππος προσηνέχθη μετὰ φιλανθρωπίας καὶ ἐξαπέστειλεν εἰς Ἀθήνας, διότι ὅπως λέγει ὁ Διόδωρος ὁ Σικελιώτης «σφύδρα εὐλαβεῖτο τὸν δῆμον τῶν Ἀθηναίων διὰ τὸ βάρος, καὶ τὸ ἀξίωμα τῆς πόλεως.» (1) Οἱ Ἀθηναῖοι τότε μόνον ἀντελήφθησαν τὴν σκληρὰν πραγματικότητα καὶ τότε μόνον συνῆλθον, ὅταν εἶδον ὅτι ἄνευ πολέμου καὶ ἄνευ κηρύξεως πολέμου ἐξεδιώκοντο ἐκ τῶν κυριωτέρων θέσεών των καὶ ἐστεροῦντο πάντων τῶν συμμάχων τῶν.

Εὐρεθέντες πρὸς τετελεσμένων γεγονότων, ἠρκέσθησαν εἰς δεινὰς διαμαρτυρίας καὶ παραύονα, κατὰ τοῦ παρασπόνδου βασιλέως. Τότε ἔστρεψαν τὴν προσοχὴν τῶν εἰς τὰ ἐπαπειλούμενα ὑπὸ τοῦ Μακεδονικοῦ κινδύνου γειτονικὰ φύλα, τὰ ὁποῖα προσεπάθησαν νὰ ἐνώσωσιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ πρὸς κοινὸν πόλεμον.

Οὕτω συνωμολόγησαν συνθήκην τὸ 356 π.Χ. περὶ κοινοῦ πολέμου κατὰ τοῦ Φιλίππου μετὰ τῶν βασιλέων τῆς Θράκης, Παιονίας καὶ Ἰλλυρίας.

«Κατὰ δὲ τὴν Μακεδονίαν, τρεῖς βασιλεῖς συνέστησαν ἐπὶ τὸν Φίλιππον, ὅ τε τῶν Θρακῶν καὶ Παιόνων καὶ Ἰλλυριῶν. Οὗτοι γὰρ ἄντες ὄμοροι,

1) Διοδ. Σικελ. XVI 8.

» τοῖς Μακεδόσι καὶ τὴν αὐξήσιν ὑφορώμενοι τοῦ Φιλίππου, καθ' ἑαυτοῦς
 » μὲν οὐκ ἦσαν ἀξιόμαχοι προητημένοι, κοινῇ δὲ πολεμοῦντες ἠαδίως αὐτοῦ
 » περιέσεσθαι.» (1)

Ἄλλὰ ποῖοι ἦσαν οἱ τρεῖς οὗτοι βασιλεῖς τῆς Θρακῆς, Παιονίας καὶ Ἰλλυρίας μετὰ τῶν ὁποίων συνεμάχησαν οἱ Ἀθηναῖοι κατὰ τοῦ Φιλίππου; Ὁ Διόδωρος σιωπᾷ. Τὴν ἀπάντησιν ὁμῶς μᾶς δίδει, ἡ κάτωθι παρατιθεμένη ἐνεπίγραφος στήλη (2), εὑρεθεῖσα τὸ 1874 ἐν τῇ Ἀκροπόλει τῶν Ἀθηνῶν, ὅπου ἐγείρεται σήμερον τὸ Μουσεῖον τῆς Ἀκροπόλεως.

Τοῦ ἀρχετὰ ἐκτεταμένου τούτου ψηφίσματος, παραθέτομεν τὰ κυριώτερα μέρη τὰ ἀφορῶντα τὴν συμμαχίαν.

ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ ΛΥΣΙΑΣ ΛΥΣ.

ΣΥΜΜΑΧΙΑ ΑΘΗΝΑΙΩΝ ΠΡΟΣ ΚΕΤΡΙΠΟΡΙΝ ΤΟΝ ΘΡΑΚΑ-
 ΚΑΙ ΤΟ-

ΥΣ ΑΔΕΛΦΟΥΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣ ΛΥΠΠΕΙΟΝ ΤΟΝ ΠΑΙΟΝΑ ΚΑΙ
 ΠΡΟΣ ΓΡΑ-

ΒΟΝ ΤΟΝ ΙΛΛΥΡΙΟΝ. ΕΠΙ ΕΛΠΙΝΟΥ ΑΡΧΟΝΤΟΣ ΕΠΙ ΙΠ-
 ΠΟΘΩ-

5 ΝΤΙΔΟΣ ΠΡΩΤΗΣ ΠΡΥΤΑΝΕΙΑΣ ΕΝΔΕΚΑΤΗ ΤΗΣ ΠΡΥ-
 ΤΑΝΕΙΑΣ.

ΟΜΝΥΜΙ ΑΠΟΔΑΩΝΑ] ΚΑΙ ΗΛΙΟΝ ΚΑΙ ΠΟΣΕΙΔΩ ΚΑΙ
 ΑΘΗΝΑΝ ΚΑΙ

ΑΡΗΝ, Η ΜΕΝ ΕΞΕΣΘΑΙ] ΚΕΤΡΙΠΟΡΙ ΚΑΙ ΤΟΙΣ ΑΔΕΛΦΟΙΣ
 ΤΟΙΣ Κ-

40 ΕΤΡΙΠΟΡΙΟΣ ΔΕΙ ΣΥΜΜΑΧΟΙΣ ΚΑΙ ΠΟΛΕΜΗΣΩ ΜΕΤΑ
 ΚΕΤΡΙΠΟΡ

ΙΟΣ ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟΝ Τ]ΟΝ ΠΡΟΣ ΦΙΛΙΠΠΟΝ ΑΔΑΩΣ ΠΑ-
 ΝΤΙ ΣΘΕΝΕ

ΙΚ]ΑΙ ΟΥ ΠΡΟΚΑΤΑΛΥΣΟΜΑΙ ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟΝ Α-
 ΝΕΥ ΚΕΤΡΙΠΟΡΙΟΣ Κ]ΑΙ ΤΩΝ ΑΔΕΛΦΩΝ ΤΟΝ ΠΡΟΣ ΦΙΛΙ-

ΑΙΠΠΟΝ Κ]ΑΙ (3)
 ΟΣΑ ΝΥΝ ΧΩΡΙΑ ΚΑΤ]ΕΧΕΙ ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΣΥΓΚΑΤΑΣΤΡΕΨΟ-
 ΜΑΙ ΜΕ

1) Διοδ. Σικελ. XVI 22.

2) Είναι κατασκευασμένη ἐκ Πεντελικῆς μαρμάρου, ἄνωθεν δὲ τῆς στήλης ὑπῆρχεν ἀνάγλυφον ἰππέως ἢ ἵππου τοῦ ὁποίου μόνον τὰ ὀπίσθια σώζονται. Τὸ πρῶτον μέρος τοῦ ψηφίσματος μέχρι τοῦ στίχου 15 ἀνεκαλύφθη τῷ 1874 καὶ ἐδημοσιεύθη ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι ὑπ' ἀριθ. 435 (1874, σελ. 451 καὶ ἐξῆς). Τὸ δὲ ὑπόλοιπον μετὰ 2 ἔτη (τὸ 1876), ἐπὶ δύο ἄλλων τεμαχίων παρὰ τὸ Ἀσκληπιεῖον καὶ ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ περιοδικὸν Ἀθήναιον, (1876, Τόμ. Ε'. σελ. 172 καὶ ἐξῆς.)

3) Ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ στίχου 43 καὶ ἐξῆς, ἡ συμπλήρωσις ἀναγράφεται ὅπως συνεπληρώθη εἰς τὸ Corpus Inscriptionum Graecorum, Τόμ. Β'. Ἀριθ. 66.

45 ΤΑ ΚΕΤΡΙΠΟΡΙΟΣ Κ|ΑΙ ΤΩΝ ΑΔΕΛΦΩΝ ΚΑΙ ΚΡ|Η|ΝΙΔ|Α|Σ
ΣΥΝΕ|Ε|ΑΙ ΑΙ-
ΑΙ|ΡΗΣΩ ΜΕΤΑ ΚΕΤΡΙΠ|Ο|Ρ|ΙΟΣ ΚΑ|Ι ΤΩ|Ν ΑΔΕΛΦΩΝ ΚΑΙ
ΑΠΟΔΩΣΩ ΤΑ

Ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης μανθάνομεν ὅτι ἐπὶ ἄρχοντος Ἑλπίνου τῷ 356 π. Χ. ἦτοι 19 ἔτη πρὸ τῆς ἐν Χαιρωνείᾳ μάχης, οἱ Ἀθηναῖοι συνεμάχησαν πρὸς βαρβάρους, ὅπως ἦσαν οἱ Θραῖκες, Παῖονες καὶ Ἰλλυριοί. Τὰ δὲ ὀνόματα τῶν συμμάχων βασιλέων εἶναι: Ὁ Κετρίπορις, βασιλεὺς τῶν Θρακῶν καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, ὁ Λύππειος τῶν Παίωνων καὶ ὁ Γράβος τῶν Ἰλλυριῶν. Διὰ τῆς συμμαχίας ταύτης ἀπεσκοπεῖτο ἢ ἀπὸ κοινοῦ καὶ σύγχρονος κατὰ τοῦ Φιλίππου προσβολή, ἰδίως δὲ ἢ ἀπ' αὐτοῦ ἀπόσπασις τῶν Κρηνίδων. Ἀλλὰ πρὶν ἢ οἱ σύμμαχοι συμπληρώσωσι τὰς ἀναγκαίας προπαρασκευάς ὁ Φίλιππος ἐπέπεσε κατ' αὐτῶν αἰφνηδῶς ἀναγκάσας αὐτοὺς νὰ ἀναγνωρίσωσι τὴν Μακεδονικὴν κυριαρχίαν (1). Ἐκτοτε ὁ Φίλιππος ἠδύνατο νὰ κινεῖται ἐλευθέρως ἐν Θράκῃ, ἰδίως δὲ μετὰ τὴν ἐν Χαιρωνείᾳ μάχην (338 π. Χ.), ὁπότε διευθετήσας τὰ Θρακικὰ πράγματα, ἐπέστρεψεν εἰς τινὰς τῶν Θρακῶν ἡγεμόνων (2) νὰ διατηρήσωσι τὴν πατρικὴν κληρονομίαν, ἀλλὰ πάντοτε ὑπὸ τὴν Μακεδονικὴν κυριαρχίαν.

Κατὰ πόσον οἱ Ἀθηναῖοι ἐβροήθησαν τοὺς συμμάχους τῶν εἰς τὸν κατὰ τοῦ Φιλίππου ἀγῶνα, δὲν γνωρίζομεν. Ὑποθέτομεν ὅμως ὄχι, διότι ἦσαν περιπεπλεγμένοι εἰς τὸν κληθέντα Συμμαχικὸν πόλεμον. Καὶ οὕτως καὶ ἡ συμμαχία αὕτη κατ' οὐδὲν ὠφέλησε τοὺς Ἀθηναίους.

1) Αἱ Κρηνίδες ἦσαν πόλις τῆς Θράκης ἀποικία τῶν Θασίων, ἰδρυθεῖσα κατὰ τὸ 361 π.Χ. Ἔλαβον τὸ ὄνομα τοῦτο ἀπὸ τῶν ἀφθόνων παρ' αὐτὴν πηγαιῶν ὑδάτων, ἔκειτο δὲ μετὰ τῶν πολισμάτων Νεαπόλεως (Καβάλας), Τραγίλου καὶ Δραβήσκου, παρὰ τὸν Γαγγίτην, παραπόταμον τοῦ Ἀγγίτου ποταμοῦ ἐπὶ λόφου ὑψηλοῦ καὶ μεγάλου, κειμένου πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Συμβόλου ὄρους. Κυριεύσας αὐτὰς ὁ Φίλιππος τῷ 358 π.Χ. μετωνόμασεν ἐκ τοῦ ὀνόματός του Φιλίππου ὄνομα ὑπὸ τὸ ὅποιον εἶναι γνωστοτέρα ἐν τῇ Ἱστορίᾳ (Διοδ. Σικελ. XVI, 8.)

2) Διοδ. Σικελ. XVI, 22.

Κατὰ τὸ ἔτος 330 καὶ 223 π. Χ. ἀναφέρεται ὑπὸ Κουρτίου, (De gestis Alexandri Magni X, 1, 45) ἡγεμόν τις τῆς Θράκης Σεύθης. Κατὰ τινὰ ἐπιγραφὴν τοῦ ἔτους 330 φαίνεται ὅτι καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Σεύθου Κότυς εἶχεν ἡγεμονίαν τινά. Ἐπίσης ἡγεμόν τῶν Θρακῶν θὰ ἦτο καὶ ὁ Ἀγάθων, υἱὸς τοῦ Τυρίμα, ὅστις ἐστρατήγη τοῦ ἱππικοῦ τῶν Ὀδρουσῶν τοῦ 334 π. Χ. ἐν τῷ στρατιᾷ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Πιθανώτατα δὲ καὶ ὁ Σιτάλης, ὅστις κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἡγεῖτο Θρακικοῦ ἱππικοῦ ἐν τῇ αὐτῇ στρατιᾷ.

Πολὺ πιθανὸν ὁ Φίλιππος νὰ διώρισε καὶ στρατηγὸν τινὰ Μακεδόνα ὡς Διοικητὴν τῆς Θράκης, ἐπιβλέποντα αὐτοῦς. Ὁ Ἀριανὸς (A, 25, 3) ἀναφέρει ὅτι ὁ Ἀλεξάνδρος ὁ Λυγκηστῆς διαρίσθη «στρατηγὸς ἐπὶ Θράκης» κατὰ τὸ ἔτος 335 π.Χ. Ἐπίσης τὴν θέσιν ταύτην κατεῖχε τῷ π. Χ. ὁ Μέμων. (Ἴδε: Δρούσεν, Ἱστορία τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, μετάφρ. Ἰ. Πανταζίδου, σελ. 141—142).

Τὴν συμμαχίαν ταύτην τῶν Ἀθηναίων μετὰ τῶν βαρβάρων θὰ ἠδύνατο νὰ ζητήσῃ τις ἐν τῷ πολέμῳ τῶν Ἀθηναίων κατὰ τῶν ἀποστησάντων συμμαχῶν αὐτῶν: Χίων, Ροδίων, Κῶων καὶ Βυζαντιῶν (1), ὅστις ἐξηκολούθει ἐπὶ Ἐλπίνου ἄρχοντος. Ἀλλὰ φαίνεται ὅτι τὰ γεγονότα μᾶλλον συμπίπτουσι πρὸς ὅσα ἐξεθέσαμεν ἀνωτέρω.

Ἐκ τῶν τριῶν βασιλέων τῶν ἀναφερομένων ἐν τῷ ψηφίσματι κατὰ σειρὰν, ὅπως ἀναφέρει αὐτοὺς ὁ Διόδωρος, μόνον τοῦ Κετριπόριος τὸ ὄνομα καὶ τοῦ Λυπτείου ἦσαν γνωστὰ ἐκ τῆς Νομισματολογίας. Τὸ ὄνομα Γράβος διὰ πρώτην φορὰν γίνεται γνωστὸν ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης. Οὕτω διὰ τοῦ ψηφίσματος τούτου γίνεται ὁ καθορισμὸς τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν ἔζησαν οἱ τρεῖς οὗτοι βασιλεῖς.

Ὁ Κετριπόρις ἦτο ἔγγονος Κότυος τοῦ Α'. βασιλέως τῆς Θράκης, (382-359 π. Χ.), γνωστοτάτου εἰς τὸν Ἑλληνικὸν κόσμον διὰ τὰ πλούτη του, τὴν ὁμότητα καὶ τὴν οἰνοποσίαν. Ἀποθανὼν ὁ Κότυς τὸ 359, κατέλιπε τρεῖς υἱούς: τὸν Κερσοβλέπτην, τὸν Ἀμάδοκον καὶ τὸν Βηρισάδην ἢ Βαρισάδην. Καὶ ὁ μὲν Κερσοβλέπτης ἐκληρονόμησε τὸ κυρίως λεγόμενον κράτος τῶν Ὀδρουσῶν ἐκτεινόμενον καθ' ὅλην τὴν κοιλάδα τοῦ Ἐβρου. Ὁ Ἀμάδοκος τὴν πρὸς Δυσμὰς ἐκτεινομένην χώραν μέχρι τῆς Μαρωνείας (2). Ὁ δὲ Βηρισάδης τὴν ἀπὸ Μαρωνείας μέχρι τῶν ἀρχαίων ὁρίων τῆς Μακεδονίας χώραν, περιλαμβάνουσαν τὰ περὶ τὸ Παγγαῖον χρυσορυχεῖα. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βηρισάδου (357 π. Χ.), ὁ Κερσοβλέπτης ἐσφετερίσθη τὴν κληρονομίαν τῶν υἱῶν του καθὼς καὶ τὸ βασιλείον τοῦ Ἀμαδόκου. Πολὺ πιθανὸν ὁ Κετριπόρις καὶ οἱ ἀδελφοί, περὶ τῶν ὁποίων ἀναφέρει τὸ ψήφισμα, νὰ ἦσαν υἱοὶ τοῦ Βηρισάδου (3).

Τοῦ Κετριπόριδος σώζονται χαλκᾶ νομίσματα (4) φέροντα ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς τὴν κεφαλὴν τοῦ Διονύσου Πωγωνοφόρου, ἐπὶ δὲ τῆς ἄλλης κἀνθάρον μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς: Κ Ε Τ Ρ Ι Π Ο Ρ Ι Σ. Ἐπίσης καὶ τοῦ Λυπτείου ἀργυρᾶ τετραδραχμα (5). Ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς φέρουσι κεφαλὴν τοῦ Ἀπόλλωνος ἢ κεφαλὴν τοῦ Διὸς, ἐπὶ δὲ τῆς ἄλλης τὸν Ἡρακλέα ἢ μόνον ἢ μετὰ λέοντος καὶ τὴν ἐπιγραφὴν ΛΥΚΠΕΙΟ ἢ ΛΥΚΚΕΙΟΥ.

Τοῦ Γράβου οὐδὲν νόμισμα σώζεται, εἶναι δὲ γνωστὸς μόνον ἐκ τῆς ὡς ἄνω ἐπιγραφῆς.

1) Διοδ. Σικελ. XVI, 7, 21. 2) Δημοσθ. Κατὰ Ἀριστοκράτους § 183.

3) Ἴδε: Δρόυσεν. Ἀυτόθι σελ. 449.

4) Ἴδε: Barclay V. Head. Ἱστορία τῶν Νομισμάτων, μετάφρ. I. N. Σβορώνου. Τόμ. Α'. σελ. 355. Τοῦ Κετριπόριος ἦτο γνωστὸν νόμισμά τι, τὸ ὁποῖον ὁ Naddington (Revue numismatique, 1863 σελ. 240) ἀνεγνώρισεν ἤδη ὡς Θρακικόν. Τοῦ Κετριπόριος σώζεται νόμισμα καὶ ἐν τῷ Ἑθνικῷ Νομισματολογικῷ Μουσείῳ. (Κατάλογος τῶν ἀρχαίων Νομισμάτων, Τόμ. Α'. σελ. 171).

5) Ἀυτόθι. σελ. 305. Ἡ ἐπιγραφὴ Λύκπειος ἢ Λύκκειος, οὐδεμίᾳ ἀμφιβολίᾳ ὑπάρχει ὅτι εἶναι ὁ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ἀναφερόμενος Λύπτειος.

Η ΓΚΙΜΠΕΡΝΑ

Τὸ Τραγοῦδι τῆς Γκίμπερνας

- Στὴν κατὰκαυμέν' τῆ Γκιούμπερνα
 πάει Τούρκους, πανάει (πάει) Φράγκους.
 Πᾶν γιὰ νὰ πατήσουν τόπους.
 Κὰν ζαναένα κι' ἂν δὲν ἰβροῖχαν,
 5 μόν' τὴν δόλια τὴν Παγούρου
 ἔκατσιν καὶ τὴν ξιτάζουν:
 — Κόρη μ', Ρουμιοπούλα εἶσαι,
 κόρη μ' Τουρκοπούλα εἶσαι;
 10 *Οχ', ἀφέντη μ', Τουρκοπούλα.
 — Τ' εἶν' τὰ νύχια σου βαμμένα,
 τὰ μαλλιά σ' μπουριαντισμένα;
 — *Ἐχον μπουριατζὴ σὶν πόρτα μ',
 μιζουργιάν' (¹) σὶδὸ μάγονλό μου
 15 κ' εἶν' τὰ νύχια μου βαμμένα,
 τὰ μαλλιά μ' μπουριαντισμένα.

Ἡ Γκίμπερνα ἢ Γκίμπιρνα, ἡ ὁποία, καθὼς εἰς τὸ ἀνωτέρω λαϊκὸ τραγοῦδι, λέγεται καὶ Γκιούμπερνα ἢ σπανιώτατα Γκιούμπρινα, εἶναι μία ἀπόκορημος καὶ μαστοειδῆς βουνοκορυφὴ τῆς Ροδόπης, ὕψους ἑξακοσίων περὶπου μέτρων ἀνωθεν τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, μίαν καὶ πλέον ὥραν ΝΑ. τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ χωρίου Λαδιᾶς, τὸ ὁποῖον κεῖται ΝΑ. τοῦ Σουφλίου καὶ ἀπέχει δύο περὶπου ὥρας ἀπ' αὐτό.

Ἡ Γκίμπερνα εἶναι μέρος ὀχυρότατον, σώζονται δὲ ἀκόμη ἐπ' αὐτῆς τὰ εἰρηπία ἀρχαίου φρουρίου, τὸ ὁποῖον πιθανῶς εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ φρούρια, τὰ γνωστὰ καὶ σήμερον μὲ τὸ ὄνομα *παλιόκαστρα*, ἀπὸ τὰ ἑκατὸν εἴκοσι, τὰ ὁποῖα ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς ἔκτισε εἰς τὰς ὀχυρὰς διόδους τῆς Ροδόπης, πρὸς ἀσφάλειαν τῆς πεδινῆς Θράκης ἀπὸ τὰς συχνοτάτας ἐπιδρομὰς τῶν ὄρειων βαρβάρων φυλῶν, ἀπὸ τῆς Βησσαυρίας (Τατάο — Παζιουτζίκ) μέχρι τοῦ Αἰγαίου (²).

Ἡ Γκίμπερνα κατὰ τὴν Βυζαντινὴν ἐποχὴν ἦτο ἀπὸ τὰ ἰσχυρότερα

1) Μιζουργιάννης, ὁ πλανόδιος πραγματευτής, πωλῶν στὰ χωρία ψιλικά, βαφές καὶ τὰ τοιαῦτα.

2) Προκοπ. Περὶ Κτισμάτων, *Ἐν Ροδόπῃ τὰ καινούργια», IV 11 σελ. 305, ἔκδ. Βόννης.

φρουρία τῆς Ροδόπης, σώζονται δὲ ἐπ' αὐτῆς τὰ ἐρείπια πολλῶν οἰκήσεων, στρατόνων πιθανῶς, ὡς καὶ τὰ ἐρείπια ἐκκλησίας.

Παραδόσεις καὶ θρύλοι, κατὰ τὰς ἀφηγήσεις τῶν κατοίκων Λαδιάς, σώζονται τὰ ἑξῆς :

1.—Λέγουν, ὅτι, ὅταν ὁ Δῆμος, ἀρχὸν τοῦ Διδυμοτείχου καὶ ἀδελφὸς τῆς Παγούνας, ἀρχόντισσας τῆς Γκίμπερνας, ἐπρόκειτο νὰ κτίσῃ τὸ φρούριον τοῦ Διδυμοτείχου, εἰδοποίησε τὴν ἀδελφήν του Παγούνου (Παγόναν) νὰ κόψῃ ἀπὸ τὸν βράχον τῆς Γκίμπερνας ἓνα κομμάτι καὶ νὰ τὸ φέρῃ εἰς τὸ Διδυμοτεῖχον, διὰ νὰ τεθῆ ὡς θεμέλιος λίθος τοῦ φρουρίου. Ἡ Παγούνου ἔστειλε τὴν πέτραν κατ' ἄλλους μὲ μουλάρι, κατ' ἄλλους μὲ ἄνθρωπον κατὰ τινα δὲ παράδοσιν τὴν ἐφορώθη ἡ ἴδια ἐπὶ κεφαλῆς, ἐνῶ συγχρόνως ἐβάδιζε γνέθουσα. Μόλις ὁμως ἐφθάσε μίαν ὥραν περὶπου ἔξω τοῦ Διδυμοτείχου, ὀλίγον ἔξω ἀπὸ τὸ χωρίον Ἀμόριον (Καραμπειλῆ), ἀπεσταλμένος τοῦ Δήμου εἰδοποίησε τὴν Παγούνου, ὅτι ἤρχισε ἡ θεμελίωσις τῶν τειχῶν καὶ ἐπομένως εἶναι περιττὸς ὁ θεμέλιος λίθος. Τότε ἡ Παγούνου ἄφησε τὸν λίθον καὶ ἔπεσε κάτω.

Ὁ λίθος αὐτὸς σώζεται μέχρι σήμερον ὀλίγον ἔξω τοῦ Σουφλίου, ὀνομαζόμενος *τρανὴ πέτρα*, ἡ ὁποία ἐσώζετο μέχρι τοῦ 1924, ὅταν ἐτεμαχίσθη καὶ ἐχρησιμοποιήθη εἰς σκιρόστρωσιν.

Ταῦτα ὅλα εἶναι μακρῶν θρύλοι, διατηρούμενοι στὴν ψυχὴν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ μὲ ἱστορικὸν σπόρον τὴν ἀνήσυχον καὶ τραγικὴν βασιλείαν τοῦ Καντακουζηνοῦ εἰς τὸ Διδυμοτεῖχον περὶ τὸ μέσον τοῦ δεκάτου τετάτου μ. Χ. αἰῶνος.

2.—Κατὰ τὴν ἄλωσιν τοῦ φρουρίου τῆς Γκίμπερνας ὑπὸ τῶν Τούρκων ἡ Παγούνου ἐμβῆκε εἰς μίαν ὑπόνομον, διὰ νὰ σωθῆ. Ἐνα χοιρίδιον ὁμως, τὸ ὁποῖον ἐπήγαγε μαζί της, δὲν ἐπρόλαβε νὰ κρυφθῆ μέσα εἰς τὴν ὑπόνομον, κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον δὲ ἐπρόδοσε τὴν κρύπτην καὶ ἡ Παγούνου συνελήφθη ἀπὸ τοὺς κατακτητὰς.

Καὶ σήμερον ἀκόμα ὑποδεικνύεται μία μεγάλη ὀπή, ἡ ὁποία λέγεται «*τῆς Παγούνας τρύπα*»

3.—Λέγουν, ὅτι ἡ ὑπόνομος αὕτη συγκοινωνεῖ ὑπογείως μὲ τὴν βουνοκορυφήν Ἀδᾶ—Τεπέ, ἡ ὁποία κεῖται πρὸς βορρᾶν τῆς Γκίμπερνας καὶ ἀπέχει ἀπ' αὐτὴν περὶ τὰς τέσσαρας ὥρας. Καὶ ἐπὶ τοῦ Ἀδᾶ—Τεπέ σώζονται ἐρείπια παλαιοκάστρου. Ὑπάρχει μάλιστα καὶ σχετικὸν λαϊκὸν δίστιχον :

«Στὴν Γκιούμπιωνα ἔχουν τὸν βιό μ'
κὶ στὸν Ἀδᾶ—Τεπέ τὸν κιοί μ'.»

Κατὰ τὰς ἀφηγήσεις πολλῶν καὶ σήμερα ἀκόμα εἰς τὸ Ἀδᾶ—Τεπέ εὐρίσκουν σκάπτοντες πιθάκια μὲ κεχρὶ καί, ὅταν βρέξῃ δυνατὰ, παρασύρεται τὸ κεχρὶ εἰς τὸ παρακείμενον ρεῦμα.

4.—Ὁ Ἀράρης μὲ τὰ φλωριά. Λέγουν, ὅτι κατὰ τὴν ὥραν τῆς Ἀνα

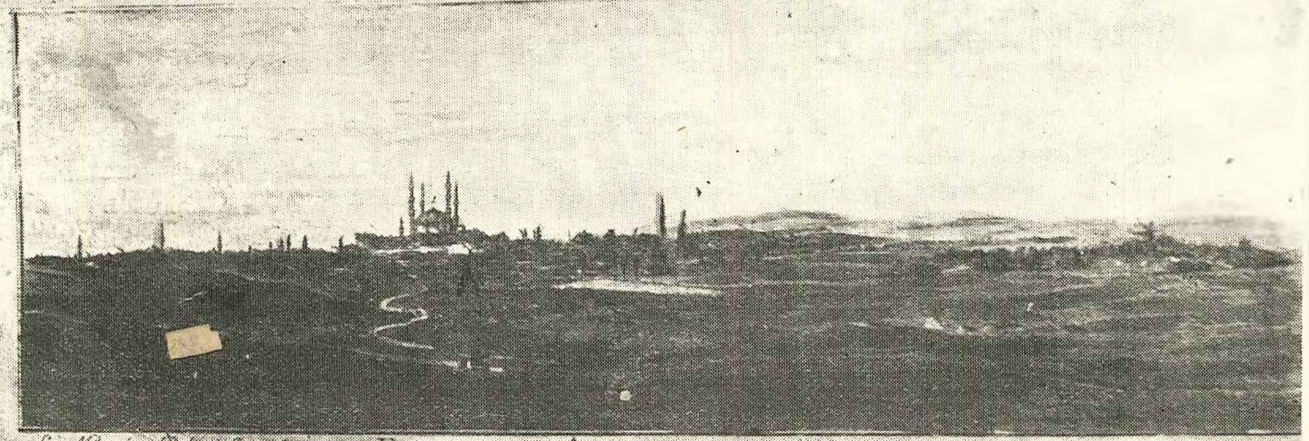
στάσεως τοῦ Πάσχα ἐπάνω εἰς τὴν Γκίμπερνα ἕνας Ἀράπης λιχνίζει τὰ φλωριά του. Ὅποιος κατορθώσῃ ἐκείνην τὴν στιγμὴν νὰ ρίξῃ ἕνα φόρεμά του καὶ φύγῃ πέραν τῶν ὁρίων τῆς περιοχῆς τοῦ Ἀράπη, χωρὶς νὰ τὸν προλάβῃ ὁ Ἀράπης, γίνεται ἀτόχος ὅλων τῶν φλωριῶν, τὰ ὁποῖα θὰ πέσουν ἐπάνω στὸ φόρεμα ποὺ ἔρριψε. Ἀλλ' ἐὰν δὲν προφθάσῃ νὰ φύγῃ, τότε τὸν χαντακώνει ὁ Ἀράπης.

5.—Ὅποιος μένει «στῆς Γκίμπερνας τὸν κόρφο», δηλ. εἰς τὴν περιοχὴν τῆς, θὰ φάγῃ μὲ ἀσημένιο κουτάλι. Ὅσοι μένουν «στῆς Γκίμπερνας τὸν κόρφο» μένουν ἀπρόσβλητοι κατὰ τὰς ἐπιδρομὰς ἀλλοφύλων καὶ κατὰ τοὺς πολέμους.

6.—Ἀπὸ τὴν Γκίμπερναν πηγάζει ἕνας ὀρηκτικὸς χεῖμαρρος. Λέγουν ὅτι ὁ χεῖμαρρος αὐτὸς χάνεται ὑπογείως καὶ ἐκβάλλει εἰς τὴν θάλασσαν πλησίον τῆς Μαρωνείας.

Σώζεται δὲ σχετικῶς θηρῖλος, κατὰ τὸν ὁποῖον κάποιος βοσκὸς βόσκων τὰ κατσίκια του κοντὰ στὸν χεῖμαρρον ἔπαιζε τὴν φλογέρα του, ἔκρατει δὲ εἰς τὴν μασχάλην του τὴν ράβδον του. Μίαν ἡμέραν ἀπὸ ἀπροσεξίαν ἔπεσε ἡ ράβδος στὸν χεῖμαρρον καὶ χάθηκε. Μετὰ τινα καιρὸν ὁ βοσκὸς ἐταξείδευσε καὶ ἐφθασε εἰς τὴν Μαρωνείαν. Τὴν Κυριακὴν εἶδε τὴν ράβδον τὸν κρεμασμένην στὸν τοῖχον τοῦ καφενείου καὶ εἶπε, ὅτι ἀνήκει εἰς αὐτόν. Οἱ θαμῶνες κατὰπληκτοὶ εἶπον, ὅτι εὐρέθη εἰς τὴν παραλίαν καὶ ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν, νὰ ἀνήκῃ εἰς ἄνθρωπον ποὺ ἦλθε ἀπὸ τὰ ἐνδότερα τῆς Θράκης. Τότε ὁ βοσκὸς πρὸς ἀπόδειξιν τῶν λεγομένων του εἶπε, ὅτι μέσα εἰς τὴν κοιλότητα τῆς ράβδου εὐρίσκονται τριάντα λίρες. Ἔλαβε ἀμέσως τὴν ράβδον, τὴν ἤνοιξε μὲ ἕνα κομβίον καὶ πράγματι οἱ Μαρωνῖται, ἀφοῦ ἐπέσιθησαν πλεόν περὶ τῆς ἀληθείας, ἔδωσαν τὴν ράβδον καὶ τὰ χρύματα εἰς τὸν Λαδιώτην βοσκόν.

...Follet de Recueil des Vues et Habitemens Turques dessinés d'après Nature pour le B. de ...

1. La Mosquée ou Douché Impériale et principale EDRENE ou ADRIANOPOLE à l'Orient
2. Le Caravansérail
3. Le Grand Châssin vers la Ville
4. Les Turcs avec leur Suite à leur Camp devant la Ville

Η ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΗ. (Έκ της συλλογής Jordau Bassermann του Έθνολ. Ιστορικού Μουσείου).

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΔΟΓΑΝΚΙΟΓΓ—ΜΑΛΓΑΡΩΝ (ΑΝ. ΘΡΑΚΗΣ)

Α'.

1. 'Απ' τὴν δημῶδη ἰατρική.

Σὲ ἓνα μέρος τῆς ἱστορίας του ὁ μέγας ἱστορικός τοῦ ἔθνους μας, Κ. Παπυροηγόπουλος λέγει ὅτι, ἀφότου οἱ Τοῦρκοι ἔφθασαν ἔμπρὸς στὴ Βιέννη καὶ ἔθεσαν τὸ ἔξυρος στὴ θήκη, γιὰ νὰ διοικήσουν τὰ μέρη ποὺ κατέχτησαν, ἀπὸ τότε ἄρχισε νὰ διαρρέῃ ἡ ἐκτεταμένη Ὄθωμανικὴ Ἀυτοκρατορία. Καὶ ἔτσι σὲ κάθε χάσιμο κάποιας χώρας κατὰ χιλιάδας ἐπλημιύριζαν τὸ ἔσωτερικὸν καὶ τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας πρόσφυγες Τοῦρκοι ἀπ' τὴ Σερβία, Ρουμανία, Βοσνία, Ἑλλάδα, Κρήτη, Βουλγαρία, Ἀνατολικὴ Ρωμυλία, ἀκόμη δὲ Κιρκάσιοι καὶ Τάταροι ἀπ' τὸ Τουρκεστάν καὶ τὸν Καύκασο.

Οἱ πρόσφυγες αὐτοὶ μετεφύτευαν ἀνάμεσα στοὺς ὁμοφύλους τους πολλὰ ἀπ' τὴ βιοτεχνία τους ἐπαγγέλματα. Καθὼς: τὴν κατασκευὴ καὶ τὴν χρησιμοποίηση τετρατόροχων ἀμαξιτῶν μὲ σιδερένιους ἄξονας, τὸ φάσιμο καὶ βάψιμο ἀμπάδων καὶ σαγιακίων, τὴν ἐνδυμασία τους ποτοῦρια καὶ ἀμπάδες.

Ἀνάμεσα στὰ καλὰ ποὺ μᾶς ἔφεραν οἱ Τοῦρκοι πρόσφυγες τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας ἦσαν καὶ οἱ τρόποι θεραπείας τοῦ ἀνθρακος (κ. νταλάκι) ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ζῴων ρευματισμῶν (κ. σιζί), ἀσθένειες δηλονότι δυσκολοθεράπευτες τότε ἀπ' τὴν ἰατρικὴ ἐπιστήμη. Δὲν ξέρομε ἀν ἡ περιγραφή τοῦ τρόπου τῆς θεραπείας τῶν δύο αὐτῶν σοβαρῶν ἀσθενειῶν ἀνίγεται στὴ λαογραφία ἢ στὸν κλάδο τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης. Ἡμεῖς θὰ περιγράψομε ἀπλῶς τὰ μέσα καὶ τὰ ὄργανα μὲ τὰ ὁποῖα ἐθεραπεύοντο οἱ πάσχοντες, καὶ οἱ εἰδικοί ἂς ἀσχοληθοῦν γιὰ τὴν κατάταξί τους. Τὸ χωριὸ εἰς τὸ ὁποῖον ὑπῆρχαν οἱ πρακτικοὶ ἰατροὶ τῶν δύο αὐτῶν ἀσθενειῶν εὐρίσκοντο στὸ χωριὸ μου Κουβούκλια τῆς περιφερείας Προέσης καὶ ὅπου συνέρρεαν ἀπ' τὰ πέριξ χωριά Ἑλληνας καὶ Τοῦρκοι γιὰ θεραπεία μὲ ἐπιτυχία 80% τοῦ ἀνθρακος καὶ 95% τῶν ρευματισμῶν.

1. Ὁ ἀνθραξ (κ. νταλάκι). (1)

Ἡ ἐπικίνδυνη αὐτὴ ἀσθένεια προσβάλλει τὰ ἀνοιχτὰ μέρη τοῦ σώματος, κεφάλι, πόδια, χέρια καὶ οὐδέποτε τὰ κλειστὰ. Τὸ «γιατί» τὸ γνωρίζουν κα-

1) Ὁ ἀνθραξ. Νόσος λίαν μεταδοτικὴ, ὀφειλομένη εἰς εἰδικὸν μικροβίον τὸ ὁποῖον εἰσχωρεῖ εἰς τὸν ὄργανισμόν διὰ τοῦ δέρματος. Ἐμφανίζεται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς μέρη τοῦ σώματος μὴ καλυμμένα, τράχηλον, πρόσωπον, χεῖρας. Τὰ πρῶτα συμπτώματα τῆς ἀσθενείας εἶναι τοπικὸς ἰσχυρὸς κνισμὸς, κατόπιν σχηματίζεται φλύκταινα, παρουσιάζονται ἰσχυρότατοι πόνοι καὶ πυρετός, τὸ δὲ προβληθὲν μέ-

λύτερα οἱ γιατροί. Στην ἀρχὴ παρουσιάζεται σὰν ἓνα μικρὸ σπειράκι στὸ μέγεθος κεφαλιοῦ μικρᾶς καρφίτσας καὶ τὸ ὁποῖον, ὅταν τὸ κνίθῃ ὁ πάσχων, αἰσθάνεται ἀνακούφιση. Τὸν φέρει δὲ μαζὺ καὶ ὕπνο. Ἄμα ἐννοήσῃ ὅτι πρόκειται γιὰ ἀνθρακὰ θὰ προσκαλέσῃ ἀμέσως τὸν πρακτικὸν γιατρό. Τετοῖος στὸ χωριὸ μου ἦτο ὁ Θανάσης Πασόγλου (1) πασίγνωστος στὴν περιφέρεια Προύσης. Τὴν τέχνην τὴν ἐξέμαθε ἀπὸ κάποιον διάσημο Τοῦρκο χειροῦργο, ποὺ λεγόταν Καμούσουλους καὶ κατοικοῦσε σ' ἓνα χωριὸ τοῦ Ὀλύμπου τῆς Προύσης.

Ἡ ἐμφάνιση τῆς ἀσθενείας αὐτῆς δὲν δέχεται ἀναβολὰς. Ἐὰν δὲ μέσα σὲ 24 ὥρες πολλὰς φορὰς δὲν προληφθῇ, ἐπιφέρει τὸν θάνατον. Γιαυτὸ ὑπάρχει καὶ ἡ φράση: «Γιὰ κάψ' με, γιὰ θὰ σὲ κάψω» δῆθεν λέγει ἡ ἀσθένεια. Ἐρχόταν ὁ γιατρὸς καὶ παρατηροῦσε ἀμέσως τὸ μέρος ποὺ παρουσιάσθηκε. Ἄν ἦταν στὰ ἀνοιχτὰ μέρη, ἐχτὸς ἀπ' τὰ βλέφαρα, ζητοῦσε καὶ τὸν ἔφεραν λίγο προζύμι, συνάμα δὲ πρόσταζε ν' ἀνάψουν καὶ φωτιά, μέσα εἰς τὴν ὁποῖαν ἔβαζε νὰ κοκκινίσουν 4—5 μυτερὰ καρφιά μεγέθους 0,15—0,20 τοῦ μέτρου. Τὸ προζύμι τὸ ἐσχημάτιζε σὲ εἶδος μικροσκοπικοῦ κουλουριοῦ, τὸ ἐρήμοζε γύρω στὸ σπειρί, ἔτσι ποὺ νὰ φαίνεται ἀνάμεσα στὸ κουλουράκι καὶ τὸ γέμιζε μὲ μέλι. Κατόπιν ἔπαινε ἓνα καλὰ πυρωμένο καρφί καὶ τὸ ἐβύθιζε σιγὰ-σιγὰ μέσα στὸ μέλι, ποὺ σκέπαζε γύρω τὸ σπειρί. Μὲ τὴν ἐπαφὴ τοῦ πυρωμένου καρφιοῦ τὸ μέλι κοχλάζει, ἐνῶ ταυτόχρονα καίει καὶ τὸ σπειρί. Ὁ ἀσθενὴς δὲν αἰσθάνεται τίποτε. Ἀκολουθεῖ τὸ δεύτερο, τρίτο, τέταρτο καὶ πολλὰς φορὰς δέκατο καὶ εἰκοστὸ καρφί ἕως ὅτου ὁ ἀσθενὴς αἰσθανθῇ τὸ κάψιμο καὶ φωνάξῃ, ὁπότε θεωρεῖται ὅτι μπῆκε πιά στὸ στάδιο τῆς θεραπείας. Ἐπανε τὸ κάψιμο καὶ συνιστοῦσε στὸν ἀσθενῆ νὰ τρώγῃ ἕως ὅτου κλείσῃ ἡ πληγὴ (μέχρι 40 πολλάκις ἡμέρας) ψωμί ἀνάλατο καὶ νὰ ἀποφεύγῃ ὀλότελα τὰ ξινὰ καὶ ἄλμυρά.

Τὸ κλείσιμο τῆς πληγῆς ἐπιταχύνεται μὲ λίπος κρόκου ἀγροῦ, ποὺ βγαίνει ἀπὸ καρβουδισμένον κρόκον καὶ μὲ τὸ ὁποῖον ἀλείφεται ἡ πληγὴ.

Τὶ θὰ γίνῃ ὅμως, ἐὰν τὸ σπειρί τοῦ ἀνθρακος παρουσιασθῇ ἐπάνω στὰ βλέφαρα τοῦ ματιοῦ; Ἐὰν ἀκολουθήσῃ τὴν ἴδια μέθοδο τοῦ ψίματος, χωρὶς ἄλλο θὰ καταστραφῇ τὸ μάτι, ὅπως καὶ τὸ ἔπαθαν ἀρχετοί. Ὁ γιατρός

ρος ἐξογκοῦται καὶ τὸ δέμα γίνεται κατέρυνθρον καὶ στιλνόν. Τὰ συνήθη πρόχειρα μέσα, δηλ. ἐπαλήψεις ἰωδίου, ἀντιφλογιστικά καὶ καταπλάσματα δὲν ὠφελοῦν εἰς τίποτε. Ἐπιβάλλεται ἀμέσως χειρουργικὴ ἐπέμβασις πρὸς ἀποφυγὴν ἀνθρακικῆς σηψαιμίας. Ἐὰν ὁ ἀνθραξ δὲν προληφθῇ, εἶναι θανατηφόρος. Ἀνθραξ παρουσιάζεται καὶ εἰς τὰ ζῶα ἐν εἴδει ἐπιδημίας μὲ καταστρεπτικὰ ἀποτελέσματα. (Τὸ λεξικὸν τῆς νοικοκυρᾶς σελ. 31—35).

1) Τέτοιοι τώρα στὴν περιφέρεια Σερρῶν εἶναι ὁ Στεργιάνης Μοσχάκης Θερακιώτης ἀπ' τὸ χωριὸ Ρέμπιτις τῆς περιφερείας Μαλγάρων καὶ ὁ χωριανὸς μου Παναγιώτης Μαυρίδης κάτοικος τώρα τοῦ χωριοῦ Ἀδελφικοῦ.

μας ἀλλάζει μέθοδο στήν περίπτωση αὐτή. Τὸν καίει πίσω ἀπὸ τὸν τραχήλο καὶ νὰ πῶς. Ἐκεῖ πὺν τελειώνουν οἱ σπόνδυλοι τῆς σπονδυλικῆς στήλης καὶ ἀρχίζουν οἱ τραχηλικοὶ σπόνδυλοι, ξεχωρίζουν δύο ἔξογκώματα τὸ ἓνα ἐπάνω στὸ ἄλλο, Σ' ὁποιοδήποτε ἀπ' αὐτὰ τὰ δύο ἔξογκώματα θέσει τὸ κουλουράκι τοῦ προζυμιοῦ μὲ τὸ μέλι καὶ κάνει τὸ κάψιμο θὰ θεραπευθῇ ὁ ἀσθενής, μὲ τὴν διαφορά, ἂν γίνῃ κάψιμο στὸ ἄπάνω ἔξογκωμα στραβώνει ἀργότερα τὸ κεφάλι τοῦ ἀρρώστου, ἐνῶ ἂν γίνῃ στὸ κάτω δὲν παθαίνει τίποτε. Καὶ γιὰ νὰ ξεχωρίσῃ τὸν κάτω σπόνδυλο προσέχει πολὺ. (Βλέπε καὶ σχ. 1 σελ. 56).

Οὔτε μάγια, οὔτε λόγια, οὔτε γητέματα καὶ τὰ παρόμοια παρατηροῦνται στήν θεραπεία αὐτή. Γίνεται μιὰ ἀπλῆ πυρίνη χειρουργικὴ ἐπέμβασις καὶ τίποτε ἄλλο.

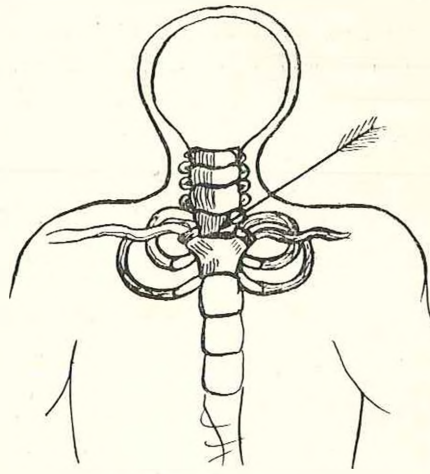
2. Οἱ ρευματισμοὶ (σιζί).

Στοὺς ρευματισμοὺς θεραπευτὴς ἦτο ὁ μακαρίτης πατέρας μου, ὁ ὁποῖος τὴν θεραπείαν αὐτὴν τὴν ἔμαθε ἀπὸ κάποιον Τοῦρκο πρόσφυγα, μὲ τὸ νὰ εἶχε πάθει ὁ ἴδιος. Ἐθεράπευε ὄξεις καὶ χρόνιους ρευματισμοὺς μὲ τὸν ἀκόλουθο τρόπο: Ἐὰν οἱ ρευματισμοὶ παρουσιάζοντο κάτω τοῦ γόνατος, μὲ τὴν κίνηση τοῦ ποδιοῦ εὑρίσκει τὸ μέρος τῆς κλειδώσεως παρὰ τὴν ἐπιγονατίδα καὶ ἐσημεῖωνε τὸ μέρος μὲ μολυβδοκόντυλο. (Βλέπε σχ. 3 καὶ μέρος σ. 56). Ἐὰν πάλιν οἱ ρευματισμοὶ ἦσαν χρόνιοι καὶ προχώρησαν παραπάνω ἀπὸ τὸ γόνατο στὸν μηρό, μὲ τὴν κίνηση πάλιν τοῦ μηροῦ εὑρίσκει τὴν κλειδώσιν του παρακάτω ἀπ' τὴν λεκάνη καὶ πλάγι στὸ ἴσχρον ὁστοῦν, (Βλέπε σχ. καὶ μέρος σ. 56) καὶ ἐσημεῖωνε πάλιν τὸ μέρος μὲ μολυβδοκόντυλο. Προετοιμάζει βέργες ἀπὸ ἀγιόκλημα (αἰγόκλημα), ποὺ φυτρώνει στὰ βαλτώδη καὶ νοτερά μέρη, 15—20 χωρὶς νὰ ἔχουν στὴ μέση κόμπο, παρὰ τὸ ἴσιο μέρος τῆς βέργας ποὺ βρῖσκεται ἀνάμεσα στοὺς δύο κόμπους (βλέπε σχῆμα 4) σὲ μῆκος 0,20—0,25 τοῦ μ. καὶ τίς ἔθιτε μέσα σὲ πυρωμένη στάχτη, ἄφηνε ὅμως τὴ μίαν ἄκρην τους ἔξω ἀπὸ τὴ στάχτη, γιὰ νὰ μὴ ζεσταθῇ καὶ νὰ μπορῇ νὰ χρησιμοποιηθῇ κατόπιν.

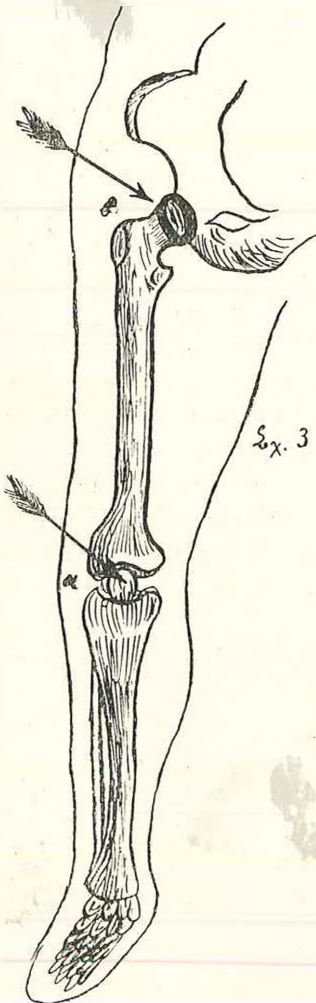
Ἄμα ζεσταίνονταν καλὰ οἱ βέργες, δύο ἢ τρεῖς ἄνθρωποι βαστοῦσαν γερά τὸν πάσχοντα καὶ ἐκεῖνος ἐπαιρνε ἀπὸ μιὰ βέργα, τὴν κρατοῦσε ἄπάνου ἀπὸ τὸ σημεῖο τοῦ μολυβδοκόντυλου ὄρθια, χωρὶς νὰ ἐγγίξῃ τὸ δέσμα καὶ φουσοῦσε δυνατὰ ἀπ' τὸ ψυχρὸ μέρος τῆς βέργας, ἐνῶ ταυτόχρονα ἔβγαине ἀπ' τὴ βέργα καυστικὸς καὶ διαπεραστικὸς ἀτμός, καίοντας στὸ σημάδι τοῦ μολυβδοκόντυλου. Ὁ ἀρρωστος κάνει νὰ τιναχθῇ, φωνάζει, ἀλλὰ θὰ ὑπομένῃ. Οἱ ἄνδρες τὸν κρατοῦν γερά. Τελεῖωνε ὁ ἀτμός τῆς πρώτης βέργας, ἔπαιρνε ἄλλην μέχρι 15—20 καὶ καμμιά φορὰ περισσότερες κατὰ τὴν πάθησιν. Ἀπὸ τὴν ἄλλην μέρα οἱ πόνοι ὑποχωροῦν καὶ σὲ 2—3 μέρες παύουν πέρα, πέρα, ἐνῶ στὸ μεταξὺ στὸ μέρος ποὺ κάηκε μὲ τὸν ἀτμό, βγαίνει μιὰ μικρὴ φουσιτίσα, σπάζει καὶ βγάζει ἀπὸ μέσα μιὰ κίτρινη ὕλη. Αὐτὸ εἶναι τὸ

Σχ. 2

Σχ. 1

Σχ. 3

Σχ. 4

Διασάφους σχημάτων.

Σχ. 1. Ὁ κάτω σπόνδυλος ἐπὶ τοῦ ὁποίου θὰ γίνῃ ἡ καῦσις.

Σχ. 2. Καρφιά.

Σχ. 3. Μηρὸς ἀπὸ τὸ μέρος τῆς λεκάνης μέχρι τοῦ ἅκρου ποδός. α') Μέρους εἰς τὸ ὁποῖον γίνεται ἡ καῦσις, ὅταν οἱ ρευματισμοὶ περιορίζωνται κάτω ἀπὸ τὸ γόνατο. β') Μέρους εἰς τὸ ὁποῖον γίνεται ἡ καῦσις, ὅταν οἱ ρευματισμοὶ προχωρήσουν πάνω ἀπὸ τὸ γόνατο.

Σχ. 4. Βέργα αἰγοκλήματος. Αἱ κάθετοι γραμμαὶ δείχνουν τὸ μέρος τῆς κοπῆς των.

εὐχάριστο σημεῖο τῆς θεραπείας. Ὁ ἄρρωστος θὰ τρώγῃ ὅ,τι θέλει καὶ πρὸ πάντων ξυνὰ καὶ ἀλμυρά, θὰ πίνη κρασί, γιὰ νὰ καθαρίζῃ ἀπὸ μέσα ἡ πληγὴ. Καὶ ὅσον ἀργεὶ νὰ κλείσῃ, τόσον καλύτερα γιὰ τὸν πάσχοντα. Ὑστερα ἀπὸ 20—30 μέρες μπορεῖ νὰ κλείσῃ τὴν πληγὴν μὲ ὁποιαδήποτε ἀλοιφή, ὅποτε ἡ θεραπεία ἐτελείωσε πλέον.

Καὶ στὴν θεραπεία αὐτὴ οὔτε μάγια, οὔτε λόγια, οὔτε τίποτε. Ἄπλῶς κἀψιμο μὲ ἀτμὸ τῆς ψυχῆς ἀπὸ ἀγιόκλημα.

Β'.

1. Σ' ἀπόπειρα νὰ σὲ δαγκάσει λυσσασμένο σκυλί.

(Δογάν-κιότι—Μαλγάρων)

Συμβαίνει κάποτε λυσσασμένος σκύλος νὰ προσπαθῇ νὰ δαγκάσῃ ἄνθρωπο ἢ ὁποιοδήποτε ζῷο. Ὁ ἄνθρωπος ποὺ θὰ τὸν ἀντιληφθῇ καὶ τὸν σκοτώσῃ θεωρεῖται ὅτι εἶναι μολυσμένος, ὅπως καὶ τὸ ζῷο στὸ ὁποῖο ἔγεινε ἡ ἀπόπειρα. Γιατὸ ἡ σπιτονοικοκυρὰ τὴν ἄλλη μέρα θὰ ζυμώσῃ τρία ψωμιάκια ἀπὸ ἀλεύρι σταγίσιο ἢ μικτό, θὰ τὰ σφραγίσῃ ἀπὸ πάνω μὲ τὸ χερούλι τῆς σφραγίδας τῆς προσφορᾶς καὶ θὰ τὰ ψήσῃ στὸν φροῦρο. Κατόπιν θὰ τὰ πᾶγουν στὸν παπᾶ ἢ στὸ δάσκαλο, γιὰ νὰ γράψῃ μὲ μελάνη ἀπ' τὸ κάτω μέρος τῶν ψωμιῶν εἰς σχῆμα σταυροειδῆς $\frac{IS}{NI} \mid \frac{XS}{KA}$. Τὰ τρία αὐτὰ ψωμιάκια κατόπιν θὰ φαγοῦν ἀπὸ ἓνα α') ἀπὸ τὸν νοικοκύρη τοῦ σπιτιοῦ, ἢ ἄλλον ποὺ σκότωσε τὸν λυσσασμένο σκύλο, β') ἀπὸ τὸν σκύλο τοῦ σπιτιοῦ καὶ γ') ἀπὸ τὸ ζῷο ποὺ κινδύνευσε νὰ δαγκαθῇ ἀπὸ τὸν λυσσασμένο σκύλο εἴτε χοῖρος εἶναι, εἴτε πρόβατο, εἴτε ἄλλο τι. Ὁ σκοπὸς γιὰ τὸν ὁποῖον γίνεται αὐτό, εἶναι νὰ μὴ πάθουν ἀργότερα ἀπὸ τὴν ἐπικίνδυνη αὐτὴ ἀσθένεια οἱ σπιτικοὶ ἢ τὰ ζῶα τους, διότι ὁ σπιτονοικοκύρης ἐσκότωσε τὸν λυσσασμένο σκύλο καὶ τὰ ζῶα ἐκινδύνευσαν.

2. Γιὰ τὸ σκιάξιμο (φόβο).

(Καθ' ὑπαγόρευσιν Πασχάλως Μαγκάκη ἡλικίας 71 ἐτῶν)

Παίρνεις ἀλεύρη κι στὶς δυὸ τὶς χούφτες, ξαπλώνητι ἄρρωστος ἀπὸ σ' ῥάχ' κι μὴ τὰ δυὸ χέρια τὸν τριβῆς ἀπ' τὸν στήθος ὡς τὸ νηφαλὸ καταποδιαστὰ τρεῖς φορὲς κι ἕστηρα μὴ τὰ δυὸ χέρια στὴ γούτρα, στὰ γόνατα, στὰ πόδια. Τριβόντα λὲς κι αὐτὰ τὰ λόγια μὲ τὸ νοῦ σ' :

Πῆρα ἓνα μεγάλο δρόμο

σταύρωσα ἓνα λσάρχο σκυλί

τὸ σκότωσα.

νὰ σκοτωθεῖ καὶ τ' (δεῖνα) τὸ κακό.

"Ἐχασι (δεῖνας) τὴν ψυχὴ τ' κι σκούζ"

κι φωνάζ' στὰ κήρια (1), στὰ βαίρια (2),
στὰ ἔρμα τὰ βουνά, νὰ ἔρθ' στὸν τόπο τς.

Σὲ κάθι τριψίμο θὰ τὸν ρίχνς κι' ἓνα κασκαμπούκ (3), νὰ γυρίσ' ἀνά-
πouδα καρδιά τ'. Σὰ πὼς εἶναι ἀνάσκηλα τὸν πιάνς ἀπ' τὰ πόδια καὶ τὸν
γυρίζς πρὸς τὰ πίσου, νὰ πέσ' ξάπλα. Αὐτὸ θὰ γίν' τρεῖς φουρές κι πηρονᾶ.
Τὸ ἀλεύηρ θὰ τὸ ρίξς χτυπητὰ μέσα στοῦ τζᾶκ κι θὰ κουλήσ'. Ὑστερα ξὺνς
λίγο μέσα στοῦ ποτηράκ, θὰ βάλς κι λίγο νερό, κι θὰ τὸ δώσς νὰ τοῦ πιεῖ,
ροφώντα τρεῖς φουρές. Αὐτὸ τοῦ λέμι «τοῦν ἔροίξα κασκαμπούκ».

3. Γιὰ τὸ βασκαμό.

Ὁ,1 κηφαλόπονος εἶνι ἔρχητι ἀπ' τὸ βάσκαμα νὰ ξέρς πηδί μ'. Κι νά,
τί θὰ κάνς. Θὰ πάρς μὶ τρία δάχλα ἀλάτ', θὰ τοῦ φέρς γύρα στοῦ πρόσωπο τ'
ἀρχινώντα ἀπ' τὴν κούτρα κι θὰ λές:

Μάβηρ ἀγιλάδα γένσι μέσα στὸ μισοχώρ' (4)
κι ἔκανι μαῦρο μισκάο,
τούειδαν κόσμος κι θαμάθκαν.

Ἄν εἶνι πὸ ἄντρα νὰ σκάσουν τ' ἀρκίδια τ',
ἂν εἶνι πὸ γυναῖκα νὰ σκάσουν τὰ μάτια τς κι τὰ βυζιά τς,
νὰ σκάσ' τὸ κακό. Χριστὸς καὶ Παναγιά.

Γ'.

Δεισιδαιμονίες.

(Καθ' ὑπαγόρευσιν Χριστ. Σταμπουλάκη ἡλικίας 42 ἐτῶν).

Ἄν ἔχς κάνα δέντρο βρουστά στὸ σπῖτ' σ' κι ἔρθ' κι κάτς καρακάξα
ἀπὸν κι λαλήσ' πιστεύουν ὅτι θὰ φέρ' κάνα καινούργιο χαβέρ κι τότε βγαίν'
ἓνας ἀπ' τοῦ σπῖτ' κι τ' λέει:

Καρακάξα μακρονούρα	λάλα ματαλάλα,
ἦρτις καλοῦς ἦρτις,	κι' ἂν εἶνι γιὰ κακό,
ἂν εἶνι γιὰ καλό,	τσιούμπα τὴν οὐρά σ' κι φεύγα

Δ'.

Ἡ βαφικὴ.

(Δογάν-κιού—Μαλγάρων)

Ἡ βαφικὴ στὰ παλιὰ χρόνια καὶ τώρα ἀκόμη γίνεται ἀπ' τὶς γυναῖκες.
Πρὶν βγοῦν οἱ εὐρωπαϊκὲς λεγόμενες μπογιές γιὰ τὸ μαῦρο χοῶμα τῶν βαμ-
βακερῶν καὶ μαλλίνων ὑφασμάτων μεταχειριζόταν τὰ φύλλα πρὸ πάντων τὰ

1) Ὑπαιθρον, ἐξοχή. 2) Λόφοι. 3) Ἀναποδογύρισμα. 4) πλατεῖα τοῦ χωριοῦ.

τρουφερά τοῦ *μιλέϊ* (*). Ἐβραζαν ἀπ' αὐτὰ μιὰ ἀνάλογη ποσότητα στοῦ νεροῦ, τὸ σουρωταν καὶ ἔρριχναν τὰ φύλλα. Μέσα στοῦ νεροῦ κατόπιν βουτοῦσαν τὸ ἕφρασμα ἢ τὸ νῆμα, βαμβακερὸ ἢ μάλλινο, στεκόταν ὡς μισὴ ὥρα καὶ κατόπιν τὸ ἔβγαζαν καὶ τὸ στέγνωναν. Τρεῖς φορὲς τοῦλάχιστον ἔπρεπε νὰ γίνη αὐτὸ καὶ κατοπιν μέσα σ' ἓνα ἄλλο καζάνι ἔβαζαν ἀνάλογο νερὸ καὶ σὰς *γκιου-βρέ* (**) καὶ ὅταν κόντευε νὰ πάρη βράση ἔρριχναν μέσα καὶ τὸ ἕφρασμα ποὺ ἤθελαν νὰ βάψουν. Μισὴ ὥρα βράσιμο ἔφτανε γιὰ νὰ γίνη τὸ ἕφρασμα τέλεια μαῦρο. Ἄν δὲν εὑρισκαν *μιλέϊ*, μεταχειρίζοταν βαλανίδι (**).

Τὸ βάψιμο μὲ τις οὐσίες αὐτές, μὲ τὸ νὰ γινόνταν λίγο κοπιαστικά, τις παράτησαν ὅταν διαδόθηκαν τὰ χημικὰ χρώματα, καὶ βάψουν τώρα μὲ αὐτά. Γιαντὸ, ὅταν θὰ πάγουν στοῦ παζάρι τῆς γειτονικιάς πόλης ἢ κομιόπολης καὶ πρόκειται νὰ βάψουν, ἀγοράζουν διάφορα χρώματα καὶ κάνουν τὸ βάψιμο στοῦ σπίτι.

**Τρόποι βαψίματος βαμβακερῶν ἢ μαλλίνων ὑφασμάτων μὲ
χημικὰ χρώματα.**

Τὸ βάψιμο τῶν βαμβακερῶν γίνεται ἔτσι: Ἀναλόγως τὸ ἕφρασμα ἢ τὸ νῆμα ποὺ θὰ βάψουν, ζεσταίνουν νερὸ στοῦ καζάνι καὶ ὅταν πιά τὸ νερὸ «δὲν δέχεται χέρ» ρίχνουν μιὰ ἀνάλογη ποσότητα ἀλατιοῦ, ἢ στύψης ἢ σόδας τοῦ φαγητοῦ, τὸ ἀνακατεύουν καλὰ καλὰ γιὰ νὰ λυώσει καὶ κατόπιν προσθέτουν ἀνάλογη ποσότητα χρώματος, ἀφοῦ προηγουμένως τὸ λυώσουν μέσα σὲ μιὰ κούπα ἀπὸ τὸ ἴδιο νερὸ. Ἐπειτα ρίχνουν τὸ ἕφρασμα καὶ τὸ βράζουν καλὰ, ἔως ὅτου οἱ σταλαγματιῆς φαίνονται ἀχρωμάτιστες καὶ αὐτὸ τὸ κατωρ-θώνουν σηκώνοντας τὸ ἔυλο, ποὺ ἀνακατώνουν τὸ ἕφρασμα μέσα στοῦ καζάνι καὶ ἀπὸ τὸ ὁποῖον θὰ στάξουν πάντα μερικὲς σταλαγματιῆς. Κατόπιν τὸ βγάζουν ἀπ' τὸ καζάνι, τὸ πλύνουν σὲ κροῦ νερὸ καὶ τὸ κρεμοῦν σὲ κάποιον μέρος γιὰ νὰ στεγνώσει.

Τὸ βάψιμο τῶν μάλλινων γίνεται ἄλλιῶς. Στοῦ καζάνι μὲ τὸ ζεστὸ νερὸ, καθὼς εἶπαμε παραπάνω ἀντὶ ἀλάτι, βάζουν *κεζάπ*, (*) ποὺ τὸ σβύνουν ἀρχί-τερα μὲ νερὸ μέσα σὲ μιὰ κούπα καὶ κατόπιν τὸ ρίχνουν μέσα στοῦ νεροῦ. Ρίχνουν κατόπιν τὸ ἕφρασμα μέσα, βράζει καλὰ καλὰ καὶ ἀφοῦ βεβαιωθοῦν μὲ τὸν παραπάνου τρόπο, ὅτι ὅλο τὸ χρῶμα ἀπορροφήθηκε ἀπὸ τὸ ἕφρασμα, τὸ βγάζουν, τὸ πλύνουν σὲ κροῦ νερὸ καὶ τὸ κρεμοῦν νὰ στεγνώσει. Στὰ

1) Δενδρὺλλον φυτόμενον εἰς τὰ βουνὰ ὕψους 2—3 μέτρων (Φράξινος ἢ ὄρνος· κ. φράξος, φραψάδι, μελιάδι).

2) Θεϊκὸς σίδηρος· κ. καρμπογιὰ, σὰς *κηρηγή*. 3) Καρπὸς τῆς βαλανι-διᾶς (δοῦς ἢ αἰγίλων), ποὺ ἔχει στήν κορφὴ του ἓνα σκληρὸ κάλυμμα ἀκανθωτὸ σὰν εἶδος κυπέλλου. Αὐτὰ λοιπὸν τὰ κύπελλα τοῦ καρποῦ τὰ κοπάνιζαν καὶ τὰ μετα-χειρίζοταν ἀντὶ *μιλέϊ*. 4) Θεϊκὸν ὄξυ κ. βιτριόλι.

παλιὰ χρόνια στὰ μαῦρα μαλλίσια ἀντὶ κεζάπ ἔροιζναν σὰς γκιουθρέ καὶ τὸ μαύρισμα τοῦ πανιοῦ γινόταν πιὸ καλύτερο, μὲ τὴν διαφορὰ τὸ ροῦχο δὲν βάσταγε πολὺν καιρὸ μὲ τὸ νὰ καιγόταν ἀπ' τὸ σὰς γκιουθρέ.

Καιμιὰ φορὰ ἂν δὲν βροῦν κεζάπ, ρίχνουν λεμόντουζου (=κιτρικὸν ὄξι) καὶ ξεῖδι. Καὶ μὲ τὰ ὑλικά αὐτὰ πετυχαίνουν καλὰ τὸ βάψιμο.

Ε΄.

Ἡ ὕφαντική.

1. Φάσιμο.

Στὸ Δογὰν κιότι καὶ τὰ γύρω χωριά Τατάριοι, Ρέμπιτς, Δεοβένι, Σουμπάσκοι κ.λ.π. ὕφαιναν οἱ γυναῖκες πανιά ἀπὸ φελεγμέν καὶ μαλλὶ πρόβειο. Στὰ παλιὰ χρόνια οἱ γυναῖκες μὲ ἓνα εἰδικὸ ἐργαλεῖο καθάριζαν τὸ βαμβάκι ἀπ' τοὺς σπόρους του, κατόπιν τὸ ἔκλωθαν στὴ ρόκα ἢ τὸ χέρι καὶ τὸ ἔκαναν νῆμα. Κατὰ τὸ ὕφασμα ποὺ θὰ γινόταν τὸ ἔκλωθαν ἢ πολὺ στριφτὸ καὶ τὸ χρησιμοποιοῦσαν γιὰ στιμιόνι, ἢ ὀλίγον χαλαρὰ γιὰ νὰ ριχτεῖ ἀπὸ πάνω. Ἄμα γέμιζε τὸ ἀδοράχι, τὸ ἔκαμναν θηλειᾶς τυλίζοντάς το στὸ «τλιγάδ», ποὺ εἶναι ἓνα ξύλο σ' τὸ σχῆμα κεφαλαίου I μὲ κεραῖες στὴ δεξιὰ μεριὰ πρὸς τὰ πάνω καὶ κάτω καὶ σὲ μᾶκρος ἕως 0,80 τοῦ μ. ἀπάνου κάτω.

Μὲ τὸ μάλλινο νῆμα ὕφαιναν σαγιάκια δίμητα, ποὺ κατόπιν τὰ ἔστελναν στὸ ντολάπ (*). Ἄν δὲν στείλουν τὸ σαγιάκι στὸ ντολάπ γιὰ διάφορες αἰτίες, τὸ ντολάπισμα τὸ κάνουν οἱ ἄντρες στὸ σπῖτι μὲ τὸν παρακάτου τρόπο: Ἀπάνου σὲ ἓνα ἀμάξι ἀπλώνουν ἓνα πλεκτὸ μὲ βέγγες κανάτι τοῦ ἀμαξιοῦ καὶ ἀπάνου σ' αὐτὸ ἀπλώνουν ἀπὸ λίγο λίγο τὸ σαγιάκι καὶ τὸ βρέχουν μὲ ζεστὸ νερό. Τέσσαρες πέντε ἄντροι μὲ τὰ χέρια σφίγγουν τὸ σαγιάκι, τὸ χτυποῦν, τὸ βρέχουν, πάλιν τὸ σφίγγουν καὶ ἔτσι σιγὰ σιγὰ αὐτὸ μαζεύεται καὶ ἄμα στεγνώσει δείχνει σὰν νὰ πέφαισε ἀπὸ ντολάπι.

2 Εἶδη ὑφαδιῶν.

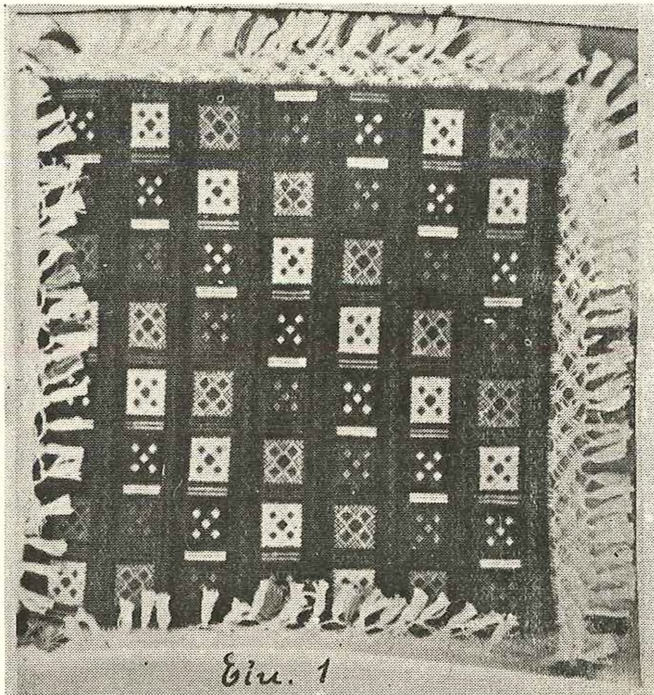
Ἡ ὕφαντικὴ στὸ Δογὰν κιότι δὲν πῆρε καὶ τόσο πολὺ τὴν ἐξέλιξη ποὺ πῆρε στὴν περιφέρεια Σαράντα Ἐκκλησιῶν (*). Ἀπὸ ἀπόψεως διακοσμητικῆς δείχνουν κάποια καλλιτεχνικὴ ἐμφάνιση τὰ μεσάλια των (εἰκ. 1 σ. 61), ποὺ τὰ κεντοῦν ὑφαίνοντας μὲ εὐρωπαϊκὸ ἢ σπιτίσιο χρωματιστὸ μαλλὶ καὶ οἱ χεῖ-βέδες (=δισσάκια. Εἰκ. 2 σ. 62). Τὰ πρῶτα τὰ μεταχειρίζονται στὸ περιτύλιγμα τῶν «ἄρτων» τῆς ἀροτοκλασίας, ὅταν «ἔχουν ἄγιο» (=ἐροτάζουν), ἢ γιὰ σκέπασμα τοῦ «σπιτιοῦ» (=κολύβου), τὰ δὲ δεύτερα, ὅταν ὀνιόγαμπρος, καβάλα

1) Σχετικὴν περιγραφὴν τοῦ μηχανήματος αὐτοῦ κοίτα εἰς τὰς παρατηρήσεις τοῦ συναδέλφου κ. Κ. Χουρμουζιάδου (Ἀρχεῖον. Ἐράκης Τόμος Γ' σ. 137 καὶ 2.)

2) Σ. Α. Γιὰ τὸν τρόπο καὶ τὰ εἶδη τῆς ὕφαντικῆς τῶν Σαράντα Ἐκκλησιῶν ἐτοιμάζει ἐργασίαν ὁ κ. Πολ. Παπαχριστοδούλου.

στὸ ἄλλογόν του τὸ σελωμένο, πάγει σὲ πανηγύρι κανενὸς γειτονικοῦ χωριοῦ, ἢ σὲ κανένα «ξηνοχώρ» γιὰ κάποια ἐπίσκεψη, ἐννοεῖται πάντα χαρούμενη.

Πρὸ πάντων ἔχουν τριῶν εἰδῶν ὑφάδια 1) ἴσιο ὑφάδι μὲ δύο μιτάρια· 2) δίμητο *μουζλοῦδικο* (=μὲ πρόσωπο καὶ ἀνάποδη) ποὺ γίνεται στὸ ἴδιο πανί τοῦ δίμητου, μὲ τὴν διαφορὰ ὅτι προσθέτουν οἱ ὑφάντρες στὰ τέσσερα *καρέλια* κοντὰ, δύο ἀκόμη γιὰ νὰ γίνουν 6 καὶ πατοῖν τὶς πατήθρες

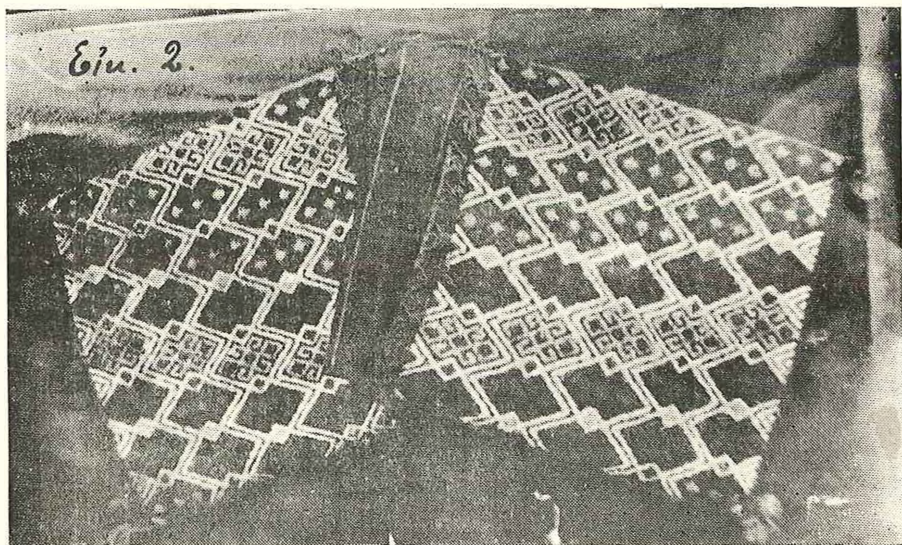
Μισάλ ποὺ τὸ μεταχειρίζονται γιὰ σκέπασμα τῶν κολλύβων.
Κεντιέται ὑφαίνοντας μὲ ἀγορευτὸ χρωματιστὸ μαλλί.

μία μία στὴ σειρά, δηλ. πατώντας τὴν μία πατήθρα τὰ τρία μιτάρια νὰ μένουν ἀπάνου· καὶ 3) *κουταλήδκο*.

Ἡ ὑφάντρα ὅταν θέλει νὰ ὑφάνει, παίρνει ἀπ' τὸ παζάρι τὸ φελεμέν' ποὺ τῆς ἀρέσει, τὸ βρέχει, τὸ τεντώνει καὶ τὸ χρεμᾶ νὰ στεγνώσει. Γιὰ νὰ μὴ κόβεται μάλιστα τὸ στημόνι, τὸ κολλιᾶζει (1). Τὰ χρώματα τοῦ φελεμένου ἀπόκεινται στὸ γοῦστο τῆς. Ἄμμα στεγνώσουν μὲ τὸ «ἀνεμίδ» (2) ἢ

1) Τὸ κόλλιασμα γίνεται ἂν βράσει μέσα στὸ νερό, ἀφοῦ προσθέσει καὶ ὀλίγον ὀλεῦρι, γιὰ νὰ πόρει τὸ φιλεμέν, κάποιον ἀντοχή στὸ τέντωμα. 2) Ἐργαλεῖο μὲ τροχὸ ποὺ χρησιμοποιεῖται γιὰ τὸ μάζευμα τοῦ νήματος. Ἄλλαχού *τσιρκίσι*, *ροδάρι*.

τὸ καλαμίσει καὶ ἕστερα θὰ τὸ διαστή. Τὸ διάσιμο τὸ κάνει ἔτσι: Θὰ πάρει 1ῷ — 3ῷ καὶ περισσότερες βέργες σὲ μᾶκρος 0,3ῷ — 0,4ῷ τοῦ μ. καὶ θὰ τις ἐμπήξει σὲ ἴσια σειρὰ ἀπάνω στὴ γῆ, φροντίζοντας σὲ κάθε βέργα, ποὺ θὰ μπηγεῖ στὴ γῆ, νὰ περάσει καὶ ἀπὸ ἓνα κομμάτι ξηροῦ νεροκολόκυθου, ἔτσι ποὺ τὸ καλαμάκι μπαίνοντας ἀπὸ πάνω νὰ γυρίζει εὐκόλα ἀπάνου στὸ κομμάτι τοῦ νεροκολόκυθου, ἐνῶ ἂν δὲν βάλει τέτοιο, τὸ γύρισμα τοῦ καλαμιοῦ θὰ γίνεται δύσκολα. Θὰ βάλει κατόπιν σὲ κάθε βέργα ποὺ ἐμπήξε ἀπὸ ἓνα καλάμι μὲ φιλεμέν'. Κατόπιν στὴν ἴδια διεύθυνση καὶ ὀλίγον πρὸς τὰ ἐμπρὸς:

θὰ ἐμπήξει κατὰ ἀποστάσεις καὶ ἀνάλογα κοντὰ παλούκια 3—4. Θὰ πάρει στὰ χέρια της τις ἄκρες τοῦ νήματος ποὺ βγάζει ἀπ' τὰ καλάμια καὶ θὰ τις τραβᾷ. Ἐνα δυνατὸ γζᾶρ γζᾶρ ἀκούεται τὴ στιγμή ἐκείνη καὶ ἡ διάστρα πότε στὸ ἓνα παλοῦκι πότε στὸ ἄλλο περνᾷ τις κλωστὲς. Φθάνοντας στὸ τελευταῖο παλοῦκι, ἔως ἐκεῖ δηλ. ποὺ θέλει νὰ γίνει μακρὸν τὸ ὕφασμα, πλέκει μὲ τὰ δάχτυλά της τις κλωστὲς, μὲ τὸν τρόπον ποὺ ξέρει ἡ ἴδια, γιὰ νὰ ταιριάζει ἀγρότερα στὸ φάσιμο καὶ τις περνᾷ. Πάλιν θὰ γυρίσει ξωπίσω γιὰ νὰ ῥθει στὸ πρῶτο παλοῦκι καὶ θὰ συνεχίσει σὰν καὶ πρῶτα, μέχρις ὅτου σὲ κάποιο σημεῖο ποὺ γυροῖζει ἡ διάστρα, θὰ πάρει 3ῷ κλωστὲς καὶ θὰ τις κάνει λυσίδ (=τσιλεδάκι) καὶ κατὰ τὸ φάδος, ποὺ θέλει νὰ γίνει τὸ ὕφασμα, κάνει ἀνάλογα λυσίδια 9—15. Ἀπὸ δῶ καὶ πέρα τὸ νῆμα λέγεται

Σ. Δ. Τὸ σχέδιο τοῦ *κουταλήδικου* δὲν τὸ παραθέτουμε γιὰ τὴ δυσκολία τῆς φωτογραφήσεως τοῦ δείγματος ἐξ αἰτίας τῶν χρωμάτων ποὺ ἔχουν τὰ νήματα (πράσινο καὶ κόκκινο), ὥστε νὰ μὴ βγαίνουν τὰ *κουτιά* ὅπως στὸ παραπάνω σχέδιο.

στημόνι. Ἄμα τελειώσει τὸ διάσιμο, θὰ τὸ κάμει σὺν ἄλυσσιδα στὸ χέρι της καὶ θὰ τὸ τυλίξει στὸ ἀντί (1). Ἄλλη δουλειὰ πάλιν αὐτῆ.

3. Τὸ τύλιγμα στὸ ἀντί.

Ἡ ὑφάντρα θὰ πάγει μέσα σὲ μιὰ ἴσια καὶ μακρὰ αὐλή, θὰ μπήξει δύο κοντὰ παλούκια στὴ γῆ σὲ ἀπόσταση 0,70—0,80 τοῦ μ. καὶ θὰ σκαλώσει τὸ ἀντί εἰς τὸ ὁποῖον θὰ τυλιχθῆ τὸ στημόνι. Κατόπιν θὰ πάρει τὸ τελευταῖο μέρος τοῦ στημονιοῦ καὶ θὰ τὸ δέσει ἀπὸ τὶς ἄκρες δεσμίδες δεσμίδες στὸ ἀντί καὶ τὸ ἐπίλοιπο, ποὺ εἶναι καὶ τὸ περισσότερο, θὰ τὸ ξαπολύσει σὲ 10 — 15 μέτρα μᾶκρος καὶ θὰ τὸ βάλει μέσα σ' ἓνα σκαφιδάκι καὶ μερικὲς πέτρες γιὰ βᾶρος, ἔτσι ποὺ νὰ τεντώνει τυλίγοντας ἀπὸ τὸ ἀντί ἕως τὸ σκαφιδάκι. Λησημονήσαμε νὰ ποῦμε ὅτι κατὰ τὸ διάσιμο, στὸ μέρος ποὺ πλέκει μὲ τὰ δάχτυλα τὸ νῆμα, περνᾷ καὶ δύο καλαμίδια μᾶκρους 0,60-0,70 σχεδὸν τοῦ μ. ἀπὸ δῶ κι' ἀπὸ κεῖ, γιὰ νὰ ξεχωρίζει τὸ πλέγμα. Κατόπιν περνᾷ ἓνα χροσῆλι ξύλινο στὸ τρίτιο μέρος τοῦ ἀντιοῦ καὶ τὸ γυρίζει σιγὰ σιγὰ μαζεύοντας τὸ στημόνι γύρω στὸ ἀντί, ἔνω τὴν ἴδια ὥρα μιὰ ἢ δύο γυναῖκες διορθώνουν τὸ νῆμα ἂν εἶναι μπερδεμένο καὶ τραβοῦν τὰ καλαμίδια πρὸς τὰ πίσω, ἕως ὅτου τελειώσει ὅλο. Τὸ τύλιγμα αὐτὸ βαστᾷ δύο ὄρες καὶ περισσότερο κατὰ τὴν ποσότητα τοῦ στημονιοῦ.

4. Τὸ «μίτωμα».

Τυλιγμένο τώρα τὸ στημόνι στὸ ἀντί, πρέπει νὰ περάσει κι' ἀπὸ τὰ μιτάρια, «νὰ μιτωθεῖ». Κάθονται δύο γυναῖκες ἀντικρουστὰ καὶ βάζουν ἀπὸ τὰ δύο πλάγια τοὺς ἀπάνου σὲ τραπέζια ἢ καρέκλες ἓνα μακρὸν ξύλο, ἀπ' ὅπου κρεμοῦν δύο ἢ τέσσερα μιτάρια κατὰ τὸ εἶδος τοῦ ὑφαιδιοῦ ποὺ θέλουν νὰ ὑφαίνουν. Π. χ. ἂν τὸ ὑφάδι γίνεῖ ἴσιο, κρεμοῦν δύο μιτάρια, ἂν γίνεῖ δίμημο ἢ κουταλήδικο, κρεμοῦν τέσσερα.

Τὸ «μίτωμα» γιὰ τὸ κουταλήδικο γίνεται ἔτσι. Ἡ γυναῖκα ποὺ θὰ πρωτοστατήσει στὸ μίτωμα παίρνει μπροστά της τὸ ἀντί μὲ τὸ τυλιγμένο στημόνι, βγάζει 8 κλωστὲς ἀπ' τὴν ἀρχὴ γιὰ νὰ σχηματιστεῖ ἡ γούγια (2) καὶ τὶς δίνει στὴν ἀντικρουνὴ γυναῖκα, ἀφοῦ τὶς περάσει μία μία κι' ἀπ' τὰ τέσσερα μιτάρια κατὰ τὸν τρόπο ποὺ ἔχει. Κατόπιν μὲ τὸν ἴδιον τρόπο θὰ περνᾷ μονάχα ἀπὸ 7 κλωστὲς καὶ τελευταῖα θὰ δώσει καὶ τὶς τελευταῖες 8 καὶ τελειώνει τὸ μίτωμα. Στὸ χτένι θὰ περάσει «λοῦζα» (3) ἀπὸ 2 κλωστὲς, ὅπως τὰ ἄλλα πανιά. Ἄμα τελειώσουν οἱ δουλειὲς αὐτὲς μένει πλέον τὸ ὑφασμα ποὺ θὰ γίνεῖ στὸν ἀργαλιό. Πρὶν ἐκθέσουμε τὸν τρόπο τοῦ φασί-

1) Ἀντί. Ἐξάρτημα τοῦ ἀργαλιοῦ. Εὐλὸν κυλινδρικὸν πέριξ τοῦ ὁποῖου τυλίσσεται ἢ τὸ νῆμα πρὸς ὑφασιν ἢ τὸ ὑφανθὲν ὑφασμα. (Τὸ λεξικὸν τῆς νοικοκυρᾶς σελ. 35).

2) Ἄκρα τοῦ ὑφάσματος. 3) ἴσια, σκέτα.

ματος, καλὰ θὰ εἶναι νὰ ποῦμε μερικά γιὰ τὴν κατασκευὴ τοῦ ἀργαλειοῦ. Στὴν περιγραφή τῆς κατασκευῆς τοῦ ἀργαλειοῦ θὰ παρακαλέσω τοὺς καλοὺς ἀναγνώστας, νὰ μοῦ ἐπιτρέψουν νὰ τοὺς τὴν περιγράψω διηγηματικά, γιὰ νὰ ἀποφευχθῇ ἡ μονοτονία τῆς ξερῆς περιγραφῆς.

* * *

Τάκ, τάκ, τσλούφ ! Τάκ τάκ τσλούφ ! Χτυπᾶ ρυθμικά ἡ σκεπαριὰ τοῦ παποῦ Ἐνεγνώστ' Κουκάκη ἀπάνου σ' ἓνα ἀκριόζυλο ἀπὸ ἱτιά, ποὺ τὸ φέρον στὸ σπῆτι μὲ σκοπὸ αὐτὸ τὸ ἀχρηστο ξύλο νὰ γίνῃ χρήσιμο. Τάκ, τάκ, τσλούφ ! καὶ προσοχὴ μὴν πάει βαθύτερα ἢ κοπὴ καὶ χαλάσει τὸ ξύλο.

Ἄρκετὴ ὥρα παιδεύτηκε ὁ παποῦ Ἐνεγνώστ'ς μ' ὅλη τὴν ἐπιτηδεϊότητά του νὰ ἐτοιμάσει ὁμοίομορφα δυὸ τέτοια ξύλα σὲ δυὸ μέτρα ἀπάνου κάτου μᾶκρος, γιὰ νὰ χρησιμοποιηθοῦν γιὰ «στρώματα» ἀργαλειοῦ. Πλάγι του ἐκεῖ κοντὰ εἶχε τρεῖς ἀρίδες· ἡ μιὰ ντόπια φρυσισμένη ἀπὸ τὸ γύφτο, — ποὺ πέρασε τὸ καλοκαίρι καὶ τὴν ἔφτιασε, γιὰ ἓνα τενεκὲ γέννημα, μισὸ ψωμί καὶ λίγο τραχανᾶ «κλοκυθένια» (νηστήσιμα), — καὶ δυὸ εὐρωπαϊκῆς. Καὶ οἱ τρεῖς μὲ γύφους ἀρκετὰ μεγάλους. Ἀκόμη δὲ ἓνα «σκιουπάρο» μὲ στενὴ λεπίδα καὶ ἓνα σμιλάρι συμπλήρωναν ὅλα τὰ ἐργαλεῖά του. Ὑστερα ἀπὸ τὰ «στρώματα» ἐτοιμάσε καὶ τέσσερα «πόδια» ἀψηλὰ ὡς ἐνάμισυ μέτρο καὶ καλοπελεκημένα ἀπὸ πάνω πρὸς τὰ κάτω. Τὸ πλάτος τοὺς κανονίστηκε ἀπ' τὸν παποῦ Ἐνεγνώστ' πέντε δάχτυλα. Ἐβале τὴν παλάμη του μὲ τὰ τέσσερα «δάχλα» ἀπάνου στὸ ξύλο, ἄφησε καὶ ὡς ἓνα «δάγλο» ἀκόμα, τὸ σημάδεψε μὲ τὴ μύτη τοῦ «σκιουπαριοῦ» καὶ τὰ πελέκησε.

Ὅταν ἦρτε ἡ σειρὰ ν' ἀνοιχτοῦν οἱ τρύπες στὰ «στρώματα», πάλε ἔτσι ὁ παποῦς μέτρησε μὲ τὰ «δάχλα», ἄφησε καὶ λίγο παραπάνου ἀπὸ ἓνα «δάγλο» καὶ ἄρχισε τὴ δουλειά. Χτυποῦσε τὸ σμιλάρι μὲ τὸ «σκιουπάρο». Ὅσο προοῦσε βαθειὰ καὶ ἔβγαζε σὲ ψιλὰ κομμάτια τὸ ξύλο, ὥσπου ἐτοίμασε καὶ τὶς τέσσερις τρύπες. Πλάγι του καθισμένη ἡ Μενέξω ἡ μονάκριβη κόρη τοῦ σπιτονοικοκύρη ὠρμῆνευε τὸ καθεὶ στὸν παποῦ Ἐνεγνώστ', πῶς πρέπει νὰ γίνῃ ὁ ἀργαλειὸς τῆς, γιὰ νὰ μὴ φεύγει δῶθε κεῖθε καὶ χαλνᾶ τὸ πανὶ καὶ «παίρνει μύτ'». Καὶ ὁ παποῦς μὲ ὅλα τὰ γεράματα καὶ τὴ μιστοριά του ἄκουγε τὶς ὁρμήνειες τῆς Μενέξως τῆς μονάκριβης κόρης τοῦ σπιτονοικοκύρη, γιὰ τὶς εὔρισκε πάντα λογικῆς. — Ἐτς, κόρη μ' ἔτς· ἔννοια σ' ἀργαλειὸς θὰ γίν' μιὰ φορὰ, π' νὰ τὸν ζουλεύν ὅλις νοικοκυρὸς τ' χωριοῦ. Κοίταξι μονάχα νὰ μὴν τὸν βιστεντῆς σὶ καμίνια ἀπ' αὐτῆς κὶ στὸν χαλάσουν. Νὰ τὸν γρημάς' γαλαῖζις χάντεις, νὰ μὴ σὶ τὸν βασκάνουν». Καὶ ἡ Μενέξω μὲ μεγάλη δυσκολία κατώρθωνε νὰ κοῦβει τὴ χωρὰ τῆς, ποὺ σὲ δυὸ μέρες ἀκόμη θὰ ἦταν ἐτοιμὸς ὁ ἀργαλειὸς.

Ἢ μίνα τῆς πάλε ἡ τέτα (1) Νικόλαινα δὲν τῶβρισκε σωστὸ νὰ κάθεται

1) Θεία.

ἐκεῖ ἡ κόρη της, νέα κοπέλα, καὶ νὰ δομηνεύει τὸν παποῦ Ἐνεγνώστ'. — Ἐλα ἴδω, μὰρ Μενέξω, κι' ἄφσι τὸν παποῦ νὰ κάν' τὴ δουλειά τ' ! Μὴν τὸν ζαλίξς' ! Μάρεμ (1) κείνος δὲν ξαίρ' π' ἔκανε τόσ'ς τόσ'ς ἀργαλειοί ! Κείνον τῆς Ἡλιανας, π' τὸν ἔκανι κι βγάν' πανὶ σιδερούμενο ! Ἄμ' τῆ Σταυροπούλας, τῆς Ζαφειόως ;»

Δὲν βάσταξε στὰ λόγια τῆς μάνας της ἡ Μενέξω, τραβήχθηκε μέσα στὴν καλύβα τους καὶ παρακολουθοῦσε τὴν δουλειὰ ἀπ' τὸ μικρὸ παράθυρο.

Σὲ δυὸ μέρες μέσα ὁ ἀργαλειὸς ἦταν ἔτοιμος μὲ τὸ ξυλόχτενο, τὰ καρῆλια, τὰ διπλά, τὶς πατῆθρες, τὰ ἀντιά, τὶς σαῖτες, τόσο κυλὰ καὶ ὄμορφα φτιασμένα, ποὺ θὰ τὸν ζήλευε κι' αὐτὴ ἡ Πηνελόπη τοῦ Ὀδυσσεά. Ἡ κυρὰ Νικολαίνα ἀπὸ μέρες ἀκόμη εἶχε τραβηγμένη τὴν κλωστή στὰ καλάμια. Διὰ στήκε τὸ στημόνι, τὸ μίτωσε, τὸ πέρασε στὸ χτένι καὶ ἅμα τελείωσε ὁ ἀργαλειός, τὸν ἀρμάτωσε μὲ ὄλα τὰ παραπάνου σύνεργα, κρέμασε τὶς πατῆθρες καὶ ἔβαλε τὴν κόρη της νὰ ὑφαίνει τὸ ὑφάδι «κουταλήδκο», ποὺ τόσο πολὺ τῆς ἄρεσε καὶ τῆς τῶμαθε ἡ γειτόνισσά της ἡ Σουλτάνα Σακαλάκη, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν ἀκούσαμε καὶ μεῖς τὸ ὕφασμα τοῦ πανιοῦ αὐτοῦ. Ἄς παρακολουθήσουμε τὴν ξακουστὴ αὐτὴ ὑφάντρα τοῦ Δογάν-κιότι.

5. Τὸ ὕφασμα στὸ «κουταλήδκο».

Πρῶν μπεῖ στὸν ἀργαλειὸ ἡ ὑφάντρα καὶ ὑφαίνει θὰ μασουριάσει τὸ νῆμα ποὺ θὰ ρίξει ἀπάνου στὸ στημόνι. Καὶ νὰ πῶς: Θὰ καθίσει ἔμπρὸς στὸ ἀνεμίδ, θὰ βάλει ἀριστερά της τὴν ἀνέμη στημένη σ' ἓνα κομματί βαρὺ ξύλο, γιὰ νὰ μὴ κουνιέται δῶθε κείθε, θὰ περάσει μιὰ θηλειὰ νῆμα στὴν ἀνέμη, θὰ βάλει στὸ ἀνεμίδ ἓνα μασοῦρι (2), θὰ βροῖ τὴν ἄκρη τοῦ νήματος, καὶ θὰ τὴν τυλίξει λίγο στὸ μασοῦρι. Θὰ πιάσει τὸ χεροῦλι τοῦ ἀνεμιδιοῦ καὶ θὰ τὸ γυρίσει. Μὲ τὸ γύρισμα τοῦ ἀνεμιδιοῦ γυρίζει τὸ μασοῦρι, καὶ φορτώνεται νῆμα. Ἄμα μαζευτῆ ἀρκετό, ὅσο δηλ. ξαίρει ἡ ὑφάντρα, θὰ κόψει τὸ νῆμα. Θ' ἀλλάξει τὸ μασοῦρι καὶ θὰ κάμει τὴν ἴδια δουλειά. Ἄμα ἔτοιμάσει καμμιά δεκαριά μασοῦρια, μπαίνει στὸν ἀργαλειό. Βάζει στὴ σαῖτα ἓνα μασοῦρι, πατεῖ τὶς πατῆθρες μὲ τὴ σειρὰ, ἀνεβοκατεβαίνουν τὰ μιτάρια, τακτοποιεῖ τὸ στημόνι ἀνάμεσα στὰ μιτάρια, ἂν τυχὸν καὶ εἶναι μπερδεμένα, τραβᾷ τὸ ξυλόχτενο ἑλαφρὰ, γιὰ νὰ στρώσουν οἱ κλωστὲς καὶ ρίχνει ἀπ' τὰ δεξιὰ τὴ σαῖτα σιγὰ σιγὰ ἀνάμεσα στὸ στημόνι. Βγαίνοντας σι' ἀριστερὰ ἡ σαῖτα, τραβᾷ τὸ ξυλόχτενο νὰ στρώσει τὸ νῆμα, πατεῖ τὶς πατῆθρες καὶ ἀρχινᾷ τὸ ὕφασμα. Ἔτσι θὰ ρίξει τὴ σαῖτα 7 φορὲς, ὅπως καὶ τὸ δίμητο, πατώντας πρῶτα τὶς δυὸ μεσαῖες πατῆθρες. Ρίχνει πάλιν τὴ σαῖτα, σηκώνει τὸ δεξιὸ πόδι, γιὰ νὰ πατίσει τὴ δεξιὰ ἔξω πατῆθρα. Ρίχνει τὴ σαῖτα, σηκώνει τὸ δεξιὸ πόδι, γιὰ νὰ πατίσει τὴ δεξιὰ ἔξω πατῆθρα.

1) Μήπως. 2) Καλαμάκι μικρὸ σὲ πάχος μικροῦ δακτύλου καὶ μᾶκρος 0,08—0,10 τοῦ μ.

Όταν θ' ἀρχίσει νὰ κάνει τὸ καθ'αυτοῦ «κ'τάκ'», (1) τὰ πόδια θὰ πατοῦν τὸ ἓνα τὴ δεξιὰ ἔξω καὶ τὸ ἄλλο τὴ ζερβιά ἔξω πατήθρα. Ρίχνει τὴ σαίτα καὶ κατόπιν πατεῖ τις δυὸ μεσαῖες πατήθρες. Τὸ ἓνα «κ'τί» τελειώσει. Κατόπιν ρίχνει τὴν σαίτα καὶ τὸ δεξιὸ πόδι πατεῖ τὴν δεξιὰ ἔξω πατήθρα. Ρίχνει τὴ σαίτα καὶ τὸ ζερβιὸ πόδι πατεῖ τὴν ζερβιά ἔξω πατήθρα. Οἱ κλωστὲς γίνκαν δύο. Ρίχνει τὴ σαίτα καὶ πατεῖ τὴν δεξιὰ μεσαία πατήθρα. Ρίχνει σαίτα καὶ πατεῖ τὴν ζερβιά μεσαία πατήθρα. Οἱ κλωστὲς γίνκαν τέσσερις. Ρίχνει σαίτα καὶ πατεῖ τὴν δεξιὰ ἔξω. Ρίχνει σαίτα καὶ πατεῖ τὴν ζερβιά ἔξω. Οἱ κλωστὲς γίνκαν ἔξη. Ρίχνει τὴν σαίτα καὶ πατεῖ τις δυὸ μεσαῖες πατήθρες. Κλείνει τὸ «κ'τί». Οἱ κλωστὲς γίνκαν ἑφτά. Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο ὑφαίνεται ὄλο τὸ πανί.

*Αν στὸ μεταξὺ ὑφαίνοντας κόβεται ἡ κλωστή τοῦ στιμονιοῦ ἀρχινοῦν οἱ βρυσιές: «τοῦ γέρομο, οἴλ' τ' μέρα κόβητι! Σάβανον θὰ σὶ φκιάσου γέρομο κὶ κόβησι!» κ.τ.π

*Αμα ὁμοῦ στρώσει καὶ φρουγατίζει τὸ ὕφασμα, τότε ἀρχινᾷ καὶ τὸ τραγοῦδι :

(Κατ' ἀπαγγελίαν Χρυσοπούλας Χ. Τερζάκι ἐτῶν 40)

Νὰ (2) κόρη, νὰ διαβάτισσα, νὰ μικροπαντρομεμένη,
πολὺ ψηλὰ ποὺ κάθουνταν τὴ θάλασσα γυναντεΐει,
σὲ χρουσταλένιο ἀργαλειὸ σὲ φιλιδισένιο (3) χτένι,
κὶ τὴ σαίτα π' ὄριχνι οὔλο μαργαριτάρι.

5 Πέροσι κὶ προαμητητὴς κὶ τὴν καλημηθράει·

— «Καλήμηθρας σ' μάθ' κόρη μου» — «Καλῶς τον τοὺν διαβάτη.»

— «Κόρη μου δὲν βαντροεύηση προαμητητὴ δὲν παίρνεις;»

— «Καλέ μ' νὰ σκάσ' οὐ μαῦρος σου τοῦ λόγου ποὺ μοῦ εἶπες
νέχω ἄντρα στὴν ξενητεῖα τώρα δώδρηκα χρόνια

10 νόνηθρη κὶ ὄντι φάνηκι κὶ ὄντι γραφὴ μὶ στέλνει,

— κὶ τώρα μὶ στέλνει νὰ γραφὴ πικρὴ φαρμακουμένη».

— «Νεγὼ εἶμι κόρη μ' ἄντρας σου, ἡγὼ εἶμι τὸ ταῖρι σ'».

— «Δεῖξι μ' σημάδια δὴ σπιτιοῦ κὶ δὴ σημάδια ἔχω».

— «Νέχεις μηλιά στὴν πόρτα σου κὶ χαντζηριά στ' ἄντλή σου».

15 — «Δεῖξι μ' σημάδια δὴς κορμιοῦ κὶ δὴ σημάδια ἔχω».

— «Νέχεις ἡλιά στὸ μάγουλο σ' κὶ χαντζηριά στὰ στήθη σ'».

ἢ καὶ τὸ παρακάτω ποὺ ὅσο καὶ ἂν εἶναι χορευτικὸ, τὸ τραγουδοῦν καὶ στὸν ἀργαλειό :

(Κατ' ἀπαγγελίαν Παναγιώτη Μπουτράκη ἐτῶν 54)

— *Αχ! Πουλὰκι πάει καὶ λάλησι ψηλὰ πάν τὸ σαράγι (4).

Σὰν τ' ἄκουσι βασίλισσα πὸ μέσ' ἀπ' τὸ σαράγι

1) = κουτάκι, τετραγωνάκι. 2) = μνιά.

3) Ἐλεφαντιδόδοντο. φίλ=ἐλέφας. δίς=δόντι Λ. Τ. 4) Παλάτι Λ. Τ.

Εικ. 5.—Σαντόλι από άλατζά και ποκάμισσο γυναικειό όπως φοριόταν.

- «Πουλί μ' νάχω τ' λαλίτσα σου καί τήν ψιλὴ λαλίτσα σ'».
 — «Ἄχ! τί ἄρησις βασίλισσα μ' πὸ μένα τ' ἀγηρογοποῦλι ;
 5 βάι! σὺ τρῶς τὸ λαμπρὸ ψωμί κι' ἐγὼ τ' ἀγριολάθρι,
 σὺ πίνεις τὸ γλυκὸ κρασὶ κι' ἐγὼ θηλὸ νηράκι,
 σὺ κοιμᾷσι στὰ στρώματα κι' ἐγὼ στ' ἀγριοκλαράκι».

Κατὰ τὴ χρήση ποὺ θὰ κάνει τὸ ὕφασμα βάζει καὶ ἀνάλογο χροματισμένο νῆμα. Μὲ τέτοιο ὑφάδι κάνουν φουστάνια καὶ ὅ,τι ροῦχο θέλουν, ἀκόμη δὲ καὶ «μακάτια» (1) γιὰ τὰ μιντέρια, ποὺ τότε τὸ νῆμα βάζεται χονδρότερο. Μπορεῖ νὰ τὸ κάνει τότε καὶ ἀπὸ μαλλί.

6. Γυναικεῖες ἐνδυμασίες.

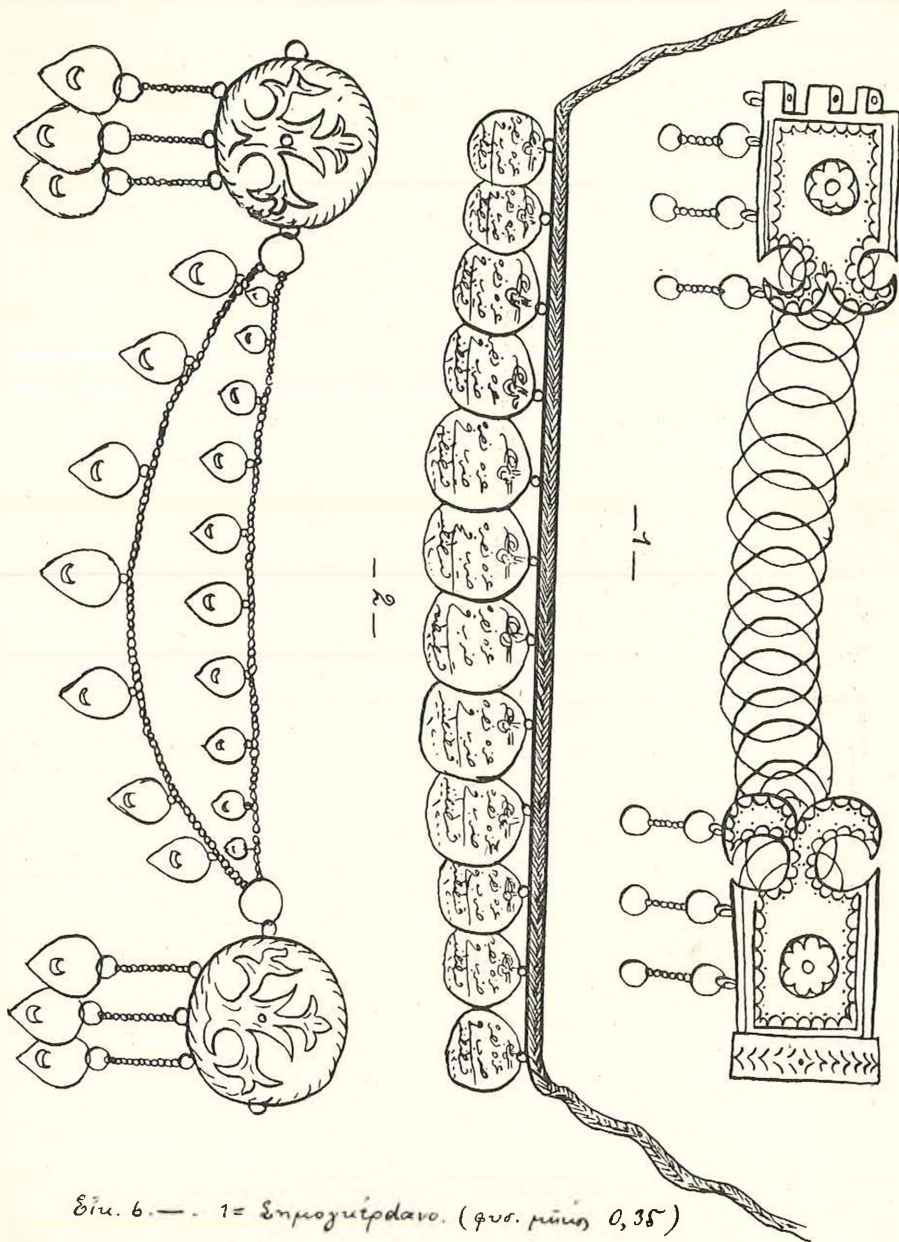
Στὰ παλιὰ χρόνια σπάνια οἱ Δογανκιοῦτισσες ἀγόραζαν ὑφάσματα ἀπ' τὸ παζάρι γιὰ νὰ κάνουν τὶς φορεσιές των, ὅπως καὶ τῶν ἀντρῶν. Ὅλα ἦσαν σπιτίσια, βαμβακερὰ εἶτε μάλλινα. Τὰ μεταξωτὰ ὡς λεπτὰ δὲν ἐπροτιμῶντο. Ἡ ἐνδυμασία τῶν προῦ τοῦ 18ου ἔτους κοριτσιῶν δὲν διέφερε καθόλου τῆς τῶν μεγαλυτέρων, Ἡ ἴδια κόψη, ὁ ἴδιος τρόπος ντυσίματος. Ὅταν ἐπρόκειτο νὰ βγοῦν στὸ χορὸ ἢ σὲ κανένα «δουγοῦν» (2), φοροῦσαν πρῶτα τὸ «πκάμσο» καμωμένο ἀπὸ ὕφασμα λευκὸ σπιτίσιο. Τὸ μᾶκρος του ἐφθανε ἕως τοὺς ἀστραγάλους καὶ εἶχε πρὸς τὴν κάτω ἄκρη «βιβίλα» (3), τὰ δὲ μανίκια «τσιουμπάρια» (4). Κοίμπωνε στὸ λαιμὸ. Γιὰ σόβρακο οὔτε λόγος νὰ γίνεται. Ἄγνωστο πρᾶγμα. Ἄς τολμοῦσε νὰ φορέσει καμιμὰ καὶ νὰ τὴν ἰδοῦν. Τραγοῦδι μέσα στὸ χωριό! Ἐπάνω στὸ «πκάμσο», ἀν ἦτο χειμῶνας, φοροῦσε τὴ «φστάνα» (5) ἢ «τιρλίγια» (6). εἰ δὲ μὴ τὸ «σαντάλ» (7), ὅμοιο στὴν κόψη καὶ γαρνίρισμα τῆς «φστάνας». Ἡ «φστάνα» καὶ τὸ «σαντάλ» εἶχαν μᾶκρος ἕως τὰ γόνατα καὶ ἐμπρὸς στὸ στήθος ἔφεραν διάφορα γαρνίρισμα ἀγοραστά, ποὺ τὰ ἔραβαν στὰ μέρη ποὺ ἤρχοντο γύρω στὸ στήθος. (Κοίτα εἰκ. 5 σ. 52). Ἐπάνω ἀπ' τὸ «σαντάλ» φοροῦσαν ποδιὰ μάλλινη μαύρη, ποὺ οἱ γούγιες τῆς εἶχαν δυὸ τρεῖς σειρές ριχμένο «φελεμέν» καὶ τὸ ὁποῖον κατὰ τὸ βᾶψιμο δὲν βάφει καὶ φαίνεται ἄσπρο, πρὸς τὰ κάτω δὲ εἶχε μικρὲς φροντίτσες ἀπ' τὸ ἴδιο ὕφασμα. Στὰ πόδια φοροῦσαν «τσοράπια» μάλλινα ἄσπρα καὶ «γόβες» (=σκαρπίνι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης).

7. Διακόσμηση.

Ἄς ἔλθουμε τώρα στὴ διακόσμηση τοῦ κοριτσιοῦ ἢ τῆς νύμφης. Στὸ κεφάλι φοροῦσαν φρέσι μὲ φροῦντα πλακωτὴ πρὸς τὰ πίσω καὶ ἐπάνου «τε-

1) Στενόμακρο σκεπάσματα τοῦ καναπέ. 2) Γάμος (Α.Τ.) 3) σχέδιο ραψίματος ὅμοιο μὲ κείνο ποὺ κάνουν οἱ ράφτες τὶς κουμπότρυπες. 4) Εἶδος δαντέλλας μὲ μεταξωτὴ ἄσπρη κλωστή καὶ δουλεμένη μὲ βελόνι.

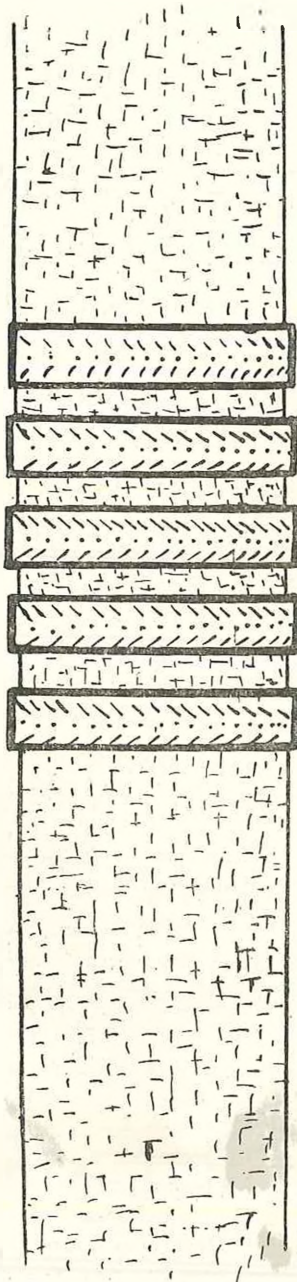
5+6) Φόρεμα χωρὶς μανίκια ἀπὸ σαγιάκι σπιτίσιο. 7) Ὅμοιο μὲ τὰ προηγουμένα ἀλλὰ καμωμένο ἀπὸ σπιτίσιο ἀλατιζιά (=ὕφασμα βαμβακερὸ καὶ ριγωτό) (Κοίτα εἰκ. 5).

Εἰκ. 6. — 1 = Σημογυρδανό. (φυσ. μήκος 0,35)

2 = Ἀρμαδιά. (" " 0,35 ἐκτός ἀπό 9/15 ἄκρας)

3 = Κόσμησι καὶ γαρυγυρδανό (ἀκαθοριστὸν μήκος)

-1-

-3-

-2-

Fig. 7. —
 1 = Συμποσίριον
 2 = Τυξήλιον
 3 = Τυξήλιον.

πελήκ» (1). Γύρω γύρω στὸ φέσι ἔβαζαν τὰ «μαρτζέλια» (2) καὶ ἀπάνου τὸ «μαγνάδι» (3). Ἐπὶ τὸ γύρο ποὺ σχημάτιζε τὸ φέσι μὲ τὰ «μαρτζέλια» καὶ τὸ «μαγνάδι» κρεμοῦσαν γύρω στὸ πρόσωπο «ζαρηφλήκια» (4) καὶ διάφορες λεπτὲς ἀλυσσιδίτσες. Στὸ λαιμὸ φοροῦσαν «σημογκέοδανο» (5) (βλ. εἰκ. 6.) καὶ πρὸς τὰ κάτω ἐπάνω στὸ στήθος ἀκολουθοῦσαν τὰ φλουριά, ὁ σταυρὸς καὶ οἱ «ἀσμόκοπτες» (6). Στὴ μέση φοροῦσαν τὸ «σημοζούναρο» (7). (βλ. εἰκ. 7.) Πίσω ἀπ' τὰ μαλλιά, ποὺ ἐπλέκοντο σὲ ὦ—9 πλεξοῦδες κρεμοῦσαν τὰ «πλέχτια» (8). Ὅταν ὅμως μιὰ ἐγίνετο νύμφη ἔξω ἀπ' τὰ παραπάνου στολίδια φοροῦσε καὶ γούνα, ποὺ τὸ ἔξωτερικὸ τῆς κατεσκευάζετο ἀπὸ τσόχα μαύρη (=ἔριοῦχον), τὸ δὲ πρόσωπο ἐσκεπάζετο μὲ τὸ «δουβάκ» καὶ ἀπ' ἐπάνω τρέσσοις κρεμασμένες ἀπ' τὰ «μαρτζέλια».

Τώρα ὅλα αὐτὰ σχεδὸν κατηργήθησαν.

**ΠΩΣ ΚΑΙΓΑΝ ΤΟΥΣ ΝΕΚΡΟΥΣ ΤΩΝ ΣΤΟ ΚΩΣΤΗ, (9) ΧΩΡΙΟ ΤΗΣ
ΑΝ. ΘΡΑΚΗΣ ΚΑΙ ΤΑ ΓΥΡΩ**

Ἡ συνήθεια νὰ καίνε τοὺς νεκροὺς μ' ἄλλες συνήθειες ἀρχαῖες βαστοῦσαν στὰ γύρω χωριά τῆς Βύζας, χωριά φημισμένα γιὰ τὰναστενάγια.

Ἡ ἐκκλησία εἶχε ἐμποδισμένη τὴ συνήθεια αὐτὴ μὲ διαταγές, ἀφορισμοὺς κι ἐπιτίμια, ἀλλὰ δὲν ἦταν εὐκόλο πράγμα νὰ τοὺς ξεκολλήσει τοὺς χωρικοὺς ἀπὸ τὶς συνήθειές τους. Στὸ Κωστή ἐνῶ φαινομενικὰ οἱ κάτοικοι συμμορφόνονταν, στὰ κρυφὰ τὶς νύχτες ξεθαύονταν ἔκαιγαν τοὺς νεκροὺς. Ἄμα δηλ. τέλειωνε ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἀκολουθία, ὁ νεκρὸς θαύονταν στὰ λημόρια ὅπως ὄριζε ἡ ἐκκλησία. Τὴν ἴδια ὅμως νύχτα ξέθαναν τὸ νεκρὸ οἱ συγγενεῖς καὶ τὸν ἔκαιαν. Μετέφερναν τὸ κορμί του ἔξω ἀπὸ τὸ χωριό, κοντὰ στὸ γειτονικὸ δάσος (ἔκει ὑπῆρχαν τὰπάτητα κι ἀνεμετάλλευτα δάση τῆς Στροάντζας) καὶ τὸν κρεμοῦσαν ἀπὸ ἓνα δέντρο, ὥστερα ἔμπηγαν ἀνάμεσα στὰ δάχτυλά του (ποδιῶν καὶ χεριῶν) δαδιά κομματάκια καὶ τὰναβαν. Μὲ τὰ ξυλαράκια τοῦτα ἔπαιρνε φλόγα ὅλο τὸ κορμί καὶ ἔτσι λίγο· λίγο γίνονταν στάχτη, ποὺ τὴν μάζευαν σὲ θήκη ἢ σ' ἓνα σταμνὶ καὶ τὸκρυβαν σὲ μυστικὸ μέρος τοῦ σπιτιοῦ.

Π. Π. Χ.

1) Ἀσημένια πλάκα στρογγυλὴ σκαλιστὴ ποὺ εἰκονίζει τὴν Παναγία ἢ ἅγιον· 2) φλουράκια στὴ σειρὰ ραμμένα ἀπάνου στὸ ὕφασμα· 3) μεταξωτὸ κόκκινο κρέπι· 4) ἀλυσσιδίτσες μὲ φλουράκια· 5) ἀλυσσόπλεχτο περιδέραιο· 6) στρογγυλὰ πλακάκια σκαλισμένα ἀπ' ἐπάνω· ἀπὸ μέσα εἶναι ἀγκυλωτὰ γιὰ νὰ σκαλώνουν στὸ μέρος ποὺ θέλουν· 7) ζώνη ἀπὸ ὕφασμα ποὺ ἀπ' ἐπάνω τῆς ἔχει περασμένα καμμιά σαρανταρὰ κομματάκια ἀσημένια· 8) δεκάρες τούρκικες ραμμένες στὴ γραμμὴ ἐπάνω σὲ ὕφασμα, ποὺ πρὸς τὰ κάτω ἔχουν φουντίτσες. Τὰ μὲ εἰκοσάρες (μεγαλύτερα) λέγονται «πλεχτέοι» καὶ ράβονται ἐπάνω στὶς πλεξοῦδες, ἐνῶ πρὸς τὰ κάτω ἀκολουθοῦν τὰ «πλέχτια». Γιὰ τὰ κοσμήματα αὐτὰ κοίτα τὶς εἰκόνες 6 καὶ 7.

9) Τὸ Κωστή, Μπροντίβο καὶ ἄλλα χωριά, ἔγιναν Βουργαρικὰ ἀπὸ τὸν καιρὸ τοῦ Μεγάλου πολέμου, (1918) κ' οἱ Ἕλληνες κάτοικοί τους εἶναι τώρα σκόρπιοι στὴ Μακεδονία καὶ Δυτ. Θράκη καὶ τὴ Θεσσαλία, ὅπου μετέφεραν καὶ τὶς συνήθειές τους.

Α'. ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ΑΝ. ΘΡΑΚΗΣ

1. — **Ἅγιος Παντελεήμονας**. — Τυφλοὶ κοιτῶσι στὸν Ἅγιο Παντελεήμονα.
Ὅταν ζητοῦν ὅλοι ἀπὸ τὸ ἴδιο ἄτομο. Π. Π. 7 κ. ἄ.
2. — **Ἄλλος**. — Ἄλλ' σπέρνουν κί θερίζουν κί ἄλλ' τρῶν καὶ μακαρίζουν.
Γιὰ τοὺς κληρονόμους καὶ τυχεροὺς. Π. Π. 89.
3. — Ἄλλ' σκάφτουν κί κλαδεύουν, κί ἄλλ' πίν' καὶ μεθοῦν.
Οἱ κληρονόμοι. Π. Π. 122.
4. — **Ἄλλοῦ**. — Ἄλλοῦ τὰ κακαρίσματα κί ἄλλοῦ γεννάει ἢ ὄρνιθα.
Π. Π. 38 κ. ἄ.
5. — **Ἀράπης**. — Τὸν ἀράπ' κί ἂν σαπουνίζῃς ἄδικα τὸν κόπου κίνας.
Τὸ φυσικὸ δὲν ἀλλάζει. Π. Π. 12 κ. ἄ.
6. — **Ἀρρώστεια**. — Ἡ ἀρχοντιά κί ἡ ἀρρώστεια φαίνονται ἀπὸ ἀλάργα.
Π. Π. 3.
7. — **Ἀρχοντας**. — Τοῦ ἀρχοντα ἡ πέτρα στὸ πουτάμ' δὲ βουλιάζ'.
Πάντοτε ὁ πλούσιος ἰσχυρός. Π. Π.
8. — **Ἀρχοντιά**. — Ἀρχοντιά κί ἄδεια κοιλιά.
Ὁ ψευτοπερήφανος. Π. Π. 4.
9. — **Ἀφίνω**. — Ν' ἀφήσουμε τοῦ γάμου νὰ πᾶμι γιὰ πουργάρια.
Μικρολογίες. Π. Π. 26.
10. — **Βρέχω**. — Λάδ' βρέχ' πιπέρ' χιουνίζ'.
Γιὰ τὸν ἀμέριμνο κί ἄδιάφορο.
11. — **Γελῶ**. — Ὁπχοῖος γελᾷ, τοῦ σπίτ' ντου πέφτ' καὶ τὸν πλακῶν'.
Ὁ ἀνεφχαρίστητος. Π. Π. περιγελῶ 316.
12. — **Γλῶσσα**. — Ἡ γλυκεῖα γλῶσσα δγάζ' τοῦ φίδ' π' τὴ ντρόπατ'.
Τὸ καλὸ φέροσιμο νικᾷ. Π. Π. 61.
13. — **Δέρονω**. — Φτιγί' τοῦ γουμάρ κί δέρον τοῦ σαμάρ'. ἢ
Δὶ μπούρ' νὰ δεῖρ' τὸ γαδοῦρ' κί δέρ' τοῦ σαμάρ'.
Ἄδικία. Π. Π. 36.
14. — **Δουλεύω**. — Δούλευγε τοῦ καλουκαῖρ' νὰ χουρεύς τοῦ χεμιῶνα.
Γιὰ τοὺς προνοητικούς. Π. Π. 24.
15. — **Ἐνας**. — Γιὰ τοῦ ὕψους γιὰ (=ἦ) τοῦ βάθους.
Ἀποφασιστικότης χοιιάζεται. Π. Π.
16. — **Ἐπιδέξιος**. — Καὶ τὰ μεταξουτὰ θρακιά θέλν ἑπιδέξιου κώλου.
Γιὰ τοὺς παινεσιώρηδες. Π. Π. 2 (1) κ. ἄ.

1) Οἱ παροιμίες τοῦ κ. Πολ. Παπαχριστοδούλου παρεπέμφθησαν ἀπὸ τὴν Δδα Μ. Ἰωαννίδου τοῦ Λαογραφ. Ἀρχείου.

- 17.—**Ἐχω.**—Ἄλλι πού τῶχ' ἢ κούτρα νὰ κατιθάς' ψεῖρες.
 Ὁ ἀδιόρθωτος. Π. Π. 7 (225)
- 18.—**Τὶ ἔχ' ἰσ Γιάνν' ;**—Ὁ, τ' εἶχα πάντα.
 Ὁ ἀμελής και τεμπέλης. Π. Π. 176 (59) κ. ἄ.
- 19.—**Θεός.**—Ὅντες δίν' οὐ Θεός τ' ἀλεῦρ', ὁ διάβουλος παίρν' τοῦ σακκί.
 Ὁ ἄτυχος. Π. Π. 197 (96) κ. ἄ.
- 20.—**Θρέφω.**—Θρέφε φίδ' τοῦ χειμῶνα, νὰ σὶ φάγ' τοῦ καλουκκίρ'.
 Ἀχαριστία. Π. Π. 10 (9) κ. ἄ.
- 21.—**Θυμοῦμαι.**—Τὶ νὰ σὶ θυμηθῶ κρουμμῦδι μου;—Κάθε χαψιὰ κὶ δάκρ'.
 Π. Π. 12.
- 22.—**Θυμώνω.**—Θύμουσι ὁ Μιχαλός, γύρσε τοῦ θρακί τ' ἀλλιῶς.
 Γιὰ κείνον πού βλάπτει τὸν ἑαυτοῦ μόνος του. Π. Π. 1 (13).
- 23.—**Θύμουσι** οὐ τσουμπάνς και τὴν ἔκοψε στοῦ ντίπ. (=σύροισα).
 Ἐβλαψε μόνος του τὸν ἑαυτοῦ. Π. Π.
- 24.—**Καλό.**—Κάμ' τοῦ καλὸ και ρίξ' το στοῦ γιαλό.
 Μὴ περιμένεις ἀνταπόδοση. Π. Π. 19 (8).
- 24.—**Κατά.**—Κατὰ τοῦ μάγουλο χτύπα και τὸν μπάτσου.
 Νᾶσαι μέτριος. Π. Π. 19 (29).
- 26.—**Κατσιβελος.**—Τὸν κατσιβελος τὸν πάγαιναν γιὰ βασιλιά κὶ αὐτὸς ἤλεγε :
 —Αὐτανὰ τὰ ξύλα τὶ καλὲς κουπάνες γίνδαι !
 Τὸ ἔμφοτο ἐνεργεῖ ἀλάθευτα. Βλ. Π. Π. Γύφτος 17.
- 27.—**Κεφάλι.**—Τοῦ φάρ' ἀπ' τοῦ κισοφάλ' βρουμάει.
 Φταῖνε οἱ ἀνώτεροι. Π. Π. 98 (8).
- 28.—**Κλέφτης.**—Φουνάς' ὁ κλέφτης νὰ φοβηθῆ οὐ νοικοκύρς.
 Γιὰ κείνους πού ζητοῦν μὲ ψευτοεπιχειρήματα ν' ἀποσκεπάσουν τὶς μπομπές τους. Π. Π. 99 (98).
- 29.—**Κρασί.**—Ρίξ' νικρὸ στοῦ κρασί σ'.
 Ἀπάλυνε τὸ θυμὸ σου, τὶς ἀπαίτησές σου. Π. Π. 14 (52).
- 30.—**Λέγω.**—Εἶπ' οὐ γάϊδαρους τὸν πετνὸ χουντροκέφαλου,
 Γιὰ κείνον πού δὲ βλέπει τὰ δικά του σφάλματα. Π. Π. 68 (142).
- 31.—**Δόγος.**—Τὰ λόγια τ' γλυκά και πέτρα ἢ καρδιά τ'.
 Γιὰ τὸν σκληρὸ και ἀλύπητο. Π. Π.
- 32.—**Δύκος.**—Οὐ λύκος τὴν τρίχα τ' ἀλλάς' τὴ γνῶμ' τ' δὲν ἀλλάς'.
 Κακὴ ἔξις. Π. Π. 30 κ. ἄ.
- 33.—**Ὁδὸ** λύκος τὸν ντουμμαλίδου (=ἐμιχλώδη) κερὸ ἀγαπάει.
 Εὐκαιρία. Π. Π. 15 (65) κ. ἄ.
- 34.—**Μάννα.**—Κοίταξι μάννα, πάρι θυγατέρα.
 Τὰ παιδιὰ μοιάζουν τοὺς γονεῖς. Π. Π. 60 (28)

- 34.—**Μεθυσμένος**.—Τὸν μεθυσμένου κι' ἄν κερνάς, ἔλα χαμένα τᾶχς.
Ματαιοπονία. Π. Π. 28.
- 35.—**Μέλι**.—Πιχίστερες μύγες πχιάν' κανένας μὲ τοῦ μέλ', πάρε μὲ τοῦ ξύδ'.
Ὁ καλὸς ὁ τρόπος νικά. Π. Π. 44 (16).
- 37.—**Μετρῶ**.—Πέντε μέτρα κι' ἓνα κόφτι.
Νᾶσαι προβλεφτικός. Π. Π. 29 (3).
- 38.—**Μοναχός**.—Οἱ πιασι (περισσοὶ) θέλνε πιασά κι' ὁ μοναχὸς ἀπ' ἔλα.
Π. Π. 27 (7) κ. ἄ.
- 39.—**Μωρός** (τρελλός).—Οἱ τρελλοὶ δὲ φορᾶν κουδούνια.
Ἀπὸ τὰ ἔργα τοὺς οἱ ἀνόητοι φαίνονται. Π. Π. 129 (73).
- 40.—**Νοικοκύρης**.—Ὅσα ξαίρ' οὐ νοικοκύρης δὲ δὴ ξαίρ' οὐ μουσαφίρς.
Π. Π. 50 (41).
- 41.—**Νύφη**.—Ἡ νύφ' ὄντας γεννηθῆ, τὴν πεθερὰ μοιάζ'.
Π. Π. 14 (47).
- 42.—**Εὖνω**.—Νὰ ξυέσαι μὲ τὰ δικά σ' τὰ νύχια.
Μὴ περιμένεις ἀπ' ἄλλους βοήθεια Π. Π. 10 (29) παροιμία.
- 43.—**Ὄνομα**.—Κάλλισυ νὰ θγῆ τοῦ μάτ' τσου πάρε τοῦ ὄνουμά σ'.
Ἡ σχηματισμένη γνώμη. Π. Π. 11 (6).
- 44.—**Ὄθραγός**.—Γῆ ὄρνιθα, ὄντας πίν' νιαρό, τοὺν οὐρανὸ κτάζ'.
—Γιὰ τὸν ἀγνώμονα. Π. Π. 7 (1) κ. ἄ.
- 45.—**Παιδί**.—Πῶς πᾶν, κόρακκ, τὰ πιδιάσ';—Ὅσου πᾶν κι' μυριζούν.
Ὁ τεμπέλης. Π. Π. 69 (52).
- 46.—**Παινεύω**.—Πχοιδὸς τοὺν παινάει τοὺν γαμπρό;—Ἡ τίμπλα ἢ πιθιρά.
Π. Π. 23 (2).
- 47.—**Πήττα**.—Ἀπὸ πῆττα πὸν δὲν τρῶς, τί οἱ μέλ' κιᾶν καγῆ.
Γιὰ κείνους πὸν δείχνουν ἐνδιαφέρο γιὰ ἀδιάφορα. Μὴ σὲ μέλλει γιὰ
τοὺς ἄλλους. Π. Π. 4 (1).
- 48.—**Πολός**.—Ὅπχοιους κυνηγάει πολλοὶ λαγοί, κανίαν δὲ πχιάν'.
Ὁ πολυτεχνίτης. Π. Π. 28 (31) κυνηγῶ 137.
- 49.—**Ποταμός**.—Ἀπὸ σιγανὸ πουτάμ' νὰ φουδάσι.
Ὁ ὑπουλος ἄνθρωπος. Π. Π. 21.
- 50.—**Πρίν**.—Ἀναψι τοῦ λυχνάρι σου προτοῦ νὰ σέβρει νύχτα.
Νᾶσαι προνοητικός. Π. Π. 2 (7).
- 51.—**Σάκκος** (σακκί).—Ἀδιανὸ σακκί λόρθιο δὲ στέκντι.
Ὁ φτωχὸς δὲν εἰσκακούεται. Π. Π. 4 (23).
- 52.—**Σίδερο**.—Ἡ σκουργιὰ τρώγ' τοῦ σίδερου κι' τοῦ νιρὸ τὴν πέτρα.
Ἡ ὑπομονὴ τὰ καταφέρνει. Π. Π. 8 (4).
- 53.—**Σπίτι**.—Ἄς εἶνε τὸ σπίτι μικρὸ κιὰς εἶνι δικό σ'.
Π. Π.
- 54.—**Στραβός**.—Τοῦ στραβὸ ξύλου ἢ φουτιὰ τοῦ σιάζ'.
Ἡ τιμωρία εἶναι χρειάζουμένη. Π. Π. 91 (19).

- 55.—**Ύπνος.**—Οὐ ὕπνου φουσκώνει μάγουλα καὶ ξεγυμνώνει κώλους.
Γεμπελιά. Π. Π. 24 (8).
- 55.—**Φτάνω.**—Ἢ κάτα (=γάτα) ὄντας δὲ φτάν' τοῦ ψάρ' λέγ'· θρουμάει.
Γιὰ τοὺς ἀνήμπορους. Π. Π. 2 (33). κ. ᾗ.
- 57.—**Φτωχός.**—Σὰ γίν' τοῦ πουτάμ' μέλ', ὁ φτωχὸς χάν' τοῦ κουτάλ' τ'·
Ὁ ἄτυχος. Π. Π.
- 58.—**Χαμαδός.**—Τοῦ χαμαδοῦ τοῦ γκατζόλ' (=γάϊδαρο) αὐλ' τοὺν ἀνεδαίν'.
Μὴ στέκεις ταπεινωμένος. Π. Π. χαμηλὸς 3.
- 59.—**Χορταίνω** (χορτασμένος) —Οὐ χορταμένους δὲν πιστεύ' τοὺν νηστικὸ.
Ἄγνοια τῆς ζωῆς. Π. Π. 17 (2)
- 60.—**Χρειάζομαι.**—Μᾶς χρειάζονται ἰνιὰ νὰ γίνουν δέκα.
Γι' αὐτοὺς ποὺ ἔχουν ἐλλείψεις. Π. Π. Βλέπε Π. Π. *Λεῖπω* 16 (21).
- 61.—**Χρωστῶ.**—Ἐχοῦμι ἓνα κὶ χρωστᾶμε δέκα.
Γι' αὐτοὺς ποὺ ἔχουν μεγάλες ἐλλείψεις. Π. Π. 12 (35) [Ἄχι ὁμως ὁμοία].
- 62.—**Ψεῖρα.**—Ἄντε, μουρὴ ψόφρα ψεῖρα, ποῦ σὶ θρῆκα κὶ σὶ πῆρα.
Π. Π. 13.

Β'. ΑΒΔΗΜΙΟΥ ΘΡΑΚΗΣ (1)

- 1.—**Ἀέρας.**—Ἐγίνες ἄπχιαστους ἀγέρας.
Γιὰ τᾶταχα παιδιὰ καὶ ἀνυπόταχα. Π. Π.
- 2.—**Ἀκούω.**—Ὅπ' ἀκοῦς πουλλὰ κεράσια πάρι μικρὸ καλάθ κὶ σύρι.
Γιὰ κείνους ποὺ δίνουν πίστη στὰ παχυὰ καὶ μεγάλα λόγια, στοὺς κω-
χησιόρηδες. Π. Π. 50.
- 3.—**Ἀλατίζω.**—Νὰ σάλατίσου μὶ τοῦ θριμμένου τοῦ ἔλας κὶ μὶ τοῦ ἀτσά-
κιστο τοῦ πιπέρ.
Ἄσσεια εἰρωνεία σὲ μορούς. ποὺ δὲ ξαίρουν τὶ κάνουν. Π. Π.
- 4.—**Ἄλλος.**—Ἄλλα λέει παπᾶς κιᾶλλα παπαδιά.
Λέγεται γιὰ κείνους ποὺ συνομιλοῦν καὶ δὲ συνεννοοῦνται καὶ λένε ἄλλ'
ἀντᾶλλον. Αὐτὸ γίνεται μάλιστα ὅταν συζητοῦν μερικὸὶ μὲ ζητή-
ματα ἀρηρημένα, μὴ ὄντας ἁμοῖοιοι· γι'αὐτό· λέγεται καί·
Μαζὶ χωρατεύουμι κὶ χώρια ἀκοῦμι. Π. Π.
- 5.—**Ἄλλου πχιάσι.**
Κύτταξε νάπατήσεις ἄλλον. Ἢ φρ. λέγεται ὅταν θέλει κανεὶς νάπατήσει
ἄλλον· ὑποσημαίνεται τὸ σκανδαλιῶδες καὶ τὸ χυδαῖο. Π. Π.

1) Οἱ παροιμίες ἐστάλησαν ἀπὸ τὴν κ. Ἐφην (Πλιάτσικα) Πανσελήνου ἀπὸ τὸ Ἀβδήμι καὶ παρεπέμφθησαν ἀπὸ τὴν Δίδα Μ. Ἰωαννίδου τοῦ Λαογραφ. Ἀρχείου.

- 6.—**Ἄλλοῦ.**—Ἄλλοῦ τοῦ κριθᾶρ κιᾶλλοῦ τᾶθγό.
Γιὰ κείνους ποὺ δὲν εὐεργετοῦν τοὺς πρώην εὐεργέτες τους, ἀλλὰ
ξένους, ἄλλους. Π. Π.
- 7.—**Ἀπό.**—Ἀποὺ τσ' κάπας τοῦ λαγκιόλ'.
Γιὰ κείνους ποὺ δὲν ἔχουν καμιὰ σχέση, καμιὰ συγγένεια μεταξύ τους.
Π. Π.
- 8.—**Ἀπό.**—Ἀπὸ τοῦ Μάη ὡς τὰ κιάσια.
Ἡ φράση αὐτὴ εἶναι σὰν κάποια προθεσμία. Τὴ λένε ἐμπαιχτικά σὲ
μικρὲς προθεσμίες, γιατί ὁ Μάιος δὲν ἀπέχει καθόλου ἀπὸ τὴν
ἐποχὴ ποὺ καρποφοροῦν οἱ κεραισιές. Π. Π.
- 9.—**Ἀραιός.**—Ἐὰ σκόρδα ὄσου εἶνι ἀργιὰ κιουφάλ' δένεον.
«Ἐν τῷ εὔ τὸ πολύ».
Π. Π.
- 10.—**Αὐτί.**—Δὲν ἰθρών' τᾶφτί τ'.
Γιὰ ἀνθρώπους ἀδιάφορους, ποὺ δὲν τοὺς μέλλει γιὰ τίποτα. Π. Π. 16.
- 11.—**Βγάξω.**—Αὐτὸς πουλιά δὲ θὰ βγάλ'.
Δὲν εἶναι ἱκανὸς νὰ φέρει σὲ πέρας τὴν ἐπιχείρησιν ποὺ ἀνέλαβε, ἢ
καὶ δὲ θὰ ζήσει. Π. Π.
- 12.—**Βγάξω.**—Ἐβγαλαμ' τὰ τριάμισ'.
Κερδίσαμε τὸ μεροκάματο ποὺ χρειάζεται γιὰ τὰ ἔξοδα. Π. Π.
- 13.—**Βλέπω.**—Ἄλιποῦ εἶδγε τὸν κώλους τς θάρσι γιαρὰς εἶνι.
Γιὰ κείνους ποὺ βλέποντας τὴν εὐτυχία ἢ τὴ δυστυχία τους ταράσσονται
καὶ ἐκτροχιάζονται ἀπὸ τὸν ἴσιο δρόμο. Π. Π.
- 14.—**Βοῖδι.**—Ἐνα βῶδ' τᾶλλο βουβάλ'.
Λέγεται σκωπτικά γιὰ τ' ἀνάμοστα κι' ἀσυμβίβαστα. Ἡ φράση παρ-
μένη ἀπὸ τὸ ζευγάριωμα στὸ ζυγὸ βοδίου καὶ βουβαλιοῦ. Π. Π.
- 15.—**Βρέχω.**—Κ' ἔτο' μουσκεμένα κι' ἔτο' θρεμένα.
Στὶς ὑποθέσεις ποὺ ἔχουν ἀμφίβολη ἔκβαση· ὁ πιὸ κατάλληλος τρόπος
τοῦ Γόρδιοῦ δεσμοῦ. Π. Π. 25.
- 16.—**Βρέχω.**—Πῆρε τὰ μπάρμπαλά τ' ἢ τὰ θρεμένα τ'.
Ἐφυγεν τροπιασμένος. Π. Π. 44.
- 17.—**Βρίσκω.**—Ἡύραμι κι' παίζουμ'.
Λέγεται ὅταν δὲν ἀρκοῦμεθα σὲ τίποτε, —ἐνῶ εἴμαστε ἱκανοποιημένοι—
ζητώντας περισσότερα. Π. Π.
- 18.—**Γουδί.**—Ἐοὺ γδι τοῦ γδουχιέρ', κι' τὸν κόπκνου στοῦ χιέρ.
Γιὰ κείνους ποὺ ἐπιμένουν στὰ ἴδια, καὶ γιὰ τοὺς πεισματάρηδες.
Π. Π. 7.
- 19.—**Γριά.**—Γλυκάθκι ἢ γριά στα σῦκα.
Γιὰ κείνους ποὺ καλοσυνηθίζουνε κένοχλοῦνε ζητώντας τὰ ἴδια.
Π. Π. 19.

- 20.—**Γυρεύω**.—Πὰ νὰ γυρέβς λαγοῦ μαλλιά.
Γιὰ κείνον ποὺ θέλει τ' ἀκατόρθωτα.
Π. Π. 18α (γυρεύει ὄχ τ' ἀγὸ μαλλί).
- 21.—**Δαγκάνω**.—Ἐγὼν ἔχ' δαγκαμέν'.
Εἶναι πολὺ μεθυσμένος. Π. Π.
- 22.—**Δέρω**.—Πουτὶ μουνὶ τοῦ δέρ',
Φράση ποὺ τὴ λέγανε στὶς Καρούς, κάπως σκανδαλώδικοι στὸν ἀκροατὴ
γιὰ τὴ σημασία της. Σημαίνει: «γιατὶ μόνο τὸν δέρνει»; ἀντὶ
πάντοτε. Π. Π.
- 23.—**Διάβολος**.—Διάδουλους κι τὸ πιτσι τ'.
«Ἐρρέτωσαν εἰς κόρακας». Γιὰ τὶς ἐκδουλεύσεις ποὺ δὲ γίνονται μάλιστα
ἀγνή πρόθεση. Π. Π.
- 24.—**Δίνω**.—Δόσι μ' τὴ μασιά, γιὰ νὰ πιάσου τὴ φουτχιά.
Δόσε μου τὰ μέσα γιὰ νὰ κάμω τὸ ζητούμενο.
«Δὸς μοι πᾶ στῶ καὶ τὰν γᾶν κινάσω.» Π. Π.
- 25.—**Δύο**.—Δυὸ καρπούζια μὲνα χέρ' δὲ πιάνται.
Γιὰ κείνους ποὺ καταπιάνονται μὲ πολλὰς δουλειὰς.
Ἦ παρ. Τ. Iki carpouz bir coltuca tassiamaz. Π. Π. 21.
- 26.—**Δύο**.—Δυὸ σέρτικες πέτρις.
Λέγεται σὲ ἀντρόγυνο ἢ συνεταιίρους ποὺ ἔχουν κοί δυὸ σκληρὸ κι ἀπό-
τομο χαρακτηῖρα κι ἀσυμβίβαστο. Π. Π.
- 27.—**Ἐλιά**.—Σὰ τν' ἑλιά μέσ' τὸ ξτέλ'.
Γιὰ ἓνα πράγμα ποὺ δὲν τὸ χορταίνει κανεὶς. Π. Π.
- 28.—**Ἐχω**.—Ἐχοῦμι κι' Ἄδον κι δν' ἄκρ' ἀμπέλ'.
Γιὰ τοὺς ἀσήμαντους ἀνθρώπους. Π. Π.
- 29.—**Ἐχουν** ὅσν τοῦ κόκκινου τάβγ'.
Τὸν περιποιῦνται μὲ ὑπερβολικὴ στοργή. Π. Π. Ἀγὸ 76 (·).
- 30.—**Ζῶ**.—Ζήσι χρονίστι, αὐτὸ μὴν τοῦ κάμτι ἢ αὐτὸ νὰ τοῦ κάμτι.
Ἐπιθυμία γεροντότερων καὶ συμβουλιὴ ἢ προτροπὴ ἢ ἀποτροπὴ.
- 31.—**Θαρρῶ**.—Θαρρεῖ ποὺ ἔχ χιλ τσίρ στοῦ καπάν.
Ἦ φράση λέγεται γιὰ κείνους ποὺ ἀδιαφοροῦν γιὰ τὴ φτώχεια τους
καὶ δὲν φροντίζουν γιὰ τίποτε.
Καπάν=ἀποθήκη πέτρινη, ὅπου βάνουν γι' ἀσφάλεια τὰ ἐμπορεύματα, λ. Τ.
Π. Π.
- 32.—**Θέλω**.—Θέλ' κ ἡ μίξους καδέ.
Γι' ἀνθρώπους ἀσήμαντους. Π. Π. 41 (15)
- 33.—**Θέλου** νὰ σὶ φάου, ἀπὸ πῶ νὰ σὲ δαγκάσου.
Γιὰ κείνους ποὺ ζητοῦν ἀφορμὴ καὶ πρόφαση νὰ βλάψουν. Π. Π.
- 34.—**Κάθε**.—Καθένας κυττάξ νὰ πλέξ τοῦ καλάθι τ'.
Ὁ καθένας φροντίζει γιὰ τὸ συμφέρον του. Π. Π.

- 35.—**Καρδιά.**—Κάμε τὴν καρδιά σ' φαρδγιά.
Παρηγοριά γιὰ κείνους ποὺ θλίβονται μάταια. Π. Π.
- 36.—**Κατά.**—Κατὰ σκούπα κι αὐλή.
Ἡ παροιμία λέγεται γιὰ κείνους ποὺ μὴ μπορώντας νὰ ἐπιβληθοῦν στοὺς ὑπηρετές, γίνονται ἔρμαια τῆς ἀτσαλιᾶς τους. Ἡ ἀνάλογη τιμὴ στὴν κάθε ἀξία. Τὴν παροιμία ἀκολουθεῖ φράση τουρκικὴ: «μποκτὰν ὀλοὺρ κιουρὲκ» = ἀπὸ τὰ περιττώματα λερώνεται τὸ φτυάρι. Π. Π.
- 37.—**Κατά.**—Κατὰ τοῦ φέσ κι τοῦ γαρύφαλο.
Ὅλα ἀνάλογα. Π. Π.
- 38.—**Κατήφορος.**—Πῆρ' ὁ στραβὸς κατήφορου.
Γιὰ κείνους ποὺ δὲν κρατιοῦνται καὶ πέφτουν ἀπὸ κακὸ σὲ κακό. Π. Π. 2.
- 39.—**Κατσαμάω** (κατσάριμ=φείγω).—Τὰ κατσαμάρουσι.
Τῶσκασε καὶ πάει. Π. Π.
- 40.—**Κεφάλι.**—Ἔχς βουργάγκο κεφάλ'.
Εἶσαι δηλαδὴ ξεροκέφαλος σὺ Βούργαρος. Οἱ Βούργαροι νομιζόντανε προνομιούχοι στὴν ξεροκεφαλιά. Π. Π. 133.
- 41.—**Κεφάλι.**—Πόσα ἀρνίσια κιουφάλια θὰ φάει ἀκόμα κείνους!
Λέγεται γιὰ τοὺς γερόντους, ποὺ ἀκόμα δὲ δείχνουν κανένα σημάδι παρκαμῆς. «Ἄρνίσια κιουφάλια» σημαίνει τοὺς νέους, ποὺ πολλοὶ θάποθάνουν μπροστὰ ἀπὸ τοὺς γέροντας. Τὴ λένε μὲ θυμὸ καὶ μὲ ζηλοτυπία τὴ φράση. Π. Π.
- 42.—**Κλωστή.**—Τῆς χαῖνιζος ἢ κλωστή δέκα πῆχες μακριά.
Γιὰ τοὺς τεμπέληδες.
Ὁ χαῖνις, ἢ χαῖνου=ὁ τεμπέλης, ἢ τεμπέλα. Π. Π. 17.
- 43.—**Κόρακας.**—Ἡ κόρακας τοῦ κουρακάκ' τ' κῆ γιὰχιλιὸνα τὰχιλουνάκ' τ'ς
Γιὰ κείνους ποὺ μόνο τὰ δικὰ τους πράματα καὶ τὶς δικές τους δουλειές βρίσκουνε σωστές. Π. Π.
- 44.—**Κορίτσι.**—Κρίμα τοῦ κουρίτσ', κἀκι τοῦ παλκάρ'.
Λέγεται σὲ ἀντρογόνα ποὺ δυστυχοῦν γιὰ ἀμοιβαῖα ἑλαττώματα καὶ τῶν δυοῶν. Π. Π.
- 45.—**Κορμί.**—Τοῦ κορμί μ' μπουμπουκιάζ'
Ἄπὸ τὶς θλιβερὲς ἐντυπώσεις αἰσθάνομαι φοβικίαση. Π. Π.
- 45.—**Κόσμος.**—Ψεύτικος κόσμος!
Ματαιότης ματαιοτήτων τὰ πάντα ματαιότης. Π. Π.
- 47.—**Κουκί.**—Κ'κὶ εἶδανα κῆσκασι.
Γιὰ τὰ παιδιά, ὅταν μοιάζουν καταπληχτικὰ τοὺς γονιοὺς τους. Π. Π. 19 (8).

- 48.—**Κουφός**.—Στή κουφού τήν μπόρτα ἔσο θέλς ἔρόντα.
Γιάνθρωπους πού δὲν παίρνουνε εἴδηση εὐκόλα ἢ καὶ πού δὲν πείθον-
ται εὐκόλα ἀπ᾿ἄλλους. Π. Π. 43 (9).
- 49.—**Κρασί**.—Δός κρασί, Κύριε.
Δόξα σοι, Κύριε. (Λογοπαίγνιο).
- 50.—**Κρεμῶ** (Κρεμιέμαι).—Στοῦ Μπαλίκ Παζάρ ἕνας παπᾶς κρέμιτι.
Ἡ φράση λέγεται, ὅταν λυθῇ ἡ ζώνη κανενὸς καὶ κρέμεται δίχως νὰ τὸ
πάρει μυρωδιά.
ἽΟ Παπαθανάσ' κρέμται, λένε σὶς Σαράντα Ἐκκλησιές. Π. Π.
- 51.—**Κύριος**.—Κύργια φύλαγι.
Κύριε φύλαττε. Ὅσες φορὲς οἱ γυναῖκες ἀκούσουν φοβερὴ διήγηση ἢ
δυστύχημα ἢ κακὸ τίποτε, κάνοντας τὸ σταυρὸ τους, λένε μὲ θαι-
μασμὸ καὶ φόβο τούτη τὴν παράκληση. Π. Π. 9.
- 52.—**Δείπω**.—Οὐλα τᾶχ' ἢ χαδιμέν' μόν' ἢ φέριτζες τν' ἢ λείπ'.
Γιὰ ἀνθρώπους πού στεροῦνται τὰ πιὸ ἀναγκαῖα, πού δὲν τᾶχουν,
καὶ φροντίζουν γιὰ τὰ περιττά. Π. Π. 37 (7).
- 53.—**Δόγος**.—Τὰ λόγια σ' μισὸ φουντοῦκ' δὲ γισομίζουν.
Γιὰ κείνους πού μιλοῦν ἀνόητα καὶ κενά. Π. Π.
- 54.—**Δουλοῦδι**.—Ἐνζ λουλοῦδ' εἶσι, πού ἔπσιους σὶ μυρίζ' ἢ μύτη τ'
κουρών'.
Λέγεται γιὰ κείνους, πού φαίνονται ἔλκυστικοὶ στὴν ἐπιφάνεια, ὅμως
στὸ βάθος εἶναι τάντίθειο. «ἔξου κούκλα κιὰπού μέσα πανοῦκλα». Π. Π.
- 55.—**Μαγειρεύω**.—Ὅσα τζάκια καπνίζουν, δὲ μαγειρέβνζ.
Τὰ φαινομενικῶς καλά. Π. Π. 11 (14).
- 56.—**Μακροῦ**.—Μὴν πᾶς μακροῦ.
Μὴ ζητᾶς ἄλλο τίποτε. Λέγεται τὸ πλεῖστον γιὰ παιδιὰ πού ἔχουν
τὰ κουσούρια τῶν γονιῶν τους ἢ συγγενῶν τους. Π. Π.
- 57.—**Μαλλιὰ**.—Τὰ μαλλιὰ μ' στήν κουρφή μ' μαζώθηκαν.
1) Ἐφοικίασα ἀπὸ φόβο. 2) Δὲ ξαίρω τί κάνω ἀπὸ ταραχή.
Π. Π. βλ. Π. Π. τρίχα 21 (30).
- 58.—**Μάτι**.—Μάτ' δὲ μπορῶ νᾶνοίξου.
ἽΟ ἀπησχολημένος πού δὲν εὐκαιρεῖ νᾶπομακρονηθῇ ἀπ' τὴ δουλειά του.
Π. Π.
- 59.—**Μαῦρος**.—Νέγρα μαῦρα καὶ σκοτεινά.
Φράση μεμφίμοιοις κιᾶπελιστικῇ, ὅταν ἐλφεινολογοῦμε τὶς πράξεις κά-
ποιου. Π. Π.
- 60.—**Μπάλλωμα**.—Μπάλουμα σὲ μπάλουμα κι ραφή δὲ φαίνιτι.
Λέγεται ἀπὸ τὴ μεταφορὰ ρούχων παλιῶν πρὸς ἐκείνους πού δὲν ἔχουν
καμιὰ ἔλκυστικότητα καὶ χάρη. Π. Π.

- 61.—**Μπαλλώνω**.—Τὰ παλιά μπαλώνς, τ' ράματα χαλνάς.
 "Όταν κανείς μάταια προσπαθῆ νὰ διορθώσῃ τ' ἀδιόρθωτα καὶ ξεοδεύει
 ἄδικο κόπο. Π. Π.
- 62.—**Μπαρούτη**.—Φουχτὲς ἔφαγαν καὶ μπαρούτια βγάζουν.
 Λέγεται γιὰ κείνους ποὺ ποτέ τους δὲν εἶναι προσηνεῖς, ἀλλὰ πάντοτε
 θυμωμένοι καὶ ἀγοῖκοι καὶ βρίζουν καὶ τοὺς εὐεργέτας τους.
 Π. Π.
- 63.—**Μυαλό**.—Τὰ μυαλά σ' κὶ μιὰ λίρα κὶ τ' μπουγιατζῆ ἢ κουπανίδα.
 Γιὰ κείνους ποὺ μιλοῦν ἀνόητα ἢ ἀσύφορα. Π. Π. 26 (2).
- 64.—**Μύγα**.—Σὰν τὴν μύγα μέσ τὸ γάλα.
 Γιὰ κείνους ποὺ μὲ τὴν ἐμφάνισή τους γεννοῦν ἀτμόσφαιρα δυσμενῆ.
 Π. Π. 16 (5).
- 65.—**Μυαλό**. Μὲ τοῦ μυαλοῦ ἤβρανα κὶ τοῦ Θεοῦ. Βλ. Π. Π. νοῦς 72 (70).
- 66.—**Μύλος**.—Κεχλιτὸ νερὸ μύλους δὲ γυρίζ'.
- 67.—**Μυρίζω**.—Παλαμίδα τὸν μυρίζ'.
- "Αρχεται νὰ ξυπνᾷ ἢ γενετήσιος ὁρμή. Π. Π. 9.
- 68.—**Μπρός**.—"Εβανάνη τὸν τρελλὸ νὰ βγάλ' τοῦ φιδ' ἀπὸ τ' τρύπα.
 Γιὰ τοὺς ἀνόητους, ποὺ καταπιάνονται μὲ δουλιές ἀνώτερες ἀπὸ τὴν
 ἱκανότητά τους. Π. Π. 3 κ. ἄ.
- 69.—**νέ (μῆτε)**.—Νέ ἀπὸ σένα χέρ, νέ ἀπὸ κείνον πουδάρ.
 "Όταν εἶναι καὶ οἱ δυὸ ἄχρηστοι καὶ δὲν προσμένω οὔτε θέλω καμιὰ
 βοήθεια ἀπὸ κανέναν. Π. Π.
- 70.—**Νιατα**.—Χαρὰ στὰ νιατα!
 Φρόση ἐπαινετικά ποὺ λέγεται γιὰ νέους ὠραίους καὶ ἀνδρείους, ἢ
 νέες ὁμορφες καὶ δουλευτοῦδες. Π. Π.
- 71.—**Νοῦς**.—"Ενς νοῦς τὸν χειμῶνα, (ἦ) γιὰ τοῦ κалуκαίρ' ;
 Δικαιολογία γιὰ τὴ λησμοσύνη μας. Π. Π.
- 72.—**Νύφη**.—"Ότ' πάρ' ἢ νύφ' ἀπ' τὸν μπαστὸ
 "Ό,τι προλάβει καὶ κάνει κανεὶς ἐγκαίρως, τοῦ μένει. Π. Π. 52 (37)
- 73.—**Νύχτα**.—"Όσ' νύχτας τὰ καμώματα τὰ βλέπ' ἢ μέρα κὶ γιλάει.
 Π. Π. 44)10.
- 74.—**3 Ξένος**.—Τὰ πουδουπάνια βιρισὲ κὶ τὰ τσιρβούλια ξένα.
 Λέγεται γιὰνθρώπους ποὺ δὲν ἔχουν τίποτα δικό τους καὶ ὄλο μὲ
 δάνεια περνοῦν.
 Τὸ ἴδιο ; Μὲ ξένα κόλβα μνημονεύσαι. Π. Π.
- 75.—**Ξερός**.—"Αἶ κὶ ξιρὸς κὶ ξιράδια στοῦ λιμόσ'. (κατάρη).
- 76.—**Ξουρίζω**.—Ἡῦρις τώρα κὶ ξουρισμένου τοῦ θέλς.
 Λέγεται γιὰ κείνους ποὺ ἀπαιτοῦν περισσότερα τὴν ὥρα ποὺ ἄλλοι
 τοὺς χαρίζουν κάτι. "Εδῶ πηγαίνει τὸ ἀνέκδοτο τοῦ γαιδάρου ποὺ
 κάποιος ποὺ τοῦ τὸν χάριζαν, τὸν κύτταζε στὰ δόντια. Π. Π.

- 77.—*“Ομοιος*.—“Ομοιους στὸν ἔμοιου κί κουρπιγιὰ στὰ λάχανα.
 Ὁ καθέννας πάει μὲ κείνον ποὺ τοῦ ταιριάζει. Π. Π. 10 (3)
- 78.—*“Ορεξη*.—Περὶ ὀρέξεως κολοκυθόπιττα.
 Ἡ φρ. λέγεται γιὰ ἰδιότροπο προτίμηση τιποτένιων πραγμάτων, ἀντὶ
 καλῶν καὶ ἀξιόλογων. Π. Π.
- 79.—*Οὔγια*.—Διὲ γούγια κί πάρι πανὶ διὲ μάννα καὶ πάρι παιδί.
 Πρόσεχε τὴν ἐκλογή σου. Π. Π. 1.
- 80.—*Οὔρα*.—Κάλιασαν τὴ γάτα πῆρε κί τὴν οὔρα τῶ.
 Γιὰ τοὺς ἀγροίκους, ποὺ καλεσμένοι κάπου παίρνουν κιἄλλους.
 Π. Π.
- 81.—*Οὔρα*.—Παδοῦ χῶνος τν οὔρα σῶ.
 Γιὰ κείνους ποὺ ἀνακατεύονται σῶλες τὶς δουλιές. Π. Π. 4 (5).
- 82.—*Παίρω*.—Θὰ πάρε τὰ παλιά μῶ τὰ παπούτσι. Π. Π. γράφω 13.
- 83.—*Παλιόβοϊδο*.—Τοὺν παλιόβουδου κί κουδούν νὰ τοὺν κριμάσεις πάλι
 παλιόβουδους.
 Δὲ μπορούμε μὲ πρόσθετα καὶ τεχνητὰ μέσα νὰναπληρώσωμε τὰ ἐλατ-
 τώματά μας. Π. Π.
- 84.—*Παναγία*.—Παναγιά μῶ Θεοτόκο.
 Λέγεται στὴν ἀμνηχανία ἢ στὸ θαυμασμὸ κανενός.
- 85.—*Πανί*.—Πῆραν ἀγέρα τὰ πανιά τῶ.
 Παραξετράπηκε ἀπὸ τὸν ἴσιο δρόμο. βλ. Π. Π. μυαλὸ 7 (12).
- 86.—*Παντρεῦ*.—Ἀπὲ τὰ ψῆς στὰ σήμερα λείπῶ ἄντρας μου στὸν μύλου.
 νὰ παντρεφτῶ γειτόνεσσα, γιὰ χήρα νὰπομήκου ;
 Δίστιχο εἰρωνικὸ γιὰ κείνους ποὺ βιάζονται νὰντικαταστήσουν ὄ,τι
 ἔχασαν ἢ τοὺς ἔφυγε. Π. Π. 2 (1) κ. ἄ.
- 87.—*Παπᾶς*.—Παπᾶς δυὸ χέρια ἔχῶ, μὶ τοῦ ἔνα βλογαίε μὶ τοῦ ἄλλου παίρν !
 Τρίτου χέρῶ δὲν ἔχῶ γιὰ νὰ δίν !
 Ἀπὸ παρατήρηση τοῦ λαοῦ γιὰ τὴ φιλαργυρία μερικῶν παπάδων, ποὺ
 δὲν πληρώνουν τὰ χρέη τους. Π. Π.
- 88.—*Παιρνῶ*.—Πέρασι τῆς ἱλιᾶς τὰ φαρμάκια.
 Δυσκολεύτηκε νὰ τελειώσει αἰσίως μιὰ δουλιά του. Π. Π.
- 89.—*Πέτρα*.—Ὅποια πέτρα σκῶσῶ ἀπῶ κάτῶ εἶσι.
 Γιὰ κείνους ποὺ παντοῦ ἀνακατεύονται. Π. Π. 31)7.
- 90.—*Πόδι*.—Στὰ πουδάρια τῶ ριπάνια θὰ φυτρώσνα.
 Λέγεται γιὰ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ ἔχουν βρωμερὰ πόδια.
 —Τροβῆξῶ πὲ δῶ νὰ τὰ ριπάνια σῶ. Π. Π.
- 91.—*Πομπή*.—Φάνκι μπομπή τῶ.
 Ἀνακαλύφτηκε ἡ ἀγυρτία του, ἢ βρωμοδουλειά του. Π. Π.
- 92.—*Πραματευτής*.—Κ ἢ κοσκινῶ εἶν ἄντρας της μὲ τοὺς πραματευτάδες.
 Π. Π. 5 (6).

- 93.—*Περωνῶ*.—Ἐπὺ κοντὰ πέρσσε.
«Πόρρω ἀπέχει» πολὺ διαφέρει, δὲ μοιάζει. Π. Π.
- 94.—*Προκόβω (προκομμένος)*.—Σὺν τῇ λουγαρίδα (ἀράχνη) προκομμένῳ.
Λέγεται γιὰ τὶς γυναῖκες ποὺ δουλεύουν προκομμένα καὶ γρήγορα.
- 95.—*Ρωτῶ*.—Θὰ ρουτίξιν κί τοῦ Χαχάμ πότι θὰ γκᾶμν' οἱ Τούρκοι μπαργιάμ.
Γιὰ τοὺς ἀσήμαντους. Π. Π. 69.
- 96.—*Σάββατο*.—Ἐίπι Οὐδρὸς νάνηθεῖ σι' ἄλλουγου, Σαββάτου ἔλαχι.
Ὅταν ἀποφασίζει κανεῖς, ἀλλ' εἶναι ἀργά. Π. Π. 26 (44) κ. ἄ.
- 97.—*Σέβομαι*.—Κιχαγιά δι σέβανα.
Δὲν ἔχω νὰ σοῦ δώκω λογαριασμό. Π. Π.
- 98.—*Σκάφτω*.—Ἐσκαψ', κί τοῦ χῶμα τοῦ ἔρριξι ἀπάν' στή ράχη τ'
Θέλησε νὰ κάνει ζημία σάλλον κί ὁ ἴδιος τὴν ἔπαθε. Π. Π.
- 99.—*Σκύλος*.—Κούδρους σκύλους, μαύρους σκύλους, οὐλ' σκύλ' εἶνι.
Τὸ λένε οἱ γυναῖκες γιὰ τοὺς ἄντρες, ποὺ ὁ καθένας κατὰ τὸ χαρα-
κτῆρα του ἔχει τὶς ἰδιοτροπίες του.
Π. Π. Ἀνάλογος ἢ λ. ὅλος 12 (15) ἀνάλογος γουρούνι 17.
- 100.—*Σκύλος*.—Σκλι π' δὲ δαγκάν, ἄς πᾶ νὰ βαβίζ'.
Γιὰ τοὺς ἀκίνδυνους, ποὺ δὲ μποροῦν νὰ βλάψουν καὶ μόνο φωνάζουν.
Π. Π. 95 (15).
- 101.—*Σπέρνω*.—Ὅ π' δι σὶ σπέρνα νὰ μὴ φυτρῶν' σ'.
Νὰ μὴν ἀνακατώνεσαι σὲ ξένες δουλιές ἢ σὲ δουλιές ποὺ δὲ σὲνδιαφέρουν.
Π. Π. 24 (44).
- 102.—*Στεφανώνω*.—Δὲν τοὺν στεφανώθηκα γιά ;
Δὲν εἶμαι ὑποχρεωμένος νὰ εἶμαι κάτω ἀπὸ τὸν ἄλλο, καὶ νὰ ὑποστη-
ρίξω ἠθικὰ καὶ ἠθικὰ κάποιον αἰωνίως. Π. Π.
- 103.—*Στραβός*.—Ἐὰ στραβὰ τὰ βώδια τ' νύχτα δόσκηνα. Π. Π. 121.
- 104.—*Συντροφιά*.—Πές μου πιάνχι ἢ συντροφιά σ', νὰ σὶ πῶ τὴν ἀφιντιά σ'.
Π. Π. 9 (3).
- 105.—*Σφάλμα*.—Τοῦ σφάλμα τοῦ ἔκαμαν σαμουρόγουνα, πάλι κανέννας δὲν
τοῦ φόρτσι.
Τόσο τὸ σφάλμα τὸ περιφρονοῦν οἱ ἄνθρωποι, ὥστε κιᾶν γίνεαι πολι-
τιμώτατο, κανεῖς δὲν τὸ θέλει δικό του. Π. Π.
- 106.—*Τιμῆ*.—Τιμῆ νὲ ἀγουράζιτι, νὲ πουλιέτι.
Μὲ τὴν ἐργασία ἀνιψώνεται ἡ ἀξία τῆς τιμῆς. Π. Π.
- 107.—*Τόπος*.—Παποῦτε παλιουπάπτσου, ἀπ' τοῦ δόπους.
Π. Π. 32, (37) κ. ἄ.
- 108.—*Τραγοῦδι*.—Σὶ ἔποισυ ἀμάξ ἀνεθεῖς κεῖν' τοῦ τραγοῦδ νὰ λές.
Πρέπει νὰ συμμορφωνόμαστε μὲ τὶς περιστάσεις. Π. Π.
- 109.—*Τρέχω*.—Σὰ δὲ σὶ τρέχ' τί τρέχες;
Γιὰ τοὺς ἄτυχους. Π. Π. 32, (4) κ. ἄ.

110.—**Τρίβω.**—Ἐίχαμι τὸν Γιάν' γιρόν, ἔπισαι τοῦ κούσκινου τρίψαι τοῦ κισυφάλι τ'.

Λέγεται ἐπὶ τῶν εὐαισθητῶν, ποὺ ἀπὸ τὴν παραμικρὴ προσβολὴ ἀρρωστοῦν. Π. Π.

111.—**Τρώγω.**—"Ἄν εἶχῃς ὄρεξῃ θὰ ἔτρουγῃς κὶ μὰς μαζί.

Γιὰ κείνους, ποὺ ἐνῶ τρώνε λαίμαργα κιδροεχτικά, παραπονοῦνται γιὰ τὴν ἀνορεξιά τάχα ποὺ ἔχουν.

112.—Πολλὰ κουμάτια ψωμί θὰ φᾶς ἀκόμα!

"Ἐχεις ἀκόμα ἀνάγκη ἀπὸ πολλὴν καιρὸ γιὰ νὰπολαύσεις τὸ ποθοῦμενό σου. Π. Π. 246 (295).

113.—Τοῦ καλοῦ τ' ἀπίδ' ἢ χρύουνα τοῦ τρώγ'.

Π. Π. 277 (30)

114.—Γόφαγι κέκατσι κέτ'.

Ἐποχώρησε καὶ τὸ ἐδέχθη.

115.—**Τσὶν Ἀλῆς.**—Τὶ μοὶ κάθησι σὰν τὸν Τσὶν Ἀλῆ;

Λέγεται ὅτι ἦταν ἓνας ἀτσιγγανὸς ὀνομαζόμενος Τσὶν Ἀλῆ, ποὺ εἶχεν ἔξωγκωμένους τοὺς γλουτοὺς καὶ δὲ μοροῦσε νὰ καθίσει ἀναπαντικά, ἂν δὲν ἔσκαβε προτῆτερα λάκκο, ὅπου νὰ βάλει τὰ ἔξωγκωμένα μέρη του. Τῆ φράση τὴ λέγουν γιὰ τοὺς ἀνήσυχους, ποὺ δὲ μοροῦν νὰ καθίσουν ἥσυχα. Π. Π.

116.—**Τύχη.**—Γέναι μι μι τὴν τύχ' κὶ ρίξι μι στοῦ σουκάκ'.

"Ὅλα τὰ δυστήματα καὶ οἱ εὐτυχίες ἀποδίδονται στὴν τύχην ποὺ μαὺτὴν δένεται ὁ ἄνθρωπος μὲ τὴ γέννα του. Ἄρκει ἓνας νὰ γεννηθῆ μὲ καλὸ καὶ εὐδαίμονο ἄστρο, καὶ τότε κὶ ἂν γεννηθῆ φτωχὸς καὶ ἄσημος, θάναυφωθῆ καὶ θὰ πλουτίσει. Π. Π. 13 (23).

117.—Γέναι μι μὲ τὴν τύχ' κὶ ρίξι μι στοῦ μπουκλουκ'.

"Ἄς μεῦνοεὶ ἢ τύχη καὶ ἄς περιφρονοῦμαι ἀπὸ τοὺς ἄλλους.

118.—**Ἐπόθεσις.**—Ἐπόθεσις τοῦ Χατζῆ—Γκέντσου!

Ἡ φράσις λέγεται, ὅταν τις γιὰ ἀσήμαντες ὑποθέσεις μεγαλοποιεῖ τὰ πράγματα. Ἄναφέρουν ὅτι εἶτανε ἓνας Χατζῆ—Γκέντσου (βούλγαρος), ποὺ μεγαλοποιοῦσε κάθε δουλειά του.

119.—**Φαγεῖ.**—Πάττσι μπακάς μὲσ' τοῦ φαγί.

"Ὅταν τὸ φαγητὸ γίνε παχὺ, γιὰτὶ μπῆκε λάδι καὶ βούτυρο περισσότερο ἀπὸ τὸ πρέπο.

Στὶς Σαραντακκλησιᾶς λέγαν: "Ἄμα μπῆ, ὁ Παυλάκς ἢ ὁ Στόϊκος, γίνται τὸ φαγί. (γνωστοὶ μπακάληδες.) Π. Π.

120.—**Φαίνομαι.**—Χουριὸ π' φαίνιτι κολαούζου δι θέλ'.

Γιὰ πράματα ἐλαφρότερα, ποὺ δὲν ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ ἀπόδειξη.

Π. Π. 25(6)

121.—**Φακή**.—Κι τή φακή μπουμπό.

Λέγεται για κείνους, που ἄν και βρίσκονται, τὴ κακὴ θέση, μποροῦν νὰ ἐπιβληθοῦν και νὰ ποκίησουν ἀπὸ ἄλλους ὅ,τι σκέπτονται ἀνόητα.

122.—**Φρόνιμος**.—Τριλλὲς τὰ κερδίνου γνωστικοὶ τὰ τῶν.

Γιὰ τοὺς φιλάργυρους που θησαυρίζουν, για νὰ τὰ φᾶν ἄλλοι.
Π. Π.

123.—**Φταίω**.—Τέσον τεὺν φτάν' ἢ μάμα τ' (ἦ ἢ κούτρα τ').

Τόσο τοὺ φτάνει ἢ γνώση του. Δὲ μπορεῖ νὰ σκεφτῆ ὥριμα και μοιάζει σὰν παιδί.

124.—**Φυλάγω**.—Ὅποιος φυλάει τὰ ρούχα τ' παίρν' ἢ εἰςβολους τὰ μσά.

Π. Π. 44 (22)

125.—**Φυτρώνω**.—Θὰ σὶ χτυπήσω, και μαλλι δὲ θὰ φυτρώσ'.

Φοβέρα σοβαρή.

Π. Π.

126.—**Χάνω**.—Τᾶχασι τὰ πάσματα τ'.

Ἔμεινε ἀπὸ φόβο μ' ἀνοιχτὸ τὸ στόμα.

Π. Π. 41 (11).

127.—**Χωρατεύω**.—Στραβὰ νὰ κάτσομ' κὶ ἴσια νὰ χωρατέψουμι.

Εἶναι ἀνάγκη νὰ μολογοῦμε εἰλικρινὰ τὴν ἀλήθεια και νὰ μὴ βγαίνουμε ἀπὸ τὰ ὄρια τῆς ἠθικῆς
Π. Π. Ὀμιλῶ 37 (35).

128.—**Χωριάτης**.—Ἔκκεμε χουργιάτ' φίλου, πάρη κουντά σ' κὶ τοῦ ξύλου.

Γνωμικὸ, που δείχνει, πόσο δύσκολο εἶναι νὰ συζήσει κανεὶς με ἄγροίκους ἀνθρώπους. Διηγοῦνται πὸς κάποιος βασιλιάς εἶχε φυλακισμένο ἓνα σοφό, με τὴν ἄδεια νάχει τὰ βιβλία του ἐλεύθερα στὴ φυλακή. Ὅταν συμβουλευτήκε τοὺς ὑπουργοὺς του για νὰ τὸν θανατώσει γρηγορότερα τὸ σοφό, εἶπαν αὐτοὶ ὅτι πρέπει νὰ πάρουν τὰ βιβλία του ἀπ' τὰ χέρια τοῦ σοφοῦ, και νὰ τοῦ δοθῆ ἓνας χωριάτης ἄγροικος νὰ κουβεντιάζει. Ἔτσι δὲν πέρασαν δυὸ τρεῖς μέρες κὶ ὁ σοφὸς πέθανε μὴ μπορώντας νὰ ὑποφέρει τὴ χωριατιά τοῦ χωρικοῦ.
Π. Π. 17 (19) κ. ἄ.

129.—**Χωρῶ**.—Τὰ βάλλου στὸ δισάκ' χύνουντι, τὰ βάλλου στὸ σακκὶ δὲ χουροῦν.

Γιὰ κείνους που δὲ μποροῦν με χίλιες προσπάθειες νὰ πετύχουν τὸ ποθούμενό τους.
Π. Π. βλ. περισεύω 4.

130.—**Ψείρα**.—Χέρτασι ψείρα, βγῆκε στὴ γιζκά.

Γιὰ τοὺς εὐεργετημένους, που ψηλώνουν τὴ μύτη.

131.—**Ψέμμα**.—Τὰ ψέμματα νουκουχέρ' ἐν ἔχουν. Τὰ τράβηξε πίσπα.

Ἔφαγε τὰ χρέη του.

Π. Π.

132.—**Ψύλλος**.—Μπῆκαν' φύλλ' στάφτια σ'.

Ἐποψιάστηκες.

Π. Π. 11 (7).

Η ΑΜΠΕΛΟΥΡΓΙΑ ΕΙΣ ΤΑΣ ΣΑΡΑΝΤΑ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Α' Γεωγραφία

Αἱ Σαράντα Ἐκκλησίαι, κτισμέναι ἐπὶ δύο ὑψωμάτων, διασχίζονται εἰς τὸ μέσον διὰ χειμάροον (κοινῶς Μπουκλουτζὰ Ντερέ), ὅστις φαίνεται στὰ παλαιὰ χρόνια ὅτι εἶχε νερὸ συνεχῶς, τὸ ὁποῖον κατόπιν τῆς ἐκχερσώσεως τῶν ἐδαφῶν τῶν κειμένων βορείως τῆς πόλεως καὶ μεταξὺ τῶν χωρίων Καρκαοτσίου καὶ Ἀχμάτσας καὶ κατόπιν τῆς δι' ἀμπέλου καλλιέργειας αὐτῶν, κατέστη ξηροπόταμος, διότι τὰ ἐδάφη ἀπορροφοῦν τὰ νερά. Τὰ νερὰ τῶν βροχῶν ῥέουν ὅλα εἰς αὐτὸν καὶ πολλάκις ἢ κοίτη του δὲν τὰ χωρεῖ καὶ τότε προξενεῖ μεγάλας ζημίας εἰς τὴν ἀγορὰν τῆς πόλεως, γιὰ αὐτὸ ἔλεγαν ὅτι «πλάκωσε τὸ Τσαρσὴ καὶ παρέσυρε τὰ γεφύρια».

Ἡ πόλις τῶν Σαράντα Ἐκκλησιῶν ἀριθμοῦσε στὰ 1914 20.000 κατοίκους, ἐκ τῶν ὁποίων 9.000 Ἕλληνες, 1000 Ἰσραηλίτες, 6.000 Τοῦρκοι, καὶ 4.000 Βούλγαροι.

Διατηροῦσαν οἱ Ἕλληνες εἰς τὰς τέσσαρας συνοικίας ἤτοι, Μητροπόλεως ἢ καὶ Παναγίας, Σαράντα Μαρτύρων, Ἁγίων Πάντων καὶ Ἁγίου Ἰωάννου ἢ Ἀκιζ—μαχαλεσῆ, 4 σχολεῖα μικτὰ μὲν εἰς τὰς τρεῖς ἐνορίας, εἰς τὴν τῆς Μητροπόλεως δὲ 1 ἀρρένων ἡμιγυμνάσιον, 1 παρθεναγωγεῖον καὶ 1 νηπιαγωγεῖον. Εἰς ἐκάστην δὲ ἐνορίαν ὑπῆρχε καὶ ὁ ὁμώνυμος Ἱερὸς Ναός.

Ἀπὸ κοινωνικῆς ἀπόψεως οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως ἦσαν διηρημένοι εἰς δύο μεγάλα κόμματα, εἰς Λοδοπουλιστὰς καὶ Ματζαρακιστὰς· αὐτὰ αἱ δύο κεφαλαὶ ἀνέβαζον καὶ κατέβαζον σχολικὰς ἐπιτροπὰς, ἦσαν δὲ δύο κόμματα ἀντίπαλα καὶ μόνον μὲ τὸν θάνατον ἀμφοτέρων ἐξέλιπον. Ὁ ἀνταγωνισμὸς τῶν διήρκεσε πέραν τῶν 30 χρόνων, ἀφορμὴ δὲ τῆς διενέξεώς των, ἦτο ἢ τῆς ἀνεγέρσεως νέου Μητροπολιτικοῦ Ναοῦ, τοῦ μὲν Λοδοπούλου ἐπιμένοντος νὰ κτισθῆ εἰς τὸ σπῆτι του ἀντίκρου, δηλ. εἰς τὴν θέσιν τοῦ παλαιοῦ Σχολείου, τοῦ δὲ Ματζαράκη εἰς τὴν θέσιν τῆς παλαιᾶς Ἐκκλησίας κατεδαφιζομένης, καὶ ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχε τρόπος συμβιβασμοῦ καὶ ἐπειδὴ ἡ παλαιὰ Ἐκκλησία καὶ μικρὴ καὶ σαθρωμένη δὲν ἐξεπλήρωνε τὸν προορισμόν της, προέβη εἰς τὴν ἐπιδιόρθωσιν καὶ μεγέθυνσίν της ὁ μακαρίτης Κων. Χατζηγιαννάκης, ἀναλαβὼν τὴν Προεδρίαν τοῦ Φιλεκπαιδευτικοῦ Συλλόγου, κατόπιν ἐκλογῶν τοῦ ἔτους 1903.

Ὁ μακαρίτης Δημ. Δοδόπουλος, ἐπειδὴ ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν κατόπιν ἐκλογῶν ἐκέρδιζον οἱ ἀντίπαλοί του εἰς τὸν Φιλεκπαιδ. Σύλλογον, μεταξὺ τῶν ὁποίων συγκατατέλεγοντο καὶ οἱ ἀδελφοὶ του Κωνσταντῖνος καὶ Θεοδωράκης, διὰ νὰ ἐπισκιάζῃ αὐτούς, προσεφέρθη νὰ βοηθήσῃ τὸν προϋπολογισμόν τῶν σχολῶν Σαράντα Μαρτύρων καὶ ἀπὸ τετρατάξιον τὴν μετέβαλε εἰς ἑξατάξιον

σχολῆν, ἀναγορευθεὶς μέγας εὐεργέτης τῆς Ἐνορίας καὶ ἐκάλυπτε κατ' ἔτος τὸ ἔλλειμα τοῦ προϋπολογισμοῦ, ἢ δὲ κατὰ καιροὺς ἐπιτροπὴ τῆς Ἀδελφότητος Ἐφήβων «Εἰρήνη», εἰς τὴν προεδρίαν τῆς ὁποίας ἔδρασαν τότε οἱ Δημ. Χατζηπαρασκευᾶς καὶ μετέπειτα Περ. Γατσιδῆς, Περ. Χατζηπαρασκευᾶς, Παναγ. Παπουτσόγλου, Μιχαλάκης Μοσχόπουλος, δὲν ἔπαινε κατὰ τὰς σχολικὰς ἐορτὰς νὰ στεφανώνουν τὴν εἰκόνα του, νὰ ἀπαγγέλλουν λόγους ἐπαινετικοὺς διὰ τὸν μέγαν Εὐεργέτην, ὡς καὶ μαθηταὶ καὶ μαθήτριά του τῆς εἰρημένης σχολῆς νὰ ἀπαγγέλλουν γονυπετοῦντες ὕμνους καὶ εὐχὰς ὑπὲρ μακροημερεύσεως τοῦ μεγάλου Εὐεργέτου.

Διὰ τὴν ἐξοικονόμησιν τοῦ προϋπολογισμοῦ τῶν σχολῶν ἠναγκάζοντο αἱ κατὰ καιροὺς ἐπιτροπαὶ τῆς Ἀδελφότητος τῶν Ἐφήβων «Εἰρήνη», νὰ δίδουν θεατρικὰς παραστάσεις στὰ πρῶτα χρόνια καὶ ἀργότερα συναυλίας, χοροὺς κλπ., ἐκ τῶν ὁποίων ἀρκετὰ, μᾶλλον τὰ 50 % τοῦ προϋπολογισμοῦ, ἐξοικονομοῦντο.

Στὴν διοργάνωσιν τῶν θεάτρων ἐρωτωστάτησεν ἰδίως ὁ μακαρίτης Δημ. Χατζηπαρασκευᾶς, (ὁ Κουτσὸς ὁ Δημητρός), ἔχων τότε συνεργάτας τοὺς Βεργῆν Ἀμπατζόγλου, Γεώργ. Εὐσταθόπουλον, Χατζη-Παναγιώτην Δημήτριον, Εὐστάθιον Κάζην, Περ. Χατζηπαρασκευᾶν, Περ. Γατσιδῆν, Ἐλευθ. Γ. Σοφιανόπουλον καὶ Ἀβραάμ Παπαχριστοδοῦλον. Εἰς τοὺς χοροὺς καὶ τὰ θεάτρα προσεκαλοῦντο καὶ αἱ ἀρχαὶ τῆς πόλεως καὶ ὅλοι οἱ ἐπίσημοι. Τὸ καθαρὸν προῖόν των ἐφθανε πολλάκις μέχρι 40 λ. τ. χρυσῶν, ποσὸν σεβαστὸν διὰ τὰ χρόνια ἐκεῖνα, καὶ τοιοῦτοτρόπως κατώρθωναν νὰ διατηροῦν ἀρρεναγωγεῖον καὶ παρθεναγωγεῖον μὲ διπλωματούχους διδασκάλους. Διέπρεψαν ὡς τοιοῦτοι οἱ Ἀθαν. Χηρόπουλος, Γεώργ. Παπαδόπουλος, Ἰωάννης Μαγκριώτης, Δημόκριτος Σεργιάδης, Ἀρμόδιος Χατζη-Παπᾶς, Νίκος Ταυρίδης, Δημ. Λιθοξόος, Στογιαννόπουλος καὶ ἄλλοι, καὶ μέχρι τῆς ἐκκενώσεως τῆς Θράκης ὁ ζῆλος τῶν κατὰ καιροὺς σχολικῶν ἐπιτροπῶν δὲν ἔπαυσεν ὑφιστάμενος.

Ὄνόματα διαφόρων τοποθεσιῶν τῆς πόλεως 40 Ἐκκλησιῶν

Ναμαζγιᾶχ πρὸς τὸ βόρειον μέρος, τόπος προσευχῆς τῶν μουσουλμάνων.

Μπαντεμλίκ πρὸς τὸ βορειοδυτικὸν μέρος, ὅπου ὑπῆρχον καὶ ἤκμαζον ἀμυγδαλέαι.

Μπαλαμπὰμ Μπαμπᾶς πρὸς τὸ βορειοανατολικὸν ὕψωμα.

Σεχιὰν Νιερέ πρὸς τὸ βόρειον, ποταμὸς ὅπου ἦτο τοῦ Μοσκὸβ ὁ μῦλος. Ἐπ' αὐτοῦ διήρχετο ὁ δρόμος τοῦ Τυρνόβου ἐπὶ γερύρας ἐκ πέτρας (καμαρωτή).

Σταμπὸλ Γιολοῦ ὁ δρόμος, ὁ ὁποῖος ἤρχιζε ἀπὸ Μουσταφᾶ Πασᾶ, περνοῦσε τὴν Ἀδριανοῦπολιν, 40 Ἐκκλησίας, Γένναν, Μπουνάφ Χισάφ, Βεζύην, Τυρολόην καὶ κατέληγε εἰς τὴν Κων)πολιν.

Κιούλουκ, τὰ ἀμπέλια, τὰ ὅποια ἦσαν ἔνθεν καὶ ἔνθεν τοῦ δρόμου, ὅστις ἤρχιζεν ἀπὸ τὸν μύλον Δοδοπούλου καὶ ἔφθανε ἕως τὸ Καβακλή.

Λαπᾶ Ταρλά, τὰ χωράφια καὶ ἀμπέλια ἀκριβῶς μέσα στὰ ὁποῖα ἐκτίσθη ὁ Μύλος Χατζηγιαννάκη καὶ ὁ Σιδηροδρομικὸς Σταθμὸς.

Ποταμὸς, ἔρρεεν ὁ **Μεγάλος ποταμὸς** λεγόμενος, ἐπὶ τοῦ Σταμπούλ Γιολοῦ, ὅπου ἦσαν καὶ οἱ λαχανόκηποι τῆς πόλεως, καὶ τὰ δύο ἀγιάσματα. Τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, ἀνῆκεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν Παναγίας, καὶ τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς ἔντος τοῦ χωραφίου Βεργῆ Ἀμπατζόγλου, ὑπήγετο εἰς τὴν Ἐκκλησ. 40 Μαρτύρων. Ὑπῆρχε καὶ δημόσιος τόπος ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ, μὲ δάσος ἀπὸ βαγιές, ὅπου ἐπήγαιναν οἱ 40) Ἐκκλησιῶτες πρὸς ἀναψυχὴν.

Περὶ τῆς ὑδρεύσεως τῆς πόλεως. Εἰς τὸ μέσον τῶν δρόμων Ἡρακλείτσας καὶ Ἐρεκλῆο (χωρίον ἐπὶ τῶν Βουλγαρικῶν συνόρων) ἦτο τὸ πηγὰδι τοῦ Ναλλῆ Χοροῦ. (Ὁ δρόμος αὐτὸς τοῦ Ἐρεκλῆο ἄρχιζε ἀπὸ τὸ Μπαῖρ ἀπὸ τὸ Χάνι Ζωγράφου, περνοῦσε τὸ Τοκμάκ Κιόϊου (χωρίον κατσιβέλων) καὶ κατέληγε στὸ Ἐρεκλῆο). Ἀπὸ ἐκεῖ κονβαλοῦσαν νερὸ μὲ τὰ βαρέλια. Κατόπιν ὁ Ἰσμαὴλ Πασᾶς, Στρατ. Διοικητῆς τῆς πόλεως στὰ 1905, ἔφερε τὰ νερά καὶ ἀπὸ τὶς δύο πλευρὰς τῆς πόλεως καὶ ἔδωκε αὐτὰ εἰς τὶς βρύσας. Τῆς μιᾶς πλευρᾶς ἦσαν ἡ βρύσις Μεζιλιζόγλου, τοῦ Σαοῖδου, ἀντικρου στοῦ Στεφανᾶκη Μπογιατζῆ, ἀπ' ἐκεῖ πήγαιναν μέσα στὸ Μεγάλο Τζαμί τὰ νερά, καὶ ἐκεῖθεν σιτὸν **Ἐβραϊκὸν** τσεσμὲ ἀντικρου στοῦ Καραμανλή. Στὴν ἄλλην πλευρᾶν ἦτο ὁ Γκερντανλή Τσεσμῆς, κατόπιν ὁ Καντῆ Τσεσμῆς, κατόπιν τοῦ Τσαρσιοῦ καὶ ἀπ' ἐκεῖ πήγαινε σιτὸν Τσεσμὲ τῆς φυλακῆς, πλατεῖα τοῦ Κονακιοῦ (Διοικητηρίου). Τὰ νερά αὐτὰ ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν ὑπῆρχον παλαιόθεν, εἶχον μείνει ὁμως οἱ δρόμοι τῶν ὑψηλὰ καὶ ἐστείρευσαν οἱ τσεσμῆδες, κατόπιν ὁ Ἰσμαὴλ Πασᾶς δι' ἐράνου τῶν πολιτῶν ἐξεβάθυνε τὴν κοίτην καὶ τὰς πηγὰς καὶ διὰ σωλῆνων (Βουλγαρικῆς προελεύσεως) τὰ ἔφερον ἐκ νέου, καὶ συνεπῶς τὸ πηγὰδι Ναλλῆ—Χοροῦ καὶ τὸ ὀλίγον αὐτοῦ ἀπέχον τοῦ Κουτσοῦ τοῦ Δημητροῦ ὡς καὶ τῆς Κολύμπας ἔμειναν πλέον ἄχρηστα, διότι ὡς εἶπον καὶ παραπάνω, μὲ τοὺς νέους τσεσμῆδες ἡ πόλις ἔγινεν ἀυτάρκης.

Βιομηχανία

Εἰς τὴν πόλιν τῶν 40 Ἐκκλησιῶν ἤκμασε ἡ ἀλευροποιεῖα κατὰ πρῶτον μὲ τοὺς Μύλους Δοδοπούλου καὶ ἐκ τῶν ὑτέρων τοῦ Χατζηπαρασκευᾶ καὶ Χατζηγιαννάκη καὶ ἀργότερον τοῦ Σοφιανοπούλου, προικισμένους ὄλους μὲ τὰ συγχρονισμένα μηχανήματα καὶ ἐργαλεῖα. Οἱ μύλοι οὗτοι ἐτροφοδοτοῦντο ἀπὸ τὴν παραγωγὴν τῶν πέριξ χωρίων ἢ δὲ κατανάλωσις τῶν ἀλεύρων ἐγένετο ἐπιτοπίως. Πλὴν τῶν μύλων ἤκμασε ἡ κονιακοποιεῖα, καὶ ἡ βυρσοδεψία. Βιοτεχνίαι βεβαίως ὑπῆρχον ἀρκεταί, ἀλλ' ὁμως οὐκ ὀλίγος κόσμος ἐξενητεύετο, εἰς Βουλγαρίαν, Ρουμανίαν, καὶ Ἀμερικὴν.

Μεταξὺ τῶν βιοτεχνιῶν ἦτο τὸ ξάσιμο τῶν μαλλιῶν διὰ μηχανῆς λανά-

ρας, τὴν ὁποίαν κατὰ πρῶτον εἰσήγαγεν ἐκ Ρουμανίας ὁ κουτσὸς ὁ Δημητρός (Χατζηπαρασκευᾶς). Τὸ μαλλὶ αὐτὸ ὡς π. γ. ἢ μπάμπω ἢ Παρουσία καὶ ἄλλες εἶχον **ρόκας** καὶ τὸ **ἔγγεθαν**, τὸ ἔφκίαναν δηλ. κλωστή. Ἐπίσης ἤκμασεν ἢ **τουβλοποιῖα** καὶ **κεραμοποιῖα**. Διεκρίνετο ὁ Κερχανὰς τοῦ Παπουτσόγλου καὶ ἡ **πειμεξοποιῖα**, ἡ **μουσταλευριὰ** (κοινῶς πελτές) καὶ τὰ σουτζούκια, ἀπὸ πελτέ, ὡς καὶ ἀπὸ κρέας τοιαῦτα (λουκάνικα).

Β' 1) Φύτευμα ἀμπελιοῦ

Τὰ πέριξ τῆς πόλεως ἐδάφη ἦσαν ἐν γένει πεδινὰ ἀνευ ἀνωμαλιῶν εἰς ἀκτίνα πολλῶν ὠρῶν, κατάλληλα δὲ δι' ἀμπελοφυτεῖαν, ἰδίως διὰ τὸ εἶδος τῆς σταφυλῆς τὸ λεγόμενον **παπὰξ καρασί**.

Διὰ τοῦτο οἱ κάτοικοί τῆς ἠσχολοῦντο κατὰ γενικὸν κανόνα μετὴν ἀμπελουργίαν ἢ ὁποία ἀποτελοῦσε τὸ κύριον ἔργον τῶν κατοίκων καὶ τὸν μεγαλύτερον πόρον τῆς εὐημερίας αὐτῶν.

Διὰ τὴν φυτευθῆ ἕνας τόπος μετ' ἀμπέλι ἔπρεπε πρῶτον τὸ χῶμα ἐκεῖνο νὰ δουλευθῆ μετ' ἀμπέλι εἰς τρόπον ὥστε νὰ γυρίζη τὸ πάνω κάτω. Αὕτη δὲ ἡ ἐργασία ἐλέγετο κοινῶς **ναντὰξ** καὶ ὁ ἐργάτης ἐλέγετο **μπαγιζής**, ἦτο δὲ ὑποχρεωμένος ὁ ἐργάτης σκάβοντας νὰ μαζεῖ τις ρίζες τῆς ἀγριᾶς καὶ τις πέτρες ἕξ οὗ καὶ στ' ἀμπέλια μέσα ὑπῆρχον οἱ **πετροκουμλιές**. Ὁ ἐργάτης αὐτὸς ἦταν ὑποχρεωμένος νὰ περάσῃ τὸ πρῶτὸν ἀπὸ τὸ σπῖτι τοῦ Τουρμπατζῆ γιὰ νὰ πάρῃ ὀδηγίαις, μετ' αὐτὴν εὐκαιρίαι δὲ αὕτη γέμιζε καὶ τὸ **σουραχί** του καρασί γιὰ τὸ ἀμπέλι, καὶ γύριζε στὸ σπῖτι του, ἐτοίμαζε τὸν **μέντιόν** του (γάδιανον), φόρτωνε τὰ δικέλια του, ἔβαζε στὸ δισσάκι του μέσα τὸ φωμί του καὶ τὸ φαγητό του, τὸ ὁποῖον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἦτο ἕνα κομμάτι λαοδί, κανένα πράσσο ἢ λίγη παλαμίδα ἀλμυρή, ἢ μέσα στὸ γκαβανόζι του ἔβαζε ἢ κυρὰ του λίγο τυρὶ κιαὐτὸ τουλουμισίον καὶ ξεκίνοῦσε λίαν πρῶτὸν γιὰ τὸ ἀμπέλι. Μόλις ἔφθανε κεῖ ἔδενε τὸ ζῶν του σὲ κατάλληλη θέση γιὰ νὰ βοσκήσῃ καὶ αὐτὸς ἀναβε λίγη φωτιά μετ' αὐτὴν βίτσες, πού ἄφηναν στ' ἀμπέλια γι' αὐτὸ τὸ σκοπὸ, καὶ κατόπιν ἐκάθητο διὰ τὸ πρῶτον του καὶ μετὰ ἄρχιζε νὰ ἐργάζεται. Τὸ μεσημέρι, μετὰ τὸ φαγητό, ἐκοιμᾶτο καὶ καμμιὰ ὥρα, καὶ τὸ **κεντι** ξανάτρωγε λιγάκι καὶ τέλειωνε καὶ τὸ καρασί του, τὸ βράδυ δὲ φόρτωνε στὸν μέντιόν του ρίζες ἀγριᾶς γι' αὐτὸν καὶ βίτσες γιὰ τὴν φωτιά τοῦ σπιτιοῦ του, ἔφθανε δὲ μετὰ τὴν δύση τοῦ ἡλίου. Γιὰ τὸ ἡμερομίσθιον του τοῦτο ἐπληρῶνετο γρόσια 4 ἢ 6 ἀναλόγως μετ' αὐτὴν ἱκανότητά του μετ' αὐτὴν Τουρκίας πρὸς 139 γρόσια. Ὄταν τέλειωνε τὸ **ναντὰξ** δηλ. τὸ γύρισμα τοῦ χῶματος, τότε μετ' ἕνα σπάγγον ἔπιαναν **τσάπ** δηλ. βάζανε σημάδια πάνω στὴ γραμμὴ τοῦ σπάγγου κάθε δυὸ βήματα καὶ μιὰ ρίζα κλήματος καὶ κατόπιν μετ' αὐτὸν ἀνοίγαν τρυπες καὶ φύτευαν βίτσες **τσιμλετισμένες** δηλ. βαλμένες προηγουμένως στὸ νερὸ γιὰ νὰ πιάσουν ρίζες. Διᾶλεξαν δὲ τις βέργες αὐτὲς ἀπὸ τις καλλίτερες, πού εἶχε ἕνα κούρβουλο καὶ τις ἔκοβαν ὀλίγον

πλαγίως καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη καὶ κατὰ τὸ εἶδος τοῦ σταφυλιοῦ ποῦ ἤθελαν. Φυτεύονταν δὲ τὸ ἀμπέλι εἰς τετράγωνα 40 ἐπὶ 40 πόδια καὶ τοῦτο ἐλέγετο αὐλάκι, γιὰ αὐτὸ ἔλεγαν: **ἔχω 8 αὐλάκια** καὶ οὕτω καθεξῆς, ἀπέδιδε δὲ τὸ αὐλάκι, ὅταν ἦτο παλιάμπελο, σχεδὸν ἓνα ληνὸ σταφυῶν. Μετὰ τὸ φύτευμα, ἂν δὲν ἔβροχε κατὰ τὸ καλοκαίρι, ἀναγκάζονταν νὰ τὸ ποτίσουν τὸν πρῶτον χρόνον, ὥστε νὰ πιάσουν οἱ βέργες καὶ καιόπιν πλέον δὲν εἶχε ἀνάγκην.

2) Δούλεμα τῶν ἀμπελιῶν

Τὸ δούλεμα τοῦ ἀμπελιοῦ ἤρχιζε ἀπὸ τὰ τέλη Φεβρουαρίου μετὰ τὸ κλάδευμα, γιὰ τὸ ὁποῖον εἶχον εἰδικούς κλαδευτὰς καὶ οἱ ὁποῖοι διὰ τῆς πείρας τῶν ἐγνώριζον πόσον ἔπρεπε νὰ φορτώσῃ τὸ κούρβαλο, καὶ ἀναλόγως ἄφιναν μάτια. Ἐγίνετο δὲ τὸ κλάδευμα μετὰ **σβανάδες**, εἶδος προιονίου ἐγχωρίας κατασκευῆς. Μετὰ τὸ κλάδευμα ἀκολουθοῦσε τὸ μάζευμα τῆς βίτσας ποῦ τις μετέφεραν μετὰ βοδάμαξα στὶς αὐλὰς τῶν σπιτιῶν, γιὰ νὰ τὴν καίνε σιγὰ σιγὰ, πωλοῦσαν δὲ καὶ στοὺς φούρνους τῆς ἀγορᾶς ποῦ ἔβγαζαν **παζαρά** (ψωμιὰ) π. χ. στοῦ Ζγορδόγλου, τοῦ Ἀντριά, τοῦ Πέτρου τοῦ Φουρουντζή, στοῦ Πάτκα καὶ εἰς ἄλλους, ποῦ δὲν εἶχαν κουλχάνια, ὅπως οἱ ἄλλοι φούρνοι ποῦ ἦσαν στὶς μαχαλάδες, ἀλλ' ἔκαιγαν ἀπὸ πάνω, ἄφιναν δὲ εἰς τὸ ἀμπέλι μερικὰς βίτσας γιὰ νὰ καίγουν οἱ μπαγτζήδες. Καθὼς εἶπαμε ἡ καλλιέργεια ἤρχιζε ἀπὸ τὰ τέλη Φεβρουαρίου κάνοντας ἀρχὴ ἀπὸ τὸ κλάδευμα. Μετὰ τὸ κλάδευμα ἀκολουθοῦσε τὸ **δικέλι** καὶ ἰσοπεδόνουνταν τὸ χῶμα τοῦ ἀμπελιοῦ καὶ σφαινοῦσαν οἱ λάκοι ποῦ ἄφιναν τὸν χειμῶνα, κατόπιν ἀκολουθοῦσε τὸ **τσάπισμα** διὰ νὰ καθαρισθῇ τὸ ἀμπέλι ἀπὸ τὰ χόρτα καὶ εἶν παρυσιάζετο ἀνάγκη τὸ ξανατσαλίζανε καὶ ἔτσι φθάναμε στὸν **τρυγητό**.

Μετὰ τὸν τρυγητό τ' ἀνοίγανε μετὰ μεγάλη τσάπα σὺν μισοφέγγαρο καὶ ὅλον τὸν χειμῶνα πλέον σταματοῦσε πᾶσα περὶ ἀμπελιῶν κίνησις.

Ὅσοι μποροῦσαν νὰ ρίξουν μερικὴ κουπριά, αὐτοὶ μόνον κατὰ τὸν χειμῶνα τὴν κουβαλοῦσαν καὶ τὸ καλοκαίρι τὴν σκομίζανε.

3) Τρυγητός (')

Ὁ τρυγητός τῶν ἀμπελιῶν τῆς πόλεως Σαρ. Ἐκκλησιῶν οὐδαμοῦ ἄλλοῦ τῆς οἰκουμένης συναντᾶται. Πρῶτον διότι τοσαύτη ποσότης εἰς μίαν πόλιν σταφυλιῶν γιὰ νὰ μαζευθῇ ἐξοριάζετο σύστημα, καὶ δεύτερον διότι ὁ τρόπος τῆς μεταφορᾶς τῶν ἦτο πρωτόγονος μὲν ἀλλ' ἐπιβλητικός. Ἡ μεταφορὰ τῶν σταφυλιῶν ἐγίνετο διὰ τῶν ληνῶν. (Βλ. Στ. Ψάλτης «**Θρακικά**» σ. 186 λέξ. ληνός) (*). Ληνός θὰ πῆ ἓνα κιβώτιον κατασκευασμένο ἀπὸ σανίδια μετὰ ξύλο καβακίου, διότι μόνον τὸ ξύλο αὐτὸ ἔχει τὴν ἰδιότητα νὰ λιγᾶ χωρὶς νὰ σπᾶ-

1) Βλέπε Θρακικὰς Ἡθογραφίας Πολ. Παπαχριστοδοῦλου Τ. Α'. διήγημα: Ὁ τρύγος τοῦ κῆρ **Ἀμπατζόγλου**.

2) Βλ. γλωσσάριον Π. Παπαχριστοδοῦλου **Θρακικά** Τ. Β. σ. 470 στή λέξις ληνός.

νη καὶ νὰ εἶναι συνάμα ἐλαφροῦ. Οἱ ληνοὶ διηροῦντο εἰς κατηγορίες, ἦσαν δὲ ἢ λεγόμενοι *αἰτάδες, ἐβσάιδες, ἐδνάδες* καὶ οἱ *ἀλογοληνοὶ* ἢ καὶ *γαῖ-δουροληνοὶ*, τοὺς ὁποίους ἔσερναν ἄλογα ἢ καὶ γαῖδούργια. Γιὰ τὴν κατασκευὴ τῶν ληνῶν ὑπῆρχον οἱ εἰδικοὶ κατασκευασταί, ὅπως π. χ. ὁ Ντογραμματζής, ὁ Σπυριδῶνς σις 40 Μάρτυρες, καὶ ἄλλοι μερικοί.

Πρὸ τοῦ τρυγητοῦ, τοῦλάχιστον 20 ἡμέρας πρὶν, βγάξανε τοὺς ληνοὺς ἀπὸ τὰ κρασομάγαζα ἢ ἀπὸ τὰ σαῖβάνια, ὅπου τοὺς τοποθετοῦσαν μετὰ τὸν τρυγητὸ καὶ πρῶτον τοὺς σφίγγανε, στὰς διαφόρους κλειδώσεις του καὶ κατόπιν ἤρχιζε τὸ *καλαφατλάτισμα*, τὸ ὁποῖον ἐγίνετο ὡς ἑξῆς: Ἐπαιρναν λινάρι, χόρτο ἀκατέργαστο καὶ τὸ κλώθανε καὶ γινόταν ἓνα ἄγαρμοπο σχοινὶ χνουδοτό· αὐτὸ λοιπὸν τὸ σχοινὶ τὸ ἔμπαζαν μὲ ἓνα *καμὰ* καὶ μὲ ἓνα *τσε κίτσι* σφυκτὰ σφυκτὰ σις χαρασμάδες, πὺν σχηματίζαν τὰ σανίδια τοῦ ληνοῦ καὶ κατόπιν, ἀφοῦ ὅλες οἱ χαρασμάδες γέμιζαν ἀπὸ αὐτὸ τὸ σχοινί, βάζανε κορὸ νερὸ μέσα στὸ ληνὸ ὡς μία πιθαμὴ καὶ τὸν βρέχαν συνεχῶς κάθε μέραν νὰ φουσκώσει καλά, ὥστε νὰ μὴ τρέχη. Τὸ ὕψος τοῦ ληνοῦ ἦτο πάνω κάτω 90 ο)ο τοῦ μέτρου, τὸ φάρδος του στὴν μέση ἦταν πάνω κάτω ἓνα μέτρο, διότι σις ἄκρες ἦταν στενότερος καὶ ἔλεγαν: «αὐτὸς ὁ ληνὸς ἔχ' ἰμεγάλ' κοιλιά» καὶ στὸ πίσω ἄκρον του ἀπ' ἔξω στὸ πρόσωπο, εἶχε τὸ λεγόμενον *στουράκι* ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἔτρεχεν ὁ μοῦστος. Ἐσχηματίζετο δὲ τὸ *στουράκι* ἀπὸ τὴν προέκταση τοῦ μεσαίου σανιδιοῦ τοῦ πάτου τοῦ ληνοῦ καὶ διὰ νὰ μὴ ξεχειλᾷ ὁ μοῦστος, εἶχε ἐκατέρωθεν ἀπὸ ἓνα σανιδάκι καρφωμένο, εἰς τρόπον ὥστε νὰ σχηματίζεται λάκος καὶ ἀπὸ τὸ *στουράκι* αὐτὸ ἔτρεχεν, ὡς εἶπα, ὁ μοῦστος μέσα στὸν κάδο (τὸ μετάκι), πὺν βάζανε ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὸ *στουράκι* γιὰ νὰ μαζέψουν τὸ μοῦστο. Πολλὲς φορὲς ὅμως, ὅταν ὁ ληνὸς ἦταν καλὰ πατημένος καὶ κατὰ συνέπειαν εἶχε καὶ πολὺ μοῦστο, ξεχύλωνε ἀπὸ τὸ *στουράκι* καὶ διὰ νὰ μὴ πετιέται ἔξω ἀπὸ τὸν κάδο τύλιζαν στὸ *στουράκι* ἓνα πανί.

Γιὰ τὴν μεταφορὰ αὐτοῦ τοῦ ληνοῦ εἰς τὸ ἀμπέλι εἶχαν τὰ ληνάμαξα· τὰ ὅποια ἦσαν εἰδικῶς κατασκευασμένα γιὰ τοὺς ληνοὺς καὶ τῶν ὁποίων τὰ *ντιγκίλια* (ἄξιόνια) ἐγίνοντο ἐξαιρετικῶς χοντρά γιὰ νὰ ἀντέχουν στὸ φορτίο. Αὐτὰ τὰ ληνάμαξα τὰ μεταχειρίζονταν μόνο κατὰ τὸν τρυγητὸ καὶ μετὰ τὸ τέλος τοῦ τρυγητοῦ τὰ μάζανε στὰ κρασομάγαζα.

Σαυτὰ λοιπὸν τὰ ἀμάξια πάνω βάζαν τοὺς ληνοὺς τὴν παραμονὴ τοῦ τρυγητοῦ καὶ ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὸν ληνὸν ἀνάμεσα στὸ *γιαστὶκ* καὶ στὸν ληνὸν βάζαν ψαθωκόματα γιὰ νὰ μὴ γλιστρᾷ ὁ ληνὸς πάνω στὸ κάρφο, στὸν κατήφορο.

Μέσα στὸ ληνὸ βάζαν δύο *βοῦτες*, ἓνα *φκιάρι* καὶ 8 *τρυγοκάλαθα* καὶ στοῦποναν πίσω τὸ *στουράκι* μὲ ἓνα κομμάτι πανὶ καὶ τὸ πρῶτ', πρὶν νὰ φέξη, ἔξευε ὁ σαραπανατζής τὰ βουβάλια του ἢ τὰ βόδια του, ἀνέβαιναν οἱ *μποξουτζήδες*, ὁ *κάδοξτισης* καὶ πολλὲς φορὲς καὶ ὁ νοικοκύρης τοῦ

ἀμπελιοῦ καὶ ἔφρουγαν διὰ τὸν τρυγητόν. Πρὶν ἢ ξεκινήσουν γιὰ τὸ ἀμπέλι ἢ νοικοκυρὰ τοῦ σπιτιοῦ τοὺς ἔδινε τὸ πρωινὸ φαγητό τους, ποὺ θὰ ἦταν καμιὰ παλαμίδα τῆς Μαύρης Θαλάσσης, μωσχοβολισμένη, καὶ λίγο τουλουμίσιο τυρί.

4) Κρασιά

Τὰ χόματα τὰ περὶ τὴν πόλιν 40 Ἐκκλησιῶν καὶ τῶν πέριξ χωρίων ἰδίως τῆς Ἱερακλείτσας εἶναι εἰδικὰ πρὸς φύτευσιν ἀμπέλου, διότι τὸ φαινόμενον αὐτὸ τῆς προσόδου καὶ ἀποδόσεως συνάμα, οὐδαμοῦ παρατηρήθη κατὰ τὴν ὁμολογίαν εἰδικῶν ξένων. Εἶδη σταφυλῶν βεβαίως ὑπῆρχον πολλὰ ὡς π.χ. τὰ *παμίτια*, *ισαούσια*, *ἀλπεχλιβάνια*, *μορλούνια*, *ραζακιά*, *στινφά*, *μωσχᾶτα*, *κροιάγια*, *ροδίτες*, *ισουμπιανές*, ἀλλὰ ὅλα αὐτὰ ἀποτελοῦσαν ἴσως τὸ ἓν ἑκατοστὸν τῆς ὅλης φυτείας. Σταφύλι τὸ ὁποῖον εὐδοκίμοῦσε καὶ ἀπέδιδε ἦτο τὸ *παπᾶς καρασῆ*, σταφύλι μαῦρο μὲ πολλὴν τανίνην, γι' αὐτὸ καὶ τὰ κρασιά τὰ ὁποῖα τραβοῦσαν ἀπὸ τὰ τσίπουρα ἦσαν τόσο μαῦρα, ὥστε ὀνομάζοντο τουρκιστὶ *μπογιαμάδες* καὶ *στινφά*, διότι περιεῖχαν τανίνην. Εἶχον δὲ βαθμοὺς οἴνοπνεύματος ἐν γένει τὰ κρασιά τῆς πόλεως κατὰ μέσον ὄρον 11—12 βαθμοῦς, ὅπερ σημαίνει ὅτι περιεῖχον αἰ 100 δκάδες κρασιοῦ 11 ἢ 12 δκάδες οἴνοπνεύματος 95 βαθμῶν καὶ δι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγον ἤκμασεν ἡ κονιακοποιία εἰς 40 Ἐκκλησίας, διότι συνέφερον ἢ ἀπόσταξις καὶ ὡς τοιαῦτα διεκρίθησαν τὰ κονιάκ Δοδοπούλου καὶ Χατζη-παρασκευᾶ, Ταυρίδου, Σαρίδου, Κατωπόδη, Σκουλίδη κτλ. Ἐπίσης πλὴν τοῦ κονιάκ, τοῦ ὁποῖου ἡ ἀπόσταξις ἐγένετο ἀποκλειστικῶς ἀπὸ κρασί, ὑπῆρχε καὶ ἡ ἐμπορία *σοῦμας*, δηλαδὴ ἀποστάγματος προερχομένου ἀπὸ τὴν ἀπόσταξιν τῶν τσιπούρων, παρήγοντο δὲ κατὰ μέσους ὄρους αἰ κάτωθι ποσότητες. Σταφύλια ληνοῦ 12—14,000 ὅπερ σημαίνει δκάδες σταφυλῶν, 18,000,000. Ἐκ τούτων παρήγετο οἶνος λευκὸς 9,000,000, οἶνος μαῦρος (μπογιαμᾶς) δκάδες 4,000,000 καὶ 5,000,000 τσίπουρα τὰ ὁποῖα ἐβράζοντο μὲ νερὸ στὰ *ισουπροκάζανα* καὶ ἀπέδιδεν *σοῦμαν* 16 βαθμῶν δκ. 400,000 ἦτοι οἴνόπνευμα 95 βαθμῶν δκ. 133,000, τὴν ὁποίαν ἀπέσταζαν ἐκ νέου μὲ *ἀνασόγιον* καὶ ἔβγαζαν τὰ περίφημα ρακιά δηλ. τὶς *μπάτες*, ὅπως ἔλεγαν στὸν τόπον μας (1).

Τὰ ἄσπρα κρασιά τοῦ τόπου μας καίτοι ἐλέγοντο ἄσπρα, ἐν τούτοις εἶχον τὸ χροῶμα κονιακιοῦ, διότι τὸ σταφύλι, ὅπως εἶπαμε, ἦτο μαῦρο.

Μόλις ἤρχετο ὁ ληνὸς ἀπὸ τὸ ἀμπέλι βάζανε ἓνα κάδο κάτω ἀπὸ τὸ στουράκι καὶ τραβοῦσαν τὸ πανί, μὲ τὸ ὁποῖον ἦτο κλεισμένη ἡ τρύπα τοῦ στουρακιοῦ, καὶ τότε ἔτρεχε ὁ καλλίτερος μοῦστος, ποὺ προήρχετο ἀπὸ τὶς ὀριμώτερες ρώγιες ποὺ ἔσκαναν μόνες μέσα στὸ ληνό. Μετὰ ἀνέβαινε ἡ μᾶλ-

1) Ὅταν ἔλεγαν τοῦ τάδε ἢ μπάτα, ἐννοοῦσεν καλὸ ρακί.

λον ἔμπαινε μέσα στὸ ληνὸ ἕνας μπουζουτζῆς, ἀφοῦ προηγουμένως ἔπλυνε τὰ πόδια του μὲ νερό, **νερόμπουε** τὰ παντελόνια του, ἔπαιρνε ἕνα φκιάρι στὸ χέρι καὶ ἄρχιζε νὰ πατῆ μέσα τὰ σταφύλια. Ἐὐ μούστο πού ἔτρεχε καὶ κουβαλοῦσαν μὲ τὶς **γκιουγιούμες** (¹) μέσα στὸ βαρέλι, τὸ ὁποῖον ἐκ τῶν προτέρων ἐπλένετο καὶ ἐθιαφίζετο. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἔπαιρναν τὸ ἡμισυ τοῦ περιεχομένου τοῦ ληνοῦ καὶ ὅ,τι ἔμεινε μέσα στὸ ληνὸ τὸ κοβαλοῦσαν μὲ τὶς **βοῦτες** μέσα στὶς **τίνες** (²) οἱ ὁποῖες τίνες ἦσαν στημένες πάνω σὲ κατήχανη (³). Ἐκεῖ λοιπὸν μέσα στὶς **τίνες** ἤρχιζε ἡ ζύμωσις καὶ μετὰ παρέλευσιν τὸ πολὺ δέκα ἡμερῶν, τραβοῦσαν ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὴν τίνα τὸ μαῦρο καὶ ἔμειναν μέσα στὴν τίνα τὰ τσίπουρα, καὶ ἐπειδὴ οἱ τίνες ἀδειάζαν, μετέφεραν τὰ τσίπουρα ἀπὸ τὴν μίαν τίνα στὴν ἄλλην, μέχρις ὅτου γεμίσει ἡ πρώτη καὶ τότε ἔμπαινε πάλιν μέσα στὴν τίνα ἕνας καὶ τὰ πατοῦσε, διὰ νὰ μὴ πάρουν ἀέρα καὶ ξυρῖσουν. Καμιὰ φορὰ δὲ καὶ τὰ γύριζε τὰ κάτω πάνω, καὶ κάποτε πῆγαινε καὶ αὐτὸς θῆμα τοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξέος, τὸ ὁποῖον σιγὰ σιγὰ τὸν ἐνάρκωνε χωρὶς νὰ τὸ ἀντιληφθῆ καὶ στὸ τέλος εὐρίσκετο νεκρὸς (⁴). Πολλὰκις ἔβραζαν ἕνα μέρος τοῦ μούστου καὶ ἔροριπταν μέσα στὰ βαρέλια βρασμένον δηλ. (πετμεζιασμένον) διὰ νὰ δώσουν χρώμα, γεῦσιν καὶ δύναμιν εἰς τὸ κρασί ὡς καὶ ἄρωμα, ἰδίως δὲ τὶς χρονιᾶς πού τὰ σταφύλια δὲν ἦσαν ζαχαρωμένα. Συνήθιζον ὁμῶς πολλοὶ συστηματικοὶ κρασάδες, νὰ βράζουν μούστον εἴτε ἡ χρονιά ἦταν καλὴ εἴτε ὄχι καὶ αὐτὰ τὰ κρασιά τὰ ἔλεγαν **μουσελέξια**. Ὅταν δὲ περνοῦσαν 2—3 χρονία ἀποκτοῦσαν τέτοια μῦρα, πού σὰν νὰ ἦσαν 10—15 ἐτῶν παλαιὰ καὶ ἔπαιρναν ἕνα χρώμα κονιακιοῦ θιαμιάσιον.

Μετὰ παρέλευσιν 2 μηνῶν ἀπὸ τὸν τρυγητόν, ἔπρεπε τὰ ἄσπρα κρασιά νὰ μεταγγισθοῦν διὰ νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὶς λάσπες, ἔβραζαν τότε τὸν **πῦρο** τοῦ βαρελίου καὶ βάζανε ἕνα μπρούντζινο τσεσμέ ἢ στουράκι, βάζοντας μπροστά του μιὰ μπακίρα (⁵) διὰ νὰ μὴ τινιχηθῆ τὸ κρασί, ἀφοῦ προηγουμένως ἔβαζε ἕνα ταβᾶ κάτω ἀπὸ τὸ βαρέλι. Μὲ τὸ ἕνα χέρι κρατοῦσε τὴν μπακίρα καὶ τὸ ἄλλο τὸ μπρούντζινο στουράκι καὶ μόλις πετιοῦν ὁ πῦρος τοῦ βαρελιοῦ, ἔβραζαν τὸ μπρούντζινο καὶ ἤρχιζε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ ἐκκένωσις τοῦ βαρελιοῦ εἰς ἄλλο προσφάτως καθαρισθὲν καὶ θειαφισθὲν τοιοῦτον.

5) Τράβηγμα τοῦ ληνοῦ

Ἐἴπα προηγουμένως πῶς ἠτοιμάζοντο οἱ ληνοὶ καὶ πῶς μετὰ τοὺς φόρτω

1) Πήλινες στάμνες μὲ ἀνοικτὸ στόμα.

2) *Τίνα* ἴσον μεγάλο βαρέλι στημένο ὄρθιον καὶ ἀνοικτὸ ἀπὸ πάνω δηλ. βγαλμένο τὸ ἕνα τουμπάνι.

3) Δηλ. πυροστιᾶς ἀπὸ ξύλα πελεκητὰ τὰ ὁποῖα πάλιν ἀπὸ κάτω εἶχαν μεγάλας πέτρες πελεκητὰς διὰ νὰ στηρίζωνται καὶ νὰ μὴ σαπίζουν.

4) Τοιαῦτα θύματα ἐσημειώθησαν πολλὰ, μεταξὺ αὐτῶν συγκαταλέγονται ὁ *Ζυπάριτος*, ὁ *Μπόμογλους* καὶ ὁ *Γιαλαμάς* καὶ ἄλλοι.

5) Κουβᾶς χάλκινος.

ναν στὰ ληνάμαξα. Γιὰ τὸ τράβηγμα αὐτῶν τῶν ληνῶν πολλοὶ ἔφεραν ἀπὸ τὸ Κάβακλῆ ἰδίως χωρικοὺς μὲ δύο ζεύγη βόδια καὶ ἄλλοι ἔπαιρναν ἀπὸ τὰ χωριά τῆς περιφερείας Ἁγ.θουπόλεως (σαραπανατζῆδες), οἱ ὅποιοι κατέβαζαν τὰ βουβάλια τους καὶ τραβοῦσαν τοὺς ληνούς, ἰδίως ἀπὸ τὸ χωρίον Κωστῆ, τῶν ὁποίων τὰ βουβάλια, ὡς βουνήσια. ἦσαν εἰς θέσιν νὰ τραβήξουν μόνα των τὸν ληνόν, ἐνῶ βόδια βάζανε ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δύο ζευγάρια καὶ πολλάκις τρία ποὺ ἐλέγοντο **τσιβγκάρι**. Στὸν ζυγὸν τοῦ ἀμαξιτοῦ βάζανε διὰ τὸ πανηγυρικώτερον σοῦβλες ὑψηλές, οἱ ὁποῖες ἦσαν ἐνωμένες μὲ ἀλυσιδίτες ἀπὸ τῆς ὁποῖες κρέμονταν κουδουνάκια, φοῦντες, **τάματα**, πολλάκις δὲ αὐτὰ ἀπὸ ἀσῆμι.

Φεύγανε λοιπὸν τὸ πρῶν πρὶν ξημερώσει διὰ τὸ ἀμπέλι καὶ ὅταν ἔφθαναν ἐκεῖ τραβοῦσαν τὸ ληνὸ σὲ ἴσιο μέρος δίπλα στὸ δρόμο, (τὸ μέρος αὐτὸ ὠνομάζονταν **λινότοπος**), ἔξεναν τὰ ζῶα οἱ μπουζουτζῆδες ἀμέσως, ἀναβαν φωτιά μὲ βίτσες, βγάζαν ἀπὸ ἓνα τρυγοκάλαθο μέσα στὸ ὅποιον ἦταν σὲ μιὰ πετσέτα τυλιγμένο τὸ ψωμί, τὸ φαγητὸ καὶ ἔτρωγαν. Τώρα πᾶ ξημέρωνε καὶ μὲ τὰ τρυγομάχαιρα ἀρχίζαν νὰ τρυγοῦν στὰ τρυγοκάλαθα τὰ ὁποῖα ἦσαν μὲ φαριδιές λουριδες πλεγμένα καὶ ἔπαιρναν 10—12 ὄκ. σταφύλια· ὁ δὲ κάδοξτοῆς (ἔτσι ἐλέγετο αὐτὸς ποὺ κουβαλοῦ τὴν βοῦτα) ἔβαζε τὴ βοῦτα κοντὰ στοὺς τρυγητάδες καὶ ὅποιος γέμιζε τὸ καλάθι του τὸ ἀδειάζε στὴν βοῦτα τὴν ὁποίαν, ἅμα ἐγέμιζε, τὴν ἔπαιρνε ὁ βουτατζῆς ἢ **κάδοξτοῆς** στὴ ράχη του καὶ τὴν ἀδειάζε στὸ ληνόν, ἀνεβαίνοντας ἀπὸ ἓνα σανίδι χοντρὸ ποὺ ἐχρησίμευε γιὰ σκάλα. Τὸ σανίδι αὐτὸ ὠνομάζονταν **ληνοσάνιδο** καὶ τὸ κουβαλοῦσε πάντοτε ὁ ληνός. Καὶ ὅταν γέμιζε ὁ ληνός ἀπὸ σταφύλια, ἀνέβαινε ὁ βουτατζῆς καὶ μὲ τὸ φκιάρι τὰ ζουποῦσε καὶ συνάμα λίγο τὰ πατοῦσε, ὥστε ὁ ληνός νὰ μὴ φύγη μισογεμάτος ἀπὸ τ' ἀμπέλι. Μετὰ τὸ πάτημα αὐτὸ κουβαλοῦσαν οἱ μπουζουτζῆδες μὲ τὰ τρυγοκάλαθα πλέον σταφύλια καὶ ὁ βούτατζης τὰ τοποθετοῦσε μὲ τὸ φκιάρι εἰς τρόπον ὥστε ὁ ληνός ἔπαιρνε σχῆμα μνήματος (τάφου φρέσκου). Τότε ἅμα τέλειωνε τὸ σιάξιμο τοῦ ληνοῦ ἀπὸ σταφύλια οἱ τρυγηταὶ ἔπαιναν καὶ τὸ μὲν φκιάρι τὸ ἔχωναν ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ μανικιοῦ μέσα στὰ σταφύλια ὅσο νὰ κρατιέται, περνοῦσαν στὸ φκιάρι τὸ σχοινὶ τῆς βούτας, ποὺ ἐκκρέμετο στὸ πίσω τοιμπάνι τοῦ ληνοῦ εἰς τρόπον νὰ μὴ ἐγγίξῃ τὸ στουράκι τοῦ ληνοῦ καὶ τὸ σπάσῃ, περνοῦσαν δὲ στὸ φκιάρι καὶ τὰ τρυγοκάλαθα, ἔβαζαν καὶ τὸ ληνοσάνιδο κατὰ μῆκος τοῦ ληνοῦ πάνω στὰ σταφύλια, τὸ ὅποιον ἀκουμποῦσε μέσα ἀπὸ τῆς **κλιμνιές** τοῦ ληνοῦ, ὥστε νὰ μὴ πέφτῃ στὸ δρόμο, ἔξενε ὁ σαραπανατζῆς τὰ βουβάλια του, ἔφθιανε τὸ σταυρὸ του τοῖς καὶ δίνοντας μιὰ φωνὴν στὰ βουβάλια του: —"Αἶντε Καραμάν", ἤρχιζε τὸ τράβηγμα τοῦ ληνοῦ καὶ σιγὰ σιγὰ σὲ δύο ὄρες ἔφθιανε ὁ ληνός στὸν προορισμὸ του. Κατὰ τὴ διαδρομὴ αὐτὴ τῶν δύο ὄρων οἱ μπουζουτζῆδες ἐχόρευον ἐκ περιτροπῆς. Ἄλλοι ἐξ αὐτῶν ἔπαιζαν διάφορα ὄργανα. Τοὺς ἤχους τῆς μουσικῆς ἐποίκιλαν καὶ τὰ κουδούνια τὰ

ὁποῖα εἶχαν οἱ ζευῆδες τῶν βουβαλιῶν καὶ μὲ γέλια καὶ χαρὲς ἔφθανε ὁ ληνός. Πρὶν ἢ ἀναχωρήσῃ ἀπ' τὸ ἀμπέλι ἔκοβαν ἓνα κλαδί **τσαλιού** βατσουνιάς καὶ τὸ ἔστηναν στὸ μέσον τοῦ ληνοῦ στηρίζοντας τὴν ἄκρη τοῦ κορμοῦ τοῦ τσαλιού μέσα στὰ σταφύλια γιὰ νὰ στέκεται. Αὐτὸ ἦταν τὸ λοῦσο τοῦ ληνοῦ. Μόλις ἔφθανε ὁ ληνός στὸ σπίτι ἢ στὸ κρασαμάγαζο, ἐσήκωναν τοὺς μπροστινοὺς τροχοὺς του καὶ ἔβαζαν ἀπὸ κάτω στοὺς τροχοὺς χονδρὰ ξύλα, ὥστε νὰ γέρῃ ὁ ληνός πρὸς τὰ πίσω γιὰ νὰ τρέχῃ ὁ μούστος ἀπὸ τὸ στουράκι.

Ἀμέσως βάζανε ἓναν κάδο **μετάμι** καὶ τραβοῦσαν τὸ πανὶ μὲ τὸ ὁποῖο ἦτο κλεισμένη ἡ τρύπα τοῦ στουρακιοῦ καὶ ἄρχιζε νὰ τρέχῃ ὁ μούστος. Ὁ μούστος αὐτὸς ἦταν ὁ πλέον δυνατός, ἐννοῶ εἰς γλυκύτητα, διότι προήρχετο ἀπὸ τὰς πλέον ὀρίμους ρόγας τοῦ σταφυλιοῦ, αἱ ὁποῖαι ἔσκαζαν μέσα στὸ ληνὸ ἀπὸ τὴν πίεσιν ποὺ πάθαιναν, γι' αὐτὸ ὅσοι ἤθελαν νὰ βράσουν πετιμέζια ἔπαιρναν αὐτὸ τὸ μούστο, ὁ ὁποῖος ὡς εἶπα ἔτρεχε πρὶν ἢ μπῆ μέσα στὸ ληνὸ ὁ πατητής, ὅστις μόλις ἔτρεχε ὁ μούστος —περίπου ἓνας κάδος περὶ τὰς 200—300 ὄκ.—ἄρχιζε τὸ πάτημα τοῦ ληνοῦ. Ἐν τῷ μούστο, ποὺ ἔτρεχε πλέον τὸν κουβαλοῦσαν μὲ τὶς **γμουγιοῦμες**, μέσα στὸ βαρέλι στὸ κρασομάγαζο.

6) Κιουκιουρτλίδικο

Ἐλπόμεν ὅτι τὸν πρῶτον μούστον τὸν κρατοῦσαν γιὰ πετιμέζια, γιὰ νὰ μὴ βράσῃ δηλ. γιὰ νὰ μὴ ὑποστῇ ζύμωσιν, διότι δὲν ἦτο δυνατὸν τόσος μούστος νὰ γίνῃ πετιμέζι ἐντὸς τῆς ἡμέρας, ἔπρεπε νὰ μπῆ σὲ βαρέλι μέσα θειαιρισμένο. Γιὰ νὰ θειαιρισθῇ ἓνα βαρέλι μπρὸς ἐτοιμάζαν φυτίλια ἀπὸ θειάφι, ἔπαιρναν μιὰ φουφοῦ (δτζάκι) καὶ ἀναβαν μέσα φωτιά. ἔβαζαν πάνω στὴ φωτιά μιὰ σπασμένη στάμνα καὶ ἔρορχαν μέσα θειάφι, τὸ ὁποῖον μόλις πύρωνε ἡ στάμνα, ἔλυονε. Καὶ μέσα βουτοῦσαν κορδέλες ἀπὸ χαρὲ ἢ ἀμερικάνικο φραοδιὲς ὡς δύο δάκτυλα καὶ μακροὺς ἕως $1/2$ πήχη, καὶ μὲ ἓνα ξύλο τὴν ἔβουτοῦσαν μέσα στὸ θειάφι καὶ ἀμέσως τὴν ἔβγαζαν. Τὸ θειάφι πάγωνε αὐτοστιγμὴ πάνω στὸ πανὶ καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐτοιμάζαν τέτοια φυτίλια πολλὰ ἀναλόγως τῆς ἀνάγκης τοῦ καθενός.

Ἄφου λοιπὸν ἔπλεναν τὸ βαρέλι μὲ ζεστὸ νερὸ καὶ σόδα καὶ κατοπιν μὲ κοῦρο, τὸ ξέπλυναν, τὸ τοποθετοῦσαν πάνω σὲ κατήχανα γιὰ νὰ εἶναι ὑψηλά, βάζανε στὸ μπροστινὸ στὸ τουμπάνι ἓνα **πύρο**, ἀνοίγαν ἀπὸ πάνω τὴν τάπαν, περνοῦσαν σ'ἓνα σύρμα (τέλι) τὶς πατσαβοῦρες θειαιριοῦ δηλ. τὰ φυτίλια 2—3 μαζεμένα, τὰ ἀναβαν ἀπὸ κάτω μένα σπύρο καὶ μόλις ἔπερναν φλόγα τὰ κατέβαζαν μέσα στὸ βαρέλι, ἔβρεχαν στὸ νερὸ τὴν πατσαβοῦρα τῆς τάπας τοῦ βαρελιοῦ γιὰ νὰ μὴ ἀνάψῃ, καὶ τὸ τέλι ἐκεῖνο ἐσφίγγετο μεταξὺ σανιδιοῦ τοῦ βαρελιοῦ καὶ τῆς τάπας καὶ ἔμενε καὶ ἀπ' ἔξω τοῦ βαρελιοῦ καμιὰ πιθαμὴ γιὰ νὰ πιάνεται, καὶ χτυποῦσαν τὴν τάπαν τοῦ βαρελιοῦ καλὰ μὲ σφυρὶ γιὰ νὰ μὴ τὴν πετάξῃ καὶ τὰ φυτίλια αὐτὰ ἔκαίοντο μέσα στὸ βαρέλι. Μετὰ πάροδον 20 λεπτῶν ἔβαζαν ἄλλα μέχρις ἔτου καταντοῦσε νὰ μὴ

καίωνται, πού ἐσήμαινε ὅτι ἐξετοπίζετο τελείως ὁ ἀτμοσφαιρικός ἀέρας καὶ ἐγέμιζε τὸ βαρέλι μὲ τὸν ἀέρα θειαφιουῦ, πού ὡς βαρύτερος αὐτὸς ἐξετόπιζε τὸν ἀτμοσφαιρικόν. Ὅταν λοιπὸν τὸ βαρέλι ἦταν ἑτοιμο θειαφισμένο βάζανε ἀπὸ πάνω στὴν τρύπα ἓνα χουνὶ ξύλινο (βουτσάδικο) καὶ ἀμέσως ἀρχίζαν νὰ κουβαλᾶν τὸν μοῦστο, τοῦ ληνοῦ καὶ τὸ ἐγέμιζαν.

Ἐστερα ἀπὸ 24—48 ὥρες τραβοῦσαν τὸν μοῦστον ἀπὸ τὸν πῦρο σὲ ἄλλον κάδον ἢ σὲ ἄλλο θειαφισμένο βαρέλι. Ὁ πῦρος ἦταν τοποθετημένος 5—6 δάκτυλα ὑψηλότερα ἀπὸ τὴν κοιλιὰ τοῦ βαρελιοῦ εἰς τρόπον ὥστε, ὅταν μεταγγίσουν τὸν μοῦστον νὰ μὴ τρέχη καὶ ἡ λάσπη τοῦ μούστου ἢ ὁποῖα κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἔμενε στὴν κοιλιὰ τοῦ βαρελιοῦ. Τότε κατέβαζαν τὸ βαρέλι ἀπὸ τὰ κατήχανα καὶ τὸ γύριζαν πάνω σ' ἓνα ταβᾶ ἢ *μασλάκ* (βουτσάδικος ταβᾶς) καὶ ἔτρεχε ἡ λάσπη τὴν ὁποῖαν ἔρριχναν μέσα στὶς *τίνες* δηλ. μέσα στὰ τσίπουρα, ἀκολούθως ἔπλυνεν μὲ κρύο νερὸ 2, 3 φόρας τὸ βαρέλι ἕως ὅτου καθαρίσει καλὰ καὶ κατόπιν τὸ ξαναθειάφιζαν καὶ τὸ ἐτοίμαζαν πάλιν δι' ἄλλον μοῦστον.

7) Τὰ πετμέζια—Χαρνταλιέδες

Ὅποιοις ἤθελε νὰ κάμη πετμέζια ἄσπρα τὸν θειάφιζε τὸ μοῦστο δυὸ καὶ τρεῖς φορὰς καὶ αὐτὸς ἐλέγετο *κιουκιουρτλίδικο* καὶ μὲ αὐτὸν πλέον ἔβραζαν τὰ πετμέζια μὲ ὄρεσέλια ἢ καὶ χωρὶς ὄρεσέλια.

Ὅταν ὁ μοῦστος ἦταν ἀθειάφιστος τὸ πετμέζι ἐγίνετο μαῦρο καὶ ἄφινε καὶ λάσπη πολλή. Τὸ κιουκιουρτλίδικο αὐτὸ βαστοῦσε καὶ ὡς τὸ χρῶμα.

Πολλοὶ μέσα σ' ἓνα βάζο ἢ βαρελάκι ἢ κάδον (ἀπὸ πάνω στενὸς καὶ κάτω πρὸ φαρδύς) βάζανε σταφύλια καὶ ἀπὸ πάνω στὰ σταφύλια βάζανε βισσινόφυλλα καὶ κάτω στὰ βισσινόφυλλα, κυδώνια, μῆλα, κομμένα ὅλα κομμάτια, ἔχυναν καὶ ἀπὸ πάνω κιουκιουρτλίδικο, ἕως ὅτου νὰ γεμίση ὁ κάδος, βάζανε καὶ τὸ ἀνάλογο καρδάλι, τὸ μεταγγίζαν 5—6 φορὰς ἀπὸ κάτω πάνω, καὶ τὸ ἄφιναν νὰ ἡσυχάσῃ. Ἐστερα ἀπὸ ἓνα μῆνα ἐκαθάριζε, ἔπειρανε ἓνα χρῶμα βυσινί, μιὰ γεύση καρδαλιοῦ, ἄρωμα μύλου, κυδωνίου κτλ. καὶ ἐλέγετο τὸ ποτὸν τοῦτο *καρδαλιές*, πού τὸ συνήθιζαν μᾶλλον οἱ Τοῦρκοι, διότι δὲν ἔπινον κρασί. Τὸ βαρέλι τοῦ καρδαλιέ, διὰ νὰ μὴ πέφτουν μέσα σκόνης εἶχε τὸ καπάκι του κλειδωτὸ καὶ ἀπὸ πάνω στὸ καπάκι ἔρριχναν μιὰ μεσάλα δύο τρία κάτια καὶ μὲ ἓνα σχοινὶ ἢ μιὰ βρακοζοῦνα τὴν ἔδειναν σφιχτὰ γύρω γύρω γιὰ νὰ μὴ πέσῃ ἀέρας.

Μὲ τὸ κιουκιουρτλίδικο αὐτὸ ἔκαμναν καὶ τὸν περίφημον πελτέν (μουσταλευρῶν). Ἐἴτε γιὰ πελτέν εἴτε γιὰ πετμέζι, ἔπρεπε μὲρὸς νὰ τὸν κόψουν μὲ πέτρα λευκὴν μαλακὴν γιὰ νὰ γλυκάνῃ, διότι ἡ πέτρα εἶχε τὴν ἰδιότητα νὰ ἀπορροφᾷ τὴν ξυνάδα. Διὰ νὰ γίνῃ ἡ δουλιὰ αὐτὴ εἶχον ἓνα κάδον, ὅπως εἶπα ἀπὸ πάνω στενὸν καὶ κάτω πρὸ φαρδύν, χωρητικότητος 80—100 ὀκάδων. Μέσα σαυτὸν τὸν κάδον ἔρριχναν σπασμένη ἄσπρη πέτρα κοματάκια σὰν

ἀνθρακίτην, 5—6 ὀκάδες καὶ κατόπιν πάνω στὴν πέτρα ἔρριχναν τὸ κιουκιουρτλίδικο τὸ ὁποῖον ἀνακάτευαν μὲ βέργα γερὴ εἰς τρόπον, ὥστε νὰ γίνῃ ἓνα **μπουλαμάτς**, κατόπιν τὸ ἄφηναν νὰ καθαρῶσιν καὶ μετὰ ἔπαιρναν ἀπὸ πάνω πάνω τὸν καθαρὸν μοῦστον καὶ τὸν ἔβαζαν στὸν ταβᾶ μέσα πάνω στὴ φωτιά καὶ ἔαν μὲν ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ πετιμέζι ἐσυνεχίζετο ἡ βράσις μέχρις ὅτου πυκνώσει. Τὸ τοιοῦτον πετιμέζι ἐλέγετο **σκέτο γλυκό**, ἂν δὲν ἔκοβαν τὸ κιουκιουρτλίδικο μὲ πέτρα, τὸ πετιμέζι ἐγίνετο ὑπόξυνον καὶ ἐλέγετο **ξυνό**. Ὅταν δὲ θὰ ἔβραζαν καὶ ρετσέλια, τότε τὰ ἐτοιμάζαν προηγουμένως καὶ τὴν ὥρα ποὺ ὁ ταβᾶς ἔβραζε, τὰ ἔρριχναν μέσα. Παρόμοια δὲ ρετσέλια μετεχειρίζοντο τὰ παρακάτω: Κολοκῦθι, κράνα, ἀπροῦνες κυδώνια, ξυνόμηλα, βερούκοκα λιασμένα, μελιτζανοῦδες, ρεπάνια καὶ τὰ δούλευαν ὡς ἑξῆς: Π. χ. τὸ κολοκῦθι, τὸ κόβανε φέτες, φέτες, ὡς καὶ τὸ κυδῶνι, καὶ τὸ ἀσβέστωναν δηλ. ἔλυωναν ἀσβέστι μέσα στὸ νερὸ καὶ τὰ ἔρριχναν μέσα καὶ ἀφοῦ ἐστέκοντο κάμποσο τὰ ἔβγαζαν, τὰ ξέπλυναν μὲ νερὸ κρύο καὶ ἀκολούθως τὰ βάζανε νὰ βράσουν. Αὐτὸ δὲ ἐγίνετο γιὰ νὰ στέκωνται τὰ ρετσέλια **ντριζιά** δηλ. νὰ μὴ λυώσουν κατὰ τὸ βράσιμο. Τὸ ρεπάνι μετὰ τὸ ἀσβέστωμα ἔχανε τὴν μυρωδιὰ τοῦ ρεπανιοῦ καὶ ἐγίνετο ὅμοιον μὲ γλυκὸν κύθρου. Εἰς ὅλα αὐτὰ τὰ πετιμέζια, ὅταν κατέβαζαν τὸν ταβᾶ ἀπ' τὴν φωτιά, βουτοῦσαν μέσα βασιλικὸν καὶ τὸν ἄφηναν νὰ πάρῃ τὸ πετιμέζι τὴ μυρωδιὰ του.

8) Ὁ πελτές—τὰ σουτζούκια

Ἄρχῃ σερμπέτιαζεν τὸ κιουκιουρτλίδικο δηλ. ἔβραζαν τὸ κιουκιουρτλίδικο πάνω στὴ φωτιά ὡς ἓνα σημεῖον ποὺ ἀποκοιῦσε κάποια γλυκάδα. Αὐτὸ ὀνομάζετο **σερμπέτιασμα**. Κατόπιν τὸ κούοναν σὲ μιὰ ταγέρα μέσα, μετὰ ἔπαιρναν τὸ καθαρὸ, τὸ βάζαν πάλιν στὴ φωτιά στὸν ταβᾶ μέσα καὶ ἔρριχναν **νισσετιέ** καὶ τὸ ἀνεκάτευαν ὡς ποὺ ἐγίνετο κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο ὁ πελτές. Ἐψήνετο δηλ. ὅπως ψήνει ὁ ζαχαροπλάστης τὸ λουκουμι. Πολλὲς φορὲς βουτοῦσαν ρομαθιὲς ἀπὸ καρῦδια σπασμένα καὶ περασμένα σὲνα ψιλὸ σπάγγο καὶ ὁ ὁποῖος ἐκρέμετο ἀπὸ μιὰ ξύλινα **κούτσα** καὶ ἡ δουλιὰ αὐτὴ ἐπανελαμβάνετο 3—4 φορὲς μέχρις ὅτου σκεπασιθοῦν τὰ καρῦδια καλὰ καὶ ἀκολούθως τὰ κρεμοῦσαν στὸ κελᾶρι μέσα σὲνα σχοινὶ χονδρὸ τεττωμένο καλὰ, ἀνοιγαν τὸ παράθυρο γιὰ νὰ τὰ χτυπᾶ ἀέρας νὰ στεγνώσουν, καὶ τοιοτοτρόπως ἐγίνοντο τὰ **πελτεκοσούτζουκα**. Πολλὲς νοικοκυρὲς μετὰ τὸ τελευταῖο βούτυγμα κολλοῦσαν πάνω καὶ ἀμυγδαλόψυχες.

Ὅταν ἐστέγνωσαν καλὰ πλέον καὶ δὲν ὑπῆρχε φόβος νὰ μουχλιάσουν τὰ μάζευαν κοντὰ-κοντὰ, τὰ σκεποῦσαν μὲ μιὰ μεσάλα καὶ τὸν χειμῶνα ἔκοβαν κομμάτια καὶ κερνοῦσαν τοὺς μισαφίριδες. Πολλὲς μάλιστα τὰ ἔκοβαν σὰν τὰ πούλια τοῦ ταβλιοῦ καὶ τὰ τηγάνιζαν στὸ σαμόλαδο καὶ εἶχαν μιὰ γεύση θαυμασία. Ἄμα στέγνωσαν καλὰ τὰ **σουτζούκια** δηλ. οἱ μουστολαμπάδες καὶ ζαγάρωναν ἀπ' ἔξω, τότε πλέον τὶς ἔκοβαν ἀπὸ τὶς κούτσες, τὶς

κομμάτιαζαν εἰς 2 ἢ 3 κομμάτια, διότι εἶχαν 1 μέτρο μᾶκρος, τὶς ἔβαζαν σὲ κιβώτια μέσα καὶ τὶς ἔστελναν ἔξω εἴτε ὡς δῶρον εἴτε τὶς πουλοῦσαν. Πολλὲς νοικοκυρὲς στέγωναν καὶ σκέτο πελτέ πάνω σὲ σανίδια καθαρὰ. Πλὴν ἀπὸ τὰ πεκμέζια καὶ τοὺς πελτέδες ἔφκιαναν καὶ **μπουλαμᾶ** δηλ. ἓνα εἶδος χαλβᾶ, ἀλλὰ ρευστοῦ (πηκτοῦ), σεριπέτιαζαν δηλ. τὸ κιουκιουρτλίδικο καὶ ἀντὶ νὰ βάλουν νισεστὲ νὰ γίνῃ πελτές, ἔβαζαν **τσουβένη** καὶ γινόταν ἓνα σοκολατὶ πηχτὸ καὶ τῷλεγαν **μπουλαμᾶ**. Τὸν συνηθίζανε πολὺ οἱ Τοῦρκοι.

9) Κρεμαστὰ σταφύλια

Πλὴν ἀπ' αὐτὰ κατὰ τὸν τρυγητὸ ἐφρόντιζαν καὶ κρεμοῦσαν ρομαθιᾶς ἀπὸ σταφύλια γύρω-γύρω στοὺς τοίχους τοῦ κρασομαγαζιοῦ. Καρφώ-καρφιά εἰς τρόπον τὸ ἓνα ἀπὸ τὸ ἄλλο ν' ἀπέχη καμμιά πιθαμὴ καὶ σὲ ναν κάθε καρφὶ κρεμοῦσαν καὶ μιὰ ρομαθιά σταφύλια, ἰδίως δὲ **μορλουκία**, διότι αὐτὰ εἶχαν περισσοτέραν ἀντοχήν. Ἐννοεῖται ὁ τρόπος ἦτο ἀτελής καὶ τὰ μισὰ σάπιζαν καὶ ἄρριχνιν στὰ τσίπουρα. Πλὴν ἀπὸ τὸ κρέμασμα τῶν σταφυλιῶν βάζανε καὶ **σταφυλοτουρσῆ** δηλ. μέσα σ' ἓνα κάδο ἔβαζαν κιουκιουρτλίδικο καὶ σταφύλια καὶ βάζανε μέσα στὸν κάδο 1 **τουρμπι** τὸ ὁποῖον περιεῖχε χαρδάλι (σινάπ) καὶ μετὰ παρέλευσιν καιροῦ τὰ ἔτρωγαν εὐχάριστα, γιὰτὶ ἀποκτοῦσαν μιὰ γεύση τσουχερή.

Τὴν πέτρα, τὴν ὁποῖαν μετεχειρίζοντο γιὰ τὸ κόψιμον τοῦ μούστου τὴν ἀγόραζαν ἀπὸ τὶς **κατσιβέλες**, οἱ ὁποῖες εἶχαν ὠρισμένο μέρος πού τὴν ἔβγαζαν καὶ τότε μὲν τὴν πουλοῦσαν μὲ λεπτά, τότε δὲ μὲ ἀνταλλαγὴν περικοσσεμάτων φαγητοῦ.

10) Ξεκούρασμα

Ὅταν ὁ ληνὸς ὁ βραδυνὸς ἐπέστρεφε ἀπὸ τὸ ἀμπέλι μετὰ τὸ ἀδιασμά του (κατὰ τὸν τρόπον πού περιέγραψα παραπάνω) ἐφρόντιζον ἐν πρώτοις νὰ ἀλείψουν τὰ ἀξόνια τοῦ ἀμαξιοῦ μὲ κατράνι, δεύτερον ἐφρόντιζαν νὰ βάλουν μέσα στὸ ληνὸ τὰ τρυγοκάλαθα, τὸ ληνοσάνιδο, τὸ φκιόρι, τὸ φανάρι διὰ κάθε ἐνδεχόμενον καὶ ὕστερα οἱ μπουζουτζήδες, οἱ ὁποῖοι ἦσαν 8 ἐν ὄλῳ εἰς κάθε ληνόν, ἐπήγαιναν κονιὰ στὸ πηγάδι ἢ τὴν τουλούμπα καὶ ἐπλύνοντο καλά, πόδια, χέρια, μοῦτρα καὶ ἐκάθηντο σὲνα δωμάτιο ἢ τὸ σαῖβά-νι γιὰ νὰ ξεκουρασθοῦν. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ νοικοκυρὰ ἐτοίμαζε τὸ τραπέζι πάνω σὲ μιὰ ψάθα ἐντόπια ἀπὸ παπύρια, ἄπλωνε μιὰ μεσάλα, στὴ μέση ἔβαζε ἓνα σταυροειδὲς σκαμνὶ καὶ σκαλιστὸ συνάμα καὶ πάνω στὸ σκαμνὶ ἓνα σινὶ μπακηρένιο καὶ γανωμένο καὶ πάνω σ' αὐτὸ ἔβαζε γύρω-γύρω τὰ κοντάλια ἢ περόνια, ἀναλόγως τοῦ φαγητοῦ, φρέτες ἢ φρελιὰ ψωμοῦ σπιτικοῦ καὶ στὴ μέση μιὰ πῆλινη γκιουβέτσα ἢ μὲ τραχανὰ ἢ κρέας μὲ λάχανο καὶ μέσα ὀλίγες **τσούσκες** καὶ δίπλα τους ἓνα σουραχὶ κρασί, τὸ ὁποῖον ἔπαιρνε ὁ ἓνας καὶ πίνοντας τὸ ἔδινε στὸ ἄλλον καὶ κατὰ τὴν ὄρεξιν πού εἶχεν ὁ καθένας

ἔτρωγε καὶ ἔπινε. Στὸ μεταξὺ ὁ σαραπανατζῆς τραβοῦσε τὰ βουβάλια του στὸ ἀχούρι, τὰ δίδε ἀχυρο ἢ θροφή (γιαρμᾶ), τὰ χτένιζε καὶ ἔκοιμᾶτο δίπλα σαυτὰ. Ἐάν κανένα εἶχε μπρὸς στὸ μέτωπό του ἄσπρες τρίχες τὸ **κίνιαζε** γιὰ νὰ μὴ τὸ ματιάζουν. Μετὰ τὸ φαγητό, ἂν μὲν εἶχε ἀλλή τὸ σπίτι, ἐχόρευον μέσα στὴν ἀλλή, παίζοντας καὶ διάφορα ὄργανα ἢ ἔπαιρνε ὁ νοικοκύρης **τσαλγκιτζῆδες**, μετεμφιέζοντο εἰς **τζαμάλες** (¹) (καρναβάλια) καὶ περνοῦσαν τοιουτοτρόπως τὴν ὥρα τους καὶ ἀργότερον ἀπεσύροντο διὰ τὸν ὕπνον, ἂν δὲν εἶχεν ἀλλή ἐχόρευον στοὺς δρόμους (*).

Ἐὸ τρύγος βαστοῦσε κατὰ μέσον ὄρον 15 ἡμέρες καὶ μόλις ξετρογοῦσε ἕνας νοικοκύρης, τραβοῦσε τὸ ληνό του στὸ Ἀσᾶ-Μπουναῶ (πηγὴ ἔξω τῆς πόλεως) καὶ ἐκεῖ ἔπλυναν καὶ τὸν ληνόν, βοῦτες, καλάθια, ὡς καὶ τὰ ροῦχα τους καὶ ἐπέστρεφον, καὶ τὴν ἐπομένην τοὺς πλήρωνε τὸ **δίμιο τους** ὁ νοικοκύρης, τὸν ἠῦχοντο καὶ τοῦ χρόνου καὶ ἔφευγαν στὰ χωριά τους, ἀφοῦ μὲ τὰ λεπτὰ πού ἔπαιρναν, πήγαιναν στὴν ἀγορὰ καὶ ψούνιζαν ὁ καθένας τὰ χρειαζόμενά του.

Ἐὸ δὲ σαραπανατζῆς ἐπληρώνετο μιὰ λίρα χρυσοῦ στὸ ληνό καὶ ἀφοῦ ἔπαιρνε 20—30 λίρες χρυσῆς Τουρκίας, ἀνάλογα μὲ τοὺς ληνοὺς πού τραβῆξε, ἐτοίμαζε τὸ ἀμάξι του, γέμιζε τὸ βαρέλι τὸ ὁποῖον ἔπαιρνε μαζί του ἀπὸ τὸ χωριό του, ὅταν ξεκινοῦσε γιὰ τὸν τρύγο, μουστο, ἀγόραζε καὶ αὐτὸς μερικὰ ψούνια γιὰ τὸ σπίτι του καὶ ἔφευγε μὲ ἱκανοποίηση.

Πρὶν ἢ φύγουν ὅλοι τοποθετοῦσαν τὸ ληνό καὶ τὸ ἀμάξι μέσα στὸ κρασομάγαζο ἢ στὸ σαϊβάνι γιὰ νὰ μὴ βρέχωνται, καὶ τοιουτοτρόπως τελείωνε αὐτὸ τὸ πανηγύρι.

11) Φορολογία ληνῶν

ἘἩ Κυβέρνησις διὰ νὰ φορολογήσῃ τοὺς ληνοὺς ἔστηνε στὶς ἄκρες τῆς πόλεως **τσαντήρια** εἰς τὰ ὁποῖα διώριζε δυὸ γραμματεῖς καὶ 1 μετρητὴν τῶν ληνῶν καὶ ἐμετροῦντο οἱ ληνοὶ πού περνοῦσαν, καὶ ἐχρεώνετο ὁ κάθε νοικοκύρης μὲ τοὺς ληνοὺς πού ἔφερεν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς τιμῆς τὴν ὁποῖαν ὥριζε τὸ δημοτικὸν συμβούλιον καὶ ἀργότερον μετὰ τὸ τέλος τοῦ τρύγου εἰσέπρατταν τὰ λεπτὰ αὐτὰ τῆς φορολογίας. Πολλὲς φορὲς τὸν φόρον αὐτὸν τὸν πουλοῦσαν εἰς πλειοδότην ἐργολάβον καὶ τὰ εἰσέπραττε αὐτὸς καὶ ἢ ἐκέρδιζε ἢ καὶ ἔζημίωνε.

Καὶ αὐτὸς πού μετροῦσε στὰ τσαντήρια τοὺς ληνοὺς δηλ. ὁ μετρητής, ἐλέγετο, **ἰστημέρατζης**, ὁ φόρος ἐλέγετο **ντουχουλιές**, ὁ τρύγος ἐλέγετο **μπάχ μποζουμοῦ**, ὁ ληνὸς **σαραπχανάς**, ὁ ἀγωγιότης **σαραπχανατζῆς**, οἱ

1) Βλ. Γλωσσάριον Σ. Ἐκκλησιῶν Π. Παπαχριστοδοῦλου τὴν λέξιν **τζαμάλα** εἰς τὸν παρόντα τόμον.

2) Βλέπε περιγραφὴ στίς **Θρακ. Ἡθολογ.** «Ἐὸ τρύγος τοῦ κῆρ Ἀμπατζόγλου».

τρυγηταὶ **μποζουτζήδες**, τὸ ἀμάξι τοῦ ληνοῦ **σαραπχανὲ δραμπασί**. Τὰ νέα ἀμπέλια τὰ ἀπεκάλουν **φυντιές**.

12) Τὰ ρακιά, ἡ ρακιτζικὴ

Μετὰ τὸν τρυγητὸν καὶ μετὰ παρέλευσιν 10 τουλάχιστον ἡμερῶν, ὁπότε ἡ ζύμωσις τοῦ κρασιοῦ κατὰ 90^ο/_ο εἶχε γίνεαι πλέον, ἄρχιζαν οἱ ρακιτζήδες, δηλ. ὅσοι εἶχαν καζάνια, νὰ βράζουν κρασιὰ καὶ ἡ ἐργασία αὐτὴ συνεχίζετο νύκτα καὶ μέρα μὲ διπλὸ προσωπικὸ καὶ τοιουτοτρόπως ἀφ' ἐνὸς μὲν ἐξοικονομοῦσαν μέρος δι' ἄλλα κρασιὰ τὰ ὁποῖα θάγοράζαν ἀπὸ ἐκείνους ποὺ εἶχον ἀνάγκη νὰ τὰ πωλήσουν, καὶ ἀφ' ἑτέρου μετατρέποντας τὸ κρασί εἰς **σούμαν** θὰ ἐκέρδιζαν τὸν φρόρον τῆς νέας ἐσοδείας, διότι μετὰ 1¹/₂ μῆνα περίπου ἀπὸ τὸν τρύγον ἐβγαίνει ἡ **ἐστιμάρα** καὶ τοιουτοτρόπως τοὺς εὑρίσκει ὀλιγοτέραν ποσότητα κρασιοῦ φρορολογητέαν. Ἐβράζοντο δὲ ποσότητες μεγάλες, διότι τὴν ἐποχὴν ἐκείνην καταντοῦσε νὰ ἔχη τὸ μέτρον, — δηλ. 8 ὀκάδες κρασί, — 3 ἢ 3¹/₂ γρόσια.

Μετὰ τὸ βράσιμο τῶν κρασιῶν ἄρχιζε τὸ βράσιμο τῶν τσιπούρων. Τσίπουρα ἔβραζαν πολλοὶ στὶς Σαρ. Ἐκκλησιάζ. Οἱ κυριώτεροι ἦσαν Εὐστάθιος Μπαμπᾶ Στάθουλον, Παπᾶ Δανιήλ, Ματζαράκης, Ἀραμπατζόγλου, Ἀθανάσιος Σαρίδης, Πολυχρόνης Φράγγος, Καταπόδης, Ἀθ. Χατζηπαρασκευᾶς, Στοιγιάννος Σαρίκας, Κωνστ. Ζαχαρόπουλος, Δημητράκης Μπακάλης, ἀδελφοὶ Σκουλίδου, Σαλομών καὶ ἄλλοι πολλοί· ἀλλ' οἱ ἄνω ἀναφερόμενοι ἦσαν συστηματικοὶ **τζουμπρατζήδες**, καὶ ἔβραζαν συνεχῶς ἐπὶ 6 μῆνας τσίπουρα.

13) Τὸ τρυγικὸν ὄξυ (ἡ γύλ')

Τὰ ζουμιὰ τῶν τσιπούρων στὰ πρῶτα χρόνια δὲν ἤξευραν νὰ τὰ χρῆσιμοποιήσουν, καὶ τὰ ἔχυναν, ἀργότερον ὅμως κάποιος Γάλλος ἔμπορος κρασιῶν ἐγκατασταθεὶς εἰς Σαράντα Ἐκκλησίας **Γκουττουὰρ** ὀνόματι τοὺς ὑπέδειξε ὅτι ἀπὸ τὰ ζουμιὰ αὐτὰ μπορεῖ νὰ βγῆ **τρυγικὸν ὄξυ** τὸ ὁποῖον ἀποκαλοῦσαν στὴν πατρίδα **γύλ'** (ἡ ὕλη). Ἐβγαίνει δὲ αὐτὴ ἡ ὕλη σὰν σπασμένα κομματάκια τζάμια, μὲ τὴν διαφορὰ ὅτι ἦσαν κόκκινα, καὶ εἶχαν γεύση ξυνή. Τὰ ζουμιὰ τῆς πρώτης καζανιάς τὰ δευτέρωναν καὶ ἔτσι τὸ ζουμι ἐπύχτωνε καὶ κατόπιν εἶχαν ἄλλα καζάνια βαθιὰ καὶ ἀνοιχτὰ ἀπὸ πάνω, τὰ ὁποῖα ἐλέγοντο καζάνια τῆς ὕλης. Ἐκεῖ μέσα τὰ ξανάβραζαν ἕως ὅτου πυχτώσῃ κάτι περισσότερον. Κατόπι τραβοῦσαν τὴν φωτιά, ἔβαζαν μέσα στὸ καζάνι ἢ μᾶλλον ἀράδιαζαν σανίδια ὄρθια στενὰ ὡς μιὰ πιθαμὴ, ἀνάμεσα εἰς τὰ ὁποῖα καὶ πάνω στὸ χεῖλος τοῦ καζανιοῦ βάζανε καψόξυλα βαριὰ διὰ νὰ τὰ συγκρατοῦν νὰ μὴ κινουῦνται, καὶ ἀφοῦ κρύωνε τὸ ζουμι, ἡ ὕλη ποὺ περιεῖχε ἐπεκράθητο ἐπὶ τῶν σανιδιῶν καὶ μετὰ 2—3 ἡμέρας τάβγαζαν καὶ μὲ ἓνα μαχαῖρι ξυθοῦσαν τὴν ὕλη, μέσα σέναν ταβᾶ καὶ τὸ ζουμι πάλιν τὸ ξανάβραζαν μὲ τσίπουρα στὸ καζάνι τσιπούρων.

Ἐβγαίνει δὲ μεγάλη ποσότης ὕλης τὴν ὁποίαν ἀγόραζε ὁ Σαρὰφ Ματζαράκης καὶ τὴν ἔστειλεν εἰς τὴν Εὐρώπην, ὅπου τὴν μετεχειρίζοντο διὰ **λεμόντοξου** καὶ διὰ χρωματισμούς. Ἐπωλεῖτο δὲ 8—9 γρ. ἢ ὀκτ. Στὰ τελευταῖα χρόνια ἀγόραζε καὶ ὁ Συμεὼν Χατζῆ Ἀνέστης τοιαύτην ὕλην, ἀλλ' εἰς μικροτέραν ποσότητα. Ἀργότερα—δηλ. περὶ τὰ 1910—χάλασαν τὰ ἀμπέλια ἀπὸ φυλοξήρα καὶ ἔπαυσαν νὰ ὑπάρχουν καὶ κρασιά· καὶ κατὰ συνέπειαν καὶ ἡ ὕλη. Ἐπεδόθη ὁ κόσμος τότε εἰς τὴν φύτευσιν Ἀμερικανικῶν κλημάτων τῆς ἀμπέλου, ἀλλὰ τὸν ἐπρόλαβαν τὸν κόσμον οἱ πόλεμοι, καὶ ἔκτοτε μετεβλήθησαν τὰ ἀμπέλια εἰς χωράφια.

Ὅταν ὁ κόσμος εἶδε ὅτι τὰ ἀμπέλια πλέον χαλνοῦν, ἐπεδόθησαν εἰς τὸ φύτευμά **σκαμνιῶν** διὰ σηροτροφίαν. Δυστυχῶς ὅμως οἱ σκαμνιῆς δὲν εὐδοκίμησαν, διότι τὰ χώματα ἦσαν σφικτὰ καὶ ἡ μουριά θέλει ἀπαλὸν χῶμα καὶ ἔτσι ὅσοι ἐπιχείρησαν καὶ ἐφύτευσαν σκαμνιῆς καὶ ἔκτισαν **μποτζεκλίκι** ἐξημίωσαν καὶ παρητήθησαν ἀπὸ τὴν ἐκτροφὴν μεταξοσκωλήκων, πῆγαν δὲ χαμένες οἱ σπουδές, τῶν σπουδασάντων τότε εἰς Προῦσαν εἰς σποροποιοὺς Γιαννάκου Δημ. Τσότσου καὶ Γεωργ. Χατζηγιαννάκη, καὶ μερικῶν ἄλλων. Ἀπὸ τότε πλέον μετεβλήθησαν τὰ ἀμπέλια εἰς χωράφια.

Ἐκτοτε ἐπῆλθον καὶ τὰ μεγάλα γεγονότα τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολέμου, ποὺ μᾶς ἔξερορίζωσαν ἀπὸ τὴν ἀγαπητὴν μας πατρικὴν γῆν, τὴν πλουσίαν Θράκην, τὴν ὁποίαν θὰ νοσταλγοῦμεν ἐφ' ὅσον θ' ἀναπνέωμεν ἐπάνω εἰς τὴν γῆν.

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟΝ ΕΝ ΣΑΡΑΝΤΑ-ΕΚΚΛΗΣΙΑΙΣ (ΑΝΑΤ. ΘΡΑΚΗΣ)

Μόλις ἀνεφάνη ἡ αἰθρία εἰς τὸν πολιτικὸν ὁρίζοντα μετὰ τὴν ἐπιτυχῆ ὀπωσδήποτε ἔκβασιν τῆς Ἑλλην. Ἐπαναστάσεως τοῦ 21 καὶ τὴν ἔναρξιν τῶν πολιτικῶν σχέσεων μεταξὺ Τουρκίας καὶ Ἑλλάδος, πολιτικῶς ἀποκατασταθείσης πλέον, ἤρχισαν καὶ τὰ πνεύματα ἐν Τουρκίᾳ νὰ κατευνάζωνται καὶ νὰ ἐπακολουθῆ ἡ συμφιλίωσις καὶ συνεργασία Τούρκων καὶ Ἑλλήνων ἐν αὐτῇ.

Τότε ἤρχισε νὰ ἐκλείπῃ καὶ ὁ φόβος τῶν ὁμογενῶν ὡς ἐκ τῶν δραματικῶν γεγονότων τῆς ἐπαναστάσεως, πρὸς πνευματικὴν ὀπωσδήποτε δρᾶσιν διὰ τῆς συντηρήσεως ἑλλην. σχολείων. Εἰς τοῦτο βεβαίως δὲν ἠδύνατο νὰ ὑστερήσῃ καὶ ἡ πόλις τῶν Σαράντα Ἐκκλησιῶν, ἥτις ἄλλως τε διεκρίνετο πάντοτε ἐπὶ σχετικῇ πνευματικῇ ἀναπτύξει ἐν συγκρίσει πρὸς ὁμόρους ἐπαρχίας, ἐπὶ σχετικῶ πολιτισμῶ, ἐπὶ καθαρότητι καὶ λεπτότητι γλωσσικῆς προφορᾶς. Τὸ πρῶτον μέλημα βεβαίως τῶν κατοίκων ἦτο ἡ ἐξέυρεσις, πλὴν τῶν νεομισμένων διδάκτρων, τῶν καλουμένων *εἰσιτηρίων*, καὶ ἄλλων πόρων πρὸς εὐπρόσωπον ὀπωσδήποτε καὶ ἀποτελεσματικὴν συντήρησιν τῶν σχολείων τῆς πόλεώς των. Καὶ ὡς πρῶτος τοιοῦτος ἐθεωρήθη ἡ διοργάνωσις θεατρικῶν παραστάσεων κατ' ἀρχὰς ὑπὸ δυναμένων νέων τῆς ἐποχῆς. Τὸ τοιοῦτον βεβαίως δὲν ἦτο δυνατόν ἢ νὰ ἠλεκτρίσῃ καὶ ἐνθουσιάσῃ τοὺς ἀνεπτυγμένους καὶ δυναμένους νὰ συντείνωσιν εἰς τοῦτο νέους τῆς ἐποχῆς. Καὶ δικαίως ἀφοῦ οὕτως ἠδύνατο νὰ ἐπιδειχθῶσι, — ἀφοῦ ἄλλοι τρόποι ἐπιδείξεων τότε ἦσαν σπάνιοι, — καὶ νὰ ἐπιτύχωσιν ἀκόμη εὐνοίας καὶ συμπαθείας ἐκ μέρους νεανίδων καὶ ὀικογενειῶν, παρὰ τὴν ἀυστηρότητα τῶν ἡθῶν τότε, αἵτινες πάντως θὰ παρίσταντο εἰς τὰ θεατρικὰς αὐτὰς παραστάσεις τὰς τόσον σκοπίμους, ἀφ' οὗ δὲν ὑπῆρχον ἄλλα μέρη συγκεντρώσεων, οὐδ' ἐπετρέποντο ὑπὸ τῶν τότε ἡθῶν τοιαῦται, εἰ μὴ εἰς συγγενικὰς ἢ πολὺ φιλικὰς οἰκίας κατὰ τὰς ἐπισκέψεις δι' ὀνομαστικὰς ἐορτὰς ἢ ἄλλας, εἰς γάμους, τελετὰς τῶν σχολείων καὶ εἰς τοὺς ναοὺς κατὰ τὰς ἱεροτελεσίας.

Προσπαθῶ νὰ διασχίσω τὸν πέπλον τῶν ἀναμνήσεών μου πηγαζουσῶν εἴτε ἐκ τῆς ἰδίας ἀντιλήψεως εἴτε ἐκ τῶν ἀφηγήσεων προγενεστέρων διὰ τὰς θεατρικὰς αὐτὰς παραστάσεις, καὶ νὰ φθάσω ὅσον τὸ δυνατόν εἰς μακροτέραν ἐποχὴν. Μάτην κοπιῶ. Δὲν κατορθώνω νὰ φθάσω πέραν τῆς παραστάσεως ἑνὸς δράματος, ἐπιγραφομένου «ὁ Μανιώδης», τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέως τοῦ ὁποίου ἀγνοῶ. Δὲν ἐνθυμοῦμαι ἀκριβῶς τὴν ἐποχὴν. Ἡ παράστασις αὕτη ἐδόθη ἐν τῇ εὐθείᾳ πράγματι αἰθούσῃ τῆς Σχολῆς τῆς ἐνορίας Ἁγ. Πάντων, σκοπίμως δὲ τοιαύτη, διότι ἐπεκράτει τὸ ἀλληλοδιδασκτικὸν λεγόμενον σύστημα διδασκαλίας (Κοκῶνη) μὲ πρωτοσχόλους καὶ ἡμικύκλια, διὰ τὰ ὁποῖα ἀπλητεῖτο εὐρὺς χώρος.

Ἡ ἔνορῖα αὐτὴ συνηγωνίζετο μὲ τὴν ἔνορῖαν Τεσσαράκοντα Μαρτύρων διὰ τὴν ἐπιτυχῆ διεξαγωγὴν θεατρικῶν παραστάσεων. Ἡ σκηνὴ ἐστήθη εἰς τὴν στενοτέραν πλευρὰν τῆς Σχολῆς, ὄχι ἀκαλαισθῆτως, ὅπου ἄλλως τε εὐόισκετο καὶ ἡ μεγάλη ἐξέδρα μὲ δύο κλίμακας ἐκατέρωθεν καὶ φυλακὴν μικρὰν πρὸς τιμωρίαν τῶν ἀτάκτων μαθητῶν, ἀλλὰ καὶ μικρὸν θρόνον ἀναπτυκτὸν ἐν τῷ μέσῳ αὐτῆς, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐκάθητο ὁ διδάσκαλος, μόνον εἰς ἄλλως τε, ἐπιβλέπων τὴν ἐργασίαν τῶν πρωτοσχόλων εἰς τὰ ἡμικύκλια καὶ διευθύνων ὅλην τὴν λειτουργίαν τῆς Σχολῆς, κρατῶν ἕνα μακρὸν κάλαμον ἢ μίαν βέργαν μακράν, τὴν ὁποῖαν ἐκίνει καὶ ἀδιαφόρους διευθύνσεις ἢ ἐκτύπα ἐπὶ τῆς τραπέζης ἀναλόγως τῆς ἀνάγκης τῇ συνοδείᾳ ἐπιπληκτικῶν ἢ προτροπικῶν κραυγῶν, μετὰ τῶν ὁποίων συνανεμίγνυντο ἐνίοτε καὶ ἤχοι βιαίως κρουομένου κώδωνος. Εἰς τὴν παράστασιν αὐτὴν πρωτηγωνίστει ὁ ὄχι καὶ τόσο νέος, φαρμακοποιὸς τότε, πλήρης ὅμως σφριγούς, Δημήτριος Στανίτσας, μὲ μεγάλα μάτια, μὲ γενειάδα κανονικὴν, ἀλλὰ πάντοτε σκυθρωπός, πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον ἄλλως τε συνηρμόζετο πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦ δράματος, τοῦ ὁποίου τὸν ρόλον ὑπεδύετο. Εἶχε συνεργάτας τὸν νεαρώτατον ἀλλ' εὐφρέστατον φοιτητὴν, φαρμακοποιὸν κατόπιν καὶ αὐτὸν, Περικλῆν Εὐκλείδην, τὸν δημοδιδάσκαλον Δημόκριτον Σεργιάδην, τὸν Παναγιωτάκην Παπουτσιόλου, τὸν Παναγ. Φλωρίδην, τὸν Γ. Εὐσταθίουπουλον, τὸν Στρατῆν Χατζηστρατῆν καὶ ἄλλους. Εἰς νεανίας ὑπεδύετο γυναικεῖον πρόσωπον.

Τὸ δράμα ἠκολούθησε κωμωδία, ἐν τῇ ὁποίᾳ τὸν πρωτεύοντα ρόλον ὑπεδύθη ὁ Δημήτριος Χατζηπαρασκευᾶς, ἢ ὁ Κουτσὸς ὁ Δημητρός, ὅς ὀλίγον χωλός. Οὗτος ὡς ἐλέγετο, ἀνεπτύχθη εἰς τὴν κωμικὴν ἠθοποιίαν παρευρεθεὶς εἰς πολλὰς παραστάσεις τοῦ Ἑλληνος κωμικοῦ Νικηφόρου, παριστάνοντος ἐν Κωνσταντινῶν, παρ' οὗ ἔλθοι καὶ σχετικὰς ὁδηγίας καὶ μαθήματα. Καὶ μόνον ἡ ἐμφάνισίς του ἐπὶ σκηνῆς μὲ τοὺς κωμικοὺς μορφασμούς του προὐκάλει ἀφθονον τὸν γέλωτα καὶ χειροκροτήματα παταγώδη. Ἐπηκολούθησαν βεβαίως ἄλλαι παραστάσεις, γιγνόμεναι ἐναλλὰξ ἐν τῇ Σχολῇ τῆς ἔνορῖας ἁγίων Πάντων καὶ τῇ τῶν Σαράντα Μαρτύρων. Ἐν τῇ ἔνορῖᾳ Ἁγ. Πάντων σημαντικοὶ συντελεσταὶ εἰς τὴν ἐπιτυχῆ διεξαγωγὴν τῶν παραστάσεων ἦσαν τότε καὶ ὁ Δημήτριος Γιαννακόπουλος, νέος λίαν ἀνεπτυγμένος, καὶ ὁ Γεώργιος Παυλακίδης ἢ Μελισσηνός, ἀμφοτέρω γόνιοι καλῶν οἰκογενειῶν ἀντιπολιτευόμενοι ὅμως ἀλλήλους εἰς τὴν διεύθυνσιν τῶν κοινῶν.

Τὰ πράγματα πλέον μεταβάλλονται. Νέα ἦθη, νέα ἔθιμα. Εἰσχωρεῖ ὁ νεώτερος πολιτισμός. Νέα κτίρια σχολικὰ ᾠκοδομήθησαν μὲ διαρκεῖς σκηνὰς καὶ σκηνικά. Ἐξ ἄλλου τὸ νέον καφενεῖον ἢ Καζίνο τοῦ Δημητριάκη Καπᾶ παρέχει τὴν εἰδυτάτην αἴθουσάν του μὲ τὴν μεγάλην σκηνὴν του καὶ τὰ ἀξιόλογα σκηνικά του. Εἰς τὰς θεατρικὰς παραστάσεις παρουσιάζονται ἔρασι τεχνικῶς νέα πλέον πρόσωπα ὡς ἠθοποιοὶ δραματικοὶ καὶ νέοι κωμικοὶ, μαθηταὶ τοῦ παλαιμάχου Δημητροῦ τοῦ Κουτσοῦ, ὁ ὁποῖος μὲ τὸν καιρὸν

ἔπαινε μὲν νὰ λαμβάνη μέρος ἐνεργὸν ἐπὶ σκηνῆς, ἀλλὰ πάντοτε συνέντροχε γενόμενος κατόπιν καὶ δραματουρογὸς δραματοποιήσας λίαν ἐπιτυχῶς καὶ ἐν θαυμαστῇ καλλιλογίᾳ τὴν Γεννοβέφαν (1). Ἐπὶ σκηνῆς πλέον ἀναφαίνονται οἱ Δημήτρ. Χατζήπαπας, Περ. Χατζηπαρασκευᾶς, Περ. Παπαχριστοδοῦλου, ὑποδουόμενος οὐχὶ σπανίως ἐπιτυχῶς δὲ τὸν γυναικεῖον ρόλον, Φλ. Φλωρίδης, Ι. Μαγκριώτης, Π. Βάρναλης, Μόσχος Παπαχριστοδοῦλου, Θεολόγος Βαφείδης κ. λ. π. Ἡ δεσποινὶς Πολυξένη Γιαννάκου καὶ μία ἄλλη μικροτέρα δεσποινὶς, βοηθὸς διδασκάλισσα, ἡ Ὑλγα Βαφείδου, ἀνελάμβανον πλέον τὸν γυναικεῖον ρόλον, ἀντικαταστήσασαι τοὺς νεανίας. Τὸ δραματολόγιον τοῦ Γάλλου Δεριγνὺ ἐτέθη εἰς ἐνέργειαν. Προεξῆρχε τὸ δράμα ὁ «Γεροδεκανεὺς». οἱ «Δύο Λοχίαι» αἱ «Δύο Ὁρφαναί». Δὲν ὑστέρουν ἡ «Γεννοβέφα» τοῦ Κουτσοῦ τοῦ Δημητροῦ, ἡ «Γαλάτεια» (2) τοῦ Βασιλειάδου παρασταθεῖσα πολλάκις. Καὶ δράματα τολμηρότατα ἀνεβιβάζοντο ἐπὶ σκηνῆς, ὡς «Οἱ Ληστῆαι». τοῦ Σύλλερ. Ἡ σκηνοθεσία ἀρκετὰ καλὴ πάντοτε, χάρις εἰς τὸ καλλιτεχνικὸν γούστο καὶ τὴν ἐπιτηδειότητα τοῦ Περ. Χατζηπαρασκευᾶ, συμπαραστατουμένου ὑπὸ τοῦ ἀρχιτέκτονος Χαραλάμπους Ἀρβανίτου (3). Κωμωδίαι διάφοροι, ἐν αἷς αἱ: «**Βέβαια Βέβαια**», «**Γαμβρός εἰς δημοπρασίαν**», ἡ «**Κόρη τοῦ παντοπώλου**», ὁ «**Ἀρχοντοχωριάτης**» κλπ., ἀλλὰ καὶ τοῦ Μολιέρου ὡς «**Ὁ κατὰ φαντασίαν ἀσθενὴς**» κλπ. Εἰς αὐτὰς τὸν κυριώτερον κωμικὸν ρόλον ἀνελάμβανον πλέον ὁ Μόσχος Παπαχριστοδοῦλου, εἶδος Παντοπούλου, σκορπῶν ἄφθονον τὸν γέλωτα καὶ μόνον διὰ τῆς ἐμφανίσεώς του καὶ μετέπειτα ὁ Θεολόγος Βαφείδης, εἶδος Σαγιῶρ, λεπτότερος δηλ. κωμικός. Δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἡ ἐπιτυχία τῶν ἠθοποιῶν ἦτο ἀρκετὰ σημαντικὴ καὶ τὸ παίξιμον ὄχι ἄτεχρον, διότι οἱ πλεῖστοι, σπουδάσαντες, (ὄχι βεβαίως τὴν ἠθοποιίαν), ἐν Κων)πόλει ἢ εἰς ἄλλας πόλεις καὶ εἰς Ἀθήνας, ἐδιδάχθησαν ἀρκετὰ, συχνάζοντες εἰς θέατρα, καὶ ἐμιμοῦντο τοὺς ἐξ Ἑλλάδος ἠθοποιούς καὶ τοὺς ξένους, οὓς ἔτυχε νὰ ἴδωσι παριστάνοντας. Οἱ κωμικοὶ ἐκίνουν ἄφθονον τὸν γέλωτα, ἀλλὰ καὶ οἱ δραματικοὶ προῦκάλουν τὴν συγκίνησιν, τὸν ἔλεον, τὴν συμπάθειαν ἢ τὴν ἀποτροπὴν, ἀναλόγως τοῦ ρόλου των, μὲ τὸ ἔντεχρον παίξιμόν των, ἐπισηφόμενον μὲ παταγώδη χειροκροτήματα. Δὲν ἔπεται ὁμοίως ἐκ τούτου ὅτι δὲν ἐγίνοντο ἐνίοτε καὶ γκάφες, κατὰ τὸ δὴ λεγόμενον. Κάποτε εἰς μίαν παράστασιν μετὰ ναυάγιον κατώρθωσαν νὰ ἐξέλθουν εἰς τὴν ξηρὰν οἱ ναυαγοί, νέοι τοῦ

1) Τὸ δράμα τοῦ τοῦτο ἐξετυπώθη καὶ εἰς καλλιτεχνικὸν βιβλίον, εὐρύτατα διαδοθὲν ἐν Σ. Ἐκκλησίαις.

2) Τὴν Γαλάτειαν ὑπεδύθη μία δεσποινὶς μετονομασθεῖσα ἀπὸ τὸν λαὸν ἐκ θαυμασμοῦ πρὸς τὴν τέχνην τῆς «Γαλάτεια!»

3) Ἐνθυμούμεθα τὴν δεξιότεχνίαν τοῦ σκηνοθέτου Π. Χατζηπαρασκευᾶ, ὅστις ἐφεύρισκε πᾶν μέσον νάναπαραστήσῃ καὶ τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως ἐπιτυχέστατα ὡς λ. χ. τὸ χιόνι, τὴν ραγδαίαν βροχὴν, τὴν θύελλαν, τὰς βροντὰς καὶ ἀστραπὰς, ὥστε νὰ γεννοῦν εἰς τὸ θέατρον ἀληθινὴν ἐντύπωσιν.

ΜΟΥΣΙΚΟΣ ΟΜΙΛΟΣ "ΑΡΙΩΝ", 1898

Ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιὰ : Γεώργ. Παπαδόπουλος, Πέτρος Χατζηπέτρος, Φλῶρος Φλωρίδης, Francisquetti (διδάσκαλος καὶ διευθυντὴς τῆς ορχήστρας), Θ. Καταπόδης, Ι. Μαγκριώτης, Γ. Ἀσημίδης, Λαμ. Δοξιάδης, Χαρ. Ἀλβανός, Ν. Σύρμας, Μελισσ. Παυλακίδης, Μ. Παπαχριστοδοῦλου, Μιγ. Μοσχόπουλος, Εὐστ. Κάζης, Θεολ. Βαφείδης, Κ. Παπαδόπουλος, Ἄβρ. Παπαχριστοδοῦλου (τυμπανιστὴς κάτω).

λαοῦ ἐπιστρατευθέντες διὰ τὴν παράστασιν ἐκείνην, δηλ. εἰς τὴν σκηνήν, παρὰ τὰς σχετικὰς ὁδηγίας, ἀπὸ τὴν βίαν των, μὲ τὰ καπέλλα των, τὰ φορέματά των κουμβωμένα, μὲ τὰ παπούτσια των, ἀτάραχοι, ἀβροετοὶ οἱ ἀθεόφοβοι, ζωνηρότατοι, χωρὶς οὔτε σταλαγματιὰ νερὸ νὰ τρέχη ἀπὸ ἐπάνω των. Τὸ κοινόν τὸ ὁποῖον ἦτο ἀρκετὰ νοῆμον, τοὺς ἀντήμειψε διὰ τὴν ἀφέλειάν των αὐτὴν μὲ χειροκροτήματα, — ὄχι ποδοκροτήματα, — συνοδευόμενα ἀπὸ σαρκαστικούς γέλωτας καὶ χλευαστικὰ μπράβο.

Ἀπαραίτητον δεῖπνον, πλούσιον εἰς φαγητὰ καὶ ποτὰ, ἐν οἷς τὸ ἀθάνατο Σαρανταεκκλησιώτικο κρασί, ἠκολούθει τὰς παραστάσεις αὐτάς. Καὶ εὐθυμία ἀδιάπτωτος καὶ γλέντι θαυμάσιον καὶ προπόσεις καὶ λόγοι ἐπεσφραγίζον τὰ δεῖπνα αὐτὰ μετὰ τὰς παραστάσεις. Τὰς παραστάσεις ἐποίκιλλε πρὸ τῆς ἐνάργεως καὶ κατὰ τὰ διαλείμματα μουσικὴ δηλ. κλαρίνο, ἓνα βιολί καὶ ἓνα λαοῦτο εἰς παλαιότερους χρόνους, ἀργότερον ὁμως ἢ πολυόργανος ὀρχήστρα τοῦ μουσικοῦ ὀμίλου «Ἀρτίων» (1), ἡ ἴδρυσις τοῦ ὁποῖου ὠφέλιμο εἰς τὴν πρωτοβουλίαν καὶ ὤθησιν ἐπίμονον τοῦ δραστηρίου καὶ φιλοπροόδου Πέτρου Χατζηπέτρου, τοῦ ὁποῖου παραθέτομεν φωτογραφίαν τοῦ ἔτους 1898, μὲ τὴν λαμπρὰν ἐμφάνισιν τῶν νέων τῆς λαμπρᾶς ἐκείνης ἐποχῆς. Περιττὸν νὰ προσθέσω ὅτι καὶ θίασοι Ἑλληνικοὶ ἐπεσκέπτοντο κατὰ καιροὺς τὴν πόλιν ταύτην, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ. Δὲν θεωρῶ ὁμως ἀνάξιον σημειώσεως κἄτι, τὸ ὁποῖον μοὶ ἔκαμεν ἐντύπωσιν ἀρκετήν. Πρὸ πολλῶν ἔτων ἐπεσκέφθη τὴν πόλιν καὶ κινηματογράφος, ὅτε ἕως ἀκόμη δὲν εἶχεν οὗτος μεγάλην διάδοσιν εἰς τὴν Ἀνατολήν. Δηλ. εἰς γέρον ἀξιοπρεπῆς, λευκοπώγων, ἀλλὰ ζωνηρός, μὲ μίαν μηχανήν, καὶ εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ Νηπιαγωγείου τῆς πόλεως, εἰς τὸ μικρὸν λεγόμενον **μπαῖρι**, παρουσίασεν ἐπὶ τῆς ὀθόνης δύο μόνον εἰκόνας, ἂν καὶ μετὰ τινος δυσκολίας, μίαν γέφυραν μικρὰν κατ' ἀρχὰς ἐπὶ χειμάρρου, ἐφ' ἧς διήρχετο χωρικός, καὶ εἰς ἄλλην εἰκόνα ἓνα παντικόν! Τὴν ἄλλην ἡμέραν ἐξηφανίσθη. Ἐδῶ σταματοῦν πλέον αἱ ἀναμνήσεις μου αἱ θεατρικαί, διότι συμπληροῦται τριακονταπενταετία, ἀφ' ἧς ἀπῆλθον ἀπὸ τὴν εὐφορον πατρίδα μου, τὴν ἀγαπητὴν πόλιν τῶν Σαράντα Ἐκκλησιῶν, τὴν πάλαι ποτὲ ὀνομαζομένην Καρποδαίμονα, πάντως ὡς ἐκ τῆς εὐφορίας τῆς.

1) Περὶ τοῦ σοβαροῦ τούτου Μουσικοῦ Ὀμίλου ὡς σπουδαίου παράγοντος τῆς ἐν γένει ἀναπτύξεως, τῶν Σ. Ἐκκλησιῶν ἄλλοτε ὁ λόγος.

ΕΠΑΡΧΙΑ ΜΕΤΡΩΝ ΚΑΙ ΑΘΥΡΩΝ
ΤΟ ΠΕΤΡΟΧΩΡΙ (ΤΣΑΚΗΛΙ)

Α' Παράδοσις περὶ τῆς ιδρύσεως τοῦ χωρίου.

1. Τὸ Παλιοχώρι

(Κατ' ἀφήγησιν τοῦ Ἀλεξ. Γ. Χουρμουζιάδου, ἐτῶν 58)

Αὐτὰ π θὰ σὲ πῶ τά χω ἀκούσ ἀπ τὸ βατέρα μας, π τὰ δηγούτανε στὸ δαγῆ τὸ Δῆμο, τὸ βαποῦ τὸ Λευτέρ' καὶ τὸ δαγῆ τὸ Φωτάκ' καὶ μιὰ ἄλλ' φορὰ τὸν ἀδρεφό μας τὸ Φρουμούζ, καὶ κάθοσα τ ἄκσα ἀπ' ἄλλοὺς.

Τὸ χωριό μας Ἰσακῆλ', προτοῦ παρτῆ ἡ Πόλ' δὲ ἦδανε κεῖ π' τ' ἄφκαμε μεῖς. Ἦδανε ἀδίκου, ἄρκευε ἀπ' τιν Ἀβραμπουλιὰ ἴσαμε τὸ Κοκμοὺς βουνάο, σύρζα στὸ βαίο. Ὅπως ἔδχανε τὰ θεμέλια καὶ τὰ τσακισμένα κεράμιδια ποὺ βρίσκανε σ' ἐκεῖν' τὸ δόπο, τὸ χωριό θὰ νῆδανε τρεῖς μαχαλάδες. Σὰ νὰ ποῦμε, σὲ κάθε μέρος, ποὺ ὄσαμε πὸ φγαμε ἦδανε νερὸ μὲ παλιὰ κιούγγια, θὰ ἦδανε καὶ ἀπὸ δέκα, δεκαπέδε σπίτια, καὶ γούλα μαζί ἐκάμνανε τὸ χωριό. Τὰ βαίρια λόυρα ἦδανε τότες γούλα σκεπασμένα μ' ἄγρια μεγάλα δέδρα, μὰ τὸ χωριό πῶς τὸ λέγανε δὲ δὸ ξέομε. Ἀπὸ μιὰ παλιὰ ταφόπετρα ποὺ ἦδανε στ' Πασπαλᾶ τὸ βαχτσὲ καὶ ἔγραφε «ΕΝΤΑΥΘΑ ΚΕΙΤΑΙ ΕΥΦΗΜΙΑ Μ ΑΜΑΛΙΑ ΤΩΝ ΑΡΜΕΝΙΩΝ ΒΑΣΙΛΕΩΣ» καὶ κάποια χρονολογία π' δὲ τνε θυμοῦμαι (!), κι ἀπ' τὸ Ἑρμενίκιο τὸ τσιφλίκ' π' γεῖναι ἐκεῖ κοδιά, βορεῖ νὰ ποῦμε πὸς τὸ λέγαν Ἑρμενοχώρ'. Τὸ Ἑρμενίκιο τὸ τσιφλίκ' ἦδανε ἐνοῦ Ἀρμέν' Σοφιὰν βῆη, ποὺ εἶχε καὶ τὸ Ἀλβασάν' τὸ τσιφλίκ' (2) κι ὕσταρα τὸ πούλ' οε καὶ τὸ καμαν χωριό οἱ Ἀλβασανιώτες. Τὸ Ἑρμενίκιο τ' ἀγόρασε μιὰ τούρκικ' οἰκογένεια καὶ νοίκιαζε τὰ χωράφια στὸς χωριανοί μας. Ὅπως καὶ νὰ εἶνε, τὸ χωριό αὐτὸ ποὺ ἦδανε στὰ τρία βνάγια, τιν Ἀβραμπουλιὰ, τ' Παπᾶ τὸ πγάδ' καὶ τὸ Κοκμοὺς βνάο, οἱ παποῦδες μας τὸ λέγανε Παλιοχώρ' κι ἐμεῖς μ' αὐτὸ τ' ὄνομα τ' ἄφκαμε, καὶ ποῦ ξέρος, βορεῖ ἔτς νὰ τὸ λέγανε καὶ πρὶ νὰ παρτῆ ἡ Πόλ'.

Ὅσας ὁ Σουλτάν Μουράτς, ὁ βαβᾶς τοῦ Σουλτάν Μεμετ Φατίχ, κατέβαινε ἀπ' τιν Ἀδριανοῦ μὲ στρατὸ γιὰ νὰ πολιορκήσ' τ' βόλ, ὅποπου πέραγαγε

1) Κατ' ἄλλην ἀνακοίνωσιν τοῦ Λάμπου Βουτσᾶ, ἐτῶν 72 ἡ ἐπιγραφή ἦτο: «ΕΝΘΑΔΕ ΚΑΤΑΚΕΙΤΑΙ Η ΜΑΚΑΡΙΑ ΑΜΑΛΙΑ Η ΚΑΙ ΕΥΦΗΜΙΑ Η ΤΩΝ ΑΡΜΕΝΙΩΝ ΤΕΛΕΥΤΑ ΙΝΔ Ζ ΜΑΤΟΥ Β», ἀποτύπωμα δὲ αὐτῆς ἐπὶ τυπογράφου ἔλαβεν ὁ τότε ἐπίσκοπος Μετρῶν.

2) Κατ' ἄλλην ἀφήγησιν τῆς Μαρίας Ἰωαννίδου, ἐτῶν 87, ὁ ἰδιοκτίτης τοῦ Ἀλβασανιοῦ ὀνομάζετο Χατζῆ Νερσὲς καὶ ἦτο σαράφης τὸ ἐπάγγελμα διηλαθὴ τοκιστῆς χρημάτων.

ἔλεγε στὸ γόσμο νὰ γέν'νε ὑπὸ χωρὶς πόλεμο, κι αὐτὸς τς ἔδνε τὸ βασιλικὸ λόγο τ' νὰ μὴ βράξ' νὲ αὐτνοὺς, νὲ τὸ βιότης, καὶ οἱ χστιανοὶ ὄσ' ἔγλεπανε π' δὲ βόρνε νὰδισταθοῦνε ὑποτάζδανε. Ἐκεῖνα τὰ χρόνια, στὰ δκά μας τὰ μέρια χωριὰ μὲ κάστρο ἦδανε ἡ Σηλυβριά, οἱ Πουβάτες (εἶχανε πύργο), τὸ Κονομεῖο, τὸ Παπὰς βουργὰς καὶ οἱ Μέτρες. Τὸ Εἰάστερο, οἱ Γιாலούς, οἱ Δελιόνες, τὸ Τσακλή', τὸ Ἀλβασάν', τὸ Νιχώρ' καὶ τὸ Κατήκιο δὲ ἦδαν ἀκόμα καμωμένα.

Γιὰ τὴ Σηλυβριά δὲ ξέρομε ἂν παραδόθηκε τότε στὸ Σουλτάν Μουράτ, μόνε γιὰ τς Πουβάτες λένε πό δωκαν χῶμα καὶ νερό, καὶ γένκανε τεσλίμ δίχως πόλεμο, κι ὁ Σουλτάνος ἔσσε τὸ τσαδῆο τ' ἔζω μεριά ἀπ' τὸ χωριό. Ἦδανε τότες ἀνοιξ [Μάρτς γιὰ Ἀπρίλς (1)] κι ἕνας Τοῦρκος γενίτσαρος ἔδεσε τ' ἄλογο τ' μέσ' σ' ἕνα κριθάρ νὰ βοσκήσ'. Ὁ νοικοκύρης τ χωραφιοῦ θέλεσε νὰ τονε βοδίσ, ἀμὰ ὁ γενίτσαρος τότε βάρσε. Πλάλανε οἱ Πουβατιανοὶ νὰ βοθήσανε τὸ χωριανό τς. πλάλανε καὶ οἱ γενιτσαρ' νὰ βοθήσανε τὸ δικό τς καὶ γένκε μεγάλο ταβατούρ. Τότε σὰν ἄκσε κι ὁ Σουλτάνος τὸ σαματὰ, ἔστλε τὸ σεῖτς τ καὶ τς ἔφερε γουλνοὺς βροστὰ τ. Ἀγριεμένος τς ἐρώτσε, γιατί ἀφοῦ παραδόθηκε καὶ ἔδωκαν τὸ λόγο τς νὰ μὴ βολεμήσανε, γιατί τώρα βαροῦνε τὸ στρατό τ; Οἱ Πουβατιανοὶ εἶπαν: «Ἐμεῖς τὸ λόγο μας τότε βαστάμε, ἀμὰ ἐσὺ δὲ δονε βαστάς, γιατί ἔδωκες ἀπόλυα στ ἀσκέρας καὶ ἄρκεψε νὰ γεδιρδῆ τὰ κριθάρια μας». Σὰν εἶδε ὁ Σουλτάνος π γείχανε δίκιο, πλέρωσε 100 ἄσπρα γιὰ τὴ ζημιὰ στὸ βουβατιανό, καὶ κρέμασε τὸ γενίτσαρο ἔδεκεῖ μέσ στὸ χωράφ' π γεδίρσε καὶ τν ἄλλ' τ' βουρνή τράβξε γιὰ τ βόλ'.

Ἐκεῖν' τὴ χρονιά, ὁ καιρὸς πῆγε ἀναβροχ'ά, τ' ἄλογα δὲν εὔρισκαν χορτάρ' καὶ ψόφαγαν καὶ στ' ἀσκέρ' ἔπεσ' ἀστένεια, γιαιαυτὸ ὁ Σουλτάνος ἀναγκάσκε νὰ γυρίσ' πίσω στν Ἀδριανού. Περνώδας ἀπ τὰ μέρια μας μόνε οἱ Παλιοχωρῖτες παραφύλαγανε κι ὅπ ἔγλεπανε ἕνα δυὸ ἀσκέρια μοναχά, τὰ σκότωνανε. Οἱ Τοῦρκ' τότες δὲ βόρσανε νὰ τσὲ κάμνε τίποτα, γιατί ἀπὸ πίσω εἶχανε τὸ φόβο νὰ μὴν ἔρνε καὶ οἱ Ἑλλήν' τς Πόλς.

Ἦσταρ' ἀπὸ χρόνια, ὁ Σουλτάν Μεχμέτ Φατίχ, κίνσε μὲ πλειότερο στρατὸ νὰ πάρ τ βόλ'. Τότες ἡ Σηλυβριά καὶ οἱ Μέτρες πολιορκήθηκαν καὶ παρτήκανε ἀπ' τοῖ Τοῦρκ', ἀφοῦ πολεμήσανε παλκαρίσια. Οἱ Παλιοχωρῖτες ἀπ' τὸ φόβο τς ἄφκανε τὸ χωριὸ κι ἔφγανε, ἄλλ' στς Μέτρες κι ἄλλ' στὸ

1) Ἡ πολιορκία Κων)πόλεως ὑπὸ Μουράτ Β' ἔγινε τὸν Αὐγουστον τοῦ 1442, αἰτία δὲ τῆς διαλύσεώς της ὑπῆρξεν ἡ ἐπανάστασις τοῦ Μουσταφᾶ, νεωτέρου ἀδελφοῦ τοῦ Μουράτ Β', ὅστις ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ Ἑλνᾶ, οἰνοκόου τοῦ Σουλτάνου, ἐκυρίευσεν τὴν Νίκαιαν. («Βιογραφικὴ Ἱστορία τῶν Σουλτάνων» ὑπὸ Α. Βαπορίδου, Κων)πολις 1894, Τόμος Α' σελ. 56).

3) Ὁ Σουλτάνος Μεχμέτ Β', ὁ Πορθητής, διῆλθε τῶν μερῶν ἐκείνων τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1453, κυριεύσας τὶς Ἐπιβάτες καὶ τὸν Ἅγιον Στέφανον, ἐξαιρέσει τῆς Σηλυβρίας (Ἐνθ. ἀν. Τόμ. Α' σελ. 70).

Κονομεϊό, καὶ οἱ Τοῦρκ', σὰν ἠύρανε τὸ χωριὸ ἄδειο, τὸ βαναν φωτιά καὶ τὸ κάψανε, κι ἄμα πάρτεκε ἡ Πόλ' τὸ Παλιοχώρ' (τὰ χωράφια τ') γένκε χιτῆμα σουλτανκὸ καὶ πολλὲς φορὲς ὁ Σουλτάνος πάγαινε ἐκεῖ κι ἀβλάδζε.

2. Τὸ Τσακῆλι.

"Ἰσταρ ἀπὸ χρόνια, δὲ ξέριμε πόσι, βορεῖ καμμιά πενηδαριά, γένκε τὸ Τσακῆλ'.

"Ἐκεῖν' τὰ χρόνια, ὅπως ἔκαμναν ἀκόμα καὶ στὰ δκά μας, οἱ Τοῦρκ', μὲ φερμάν' τ Σουλτάνου, σκότωναν ὅποιος σήκωνε κεφάλ' κι ἂν ἦδανε πολλοί, τὸν ἀρχηγὸ τς καὶ τς ἄλλοι τς ἔστελναν σουργκιούν, καὶ τὸ βιό τς τό περνε τὸ Δοβλέτ. Μ' αὐτὸ τὸ δρόπο ἀρχόδαινανε οἱ Τοῦρκ' βαλῆδες, γιαιτὶ κατιγόραγανε ἄδκα γιὰ ἐπαναστάτες τσι χστιανοὶ π γήθειανε νὰ πάρνε τὸ βιό τς. "Ἐδνανε καὶ στὸ Δοβλέτ ἀμὰ τσέπωνανε κι ἐκεῖν' ὅσα πρόφτανανε.

Στὸ "Αἰδίν' τς "Ανατολῆς γένκε μιὰ ἐπανάστασ', καὶ ὁ Βαλῆς ἔστλε 18 οἰκογένειες "Αἰδινιώτκες στὸ Σουλτάνο νὰ τσὲ παιδέψ'. Αὐτοῖν' γοῦλ' ἐκρένανε τούρκικα, καραμανλήδκα καὶ εἶχανε καὶ ὀνόματα Μουράτς, "Αστρος, Αἰγέρς, Καριμάνς. "Ο Σουλτάνος δὲ τς ἐκρέμασε, μόνε τς ἐχάρσε στὸ λαλά τ (παιδαγωγὸ) Μαχμουτ Βελῆ Πασσᾶ, καὶ τὸν ἔδωκε καὶ τὸ μιρᾶ τ Παλιοχωριοῦ, ἴσαμε δεκαπέδε χιλιάδες δονούμια, βουνά, ὀρμάνια καὶ κάβο γιὰ νὰ τσὲ κάμ' χωριό. "Ο Βελῆ Πασσᾶς τς ἔκαμε 18 σπίτια ἀπὸ ἑπτὰ ἴσιμ ὀχτὼ μέτρα ἄψλά. "Ἰσαμε τὸ πάτωμα ἦδανε πετρένια κι ἀπὸ κεῖ κι ἄπὸν' ξύλα καὶ τοῦβλα. Τὰ ξύλα τὰ κοψαν ἀπ' τὰ βουνά τ "Αηλιᾶ καὶ τοῦ Κούγδερε. Μερικὰ ἀπ' αὐτὰ σώζδανε ἴσαμε τὰ 1885. Εἶχανε χοδρά δβάρια σὰ γουλᾶδες κι ἀπὸ πᾶν ἀφεγίτες.

Αὐτὲς οἱ 18 οἰκογένειες δούλευαν τὰ χωράφια καὶ ἴσταρ' ἀπ' ἀγάλ' ἀγάλια ἦρτανε καὶ οἱ Παλιοχωρίτες καὶ κόντσανε κονδά τς μὲ τν ἄδεια τοῦ Μαχμουτ Βελῆ Πασσᾶ κι ἔκαμαν σπίτια χωριστὰ ἀπὸ τς Καραμανλήδες, ξεχέσωναν τὰ χέρσα μέρια καὶ τὰ δούλευαν σὰ γολίγ'. Μόνε πού τὰ σπίτια ἦδανε δκά τς, ἀπ τὸ μαξούλ' ἔδνανε στὰ τέσσερα ἕνα γιὰ δυό. Σιν ἀρχὴ οἱ Καραμανλήδες δὲ τζε εἶδανε μὲ καλὸ μάτ, ἀμὰ ἴστερα σὰ σβεθέριασάνε μόνουισαν καὶ ξαγόρασαν τὸ δόπο ἀπ' τὰ παιδιὰ τοῦ Μαχμουτ Βελῆ Πασσᾶ.

"Οδες ἔκαμε τὸ Τσακῆλ' ὁ Πασσᾶς, ἔκαμε καὶ τὸ τζεσμὲ π σώζεται ὡς τὰ τόρα. "Ἀπὸν μεριά ἀπ' τὸ γάλαδο τς Μεγάλς τς γούρνας ἔχνε καὶ μιὰ πλάκα μὲ τ' ὄνομα τ.

Οἱ Τοῦρκ' τὰ παλιὰ τὰ χρόνια δόσιμο γιὰ τὰ χωράφια δὲ μάζωναν, ἀμὰ μιὰ φορὰ ἕνας Σουλτάνος παραπονιούδανε στὸ πρεσβευτὴ τς Γαλλίας, πού εἶχε τότε συμμαχία μὲ τ Τουρκία π δὲν εἶχε παράδες, κι' ἐκεῖνος τὸν ὠρμήνεψε νὰ βάν' βεργιὸ στὰ χωράφια ἀπὸν σιν ἀξία τς. Τότες βγῆκαν ἐπιτροπὲς νὰ καταγράψνε τὰ χωράφια μαζί μὲ τὸ μουχτᾶρ κάθε χωριοῦ. "Ἐνας Μετρηνὸς ἀγᾶς ὠρμήνεψε τς χωριανοὶ μας νὰ βγάννε ἐκεῖν' τὴ βλάκα, γιαιτὶ

τότες τὸ χωριὸν θὰ τὸ ξαναγράφανε στὰ ὄργανα τοῦ Πασσᾶ, καὶ ἔτι οἱ Τσακλιῶτες θὰ πλέρωναν πάλε νοῖκι, σ' αὐτοῖς καὶ ξέχωρα δὸς ἴμο σ' οὐεῖλικ'.

Τότες ἔβγαναν ἀπὸ κεῖ τὴ βλάκα καὶ ὄδε ἔστρωναν μάλτες ἐν ἐκκλησιᾷ ἐν ἔβαναν ἐκεῖ π γήφανε τὸ παγκάο, καὶ ἔτι τὸ χωριὸν γλύττωσε καὶ δὲ γράφηκε βέικο.

Τὰ τελευταῖα χρόνια οἱ Τσακλιῶτες πολιτίσκανε. Πολλοὶ πάγαιναν ἐν βόλ' καὶ δούλευαν γουναράδες. Οἱ Καραμανλήδες ἔμαθαν γοῦλ' ῥωμαίκα. Ἦσαν καὶ Ἡπειρώτες καὶ Ἕλληνοὶ τῆς Βουργαρίας καὶ γένκανε χωριανοί.

Τὸ χωριὸν μας τὸ ἔφταξα ἐγὼ ὄδες ἄρκεψα νὰ νοιώνω τὸ γόσμο π γεῖχε ὀχτακόσιες ψχές, καὶ ὄδες ἔφαγαμε ἡμασταν ἀπὸ χίλιες διακόσιες.

Ἐξήγησις ἀγνώστων λέξεων :

δαγῆς—πρὸς μητρὸς θεῖος, λέξις τουρκικὴ. *βουνὰρ*—πηγή, λ. τουρκ. *τεσλιμ*—παράδοσις, λ. τ., *κιούγγια*—πηλοσωλήνες, λ. τ., *βαῖρια*—ράχες βουνῶν, λ. τ., *ταβατοῦρ*—ὄχλοβοή, λ. τ., *σαματάς*—θύρουβος, λ. τ., *ἀπόλυα*—ἐλευθερία δράσεως κατὰ βούλησιν, *γεδιράγω*—ἐπιτήδες ἀφίνω νὰ φάγη ἄλλος, λ. τ., *ἀσκέρ*—στρατιώτης καὶ στρατός, λ. τ., *ἀστένεια*—ἐπιδημία, *ἀβλαδίξω*—ὑπάγω εἰς κυνήγιον, λ. τ., *φερμάνι*—διαταγὴ γραπτὴ, λ. τ., *σουργιούν*—ἐξορία, λ. τ., *δοβλὲτ*—κράτος, λ. τ., *δονούμια*—στρέμματα λ. τ., *ὄρμηνεύω*—συμβουλευῶ, *κουλάς*—πύργος, λ. τ., *ἀφερίτς*—φεγγίτης, τρύπα ἐπὶ τῆς στέγης σκεπασμένη μὲ γυάλινη κούπα, χρησιμεύουσα ἀντὶ παραθύρου, *κοντίξω*—κάθημαι, προσφεύγω, λ. τ., *τσεσμές*—βρύσις λ. τ., *κάλαθος*—κρουνοδὸς βρύσεως, *βεῖλικ*—κράτος, λ. τ., *μάλτες*—μεγάλαις ἄσπερος πέτριναις πλάκες πρὸς ἐπίστρωσιν, *βεῖκο*—ἰδιόκτητον, κτῆμα δυνάστου βέη, *δόσμο*—φόρος.

Ὅσας λέξεις ἀνωτέρω ὀνομάζω τουρκικὰς δὲν εἶναι τουρκικῆς ῥίξης ἀλλὰ ἀπὸ τὴν τουρκικὴν τὰς παρελάβαμεν.

Β' Στατιστικαὶ πληροφορίες περὶ τῶν σχολῶν τῆς κοινότητος Πετροχωρίου

1. Ἀντίγραφον Ἐκθέσεως ὑποβληθείσης εἰς τὴν Μητρόπολιν Μετρῶν 1915.

Ἐκ τῶν σχολῶν, ἡ μὲν κυρίως σχολὴ ἐκτίσθη τῷ 1875 ἔτει· τὸ φιομάνιον αὐτῆς εἶναι ἀγνώστον εἰς τίνος χεῖρας περιῆλθεν, ἐὰν σώζηται ἢ ἀπωλέσθη· δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ μὴν ἔχη φιομάνιον, διότι ἄνευ προηγουμένης ἀδείας τῆς Σεβ. Κυβερνήσεως δὲν δύναται νὰ κτισθῇ σχολή. Ἐν ῥιφθῇ ἐν βλέμμα εἰ δυνατόν, εἰς τὰ ἄρχεῖα τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως, ἴσως εὑρεθῇ που κατὰ τῆς σχολῆς, ἐὰν ὑπάρχη. Ἡ δὲ ἄλλη, εἶναι οὐχὶ σχολὴ κτισθεῖσα διὰ φιομάνιου, ἀλλὰ οἰκία, κτῆμα τῆς Ἱερᾶς Ἐκκλησίας, χρησιμεύουσα ἔξ ἀρχαιοτάτων χρόνων ὡς κατοικητήριον τῶν κατὰ καιροὺς Ἱερέων τε καὶ διδασκάλων.

λων· ἀπὸ δέκα δὲ ἐτῶν καὶ πλέον μέχρι σήμερον, μία τῶν αἰθουσῶν αὐτῆς ἔξ ἀνάγκης χρησιμοποιεῖται αἰθουσα παραδόσεως, ὅταν ἡ κοινότης διατηρῇ δύο διδασκάλους μὴ δυναμένους νὰ ἐργασθῶσιν ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ αἰθούσῃ τῆς κυρίως Σχολῆς.

Ἐκ τῶν δύο διδασκάλων ὁ μὲν Γεώργιος Ἀναστασιάδης κατάγεται ἐκ Πετροχωρίου, ἐσπούδασεν ἐν τῇ Μεγάλῃ τοῦ Γένους Σχολῆ, ἔχει δὲ ὡς ἐφόδιον ἔγγραφον τῶν σπουδῶν αὐτῆς ἐνδεικτικόν, οὗτινος ἀντίγραφον ἐσωκλείστως ἀποστέλλεται τῇ Ἱ. Μητροπόλει. Ἡ δὲ διδασκάλισσα Φωτεινὴ Σ. Δημητριάδου κατάγεται ἔξ Ἐξαστέρου Σηλυβρίας, ἐσπούδασεν ἐν Κ)πόλει Ζαπείῳ Παρθεναγωγείῳ καὶ εἶναι ἐροδιασμένη δι' ἀπολυτηρίου ἔγγραφου, οὗτινος ἀντίγραφον ἐπισυνημμένως ἀποστέλλεται πρὸς τὴν Ἱ. Μητροπόλιν.

Φοιτῶσιν εἰς ἀμφοτέρας τὰς σχολὰς 66 μαθηταὶ καὶ 62 μαθήτριάι, ἐν ὅλῳ 128, κατατεταγμένοι εἰς 4 τάξεις· 5 εἰς τὴν Δ' τάξιν, 9 εἰς τὴν Γ', 16 εἰς τὴν Β', 35 εἰς τὴν Α' καὶ 63 εἰς τὸ Νηπιαγωγεῖον.

Ἐκ τῶν διδασκάλων ὁ μὲν λαμβάνει μισθὸν 20 λίρας Τουρκίας, ἡ δὲ 15. Ὁ μισθὸς τῶν διδασκάλων καταβάλλεται αὐτοῖς ἐκ τῶν εἰσπραξέων τοῦ κηροπωλήματος καὶ τῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ περιφερομένων δίσκων.

Πετροχώριον τῇ 19ῃ Ὀκτωβρίου 1915

(Τ. Σ.) Ἡ Ἐφορεία

2. Ἀπόσπασμα λογοδοσίας διευθυντοῦ δημοτικοῦ σχολείου Πετροχωρίου 1920

Ἀπὸ Σεπτεμβρίου 16 μέχρις Ἰανουαρίου 8 ἐνεγράφησαν μαθηταὶ 50, μαθήτριάι 40, τὸ ὅλον 90, οἵτινες κατενεμήθησαν εἰς τρεῖς τάξεις καὶ εἰς τμημα Νηπιαγωγικόν. Εἰς τὴν Γ' τάξιν κατετάχθησαν 8, εἰς τὴν Β' 17, εἰς τὴν Α' 12 καὶ εἰς τὸ Νηπιαγωγικὸν τμημα, ὅπερ διὰ τὴν πληθῶραν τῶν νηπίων διηρέθη εἰς δύο τμήματα, κατετάχθησαν εἰς μὲν τὸ πρῶτον τμημα 21, εἰς δὲ τὸ δεύτερον 32. Ἀπεσύρθησαν ἀπὸ τὴν Γ' τάξιν 4, ἀπὸ τὴν Β' 9, ἀπὸ τὴν Α' 6, ἀπὸ τὸ Ἱ Νηπιαγωγικὸν τμημα 11 καὶ ἀπὸ τὸ ΙΙ 18. Ὅστε ἐκ τῶν 90 μαθητῶν καὶ μαθητριῶν οἱ 48 μετὰ πλείστας ἀπουσίας ἀπεσύρθησαν, ἄλλοι μὲν πρὸ τοῦ Πάσχα ἄλλοι δὲ μετ' αὐτό, ὑπελείφθησαν δὲ 42, οἱ ὅποιοι καὶ αὐτοὶ μετὰ οὐκ ὀλίγας ἀπουσίας τῶν προσήλων νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς ἔξέτασιν.

Μαθήματα ἐν ἀπάσαις ταῖς τάξεσιν ἐδιδάχθησαν τὰ Ἐρησκευτικὰ, Ἐλληνικὰ, Γραμματικὰ, Μαθηματικὰ, εἰς δὲ τὴν Γ' τάξιν καὶ τὰ Ἱστορικὰ, Γαλλικὰ καὶ Ὡδική.

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΘΡΑΚΗΣ (1)

Α' Σαμακοβίου 'Αν. Θράκης

(Κατ' ἀφήγησιν Φιουχίδη χτίστη, λυρατζῆ καὶ τραγουδιάνου τοῦ Σαμακοβίου).

Ἐμεῖς στὰ σπίτια μας εἶχαμε διάφορα χρειάζουμένα σάγκαρα, εἶχαμε μεσάντριγες, ὀτζάκια, κότσους (2), χαλιά, παραγώνια, δίφτους, πλασταργιές, τσερέπτες γιὰ βλασκοπήτες, βλασκίτικο ἀλέβρι, γιὰ κατσαμάκι καὶ γιὰ μπλίκια, γιαομά στὶς κουπάνες, κουμάργια. Εἶχαμε τίνες, μετάκια κάδια, βοῦτες (3).

Εἶχαμε διάφορα φροῦτα : μουντροῦνες, τσεράπια, τζαρτζαλοῦδες, σοῦρβα, μούσπουλα, βαρούξυλα, ἄβραμίλα, λεφτόκαρα, ἀκράνια, τροῦκα, ζιμλάκια, ἀπροῦνες, νικοθόλουζ ἀβάτσιναι, χαμοκέρασα, πλανίτσες κ.λ.π. Εἶχαμε σταφύλια διάφορα : παμίτια, παφλαγόνες, ντερνάκαρα, μαυρομμάτες, κατσιβέλες, τσουμπιανές, ἀρίρρωγα, γύφτικα, τσεπρά, γανίτικα, κόκκινα διάφορα.

Εἶχαμε ξύλα διάφορα : Ὀδρενιό, ὄξυά, μέλαντρο, ὄστρια, σμέλιο, λέφκο, σόλιθρο, λεφτοκαριές γιὰ βεργιά, γιὰ κουντουρέδια.

Κάναμε λεισιές καὶ τσακιούσαμε τὶς βλάσκες, χόρτα, λογιῆς λογιῶ γιὰ σαλάτες τὸ πιὸ πολὺ. Ζωχές, ἀραδίκια, ἀγερανίους, σβρυγές, λόμποτη, τσουνκίδα, μάλαθρο, σέρκουλα, βροῦσλα ἀπὸ τὶς βρουσλιές, σαμάδαλα κιἄλλα.

Εἶχαμε χόρτα γιὰ τὰ ζῶα : **μαχερίτη, μπουρίκα, σαρπάκο, φακές, λόβια, τσωβελούκ.** Σπέραμα καὶ διάφορα : **λινάρι** ποὺ ἔβγαζε τὸ **ληνόξυλο** τὸ **κροκκίδι**, τὸ **σκοπλοῦτι**.

Κάναμε καὶ **τσουτσούδες ράμμα**. Σὲ μᾶς παίρνασι καὶ μαλλιά καὶ ἐφαίνασι, **γκρίζο, καρτσούνια, λαπισίνια, τερλίκια, κάρτσες ἀμπαδένιες**, μὲ τὶς **κουντουρες** μὲ τὰ **γεμενιά**.

Οἱ γυναῖκες φορούσασι ἄλλες **τσεμπέργια**, ἄλλες **καλεμκεριά**, ἄλλες **γιασμάδες**. Οἱ δὲ ἄντροι ἄλλοι **τσακσίρια, πανωβράκι, σαλταμάρες, ἀντεριά κ ἄ.**

Εἶχαμε καὶ **ρετζιπέρους**, ποὺ τὶς λέγανε **ζιβόλια**, δηλαδὴ γεωργοί, ποὺ ἤδασι καὶ καλοὶ σπιτονοικοκυραῖοι, ποὺ εἶχασι τὰ ζεύγη δους, τὰμάξια δους. Σηκωνόταν τὸ πρωί, ἐπαίρνασι τὰ **σεγκέρια**, ἔξεύασι τὸ **τροχούλη, ἔβαζαν ἀπάν ἀλέτρι**, τὴ **δράλα**, τὸ **λιναρίσιο δισάκκι**, ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος

1) Τὰ περισσότερα τῶν τραγουδιῶν τῆς συλλογῆς αὐτῆς τραγουδοῦνται μὲ φωνὴ καὶ μέλος, ἀλλὰ εἶναι ἀδύνατος ἡ καταγραφὴ τοῦ μέλους καὶ ἡ δημοσίευσή του, ποὺ τόσο πολὺ στοιχίζει. Ἐν εὐρεθῆ ὁ πατριώτης τῆς Θράκης, ποὺ θὰ μᾶς βοηθήσῃ εἰς τὸ ἔργο μας, ἡμπορεῖ ἀκόμη νὰ γίνῃ ἡ συλλεκτικὴ αὐτὴ ἐργασία καὶ νὰ δημοσιευθῇ εἰς τὸ Ἄρχειον.

2) **κότσος** = γωνιά.

3) Ἐργαλεῖα τρυγητοῦ.

τοῦ δισακκιοῦ τὸ *σπόρο*, ἀπ' τὸ ἄλλο τὴν *πήγτα*, τὸ *νί*, τὴν *τσερέσνα*, τὸ *ζγόμερο* καὶ πάγει νὰ κάμνει.

Καὶ *ἐσπέρασι* λογιῆς λογιῶ γενήματα : *σιτάρι*, *βλάσκι*, *σίκαλη*, *κριθάρι*, *βρώμη*, *ρόβες*, *φανή*, *φασούλια* διάφορα. Τὸ χειμῶνα τὰ εἶχασι ὅλα ἔτοιμα : Τὸ σιταρίσιο τάλεῦρι τὸ ἐκάνασε *ψιρούκι*. Τὸ βαλανίσιο κάνασι *κατσαμάκι*. Εἶχασι διάφορα ἐργαλεῖα ὥραϊα στὰ σπίτια δους. Ἔχγε *τρεπεισιῆς* γιὰ τάλωνια, *σερτίδες*, *γιάμπες*, *δρουκάνια*, *δουκάνια*, *κούτσινες*, *ξέβλες*, *οξάγκιες*, *διακόξυλα*. Αὐτοὶ οἱ ζευγολάτες ὀνομάζονται ἀπὸ τὰ κοπέλια τους καὶ τὰ κορίτσια τους ἀφέντηδες. Μέρα νύχτα δουλειά; πὶο πολὺ στὰ καρβούνια, πάντα χρεωμένοι οἱ φρουκαράδες στοὺς ἐμπόρους πάλε φτωχοί.

Στοὺς ποταμοὺς ἔχουμε λογιῆς λογιῶ ψάρια : *πέστρουβες*, *ἀσπρόψαρα*, *σαζάνια*, *σαράγια*, *σκλίθρες*, *τσαγανούς*, *καραβίδες*, *σάκους*, *νεροφίδες* κλπ. Εἶχαμε καὶ διάφορα *μανιτάρια*, *ψωμομανίταρα*, *βολίτσες*, *λαβαδίτους*, *ἀγκάνιτους* καὶ *σκουρτσουλιῶτες*.

1. Τὸ Ρηγόπουλο

- Ἔνα ἔμορφο ρηγόπουλο, ἕνα ἄξιο παλλικάρι,
 μιὰ κόρην ἔμορφη ἀγαπᾶ κ' ἡ κόρη δὲν τὸ θέλει
 καὶ ξόδευε στὴν πόρταν τῆς ἐννιά πύργους λογάρι.
 Τοὺς ἔξη πύργους μάλαμα, τοὺς τρεῖς μαργαριτάρι.
 5 Στὰ μάτια δὲν τὴν κύτταζε, στὰ μάτια δὲν τὴν εἶδε,
 μιὰ Κυριακὴ, μιὰ Λαμπρινή, μιὰ ἐπίσημο ἡμέρα,
 ἄλλαξε καὶ στολιστήκε στὴν ἐκκλησιὰ παγαίνει,
 Τοῦ νιοῦ καρδιὰ συχνοχτυπᾶ, τὴν κόρη συντυχαίνει.
 —«Κόρη μ', ἐγὼ σὲ ἀγαπῶ καὶ θέλω νὰ σὲ πάρω».
 10 Κι' ἡ κόρη ἀπολογήθηκε καὶ τότε συντυχαίνει :
 —«Μὰ τὴ γῆ αὐτὴ ποὺ περπατῶ, τὴν ἐκκλησιὰ ποὺ μπαίνω,
 μὰ τὸ σταυρὸ ποὺ προσκυνῶ, ἐσένα δὲ σὲ παίρνω».
 Εὐθὺς ὀπίσω γύρισε στὸ σπίτιν τους νὰ πάγει
 Τὸ δρόμο ὁποὺ πήγαινε, τὴ στράτα, ποὺ περπάτει,
 15 δυὸ μάγισσες ἀντάμωσε, μάννα καὶ θεγατέρα,
 ἡ μάννα ἦταν πέρδικα, ἡ κόρη περιστέρα.
 Ἡ μάννα τῆς ἀπλογήθηκε στὴν κόρη τῆς καὶ λέει :
 —Βλέπεις, κόρημ', αὐτὸ τὸ νιό, πῶς πάγει θλιβομένος :
 μιὰ κόρη ὁμορφὴ ἀγαπᾶ, κὴ κόρη δὲν τὸν θέλει,
 20 μόνο ἄς τὴ μαγέψουμε, αὐτὸ τὸ νιό νὰ πάρει.
 Τὴ μαγέψαν ὡς τὸ πρωί, κιὰπ' τὸ πρωὶ ὡς τὸ βράδυ.

- Σύρε, ξενέμ, στὸ σπίτι σας, πᾶνε στὴν κάμαρὴ σου,
καὶ ἀναψε τὸ καντηλι σου καὶ βάλε λίγο λάδι
κιᾶφρησ' τὴν πόρτα σ' ἀνοιχτή, νάρθη κιαυτὴ τὸ βράδυ,
25 —Ποιὸς εἶδε ἀμάξι στὸ γιαλό, καράβι στὸ λιβάδι,
ποιὸς εἶδε κόρη ἔμορφη νύχτα μὲ τὸ φεγγάρι ;

2. Ἡ καλογριά

- Καλογριά τραγούδησε ἐφῆς βραδὺ στὴν κλίνη,
καὶ μάρανε ἐννιά χωργιά καὶ δεκαπέντε κάστρα
καὶ μάρανε τὸν Κωνσταντὴ ἀπάψηλά ποῦ κάβαν.
—Βρέ ποιά ναι αὐτὴ, ποῦ τραγουδεῖ, γυναῖκα νὰ τὴν πάρω ;
5 Καλόγρηα σὰν τάκουσε, βαριά τὴν κακοφάνη,
τὸ ράσο της πετροβολᾷ καὶ τὸ σταυρὸ της λέγει :
—Σύρε ρασέ μ', στὴν ἐκκλησιά, σταυρέ μ' στὸ ἅγιο Βῆμα
καὶ σεῖς κομπολογάκια μου, εἰς τοῦ Χριστοῦ τὸ μῆμα,
τί γὼ τώρα θὰ παντρευτῶ, τὸν Κωνσταντὴ θὰ πάρω.
10 Κιὸ Κωνσταντῆς μετάνοισε καλογριά νὰ πάρει.
—Θέλω νὰ τὸν καταραστῶ καὶ πάλι τὸν λυποῦμαι.
Δέκα μαχαίρια νὰ θρεθοῦν, νὰ κάτσουν στὴν καρδιά του,
κι' ὄλοι γιατροὶ Τούρκοι, Ρωμιοί, ὄλοι νὰ μαζευτοῦνε
καὶ γὼ διαβάτης νὰ γενῶ πὲ κεῖ γιὰ νὰ περάσω.
15 —Καλυμερνῶ σας, κύρ γιατροί, καλῶς τὰ πολεμάτε,
κιᾶν κόβουν τὰ νιστέρια σας, κόβετε, μὴ λυπᾶστε,
καὶ γὼ ψιλὸ πανὶ φαίνω, σαρανταπέντε πῆχες,
τίς δέκα θάζω γιὰ ξαντό, τίς δεκαχτῶ φυτίλια,
καὶ τᾶλλα τὰ ἐπόλοιπα νὰ δένουν τοὺς γιαράδες.
20 —Μῶρ' ἀνομη, μῶρ' ἀπιστη τῆς Ἐθρέσσας θεγατέρα,
ἂν ἤθελες γιὰ νὰ κριθεῖς, κρίση γιὰ νὰ μὲ κάνεις,
κριτὴ δὲν εἶχε νὰ μὲ πᾶς, κριτὴ γιὰ νὰ μὲ κρίνεις,
μόνε μὲ καταράστηκες, δίκια νὰ μὲ παιδεύεις...

3. Γιάννης ὁ ξενητεμένος

- Μαῦρα μου χελιδόνια κιδλόασπρα πουλιά,
ποῦ ἔταν περνᾶτε ἀπὸ τὴν Ἀραβία,
φέρτε με καλαμάρι, φέρτε με καὶ χαρτιά,
νὰ γράψω στὰ φτερά σας καὶ στὰ φτερούχια σας
5 δυὸ λόγια, δυὸ μαντάτα, τρίγια μηνύματα,
νὰ πᾶτε τὴν καλή μου καὶ τὴ γυναῖκα μου,
νὰ μὲ τὴν χαιρετᾶτε γιὰ νὰ παντρεύεται,
τί ἐγὼ ἐδῶ πρὸ ἦρτα καὶ γὼ παντρεύτηκα,

- 10 πῆρα γυναῖκα χήρα κένε καὶ μάγισσα,
μαγεύει τῆ θάλασσα καὶ δὲν κυματεῖ,
μαγεύει τὰ καράβια καὶ δὲν περπατοῦν,
καὶ μάγεψε καὶ μένα καὶ δὲν μπορῶ νάρθῶ.
Σὰν τᾶκουσε ἡ καλή του καὶ ἡ γυναῖκα του,
μαῦρα ραῦχα ἔβαλε γένκε καλογραιά,
15 μπῆκε μέσ' τὸ καράβι, βγήκε στὴν Ἀρμενιά.
Ρωτᾶ τοῦ Γιάννη τὰ σπίτια, τοῦ Γιάννη τὰ τσαρσιά.
— Ὁ Γιάννης πάει στὴν Πόλη, ἔνεπραματευτής,
πάγει γιὰ νὰ ψωνίσει τῆς μέδας τὸ βλατί.
— Νὰ μὲ τὸν χαιρετᾶτε, ὅταν ἔρχεται,
20 ἦρτε μιὰ Καλογραιοῦδα, μιὰ κοντοχάμαδη,
κοντυλοδαχτυλοῦσα καὶ ποτηρόχειλη.

χαμαδὴ=χαμηλὴ

4. Ὁ Γιαννάκης (1)

- Ἀλήθεια, μάνναμ', διώχνεις με, κι ἀλήθεια προδοῦσες με;
Μὲ τὰ πουλιά θὲ νὰ διαβῶ, καὶ μὲ τὰ χελιδόνια,
καὶ τὰ πουλιά θὲ νάρτουνε καὶ γὼ πᾶ δὲ θὰ νάρτω,
ἄχ καὶ σὺ μάννα μ' θὰ τὰ ρωτᾶς, καὶ θὰ τὰ βαριξετάξεις.
5 — Πουλιά μου τῆς Ἀπολῆς κι ἀηδόνια μου τῆς Δύσης,
ἔδῶ ἀψηλὰ ποὺ τρέχετε, κι ἀπ' ἀψηλὰ πετᾶτε,
μὴν εἶδατε, μὴν κούσατε, τὸ γιό μου τὸ Γιαννάκη;
Κιαυτὰ ἐπηλογήθησαν καὶ τήνε συντυχαίνουν;
— Ἐφές βραδὺ τὸν εἶδαμε σὲ πράσινα λιβάδια,
10 μαῦρα πουλιά τὸν τρώγανε κι ἄσπρα τὸν τριγυρίζουν,
κένα πουλι καλὸ πουλι πὸ μακρὰ κυττάζει
κι ἄλλο πουλι τὸ ἐρωτᾶ καὶ τὸ βαριξετάζει.
— Δὲν τρῶς, πουλί μ' μαυτὲ τὸν νιό, μαυτὸ τὸ παλλικάρι;
— Δὲν τρώγω γὼ μαυτὸ τὸν νιό μαυτὸ τὸ παλλικάρι.
15 Τὴν ξαίρω καὶ τὴ μάννα του, ξαίρω καὶ τὸ μπαμπά του,
μὴν τύχει καὶ μὲ λάχουνε, μὴν τύχει καὶ μὲ ἰδοῦνε
μὴν τύχει μὲ ρωτήξουνε

1) Τὸ τραγοῦδι ἀτελές.

5. Ὁ Μαβιανὸς

Τρεῖς ἄρχοντες ἐκάθονταν σὲν' ἄργυρὸ τραπέζι.
Ἔνας παινέθη τᾶσπραίου κι ἄλλ' ὅς μὲ τὰ φλουργιάλου,

- παινήθηκε κιό Μαθιανός ποῦχ' ἔμορφη γυναίκα,
 και ἄλλος ἐπηλογήθηκε πὲ τ' ἄλλο τὸ τραπέζι:
- 5 — «Καλή τοῦ Μαθιανοῦ καλή, τοῦ Μαθιανοῦ γυναίκα,
 νά μὴ δανείζει τὸ φιλι τοὺς ξένους, τοὺς διαδάτες.»
 Κιό Μαθιανός σάν τᾶκουσε βαργιὰ τὸν κακοφάνη,
 και τὸ σχαντσέρι ἄρπαξε, κομμάτια τήνε κάνει,
 μέσο τὸν τουρβά τὴν ἔβαλε στὸ μῦλο τήνε πάγει,
 10 θρίσκει τὸ μῦλο ἀχάραγο και τὸ νερό κομμένο,
 πάγει και φράζει τὸ νερό χαράζει και τὸ μῦλο.
 —Νά μύλε μου, και λέσε τα τῆς κούρβας τὰ κομμάτια,
 νά θγάλεις ἄλευρι κόκκινο και πάσπαλη-τιγκάτη
 και τᾶποχαράδιδα του σάν νικουργιουλι μετᾶξι.

6. Οἱ τρεῖς ἄρχοντες

- Τρεῖς ἄρχοντες ἐκάθουνταν σὲν' ἀργυρὸ τραπέζι,
 ὁ ἕνας παινήθη τᾶσπρα του κιό ἄλλος τὰ φλουργιά του,
 ὁ τρίτος ἐπαινήθηκε πῶχ' ἔμορφη γυναίκα.
 Και τὸν ἐβαρυρρίξανε τρίγῳ χρονῶ χαράτσι.
- 5 Πούλησε μύλους δώδεκα ἀμέ τοὺς μυλωνάδες,
 πάλι δὲν ἐτέλειωσε τρίγῳ χρονῶ χαράτσι.
 Πούλησε ἀμπέλι' ἀτρύγητα ἀπὸ τοὺς τρυγητάδες,
 ἀκόμα δὲν ἐτέλειωσε τριγῳ χρονῶ χαράτσι.
 Πούλησε χωράφι' ἀθήριστα ἀπὸ τοὺς θεριστάδες,
 10 ἀκόμα δὲν ἐτέλειωσε τριγῳ χρονῶ χαράτσι.
 Παίρνει ὁ κοντός τὴν ἔμορφη πάγει νά τὴν πουλήσει.
 Τὸν δρόμο ὁποῦ πάγαινε, τὴ στράτα ποῦ περπάτει,
 Γιαννίτσαρος τὸν ντάμωσε μέσα στὸ σταυροδρόμι.
 —Ποῦ πᾶς κοντέ μ' τὴν ἔμορφη;—Πάγω νά τὴν πουλήσω,
 15 —Πές μου τῆνε τὸ ξόδι της και γὼ νά τὴν γοράσω.
 —Τὸνα τὸ χεῖλι χίλια ἔχ' και τᾶλλο δυὸ χιλιάδες,
 και τὸ λεγνόν της τὸ κορμι ἀμέτρητο λογάρι.

Λεγνόν=λεπτό

7. Ὁ Μανωλάκης

- Μπρὲ Μανώλη Μανωλάκη, —Μέσο τὸν Γ'κιουλ μπαχσὲ τὴν εἶδα
 μπρὲ καλὸ παιδί. και τὴν ἄρεσα.
 Τὶ καλή γυναίκα πῶχεις —Πές με, πές με τί φοροῦσε,
 κιόμορφο παιδί. νά σοῦ μπιστευτώ.
- 5 —Ποῦ τὴν εἶδες, ποῦ τὴν ἄκσεσ 10 —Νικουργιουλή σαλδάρι φόργιε
 και τὴν ἄρεσεσ; κιᾶσπρο λιμπαντέ

- καὶ γκερντάνι στὸ λαϊμώδη;
 κεῖνο μέκαφε.
 Κιὸ Μανώλης μεθυσμένος
 15 πάει τὴν ἔσφαξε.
 Τὸ ταχὺ ταχὺ σηκώθη
- καὶ τὴν ἔκλαψε :
 —Σήκω πάπια μ', σήκω χήνα μ',
 σήκω κιᾶλλαξε,
 20 τὰ χρυσὰ σου ρουχα βάλε
 καὶ συργιάνισε.

8. Ἡ Βλάχα

- Ἄφίνω γειὰ στοὺς φίλους μου
 καὶ γειὰ τοὺς ἀδερφοὺς μου
 καὶ γὼ πάγω στὰ Γιάννενα.
 Πάγω καὶ γὼ στὰ Γιάννενα
 5 στοῦ Μπέγιογλου τὸ χάνι,
 πῶναι ἢ βλάχα ἢ κυαρά,
 ἢ βλάχα ἢ ξακουσμένη,
 πῶχει τὰ χίλια πρόβατα,
- τὰ πεντακόσια γίδια.
 10 —Λύκος νὰ φάει τὰ πρόβατα
 καὶ ἡ ἀλεπού τὰ γίδια
 καὶ μιὰ μεγάλη ἀρρωστιά,
 νὰ εὕρει τὸν τσομπάνο,
 νὰ μείνει ἢ βλάχα μοναχιά,
 15 νὰ πὰ νὰ τὴν φιλήσω.
- κυαρά=κυρά

9. Ὁ Κυνηγὸς

- Σηκώνουμ' ὁ καημένος,
 σὰν παραπονιζμένος
 βάζω τὰ ἄρματα μου,
 πάγω νὰ κυνηγῶ.
 5 Καὶ βλέπω ἕναν πύργο,
 ποὺ ἔλαμπε σὰν τὸ νήλιο,
 πουλὶ καθόνταν πάνω
 καὶ γλυκοκελαηδεῖ,
- καὶ στὸν κελαηδισμό του,
 10 μὲ φάνηκε νὰ λέει :
 «Χαρῆτε ἐσεῖς οἱ νέοι
 ποὺ ἔχτε τὸν καιρὸ,
 χαρὰν χαρὰν χαρῆτε,
 καιρὸν μὴν καρτερεῖτε,
 15 τί ὁ καιρὸς περνᾷ
 καὶ πίσω δὲν γυρνᾷ».

10. Ἡ Χιώτισσα

(τραπεζικὸ καὶ χορευτικὸ)

- Κάτω στὸ γυαλό, κάτω στὸ περιγιάλι,
 Πλύνουν Χιώτισσες, κοντὲς παπαδοπούλες.
 Καὶ μιὰ Χιώτισσα κ' ντὴ παπαδοπούλα,
 ἔρχε κιᾶπλυε τάντροῦ διης τὸ μαντήλι.
 5 Κεῖ ποὺ τῶπλυε καὶ τὰσπροσκαπουνοῦσε,
 γέρθηκε ἄνεμος μαγίστρος ντρεμοντάνα,
 καὶ προσήκωσε τὸ γυροφούστανό της,
 καὶ προφάνηκε τὸ ἄσπρο διης ποδῶν,
 ναῦτες τῶδανε μέσα ἀπ' τὸ καράβι.
 10 —Λάμνετε, παιδιὰ, λάμνετε, παλλικάρια,

Σημ. Ὅταν χορεύεται, σὲ κάθε στίχο τραγουδιέται καὶ τὸ «νεραντζοῦλα φουντωτή».

- γιά νά φτάσουμε αὐτό, πού λάμπει ἔμπρός μας,
 κιᾶν εἶναι μάλαμα, νᾶναι τοῦ ριζικοῦ μας
 κιᾶν εἶναι κοπελιά τοῦ καρβοκυροῦ μας.
 Δέγνταν μάλαμα, δέγνταν τοῦ ριζικοῦ μας,
 15 εἶταν κοπελιά τοῦ καρβοκυροῦ μας.

δέγνταν = δὲν εἶταν

11. Τὸ ποτάμι κή μηλιά

- Δὲν σοῦ τῶπα, ποταμέ, νερὸ μῆν κατεδάσεις,
 κκι νερὸ κατέβασες, μιὰ θάλασσα γιομάτη;
 Κατέβασες καὶ μιὰ μηλιά τὰ μῆλα φορτωμένη,
 καὶ κάτω στήν ρίζα της κλήμα'χε φυτεμένο.
 5 Κάνει σταφύλια κόκκινα καὶ τὸ κρασί μοσχᾶτο,
 πίνουν οἱ ἄντροι καὶ μεθοῦν, κορίτσια κιόμορφάγουν,
 πίνουν το καὶ οἱ ἄσχημες καὶ ροδοκοκκινίζουν.
 "Ἄς τῶπινες καὶ σὺ μαννέ, μένα νὰ μὴ μὲ κάνεις,
 τί μέσα ποῦ μὲ ἔκανες, κανὰ καλὸ δὲν εἶδα,
 10 στήν ξηνητεία γυρίζω,
 ξένες πλύνουν τὰ ρούχα μου, ξένες τὰ σαπουνίζουν.
 πλύνουν τα μιὰ, πλύνουν τα δύο, στίς τρεῖς πετροβολοῦν τα.
 — Πάρε, ξένε μ', τὰ ρούχα σου, πάνε τὸ δρόμον ποῦρτες,
 ἐδῶ δὲν εἶναι μάνα σου, οὔτε καμνιά δική σου...

κανὰ = κανένα, *μέσα ποῦ* = ἀφότου, *πάνε* = πήγαινε, προστακτ.

Σημ. Ὅταν τραγουδιέται μετὰ τὸν α' στίχο λένε: *ἀγγελοβεργολυερέ!* στὸ β' στίχο: *ρομπομπό, καλέ, ρομπομπό.*

12. Τὸ Ψαρόπουλο

- Ἐγὼ μαι τοῦ ψαρά ὁ γυιός, μὰ τᾶστρο, μὰ τὸν οὐρανὸ
 καὶ πῆγα νὰ ψαρέψω, μαῦρα μάτια νὰ διαλέξω.
 Χτυπῶ τὴν πρώτη καμακιά, βοήθησε ἡ Παναγιά.
 Καὶ πιάσα δύο ψαράκια, ἔδωσ' ὁ θεὸς λαυράκια.
 5 ἔσχίσα τίς κοιλίτσες τους, εἶχαν καημὸ οἱ καρδίτσες τους
 καὶ ἐγῆκαν τρεῖς κοπέλλες, ἔδωσε ὁ θεὸς ὠραῖες.
 Ἡ μιὰ εἶταν μὲ τὸν Γαλατᾶ, κράταε τὸ νοῦ της δυνατᾶ,
 ἡ ἄλλ' μὲ τὸ Νισχώρι, τοῦ Χατζηγιαννᾶκ' ἡ κόρη.
 Ἡ τρίτη ἡ μικρότερη, εἶταν ἡ ὀμορφώτερη,
 10 εἶταν καὶ ἀμὲ τὴν Πόλη, καὶ τὴν ἀγαποῦσαν ὅλοι.
 Καὶ τὴν ἀγάπησα καὶ γώ, νὰ τήνε πάρω δὲν μπορῶ,

- καὶ τὸ σπῖτι δὴς δὲ ξεύρω, γιὰ νὰ πάγω νὰ τὴν εὔρω.
 Παίρνω τὸ δρόμο τὸ δρομὶ, νὰ ζῆς ἀγάπη μου χρυσοῦ,
 δρομὶ τὸ μονοπάτι, δάσανα πῶχ' ἢ ἀγάπη.
 15 Ἐὸ μονοπάτι μέδγαλε στήν κόρη ποῦ με τρέλλανε,
 στῆς ἀγαπῶς τὴν πόρτα, σὰ ν᾿ἄξευρα καὶ πρῶτα,
 Καὶ τίς γειτόνισσες ρωτῶ : — Ποῦναι ἢ ἀγάπη πάγαπῶ;
 — Εἶναι πάνω καὶ κοιμᾶται καὶ κανένα δὲ θυμᾶται.
 Ἐγὼ στὰ παραθύρια τῆς, δάφει σουρμὲ τὰ χεῖλια τῆς,
 20 δλέπω τὸ ἡλιακὸ τῆς, κόβει τὸ βασιλικὸ τῆς.

κόβει=ἔκοβει με=ἀπὸ

13. Ὁ Γιαραίνης

- Ἐφῆς ποῦσουν, γιαραίνη μου, κάπα-λάμδα-ἰῶτα-χί,
 ποῦ ἦσουν καλέ μου, κάπα καὶ λάμδα-ἰῶτα.
 — Ἐφῆς ἤμου στὴ μάνα μου, προφῆς στὴν ἀδερφή μου,
 κιὰπόφα κιᾶλλη μνιὰ βραδυά, στὴν ἀγαπητικὴ μου,
 5 Ἐφῆς παγῶνια ἔπιανα κιᾶντίπροφες τρυγόνια,
 καθῆσα καὶ μαγέρεψα, καὶ κάμα μνιὰ νταβέρνα,
 ἔλο ξανθὲς ἐκάλεσα καὶ ἔλο μυρομαμάτες,
 ἔλες φιλι τίς γύρεψα, κιᾶλες φιλι με δῶσαν.
 Καὶ μνιὰ ξανθή, μελαχροινὴ ζητῶ καὶ δὲ με δίνει,
 10 καὶ γὼ τὴν καταράστηκα στὰ βρόγια μου νὰ πέσει.
 Ρίχνω τὰ βρόγια στὸ γιαλό, τὰ ξόδεργα στοὺς κάμπους,
 ρίχνω καὶ τὴ χρυσοῦ θελιά στὴ βρύση ποῦ γεμίζει.
 Πάγω στὴ βρύση δὲν εἶναι, στὰ ξόδεργα καὶ ὄχι,
 20 πάγω καὶ στὴ χρυσοῦ θελιά, τὴν βρίσκω πιγισμένη.
 Ἐσκυφα καὶ τὴν φίλησα, Ἀγούστου μνιὰ δευτέρα,
 καὶ μῶσκιζε τὸ στόμα μου, σαράντα μνιὰ ἡμέρα . . .

Σημ. Στὸ τραγούδι με τὸν πρῶτο στίχο τὸ : κάπα-λάμδα-ἰῶτα-χί καὶ στὸ β' στίχο
 τὸ : κάπα καὶ λάμδα ἰῶτα.

Καθῆσα=ἐκάθησα. κάμα=ἔκαμα. μῶσκιζε=μύριζε.

14. Ὁ Κωνσταντῖνος

- Ὁ Κωνσταντῖνος ὁ μικρός, ὁ μικροκωνσταντῖνος,
 τὸ Μάη γεννήθη ὁ Κωνσταντῆς, τὸ Μάη ἐβαπτίσθη,
 τὸ Μάη τὸν ἦλθε μῆνυμα στὸν πόλεμο νὰ πάγει.
 Τὸ δάθιο του ἐκαλίθωνε νύχτα με τὸ φεγγάρι,
 5 δάζει ἀσημένια πέταλλα, μαλαματένιες λόθρες
 καὶ ἢ ἀγαπῶ τοῦ ἔλεγε ἀπὸ τὸ παραθύρι :
 — Ἐσὺ διαβαίνεις, Κωνσταντῆ, καὶ μένα ποῦ μᾶφρῖνεις ;

- νὰ πιούμε τὸν καφέ μαζί,
 ἂν θέλ' ἄς ἔρθει τὸ κεντί,
 20 νὰ φᾶμε καὶ τὰ δυὸ μαζί,
- ἂν θέλ' ἄς ἔρθει τὸ βραδύ,
 νὰ φάγει σουπουργνὲ σαπί.»

2) σουπουργνὲ σαπί=τὸ σκουπόξυλο.

16. Τάγορι καὶ ἡ ξανθὴ

- Ἄγορι πέτρες πελεκᾷ
 στὰ μάρμαρα καὶ στὰ νησιά,
 μὲ τὸναν του τὸ χέρι,
 στὰ μάρμαρα τῆς Πόλης.
 ὦ Κυραὰ Ξανθὴ τὸν κύτταζε
 —στὰ μάρμαρα καὶ στὰ νησιά,—
 πὸ πὰ στὸ παραθύρι,
 —στὰ μάρμαρα τῆς Πόλης.
 —Ἄγορι μ' ποὺν τὸ χέρι σου,
 10 —στὰ μάρμαρα, τὰ μάρμαρα—
 καὶ πελεκᾷς μὲ τὸνα ;
 —στὰ μάρμαρα τῆς Πόλης.
- «Δώδεκα χῆρες φίλησα,
 —στὰ μάρμαρα καὶ στὰ νησιά—
 15 καὶ δέκα παντρεμένες,
 —στὰ μάρμαρα τῆς Πόλης,
 δέκα πέντε λεύτερες,
 —στὰ μάρμαρα, τὰ μάρμαρα—
 κιὸχτὸ ἀρραβωνιασμένες,
 20 —στὰ μάρμαρα τῆς Πόλης,
 καὶ ἄς φιλοῦσα τὴν Κυραξαξανθὴ
 —στὰ μάρμαρα καὶ στὰ νησιά.—
 κιᾶς μῆκοσαν καὶ τᾶλλο,
 —στὰ μάρμαρα τῆς Πόλης.

17. Ἡ Ροδοστιανὴ κοπέλλα

- Μωρὴ κασμπαλίδισσα, Ροδοστιανὴ κοπέλλα,
 κράτει τὰ περιστέρια σου μὴν ἔρθουν στὴν αὐλή μου,
 καὶ φάγουνε τὸ στάρι μου καὶ πιούνε τὸ νερό μου,
 καὶ πάρουν καὶ στὰ νύχια τους τὸ χῶμα τῆς αὐλῆς μου,
 ὦ τί γὼ τὸ χῶμα θέλω το καὶ τὸ νερὸ κρατῶ το,
 τὰ κάνω ἕνα γκιουὺλ-μπαχτσέ, νὰ χτίσω ἕνα σαράγι,
 νὰ βάλω νιούς, νὰ βάλω νιές, νὰ βάλω παλλικάρια,
 νὰ βάλω καὶ μιὰ νίνουφη, νεσστεφρωμένη

γκιουὺλ-μπαχτσές=ροδόκηπος, σαράγι=παλάτι.

18. Βουργαροπούλα

- Βουργαροπούλα θέριζε
 —βουργάρα, βουργάρα—
 σένα πλατὺ χωράφι,
 βουργάρας θεγατέρα.
 ὦ ἄρδίνια, ἄρδίνια θέριζε
 —βουργάρα, βουργάρα—
- κιὸρδίνια κοιλοπόνα,
 —τζανήμ μπενίμ Θωδώρα.—
 Πὰ στὸ δεμάτι ἀκούμπησε
 10 —βουργάρα, βουργάρα—
 καὶ κάμε τὸ παιδάκι,
 σὰν τὸ Γιωργισπουλάκι.

- Μέσ τήν τσαντίλα τῶθαλε
 —βουργάρα, βουργάρα—
 15 καί πάει νά τὸ πουλήσει,
 —βουργάρας θεγατέρα.—
 Ἐὸ δρόμο ἔπου πήγαινε,
 —βουργάρα, βουργάρα
 τὴ στράτα ἔπου περικάτει,
 20 —τζανήμ, μπενίμ βουργάρα—
 Γιανίτσαρος τὴν ντάμωσε
 —βουργάρα βουργάρα—
- μέσα στὸ σταυροδρόμι,
 —τζανήμ, μπενίμ Θεδώρα.—
 25 —Ποῦ πάς, βουργάρα, τὸ παιδί ;
 —Πάγω νά τὸ πουλήσω.
 —Πές μου, βουργάρα μ', τὴν τιμὴ
 καὶ γὼ νά τάγοράσω.
 —Ἦνα τάχειλι χίλια ἔχ'
 30 καὶ τᾶλλο δυὸ χιλιάδες
 καὶ τὸ λιγνὸ του τὸ κορμί,
 ἀμέτρητο λογάρι.

Σημ. Εἰς τὸν α' στίχον κάθε φορὰ τὸ: *βουργάρα—βουργάρα*. Εἰς τὸν β' στίχον: *Τζανήμ, μπενίμ Θεδώρα*

19. Ἡ θυγατέρα τῆς χήρας

- Στάψηλά τὰ παραθύρια,
 κάθονται δυὸ μαῦρα φρίδια,
 καὶ χοράτευαν καὶ λέγαν,
 5 γιὰ μιὰ χήρας θεγατέρα,
 πὰ φοργέ τὰ λερωμένα
 καὶ τὰ λεροφορεμένα.
 —Ρίξτα κάτω τὰ καημένα
 κῆλα θράδυμὲ τὰ μένα,
 10 καὶ σὰ ἰδεῖς κακὸ πὲ μένα,
 νὰ μὲ κόψει τᾶξινάρι,
 νὰ μὲ κάμει μέλια μέλια, (1)
 μέλια μέλια καὶ μερέλια
- καὶ καμπόσα κοματσέλια,
 νὰ μὲ ρίξει στὸ ποτάμι.
 15 νὰ μὲ πάρει τὸ ποτάμι,
 νὰ μὲ πὰν' σὰ κύματά του,
 σὰ κλοθογυρίσματά του,
 κεῖ ποὺ πλένουν οἱ *κουρετέσες*,
 οἱ λυγνὲς οἱ λεγνομέσες,
 20 νὰ μὲ πάρει μινιὰ πὲ κείνες,
 νὰ μὲ κάτσει στὴν ποδιά της,
 νὰ μετρήσω τὰ κομπιά της,
 καὶ τὰ κομποθήλυκά της.

1) *κομμάτια*.

20. Τὸ περιστέρι

- Στὸ θεριότικο τὸ δρόμο πορπατεῖ μιὰ περιστέρα,
 τὰ ποδάρια της πλυμένα καὶ τὰ νύχια της κομμένα,
 κιὸ καλὸς της καταπόδι.—Γάλια γάλια περιστέρα,
 μὴ λερώσεις τὸ σαντέ σου καὶ τὸ γύρω τοῦ βλατιοῦ σου,
 5 τί σὲ πὰ σῆνα μαργέλε.—Πάγε με καὶ λέγω σέ το,
 τὰ χηρέψεις νὰ σὲ πάρω.—Πὰ μὲ πάρεις, πὰ μὲ πάγεις;
 —Πάνω στὰ ψηλά θουνά, ποῦνε τὰ νερά ἄροσᾶτα,
 καὶ τὰ δέντρα φουντωτά.

πὰ=ποῦ θὰ

21. Ὁ νιὸς καὶ τὸ περιβόλι

- Τώρα ἔχω ἓνα χρόνο,
 πῶχω στὴν καρδιά μου πόνο, 15
 καὶ πονῶ κι' ἀναστενάζω,
 κι' ἄλλους τοὺς γιατροὺς φωνάζω.
 5 —Κὺρ γιατρέ μου, γιάτρεφέ με,
 τὴ ζωὴ μου χάρισέ με,
 τεῖμαι νιός, τεῖμαι κοπέλι, 20
 τεῖμαι ζάχαρη καὶ μέλι.
 Τώρα θέλω νὰ πετάξω
 10 καὶ στοὺς οὐρανοὺς νὰ φτάξω,
 τοὺς ἀγγέλους νὰ κατεβάσω,
 καὶ τὴ θάλασσα νὰ δειάσω, 25
 νὰ τὴν κάμω περιβόλι,
 πῶ καλύτερο ἀπ' τὴν Πόλη,
 νὰ φυτέψω λεμονίτσες,
 λεμονιὲς πορτοκαλίτσες.
 Ἐν Δευτέρα τίς φυτεύω,
 καὶ τὴν Τρίτη τίς κλαυδεύω,
 τὴν Τετάρτη κάνουν φύλλο,
 καὶ τὴν Πέφτη κάνουν μῆλο,
 τὴν Παρασκευὴ τὸ θράδυ,
 πάγ' ὁ κλέφτης νὰ τὰ πάρει.
 —Κλέφτη, μὴ κλέφτεις τὰ μῆλα,
 μὴ κλωνοκοπᾶς τὰ φύλλα,
 τᾶχει ἀγάς μου μετρημένα,
 στὸ τευτέρι περασμένα.

22. Τὸ πράσινο δεντρί

- Ποιὸς εἶδε πράσινο δεντρί, —δαχτανοφρόδα καὶ μικρὴ,
 νᾶχει ἀσημένια φύλλα, —μαῦρα μάτια, μαῦρα φρύδια,
 καὶ στὴν κορφὴ μαλάματα, —κοράσια μὲ τὰ κλιάματα,
 στὴ ρίζα κρύα θρύση, —ποιὸς νὰ πιῇ καὶ νὰ γεμίσει;
 5 Σκύφτω καὶ γὼ νὰ πιῶ νερό, —φιῶ τὸν ἄσπρο της λαιμό,
 νὰ πιῶ καὶ νὰ γεμίσω— καὶ νὰ μὴ τᾶλησμονήσω.
 Ἐχασα τὸ μαντήλι μου, —καημὸ ποῦχαν τὰ χεῖλι μου,
 τὸ χρυσοκεντημένο, —χαρὰ εἶταν τὸ καημένο,
 ὅπου μὲ τὸ κεντούσανε —καὶ μὲ τὸ τραγουδοῦσανε,
 10 τρεῖς πάρθενα κοράσια, —σὰν τοῦ Μάη τὰ κεράσια.
 Ἡ μιὰ εἶταν μὲ τὸ Γαλατᾶ, —κρατᾶ τὸ νοῦ της δυνατᾶ,
 ἡ ἄλλη μὲ τὸ Νισχώρι, —τοῦ Χατζηγιαννάκ' ἡ κόρη,
 ἡ τρίτη, ἡ μικρότερη, —εἶταν ἡ ἔμορφότερη,
 εἶτανε καὶ ἀμὲ τὴν Πόλη —καὶ τὴν ἀγαποῦσαν ὅλοι,
 15 καὶ τὴν ἀγάπησα καὶ γὼ, —νὰ τὴν ἐπάρω δὲ μπορῶ,
 καὶ τὸ σπίτι της δὲν ξεύρω, —γιὰ νὰ πάγω νὰ τὴν εὔρω.
 Παίρνω τὸ δρόμο τὸ δρομί, —νὰ ζῆς ἀγάπη μου γλυκῆ,
 δρομί τὸ μονοπάτι, —θάσανα πῶχ' ἡ ἀγάπη!
 Τὸ μονοπάτι μέθγαλε —στὴν κόρη ποῦ μὲ τρέλλανε,
 20 καὶ στὴς ἀγαπῶς τὴν πόρτα, —σὰ νὰ ἤξαιρα καὶ πρῶτα,
 καὶ τίς γειτόνισες ρωτῶ : —Ποῦναι ἡ ἀγάπη πάγαπῶ ;
 —Εἶναι πάνου καὶ κοιμᾶται —καὶ κανένα δὲ θυμᾶται.
 Τηρῶ στὰ παραθύρια της, —βάφει σουρμὲ τὰ φρύδια της,
 διλέπω στὸ ἡλιακό της, —κόβει τὸ δασικό της.

23. Μάθετε καὶ μένα ρόκα

	Κάτω στὰ πράσινα λιβάδια,
κάδαν τρία παλλικάρια.
Γιὰ τὸ μικρὸ τὸ παλλικάρι,
—πανουκλίτσα νὰ τὸ πάρει,
5 ποῦδαλε γυναίκεια ροῦχα,
κοριτσίστικα φακιόλια.
Παίρνει ρόκα, παίρνει ἀδράχτι, | | παίρνει πάγει στὰ κοράσια.
—Καλημέρα σὺς κορίτσια.
10 —Μπρὲ καλῶς τῇ Μαριωρίτσα.
—Μάθετε καὶ μένα ρόκα,
νὰ σὰς μάθω γὼ τραγούδια,
τὰ παλιὰ καὶ τὰ καινούργια. |
|--|--|--|--|

24. Τὸ ποντίκι

	Πῆγε τὸ ποντίκι
καὶ κλέψε τὸ φυτίλι
πὸ μέσα ἀπ' τὸ καντήλι,
5 ποῦ ἔφεγγε καὶ κέντα
ἢ κόρη τὸ μαντύλι.
Πῆγε καὶ ἡ γκάτα
καὶ πνίξε τὸ ποντίκι,
ποῦ κλέψε τὸ φυτίλι,
10 πὸ μέσα στὸ καντήλι,
ποῦ ἔφεγγε καὶ κέντα
ἢ κόρη τὸ μαντήλι.
Πῆγε καὶ ὁ σκύλος
καὶ ἔσκισε τὴ γκάτα,
15 ποῦ πνίξε τὸ ποντίκι,
ποῦ φάγε τὸ φυτίλι,
πὸ μέσα τὸ καντήλι,
ποῦ ἔφεγγε καὶ κέντα
ἢ κόρη τὸ μαντήλι.
Πῆγε καὶ τὸ ξύλο
20 καὶ σκότωσε τὸ σκύλο,
ποῦ ἔπνιξε τὴ γκάτα,
ποῦ πνίξε τὸ ποντίκι,
ποῦ κλέψε τὸ φυτίλι,
πὸ μέσα στὸ καντήλι,
25 ποῦ ἔφεγγε καὶ κέντα
ἢ κόρη τὸ μαντήλι.
Πῆγε καὶ ὁ φουρνος
καὶ ἔκαψε τὸ ξύλο
ποῦ σκότωσε τὸ σκύλο,
30 ποῦ ἔπνιξε τὴ γκάτα, | | ποῦ πνίξε τὸ ποντίκι,
ποῦ κλέψε τὸ φυτίλι,
πὸ μέσα τὸ καντήλι,
ποῦ ἔφεγγε τὴν κόρη,
35 καὶ κέντα τὸ μαντήλι.
Πῆγε τὸ ποτάμι
καὶ ἔσθυσε τὸ φουρνο
ποῦ ἔκαψε τὸ ξύλο,
ποῦ σκότωσε τὸ σκύλο,
40 ποῦ ἔπνιξε τὴ γκάτα,
ποῦ πνίξε τὸ ποντίκι,
ποῦ κλέψε τὸ φυτίλι,
πὸ μέσα ἀπ' τὸ καντήλι,
ποῦ ἔφεγγε καὶ κέντα,
45 ἢ κόρη τὸ μαντήλι,
Πῆγε καὶ ὁ θῶκος
καὶ ἤπιε τὸ ποτάμι,
ποῦ ἔσθυσε τὸ φουρνο,
ποῦ ἔκαψε τὸ ξύλο,
50 ποῦ σκότωσε τὸ σκύλο,
ποῦ ἔπνιξε τὴ γκάτα,
ποῦ κλέψε τὸ φυτίλι,
πὸ μέσα ἀπ' τὸ καντήλι,
ποῦ ἔφεγγε τὴν κόρη
καὶ κέντα τὸ μαντήλι.
55 Πῆγε καὶ ὁ λύκος
καὶ ἔφαγε τὸ θῶκο,
ποῦ ἤπιε τὸ ποτάμι,
ποῦ ἔσθυσε τὸ φουρνο,
60 ποῦ ἔκαψε τὸ ξύλο, |
|--|---|--|---|

πού σκότωσε τὸ σκύλο,
 πού ἔσχισε τὴ γκάτα,
 πού πνίξε τὸ ποντίκι,
 πού κλέψε τὸ φυτίλι,
 65 πὸ μέσα τὸ καντήλι,
 πού ἔφεγγε τὴν κόρη
 καὶ κέντα τὸ μαντήλι.
 Πῆγε τὸ τουρέκι
 καὶ σκότωσε τὸ λύκο,
 70 πού ἔφαγε τὸ βῶκο,

πού ἦπие τὸ ποτάμι,
 πού ἔσβυσε τὸ φούρνο
 πού ἔκαψε τὸ ξύλο,
 πού σκότωσε τὸ σκύλο,
 75 πού ἔπνιξε τὴ γκάτα,
 πού φάγε τὸ ποντίκι,
 πού κλέψε τὸ φυτίλι
 πὸ μέσα ἄπτο καντήλι,
 πού ἔφεγγε τὴν κόρη
 80 καὶ κέντα τὸ μαντήλι.

25. Νύφη καὶ πεθερά

Ἔστειλέ με ἡ πεθερά μου, νὰ πάγω στὸ πανηγύρι,
 ἔβαλε μέσ τὸν τουρβά μου πέντε πῆτες σὰν ἀκόνια,
 δεκαχτὼ μαῦρα λιθάκια, τῆς ἀκρίδας τὸ ποδάρι,
 καὶ τοῦ μέρμηγκα τὴν πλάτη, καὶ τοῦ ποντικοῦ τὸ μάτι,
 5 καὶ παρέγγελνέ με κιόλα: «Μὲ φτωχὸ μὴν πᾶς καὶ κἀτσεί,
 μᾶρχοντα μὴν κουθεντιάσεις, τὰ (1) σὲ φάνε τὸ ψωμί σου,
 τὸ ψωμί τὸ σιμητένιο, τὸ γυφτοκοσκινομένο
 καὶ τὸ δευτεροπλασμένο», πένε χρόνο κῆνα μῆνα,
 ἔκαμνα ἕνα πᾶσμυ νῆμα, ἔγλυσά το στὸ θελόσι
 10 καὶ καλαμουδιάστικά το, πᾶ στοῦ καρυδιοῦ τὸ τσέφλι.

1) τὰ=τι θὰ=διότι

26. Ἡ μαργαριταρένια

Μαργαριτάρι ἔσπερνα,
 μαργαριταρένια μου,
 τὴν ἄκρα τὸ ποτάμι,
 μαργαριταροπλεγμένη.
 5 Ἄρι ἄρι τὸ ἔσπερνα,
 μαργαριταρένια μου,
 νὰ πυκνοφυτρώσει,
 μαργαριτοπλεγμένη.
 Καὶ κείνο πυκνοφύτρωσε,
 10 μαργαριταρένια μου.

καὶ θερισμὸ δὲν ἔχει,
 μαργαριτοπλεγμένη,
 Παίρνει ἀργάτες δῶδεκα,
 μαργαριταρένια μου,
 15 νὰ πᾶ νὰ τὸ θερίσει,
 μαργαριτοπλεγμένη.
 Ὀλημερίτσα θέριζαν
 μαργαριτοπλεγμένη
 καὶ θερισμὸ δὲν ἔχει,
 20 μαργαριταροπλασμένη.

27. Τὸ φεγγαράκι

Τὸ φεγγαράκι τὸ λαμπρό,
 πού μᾶφεγγε καὶ περπατῶ.

Πάγω στὴν Πόλη πᾶγαπῶ,
 πῶχει τὰ σπῆτια τὰ ψηλά,

5 τὰ παραθύρια μὲ γυαλιά,
 νὰ διώ τὴν κόρη πάγαπῶ,
 πῶς σιέται, πῶς λιγίζεται,
 10 πῶς στραβοφακιολίζεται,
 πῶς τὴν ἐδέρνει ἢ μάμμα της,
 μένα κλωνὶ βασιλικό.

28 Σὲ παντρεύω

<p>—Θεγατέρα, σὲ παντρεύω, σὲ σπιτονοικοκερεύω καὶ σὲ παίρνω μπερμπεράκι, ἄξιο παλλικαράκι.</p> <p>5 —"Ἄχ νινέμ' δὲν τότε θέλω, φαρμακεύομαι, πεθαίνω. "Ὀλη μέρα μπερμπερίζει καὶ τὸ θράδου μουρμουρίζει.</p> <p>—Θεγατέρα σὲ παντρεύω, 10 σὲ σπιτονοικοκερεύω καὶ σὲ παίρνω κουντουράκι, ἄξιο παλλικαράκι.</p> <p>—"Ἄχ, νινέμ', δὲν τότε θέλω φαρμακεύομαι, πεθαίνω. "Ὀλη μέρα ντάννα ντούκα 15 καὶ στὸ θράδου ψωμί θούκα.</p> <p>—Θεγατέρα, σὲ παντρεύω, σὲ σπιτονοικοκερεύω καὶ σὲ παίρνω μπακαλάκι, ὄμορφο παλλικαράκι.</p>	<p>20 —"Ἄχ, νινέμ' δὲν τότε θέλω, πέφτω κάτω καὶ πεθαίνω. "Ὀλη μέρα στὸ ποδάρι, σὰ γανίτικο μουλάρι.</p> <p>—Θεγατέρα, σὲ παντρεύω, 25 σὲ σπιτονοικοκερεύω καὶ σὲ παίρνω γκεμιτζάκι, ἄξιο παλλικαράκι.</p> <p>—"Ἄχ, νινέμ', τώρα τὸ θρήκας, μέσα στὴν καρδιά μου μπήκας.</p> <p>30 "Ὅταν κάτσει στὴν κουβέρτα, εἶναι ὁ νοῦς του στὴ γυναίκα, ὅταν κάτσει στὰ κουπιά του, εἶναι ὁ νοῦς του στὰ παιδιά του, κιόταν πάγει στὸ ταξίδι, 35 θὰ μοῦ φέρνει καὶ ψικασίδι, κιόταν ἔρθει ἀπὸ τὴν Πόλη, θὰ μοῦ φέρει καὶ ρολόγι, κιόταν πάγει γιὰ τὴν Προύσα, θὰ μοῦ φέρει καὶ τὰ λουσα.</p>
--	---

Σημ. Ἡ Γάνος ἐπὶ τοῦ Ἱεροῦ Ὄρους ἔτρεφε πολλὰ μουλάρια.

29. Τὸ δοξάρι

"Ἐχασε τοῦ Ἀνδρονίκη ὁ γιὸς πολεμικὸ δοξάρι,
 δὲν τῶθρε νιὸς νὰ τὸ χαρεῖ καὶ γέρος νὰ τὸ κρύψει,
 μὲν' τῶθρε μιᾶς χαρκιάς παιδί, χαρκιάς καὶ μουτζωμένης,
 μέσ' τὸ τσουβάλι τῶβαλε
 καὶ τὸ τσουβάλι εἶχε σιὰ καὶ κόλλησε καὶ ἀή.

30. Τὸ ντουγούνι (')

<p>Τσαγανὸς κάνει ντουγούνι, κάλεσε τὸ μελεγούνι, ἦρτε κάλεσε καὶ μένα, κάλεσε καὶ τὴν Κουρτέσσα</p>	<p>5 —Πηδηχτή, μωρὴ Κουρτέσσα. πήδηξε καὶ ἔλα μέσα. Πάει καὶ ὁ μέρμιγγας σφιχτὰ ζωσμένος.</p>
---	--

- Πάρτε με και μένα τὸν κακόμοιρο, με τὸ ζουρνὰ στὸ στόμα.
 10 φραγιὰ νὰ κουδανᾶω. —Πάρτε με και μένα τὸν κακόμοιρο
 Πάει και ὁ σιαλφραγκὸς ζουρνὰ γιὰ νὰ σᾶς παίζω.
 με τὸ νταβούλ¹ στὸ νῶμο, —Πάει και ὁ τσαγανὸς
 —Πάρτε με και μένα τὸν κακόμοιρο 20 με τὸ μασγὶ στὸ χέρι
 νταβούλι νὰ σᾶς παίζω. —Πάρτε με και μένα τὸν κακόμοιρο
 15 Πάει και ὁ τζιτζικας νᾶνᾶθω τὰ τσιγᾶρα.

1) Ὁ γάμος

31. Κατσιβελος ψυχομαχεῖ

- Κατσιβελος ψυχομαχεῖ
 χαρχαλομαγκές
 κή κατσιβέλλα κλαίγει
 καχηρὲς μαγκές.
 5 —Ἐσὺ πεθαίνεις, μάστορα,
 χαρχαλομαγκές
 και μένα ποὺ μάφινεις;
 20 καχηρὲς μαγκές.
 —Σάφινω τὸν καμπὰ ζουρνὰ
 10 χαρχαλομαγκές,
 νὰ παίζεις νὰ γλεντίζεις,
 καχηρὲς μαγκές.
 25 Σάφινω τὴ νταβούλα μου,
 χαρχαλομαγκές,
 νὰ παίζεις νὰ χορεύεις,
 καχηρὲς μαγκές.
 Σάφινω και τὴ θράκα μου,
 με δυὸ χιλιάδες ψεῖρες,
 χαρχαλομαγκές.
 Σάφινω και τὴ φέσα μου,
 με δυὸ δαχτύλια λέρα.
 25 καχηρὲς μαγκές.

32. Ὁ κακόμοιρος (1)

- Σάββατο βραδὺ με διώχναν οἱ ἐδικοὶ με τὸ σπίτι μας,
 τὸν κακόμοιρο, με τὸ σπίτι μας και με τὴ γειτονιά μας.
 Τόπο δὲν ἤῤρα ὁ κακόμοιρος, χωριὸ νὰ πᾶ νὰ μείνω,
 μόν³ ἓνα δεντρί, γιαιρενοπούλα μου, τοῦ κάμπου κυπαρίσσι.
 5 Καὶ κεῖνο μέλεγε, κεῖνο με παρεκάλει:
 —Ἐνεμ² πέζεφε, ζένεμ² γιὰ δὲν πεζεύεις;
 Νά, ἡ ρίζα μ², γιαιρένη μου, και δέσε τᾶλογό σου,
 νά, και κλώνοι μου και σκάλωσ² τᾶρματά σου,
 νά, και ὁ ἥσκιος μου και πλάγιασ² ἡ ἀφεντιά σου.
 10 Καὶ κοιμήθηκε και πλήρωσε τὸ νοῖκι.
 —Δὲν εἶδα δεντρί, δεντρί νὰ συντυχαίνει.
 —Ἐμᾶς στὸν τόπο μας τὰ δέντρα πελεκοῦν τα,
 κᾶνουν και σακμινιά και ἔμορφες καθίζουν.

1) Βλέπε μουσική, Ἐρχειὸν Τ. Β'

33. Ὁ κυνηγός

- Μιά μέρα εἶταν σχόλη καὶ δὲν εἶχα δουλιὰ,
παίρνω τὸ τουφεκάκι μ' καὶ πάγω γιὰ πουλιὰ.
Λαγούς πουλιὰ δὲ βρῆκα, μὲν βρῆκα μνιὰ μηλιά,
τὰ μῆλα φορτωμένη κιὰπάνω κοπελιά.
- 5 Ἐγὼ τὴν ὠμιλοῦσα, κείνη δὲ μὲ μιᾶ,
κόβει ὠραῖο μῆλο καὶ μὲ πετροβολᾶ.
Πλώνω νὰ σώσω μῆλο, πιάνω τὸ χέρι της
δοῆθα, Παναγιὰ μου, νὰ γίνω τέρι της.

34. Ἡ βοσκοπούλα

- Μιά βοσκοπούλα, ροδοπλασμένη, καὶ περικάλει τὴν Παναγιὰ
τάρνι της χάνει στὴν ἐρημνιά. ὦφ, καραγκιόζα μ' τὴν Παναγιὰ.
- Ἔφ, τάρνι της χάνει στὴν ἐρημνιά. 10—Ἀχ Παναγιὰ μου γλυκειὰ παρθένα,
Κάπελπισμένη σὰ ὄρη τρέχει φανέρωσέ με πῶναι τάρνι
5 καὶ τὸ ζητάει μάπελπισιά. ὦφ, καραγκιόζα μ', πῶναι τάρνι,
Ἔφ, καραγκιόζαμ' μάπελπισιά. φανέρωσέ με πῶναι ἢ λευκή.
Καὶ τὸ σταυρό της σὰ ὄρη κάνει

35. Ἡ μαυροφορεμένη

- Μαννέ, σὸ θάμα ποῦεἰδα ψὲς σαὺτὴ τὴ γειτονιάτσα!
Φοροῦσε ἡ μάννα κόκκινο κιτὴ θεγατέρα μαῦρο.
Κὴ γειτονιά τὴν ἐρωτᾶ καὶ τὴν θαρζετᾶζει:
- Κορὴ μ', γιὰ δὲ στολίζεσαι. κορὴ μ', γιὰ δὲν ἀλλάζεις;
- 5 —Καὶ τί καλὸ νὰ θυμηθῶ, νὰ στολιστῶ ν' ἀλλάξω,
ποῦ ἀντρας μου ξενητεύτηκε τώρα δώδεκα χρόνια,
στῆς Ἀλεξάνδρας τὰ βουνά, τὰ πυκνοφυτεμένα
καὶ μάφισε μωρὸ παιδί ποῦ γένκε παλλικάρι;
Στὲ παραθύρι σιάθηκε, στὴ θάλασσα κυτᾶζει,
- 10 δλέπει καρᾶδια ποῦ ἔρχονται τούρκικα καὶ ρωμέϊκα.
Τὸν καπετάνιο ἐρωτᾶ καὶ τὸν παραδοκῶρη.
—Μὴν εἶδατε, μὴν γούσατε τὸν ἐδικό μ' πατέρα;
Κιὸ καπετάνιος ἀπαντᾶ μὲ μάτια δακρυσμένα.
- Παιδί μου τὸν μπαμπάκ σου, παιδί μου τὸν μπαμπά σου,
15 μὴν τὸν ἐπεριμένετε τί πρὸ πολλοῦ ἐτάφη
στῆς Ἀλεξάντρας τὰ βουνά, τὰ πυκνοφυτεμένα.

36. Ὁ ἐρωτευμένος

- Μαννὲ στήν κόρη παῦειδα φῆς στήν ἐκκλησιάς τήν πόρτα,
 κιᾶς τήν ἐφίλου μιὰ βραδυὰ κιᾶς ἄγῃ καί ἡ ψυχὴ μου.
 Σῶπα νύγιε νύγιούτισκε καί γῶ νά σέ **δρουσιάσω**.
 Γυναίκα ροῦχα φόρεσε, κορτοίτικα φακιόλια,
 ἦ πάνε καί στάσ' στήν πόρτα της καί στάσου στήν ἀυλὴ της,
 καί χτύπησε τὸν **κρίκελο**. ποῦνε στῆ θύρα πάνω,
 καί κείν' θά ξέβει νά σέ δεῖ, νά σέ ρωτήσῃ κιθλα :
- Ποῖος εἶναι κάτω ποῦ θρονιᾶ τὸν κρίκελο ποῦ παίζει ;
 —Ἡ μάννα μου μὲ ἔστειλε ξόμπλια γιὰ νά μὲ μάθεις.
 10 —Κορὴ μ', τί ὥρα εἶν' αὐτὴ καί τί ξομπλιά νά μάθεις,
 σύρε ξένη μ' στὸ σπίτι σας, σύρε καί ἔλα αὔρι.
 —Ἡ μάννα μου μὲ παρήγγειλε πίσω νά μὴ γυρίσω.
 —Συρέτε, δοῦλες νοίξετε τὴν κόρη νᾶρθει ἀπάνω.
 —Καλησπερνῶ σας, λυγερή, —Καλῶς τὴν κόρη τὴν καλή,
 15 Συρέτε δοῦλες, στρώσετε τὴν κόρη νά πλαγιαίσει.
 —Ἡ μάννα μ' μὲ παρήγγειλε μόνη νά μὴν πλαγιαίσω.
 —Συρέτε δοῦλες στρώσετε τὴν κόρη νά πλαγιαίσει,
 στρώστε φαρδιά, στρώστε πλατυὰ, στρώστε γιὰ δυὸ νομάτους,
 Καί μέσα σὰ μεσάνυχτα, ὥρα τὸ μεσονύχτι,
 20 κούγουν τὴν κόρη ποῦ βογγᾶ, καί θαυραναστενάζει.

37. Ἡ Μαρία

- Ἄν πᾶς, Μαρία μ', στὸ νερό, καί σὺ νά μὴν τόμολογᾶς.
 πές με καί μένα τὸν καιρό, —Νινέ μου, παραπάτησα
 καρτέρα με νᾶρτω καί γῶ, 10 καί τὸ σταμνὶ μου τσάκισα
 νά σέ θολώσω τὸ νερό, —Δὲ μοιιάζει στραβοπάτημα
 ἦ νά σοῦ τσακίσω τὸ σταμνί, μὸν μοιιάζ' ἀγουραγκάλισμα,
 νά πᾶς στῆ μάννα σου ἀδειανή, —Νινέ μου, ξαναστεῖλε με
 κὴ μάννα σου νά σέ ρωτᾶ, καί σὰν τὸ κάνω δεῖρε με.

38. Ἡ μοιρασιά

- Πέντε παλλικάρια κῆξη κοριτσάκια,
 πῆγε κένος γέρος γιὰ νά τὰ μοιράσει,
 ἔτυχε στὸ γέρο μιὰ καλὴ κοπέλλα
 πῆρε τὴν ὁ γέρος στὸ μῦλο τήνε πάγει.
 —Κάθησε γέρο μ', κάθησε γιὰ νά σέ φειρίσω,
 Κάθησε ὁ γέρος γιὰ νά τὸν φειρίσει,
 κοιμήθηκε ὁ γέρος, ἔφυγε ἡ κοπέλλα,

Εύπνησε ὁ γέρος, ζητάει τὴν κοπέλλα.
Σιέτα, γέρε μ', σιέτα, γκάλντα κουδουνίζεις
καὶ τὰ κουδουνίζεις καὶ τὴ γῆ στολίζεις.

39. Παπαδιές—καλογριές

- Πέντε δέκα παπαδιές κ' ἔξ ἑφτά καλογριές,
μνιά τὴν ἄλλη λέγανε: —Ντὲ νὰ κολυμπήσουμε,
ντὲ νὰ κολυμπήσουμε νὰ δροσολογήσουμε.
Κεῖ ποὺ κολυμπούσανε καὶ δροσολογούσανε,
5 — πᾶει κ' ἔνας καλόγερος κλέφτει τὰ ρασάκια ντους,
κλέφτει τὰ ρασάκια ντους, τὰ πουκαμισάκια ντους.
— Δὸς μας, τα καλόγερε, δὸς μας τὰ ρασάκια μας,
δὸς μας τὰ ρασάκια μας, τὰ πουκαμισάκια μας,
κι ὅποιον θέλεις ἀπὸ μᾶς, διάλεξε καὶ πάρε μνιά.
10 — Διάλεξε καὶ πήρε μνιά, μνιά κουτσὴ καλογριά.

40. Ἡ γριά

<p>Ἀπὸ πάνω στὴ Βλαχιά
κατεβαίνει ἕνας πασᾶ:
γράφουν τὰ φερμάνια ντου
καὶ τὰ πασαπέρτια ντου:
5 Νὰ χωρίζονται οἱ νιές,
νὰ παντρεύονται γριές.
Σὰν τὸ ἄκουε μνιά γριά,
μνιά γριά πολὺ γριά,
ρίζα δόντι δὲν εἶχε,</p> | <p>10 ἕκαστε φειρίστηκε,
στραβοφακιολίστηκε,
ἠῦρε κ' ἕνα ψείραρο
εἶταν ὡσὰν βούβαλος,
τὸν μαγείρεψε πὲ τὸ ρύζι
15 καὶ τὸ μαχαλὰ μυρίζει,
τὸν ἐκάνει ἀπὸ τὸ λάδι
καὶ τὸ μαχαλὰ μοιράζει.</p> |
|---|---|

41. Αὐγερινὸς

- Ἐγὼ ρόδι σὲ ζήτηξα, αὐγερινέ μου,
καὶ σὺ σταφύλια μέδινες, ἄντε πίσου, πίσου, πίσου.
Δὲ θέλω τὸ σταφύλι σου, αὐγερινέ μου,
τὸ τσαλαπατημένο,
5 ρίξτο κάτω τὸ καημένο,
μὸν θέλω τὸ χειλάκι σου, αὐγερινέ μου,
τὸ κοκκινοθαμμένο, πίσου, πίσου, πίσου.
Ἄγαπημένο μου πουλί, αὐγερινέ μου,
πεῖσματὰ μὴ μὲ κάνεις,
10 τί ἔχω δύστυχη καρδιά, πεθάνω καὶ μὲ χάνεις.

42. Ἡ ράφτρια κή μηλιά

- Ράφτριας ἤμουν κέρραδα 20 δῶκε με καὶ ἦπια το,
 ροῦχα γιαντισάρικα πάλι ξαναγύρεψα,
 καὶ βλατιά σπιτιάνικα· πάλι ξαναδῶκε με
 ἔλη μέρα ἔρραφτα μέσ' τῆ μέσ' τὸν ποταμό,
 5 καὶ τὸ θράδου ἔσκαφτα, ποῦταν τὸ νερὸ κρού,
 ἔσκαφτα τὸ χῶμα μου, 25 τὸ ποτάμι σιγανό,
 τῆ μηλιά τὸ πῆγαινα : σιγανὰ θρέχει ὁ Θεός.
 —Νά, μηλιά μ', τὸ χῶμα μου, σιγανὰ ψιχάλιζε,
 δόμ' καὶ σὺ τὰ ἄνθια σου, σιγανὰ καὶ τὸ πουλί,
 10 τάνθια σου, τὰπάνθια σου κάθησε στὸ νῶμο μου
 καὶ τὰ κσκκινάδια σου, 30 κεῖπε με κρυφὸ στάφτι :
 νὰ τὰ στολιστῶ καὶ γώ, «Αὔριο θὰ παντρευτῆς,
 νὰ κατέβω στὸ γυαλό, πάρεις γέρο πάρεις νιό,
 νὰ μαρξίνω μένε δυό, πάρεις δώδεκα χρονῶ,
 15 δυᾶδερφούς παραδερφούς, καὶ ὁ νιὸς στὴν ἀγκαλιά,
 καὶ τῆς χήρας τὸν υἱό, 35 καὶ τὸ δώδεκα χρονῶ
 ἐψὲς τὸν εἶδα στὸ νερό, καὶ τὸ δώδεκα χρονῶ
 μὲ τὸ μαντήλι στὸ λαιμό, νὰ μᾶς κουδανεῖ νερό.
 γύρεψάτονα νὰ πιῶ,

43. Ὁ Καπετὰν Λευτέρης (')

- Ἔγχε Σαβδάτο θράδου μινὰ Κυριακὴ πρωί,
 σκοτώσαν τὸ Λευτέρη στὸ μπακιλί.
 Τοῦρκοι τὸν ἐσκότωσαν, Ρωμιοὶ τὸν θάψανε,
 καὶ δυὸ ἄρμενοπούλες, κείνες τὸν κλάψανε:
 5 —«Κρίμα Λευτέρη κρίμα, ποῦ σὲ σκοτώσανε,
 σὶ κκακατσαναῖοι ποῦ σὲ προδόσανε.
 —«Κρίμα Λευτέρη μ' κρίμα, κρίμα στὴ λεβεντιά,
 ποῦ ἄφισες τὴ γυναίκα μὲ δυὸ μωρὰ παιδιά.»
 —«Δὲ λυποῦμαι τὴ γυναίκα οὔτε καὶ τὰ παιδιά,
 10 λυποῦμαι τάρματά μου, ποῦ δὲν τὰ χάρηκα.»
 —«Λευτέρη τάρματά σου τὰ δῶσανε φωτιά
 καὶ κάμανε καμπάνα μέσ' στὴν ἀγιὰ Σοφιά.

1) Ὁ Καπετὰν Λευτέρης εἶταν κλέφτης στὰ βουνὰ τοῦ Μικροῦ Αἴμου.

44. Τὰ λεμόνια

- Τὸ λεμόνι εἶναι ἓνα, 5 τὰ λεμόνια εἶναι τρία,
 ἔλα κόρη μ' μετὰ μένα, μαῦρα μάτια μαῦρα φρύδια,
 τὰ λεμόνια εἶναι δυό, τὰ λεμόνια τέσσερα
 ἔβγα κόρη νὰ σὲ διῶ. γὼ γιὰ σένα τὴν ἔσειρα,

48. Στους γεωργούς

- Ἦρταμε στὸν ἀφέντη μας, τὸν πρῶτο ζευγολάτη
 πῶχει βουβάλια δράκοντες κι' αἰλέτρι σιδερένιο,
 τὰ κάμνει τὴν ἡμέραν σου τριῶ κιλῶ χωράφι.
 τὰ κάμνει το, τὰ σπαίρνει το, τὰ διβολᾶν το κιδλα.
 5 καὶ μεῖς πολυχρονούμεν τον τὸν πρῶτο ζευγολάτη,
 νὰ τὸν φυλάει κιὸ Χριστὸς πάντα νὰ ζῆ καὶ νᾶναι.

49.

- Ἄκουσ το τί σὲ μήνυσε ἡ ἀρραβωνιαστικιά σου:
 «Νὰ πᾶς νὰ πάρεις τὸ φιλι μὴ βρέξει μὴ χειμάσει».
 — Ἐγὼ ὅταν βρέξει περπατῶ, κι' ὅταν χιονίσει τρέχω,
 κι' ὅταν καταβῆ ὁ Δούναβις ὁ θάθιος μου περνᾶ τον.
 5 — Βάθιος μ', πέρνατο, νὰ ἀγοράσω τσόλι.
 νὰ βάλω καὶ στὸ τσόλι σου φοῦντες μαργαριτένιες,
 νὰ ἀρτιντήσω τὴ νιτά, σαράντα πέντε φοῦχτες.
 — Ποιὸς εἶναι τὴ διαβόλου ὁ γιός, πᾶρ τη νὰ μὴν τὴν πάρει.
 νὰ παίξουμε μὲ μαχαιριές κιδποιοις νικῆσει ἄς πάρει.

ἀρτιντήσω—αὐξήσω

50. Ἡ μοναχοκόρη (Ἄρετὴ)

- Μνιά μάννα μνιά καλήμαννα μέσ τις καλὲς τις μάννες,
 ποὺ εἶχε τις ἔννια τις γιοί, τὴν Ἄρετὴ μονάχη,
 στὰ σκοτεινὰ τὴν ἔλουγε, νύχτα μὲ τὸ φεγγάρι,
 καὶ στὸ χρυσὸ ἀῦγερινὸ πλέκει τὰ πλόκαμά της.
 5 Προξενητάδες βγήκανε, πὸ μέσκα ἀπὸ τὴν Πόλη,
 ρωτοῦνε καὶ ξαναρωτοῦν ποῦ νὰ θρουν τέτοια κόρη.
 Ἐδῶ ποὺ καταλήγουμε, ἐδῶ ἔχει τέτοια κόρη,
 ἐδῶ ἔχει τέτοια λυγερὴ ξανθὴ καὶ μαυροσμάτια,
 νᾶναι μὲ τὰ ξανθὰ μαλλιὰ καὶ μὲ τὰ μαῦρα μάτια.
 10 Ὅλα τὰ δέρφια δὲ στρένε κιὸ Κωνσταντίνος στρέγει.
 — Μανέμ', ἄς τήνε δώσουμε τὴν Ἄρετὴ στὰ ξένα.
 ποῦμαι καὶ γὼ πρᾶματευτῆς, νὰ πγαίνω, νὰ κονεῦγω.
 Ἦρθε ὁ καιρὸς ὁ δύστυχος, χρόνος δυστυχημένος,
 κι' ἀποθαναν οἱ ἔννια γιοὶ κι' ἀρρώστησε ἡ μάννα.
 15 Ἦρθε τὸ ψυχασάββατο ποὺ κλαῖν' τοὺς πεθαμένους,
 ἀρκουδιστὴ, γονατιστὴ στὰ μνήματα παγαίνει,
 σῶλα τὰ μνήματα ἔκλαιγε σῶλα παρηγοριούταν,
 στοῦ Κωνσταντίνου τοῦ μικροῦ παρηγοριὰ δὲν εἶχε.

- ² Ἀνάθεμά σε, Κωνσταντή, καὶ μυριανάθεμά σε,
 20 ἔσὺ μέκαμες κῆδωσα τὴν Ἄρετὴ στὰ ξένα.
³ Ἀκούει τὸ μνήμα ὅπου βογγᾶ, καὶ βαρυαχστενάζει.
 — Σώπα, μαννέ μ, μὴν κλαίγεις σύ, τὴν Ἄρετὴ θά φέρω.
 Κάνω κιβούρι ἄλογο, τὸ σάβανό μου σέλα,
 καὶ τὰ κιβουροκάρφια μου πέταλλα στ' ἄλγό μου.
 25 **Τὰ κεῖ** πῆρε καὶ θρήκεν τὴν εἰς τὸ χορὸ χορεύει,
 σαράντα γύρους ὁ χορὸς κῆ Ἄρετὴ τὸν σέρει.
 — Ἔλα, Ἄρετῆ, στὸ σπίτι μας, ἢ μάννα μας πεθαίνει.
 Τὸ δρόμο ὅπου πήγαιναν τὴ στράτα ποὺ περπάτουν,
 κούγαν πουλιὰ νὰ κελαιδοῦν, πουλιὰ γιὰ νὰ τὸ λέγουν:
 30 «Ποῖός εἶδε νέα ζωντανὴ μὲ νιὸ ἀποθαμένο.»
 — Φοβοῦμαί σε κύρ Κωνσταντή, μνοιάζεις σὰν πεθαμένος.
 — Περπάτα ἀδερφοῦλα μου, μὴν κούεις τὰ πουλάκια,
 πουλιὰ εἶναι ἄς κελαιδοῦν, πουλιὰ εἶναι ἄς λέγουν.
Τὰ κεῖ πήγαν καὶ χτύπησαν στῆς μάννας τῆς τὴν πόρτα.
 35 — Ποῖός εἶναι κάτου, ποὺ θροντᾶ, τὸν κρόκελο ποὺ παίζει;
 ἂν εἶναι ξένος νὰ διαβεῖ, δικός μου νᾶρτει πάνω,
 κιὰν εἶναι ὁ πικροχάροντας, γὼ ἄλλο γυὸ δὲν ἔχω.
 — Δὲν εἶναι ὁ πικροχάροντας, μὲν εἶναι ἡ Ἄρετῆ σου.
 Ὡστε νὰ δῆ τὴν Ἄρετῆ ἔσθυσε ἡ πνοή τῆς,
 40 κιῶστε νὰ δῆ τὸν Κωνσταντὴ ἐβγήκε ἡ ψυχὴ τῆς.

(Πρβλ. *Θρακικά* Τ. Β σ. 397.—400).

51. Ὁ κυνηγὸς καὶ ἡ καλογριά

- Κυνηγὸς ποὺ κυνηγοῦσε εἰς τὰ δάση μιὰ φορὰ,
 ἔτυχε νὰ συναντήσῃ μιὰ ἐρημοκκλησιὰ.
 Προχωρεῖ καὶ μπαίνει μέσα μὲ λυπητερὴ καρδιά,
 βλέπει καὶ γονατισμένη μιὰ μικρὴ καλογριά.
 5 — Καλογραία μου, τῆς λέει μία χάρη σὲ ζητῶ,
 πέσμε πόσα χρόνια ἔχεις, ὅπου κατοικεῖς ἐδῶ;
 — Τρία χρόνια ἔγει: τὴν ὄρα ὅπου ἀσκητητιῶ,
 τὸ ψωμί μου εἶναι χόρτα, τὸ κρεβάτι μου παυτό,
 καὶ μιὰ πέτρα μαξιλάρι, — ἔτσι μοῦτανε γραφτό.
 — Ὡ καλόγρια. τῆς λέει, τὸνομά σου ἐπιθυμῶ,
 10 ἄς τὸ μάθω κιὰς πεθάνω μέσ' τὸ παρεκκλήσι αὐτό.
 — Τὸνομά μου δὲ στὸ λέγω, γιατί θὰ μὲ λυπηθῆς,
 γιατί σεῖσαι ἢ αἰτία καλογραία νὰ μὲ δῆς.

- "Αχ καλόγρια τῆς λέγει, ξεῦρε πῶς σὲ ἀγαπῶ,
 ἔλα γιὰ νὰ γίνουμ' ταῖρι, καὶ νὰ ζήσουμε τὰ δυό.
- 15 — Πῶς τὸν ὄρκο νὰ πατήσω τὸ Θεὸ νὰ παρηγηθῶ,
 πῶχει τώρα τόσα χρόνια, ὅπου ἀσκητῶ ἐδῶ;
 — "Ἐλα πάτησε τὸν ὄρκο καὶ παντρέψου μινὰ φορὰ,
 πάρε με τὸν κυνηγάρη, ποὺ σὲ ἀγαπῶ πιστά.
 "Ὅπου ἰδῆς δυὸ κυπαρίσσια καὶ στῆ μέση μιὰ σμυρτιά,
 20 ἐκεῖ μέσα εἶμαι θαμένος κἔλα φῶς νὰ μὲ κλαῖς.

52. Νὰ μὴν τὸ κάνει ἄλλη

- Ἡ Μάρω κάλαν στα ψηλά καὶ λιανοτραγουδοῦσε.
 Γυαλί βροστᾶ στὸ χέρι τῆς, τ' ἀκάλλη τῆς κυτάζει.
- "Ακάλλι μου, ἀκάλλι μου, τὸν Γιάννη δὲν τὸν πιάνει!
 Σύρε κκι ἔλα μιὰ θραδουά, Κώστα μου παλλικάρη.
- Φοβοῦμαι Μάρω, σκιάζομαι, φοβοῦμ' ἀπὸ τὸ Γιάννη.
- "Ὁ Γιάννης πάγει στὸ βουνό, θ' ἀργήσει γιὰ νὰ ἔρτει.
 Νὰ κι' ὁ Γιάννης ἔρχεται μὲ τὸ πολὺ κυνήγι.
 σύρνει τὰ λάφια ζωντανά, τ' ἀρκούδια μερωμένα:
- "Ἀνοιξε Μάρω ἀνοιξε, νὰ μπάσω τὸ κυνήγι.
- Φοβοῦμαι Γιάννη μ', σκιάζομαι, φοβοῦμαι τὰ ἀρκούδια,
 μόν' πάνε τα στῆ μάννα σου, ποὺ εἶναι μαθημένη.
 Δίνει διτσιὰ τὸ μαῦρο του, στῆς μάννας του πηγαίνει :
- "Ἡ Μάρω Κώστα πισφαλεῖ, ἡ Μάρω Κώστα ἔχει!
 Δίνει διτσιὰ τάλόγου του στὸ σπίτι του πηγαίνει.
 Δίνει κλωτσιὰ τὴν πόρτα του κκι μέσα τὴν ἐμπάζει!
 Βρίσκει τὴ Μάρω ἀγκαλιά, τὸν Κώστα σ' ἓνα στρώμα,
 καὶ τοὺς κατακομμάτικασε, στὸ μύλο καὶ τοὺς πάει:
- "Ἄλεσε μύλε μ', ἄλεσε κορμὶ χαριτωμένο.
 τ' ἀλεύρι ἐγάλε κόκκινο καὶ τὴν πασπάλ' μελάνι,
 νὰ γράψουν οἱ γραμματικοί: νὰ μὴν τὸ κάνει ἄλλη

πισφαλεῖ=ἀπιστεῖ, κρύβει

Β' Στενιμάχου*(Κατ' ἀπαγγελίαν Μ. Καράτολη δασκάλας)***1. Ἡ ἀναχώρηση τοῦ κλέφτη**

Νύχτα σηκώνει τ' ἄλλο, νύχτα τὸ καλιγώνει,
 νύχτα μαρμαροφόρτωνε ὄλο μαργαριτάρι.

Κι' ἡ κόρη ποὺ τὸν ἔφεγγε πολὺ παρστεκέταν.

— Πάρε μ' ἀφέντη μ', πάρε με κι' ἐμένα τὸ μαζὶ σου.

1 Νὰ μαγειρεύω νὰ δειπνάς, νὰ στρώνω νὰ πλαγιάζεις,
 νὰ πλύνω καὶ τὰ πόδια σου μέσ' σὲ χρυσὸ λιγένη.

— Ἐγὼ, κόρη μ', ποῦ θὰ διαβῶ κορίτσια, δὲ διαβαίνουν,
 νὲ μαγειρεύουν, νὲ δειπνοῦν, νὲ στρώνουν, νὲ πλαγιάζουν,

10 θάζουν τὴν πέτρα μαξιλάρ', τὸ πρασινάδι στῶμα,
 καὶ τὴν ἀντάρα τὴν πυκνή, ρίχνουν ἀπάνω σκέπη.

2. Ὁ φόνος τῶν τριῶν ἀδελφῶν

Τρία δήματα στὴν Κύθνο κάτω στὴν ἀκρογιαλιά,
 τρὶ ἀδέρφια σκοτωμένα καὶ τὰ τρία ἀγκαλιά.

Δὲν τοὺς ἔθαψαν παπάδες δὲν τοὺς ἀναψαν κεριά,
 μὴν' τοὺς πῆραν οἱ φονιάδες ἀπ' τῆς μέσης τὰ λουριά.

3. Ἐκλογή

Κίνησα γιὰ νὰ πηγαίνω, πὰ στὴν Ἁγιν Παρσοκευή,
 ἀντικρύζω τρεῖς κοπέλλες καὶ οἱ τρεῖς μελαχροινές.

— Ποιὰ νὰ πιάσω ποιὰ ν' ἀφήσω ; — Τὴν Ἐλέν' τὴ γαλανιά,
 ποῦνι ἄσπρη σὰν τὸ χιόνι κι' ἄλικη σὰν τὴ φωτιά.

4. Ἡ δύναμη τῶν ματιῶν

Θαμάζουμε τὸ πόλεμο πᾶχουν τὰ δυὸ σου μάτια,
 δίχως μαχαίρια καὶ σπαθιά γίνδαι ὄλα κομμάτια.

5. Ἡ ἀναχώρηση τῆς ξανθούλας

Φύσῃε ψυχρὸς ἄερας, σηκωσὴνα τὰ πανιά.

σὰ χρυσᾶ περιστεράκια πῶς ἀπλώνουν νὰ πανιά.

Δὲ λυποῦμαι τὴ ζωὴ μου, δὲ λυποῦμαι τὰ πανιά,

μὸ λυποῦμαι τὴν ξανθούλα, πῶς θὰ πάει στὴν ξεντειά.

6. Ἡ Κοκόνα Νίτσα

Στοῦ μετόχι τὴν ἀραδίτσα, ὅ — «Ποιὸς εἶν' αὐτὲς ἀπὸ βρονταίει.
ἔχει μιὰ μικρὴ πορτίτσα, ποιὸς εἶν' αὐτὲς δίχως φανάρει;
κάθονταν κοκίνα Νίτσα. — Γώ εἶμι Διάκος, σύ σοι χήρα,
Πάει Διάκος καὶ βρονταίει ἄς μᾶς ποῦν καὶ πῶς σέ πῆρα.

7. Ὁ Γιάννης

— «Καλημέρα, μπὲ μανούλα, Καὶ στὸ δρόμ' ποῦ θὰ κινίσει
ποῦεινι Γιάννης ποῦεινι ἀφέντης; ἔλο μάρμαρο στρωμένο,
— Γιάννης πάει κατ' σιὰ μέρια, καὶ καὶ ποῦ θὰ σταματήσει,
τ' ἄλογό τ' νὰ καλιγώσει. 10 μαργαριτάρ' ἔλο στρωμένο,
ὅ Τοῦ θάν' πέταλ' ἀσγμένα, καὶ στὸ μαξιλάρ' ποῦ θὰ κουμπήσει,
καὶ καρφιὰ μπλαμπτένια. ἔλο καντιφὲ στρωμένο.

8. Τὸν πιάσανε

Τὸν Καραγιάννη τὸν πιάσανε, 5 Μὴ μὲ περναῖτε ἀπ' τὸ Παζάρ
καὶ πᾶν νὰ τὸν κρεμάσουν, κιὰπὸ τὸ Μεσοχώρι,
τρὰ λὰ λάϊ πουλάκι μ' τρὰ λὰ κ. λ. π.
τρὰ λὰ λάϊ ξεν'θρα μ'.

9. Τριανταφυλλιέτσα μ'

Τριανταφυλλιέτσα μ' κόκκινη, πότι θὰ κοκκινίσεις,
νὰ κάμεις τὰ τριαντάφυλλα, τὸν κόσμο νὰ μυρίσεις.
Θυμάσοι: ὅταν καθόμασταν στὴ νεραντζιά στὴ ρίζα;
πέφταν τάνθη ἀπάνω μας, τὰ κίτρα στὴν ποδιά μας,
καὶ τὰ χρυσᾶ τριαντάφυλλα, πάνω σιὰ μάγουλά μας.

10. Ἡ κακὴ πεθερᾶ

— Καλὰ μπερμπέρη μπερμπέρη, τσομπάνη θὰ τὴν κάμω,
τσομπάνικα τὴν χώρισα, τσομπάνικα θὰ τὴν βάλω.
Τὴν δίνει πέντε πρόβατα καὶ δυὸν καλὰ σκυλλάκια.
— Νᾶν τὰ χιλιάσεις, νᾶν τὰ μιλιάσεις, στὸν κάμπο νᾶν τὰ κατιβάσεις.
ὅ Τὰ χιλιάσε τὰ μιλιάσε στὸν κάμπο τὰ κατιβάσε,....
— Καλημέρα, τσομπάνη μου. — Καὶ σύ, καγκελοφροῦδα.
Τοῦνις εἶν' αὐτὰ τὰ πρόβατα τὰσημοκουδουγᾶτα;
— Εἶναι τοῦ Γιάννη τοῦ στρατιώτη, τοῦ Γιάννη τοῦ πραγματευτή.
Τρέξε μπρός, τσομπάνε μου, νὰ πᾶμε καὶ στὴ μάννα.
10 Βρονταίει τὴν πόρτα μιὰ φορὰ τὰ παραθύρια πέντε.
— Γιὰ πές, μάννα, τὴν νόφη σου νὰ ξέβγ' νὰ μὴ ἀνοιξέι.

- Ἡ νύφη, γυιέ μου, πέθανε, ἔχ δώδεκα χρόνια.
 — Ἔλα, μάννα, δεῖξε μου τὸ μνήμα της, νὰ πάω νὰ τὴν κλάψω.
 — Τὸ μνήμα τς, γυιέ, χορτάρισε κι ἀναγνωρισμὸ δὲν ἔχει....
 15 — Μητέρα, τί θέλεις ;
 Δὺν καλὰ ἀλόγατα ἢ δὺν καλὰ σπαθιά ;
 Δὺν καλὰ σπαθιά,.....

11. Ὁ καῦμός τοῦ φυλακισμένου

- Δώδεκα χρόνια φυλακὴ στὰ σίδερα θαλμένος,
 Ἐλεγκάκι μ', τρανὸς καῦμός,
 Δὲν ἦρθι μάννα νὰ με ἰδῆ, δερφή νὰ με κοιτάξει
 Ἐλεγκάκι μ' τρανὸς καῦμός.
 ἦ Μόν' ἦρθαν τρεῖς γερόντισσες καὶ τρεῖς γεροντοπούλες.
 Ἡ μιὰ μοῦ δίνει κρῦο νερό, ἡ ἄλλη φραγκομῆλο,
 ἡ τρίτη ἢ μικρότερη βασιλικὸ με τ' ἄνθη.

12. Ἡ ξενητεία

- Ἡ ξενητεία κ' ἡ ὄρφανιά, ἡ λύπη κ' ἡ ἀγάπη,
 τίς τέσσερις τίς ζυγιάσανε μ' ἡ ξενητεία θαροῦσε.

βαροῦσε=ἐβάραινε

Γ' Τραγούδια τοῦ χοροῦ Σαρακίνας τῆς Ἄν. Θράκης

(Ἐγράφησαν κατ' ἀπαγγέλιαν Δ. Παπαγιαννάκου)

1.

Τῆς Ἀλεξάντρας τὰ βουνά, τὰ πυκνοφυτεμένα,
τὰ ρὸ τὸ ρὸ τὰ ρὸ τὸ ρὶ τὸ πριγοτίριρι.

Τῆς Ἀλεξάντρας τὰ βουνά τὰ πυκνοφυτεμένα,
κανεὶς καὶ δέν, κανεὶς καὶ δέν τάνέβηκε.

5 Μιά λυγερὴ τὰ νέβηκε πλεκόντας τὸ δαχτάνι,
τὰ ρὸ τὸ ρὸ κλπ.

Μιά λυγερὴ τὰ νέβηκε πλεκόντας τὸ δαχτάνι,
πλεκόντας κιὰ, πλεκόντας κιάνεβαίνοντας.

10 Πλεκόντας κιάνεβαίνοντας, πλεκόντας κατεβαίνει,
τὰ ρὸ το ρο κλπ.

2. Τὸ φύλλου τὸ ποδάρι

Πέντε ποντικοὶ καὶ δεκαχτὼ νυφίτσες,
γάμο κάνασι μῆνα σφυρὶ σιτάρι,

καὶ τἰλέθασι στὴ σποντιλιοῦ τὴν τρύπα,
καὶ τὸ ζύμωναν στῆς ψείρας τὸ τομάρι,

5 ἢ ψείρα θύμωνε κῆ κόνδα κοκκινούσε,
κιὸ γερόψυλλος τὸ φροῦρνο συνταβλοῦσε.

Σπίθα πέταξε καὶ καίγ' τὸ παλλικάρι,
καὶ μᾶς ἔκαψε τὴ φύλλου τὸ ποδάρι,

Σύρτε τὸ χορὸ γειτόνοι,

10 γιὰτ' ὁ φύλλος δὲ γλυτώνει.

Φέρν' ὁ βάτραχος νερὸ μὲ τὸ τουλούμι,
νὰ γιαιτρέψουε τὴ φύλλου τὸ ποδάρι.

σύρτε τὸ χορὸ γειτόνοι,

Νὰ κι ὁ σάλιαγκος μὲ τὸ νταβούλ' στὸν ὦμο,

15 νὰ γιαιτρέψουε τὴ φύλλου τὸ ποδάρι.

Νά, κιὸ τσαγανὸς μὲ τὸ βιολιὸ στὸ χέρι,

νὰ γιαιτρέψουε κ.λ.π.

3.

Ὁ Κωνσταντῆς παινέθηκε προχτὲς τὸ παρακάθι:
—Ἐγὼ νέφεντημ' θάλασσα πεζὸς θὰ τὴν περάσω,
γιὰτὶ ἐμέν' ὁ βᾶθιος μου ἔχ' ἀναμμένες λόθρες,
μαλαματένια πέταλα καὶ διαμαντένια σέλα.

- 5 —Κιᾶν τὴν περάσεις, Κωνσταντή, γαμπρὸ θεὸ νὰ σὲ κάνω,
γαμπρὸ στὴ πρώτη μ' ἀδελφή, γαμπρὸ στὴν ὕστερνή μου,
ὅπου γεννήθη κι' ἔλαψε κι' ἔλαψ' ὁ κόσμος ὅλος.

λόθρα=καρφί τοῦ πέταλλου

4. Τοῦ γάμου

- 1 —Σάν τὸ καρδίε στὸ γυαλὸ χωρὶς καρδοκύρη,
ἔτσι κιὸ νιὸς παντρεύεται χωρὶς μάννα καὶ κύρη.
2 —Ὁ διαμαντένιος ὁ σταυρὸς μὲ τίς χρυσές καρδέλλες,
νὰ ζῆ ἢ νύφη κι' ὁ γαμπρὸς κιδλες οἱ συμπεθέρες.
3 —Ὁ διαμαντένιος ὁ σταυρὸς μὲ τὰ μαργαριτάρια,
νὰ ζῆ ἢ νύφη κιὸ γαμπρὸς κιδλα τὰ παλλικάρια.
4 —Στολιζεται ὁ νιόγαμπρος καὶ δάζει τὰ χρυσᾶ του,
καὶ κείνη ὅπου δ'άλεξε, νύφη πάγει κοντὰ του.

5. Τοῦ τραπεζιοῦ

- Ἄρρωστησεν ἡ Ζώπολη καὶ γύριψε τὰ χάπια,
κ' ἡ Ἀχελὼ τὴν ἔστειλε τριᾶ λεμόνια σάπια,
Ἐνας γιατρὸς ἀπ' τὴ Βλαχιά κιᾶλλος ἀπὸ τὴν Αἶνο,
Ἐνας θαστᾶ τὸ χέρι της κιᾶλλος παίρνει τὸ αἷμα.
—Ἄφσε, γιατρέ μ', τὸ χέρι μου, πᾶρ καὶ τὰ γιατρικά σου,
τὸν πόνου πῶχω στὴν καρδιά, δὲν γράφουν τὰ χαριά σου.

6. Νυμφικὸ

- Νυφάδα μ' νυφάδα μ', τί πολὺ ἄργησες,
καὶ τὸν γαλόν να δικάλεξες.
—Μανοῦλα μ' μανοῦλα μ', σὺ μὲ μπέρδεψες,
καὶ μὲ τὸν καλὸ μου μὲ πάντρεψες.

7. Τοῦ χοροῦ

Ποιὸς εἶδε πράσινο δεντρί,
μαυροματοῦσα καὶ ξανθή,
νᾶχει γεράνια φρύδια,
μαῦρα μάτια, μαῦρα φρύδια.		Νᾶχει καὶ στὴ ριζούλα του,
καημὸ πῶχ' ἢ καρδούλα του,
μιὰ κρύα κρύα θρύση,
ποιὸς τὴν κάνει τέτοια κρίση.
5 Καὶ στὴ κορφή μαλάματα,
κοράκια μὲ τὰ κλάματα,
νᾶχει καὶ μιὰ φωλίτσα,
δὲν ἔν πιὸ καλὴ δουλίτσα.	10	Νὰ πᾶ καὶ γὼ νὰ πιῶ νερό,
νὰ δγιῶ τὴν κόρη πάγαπῶ,
νὰ πγιῶ καὶ νὰ γεμίσω
καὶ τὴν κόρη νὰ φιλήσω.
	15	

8. "Ομοιο

"Ένα καράδι ἀπὸ τῆ Χιό,
 μὲ τῆς θαρκούλας του τὸ νιό,
 στὴ Σμύρνη πῆγε κιἄραξε,
 κἔκατσε καὶ λογάρικσε,
 5 στὴ Δύση καὶ Ἀνατολή

πόσο πουλιέται τὸ φιλί.
 Ἐτῆς παντρεμένης τέσσερα,
 τῆς χήρας δεκατέσσερα,
 10 ἂν πῆτε καὶ τοῦ κορίτσιου,
 πέρνεται μὲ τὸ χέρια του.

9. "Ομοιο

—Λεμονάκι μυρωδάτο,
 κιἄπὸ περιβόλι ἀφράτο,
 μὴν παραμυρίζεις τόσο,
 θὰ μὲ κάνεις νὰ νυχτώσω.
 5 —Κιἂν νυχτώσεις, παλλικάρι,
 κάτσε νᾶβγει τὸ φεγγάρι.

"Ἐχω πέρδικα ψημένη
 κιἄσπρη πῆττα ζυμωμένη,
 καὶ κρασί γλυκὸ κιἄφρατο,
 καὶ κρεβάτι ἀχναδάτο,
 καὶ κορμάκι γιὰ νὰ πιάσεις,
 καὶ νὰ τὸ σφιχταγκαλιάσεις.

10. "Ομοιο

—Ἄμὲν Φώτη κουζοῦμ καλὰ δὲν παίζεις,
 νὰ χορέψουν τὰ κορίτσια τὰ Ροδωσιανά.
 —Ἄπ' τὶς κοπελιές ὁ νοῦς μου ἐξαλίστηκε
 κιἔπεσε ὁ ταμπουράς μου καὶ ραγίστηκε.

11. "Ομοιο

Ἐτῆς χήρας τὸ καλεμκερί,
 φωτιά νὰ πέσει νὰ καγῆ.
 Ἐτῆς χήρας ὁ χρυσοτσεβρές,
 πλήγωσε ὅλες τὶς καρδιές.

12. Τοῦ Τραπεζιοῦ

Τρεῖς ἀδερφάδες εἴμασταν καὶ τρεῖς μὲς στοιχειωμένες,
 εἴχαμε τύχη θλιβερὴ καὶ τρεῖς μὲς οἱ καημένες.
 Ἡ πρώτη εἶνε στὸ Διόναθη, μέσ' τοῦ νεροῦ τῆ μέση,
 νᾶν' τὸ γεφύρι στερεό, ποτές του νὰ μὴ πέσει.
 5 Ἡ δευτέρα εἶναι μακρὰ πὸ κεῖθ' ἀπὸ τὸν Ταῦρο,
 τηρῶ στὸν Ἰίγρη ποταμὸ ἕνα γιοφύρι μαῦρο.
 Κῆ τρίτη ἢ μικρότερη, ἢ νιὰ καὶ πλιὸ ἀφράτη,
 σηκώνει πᾶν στὸν νόμο τῆς γεφύρι στὸν Εὐφράτη.
 Κῆ μάννα ποὺ μὲ γέννησε κλαίει κιἂναστενάζει,
 10 κιἄπ' τὴν καρδιά τῆς τὸν καημὸ ποτὲ τῆς δὲν τὸν βγάξει.

13. "Όμοιο

Κρῖμα στὸ νιὸ πᾶρρώστησε στοῦ καραβιοῦ τὴν πλώρη,
δὲν ἔχει μάννα νὰ τὸν κλαίει, παιδιὰ νὰ τὸν λυποῦνται.
Τὸν κλαῖν τὰ γκεμιτζόπουλα καὶ τοῦ γυαλοῦ τὰ ψάρια,
τὸν κλαῖν τᾶγρια κύματα καὶ τὰ θαλασσοπούλια.

- 5 — Σήκω, ξένε μ', γιὰ νὰ φᾶς, σήκω γιὰ νὰκουμπήσεις.
— Ἐγὼ σὰς λέγω δὲ μπορῶ καὶ σεῖς μὲ λέτε σήκω.
Γιὰ πιάστε με νὰ σηκωθῶ, πιάστε με νὰκουμπήσω,
γιὰ νὰ σὰς πῶ τὰ ντέρτια μου καὶ νὰ τὰ τραγουδήσω.

14. "Όμοιο

Σηκώνουμ' ὁ μαῦρος πρωί, δυὸ ὥρες νὰ ξημερώσει,
κούγω τὰ πεῦκα νὰ βροντοῦν καὶ τίς ὀξιές νὰ τρίζουν,
καὶ τὰ τουφέκια τῶν κλεφτῶν πυκνὰ πυκνὰ νὰ βάζουν.

- Γιὰ σήκω, Παναγιώτα μου, καὶ δῶσε μ' τᾶρματά μου,
5 μᾶς πλάκωσον ἢ παγωνιά, μᾶς πλάκωσε τᾶσκέρι.
Παιδιά, κιᾶν πᾶτε στὸ χωριὸ καὶ στὴ γλυκειὰ πατρίδα,
κιᾶν σὰς ἴδῃ ἢ μάννα μου, κιᾶν δόλια ἢ ἀδερφή μου,
μὴν πῆτε πὼς σκοτώθηκα στὰ μακρυνὰ στὰ ξένα,
πῆρα τὴν πλάκα πεθερά, τὴ μαύρη γῆς γυναῖκα,
10 καὶ τὰ δεντράκια τοῦ βουνοῦ ἀδέρφια κιὰξ ἀδέρφια.

15.

Πᾶν τὰ κορίτσια στὸ νερὸ καὶ γύρσαν φιλημένα
— τὰ καημένα,
Πάπια χήνα μου, νᾶχεις τὸ κρῖμα μου.
"Λχ, τί πολὺ σὲ ἀγαπῶ, μὲ πῆρες τὴν καρδιά μου,
— Παναγιὰ μου,
Πάπια τοῦ γυαλοῦ, μὴν ἀγαπᾶς ἄλλοῦ.

16.

- 1 — Τὴ σκάλα πᾶνεθαίνεις καὶ τὰ πατήματα,
πολλές τσιθέδες κᾶνεις, πολλὰ τοακίσματα,
2 — Τὴ σκάλα πᾶνεθαίνεις νᾶνέθαινα καὶ γὼ
καὶ στὸν κατεβασμὸ μου νὰ σὲ γλυκοφιλῶ.
3 — Τὴ σκάλα πᾶνεθαίνεις τὴν ὄνειρεύεμαι,
καὶ ἔταν κατεθαίνεις ἐξαγριώνουμαι.

17.

"Ἡλιος ἐπερηφανεύθη ἔταν πέθαινες, Μανιώ,
 γιατί θάμβωναν τὸ φῶς του ἄχ τὰ μάτια σου τὰ δυό.
 "Ἐνα μι καὶ ἕνα ἄλφα, ἕνα ἰῶτα κῆνα ω,
 γιὰ νὰ σάπαντήσω θέλω, ἄχ, ἀγάπη μου Μανιώ.
 Ὡ "Ἀχ Μανιώ μ', ἄχ ντουντού μ', ἄχ χρυσό μου ὄνομα,
 νὰ σὲ ζωγραφήσω θέλω στὸ νοδά μου κόνισμα.
 "Ἀχ Μανιώ μου, ἄχ ψυχὴ μου, ἄχ χρυσὲ κανάρι μου,
 νὰ σὲ ζωγραφήσω θέλω, πᾶν' στὸ μχιλάρι μου.

18. Τοῦ χοροῦ (βάλλισμα) (1)

Δώδεκα χρονῶ Ματένια, ποῦ τὸ ηῦρε τὸ παιδί,
 καὶ τὸ σκῶν' στὴν ἀγκαλιὰ της καὶ τὸ δίνει καὶ θυζί ;
 Μῶρ' Ματένια Συρματένια, ποῦ τὸ ηῦρες τὸ παιδί,
 καὶ τὸ σκῶνεις στὴν ἀγκάλη σ' καὶ τὸ δίνεις καὶ θυζί ;
 Ὡ Δώδεκα χρονῶ Ματένια, χήρα πάγ' στὴ μέννα της.
 τὸ παιδί στὴν ἀγκαλιὰ της κῆχασε τὸν ἄντρα της.
 "Ἦ Ματένια τρώγει ψάρι πίνει καὶ γλυκὲ κρασί,
 γιὰ νὰ κατεθάσει γάλα, νὰ θυζάξει τὸ παιδί.

19.

<p> Τὸ λεμόν' μπόγ μπόγ μπόγ τὸ λεμόνι εἶναι ἕνα, τὸ λεμόνι εἶναι ἕνα, ἔλα κόρη μου, μὲ μένα. Ὡ Τὰ λεμόνια εἶναι δυό, ἔβγα, κόρη μ, νὰ σὲ διῶ. Τὰ λεμόνια εἶναι τρία, </p>	<p> πῆρα ἔμορφη κυρία. Τὰ λεμόνια εἶναι τέσσερα, ἐγὼ γιὰ σένα τῆσουρα. Τὰ λεμόνια εἶναι πέντε, κόρη μ' τὰ θυζιά σου φαίνδαι. Τὰ λεμόνια εἶναι ἕξ ἄναψ' τὸ κερί νὰ φέξ' κλπ. </p>
--	--

1) Βλέπε μουσική: 'Αρχεῖον Γ' τόμος, «Τραγούδια Μ. Παπαχριστοδοῦλου».

Δ' Ἀδριανουπόλεως

(Χωρίον Τσεκιρντεκλι ἐπαρχίας Αυτίτσης)

(Ἐκ τοῦ γλωσσικοῦ ἀρχείου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν)

1. Χιλῶνα κὶ σκαντσόχοιρος (1)

Κὴ χιλῶνα μαυρουμάττα σέρνει τοῦ χουρῶ γχιτάνι,	δις
στοῦ στινῶ τοῦ μουνουπάτ' κάττα τὸν γυρνοῦσι,	»
κὶ σκαντσόχοιρους οὐ Γιούδας κὶ τὴν κάμνει μὶ τοῦ μάτι.	»
— «Ἐλα θράδι στοῦ κριθδάτι, νὰ φιλήσεις μαύρου μάτι,	»
ἢ νὰ φιλήσεις μαύρου μάτι κὶ κουρμὶ σὰν τοῦ θιμδάκι,	»
— «Γὰ πουδάργικα σ' τὰ σκασμένα, ὁ λιμὸς σου μαζουμένους»	»
Κὶ χιλῶνα τὸν κακίτσι πκίρν' τὸν φεριτζέ στοῦν ὦμου	»
κὶ πηγαίνει σ' τὸν ἀφέντη, νὰ σκουτώσουν τὸν λεβέντη.	»

2. Ἄσμα χοροῦ

- 1 Ἐτὸν πόντικα τὸν φόρτουςαν (δις) ἐννιὰ κοιλὰ ρουβίθια,
Βάη τζιγκιδζόλλα μ' (δις)
- 2 Σ' τὰ πὰν τοῦ παλιουσάμαρου (δις) σκράντα κολοκίθια.
Βάη τζιγκιδζόλλα μ' (δις).

1) Κύκλιος ἀποτελεῖται χορὸς, εἰς ὃν λαμβάνουσι μέρος κυρίως αἱ μεμνηστευμένα νεάνιδες καὶ νέοι, καθότι αἱ μεμνηστευμένα μόνον τὴν Κυριακὴν μετὰ τὴν θεϊαν λειτουργίαν ἐν τῷ χορῷ βλέπουσι ἀλλήλας. Αἱ νεάνιδες κιατέρχονται ἐν τῷ χορῷ μετὰ τῶν καλυτέρων ἐνδυμάτων πρὸς δὲ καὶ μετὰ περιποδίων καὶ ὑποδημάτων, καθότι τὰ δύο ταῦτα θεωροῦνται ὡς στολισμὸς περιττός, αἴσχος δὲ θεωρεῖται νὰ φέρωσι ταῦτα ἐκτὸς τῆς Κυριακῆς καὶ τῶν ἑορτῶν τὰς λοιπὰς ἡμέρας, τὰς ἐργασίμους. Αἱ ἀντιθέσεις τῶν αἰσθημάτων τῶν δύο ζώων περὶ ὧν ὁ λόγος ἐν τῷ ἄσματι, προκαλοῦσιν αὐτοῖς γέλωτα καὶ θυμηδίαν, καθότι διὰ τῶν λέξεων τούτων καὶ τῶν ἀντικρουμένων αἰσθημάτων ἀναμιμνήσκειται τοῖς συνδεδεῖσιν ἡ τρυφερότης καὶ ἡ ἀμοιβαία ἀγάπη. Οὕτω πρὸς πείσμα τῆς δυστυχοῦς χελώνης, ἥς τὴν καλὴν διάθεσιν δὲν ἐννοεῖ νὰ ἐγκολπωθῇ ὁ ἐχῆνος ὁ Γιούδας, σκαντσόχοιρος ὁ ἀλιτήριος καὶ ἀνάπουδους καὶ ν' ἀνταποκριθῇ εἰς τὸν ἔρωτά της συνάπτεται ὁ χορὸς *πηδηχτότερος*, εἰς τὰ πρόσωπα δὲ τῶν μνηστευμένων λάμπει τὸ συνδέον αὐτοῦς πῦρ, τὸ διατηρούμενον καὶ ἀναζωογονούμενον δι' ἐνὸς βλέμματος ἐν τῷ χορῷ, ὅπως τὸ ἄνθος δροσιζεῖται διὰ μιᾶς πρωϊνῆς σταγόνας δρόσου. Ἄλλ' ἐνῶ ἡ δυστυχὴς χελώνη μετὰ τὸν χορὸν ποιεῖται ἔκκλησιν εἰς δικαστήν, ἵνα ἐκδικάσῃ τὰ κατὰ τὴν ὑπόθεσιν τιμωρῶν τὸν ἄκαμπτον λεβέντην, οἱ μνηστευθέντες ποιοῦνται ἔκκλησιν μετὰ τὸν χορὸν εἰς τὸ ἀμοιβαῖον αὐτῶν αἴσθημα, ἵνα ἐπιτρέψῃ αὐτοῖς ἐπὶ μίαν τοῦλάχιστον στιγμὴν ν' ἀνταλλάξωσι κρυφῶς τὰς ὕγνὰς προσθέσεις των, ὅπως ὄνειροπολήσωσι καὶ πλάσωσι εὐοίωνότερον τὸ ἄδειλον μέλλον. Οὕτως ὑπὸ λανθάνουσαν κατάστασιν τίθεται ἡ φροντίς περὶ τοῦ μέλλοντος, τὰ πάντα χρυσᾶ φαίνονται καὶ καταπνίγονται ἐπὶ τοῦ παρόντος τὰ συμπτώματα ἐπιχειμένης τινὸς δυστυχίας, ἵνα ἀνέφελος φαίνηται ὁ νεανικὸς καὶ οἰκογενειακὸς ὀρίζων. Εὐφυῆς φαίνεται ἡμῖν ἡ παραιοῖσιν τῶν δεσφάκων τῆς χελώνης με φερετζέ.

- 3 Φεῖρα πααίνει στοῦ χουρό (δῖς) μὲ κίτρινα γκαλέτσια (δῖς),
 Βάη τζιγκιδζόλλα μ^ο. (δῖς)
- 4 Ψύλλους πααίν' τοῦ καταπόδ' (δῖς) μὲ τοῦ ντουφέκ' στοῦν ὤμου(δῖς),
 Βάη τζιγκιδζόλλα μ^ο. (δῖς)
- ῥ Φεῖρα χουρίζει τὸ ζουμί, (δῖς) ψύλλους κουρόν' τοῦ φοῦρνο (δῖς),
 Βάη τζιγκιδζόλλα μ^ο. (1)

3. ᾠσματα χοροῦ

- Στὸ σχολεῖδ τὴν ἀραδίτσα, —Δὲν ἀνοίγου γὼ φουβᾶμαι.
 εἶταν μιὰ μικρὴ πουρτίτσα, —Τὶ φουβᾶσαι, Μαργιουρίτσα,
 μέσα εἶταν Μαργιουρίτσα. 10 δὲ θυμᾶσαι, Μαργιουρίτσα,
 Πάει ὁ διάκος κὶ χτυποῦσε ποῦμαστε μικρὰ πηδάκια,
 5 καὶ βαργιὰ θαργιὰ μιλοῦσε: ἔπηζάμι πηχινδάκια,
 — «Ἐλ ἀνοιξι, Μαργιουρίτσα, σοὶ φερνα τὰ θραχιουλάκια
 ἔχου κάτι νὰ σοῦ πῶ. κὶ λιμουνοπορτουκαλάκια ;
4.
 Δῶ στοῦν ἀπάν τοῦ μαχαλᾶ μὲ πλάνιφίτι σὰ φλουργιά
 κοιμάται γήρα μοναχή, κὶ πῆρα ἀντρα γέροντα,
 10 ξυπνᾶ κὶ γεινουρεύει, δὲν ἀγαποῦσε τοῦ χουρό,
 παίρνει νερό κὶ νίβεται, μὲν ἀγαποῦσι τοῦ καπηλειό,
 5 πισκιούλ' μαντήλ' σφουγγίζει. ἀπ' ὄνι τὸ κρᾶσι γλυκὸ
 Κὶ τὰ ματάκια τὰ σουρουτὰ κὶ τοῦ ρακὶ φαρμακκινό.
 —ματάκια μου καμαρωτὰ,—

πισκιούλ μαντήλ' = προσῶπι φουντωτό.

5.

- Σὰν πέρδικα, σὰν πέρδικα νὰ πιτασθῶ, (δῖς)
 ν ἀρθῶ κόρη μ' στὴν ἀγκαλιά σ',
 παπαδούδα μου, ν ἄχεις τὸ κρῖμά μου. »
 Πῶχεις ἀστή, —πῶχεις ἀστήθη σὰν τυρί, »
 5 βυζούδ - βυζούδια σὰν λιμόνια,
 —παπαδούδα μου, ν ἄχεις τὴν ἁμαρτία μου. — »
 Ἡρθις καρσι μ', ἦρθις καρσι μου κ' ἔκατσι »

1) Πᾶσα ἀνάλυσις τοῦ χορικοῦ τούτου ᾠματος περιττὴ ἀποβαίνει, καθότι νομίζομεν ὅτι δέον νὰ γνωρίσωμεν ὑμῖν τοῦτο μόνον, ὅτι τὸ λίαν ἀστείον καὶ ἐπαγωγὸν συνάμα προκαλεῖ ἄκραν θυμηδίαν καὶ γέλωτα διὰ τε τὴν εὐφυᾶ σύνδεσιν ἀστείων παραστάσεων καὶ διὰ τὸ ἀνεκπλήρωτον αὐτῶν. Οὕτως ἐν τῇ πλοκῇ ταύτῃ τῇ λίαν καλλιτεχνικῇ, ἀποδεικνύεται ἡ καταλληλότης καὶ ἡ ζῶσα μορφὴ τῆς πλουσίας ἄλλοτε δημῶδους ποιήσεως τῆς ἐκπροσωπούσης οὕτως ἐνεργῶς τὴν εὐφυᾶ τάσιν τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος τοῦ καλλιεργηθέντος ἐν μέσῳ ἀγῶν προθέσεων καὶ ἠθῶν καὶ ζωτικῶν πόθων.

- σάν Ἡ—σάν ἥλιος σάν φηγάρι.
 —Σουλτανούδα μου, νάχεις τὸ κριμά μου.— δις
 Μὲ ρούφηξες, μὲ ρούφηξες τοῦ αἵμά μου »
 10 σάν τοῦ ξηρό, σάν τοῦ ξηρό σφουγγάρι.
 —Σουλτανούδα μου, νάχεις τὴν ἀμαρτία μου.— »
 Γάχειλι σου, τάχειλι σου τοῦ κόκκινου, »
 κεράσ - κεράσι δὲν τοῦ φθάνει,
 —παπαδούδα μου νάχεις τὸ κριμά μου.— »
 15 Γιὰ τὴ μισού—γιὰ τὴ μισούδα σ' τὴ φτινιά, »
 τὰ παχ - τὰ παχουλά σ' τὰ χέργια,
 —παπαδούδα μου, νάχεις τὸ κριμά μου— »
 φόντας σὲ διῶ, φόντας σὲ διῶ π' στολιζίσι,
 μὲ καὶ - μὲ καὶς σάν τὰ πιπέργια.
 —παπαδούδα μου νάχεις τὴν ἀμαρτία μου.— »

καροὶ μ'—ἀντικρὺ μου. φτινιά=λεπτή

6. Ἡ Βουλγάρρα

- Μαίρ', Βουργάρα μ' Βουργαρούδα μ', τῆς Βουργάρας θουγατέρρα,
 ποὺ φορεῖς τὰ λιρουμένα, ρίξτα κάτου τὰ καυμένα,
 κι ἔλα θράδου μιτ' ἰμένα, κι ἂν κακουπαθῆς ποὺ μένα,
 νὰ σκουντάψει τ' ἄλογό μου μεσ' τὴ μέση τοῦ γιοφῦρι,
 5 κεὶ ποὺ πλέν' ἢ ἔμορφιά σου μαῦρα μάτια σκαμαγγίζουν,
 παλλικάργια ξαγιαρντίζουν, ποὺ ξαγιαρντίζουσι κι μένα,
 κι μι πῆραν στίς πουδιές τους, κι μὲ ρίξαν στοὺς μπαχτζέδες,
 νὰ φυτρώσουν, νὰ νταλώσουν σάν τοῦ κυπαρίσσ' ν' ἀψηλώσω,
 Παναγιὰ νὰ μὲ θροχίσει, ὁ Χριστὸς νὰ μὲ θροσίσει.

ξαγιαρντίζουν=παρασύρουν

7. Ὁ γάμος

	Κάτου στοὺν πολὺν τοὺν ἄμμου,	ἔλειπάνου τὰ νταούλια]
	κάνου κλήγια ποὺ τοὺν ἄμμου	κι ἔνα τοκάλ' ποὺ τὰ φασούλια.
	κι τυρὶ ποὺ τοὺν ἀσθέστι.	Κίνησα κι γῶ νὰ πάγου.
	Κάνου τὰ καθούρια γάμου	Βρίσκουν λύκουν ποὺ χορεύει,
5	κι τὰ ψάρια παναῆρι,	15 κι λαγὸν ποὺ συγκαθίξει.
	πάντρηθάνε τὴ Μαλάμου.	Τοὺς καλμέρισα τοὺς δύο,
	Μὲ προυσκάλιασαν κι μένα,	κι κενένας δὲν εἶπι μπουγιούρου.
	κι τί δώρου νὰ τῆς πάνου;	Κὴ συντέκνισσα κακιῶσι
	Παίρου σκέπη γιὰ τὴ νύφη,	κι δὲν θέλ' νὰ στιφανάσει,
10	[Ἔνας λύκουσ ποὺ τὴν εἶχι,	20 κι πέφτουν ἔλ' στὰ παρχάλια,

- νὰ τῆς δώσουν δυὸ φουρκάλια.
 Πάγ' κὶ ψύλλους νὰ φρονάξει,
 κὶ τὴν φεῖρα νὰ κοιτάξει,
 κὶ σκαντζόχοιρος ὁ Γισύδας, 35
 25 πάει ποὺ τ' θύρα νὰ κοιτάξει,
 μὶ τὴν φεῖρα πῶς ταιριάζει (1)
 Κὶ γαμβρός σου μεθυσμένους,
 πάει στὴ νύφς τοῦ σπίτ',
 ἄρχισαν τὰ τρέκια νὰ μπουμπνίζ'
 30 κὶ καρύδια νὰ κοσκινίζ'. 40
 Τοὺς πᾶν' κρᾶσι νὰ τοὺς κινάσουν.
 Πᾶν' τοῦ γροῦνι νὰ γυράσουν,
 φώναξαν κὶ τοὺν παπὰ τους,
 γιὰ νὰ τοὺς ἀρραβουνιάσει,
 πχιάν' τοὺν σύντικνου νὰ στεφ-
 [γνώσει,
 συντέκνισσα νὰ μὴ κκαιώσει,
 τοὺς εὐχήθη κὶ τοὺς εἶπι:
 — «Ποῦλλα χρόνια γιὰ νὰ ζήσουν,
 κὶ ἔξ πηδιὰ γιὰ νὰ γιννῆσουν,
 νᾶσπρίσουν, νὰ γηράσουν,
 δυὸ φουρὲς νὰ μὶ κινάσουν».

1) Ὁ ψύλλος, μπουμπιούρουν=ὀρίστε

8. Τῆς χήρας ὁ γυιὸς

- Τοῦ παναήρ εἶταν πουλὸ κὶ τόπους εἶταν λίγους,
 σφράντα δίπλις τοῦ χουρό, ἐξήντα τὰ τραπέζια.
 Ὅλ' ἔτρωγαν, ὅλ' ἔπιναν, ἔλοι χαρουκοπχιούνταν
 κὶ τοὺν θεῖον παρακαλοῦν, τοὺν κύριον δοξάζουν:
 5 — «Μπουλάκ νὰ μὴν ἔρθ' οὐ Τσάμπουλας
 καὶ μᾶς χαλάσ' τοῦ παναήρ' κὶ τοῦ σιῆρ».
 Τοὺν λόγου τς δὲν ἀπόσουςαν, σὴν φεῖδι πυρουμένου.
 — Ἦρθις Τσάμπουλα. καλῶς ἦρθις! νὰ φᾶμι κὶ νὰ πχιούμι.
 10 — Γὼ ἦρθα νὰ παλαίψουμι, δὲν ἦρθα νὰ φᾶμι κὶ νὰ πχιούμι.
 γὼ δὲν ἦρθα γιὰ φαί, νὰ παλαίψουμι μὲ τίς πχιλιθανσί σας.
 Ποιὸς ἔχει χέργια σίδηρου κὶ νύχια τσελικένια,
 νὰ βγοῦμι νὰ παλαίψουμι στοῦ σίδηρο τάλωνι.
 Τῆς χήρας γυιὸς πηνέθηκε, τῆς χήρας τοῦ παλλικάρι:
 15 — Ἐγὼ ἔχω νύχια σίδηρου κὶ χέργια σιδηρένια,
 νὰ βγοῦμι νὰ παλαίψουμι στοῦ σίδηρο τάλωνι.
 Τοὺν Τσάμπουλα κρύο νερό π' τς χήρας τοῦ γυιὸ τοῦν ἦρθε.

μπουλάκ=εἶθε, σιῆρ=τὸ σεργιάνι.

9. Ἡ ἀπιστία

(τοῦ Ὁρτάκιοῦ τῆς ἐπαρχίας Λιτίσης)

- Ἀνάθημα μὰρ Στέργινα, ἀνάθημα νὰ ἔχ' Σαλκάς,
 ἀπ' ὄρχιτι πυκνούτσικα.
 Κὶ ἀγάδις μαζώνουνταν μπιντέλια γιὰ νὰ μάσουν,
 κὶ Στέργιους σου ποὺ δειγάρνε παράδις γιὰ νὰ μάσει.

- 5 Λίγο πουλὸ κι' ἂν δγαίρνι παράδες δὲ μαζώχκην.
 Κι ἀγάδις πάηνανε παράδις τὸν γυρεῦθον
 κι τὴν ἀγιλάδα τοῦπιρναν (τὴν παίρνουν γιὰ τὰ μάτια).
 Κι Στέργινα σηκώθηκε κι στοῦ Δημήτρ' πκαίν'
 [παράδις νὰ γυρέψει.
 Πέντι μειζίτια ν' ἔδωκι, τὰ τρία εἶταν κάλπια,
 10 τὰ δύο δίν' τοῦ Παναγιώτ' μπεηλικ γιὰ νὰ πληρώσει.
 Κι Στέργιους τοῦ πκνι πὸ φλάει μέσ' τὴν ἀλλή πὸ πέφτει,
 κι Στέργινα στοὺν οὐντὰ πὸ πέφτ' τὸν Δημήτρη καρτιράει.
 Κι Δημήτρησ σου πὸ πῆγγι, μέσα στὰ μισάνυχτα,
 κι Μιτακησ τὸν ἀβλαδ:ζ' πὸ πίσου τὸν φράχτη,
 15 κι τοῦ Στέργιου τοῦ φώναζε τοῦ Στέργιου τοῦ φωνάζει:
 —Σήκου, σήκου, μπάτη Στέργιου, τὴν πορτὰ σ' ποίδ; θροντάει.

μπεντέλι=κεφαλικὸς φόρος, κάλπια=κίβδηλα, μπεηλικ=φόρος γῆς.

10. Ὁ γυιὸς τοῦ ψαρά

<p>Πούμην γὼ τοῦ ψαρά γυιός,
 οὐ ἔμουρφους κι ταπεινός,
 ψάρια πῆγα νὰ ψαρέψου
 κι ρίχνου τοῦ πλιμάτι μου,
 5 νὰ διῶ τί εἶνι τοῦ μπάχτι μου,
 κι θγάζου γὼ ἓνα ψαράκ',
 κατὰ τύχ' εἶταν λαυράκ',
 τοῦ σχίζου τὴν κοιλίτσα του,
 —καὺμὸ πῶχ' ἢ καρδίτσα του—
 10 κι θγάζου τρεῖς κουπέλλις
 ἔμουρφες σὺν περιστέρις.</p> | <p>15
 20</p> | <p>Ἡ μιὰ εἶταν πὸ τὸν Γαλατά,
 δεσπῆ τοῦ νοῦ της δυνατά,
 ἢ γι' ἄλλ' εἶταν ἀπὸ τοῦ Γάννου,
 ἂν τὴν πάρου δὲν τὴν χάνου.
 ἢ τρίτη ἢ μικρότερη,
 πὸ δλις εὐμουρφότερη,
 εἶταν ἀπὸ τὴν Πόλη,
 πὸ τὴν ἀγαποῦσαν ὄλοι,
 θάνει μισό, θάνει γιμάτο,
 ἄς ἔρθει κὴ μαυρομάτου.</p> |
|---|---------------------------|---|

12. Στὸ φεγγάρι

- Φεγγαράκι μου λαμπρό, λαμπρό,
 στὰψηλά πὸ περκατὰς, στὰ χαμηλά πὸ φέγγεις,
 τὸν εἶδγισ τὸν γιαρένι μου σὲ ποιὲς νταθέρνες τρώει κι πίν':
 Σὺν τί χεράκια τὸν κερνοῦν, σὺν τί μάτια τὸν γλέπουν,
 5 καὶ τὰ δικὰ μου στέκουν.
 Θέλου νὰ τὸν κατηραστῶ, καὶ πάλι τὸν λυποῦμι.
 Πέντι γιατροὶ νὰ ἔρχονται κι πέντι νὰ πααίνουμι,
 πέντι πῆγχεσ λινόπανου φυτίλια νὰ δουλεύου
 (κι τοῦ κουρμάκι του...)
 10 Κι' ἂ θὲ σὰς φτάκουν τ' ἄσπρα του, ἰγὼ νὰ σὰς προυφτάσου.

Η ΠΕΤΡΑ ΑΝ. ΘΡΑΚΗΣ

(Καθ' ὑπαγόρευση τοῦ Δημητρουῦ Παπαδανιῆλ — Παπαδαχτάν' ἐτῶν 65, συμβολαιογράφου ἄλλοτε σὺς Σ. Ἐκκλησίαις).

Ἡ Πέτρα εἶταν μεγάλο χωριὸ τῆς ἐπαρχίας Σαρόντι Ἐκκλησιῶν Ἀν. Θράκης Β. Α. τῆς πόλεως, καὶ ἀπεῖχε τρεῖς ὥρες ἀπ' αὐτές.

Οἱ κάτοικοι εἶταν—τώρα δὲν ὑπάρχουν πλέον—Ἕλληνες χριστιανοὶ ὁρθόδοξοι, πατριῶτες καὶ στοιχεῖο πλούσιο εἰς λαογραφικὰ καὶ γλωσσικὰ φαινόμενα. Τὸ γλωσσικὸ τους κυρίως ἰδίωμα, εἶταν πολὺ ἐκφραστικὸ καὶ παραστατικὸ μὲ πολλοὺς ἀρχαῖσμοὺς καὶ σύγχρονα μὲ πολλὰς τουρκικὰς λέξεις. Δυστυχῶς σκορπισμένοι τώρα οἱ Πετρινοὶ στὰ χωριὰ τῆς Μακεδονίας καὶ Δυτ. Θράκης δὲν εἶναι δυνατὸν μὲ τὰ πενιχρὰ μέσα τῆς ἐκδόσεως τοῦ Ἀρχείου νὰ μᾶς δώσουν τὴν λαογραφίαν τους.

Ὁ λαὸς αὐτός, ποὺ ἀγαποῦσε τὴ γῆ του καὶ καταγίνονταν στὴ γεωργία, εἶχε καὶ πλούσιες παραδόσεις καὶ δεισιδαιμονίες καὶ προλήψεις, ὠραῖες θρησκευτικὰς συνήθειες, περίεργες ἐνδυμασίες καὶ ὑφαντά, στολίδια τοῦ σπιτιοῦ, πανηγύρια, χοροὺς, ὄργανα, τραγούδια καὶ παραμύθια. Ἡ ὁμιλία τους εἶχε κάτι τὸ μουσικόν. Τ'ἀνέκδοτά τους, καὶ τ' ἀστεῖα, εἶταν ἀναρίθμητα, ὅταν μάλιστα ἄκουες τοὺς παραμυθάδες τους ν'ἀφηγοῦνται μὲ τὴ Θρακικὴ ἐκείνη ἀφηγηματικότητά τους καὶ τὸ χιούμορ τους, ποὺ τ'ἄλεγαν τόσο παραστατικὰ, ἔμενες μ'ἀνοιχτὸ τὸ στόμα.

Τὴν ἐορτὴν τῆς Παναγίας ἐώρταζε ἡ ἐκκλησία τοῦ χωριοῦ, ὅπου ἐφυλάσσετο εἰκόνα παμπάλαιη καὶ θαυματουργή, ποὺ ὁ κόσμος ἔτρεχε νὰ δῆ ἀπὸ τὴ χάρη της σωτηρία. Τὸ παναγύρι γινότανε μεγαλοπρεπὲς καὶ οἱ κάτοικοι τῶν Σαρ. Ἐκκλησιῶν μὲ τ'ἀμάξια τους πήγαιναν κατὰ χιλιάδες ὅπως καὶ ἀπὸ τὰ γύρω χωριὰ. Ἡ διασκέδασις ἐγίνονταν μὲ ὄργανα καὶ λουλούμενα καὶ νταούλια καὶ τὴν περίφημη γαῖδα, ποὺ βαροῦσε ἀπὸ τὴν παραμονὴ ἕως τὴν ἐπομένην τῆς ἐορτῆς.

Ἡ Διοίκησις χάριν τάξεως ἔστειλε καὶ ἀστυνομικὰ ὄργανα, ποὺ κατέλυναν καὶ αὐτὰ στὰ σπίτια τῶν χωρικῶν. Ὁ Κεχαγιὰς (κῆρυκας) τοῦ χωριοῦ, ὡς ἐξῆς ἀνήγγειλε τὴν ἀφιξὴν τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς χωροφυλακῆς:

—«Ὁ Μουχτὰρ ὁ Γκούτας ὁ Βασιλάκς εἶπε νὰ ἐτοιμάσταν, γιὰ ψαυριοῦ 4 ψωμιὰ μεγάλα, καλά, σταρίσια, αὐγά, βούτρο καὶ τρία πουλιά. Γῆρτε ἀνδρὰν ὁ Μελαζιμς ὁ Ἰπρὰῆμ Τάταρς καὶ ὁ Γκαλήπς ὁ Κομισέρς. Ἀφτὰς, ἔν ἕνας σκῆλος ποὺ μᾶς χρειάζτεν καθεμέρα. Θέλνε, ἂ φάνα, ἂ ξεφραδῶσα.»

Κ' ἡ νοικοκυρὰ τὴ Θεολόγ' τὴ Κυριαζόγλου τὴ Ἀζῆ εἶπε :

—«Καλῶς νὰ νῶρτα ὄ,τ' δῶκε ὁ Θεὸς ἂ τοιμάσουμ'.»

Τὰ βράδια μαζεῦονταν στὰ μαγαζιά κ'ἔπιναν κρασί καὶ κουβέντιαζαν, γιὰ τὰ ζητήματα τοῦ χωριοῦ. Στὴ Πολυχρόν' τὸ ἀγέν' τὸ γνωστὸ μαγαζί, ἀκούσθηκε κάποτε μιὰ φωνή.

—«Βεργῆ, δὲν ξαίρς τί ἔγνε τὰργὰ στῆ Ἄναστὰς τῆ Ἀτσακάν τὸ δγνέν¹⁾. Ὁ Θεοδωράς πιάσκεν τὸ Γιωργάκ²⁾ τὸν Ἀζᾶ, γιατί τὸν ζήτησε, ἔγμανε γιά ποδοπάνια, τὸν ἔβρουσε τὴν ἀβραντίνα τ³⁾, τὸν χτύπε καὶ μὲ τὸ φκέντρι, γιατί τὸν ζήτησε ἔγμανε ποδοπάνια. Ὁ Γιωργάκς σὰν ἄρπαξε τὴ βέργα τῆ δγνειοῦ, τὸν δῶκε πεντέξ στὸ κεφάλ³⁾, τὸν πῆσαν τὰ γαίματα, καὶ καλὰ ποῦ ἔφτασε κείν³⁾ τὴν ὥρα ὁ Βασιλάκς ὁ Μουχιάκς καὶ τοὺς χῶρσεν, ἀνδρὰν θὰ σκοτώνουνταν οἱ δυὸ δους.»

Νὰ ἕνας διάλογος εἰρηνικός :

1) —Τί ἔπκες μπρὲ Νικόλα ;

—Τί ἂ πείσω μπρὲ Θεοδωράκ³⁾ ;

—Πῆγες στῆ Πολυχρόν³⁾ στῆ Μπίτζον τὸ δγνέν³⁾, ἦβρες τὸν Ἀλέξ ; Τὸν εἶπες νὰ σὲ δώκ³⁾ τὸ φκέδρι ; Ψαυριοῦ ἂ πάγω στὸ χωράφ³⁾, μὲ χρειάζται τὸ φκέδρι.

—Πῆγα ἦβρα τον, δὲν ἔχ³⁾ δικός³⁾ βιὸ μὲ εἶπε, καὶ σὺ ἀνδρὰν ψαυριοῦ θέλς ἂ πᾶς στὸ χωράφ³⁾. Ἔχουμ³⁾ καιρὸ πολὺ γιά σπάρισμο.

—Τί λὲς Νικόλα, τὰ σαρπιὰ πῶς θὰ γεμίσινα σὰ δὲ σπείρουμ³⁾, σὰ δὲ θερίσιουμ³⁾, σὰ δὲν ἀλωνίσουμ³⁾ ;

—Ἡ δουλιὰ μας ἄλλ³⁾ ποιὰ ἔν ;

2) Μάνασαά, φωνάζει ἀπὸ τὴν ὀξώθυρα τὸ παιδὶ στὰ μάννα του, ποῦ βρίσκειται στὸ βάθος τῆς ἀλλῆς μέσα στὴν ἀποθήκη.

—Τὲν μπρὲ, τί θέλς ;

—Μάννα, ὁ δάσκαλος γυρεῦ³⁾ τὸ γάδρο, ἂ πάγ³⁾ στ³⁾ ἀβέλ³⁾.

—Δόστονα μπρὲ παιδὶ μ³⁾ τὸ γάδρο, δὰ³⁾ (ᾠ) τὸν φάγ³⁾ γιά!

3) —Εἶδὲς τὸν να τὸν Πάτε Γιάνν³⁾ ;

— Εἶδα τὸν να σ³⁾ Δοίτ³⁾ (ᾠ)

Ὄνόματα καὶ ἐπώνυμα

Θεολόγς, Ἀλέξ³⁾, Πολυχρόνς, Βεργῆς, Θεοδωράκς, Μητρονς, Νικόλς, Γιωργάκς, Θεοχάκς, Παπαγιώργς, Παπαχριστόλδς, Κιαράτς, Πολυχροσιά, Ζουμπούλ, Μαρίτς, Παγώνα, Σαβῶ, Μαργώ, Καλλιῶ, Λαμπρινιῶ, Λεφενιῶ, Λουλούδ³⁾, Τζαφέν³⁾, Θεοδωριῶ. Σταυράκς Γκούτας, Ἀναστάς³⁾ Ἀτσακάνς, Τριαντάφλος Προπούτς, Κωσταδῆς Τσαβντάκς, Δημήτρις Τατάκς, Φωτάκς Ντόμπρες, Γιώργς Καμπανταγῆς.

1) δγνέν³⁾ (ντουκιάν)=μαγαζὶ=κατάστημα Α. Τ. 2) βουκέντρι.

2) δὰ=δὲ θὰ. 3) Τρίτ³⁾=τὸ παζάρι ποῦ γινότανε μέρη Τρίτη τῆς βδομάδος.

B'.

Η ΠΕΤΡΑ ΑΝΑΤ. ΘΡΑΚΗΣ

*Ἡ θαυματουργή εἰκόνα τῆς Παναγίας τῆς Πέτρας στήν Ἀνατ. Θράκη**(Καθ' ἐπαγόρευση τοῦ Δημ. Χατζηπαναγιώτου καθηγητοῦ)*

Ἡ Πέτρα ἦταν ἓνα μεγάλο χωριό τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης, μέ καθαρό ἑλληνικό πληθυσμό, τρεῖς ὄρες πάνω κάτω μακρὰ ἀπὸ τὴν πόλη τῶν Σαράντα Ἐκκλησιῶν, πρὸς τὰ Β. Δ. αὐτῆς. Μιὰ ὥρα μακρὰ ἀπὸ τὴν Πέτρα, εὐρίσκετο τὸ χωριὸν Σκόπελος, ἐπίσης ἑλληνικώτατο, μέ τὴν Ἀκρόπολιν του καὶ τὸ ἀρχαῖο φρούριό της. Ἡ γλῶσσα τῶν κατοίκων τῶν χωριῶν αὐτῶν εἶχε λέξεις ἀρχαῖες παρεφθαρμένες, καθὼς «ποιῶ=ποιήσω, ἔλκας=πεποιήκας» κλπ. Ἡ προφορὰ ὅμως τῶν κατοίκων τῶν δύο αὐτῶν χωριῶν διέφερε κάπως, καὶ δὲν ἤμποροῦσαν νὰ κρύψουν κάποια ἀντιζηλιαν, ποὺ εἶχαν ἀνάμεσα τῶν τὰ χωρία αὐτά, δείγμα καὶ αὐτὸ ἴσως τῆς ἑλληνικότητός των. Εἰς τὸν ναὸν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου τῆς Πέτρας ὑπῆρχε μία μεγάλη μαυροδεθρὴ εἰκόνα τῆς Παναγίας θαυματουργή. Τὴν παρομοιάζω ὀλίγον μέ τὴν μεγάλην παλαιὰν εἰκόνα, ποὺ βρῖσκεται στήν ἑκατονταπυλιανή, τὴν μεγάλη αὐτὴ καὶ παλαιὰ Βυζαντινὴ Ἐκκλησία, κατὰ τὸ σχέδιον τῆς Ἀγίας Σοφίας, τῆς νήσου Πάφου. Ὁ ναὸς τῆς Πέτρας ἦτο, ὅπως ὁ ναὸς τῆς Τήνου, τὸ ἱατρεῖο τῶν ἀρρώστων, ὄχι μονάχα τῶν τριγύρω χωριῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν πλέον μακρυνῶν μερῶν τῆς Θράκης. Ὅλο τὸ χρόνον ὑπῆρχον ἀρρωστοὶ εἰς τὸν ναὸν καὶ εἰς τὰ κελιά παρὰλυτοὶ, τρελλοὶ καὶ ἄλλοι ποὺ ποροῦσαν τὰ μάτια τους, τ' αὐτιά τους κλπ. Περισσότερο ὅμως οἱ ἀρρωστοὶ μαζεύνοντο στήν Πέτρα ἀπὸ τὴν πρώτη ἕως τὰς 15 Αὐγούστου. Αὐτὴ δὲ τὴ μέρα τὸ χωριὸν ἦταν γεμάτο καὶ ἀπὸ προσκυνητὰς ὑγιεῖς, ποὺ ἔφεραν δῶρα διάφορα εἰς τὸν ναόν, τὰ λεγόμενα «τάματα», δηλ. ὅ,τι ὁ καθένας εἶχε τάξει νὰ φέρῃ στήν Παναγίαν γιὰ κάποια παράκληση, ποὺ τῆς ἔκαμε. Ἐννοεῖται ὅτι δὲν ἔλειπαν ἀπὸ τὴν ἐσορτὴ οἱ κάτοικοι τῶν Σαράντα Ἐκκλησιῶν. Καὶ ἔβλεπε κανεὶς τὴν παραμονὴ τῆς ἐσορτῆς τὸ δρόμον, ποὺ πῆγαινε ἀπὸ τὴν πόλιν στὸ χωριὸν Πέτρα, γεμάτον ἀπὸ ἀμάξια λογιῆς λογιῆς, τὰ περισσότερα σκεπασμένα μέ τέντες καὶ στολισμένα μέ πράσινα κλαδ.ά, ποὺ ἔφεραν τὰς οικογενεῖας εἰς τὸ προσκύνημα τῆς Μεγαλόχαρης. Οἱ νέοι προτιμοῦσαν νὰ πηγαίνουν ἔφιπποι μέ τὴν συντροφίαν λογιῆς λογιῆς μουσικῶν ὄργάνων. Στὸ δρόμον σταθμοὶ γίνονταν σὲ μέρη σύδενδρα, ὅπως τὸ λεγόμενον *καϊνάκι* (πηγὴ ὕδατος) καὶ κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν χοροὶ, ὅπου ἔφθεον ἄφθονο τὸ ἀθάνατο ἔκεινο κρασί τῶν Σαράντα Ἐκκλησιῶν, τῆς παλιᾶς Καροποδαίμονος, μέ τὸ χρυσὸν τοῦ χρῶμα, καὶ τὸ ἀλησιμόνητο ἔκεινο καθαρὸν τσίπουρον (οὔζον).

Στὴν πανήγυριν αὐτῇ, προτιότερα ἀπὸ τὸ μεγάλο πόλεμον, ἐλάμβανε μέρος καὶ ὁ Μουσικὸς Ὀμιλὸς «Ἀρίων» Σαράντα Ἐκκλησιῶν, μέ τὴν θαυμα-

σία ὀρχήστρα του, ὅπως καὶ ὁ Γυμναστικὸς Σύνλογός των. Καὶ ἐστήνετο εἰς τὴν πλατεῖαν τῆς Πέτρας μία ἐξέδρα, ἐπάνω εἰς τὴν ὁποίαν ἐπαιάνιζεν ἡ ὀρχήστρα τοῦ «Ἀρίωνος», πρὸ ἀτελεῖτο ἀπὸ παιδιὰ τῶν καλύτερων οἰκογενειῶν. Τὰ δὲ μέλη τοῦ Γυμναστικοῦ Συλλόγου εἰς ὄρισμένη ὥρα ἔκαμαν μερικὰ ἀγωνίσματα. Ὁ δίσκος, τὸ πῆδημα, ἡ πάλη, περισσότερον ἀνάμεσα στοὺς παλαιστὰς τῶν γύρω χωρίων, σὴν ἡμερησία διάταξη. Μετὰ τὴν θεία λειτουργία ὁ χορὸς εἰς ἐνέργειαν, ὁ συρτὸς λεγόμενος, εἶδος Καλαματιανοῦ, ὡς καὶ μὲ ἄλλους ρυθμούς, μεταξὺ τῶν χωρικῶν. Δὲν ἔλειπε καὶ τὸ σχετικὸ διάλεγμα ἀνάμεσα στὰ κορίτσια καὶ τ' ἀγόρια. Οἱ χωρικοὶ φιλοξενοῦσαν στὰ σπίτια τους πολλοὺς προσκυνητάς. Οἱ νέοι Σαράντα Ἐκκλησιῶν εἵρισκαν τὸν καιρὸ καὶ ἀνακατιόνουνταν μὲ τοὺς νέους τῆς Πέτρας, μερικοὶ τῶν ὁποίων ἐσπουδαζαν στὰ σχολεῖα τῶν Σαράντα Ἐκκλησιῶν, ὡς καὶ τῶν γύρω χωρίων, πρὸ ἤρχοντο σὴν πανήγυρη, καὶ τοὺς ὀμιλοῦσαν καταλλήλως γιὰ τὰ ἰδανικά τῆς Φυλῆς. Κι' ἔτσι ἐγένετο ὄχι μόνον θρησκευτικὴ, ἀλλὰ καὶ ἐθνικὴ, σὰ νὰ ποῦμε, μεσταγωγία. Ἀγνωστον τὶ ἀπέγινεν ἡ θανατοουργικὴ ἐκείνη εἰκόνα τῆς Μεγαλόχαρης. Τὴν ἔκαψαν οἱ Τοῦρκοι ἢ οἱ εὐσεβεῖς χωρικοί, ὅταν ἀφῆκαν καταναγκαστικῶς τὴν πατρικὴν τους γῆν, τὴν πῆραν μαζί των καὶ τὴν μετέφεραν σὴν Μακεδονία ἢ σὴν Δυτικὴν Θράκην;

ΕΘΙΜΑ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ ΣΤΟ ΟΡΤΑΚΙΟΪ ΛΙΤΙΤΣΗΣ (1)

1.—Κεῖνος ποὺ πρόκειται νὰ παντρευτῆ παίρνει τὴ γνώμη καὶ τὴ συγκατάθεση τῶν γονέων του.

2.—Παίρνει καὶ τὴ συγκατάθεση τῆς κόρης, ποὺ ἔχει κλίση σαυτὸν εἴτε ἀπ' εὐθείας εἴτε ἐμμέσως.

3.—Ἐτσι ὁ γάμος φέρνει τὸ κῦρος τῆς συγκαταθέσεως τῶν γονέων καὶ στηρίζεται στὴν ἀγάπη.

4.—Τὴ ἐκλογή τοῦ νέου καὶ τῆς νεάνιδος εἶναι συνήθως καὶ τῶν γονέων.

5.—Οἱ ἄνδρες νυμφεύονται ἀπὸ τὸ εἰκοστὸν πέμπτον ἕως τὸ τριακοστὸν, πέραν τοῦ ὁποίου θεωροῦνται ὡς *γεροντοπαλλίκαρα*. Τὸ ἴδιο μπορεῖ νὰ πῆς καὶ γιὰ τὰ κορίτσια, ποὺ πέρα ἀπὸ τὰ εἴκοσι δύσκολα πατρεύονται.

6.—Ἄμα γίνουιν οἱ ἀρραβῶνες ὁ νεόνυμφος στέλνει φλουριά *χουσα* ἢ ἀγουρα νομίσματα τὶς *ποῦμπλις* (προτομὴ Τσάρου Ἀλεξάνδρου) καὶ τὶς *κρεμά* ἢ *νύφη* ἀπὸ τὸ *λαιμό*.

Αὐτὸ εἶναι τὸ «*πρώτου κέρασμα*» (πρῶτος ἀρραβῶνας) καὶ θεωρεῖται ἡ πάροδος τῆς μελλούσης εὐτυχίας καὶ τὸ προανάκρουσμα γλυκειᾶς συμφωνίας. Ὑστερ' ἀπὸ μερικὲς ἡμέρες γίνονται ἐπισημῶς οἱ ἀρραβῶνες «*ἡ μεγάλ' ἀρραβῶνα*». Γιὰ νὰ γίνουιν οἱ ἐπίσημοι αὐτοὶ ἀρραβῶνες ὁ μνηστήρας πηγαίνει μὲ τοὺς γονεῖς του καὶ τοὺς προσκαλεσμένους ἐπίσημα στὸ σπίτι τῆς κόρης, ὅπου βρίσκουιν τοὺς συγγενεῖς τῆς. Μόλις φανοῦιν τοὺς ὑποδέχονται *τιμῶνας* τὸ *γαμπρό*, ὡς λένε.

Ἀμέσως παρουσιάζεται ἡ *νύφη* καὶ ἀρχίζει φιλώντας τὰ χέρια ὄλων ποὺ ἦρθαν μαζί μὲ τὸ *γαμπρό*. Αὐτὸ εἶναι τὸ *χειρονόγημα*. Τότε τῆς προσφέρουιν δῶρα λογῆς λογῶ. Οἱ φίλοι τοῦ *γαμπροῦ* ἀγουρα νομίσματα, οἱ δὲ συγγενεῖς *χουσα* νομίσματα καὶ πολύτιμα στολίδια.

Ὑστερα ἀρχίζουν τὰ *κεράσματα* καὶ ἡ διασκέδαση κιὸ *χορὸς* ὅλη τὴ νύχτα *τάστεϊα* καὶ οἱ *χαριεντισμοί*.

7.—Τὴν ἄλλη μέρα στέλνουιν τὰ δῶρα τῆς *νύφης* στὸ *γαμπρό*, καὶ τοῦ *γαμπροῦ* σαυτήν. Ἡ *νύφη* στέλνει δυὸ *μαντήλια* (τσεβρέδες) *κεντημένα* στὶς γωνίες μὲ *χουσα* χρώματα. Στὸ καθένα ἀπ' αὐτὰ βάζουιν ἓνα φλουρί, ποὺ τοῦ τὸ δωρίζουιν οἱ συγγενεῖς τῆς *νύφης*. Ἀκόμα καὶ μιὰ *πῆττα* ἀρωματισμένη καὶ *γλυκειά*, τὸ *μπακλαβᾶ* καὶ μερικὰ *μαντήλια* δουλεμένα καὶ προωρισμένα γιὰ τὸ *σῶ* τοῦ *γαμπροῦ*. Τοῦ *γαμπροῦ* τὰ δῶρα εἶναι τὰ ἴδια μὲ τ' Ἀδριανουπολίτικα ἔξδν ἀπὸ δέκα ἄλλα φλουριά, *στιαρίδες* καὶ *στραγάλια* καὶ *κουφέτα* ὀχτὸ-δέκα ὀκ.

1) Οἱ κάτοικοι τοῦ ὉρτάκιοΪ μετηγάστευον στὴν Ἑλλάδα. Ὁ τόπος περιήλθε στὰ χέρια τῶν Βουλγάρων.

8.—Καὶ ἡ προῖκα εἶναι σπουδαῖο πρᾶγμα γιὰ νὰ γίνη ὁ γάμος. Τὴν παραμονὴ τῶν ἀρραβῶνων γράφεται αὐτὴ ἀπὸ τοὺς ἐπιτρόπους τῆς ἐκκλησίας καὶ μετὰ τὴν προεδρείαν τοῦ ἱερέως. Οἱ ἀρραβωνιασμένοι κάθονται ἔτσι ἓνα χρόνον, ἄλλοι δυό, ἐνίοτε δὲ καὶ τέσσαρα.

9.—Ἡ πεθερὰ σὲ κάθε ἐπίσκεψι στὴ νύφη, πρέπει νὰ προσφέρει κάτι σαυτὴν, ὅταν πλησιάζη νὰ τῆς φιλήσῃ τὸ χέρι.

10.—Ὅταν ἡ νύφη μεταλαμβάνει στὴν ἐκκλησία, ἡ πεθερὰ περιμένει τὴ νύφη τῆς στὸ νύθηκα τῆς ἐκκλησίας καὶ μετὰ τὴ λειτουργία τῆς δίνει *τσουρέκια, κουλούρια καὶ ἀργυρῆ ταμπακέρα* μετὰ τὸ φλουρί.

11.—Ὁ γάμος βασιᾶ ἀπὸ τὴν Τετάρτη τῆς πρώτης ἐβδομάδος ἕως τὴν Τετάρτη τῆς ἄλλης.

12.—Τὴν προῖκα τὴν ἐκθέτουν τὴν Παρασκευὴν, γιὰ νὰ τὴν ἐλέγξουν οἱ ἐπισκέπτες, μπροστὰ δὲ ἀπὸ μιὰ ἡμέρα πηγαίνει ὁ γαμπρὸς μαζὶ μετὰ πολλοὺς φίλους καὶ σπιτικούς στὸ σπίτι τῆς νύφης καὶ παρατηρεῖ τὴν προῖκα, ποὺ ἴστερ' ἀπαυτὸ στέλνεται μιὰ μέρα μπροστὰ ἀπὸ τὸ γάμο στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ. Αὐτὸ τὸ λένε «*κόφιμον τῆς προίκας, ἔκουσαν τὴν προῖκα*».

13.—Τὴν Κυριακὴ ἴστερ' ἀπὸ τὴ θεία λειτουργία, ὁ γαμπρὸς μετὰ τοὺς προσκαλεσμένους, ποὺ ἄλλοτε ἦταν ὑπόχρεοι νὰ φέρουν μιὰ φιάλη ἀπὸ ἐκλεκτὸ κρασί, γιὰ νὰ τὴν προσφέρουν στοὺς νεόνυμφους, πηγαίνουν στὸ σπίτι τῆς νύφης, τραγουδώντας καὶ μετὰ τὰ *παιγνίδια*—*τσαλγκιὰ*—μαζὶ μετὰ τὴν προῖκα. Ὅλοι—ἔξδὸν ἀπὸ τὴν προῖκα ποὺ πάει ἴσια στοῦ γαμπροῦ—*τραβοῦν* στὴν ἐκκλησιὰ, ὅπου γίνεται τὸ στεφάνωμα.

14.—Μετὰ τὰ στεφάνωματα μαζεύουν οἱ νεόνυμφοι ἀρκετὰ λεπτὰ ἀπ' ὅσους ἔρχονται νὰ τοὺς στεφανοχαιρετήσουν.

15.—Στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ τὸ τραπέζι δέχεται τοὺς καλεσμένους—στενοὺς συγγενεῖς. Οἱ ἄλλοι παίρνοντας τὰ κουφέτα τοὺς φεύγουν δίνοντες εὐχές. Ὅλη τὴ νύχτα τότε διασκεδάζουν. Καὶ τὴν ἄλλη μέρα γίνεται τὸ ἴδιον. Αὐτὸ τὸ δεῖπνο τὸ λένε «*βικογομιές*».

16.—Σὲ λίγες μέρες ἀρχίζουν οἱ συγγενεῖς καὶ καλοῦν τοὺς νεόνυμφους σὲ τραπέζια.

Πολύδ. Παπαχριστοδοῦλου
(καθ' ἑπαγόρευση Ἰ. Ζούτα ἐτῶν 611)

ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ ΘΡΑΚΗΣ

(Ἐκ τοῦ Λεξικογραφικοῦ Ἀρχείου Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν)

Α'. Ἀδριανουπόλεως

1. Ἡ χηναροῦ

Ἐναν γῆρὸ εἶταν ἕνας πρκατευτῆς ποὺ εἶχε μιὰ θυγατέρα ἔμουρφη. Αὐτὴ κάθουνταν στοὺ παραθῶρ κὶ κιντοῦσι. Κάθι μέρη ἔρχουνταν ἕνα πουλι στοὺ παραθῶρ κὶ ἔλιγι.—«Κόρη μου, τί κιντᾶς, τί πουλιμᾶς, πιθαμένουν ἄντρα θὰ πάρς». Τοῦ κορίτσι ὄσου ἄκου αὐτὰ τὰ λόγια δὲν μποροῦσι νὰ ἤσυχᾶς. Μιὰ μέρη λέει τοὺν πατέρα τς.—«Ἰγῶ, πατέρα, δὲ θὰ μπουρέσου νὰ ζήσου ἰδῶ, γιατί αὐτὸ τοῦ πουλι μὶ λέει αὐτὰ τὰ λόγια. Θέλου νὰ μι φικιάς ἕνα κάτ' ροῦχα σιδηρένια κὶ θὰ πάρου τὰ μάτια μ' νὰ πάου ὅπου εἶνι τύχη μ'». Τότε ὁ πατέρας τῆ κοριτσιοῦ ἔγδι παράγδη δὲ θὰ μπουρέσ' νὰ κάμ' τίπουτα, παράγγειλι ἕνα κάτ' ροῦχα κὶ τὰ ἔδουσε τῆ θυγατέρα τ'. Τὴν ἔδουσε κὶ ἕνα δισάκ' φλουργιὰ κὶ τὴν εἶπι: «Ἄντι κορίτσι μ', πήγηνε ὅπου σὶ φουτίσ' ὁ Θεός».

Τότε τοῦ κουρίτσ' φόρησε τὰ σιδηρένια τ' τὰ ροῦχα, πήρι στοὺ νόμου τ' κὶ τοῦ δισάκι τ', πήρι κὶ μιὰ σιδερένια τ' κὶ πατιρίτσα ἄρχιφι νὰ πακίν'. Πάει, πάει, πάει, πουλὺ μακρὰ ὄσου που βράδυασι. Τότε εἶγδι ἕνα μεγάλου παλάτι κὶ θέλσι νὰ σείβει μέσα. Ὁξου στὴν πόρτα κάθουνταν μιὰ χηναροῦ, ποὺ δουσκοῦσε χῆνις. Τοῦ κουρίτσ' τὴν γλέπ' κὶ λέει: — «Νὰ σειθῶ μέσα σ' αὐτὸ τοῦ παλάτ'». Ἡ χηναροῦ λέει: «Σέβη, ἄμα ὅ,τι ἔχς ἀπαναχτιὸ σ' πρέπ' νὰ τ' ἀφίξς, γιατί ἰδῶ δὲν κάμ κανένας νὰ πάει μὲ τὰ σιδηρένια τ' τὰ ροῦχα κὶ μὶ τίς παράδεις τ'». Τοῦ κουρίτσ' τότε γιὰ νὰ σειδεῖ μέσα στοὺ παλάτ' ἔβγανε τὰ ροῦχα τ' τὰ σιδηρένια, ἄφρι κὶ τίς παράδες τ' κὶ τὴν πατιρίτσα τ' κὶ σέβει μέσα στοὺ παλάτ. Ἀρχιφι νὰ πουρπατάει μέσα στὶς οὐντάδεις κὶ νὰ κοιτάζ' ὄλις ποὺ εἶταν στρουμένις μὶ μιταξένια στρουσιδία. Σαράντα οὐντάδεις γύρσι κὶ ὄλις εἶταν στρουμένις μὶ κείνα τὰ καλὰ τὰ στρουσιδία. Κανέναν ἄνθρουπου δὲν ἤυρι. Στοὺν ὄστιρνὸ τοὺν οὐντὰ γλέπ ἕναν ἄνθρουπου πλαγιασμένουν ποὺ κοιμοῦνταν ὕπνου θαθῶ. Πακίν κοντὰ κὶ τί νὰ δγῆ! Ἀπάν στοὺ πάπλουμα τ' γλέπ ἕνα χαρτί γραμμένου. Τοῦ παίρ τοῦ χαρτί κὶ δγιαβάζ'. «Ὅπχουα κὸρ' μὶ φυλάξ' σαράντα μέρις κὶ σαράντα νύχτις, χουρίς νὰ κοιμηθῆ, κείναν θὰ πάρω γυναίκα».

Τοῦ κουρίτσ' ἄμα δγιαβῆσαι αὐτὸ τοῦ χαρτί λέει μὶ τοῦ νου τ'.—«Αὐτὴ τυχ' εἶνι γιὰ μένα: Ἰγῶ θὰ φυλάξου σαράντα μέρις κὶ σαράντα νύχτες στοὺ μαξιλάρ' τοῦ βασιλιά ξυπνητή, κὶ ἄμα ξυπνήσ' ὁ βασιλιάς κὶ μὶ δγῆ θὰ μ' ἀρέσ' κὶ θὰ μὶ πάρ' γυναίκα».

ἕνα κάτ' ροῦχα—ἕνα κοστοῦμι, μιὰ φορεσιὰ, ἔγδη—παράγδη=εἶδε παραιδε, πατιρίτσα=ριβδί, σείβει=σεβαίνω=(ἐμβαίνω)=νὺ μπι, ἀπαναχτιὸ τ'=ἐπάνω του,

Ἄρχίζει τότε τοῦ κουρίτσου νὰ φυλάει κείνουν τὸν μισοσυπιθαμένουν βασιλιά. Φύλαξι μιὰ μέρα, φύλαξι δυὸ μέρις, φύλαξι τρεῖς μέρις, φύλαξι, φύλαξι, σαράντα μέρις κὶ κόμα λίγες ὥρες ἀπόμναν νὰ ξυπνήσῃ ὁ βασιλιάς. Νὰ τότε ἔρχιτι κείνῃ ἡ χηναροῦ κὶ γλέπῃ τοῦ κουρίτσου πού φύλαγι. Ἐπί τοῦ λέει ἡ χηναροῦ.—«Κουρίτσῃ μῃ, πῶς βραστὰς τόσουν κερὸ ἰδῶ ξυπνητή, δὲ νύσταξις τόσις μέρις ;» Τοῦ κουρίτσου λέει.—«Ἐὶ νὰ κάμου, χηναροῦ μῃ, κὶ γῶ θέλου νὰ κοιμηθῶ, ἀμὰ πάλι κοιτάζου νὰ πάρου ἄντρα τὸν βασιλιά.»—«Ἐ! ἂν θέλς κουρίτσῃ μῃ ἰγῶ φυλάου κάμποσῃ ὥρα κὶ ἰσὺ κοιμηθῆς ὡς που νὰ πάρς τὸν γύπνου σῃ.»—«Καλὰ λές, λέει τοῦ κουρίτσου, θὰ μὲ κάμς καλοῦν ἂν βραστὰξῃ ἰδῶ, κὶ γῶ νὰ κοιμηθῶ καμμιὰ ὥρα κὶ ὕτιρα νὰ μὲ ξυπνίςς.»—«Καλὸ, πουλὺ καλὸ, λέει ἡ χηναροῦ, ἰσὺ νὰ κοιμηθῆς κὶ γῶ σὲ φυλάου.»

Πλάγιασι λίγῃ τοῦ κουρίτσου νὰ κοιμηθῆ κὶ κάλλισι ἡ χηναροῦ νὰ φυλάει τὸν βασιλιά. Ὅσου πού βῆσι τοῦ κουρίτσου τοῦ καυμένου, τοῦ πῆρι γύπνου, κὶ δὲν μποροῦσε νὰ ξυπνήσῃ. Κοιμήθηκὶ, κοιμήθημὶ κἀνα δυὸ ὥρις κὶ ἡ χηναροῦ δὲν τῆν ξυπνοῦσι. Πέρασαν δυὸ τρεῖς ὥρις ξύπνησι βασιλιάς, κὶ γλέπῃ τῆν χηναροῦ ξυπνητή πού τὸν φυλάει κὶ τῆν λέει:—«Ἐ, σὺ μὲ φυλάξῃ ;»

—«Ἐγὼ γιὰ, λέει ἡ χηναροῦ, ἄλλους πχοιὸς θὰ σοὶ φυλάξῃ ;»

—«Ἐμ πχοιὰ εἶνι ἰκείνῃ πού κοιμάτι ἰκείνῃ ρουτάει βασιλιάς.»

—«Ἐνι ἡ χηναροῦ κὶ ἤρτι ἰδῶ κὶ κοιμάτι, ἤθελα νὰ τῆν δγιώξω ἀμὰ γιὰ νὰ μὴ σὶ ζαλίσου κὶ ξυπνήσς τῆν ἄφησα νὰ κοιμάτι.» Ἐπί τὴν θύμωσι οὐ βασιλιάς κὶ πρόσταξι νὰ τῆν ξυπήσουν κὶ νὰ τῆν πᾶν μὲς τοῦ κουμάσῃ νὰ φυλάξῃ τὶς χῆνις. Τοῦ καυμένου τοῦ κουρίτσου ὅσου νὰ νοιώσῃ πού θὰ τοῦ πᾶν μέσα στοῦ κουμάσῃ, κὶ τῶδουσαν μιὰ θέργα γιὰ νὰ φυλάει τὶς χῆνις. Δὲν ἤξαιρι τοῦ δυστυχισμένου τί σφάλμῃ ἔκαμι κὶ τοῦ ἔρριξαν σὲ κείνῃ τοῦ κουμάσῃ. Κατάλαβε ὁμως πῶς ὄλα αὐτὰ ἤγκαν ἐξ αἰτίας κείνης τῆς καταραμένης χηναροῦς, πού τῆν γέλασι κὶ τῆν ἄρσι νὰ κοιμάτι. Ὁ βασιλιάς πῆρε τότε γυναίκα τῆν χηναροῦ κὶ τῆν ἔκανε βασιλιάδινα. Πῶς τὰ ὑποφέρνι αὐτὰ τὰ βράσνα τοῦ καυμένου τοῦ κουρίτσου!

Πέρασε κάμποσους κηρὸς κὶ οὐ βασιλιάς θέλσι νὰ πάει στὴν ξινηχιὰ. Δὲν ξέρουν καλὰ γιὰ τῆν Φραγκιὰ θὰ πῆγηε γιὰ στὴν Ἰγγλιτέρα. Ἐπί οὐ βασιλιάς φώναξι ὄλις τὶς δοῦλοι τῃ κὶ τὶς ρώτησι ἀπὸ ἕναν ἕναν μὲ τῆν ἀράδα τί θέλει νὰ τὶς φέρει ἀπὸ τὰ ταξείδῃ.

Ἐπὶ οὐ δοῦλῃ κὶ ὄλις οὐ δοῦλες τὸν παράγγειλαν ἀπὸ μιὰ καλὴ παργυειλιά. Ἐρτι κὶ ἡ ἀράδα τῆς χηναροῦς κὶ τῆν ρωτάει οὐ βασιλιάς τί θέλῃ νὰ τῆν φέρῃ ἀπὸ τὰ ξένα. Ἐπί λέει ἡ χηναροῦ.—«Βασιλέα μῃ πολυχρονεμένε, ἔλῃ οὐ δοῦλῃ κὶ ὄλις οὐ δοῦλις οὐ παράγγειλαν νὰ τὶς φέρς κανένα πρᾶμα, κὶ γῶ θὰ σοὶ παρακαλέσου νὰ μὲ φέρς τρία πρᾶματα.

Ἐπί οὐ βασιλιάς λέει:—«Ἐλέγε κουρίτσῃ μου ὅ,τι θέλς κὶ θὰ σῃ τὰ φέ-

ὅσου πού βῆσι=μόλις πλάγιασε, κουμάσῃ (τὸ)=τὸ κοτέτσι, ξινηχιὰ=ξενιτειὰ.

ρου. Μὴ φρουδᾶσι κὶ τρία πράματα ἄν γυρέψς κὶ δεκατρία πάλι θὰ σ' τὰ φέρου». Τοῦ κουρίτο³ τότε λέει: — «Θέλου βασιλιά μ', νὰ μὶ φέρς³ ἀπ' τὴν ξινητριά ἕνα μαχαῖρ³ τῆς σφαῆς, ἕνα σκοινί τῆς κριμάθρας, κὶ μιὰ πέτρα τῆς ὑπομουνῆς.» — «Καλὰ εἶπι ὁ βασιλιάς, ὅσα γύριψις θὰ σ' τὰ φέρου.

Πάει τότε βασιλιάς στὴν ξινητριά κὶ ἀρχίζει νὰ ψουνίζ³ ὅλις τὶς παραγγειλιές. Φούνσι κὶ τὰ ψουνίσματα τῆς χηναροῦς κὶ ὅταν πάει στοῦ παλάτι τ' τὰ μοίρασι ὅλα ἀπὸ ἕναν ἕνα. Ἦρτι κὶ ἡ ἀράδα τῆς χηναροῦς κὶ τὴν δὶν κὶ κείναν τὰ πράματα, ποῦ ζήτηξε. Τὰ πῆρι τότε ἡ χηναροῦ αὐτὰ κὶ πάει μέσ³ τοῦ κουμάσι τ³ κὶ κάθησι.

Τοῦ θράδ ἅμα πέρασι ὦρα κὶ κοιμήθηκαν ὅλ' στίς οὐντάδεις, ἡ χηναροῦ κάθισι στοῦ κουμάσι τς, ἀναψι τοῦ κηρί τς, ἔβγανι τὰ πράματα ποῦ τὴν ἴφιρι βασιλιάς κὶ ἀρχισι νὰ συλλογιέτι. Βασιλιάς ἐγγῆκε τὰ μεσάνυχτα κὶ κοιτάζ³ ὅλις οἱ οὐντάδες ποῦ εἶνι σκουτεινές κὶ μόν τῆς χηναροῦς τοῦ κουμάσ³ ἐφιγι. Παιὶν ἀπὸ γάλια-γάλια κὶ κοιτάζ ἀπὸ τὴν τρυπούδα. Τὶ νὰ δγῆ! Ἡ χηναροῦ μιὰ δγάζ³ τοῦ σκοινί, τοῦ κάμ³ μιὰ θηλειά στοῦ λαιμό τς κὶ λέει: — «Ἄχ, σκοινί τῆς κριμάθρας, τί εἶνι αὐτὰ ποῦ τραβῶ; Καλλίτερα νὰ μὶ κριμάσεις κὶ νὰ γλυτώσω». Ὑστερα κοιτάξι τὴν πέτρα τῆς ὑπομουνῆς κὶ ἔλιγι: — «Σὺ, πέτρα τῆς ὑπομουνῆς θάστα μι». Κατόπ³ ἔβγανι τοῦ μαχαῖρ τῆς σφαῆς κὶ ἤθιλι νὰ σφαχτῆ κὶ ἔλιγι: — «Μαχिरάκι τῆς σφαῆς, σφάξι: μι νὰ γλυτώσω». Κὶ πάλι ἔγλιπι τὴν πέτρα τῆς ὑπομουνῆς κὶ ἔλιγι: — «Σὺ, πέτρα τῆς ὑπομουνῆς, θάστα μι».

Ὅλου αὐτὰ ἔκαμνι τοῦ κουρίτο³ ἐκείνου, ποῦ εἶταν χουρίς τὴν θέλησή τ' χηναροῦ κὶ κανένας δὲν τὰ ἤξευρε. Μόν βασιλιάς τὰ ἔμαθι. Τὴν ἄλλη βραδιά παιὶν πάλι βασιλιάς κὶ κοιτάζ³ ἀπ' τὴν τρυπούδα, τί κάμ³ νὰ δγιοῦμι τοῦ κουρίτο³. Αὐτὸ πάλι τὰ ἴδια ἔκαμνι κὶ θαροῦσι κανένας ποῦ δὲν τοῦ κοιτάζ³. Τότε εὐτὺς βασιλιάς ἀνοίει τὴν πόρτα τοῦ κουμασιοῦ κὶ φανιρώνιτι εἰς τὴν χηναροῦ κὶ τὴν λέει: — «Τὶ εἶνι αὐτὰ ποῦ κάμς ἰσὺ ἰδῶ;» Τοῦ κουρίτο³ ἅμα εἶδγε τὸν βασιλιά τρόμαξι κὶ δὲν ἤξευρι τί νὰ πῆ. Τότε σηκώθηκε κὶ προσκύνησι τὸν βασιλέα κὶ τὸν λέει: — «Βασιλέα μ' πουλυχρομεμένη, ἀποῦ σένα ψέμματα δὲ γίνουντι, θὰ σὶ πῶ τὴν ἀλήθεια, μὰ σὶ παρακαλῶ νὰ μὴ σὶ κκοφανῆ διόλου ἄν πῶ κὶ κανέναν πιερὸ λόου. Ἰγῶ ἤμαν κέρ³ ἔνανοῦ ἀρχοντα κὶ κάθουμαν στοῦ παραθύρ³ κὶ κιντοῦσα κὶ ἰκεῖ ποῦ κιντοῦσα κάθε μέρα ἔρχουνταν στοῦ παραθύρ ἕνα πουλι κὶ μὶ ἔλιγε; «Ἄχ κουριτσάκι μ', τί κιντάς, τί πολιμάς; πιθκμένουν ἄντρα θὰ πάρς». Τότε ἰγῶ δὲν τὰ φτιούρου αὐτὰ τὰ λόγια κὶ γύριψα ἀπ' τὸν πατέρα μ' ἕνα κἀτ³ σιδηρένια φουρέματα κὶ πῆρα τὰ μάτια μ' κὶ ἤρτα ἰδῶ σ' αὐτὸ τοῦ παλάτι. Γύρσα τότες ὅλις τὶς οὐντάδεις τοῦ παλατιοῦ κὶ στα ὕστερὰ ἔφτασα κὶ στοὺν οὐντὰ στέν δικὸ σ'. Ὅταν εἶδγα κεῖν³ τοῦ γράμμα ἀπάν στοῦ πάπλουμά σ', ἀπουράσισα κὶ κάθισα

κι σὶ φύλαξα τριαντανιὰ μέρις χουρὶς νὰ κοιμηθῶ κι νὰ σφαλίσου μάτι. Στὰ ὕστερον ἦρτι ἡ χηναροῦ, μὶ εἶδε ἰκεὶ κι μὶ γέλασε κι μὶ εἶπει πού θὰ μὶ ξυπνήσῃ κι μὶ ἄφοι κι κοιμήθηκα παραπάν' ἀπὸ τὴν ὥρα, κι ἅμα ξύπνησις σὶ ψιμμάτσι κι σὺ μὶ ἔδγισουξίς νὰ βουσκῶ τίς χῆνις κι πῆρις κείνα γυναῖκα. Τώρα βασίλέα μ', δὲν ἔχου ἄλλου τίποτα νὰ κάμου κι θέλου μιὰ ὥρα προυτίτερα νὰ πεθάνου κι νὰ γλυτώσου ἀπ' τὰ δάσανα».

Ἄμα ἄξι αὐτὰ τὰ λόγια βασιλιάς θύμουσι μὶ τὴ γυναῖκα τ' τὴν χηναροῦ κι ηὐτὸς πῆρε κείνου τοῦ κημεμένου τοῦ κουρίτσ' κι τοῦ πακίν στίς οὐντάδης τ' κι τὴν ἄλλ' τὴ μέρα τοῦ κάμ' νύμ' κι τοῦ παίρ γυναῖκα κι τῶκαμι βασιλιάδινα κι τὴν πρώτ' τὴν γυναῖκα τ' τὴν χηναροῦ τὴν ἔκαμε πάλι χηναροῦ.

Πέρασαν ἓνα δυὸ χρόνια κι αὐτὴ ἡ βασιλιάδινα ἔκαμ' δυὸ πηδιὰ πού εἶταν ἔμουρφα σὰν ἀγγιλούδια. Ὅταν αὐτὰ καμπόσου ξετινάχταν θέλει ἡ βασίλισσα νὰ τὰ πάει στοῦ λουτρό. Φώναξι τότε ὄλις τίς δουλὲς κι τίς πῆρι στοῦ λουτρό. Πῆρι κι τὴν χηναροῦ.

Πᾶν στοῦ λουτρό κι ἄρχισαν νὰ λούνουντι. Ἔβαναν μιὰ ἀπ' τίς σαπούνζε κι ἅμα λούθησαν κι ἔλουσαν κι τὴν βασίλισσα κι τὰ παιδιὰ τᾶβγαναν κι πᾶν στοῦ παλάτι. Ἀπόμκαν μόν' μέσα στοῦ λουτρό ἡ βασίλισσα κι ἡ χηναροῦ κι πῆρι ἡ χηναροῦ νὰ λούσ' τὴν βασίλισσα. Ἰκεὶ πού τὴν ἔλουσι κι τὴν ἔδαζι σαπούν, παίρ μιὰ καρφίτσια κι τὴν τοιμπάει στὴν κορφή τς κι εὐτὸς ἡ βασίλισσα ἦγκι ἓνα πουλι κι πέταξι. Τότε ἡ χηναροῦ βγήκε μονάχ' ἀπ' τοῦ λουτρό πῆρι τὰ ρούχα τῆς βασιλιάδινας, τὰ φόρισι κι πάει στοῦ παλάτ'. Πάει στοῦ βασιλιά τὸν οὐντὰ κι κάθησι σὰν καλὴ νοικοκυρὰ κι κανένας δὲν τὴν ρώτηρι τίποτα· αὐτὴ ἤξυρι μάγισ κι κατάφιρι νὰ κάμ' τοῦ σχῆμα τς σὰν τῆς βασιλιάδινας. Μὲν κείν τοῦ πουλι κάθε μέρα ἔρχουνταν προυτ' στοῦν παχιζέ, καθουνταν σὶ ἓνα δέντρο κι χουράτησε μὶ τοῦν μπαχτισουδάν.

—Τὶ κάμ' βασιλιάς;—Κοιμάτι.—Γλυκὰ γλυκὰ νὰ κοιμάτι.

—Τὶ κύνου τὰ βασιλόπουλα;—Κοιμοῦντι.—Γλυκὰ γλυκὰ νὰ κοιμοῦντι.

—Τὶ καμ' βασιλιάδινα;—Κοιμάτι.—Νὰ κοιμάται τὸν ἀξύπνητο.

Κι ἅμα ἔλιγι αὐτὰ φρρρρ! ἀπιτοῦσι κι τοῦ δέντρο κείνου πού εἶχε πκτήσ' ξεραίνουνταν. Αὐτὸ γίνουνταν κάθε πουρνὸ κι σὲ ἅσα δέντρα πάτησι ὄλα ξεράθηκκαν. Μιὰ μέρα πακίν βασιλιάς στέν μπαχτσὲ νὰ δγῆ; Γλέπ' πιρσὰ δέντρα πού ξεράθηκκαν. Φουνάζ' τὸν μπαχτισουδάν τ' κι τοῦν ρουτάει μὶ θυμὸς:—«Τὶ τὰ ἔκαμς αὐτὰ τὰ δέντρα κι τὰ ξέρανις;»

—«Βασιλέα μ' πολυχρονημέν, λέει μπαχτισουδάνς, σὶ σένα ψέμματα δὲν ἔνουντι. Κάθε πουρνὸ ἔρχιτι ἓνα πουλι καὶ μὶ ρωτάει γιὰ σένα, γιὰ τὰ βασιλόπουλα κι γιὰ τὴν βασιλιάδινα κι ἅμα τοῦ πῶ πού κοιμάστι, γιὰ σᾶ; λέει: «νὰ κοιμάστι γλυκὰ γλυκὰ,» μόν' γιὰ τὴν βασιλιάδινα λέει «νὰ κοιμάται τὸν

ψιμμάτσι = σέγῆλασε λέγοντας ψέμματα, ξετινάχταν = μεγάλωσαν, χουράτευε = μιλοῦσε, μπαχτισουδάν = τὸν κηπουρὸ, πιρσὰ (περισσὺ) = πολλὰ, ἔνουντι = γίνονται.

ἀξόπνητο». Ὑστερα ἀπιτάει κί τού δέντρου ἀρχεῦει νά ξηραίνητι ἀπού γάλια γάλια. Ὅλα αὐτά τά δέντρα ξηράθηκαν μέ τέτχιου τρόπου».

Τότι ὁ βασιλιάς εἶπι τὸν μπαχτζουβάν: «Αὐτὸ τοῦ πουλί νά μί τοῦ πχιάσεις, κί ἄν δέ, θά σί πάρου τοῦ κιοφάλι σ'». Τότι καημένους μπαχτζιούβάνς ἀρχιψι νά συλλουγιέτι τί νά κάμ' γιά νά πχιάσ' τοῦ πουλί. Πάει πῆρι ἓνα βουτοῖ κατράν κί πάει πσάλειψι ὄλα τά δέντρα γιά νά πιαστῆ τοῦ πουλί. Τὴν ἄλλη μέρα ἔρχιτι τοῦ πουλί κί πατάει σ' ἓνα δέντρου κί ἀρχιψι πάλι νά ρουτάει τά ἴδγια. Μπαχτζιουβάνς ἀποκρίθκι σ' ὄλα κί ἄμα ἔκαμι τοῦ πουλί νά πιτάξ' ἀκόλσαν τά πουδάργια τ' κί δέν μποροῦσι νά πιτάξ'. Τότι οὐ μπαχτζιουβάνς ἔβανι μιὰ σκάλα κί ἔπχιασ' τὸ πουλί κί τοῦ πάει τὸν βασιλέα. Τότι βασιλιάς παράγγειλε κί ἔκαμν ἓνα χρυσὸ κουμάσ' κί τοῦ ἔβαναν μέσα κί τοῦ εἶχαν ὄξου στῆ σάλα γιά νά κελαηδεῖ. Κάθι μέρα, ὅταν σηκώνουνταν οὐ βασιλιάς κί ἔβγιγι ὄξου, τοῦ πουλί ἔσκυφτι, τὸν ἔκαμνι σχῆμα κί τὸν προσκυνοῦσι. Κατόπ' ἔβγιγαν τά βασιλόπουλα κί κείνα τά προσκυνοῦσι. Μόν ὅταν ἔβγιγι ἡ βασιλιάδινα τοῦ πουλί γυρνοῦσι τὴν οὐρά τ' κί δέν τὴν προσκυνοῦσι, μόν' γκούρλουρι τά μάτχια τ' κί θύμουνι.

Ὅσου ἔγλιπι αὐτὰ ἡ βασιλιάδινα θά ἔσκανι ἀπ' τοῦ θυμὸ τς κί ἤθιλι νά τοῦ χαντακώσ' τοῦ πουλί, μὰ φοβοῦνταν ἀπ' τὸν βασιλιά, γιὰτί κείνους πουλὸ τ' ἀγαποῦσι. Τότι ἡ βασιλιάδινα τί κάμ; Ἐκαμ' πῶς ἀρρώχτσι κί ἐπισι στοῦ στρώμα. Φώναξαν τὸν γιατροῦ, νά τὴν δώσ' γιατρικὰ νά γιάν'. Ἡ βασιλιάδινα μί τρόπου τὸν λέει τὸν γιατροῦν. —«Ἐχου ἓνα σινίκ' φλουργιά γιά σένα ἄν μπουρέσεις κείνου τοῦ κατραμένου τοῦ πουλί νά πῆς νά τοῦ κόψουν κί νά βράσουν τὴν καρδιά τ' νά μί τὴν δώσουν νά τῆ φάου».

Οὐ γιατροῦς βγήκε ὄξου κί λέει τὸν βασιλιά. —«Βασιλέα μ' πολυχρονεμένη, ἡ βασιλιάδινα εἶνι πουλὸ ἄσχημα, ἄν δέν τὴν δόστι νά πχῆ τοῦ ζουμι ἐνανοῦ πουλιού που ἔχτι μέσα στοῦ κουμάσ', θά πεθάν'». Ἀμα ἄξι αὐτὰ οὐ βασιλιάς παράγγειλε κί ἔκουψαν τοῦ πουλί κί ἔβρασαν τὴν καρδιά τ' κί τὴν ἔδουσαν νά πχῆ ἡ βασιλιάδινα. Τότι ἀπού γάλια γάλια ἔγκι καλὰ κί γιάνκι.

Τοῦ πουλιού κείνου τὰ πούπουλα ἀφοῦ τὰ μάδσαν, τὰ ἔρριξαν στὸ μπουκλούκ' κί ὕστρια: ἀπού κάμπουσουν κηρὸ φύτρουσεν ἀπὸ ἱκεῖ ἓνα κυπαρίσ' ἀψηλό. Κείνου τοῦ κυπαρίσ' κάθε πουρνὸ ἄμα ἔβγιγι βασιλιάς στοῦ παράθυρου ἔσκυφτι κί τὸν προσκυνοῦσι. Κατόπ' ἄμα ἔβγιγαν τά βασιλόπουλα κί κείνα τά προσκυνοῦσι κί λιγοῦσε ὡς κάτ' τὴν κουρφή τ'. Μόν ὅταν ἔβγιγι ἡ βασιλιάδινα δέν προσκυνοῦσι κί γύρτζι ἀνάπουδα τὴν κουρφή τ'.

Τότι θύμουνι ἡ βασιλιάδινα κί ἤθιλι νά χαντακώσ' κείνου τοῦ δέντρου. Ἐκαμι πάλι που εἶνι ἀρρωστη κί τὰ ταίριασι μί τὸν γιατροῦ γιά νά χαντακώσουν τοῦ δέντρου. Βγίν' οὐ γιατροῦς ὄξου κί λέει τὸν βασιλιά: —«Ἄ δέν

γκούρλουρι=ἀνοίγε τὰ μάτια μεγάλα, χαντακώσ'=νά τὸ ἐξαφανίσει, σινίκ'=σινιάκιο που μετροῦσαν τὸ στάρι, ἐνανοῦ=ἐνοῦ, ἔγκι=ἔγιγι, μπουκλούκ'=σκουπίδια.

κόψι κείνου τοῦ κυπαρίσσ' κι νά θράσσι τὴν ρίζα τ' νά πηῆ βασιλιάδινα θά πιθάν'».

Ἄμα ἄξι αὐτὰ οὐ βασιλιάς παράγγειλι νά κόψουν τοῦ κυπαρίσσ' κι νά θράσσουν τὴ ρίζα τ' νά τὴν δώσουν τὴν βασιλιάδινα νά πηῆ. Ἄφου ἤπχι κείνου τοῦ ζουμί, ἔκαμι ἀπὸ γάλια γάλια πὸ γιαιτρεύκι κι γιάνκι, γιαιτὶ ἴγχι τοῦ κέφ' τς. Τοῦ κυπαρισσοῦ τὰ ξύλα τὰ ἔκουψαν κι ἄρχιψαν νά τὰ καίν' στοῦ μαγειρειό. Ἰκεῖ κουντὰ στοῦ παλάτ' εἶχι τοῦ σπιτάκι τς μιὰ φτωχὴ γριά, κι μιὰ μέρα πάει στοῦ παλάτ' κι γύρψι κάνα δυὸ ξυλάκια νά τὴν δώσουν, γιαιτὶ εἶχ' πλύσ' κι δὲν εἶχι τίπουτα νά κάψ'.

Πάει στοῦ σπít' ἢ καὺμέν' ἢ μπάμπου κι ἔκαψι ἓνα ξύλου κι καμπόσα τσακνούδια κι ἔκαμι τὴν πλύση τς. Τοῦ ἄλλου τοῦ ἔκρυψε γιὰ τὴν ἄλλ' τὴν πλύσ'. Τοῦ δάν' οὐπίσου στὴν πόρτα κι τ' ἀστόχησι ἴκεῖ. Βγῆκι τὴν ἄλλ' τὴν ἡμέρα ἢ γριά νά πάει νά ζητήξ'. Τότι ἀπὸ κείνου τοῦ ξύλου βγῆκε ἓνα κουρίτσο' κι ἄρχιψι νά σκουπίξ' κι νά παστρεύ' τῆς γριάς τοῦ σπít'. Κατόπ' ἔπλνε τὰ πινάκια, μαέριψι φαῖ, ἔβανε τὸ τραπέζ' κι κρύφκι πάλι μέσα στοῦ ξύλου.

Τοῦ θράδ' ὅταν ἤρτε ἢ γριά στοῦ σπítι τς κι εἶδγε ὅλα αὐτὰ θάμαξι κι δὲν ἤξευρε πχοῖς τὰ ἔκαμι ὅλα αὐτά. Τὴν ἄλλ' τὴν ἡμέρα πάλι τὰ ἴδια ἴγκαν κι κάθι μέρα ἢ γριά θάμαξι. Μιὰ μέρα κάθισι μέσα στοῦ σπítι γιὰ νά δγῆ πχοῖς τὰ κάμ' αὐτά. Κρύφκι μέσα στοῦ μπουχουρι κι' ἐκεῖ πὸ σκούπιξι τοῦ κουρίτσο' θγαίν' ἢ γριά κι' ἄρχιψι νά κυνηγάει τοῦ κουρίτσο'. Κείνου τοῦ καημένου, ἄμα τὴν εἶδγι, πλιάλιξι νά σειθῆ μέσα στοῦ ξύλου, μὰ ἢ γριά τὴν ἔπχιασι ἀπ τὴν φούστα τς κι δὲν τὴν ἄφρι νά κρυβηθῆ.

Ἄπὸ τότε τοῦ κουρίτσο' ἀπόμνι στοῦ σπít' τῆς γριάς κι εἶταν θυγατέρα τς κι ἔκαμνι ὅλις τίς δουλιές τοῦ σπιτιοῦ.

Πέρασαν καμπόσις μέρις κι παρακάλο' τοῦ κουρίτσο' τὴ γριά, νά πᾶ νά γυρέψ' ἀπ τοῦ βασιλικὸ παλάτ' ἓνα χτέν' γιὰ νά χτινιστῆ, γιαιτὶ τὰ μαλλιά τ' δὲν τὰ χτένοι τόσου κερὸ κι ἴγχι σὰ μπούφους. Πάει ἢ γριά στοῦ παλάτ' κι παρακάλοσι τὸν βασιλιά νά τὴν δώσ' ἓνα χτέν. Οὐ βασιλιάς τὴν ἔδουσι ἓνα καλὸ χτέν' κι κείν' τοῦ πάει τὴν παρακὸρη τς. Ἄμα χτινίσκι κείν' τοῦδουσι πάλι τὴν γριά κι' αὐτῆ τοῦ πάει στοὺν βασιλιά κι' αὐτὸς ἄμα εἶδγι μιὰ ξανθὴ τρίχα ρουτάει τὴ γριά ποιὸς χτινίσκει μ' αὐτὸ τοῦ χτέν.

— «Ἐχου, λέει, ἓνα κουρίτσο' πὸ μὲ μαειρεῦ', κι κείνου χτινίσκι.»

— «Ξαίρ' νά μαειρεῦ' καλὰ φαγιά αὐτὸ τοῦ κουρίτσοι σ',» ρουτάει βασιλιάς

— «Ναί, πολυχρονημένε μ', λέει ἢ γριά· ἄ θέλς οὐρίσι αὔριου βράδ' στοῦ σπítι μ' νά δγῆς τί καλὰ φαγιά πὸ κάμ' τοῦ κουρίτσο' μ'».

— «Πουλι καλὰ», εἶπι οὐ βασιλιάς.

Τὴν ἄλλ' τὴν ἡμέρα τοῦ κουρίτσο' ἄρχιψι νά μαειρεῦ' τὰ καλλίτερα φαητὰ κι τοῦ βράδ' τοῖμασι τοῦ τραπέζι κι βασιλιάς πῆρι τίς μεγαλουσιάνδρις, ἔτρου-

Ζητήξ' = ζητιανέφει, μπουχουρι = ντολιάπι, μεγαλουσιάνδρις = τοῖς μεγάλους.

γαν κι νουστιμεύκαν πουλύ. Μόν' τού κουρίτσ' δέν βγήκει μπρουστά στού βασιλιά κι κάθουνταν στού μαιριγιό. 'Ως τὰ υστερνά ἤρτι κι τού πιλάφ'. 'Ικεῖ πού ἔτρουι βασιλιάς δάγκασ' ἕνα πράμμα στού πιλάφ' κι τῶδγανι γιά νά δγγή τι εἶνι. Τότι τι νά δγγή! Γ'λέπ' τού βασιλικό τού δαχτυλίθ' πού τού ἔδουσι στούν ἀρραδώνα. Φουνάζ' τότε τού κουρίτσ', κάθισι κι τού ρουτάει ἀπού πού ἤυρι αὐτό τού δαχτυλίθ'. Τότι τού κουρίτσ' κάθισι κι εἶπει ἔλα τὰ πάθγια τ' ἔλα ἀπού ἕνα στούν βασιλιά.

Ἄμα τ' ἄξι αὐτὰ οὐ βασιλιάς παίρ' τού κουρίτσ' κι τού πααίν' στού παλάτ' κι φώναξι τήν πουνηρή τήν χηναρσὺ πού τήν εἶχι γυναῖκα, πρόσταξι νά φέρουν μπρουστά τ' κι τέσσιρα ἀλόγατα κι παράγγειλι νά τήν δέσουν καλὰ ἀπ' τὰ χέργια τς κι' ἀπ' τὰ πουδάργια τς. Ἄφου τήν ἔδγσαν χτύποσαν τ' ἀλόγατα ἀπό ἕνα καμσιόκι' κι τήν ἔκαμν τέσσιρα κουμάτγια.

Ἦστερα ἔκαμι βασιλιάς μιὰ μεγάλ' χαρά κι φώναξι πουλὺν κόσμου στή χαρά. Πήγα κι γῶ τότε ἰκεῖ κι σιργιάνισα καλὰ. Ἔφα, ἤπχια ἔσου θέλα. Στὰ υστερνά πήρα νά ἔρτου στού σπίτ', μ' ἔδουσαν ἕνα χαρτί σεκέργια νά σᾶς τὰ φέρου. Κεῖ πού ἔφερνα, βγήκε ἀπ' τήν κώχ' ἕνας σκύλους κιᾶρχισι γκάβ, γκάβ νά φουνάζ', τρώμαξα κι γῶ, ἔρριξα τὸ χαρτί! τὰ σεκέργια κι' ἤρτα μι ἄδεια χέργια.

2. Μοναχουγιὸς κι μυλωνᾶς

Ἐνας καλὸς πατέρας εἶχι ἕνα μόνε πηδι *κανακάροκου* κι ἤθιλι νά τού στείλ' στού μύλο νά ἀλέσ' ἀλευρι, μὰ ἐκεῖνο τὸ ρυάκι, ἔπου ὠνομάζονταν Ληφτοκαριά, εἶταν μυλωνάδες ἔλου σπανοι κι τού παράγγειλι μὲ *κιοσέ* μυλωνᾶ νά μὴ *κονουσιόσ'*. Φόρτσουσαν λοιπόν, τού *κατζιόλ* κι' ἄρχισι τὴ στράτα. Πάει στούν ἀπάν τὸν μύλου κι *κοιττάζ'* ὅτι ὁ μυλωνᾶς εἶνι *κιοσές*. Λοιπόν κατέδκεν εἰς τὸν κάτω μύλου μὰ κι' ἐκεῖ τὰ ἴδγια, ὁ μυλωνᾶς κι' ἐκεῖνος *κιοσές*. Λοιπὸν ἐγύρσε ἴσκι μὲ δέκα μύλους κι' ἔλοι ἦταν *κιοσεδέδς*, τέλος ἔκουφι τὸ *οὐμούτ'* κατέδκασι τού φουρτιό ἀπ' τού *γκατζιόλ* κι ἔκατσι μέσο τού μύλου κι' ἀλέσκι τὸ ἀλευρι. Ὁ *μοναχουγιὸς* ἐπείνασε καὶ γύρεψε ἀπὸ τὸν *μυλωνᾶ* νά τὸν φιλέψ', ἀμμά ὁ *μυλωνᾶς* θέλοντας γιά νά *γιαλάσ'* τού παιδί, τού εἶπει νά κάμ' μιὰ *μπουγάτσια* καὶ τὸ ἔστειλε νά πάρ' ἕνα *κμάρ'* νερό. Ὅσου νά ἔρτει ἔμως τὸ παιδί ἀπ' τού *νιαρό*, ὁ *μυλωνᾶς* ἐτοίμασι κι *κουσινίσι* τ' ἀλευρι γιά νά κάμουν *μπουγάτσια*. Ἐρριξαν λοιπὸν τὸ νερό στού *σκαφίδ'*, μὰ γιὰ τὸ νερό ἤρτε πολὺ, ἔρριξαν κι τ' ἄλλου τού ἀλευρ' τοῦ παιδιοῦ, κι τότε πάλι τὸ νερό ἤρτε λίγο κι ἔβανν κι' ἄλλου, κι' ἔτσ' μὲ τὰ *πουλά* λοιπὸν τέλιφι ἡ *μπουγάτσια* κι τού *ζύμουμα* κι τήν ἔβανν νά *ψηθῆ*. — «Λοιπὸν τώρα, εἶπει οὐ *μυλωνᾶς* ἔσου νά *ψηθῆ* ἡ *μπουγάτσια* νά *ποῦμε* ἀπού ἕνα *παραμῦθ'* κι' ὅτινις τὸ *παρα-*

χαρά=γύμιος, *σεκέργια*=ζαχαρωτά, *κανακάροκου*=μονοχοπαῖδι, *κιοσέ*=σπανό, *κονουσιόσ'* (*κονουσιόζω* λ. τ.)=κουβεντιάσει, *οὐμούτ'*=ἐλπίδα, *γκατζιόλ*=γαῖδοῦρι.

μύθῳ εἶναι ἀνώτερου, ἐκεῖνος θὰ καζαντίσῃ τὴν μπουγάτζια. Ἄρχισι λοιπὸν σὺ μωλωνᾶς πρῶτος νὰ παραδείχῃς.

—«Ὁ πατέρας μου, εἶπεν, εἴταν καὶ κείνους μωλωνᾶς, εἰς τὴν Ἄρδαν, κὶ μιὰ μέρα κάθισεν ἔξω ἀπὸ τοῦ μύλου κὶ ἔτρουγε καρπούζια, μὰ ἐπειδὴ οἱ σπόρ, ὅπου ἔπρισαν ἐφύτρουναν, φύτρουσι κὶ μιὰ καρπουζιά στὴν ἄκρα τῆς Ἄρδης κὶ ἐφθάνεν ἴσια μὲ τοῦ πέρα μέρος κὶ τὴν εἶχαν οἱ ἄνθρωποι γεφύρῳ κὶ ἀπερνοῦσαν στὴν πέρα μεριά. Καὶ ὅσοι ἄνθρωποι κὶ ἄν περνοῦσαν ἐκοφταν ἀπὸ ἕνα καρπούζ, μὰ εἶχε κὶ ἕνα καρπούζ τὸσου τρανό, ὅπου μιὰ μέρα ἔτυχε νὰ ἀπερνᾷ ἕνα κατὰρ καμήλια ἀπὸ ψηλὰ τὴν καρπουζιά κὶ ἀπερνώντας ὁ καμηλᾶρς ἔκαμιν νὰ κόψῃ ἕνα κουμάτῳ καρπούζ ἀπὸ κείνου τοῦ τρανοῦ τοῦ καρπούζ, κὶ ἔπρισεν ὁ καμηλᾶρς μέσ τὸ καρπούζ κὶ ἔλου τοῦ κατὰρ χάθικι μέσα». Ἐπὶ εἶπεν οὗ μωλωνᾶς: «Ἐγὼ ἐτελείωσα, λέγε τώρα σὺ, μαναχογιούς.»

—«Ὁ πατέρας μου, εἶπεν, εἴταν μελσᾶς, μὰ πῶσα κοφίνια εἶχαμιν δὲν τᾶξηωρα, μόνε τίς μέλλεις ἤξευρα πόσις εἶναι. Μιὰ μέρα σκώθηκα κὶ μέτρησα τίς μέλσες κὶ γλέπου ἀπὸ χάθικαν δυὸ μέλσες. Κίνισα τότε ἰγὼ νὰ τίς γυρεύω, ποῦ νὰ τίς εὐρῶ; Ἐτέλος μετὰ δέκα μέρις τὴν ἡῶρα τὴν μιὰ, ὅπου τὴν εἶχαν ζυμμένη στὴν ἀλάτι κὶ ὄργουναν τὴν γῆ. Κὶ τὴν πῆρα τότε γὼ ἄμμᾳ ἀπὸ τὴν ποὺλλὴ δουλειὰ ὁ λημὸς τῆς μέλσας ξιφλίσκει, κὶ γὼ γιὰ νὰ τὴν γιαιτρέψω τὴν ἀλειψα μὲ τσέφλιου πράσινου ἀπὸ καρύδῳ καὶ ἐφύτρωσεν ἐπάνῳ στὸ λημὸ τῆς μέλσας μιὰ καρυὰ κὶ καρποῦσε ποὺλλὰ καρύδγια κὶ ὅσοι ἀπερνοῦσαν ἀπὸ κεῖ ἐρχονταν ξύλα κὶ κουμμάτια χῶμα γιὰ νὰ τινάξουν καρύδγια κὶ τὰ ξύλα κὶ τὰ χῶματα ἀπὸ σκάλουναν ἐκεῖ ψηλὰ ἐγειναν ἕνα χουράφῳ κὶ τῶσπειρα κηχρί, καὶ κείνου τοῦ χουράφῳ, ἐπειδὴ εἴταν στὴν ἀψηλὸ μέρος καὶ στὴν ἀέρα, ἔδουκε πολὺν καρπὸν, ὥστε τοῦ ἐθέρσαν κὶ ἔκαμιν δώδικα θημουγιές, ἄμμᾳ ὅταν τὸ ἐθέρξῃ ἠῶρικα φωλιές ἀπὸ ἀγρίμνια κὶ ἔτυχε νὰ δγιῶ ἕνα γουργούρνο κὶ καθὼς ἔρριξα τοῦ δρεπάνῳ γιὰ νὰ τὸ σκοτώσω, τὸ ἀρχλάτσα κὶ τοῦ ἔκρουξε πῖσῳ στοὺν κῶλου κὶ ξέγριεν ἕνα χαρτὶ γραμμένο. Ἐπὶ τὸ ἐδγιάδασα κὶ ἔγραψεν: «Ὁ μωλωνᾶς νὰ μὴν τρώει πολὺ πολὺ κουπριές, ἢ μπουγάτσια εἶναι τοῦ πεηδιού».

Λοιπὸν τότε ὁ κὺρ σπανὸς μωλωνᾶς ἀναγκάσκει νὰ δώσῃ ἔλῳ τὴν μπουγάτσια στοῦ παιδί.

καζαντίσῃ=θὰ κερδίσει, κατὰρ=κοπάδι, ἐκρουξε=χτύπησε, ξέγριεν=ἔπεσε.

Σ. Δ. Τὸ παραμῦθι φαίνεται Τουρκικὸ ἢ δὲ τελευταία φράσις τοῦ χωριτοῦ εἴταν γνωστή: «Ντεμεντζή, πὲκ πὲκ μὲκ γιέμε, πουγάτζια τσοτζουνοῦν δουρ.»

Β'. Καλλιπόμεως

1. Ὁ φτωχὸς μὲ τὶς τρεῖς θυγατέρες

— Μὴ καιρὸ καὶ μὴ ζαμὰν ἤδαγν ἕνας φτωχὸς κείχι τρεῖς θυγατέρις καὶ αὐτὸς ἢ φτωχὸς ἤδαγν καίκτησῃς. Φόρτουσε μιὰ βουλά τοῦ καγίκ' τ' κμιά-
ορια νὰ τὰ πάγ' νὰ τὰ πλήσ' σ' τῶγιο νόρους. Στου μσόγν τοῦ δρόμου ποῦ πῆ-
γινι ἀκούθσι τοῦ χέρ' τς τῆ πλώρ' τ' καγικιοῦ κ' φώναξε: "Ὡχ! κίφτυς βγῆκι
ἕνας ἀράπς καὶ τὸν λέγ'. «Τί μὴ θέλς κὶ μὴ φουνάγίξς;»

Κέκιὸς τὸν εἶπι:—«Ἐχω τρεῖς θγατέρες καὶ διαλογιζοῦμ', τί πισκέσ' τνῆ
κάθη μιὰ νὰ τς πάγω.»

Τότες ἢ γιαράπς τὸν λέγ'. —«Νὰ μὴ φέρς τῆ μιά σ' τ' θγατέρα κὶ σὰ δὲ
μὴ τ' φέρς' θὰ βγῶ νὰ σὲ φάγω.»

Ἡ γέρος σὰ τ' ἄκσι αὐτὰ τόγν λέγ':—«Σὰ δώσ' ἢ θεοὺς κὶ ξαναγυρίσω
καὶ τοῦτις τς μιριὲς δὰ σὶ τῆ φέρω.» Πῆγ' ὁ γέρους εἰ ἀγίου νόρος, ξιπούλσε τὰ
μάρια τ' κὶ ἄμα ἔφτασι στοὺν τόπου τ' πῆρε τ' θγατέρα τ' νὰ τ' πάγ'. Στὸ μσόγν
τοῦ δρόμου πάλι φώναξε: "Ὡχ! κὶ φτύς βγῆκε ἢ γιαράπς καὶ τνῆ πῆρε.

Κατέβκ' αὐτήγν κάτ' κ' εἶδι νὰ σαράγ' μεγάλο κ' ἰκειὸ ἤδαγν τοῦ
σαράγ' τῶράπ'. Ἐκατὸ αὐτήγν κὶ τ' φέραγν κρασὶ κ' ἤπιε κὶ κμῆθηκε. Πῆγ'
ἕνα θασιλοπαῖδ κὶ καθούδαγν μαζὶ τς κιαυτήγν δὲ τῶξίρε. Ἐν ἄλλ' τῆγν
μέρα τ' φέρννα πάλι τοῦ κρασὶ τς κὶ αὐτήγν δι τοῦπι μὸν ἔβαλ' ἕνα σφυγάρ'
στοῦ στόμα τς καὶ τῶπι τοῦ σφυγάρ'. Ἦστρα παγαίν' αὐτήγν νὰ κμῆθη, τν
ἀκλουθὰ πάλ' τοῦ θασιλοπαῖδ' κὶ αὐτήγν τῶνωσι καὶ τοῦγν λέγ':—«Ἐοὺ εἰσι
ποῦ ἔρχισε κάθα βράδ κὶ δὲ σὲ ξέρω;» Τότες τοῦ θασιλοπαῖδ', πρόσταξε τὸν
ἀράπ νὰ τῆγν πάρ' κὶ νὰ τν ρίξ' γιὰ μέσ' τὸ βνὸ νὰ τ φάνα τὰ γρίμνια. Τ' παίρειγν
ἢ γιαράπς καὶ τ' λπήθηκ νὰ τ'ν ρίξ κὶ πῆγε κὶ τ'ν ἄρσι σὶ μνιὰν ἀπρογιαλιά.

Σὰ τν ἀφῆκι μοναχῆ εἶδιδ ἀποῦ μακρὰ μνιὰ λάμψ' καὶ πὰν στ φουτιὰ
ἔτρεξι. Σὰν ἔφτασι τ' φουτιὰ εἶδι μὴν καλύθα ποῦ καθούδαγν μιὰ γριὰ κείχι
μνιὰ θγατέρα. Σὰ πῆγε σὶ καλύθα κὶ εἶδι τ' γριὰ τ' λέγ': «—Καλησπέρα μάννα»
—«Καλῶς τοῦ παιδί μ'. σὰ πνᾶς κάτσι νὰ φᾶς » Τῆν δάλαγν κ' ἔφαγι κ' ὕστρα
τ' δώκαγν ἕνα γιατὰκ' κὶ κμῆθηκ. Ἐν ἄλλ' τῆγν μέρα σὰ σκώθηκ, γύριψι τόπου
γιὰ νὰ χτίσ' ἕνα λτρο κέβγαλι διαλαχτῆ νὰ διαλαλήσ' καὶ νὰ πῆ: «Ὅποιους
θέλ' νὰ λστῆ τῶάμπα νὰ πάγ' στοῦ κινούργιο τοῦ λτρο νὰ λούνιτι κὶ νὰ λέγ'
στῆν κυαρὰ τ' λτροῦ ὅ,τ' εἶδε κὶ ὅ,τ' ἄκσι.»

Μιὰ βουλά ἢ γριὰ ἢ παραμάννα τ ἔπλυνι κέδωκι τ' θγατέρα τς τὰ ροῦχα
νὰ πάγ' νὰ τ ἀπλώσ', καυτήγν ἄκσι ἀποῦ μέσ' ἀπ' τοῦ πέλαγου μνιὰ φωνῆ κέ-
λεγε: «Ἄράπ, ἀράπ' τί τν ἔκαμς τν ἀγάπη μ' τῆ ξῆ; μέσ' τοῦ γιαλὸ τν ἔρριξς
νὰ τ' φάνα τὰ γρίμνια;»

Ἡ γιαράπς δι σύχτιρε. Αὐτόγν τοῦ λόγου σὰ τὸν ἄκσι ἢ κουπέλλα, πῆγ'
νὰ λστῆ στοὺν κινούργιο τὸν λτρο κὶ σ' τῆ χαμζμτζήδινα εἶπ' ἕκειὸ ποῦ ἄκσι.

Τ' ἀκοῦγ' ἰκεῖν' εὐτὸς καθκίν' στοὺν γιάλδ' ἀκούγ' μὶ τάφτιά τς τὰ λόγια, πού κάθα θράδ' ἔλιγι τοῦ θασιλοπαῖδ' στοὺν ἀράπ'. Πέφτ' αὐτήγην μέσ τοῦ γιάλδ κι λέγ: —Νάμι. Τρέχ' τοῦ θασιλοπαῖδ, κι τ' παίρειγην καὶ κάμαγην γάμου καὶ χαρὰ παράδᾶ, ἤμνα κι γὼ κέκαμνα σεργιάν.

κμάρια==πήλινα ἀγγεῖα νεροῦ, μισόγν==τὸ μέσον, γιατάκ==στοῦμα, ξῆ==χουσι, σύχτινε==ὠμιλοῦσε.

2. Τὸ παραπαῖδ' τσ' Βαβυλώνας

Μὶ κιορὸ κι μὲ ζαμάν ἦταγην ἓνας βασιλῆς, κι' αὐτὸς ἢ βασιλῆς ἔκαμι ἓνα ταξίδ' κι' σαυτὸ τοῦ ταξίδ' τοὺν ἔπιασε μεγάλ' φουρτούνα. Δεκεὶ πού χανούδαγην τοῦ καράδ' τ', ἔταξε τοὺν Ἁγίου Νικόλα νὰ τοὺν κάν' τὰ κόλδα τ', κι' κάθα χρόνου τς τᾶκαμνι. Μνια βουλά φτώχνη κι' δὲ τς τᾶκαμε κι' κείγην τ' χρονιά ἦδαγην γιὰ τούτου πούλὸ πικραμένους. Αὐδήγην τὴν πίκρα τ' θουραύσαγην οἱ γυιοί τ' κι' τοὺν λπούδαγην. Γιά ταῦτου ἢ μεγαλύτερους ἢ γυιούς τ' πάγ' κι' τοὺν ἔρωτᾶ: —«Γιατί, πατέρα, εἶσι πικραμένους;» Μὰ ἰκειὸς ἀπ' τὴν πίκρα τ' δὲ τοῦ σύτχε. Καταπόδ' πήγι κι' ἢ μεσιὸς ἢ γυιός τ' κι' οἱ κειόγην δὲ σύτχι, ὕστρα πάγ' κι' ἢ μικρότερους (τσᾶκ μικρός) καὶ δὲγην λέγ' μὶ μάτια κλαμένα: —«Τζάνουμ', πατέρα, πέ μ' τὴ βίκρα σ'». Κι' ἢ βαβᾶς τ' ἀπ' τν ἀγάπ' π' τοὺν εἶχι τς τοῦπε. Ὑστρα τὸγην λέγ' ἢ γυιός τ': —«Ἰγὼ βορῶ νὰ σεῦρω παράδεις, πούλσι μ' ἰμένα κι' μπουρεῖς νὰ πάρες παράδεις.»

Σὰ τ' ἄκσι ἢ βαβᾶς τ' στν ἀρχὴ ἔκλιγι κι' δὲν ἤθελε νὰ τοὺν π'λήσει. Σάν εἶδι τοὺν γυιὸ τ' νὰ τοὺν παρκαλεῖ, ἔκαμι ἀπόφρα νὰ τοὺν π'λήσ' σέναγην ἄλλουγην θασλὲ ἓνα καράβ φλουριά.

Ἄμα τοῦ παλκάρ' αὐτὸ πήγι στοὺν κινούργιου τ' τοὺν ἀφείδ', ἔπιασι σὰ πουδάργια τ' κι' τοὺν προσκύνσι κι' ἰκειὸς δὲ θέλσι νὰ τοὺν ἔχ' σὰ δούλου, γιατ' ἦδαγην κι' κειὸς θασλοπαῖδ' κι' τοὺν ἔδωκε μέσ τοῦ σαράϊ τ' ἔναγην οὐδᾶ γιὰ νὰ κμάται καὶ δυὸ δουλ' γιὰ νὰ τοὺν χουσιμεῦνα.

Αὐτὸς ὁ βασιλῆς εἶχι μνια ἠγατέρα πού ἦδαγην πούλὸ ὄμορφ' κι' τν ἀγαπούσι τοῦ θασιλοπαῖδ' τς Βαβυλώνας. Τν ἀγάπσι κι' κειός, πού ὁ βαβᾶς τν ἔκαμι παραπαῖδ'. Τότες τὰ δυὸ τὰ θασιλοπαῖδεια γιὰ τν κοπέλα μαλώναγην κι' ἢ βαβᾶς τς δὲν ἤξιρι οἱ ποιδγην νὰ τν δώσ'. Τότες ἓνας διφθῖος τοῦγην λέγ' νὰ κάν' δυὸ καράβια: τῶνα νὰ τοῦ γεμίσ' κατράν' καὶ τᾶλλο ἄλλας καὶ νὰ δώκ' ἀπὸ ἓνα οἱ κάθε θασιλοπαῖδ' κι' νὰ πᾶν στν ξενητιά, κι' ὅποιους γαζαντίσ' πλειούτερ σ' ἐκειὸ νὰ δώκ' τν ἠγατέρα τ'.

Τοῦ καράδ' πού εἶχι τᾶλλας τοῦ πήρι τοῦ παραπαῖδ' καὶ τοῦ κατράν' τοῦ θασιλοπαῖδ' τς Βαβυλώνας. Τώρα ἄς ἀφήσομ' κειόγην πού πήρι τν πίσσα κιᾶς πιᾶσομ' κειόγην πού πήρι τᾶλλας. Αὐτὸς βγῆκι οἱ μιά χώρα. Σαυτήγην τὴ χώρα ἢ τσορμπατζῆς τοὺν πήρι γιὰ νὰ τοὺν ἀπανουμίσ'. Τὰ φαγιά π' τοὺν ἔβαλι νὰ φάγ' ἦδαγην οὐλα ἀνάλατα κιᾶνουστα. Τότες τς λέγ': —«Ἰγὼ ἔχου μέσα στοῦ

καράβι μ' ἓνα πρᾶμμα πού σάν τού βάλητι μέσα μί στά φαγιά σας, δά γίνανα πουλὺ νόστμα.»

Τὺ ἄλλ' τήγην μέρα, σά ξιμέρωσι, ἔβαλαγην μέσ' στά φαγιά ἄλας κίκειά γίνακαγην πουλὺ νόστμα. Τότες οἱ προυγιστοὶ τς χώρας ἱκεῖνς θγάλαγην τλάλη κιούλους ἡ δουγιάς ἔπου πάρα-πάρ' με τὰ φλουριά στά χέργια, τρέξαγην κι' ἀγρᾶζαγην ἄλας, κ' ἔτσι τού βασιλοπαῖδ' ἐκειὸ γέμισι τού καράβι τ' φλουργιά'

Φεύειγην ἀπὸ κείγην τή χώρα γιά νά πάει στὸν τόπου τ'. Στὸν δρόμου πού πάγινι θρίσκ' μιὰ ἀκρουθαλασσιὰ καὶ δεκί ἀπ' κάτ' ἀπὸνα μιγάλου δέντρο, κάτοι νά ξικουραστῆ κι' συλλογιζόνταγην κέλιγι μοναχὸς τ': «Αὐτὰ τὰ φλουργιά πού κέρδεψα εἶνι λίγα κι' μ' αὐτὰ δὲ δά μπουρέσω νά πάρω τ' βασιλισσα, γιατι ἡ γιάλλος θά κέρδεψι πλειότερα.» Ἐκείγην τήν ὥρα πιρᾶ ἓνας γέρωσ κι' τῶγην ρωτᾶ.—«Γιατί, πιδί μ', μ' εἶσαι συλλογομένος;» Κ' ἱκεῖος πῆρε κωνιά τ' τού γέρωσ καὶ τὰ εἶπι οὖλα τ' τὰ ντέρτικα κι' φοβοῦδαγην νά μὴ κέρδεψι ἡ γιάλλος πλειότερα.

Τότες ἡ γέρωσ τὸν λέγ'.—«Νά πάρς δυὸ σκύλ' ἕναγην ἄσπρουγην κένκαγην μχύρουγην, νά τσ' κάψς καὶ νά πάρ' τν' ἀχλυὰ τς' νά τ' θάλς μέσα σένα κτι κι' νά πάγς νά φωνάζε' ἀπ' κάτ' ἀπ' τ' βασλὲ τὰ παναθύρια : «Καλὸς γιατρός», γιατι τού κορμί τ' ἦταγην γιμάτου γιαράδς κι' κανένας γιατρός δι' μποροῦσι νά τὸν γιάν'.

Σάν ἔφγε ἡ γέρωσ τού παλκάρ' ἔκαμι κατὰ πῶς τού εἶπι ἡ γέρωσ, καὶ πῆγ' ἀπ' κάτ' ἀπ' τὰ παναθύρια τ' βασλὲ καὶ φώναξι: «Καλὸς γιατρός!»

Τότες ἡ βασλὲς λέγ':—«Φωνάζτε κι' αὐτόγην τού γιατρό.» Σὰ δὸγην φύναξαγην ἄλψι τού βασλὲ μί τν' ἀχλυὰ τ' σκύλ' κι' τν' ἄλλ' δῆγην μέρα, ἡ βασλὲς γίνακι καλὰ.

Τότες λέγ' στὸν παλκάρ':—«Αὐτὸ τού καλὸ π' μ' ἔκαμς τι θέλς νά σι δώκω;»

—«Ἀφέδη μ' βασλὲ κι' πολυχρονεμένι, ἰγὼ θέλω νά πάρω τ' θγατέρα τ' βασλὲ τού Βαχδατιοῦ, πού τ' θέλ' κι' τού βασλουπαῖδ' τς Βαθυλώνας κι' ἡ πατέρας τς μᾶς ἔστλε νά πᾶμι στή ξενιτειὰ κι' ἔποιους κερδέψ' πλειότερα σ' ἐκειόγην θά τ' δώκ'. Ἐγὼ κέρδιψα ἓνα καράδ' φλουριά, φοβοῦμαι ἡ γιάλλος ἡ δουσιάνς μ' νά μὴ κέρδισι πλειότερα γιά ταῦτον ἰρέπομι νά πάγω.»

Σάν τᾶκσε ἡ βασλὲς λέγ' τς' δουλ' τ':—«Ἀδεστε γλήγωρα, γεμίστε δέκα καράβια μάλαμζ, ἀρματώστε τα καλὰ κι' δώσι τα χάρισμα σὲ τοῦτο τὸ παλκάρ.» Σάν τὰ πῆρι ἔφτασι στὸν τόπου τ' κι' σάν τὸν εἶδι ἡ βασλὲς τὸν ἀγκάλιασε κι' τὸν φίλησε κι' τὸν ἔδωκε τ' θγατέρα τ' κι' κάμαγην γάμου κι' χαρὰ σαρὰδα νύχτες σαρὰδα νυχτουρέματα. Κ' ἦμνα κι' ἰγὼ κι' σᾶς ἔφιρνα γειὰ καὶ χαρὰ.

Ἡ γιάλλος πού πῆρι τού κατράν, ἀκόμα φύλαγι νά πάρ' νότους, γιά νά πάγ' νά τού πλήσ'.

χουσιμετεῦνα=ὑπηρετοῦν, ἀπανομίσ'=φιλοξενήσσει, τλάλη (τελάλη)=κήρυκτα. δουσιάνς ἐχθρός.

3. Τὸ μπαρμπεράκι

Μνιὰ φορὰ κ' ἔνα γκιρὸ ἦνταρη ἕνας καρaboκὺρς, καὶ φόρτωσι τὸ καράδ' τ' νὰ πάγ' στοὺ ταξίδ' καὶ ντοὺν γῆρ: μνιὰ φουρτούνα, κέπησι ὄξου, καὶ σακίσι τὸ καράδ' τ'. Κῦστερα μπῆκε σένα ἄλλο καράδ' κὶ πάγ' στοὺ ντόπου τ'. Κὶ κεὶ ντοῦνι βοήθησε ἕνας ἄρχοντας καὶ ντοὺν ἔκανι ἕνα ἄλλο καράδ' κὶ ὅς τοῦ πρώτου τοῦ ταξίδ' ποῦκανε τῶρριξε κιαυτὸ ὄξου, καὶ πνιγήκανι οὐλ' οὐ ναῦτις, πάγ' κὶ οὐλου τοῦ πᾶμμα, κὶ γλύττουσι αὐτὸς μονάχα, μὲ ντῆ γλῶσσα στηγνή, κὶ βγήκε ὄξου. Κὶ ποῦ νὰ πάγ'; Πάγ' σένα καβινέ, κὶ ἐκεὶ στέγνουσι τὰ ροῦχα τ' κὶ κάθσι κὶ συλλογέτανε ντ' μοίρα τ'. Ἴκει ποῦ διαλογίζτανι ντ' μοίρα τ', ἀκούγ' τς ἄλλουνοῦς τς ἀνθρώπ' κὶ πηνέυνανι τ' βασιλόπλου ντῆ μορφιά, πῶς δὲ στάθκι στοὺ γκόσμου ἄλλους ἕμορφότερους ἀπ' αὐτὸ τὸ βασιλόπλου. Τ' ἀκούγ' αὐτὰ τὰ πηνέματα οὐ καπητάνιος καὶ τσοὶ λέγ': «—Ἴ μορφιά ἔχ' αὐτὸ τὸ βασιλόπλο; Ἴϊνι ἕνα μπαρμπεράκι ζντοῦ ντόπουμ' τόσου ὁμορφου, ποῦ τρέχνε ἀποῦ οὔλα τὰ μέρ' νὰ τὸ δοῦνι.»

Ἰστῆρ' ἀπ' αὐτὰ σκορπίσανι οἱ ἀθρώπ', κὶ ἀπόμνι ἕνα παλλικάρ' μοναχὰ ὁμορφο κιάμοούστανο, κὶ πάγ' κοντὰ στοὺ γκαπητάνιο, καὶ ντοῦνι λέγ': «Σὲ περικαλῶ, πατριώτ', δὲ μπορεῖς νὰ μὲ πᾶς ζντοῦ ντόπου σ' νὰ μὲ δείξ' αὐτὸ τὸ μπαρμπεράκι;»

—«Σὶ παγαίνω ἀπλογήθηκε ἡ γκαπετάνιος, ἀμμὰ δὲν ἔχω τοὺν τρόπο μ' γιὰ νὰ πάγω, γιὰτὶ ἡγὼ ἦμνα καρaboκὺρς κέπεισα ὄξου δυὸ βολῆς κέχασα δυὸ καράδια κὶ τόρα δὲν ἔχου πεντάρια ζτ' τζέπ' μ'.»

—«Γιὰ παράδεις μὴ γανοιάς (ἀξεις), ἡγὼ ἔχου πολλοὶ παράδεις. Ταχειὰ νὰ μποῦμι σένα καράδ' νὰ πᾶμι ζντοῦ ντόπου σ'.»

Τὸ ταχειὰ γιῶς ταῦπανι, ἔτο' κὶ τὸ κάνανι.

Μπήκανε σένα καράδ' πλέρουσι τὸ παλλκάρ' ντοῦ ναύλου τς καὶ πᾶνε. Φόνους πήγανι, τ' δεῦτρη' ντῆνι μέρα πήγανι στοὺ μπαρμπεράκι ἀφορμὴ νὰ ζουρσοῦνε. Κάθσε πρῶτα ὁ καρaboκὺρς καὶ ντοῦνι ζούροι τοῦ μπαρμπεράκι καὶ θγάξ' τοῦ παλλκάρ' κὶ τοῦ δὶν' μνιὰ χούφτα φλουργιά: κῦστερα κάθσι κὶ αὐτὸ νὰ τοῦ ξαρχάσι, ἀμμὰ δὶν εἶχι τίπτας γιὰ νὰ τὸ ξουραφίσι. Κὶ ἀφοῦ τοῦ παυπάτησ κομάτ' ἔδγαλε καὶ τῶδοκὶ ἄλλ' μνιὰ χούφτα φλουριά, κὶ φήγανε. Φόνου πήγανι στοῦ σπὶτ' λέγ' τοῦ παλλκάρ' στοῦ καρaboκὺρ'; «—Ἀλήθεια γιῶς τοῦ εἶπες εἶνι. Ἐτέια μορφιά πούπητα δὲν εἶδαν τὰ μάτια μ'. Καὶ γιαυτῆννα νν' ἡμορφιά τ' θέλω νὰ τοῦ προκόψω αὐτὸ τοῦ παιδί. Τὸ λοιπὸν νὰ πᾶς ταχειὰ νὰ τοῦ πῆς θέλω νὰ τοῦ πάρω μαζί μ', νὰ τ' ἀνοίξου ἕνα μαγαζί, ὅ,τι λουγιῶν θελήσ'. Θέλ' ἐμπορικό, θέλ' μπεζισκου, θέλ' τζεβαριτζίδικο, νὰ μὴ τὰ πολυλογουμι ὅ,τ' κιάν θελήσ' νὰ τάνοίξω. Κιάν ἔχ' μπαρμπὰ γιὰ μάννα ἰγὼ νὰ τάρῆσου φλουργιά νὰ ζῆσνε γιὰ ἕκατὸ χρόνια. Ἐέλος τὸ ἄρησα αὐτὸ τὸ πηδί, κὶ θέλω νὰ τοῦ προκόψω.»

—«Πολὺ καλὰ» εἶπι ἡ καπιτάνιος. Κὶ ἀφοῦ ξμέρωσε ἡ Θεὸς τῆν μέρα,

σκόθηκε κι πάχ' στού μπαρμπιράκ' ού καπητάνιος κι τὰ εἶπει αὐτὰ τὰ λόγια τ' πλκκαργιοῦ, κι τοῦ μπαρμπεράκ' ἀποκρίθηκε.

—«Κανέναν ἄλλουνα συγγενῆ δὲν ἔχω μόν' μιὰ μάννα· νὰ τοῦ πῶ ντ μάννα μ' κι σάν τοῦ διχτηῆ κι κείν' κι γώ παγαίνω μαζί τ' κι θέλου νὰ πάγου.»
 Ἔφγι οὐ καραβοκύρς κι τοῦ μπαρμπιράκ' τὸ θράδ' φόνου πῆγι στοῦ σπιτ' τοῦ ἀνέφρι στν μάννα τ' κι μι τὰ πολλὰ δέχχι κι κείν'.

Τν ἄλλ' τήνι μέρα πῆγι οὐ καραβοκύρς και τὸ ρώτσι :

—«Ἦ λές, πιδί μ', θὰ πᾶς μαζί μαυτὸ τοῦ παλκάρ' γιὰ τὸ καλὸ σ' ;»

—«Θὰ πάγω, ἀπλογήθχι τὸ μπαρμπιράκ', μόν' δὲν ἔχω νὰ φῆσω τ' μάννα μ' παράδεις γιὰ νὰ ζῆ.»

—«Αὐτὸ τὸ παλκάρ' θὰ σὶ δώκ',» εἶπει ὁ καραβοκύρς κι ἔφγι κι πάγ' στοῦ παλκάρ' κι τοῦ εἶπει πῶς τὸ δέχχι τοῦ μπαρμπιράκ' νὰ πάγ' μαζί τ', μὰ χρειά-
 ζιτι νὰ φῆν' τ' μάννα τ' παράδεις γιὰ νὰ ζῆ.

Τότε τὸ παλκάρ' βγάζ' κι δίν' μινὰ μανιλιὰ φλουριά ντοῦ γκαπετάνιο και τὰ πάγ' στοῦ μπαρμπεράκ' γιὰ τ' μάννα τ', ποῦ τνῆ φτάνανι γιὰ ἑκατὸ χρόνια κι παρκαπᾶν' και νὰ τοῦ πῆ νὰ τοιμαστῆ γιὰ νὰ φηῦνε. Τὰ πῆγε ὁ γκαπετάνιος τὰ φλουριά στοῦ μπαρμπιράκ' κι τοῦ εἶπει νὰ τοιμαστῆ, κι γύρσι στοῦ σπιτ' κι ντοῦνι λέγ' τοῦ παλκάρ': —«Ἦώρα ἔβγα σν ἄγορά, κι δὲ ἂν που-
 λιέται κανένα κκαράβ' μεγάλο κι καλὸ, κι ρώτισσε πόσα τὸ γυρεῦνε κι ἔλα πέ μ' .»

Βγήκε οὐ καπετάνιους σν' ἄγορά, ἄκσι και πλούσανε ἕνα καράβ' μεγάλου κι ἔμορφου γιὰ ἑκατὸ χιλιάδες γρόσια, και γύρσι κι τοῦπι τοῦ παλκάρ'. Κι αὐτὸ βγάζ' κι τοῦνι μετρά τς ἑκατὸ χιλιάδεις τὰ γρόσια κι πῆγι οὐ γκαπετάνιος κι' ἄγορσαι τὸ καράβ', συμφώνσε κι ἔξι ναῦτις και γίνκε ἔτοιμος γιὰ ταξίδ'.

Κι νν ἄλλ' ντήνι μέρα μπαρκαριστήκανι κι σὶ τρεῖς, οὐ γκαπετάνιους, τὸ παλκάρ' κι τὸ μπαρμπεράκ' κι πᾶνι σὶ μινὰ πολτεῖα. Κι ἀφοῦ βγήκανι ἔξου βγάζ' και δίν' τὸ παλκάρ' στοῦ γκαπετάνιο ἄλλις ἑκατὸ χιλιάδεις γρόσια, ντοῦνε χαρίζ' κι τοῦ κκαράβ' κι τοῦν εἶπει: —«Ἦντι τῶρα στοῦ καλὸ και νὰ μὲ θμάσαι».

Ἦς ἀφῆσουμι τῶρα ντοῦν γκαραβοκύρ' νὰ ταξιδεῦγ' μὲ χαρά, κι νᾶρ-
 τουμι στοῦ παλκάρ' κι στοῦ μπαρμπεράκ'. Αὐτὰ πιάσανε μινὰ καρότσα κι' ἀνε-
 βήκανε κι ταξιδεῦγανε μιὰ σωστή μέρα, κι φτάσανε σέναν πύργο πολὺ ἀψλό.

Και βγάζ' τὸ παλκάρ' ἕνα κλειδί ἀπ' τ' τζέπ' τ' κι ξικλειδωσε κι' ἀνοιξι κι μπῆκαν μέσα κι παρουσιάζσι μπροστά τς ἕνα βασιλικὸ παλάτ' κι πῆγαν ἀπάν'. Κι' ἀνοιξι μινὰ κάμαρα κι μπῆκαν μέσα κι καθήσανε. Ἦκει κρέμντανε ἕνας καθρέφτς ἀνάποδα κι τότε γύρσε τὸ παλκάρ' ἀπ' τὸ γυαλὶ τὸ μέρους κι παρουσιάζσι: μιὰ ἔμορφ' κοπέλα και ρώτισσε: —«Ἦ ἀγαπᾶς ἀφέντ' ;»

—«Νὰ μάσι φέρς γλυκὸ κι καθε, κι' ὕστιρα νὰ ἰτοιμάς τραπέζ' νὰ φᾶμι.»

Ἦφρι ἡ κουπέλλα τὸ γλυκὸ κι ντοῦν καθε, ἰτοιμασι κι τοῦ τραπέζ' κι κᾶτσανε κι φάγαν κι' εἶπαν λουγιῶ ντοῦ λουγιῶ χωρατάδεις, ὕστερα πλαγιάσαν και κοιμήθηκαν. Τὸ πουρνό, ἀφοῦ σκωθήκανε, νικτήκανε και φάγανε τὸ γλυκὸ

τς κι ἤπιανε κι ντου γκαβέ τς, παίρειν τὸ παλκάρ' τοῦ μπαρμπεράκ' κι κατεβήκανε κάτ' κι ἀνοίγ' μιὰ μικρὴ πορτούδα, κι γλέπ' τὸ μπαρμπεράκ' κι παρουσιάσκι μιὰ πολιτεία κι μιὰ ἀγορά, πὸν ποτὲ δὲν εἶδε τέτοια πολιτεία, κι τοῦ λέγ' τὸ παλκάρ': — «Γλέπε καλὰ νῆρεςς ἕνα μαγαζι κι ὁποιο ἀρέις τέτοιο θὰ σ'ἀνοίξω.»

Ἐγλιπι λοιπὸν τὸ μπαρμπεράκ' δεξιὰ-ζεβριά, κιδλου τοῦ ρωτοῦσι τὸ παλκάρ' ποιὸ ἄρισε, ἀμμά τὸ μπαρμπεράκ' ντρέπτανε νὰ πῆ ποιὸ ἄρισι. Στὰ ὕστερνὰ πλιὰ στάθκι μπροστὰ σὲνα τζιβαχερτζιδικο κι τοῦ ρώτισσε τὸ παλκάρ'.

— «Σὰν αὐτὸ τὸ τζεβαχερτζιδικο θέλς νὰ σ'ἀνοίξω;»

— «Ἐμ' σὰ θέλς;» ἀπλογήθηκε κι κείνο.

Στὸ καλύτερο μέρος τς ἀγορᾶς ἦντανε ἕνας τόπος ἄδειος κι τοῦ λέγ' τοῦ παλκάρ': — «Νά, αὐτὸ ντου ντόπου θὰ σὶ ντοῦνι κάνω τζεβαχερτζιδικο». Κι' ἀφοῦ σεργιανίσανε καλὰ καλὰ γυρίσκανε κι πᾶν πίσω στοῦ μπύργου, κι μπήκανε πάλι ἀπ' τν πορτούδα κι πᾶν πὰ στοῦ παλάτ'.»

Ἵστερ' ἀποῦ τρεῖς μέρις λέγ' τοῦ παλκάρ' στοῦ μπαρμπεράκ':

— «Πάρε τώρα τὰ κλειδιά, πὸν κρέμντι ἱκεῖ στοῦ ντοίχου, νὰ πᾶμι ν'ἀνοίξουμι τοῦ μαγαζι.

Τὸ μπαρμπεράκ' θάμαξι τοῦ καημένου, πότι γίνκε τὸ μαγαζι κι πότε ἦρτε τὸ πᾶμα κι στολίσι, νὰ τ' ἀνοίξει κιδλα! Πῆρι λοιπὸν τὰ κλειδιά κι πάγαινε στοῦ μέρους, ποῦντανε ὁ ἄδειος οὗ τόπους, κι γλέπ' τὸ μπαρμπεράκ', τί νὰ δῆ. Γλέπ' ἕνα μαγαζι δέκα μερικὰ καλλίτερου ἀπ' οὔλα τὰ μαγαζιά. Σεκλειδῶν' ντ' μπόρτα μπαίννε μέσα, γλέπ', τί νὰ δῆ! Τὸ μαγαζι νὰ ντου χηῆις, νὰ πορπατήσ'! Τέτοιο στολισμὸ εἶχι. Ὅσου λουγιῶ τζιβαχέρια, βοῖζται στοῦ γκόσμου, ἱκεῖ μέσα ἦντανη. Φέξκνι τὰ μάτια τ' παιδιοῦ τῶμ τὰ εἶδε.

— «Ἄνοιξε τώρα καὶ τὴ κλαδανές» τοῦ λέγ' τὸ παλκάρ'. Ἀφοῦ τὸ μπαρμπεράκ, τσ ἄνοιξι τὴ κλαδανές, τοῦ λέγ' τὸ παλκάρ': «—Τὸ γλέπς αὐτὸ τὸ πᾶμα, θὰ τὸ πλῆς ζντῆ μσῆ ντ' ντιμή. Ἄν ἔχι ἕνα πᾶμα ἱκατὸ γρόσγια, σὺ θὰ τοῦ δίνς μόν' πενήντα, κιᾶν ἔχ' διακόσγια, θὰ τοῦ δίνς μόν' ἱκατό.»—«Πολὺ καλό», εἶπι τὸ μπαρμπεράκ'.

Ἀρχῆνεψε λοιπὸν τὸ μπαρμπεράκ νὰ πλῆ καὶ τὸ παλκάρ' κάντανε σὲνα παράμερο μέρος κι σεργιάνζε. Φόνους ἄκσε ὁ κόσμος, πὸς ἕνας ἄνοιξι ἕνα τζεβαχερτζιδικο καὶ πλεῖ ζντῆ μσῆ ντ' ντιμή, τρέξκνι μικροὶ μεγάλ' νᾶγοράσνε φντὰ πᾶματα. Τῶμαθε κῆ βασίλσση πὸς ἦρτι ἕνας τζεβαχερτζις πολὺ ἔμορφος καὶ πλεῖ κάθε πᾶμα ζντῆ μσῆ ντιμή, πῆγι κιζυτῆ τὸ πλειότερο γιὰ νὰ δῆ τοῦν ὁμορφο ντου τζεβαχερτζι.

Πάγ' λοιπὸν ἦκει, ἀγόρασε δαχτυλίδια, σκλαρῖκια, κάροσγια, καὶ ἄλλα τέτοια πᾶματα, πλιέρωσε καὶ ἔφγι. Καὶ πῆγι στοῦ παλάτ' καὶ ἀφγήσκι σς' θυγατέρα τς τ' βασίλοπούλα τν ἀμορφιὰ τ' τζεβαχερτζι.

Ἡ βασίλοπούλα ἔγινε περιεργη νὰ δῆ κι' αὐτῆ τοῦ μπαρμπεράκ, καὶ παρκαλάεσε τ' μάγνα τ' νὰ ντῆ πάγ' νὰ ντοῦν δῆ αὐτόννα ντόν τζεβαχερτζι. Τν'

ἄλλ' ντήνι μέρα παίρειν ἡ βασίλισσα τ' θυγατέρα τς κί ἀνηθαίννε εντ γκαρό-
 τσα κκι πᾶν στὸν τζεβαερτζίδικο. Ἡ βασίλοπούλα τῶμ' εἶδε ντοὺν τζιβαερτζή
 τράκ ἔκανε ἡ καρδιά τς, κί' αὐτὴ τ' ἀγάπσε τὸ μπαρμπεράκ. Βρίσκει κηρὸ κί
 δγαίν' ὄξ' ἀπτὸ μαγαζι' καὶ λέγ' ντοὺν καρτσιέρ' τς, πὼς τν' ὦρα π' θά νᾶναι-
 δοῦμι στ' καρτόσα, νά κᾶνς ἕνα τρόπο νᾶναποδογυρίτς ντ' γκαρότσα, κί γῶ θά
 κᾶνω πὼς λιγοθύμσα. — «Καλὸ» ἀποκρίθκι ἡ καρουτσιέρς. Ἀφοῦ λοιπὸν ψουσίσανε
 πάλι ὅ, τ' ψουσίσανε, ἀναθήκανε πᾶ στ' γκαρότσα γιὰ νά φηθνε. Καὶ γιοῦς ἔκανε
 ὁ καρτσιέρς νά γυρίσ ντ' καρτόσα, νν' ἀναποδογυρίτς' κί τὴν τίναξε ἕνα καθάκ'
 καλό. Ἡ βασίλοπούλα ἔκανε πὼς κκι καλὰ λιγοθύμσε κί ννή πήρανε μέσα
 στὸ μαγαζι' κί ννή ξελιγοθμίσανε κί γύρειψι νηρὸ νά πηῆ, καὶ νν' ἔδουσι τὸ
 μπαρμπεράκ κκι τοῦ λέγ' κρυφά, πὼς ἀγάπσι. Ἰστερα ἀνηθήκανε πάλ' εντ
 γκαρότσα, κκι πάγσι στὸ βασιλικὸ τοῦ παλάτ. Φόνου πήγανε στὸ παλάτ, εἶπε
 ἡ βασίλισσα, ντοῦ βασιλέ.

— «Νά δῆς ἀφέτ', βασιλέ, δυὸ παλκάρια τζιβαερτζήδες ποῦρτανε, μὰ τὸ
 ἕνα ἔχ' μνιὰ ὁμορφιά, ποῦ δὲ στάθκι στοὺν γκόσμου τέτοια ὁμορφιά. Ἄν εἶνι
 τρόπους νά τὸ πάρουμι γαμπρό σθ' θυγατέρα μας. Δὲν εἶνι ἀποῦ βασιλικὸ γαῖμα,
 μὰ εἶνι πολὺ πλούσιο κί γιὰυτὸ πλεὶ κάθε πράμμα σντὴ μισὴ τιμῆ.»

— Νά τὸν ἰδῶ κκι σᾶσι λέγω, εἶπι ἡ βασιλές. Καὶ ντ δευτέρ' τὴν μέρα
 στέλλειν ἕνα νᾶνθρωπὸ τ' νά πᾶ νά φέρ' τὸ μπαρμπεράκ'. Τὸ παλκάρ' ὅμως
 ἦτανε καρδιογνώστς, ἔπιασε κί' ἔκνε ἕνα ἄνθρωπο ἀπὸ κηρὶ καὶ ἐμνοιαζι τοῦ
 μπαρμπεράκ', γιὰ αὐτὸ ἔγλιπς γιὰ τὸ κερένιο, τοῦ ἴδιο ἦτανε. Τῶθνε κί στέ-
 κντανε μέσ' στὸ μαγαζι' καὶ τὸ μπαρμπεράκ' κρύφκι. Πηγαίν' λοιπὸν οὐ ἄθρω-
 πος τ' βασιλέ κί λέγ' στοῦ παλκάρ' : — «Μῆστλε ἡ βασιλές νά μί δώῖς ντοῦ
 σύνιρουφου σ' κκι ντοῦνι θέλ' νά ντοῦνι δῆ.»

— «Αὐτὸς εἶνι κκι πάρ' τονα,» εἶπι τοῦ παλκάρ' κί ἔδειξε τοῦ κερένιο.

— «Ἄντε νά πᾶμι κί σὲ θέλ' ὁ βασιλές,» τοῦ εἶπι.

Τὸ κερὶ δὲν ἀνεμίζεται. Ἀπλὼν' νά ντοῦνι τραθήξ' ἀπ' τοῦ χέρ', ἀπέμνε
 τοῦ χέρ' στὰ χέρια τ'.

— «Μπρέ! τοῦτος εἶνι κηρένιος!»

— «Κηρένιος, κηρένιος, αὐτοὺς εἶνι,» ἀπλογιέται τὸ παλκάρ', σά θέλς πάρ'
 τονα. Τότε κκι οὐ βασιλικὸς ἄθρωπος ντοῦνι φορτώθκι καὶ ντοῦνι πῆγι στοῦ
 βασιλέ. Τῶμ' ντοῦ εἶδε ἡ βασιλές ρώτισε : — «Τί εἶνι αὐτὸ ;»

— «Εἶνι οὐ τζιβαερτζής,» ἀποκρίθκι οὐ ἄθρωπος.

— «Ἔμ αὐτὸς εἶνι κηρένιος!» ἀπλογιέται οὐ βασιλές.

— «Ξαίρω κί γῶ ; αὐτόνα μῆδειξε οὐ ἄλλος, αὐτόνα πῆρα κίγῶ.»

Τ' δευτέρ' τὴν μέρα σκῶνεται οὐ βασιλές ἀπατὸς τ' καὶ πάγ' στὸ τζεβα-
 γερτζίδικο, κί λέγ' στοῦ παλκάρ' : — «Γιατί δὲ μῆστλες αὐτὸ τὸ παλκάρ' μόν μῆ-
 σιλις κηρένιος ἄθρωπος ;» — «Πῶς νά σὶ τὸ στείλω αὐτὸ τὸ παλκάρ' μὲ ντοῦν
 ἄθρωπὸ σ' ; Ἰγχαρὶς εἶναι κανεὶς κλέφτς; Αὔρις αὐτὴ νν' ὦρα θά νᾶρτουμι μαζί-
 τσα,» εἶπι τὸ παλκάρ'. — «Πολὺ καλὰ», εἶπι ἡ βασιλές κί ἔφυγε.

Τὴν ἄλλη τὴν μέρα σκωθῆκαν τὸ παλκάρ' κί τὸ μπαρμπεράκ' κί πᾶν στοῦ βασιλῆ τὸ παλάτ'. Ἡ βασιλῆς στοῦ μαγαζι' ἀκόμα φόνους εἶδι τοῦ μπαρμπεράκ' τοῦ ἄρχισι κί' ἔβκανε στοῦ νοῦ τ' νά τοῦ κἀν' γαμπρό, κί λέγ' τώρα στοῦ παλκάρ': —«Ἰγὼ ντοῦ σύντροφῶ σ' τὸν ἄρεσα νά ντοῦνε κἀνου γαμπρό σθ' θγατέρα μ', τὸ στρέϊς καί σύ ;»

—«Γιατί νά μὴ ντοῦ στρέξου, εἶπι τοῦ παλκάρ', τοῦ στρέγω μὲ οὔλη ντὴ γκαρδιά μ', μόν' μαυτὴ τ' συμφωνία : Τὴν πρώτ' ντὴ βραδυά τ' γάμου θά κοιμῶ κί γὼ σὺ ἴδια κάμαρα, π' θά κοιμῆ καί τάντρόγυνο.»

—«Γίνεται.» Εἶπι ἡ βασιλῆς καί δώσατε ἀρηθῶνα κῦστερ' ἀπὸ μιὰ βδομάδα γίνκε κιοῦ γάμος. Ἦρτι κὴ ὥρα νά πλαγιάσνε σὶ νιόνουφ' κί τοῖ στρώσανε. Κί ζντ' ἴδια κάμαρα στρώσανε καί τὸ παλκάρ' καί πλαγιάσανε κἀθε ἕνας στοῦ στρώμα τ'. Στὰ ξημερώματα, πὸ κοιμούνται ἡ βασιλοπούλα, ἀλλοῦ χέρ' ἀλλοῦ ποδάρ', πῆγε τὸ παλκάρ' κί ξύπνησε τοῦ μπαρμπεράκ' κί τοῦ λέγ': «Σήκου κί ντύθι.» Ἀφοῦ ντύθικι, τῶδουσι ἕνα μπάτσο καί τῶκανε περιστέρ', γίνκε κί τοῦ παλκάρ' περιστέρ' κί φεύγανε ἀπ' τοῦ παραθύρι. Τοῦ πουργὸ φόνου ξμέρουσι οὐ Θεὸς τὴ μέρα, ξυπνᾶ κ' ἡ καλή σ' βασιλοπούλα χωρὶς ἄντρα στοῦ πλευρό. Βγαίν' ὄξου τὸν γυρεύγ' μέσ' στοῦ παλάτ', πῶντος ; Τότε σου στέλλειν ἡ βασιλῆς στοῦ μαγαζι' νά δοῦν. Καί πᾶν ἱκεῖ καί δέν γῆραν οὔτε μαγαζι', οὔτε τίπτας. Τόπος μοναχός. Κῦστρα ἔδγανε στρατέματα κί πᾶν νά τοῖ γυρεῦν.

Ἄς ἀφήκουμε τώρα τὰ στρατέματα νά λυέντι νά τοῖ γυρεῦνε καί νά πᾶμε μῆϊς ἴσια στοῦ μπύργου νά τοῖ βροῦμι, γικτι ἱκεῖ πᾶνι κί γίνκνε πᾶλ παλκάρικα. Καί λέγ' τὸ πρώτο τὸ παλκάρ' στοῦ μπαρμπεράκ':

—«Ἐ, τούρα τ' βασιλοπούλα θά διχτῆς γιὰ γυναῖκα, γιὰ ἱμένα ;»

Καί ἡτύς ἔδγαλε τάντρίκικα τὰ φορέματα καί ἔμεινε μὲ τὰ γυναικίτικα, κί ἔγινε μιὰ ὁμορφη κοπέλα ὄχ' παρακάτ' ἀπὸ τοῦ μπαρμπεράκ'. Ἄμα νν' εἶδι αὐτό, νά χάσ' ντὸ νοῦ τ' ἀπὸ νν' ὁμορφιά τς καί ννὴ λέγ':

—«Σὺ θέλεις νά μὶ προκόψς κί μὶ πρόκοψες. Εἶσι καί πλειὸ ὁμορφη ἀπ' τ' βασιλοπούλα καί θά πάρω ἰσένα.»

Κί ἔτο' στεφανωθῆκανε καί ζοῦνε ὡς τὰ τώρα μιὰ ζωὴ βασιλικιά στοῦν μπύργου. Ἐμεινε κὴ βασιλοπούλα στὰ κρύα τοῦ λουτροῦ. Οὔτε γὼ ἤμνα ἱκεῖ οὔτε σεῖς νά τὸ πιστέψετε.

καβινέ (καφενέ)=καφενεῖο, μπαρμπεράκ'=μικρὸς κουρέας, γανοιάϊς=(γανιάζεις) στενοχωριέσαι, φόνους=ἀφοῦ, πασπάτηψ=ψηλόφισε, μπεξάσκου=πραγματευτάδικο, τζεβαγιρτζίδικο=ἀδαμαντοπωλεῖο, μαντλιά=μαντηλιά, μερικὰ=μερίδια, χπήις=νά τὸ χτυποῦσες, πάλι=Τὸ λ' ἔχει τὴν προφορὰ πὸ ἔχει καί μπροστὰ ἀπὸ τὸ υ καί ο, τῶμ'=τῶ ἄμα,=μόλις, καθῶς, γιὰ=ἢ. κάρογια=βραχιόλι.

Γ'. Σαράντα Ἐκκλησιῶν

(Ἐκ τοῦ Λεξικογραφικοῦ Ἀρχείου Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.)

1. Ἡ ἄλεποῦ κιό λύκος

(Ἡ προφορὰ εἶναι ὁμοία μὲ τὴν νεοελληνικὴν, χωρὶς νὰ σύρη ἢ συγκόπη τὴν φωνήν του ὁ ὀμιλῶν, ὡς συμβαίνει τοῦτο εἰς πολλὰς ἄλλας πόλεις, κωμοπόλεις καὶ νήσους.)

Ἀρχὴ τῆ παραμυθιοῦ, — Καλησπέρα σας.

Ἔνα γκαϊρὸ κένα ζαμάν' εἶδαν μινὰ ἄλεποῦ καὶ εἶχε τὸ σπῖτ' δης σένα βουνὸ κοδὰ σὲ θάλασσα. Αὐτὴ ἡ ἄλεποῦ εἶχε κιένα γείτονα λύκο, καὶ γιὰ νὰ μὴ τὴν φάγ' ὁ λύκος, τὸν ἔκανε σὺδεκνο ποδὲς παδρεῦκε. "Ἰσαμε ἕνα χρόνο περνοῦσι καλὰ πὲ κεὶ κῦστερα, πειδὴ ἐκεὶ λόγερρα δὲ βόμναν κυνήγια, κιὸ λύκος δὲ τὴν ἄφηγε νὰ κυνηγᾷ κεὶ πέρα, καὶ ἐξ αἰτίας του δὲ μπορούσε νὰ χορταίν' καὶ νὰ θρέψ' τὰ παιδιὰ δης, ρούνησε νὰ κἀν' ἕνα μαραφέτ'. "Ἡξαιρε ἕνα Γανίτ' πού περνοῦσε πὲ κεὶ πὲ τὸ βουνὸ πὲ φορτιὰ μὲ ψάρια καὶ τὰ πηγαινε σὲ μινὰ πολιτεία καὶ τὰ πουλιοῦσε. Μινὰ μέρα ἡ ἄλεποῦ πρὸς τὸ δρᾶδ' δρᾶδ' ἡ ὠρα στὶς ἔδεκα καὶ μισή, πῆγε πὰ σὲ κείνο τὸ δρόμο καὶ ξαπλώθηκε κῆκανε πὼς φόφσε. Δίγ' πολλὴ ὠρα δὲ βέρκοσε, περνοῦσε καὶ ὁ Γανίτς μαζὶ πὲ τᾶλογο τ' φορτωμένο ψάρια. Τὸ ἄλογο πῆγαινε μπροστὰ καὶ καθὼς γείδε τὴν ἄλεποῦ ξιππάσκε καὶ γύρσε πίσ'. Ὁ Γανίτς τρομαγμένος, πλιάληξε μπροστὰ νὰ δγῆ πὲ τί πρᾶμμα ξιππάσκε τὸ ἄλογο τ', καὶ ἠῦρε τὴν ἄλεποῦ φόφια μέσο στὸ δρόμο. Τότες τὴν πῆρε καὶ συλλογιοῦσαν γιὰ νὰ μὴ σκῶν' πολὺ βάρος τᾶλογο τ' νὰ τὴν ἐγδάρ', ἀμὰ σὰ γείδε ἡ ὠρα πού εἶδαν περασμέν' καὶ σκοτείνιασε, τὴν ἔβαλε πὰ στὶς κοφίνες καὶ λογάριαζε τὸ γκαϊρὸ πού θὰ φτάσ' στὴ βολιτεία νὰ τὴ γδάρ' καὶ νὰ πάρ' τὸ τομάρ' δης.

Τὸ ἄλογο μινὰ φορὰ πού ξιππάσκε δὲν ἤθελε νὰ πάγ' μπροστὰ καὶ βιάσκε ὁ Γανίτς νὰ τὸ σύρνε πὲ τὸ γιουλάρ'. Ἡ ἄλεποῦ καθὼς εἶδαν πᾶν' στὶς κοῦφες, σηκώθηκε καὶ ἀρκίωσε νὰ ρίχνει τὰ ψάρια στὸ πλάγ' στὸ δρόμο, καὶ σὰ δὲ πλιέρωσε γούλα πῆδηξε καὶ κείν'. Τί τὰ θέλς, ὁ Γανίτς' πὲ μινὰ χαρὰ ἔφτασε στὴ βολιτεία, καὶ τὴν ὠρα πού κατέδκε στὸ χάν' ἐτοιμάζσαν νὰ κατεβίσ' τὰ ψάρια καὶ τὴν ἄλεποῦ, καὶ ἔδε γλέπ' τί νὰ γδῆ! νοῦτε ψάρια, νοῦτε ἄλεποῦ. Ἀρκίωσε τότε νὰ κλαίγ' καὶ κλαίγοντας βγῆκε πὲ τὸ χάν' καὶ πῆγε στὸ δρόμο πὲ τὸ φανάρ', ἀμὰ δὲν' ἠῦρε τίποτε.

Ἄς ἔρτουμ' τώρα στὴν ἄλεποῦ. Αὐτὴ σὰ βῆδηξε πὲ πᾶν' πὲ τᾶλογο, μάζωξε ὄσα ψάρια βιόρεσε καὶ τὰ πῆγε στὸ σπῖτ' δης. "Υστερα πῆρε μαζὶ δης τὸν ἄδρα δης καὶ τὰ παιδιὰ δης καὶ πῆγαν καὶ μάζωξαν καὶ τᾶλλα τὰ ψάρια, καὶ τὰ ἤφερχν καὶ κείνα στὸ σπῖτ' δους, ὕστερα χτύπησαν παλούκια μικρὰ λόγερρα στὸν ὀδὸ δους πᾶν' στὸ δοῖχο, ἔδησαν τὰ ψάρια πὲ φαλουρημῆς καὶ τὰ κρέμασαν γούλα καὶ στὸ τέλος πλάγιασαν.

Τὸ πουρνὸ σηκώθηκν, καὶ ὁ ἄδρας τῆς ἀλεποῦς μαζί πὲ τὰ παιδιὰ αἰης, πῆγε νὰ φέρ᾽ ξύλα, γιὰτι ἔφκιανε κρύο τὸ πουρνό, καὶ αὐτὴ πάλ᾽ πάστρεψε μέσα στὸν ὀδᾶ καὶ βγῆκε καὶ ὄξω νὰ παστρέψ᾽. Κεῖν᾽ τὴν ὥρα πῆγε καὶ ὁ λύκος ὁ σούδεκνος τῆς ἀλεποῦς νὰ γυρέψ᾽ φωτιά γιὰ νὰ νάψ᾽ στὸ σπίτ᾽ δου ποῦ ἔφκιανε κρύο, καὶ τὴν εἶπε :

—Συδέκνισσα νὰ μὲ δώκς᾽ λίγ᾽ φωτιά σὰν ἔχς.

—Ἐχω κὺρ σούδεκνε, εἶπε ἡ ἀλεποῦ, μόν᾽ κάνε ἕνα γκόπο νὰ πάρς μου νάχος σου, γιὰτι γλέπς᾽ ἐγὼ πῶχω δουλιὰ καὶ νὰ μὲ σχωρῆς, ἀμὰ πόδε βῆς μέσα νὰ μὴ κυττάξς᾽ ἀπάν᾽, γιὰτι ἔχ᾽ θελόνια.

—Καλό, εἶπε ὁ σούδεκνος καὶ μπῆκε μέσα στὸν ὀδᾶ νὰ πάρ᾽ φωτιά πὲ τὲ παραγών᾽. Σὰ βῆρε τὴ φωτιά καὶ ὕστερα σήκωσε τὸ κεφάλ᾽ δου καὶ εἶδε τὰ ψάρια καὶ τόμυ βγῆκε πῶξω πὲ τὴ ὀδᾶ τὴ θύρα, εἶπε στὴ κουβάρα τ᾽.— Γι᾽ αὐτὸ δᾶ σὺ μὲ εἶπες νὰ μὴ κυττάξω πάν᾽, γιὰ νὰ μὴ βγῶ τὰ ψάρια καὶ τόχ᾽ καὶ σὲ γυρέψω μερικά ! Πὲ ποῦ τὰ γῦρες κουβάρα :

—Νὰ δᾶ, κὺρ σούδεκνε, πῆγα δῶ κοδᾶ στὴ θάλασσα καὶ τὰ ἔπιασα.

—Ἄμ᾽ πῶς τᾶπιασες ;

—Πῆρα ἕνα πιθάρ᾽, κὺρ σούδεκνε, τῶδησα πένα σκοινὶ στὴν οὐρά μ᾽, ἔδωλα μέσα σαυτὲ λίγο ψωμί καὶ μπῆκα μέσ᾽ στὴ θάλασσα. Τότες τὸ πιθάρ᾽ βούλασε μέσ᾽ στὴ θάλασσα καὶ γὼ πὲ πάν᾽ ἔπλεκα, ὥστε ποῦ γέμσε τὸ πιθάρ᾽ ψάρια ὡς ἀπάν᾽ καὶ ὕστερα πλέκοντας βγῆκα ὄξω καὶ σύροντας καὶ τὸ πιθάρ᾽ τῶδγαλα καὶ κεῖνο ὄξω γεμάτο ψάρια, φώναξα ὕστερα τὸν ἄδρα μ᾽ καὶ φορτώ-υκαμ᾽ τὸ πιθάρ᾽ καὶ τὸ ἤφεραμ᾽ στὸ σπίτ᾽, κατόπ᾽ ἔβγαλα τὰ ψάρια, τὰ ξεδέρασα καὶ τὰ λάττασα καὶ τὰ κρέμασα.

—Τὰ ψάρια αὐτὰ καλὰ μνιάζνα νὰν᾽, καὶ θέλω καὶ γὼ νὰ πιάσω, ἀμὰ δὲ ξαίρω νὰ κολμπῶ.

—Ἄ δᾶ, σούδεκνε, αὐτὸ τὸ κολύβημα ἔνε πολὺ εὐκόλο, ὀδὲς μπῆς νὰ χτυπᾶς τὰ ποδάρια σ᾽. Σὰ θέλς πηγαίνουμ᾽ μαζί καὶ σὲ φοβᾶσαι νὰ σὲ δῆσω πένα σκοινὶ στὴ μέσ᾽ σου καὶ τὸ γκαῖρό ποῦ θὰ φοβηθῆς, φώναξε μ᾽ καὶ γὼ πὲ τὴν ἀκροθαλασσιὰ θὰ σὲ τραβῆξω ὄξω.

—Πολὺ καλό, κουβάρα, σὰν ἐν᾽ ἔτσ᾽ νὰ πάγω τὴ φωτιά στὸ σπίτ᾽ καὶ ὕστερα νὰ ἔρω νὰ πᾶμ᾽.

Τότε ὁ λύκος πῆγε τὴ φωτιά καὶ γιὰ μνιάς γύρσε. Ἀρχίνασαν δᾶ νὰ τοιμάζουνται: Πῆραν ἕνα σκοινὶ καὶ ἕνα πιθάρ᾽ καὶ πῆγαν στὴ θάλασσα. Ὑστερα ἡ ἀλεποῦ ἔδωσε τὴ λύκου τὴ μέσ᾽, ἔδωσε καὶ τὸ πιθάρ᾽ στὴ νουρά τ᾽ καὶ τὸν εἶπε νὰ πηδῆξ᾽ στὸ νερό. Ἦ τὰ θέλς, στὴν ὥρα ποῦ πῆδῆξε ὁ λύκος μέσ᾽ στὴ θάλασσα, τὸ πιθάρ᾽ βούλασε καὶ ἀρχίνασε νὰ γεμίξ᾽ νερό. Ὁ λύκος ὅσο ἄκουγε τὴ βοή τῆ πιθαργιοῦ πῆλεγε μπλοῦμ μπλοῦμ, χαίρονταν καὶ ρωτοῦσε τὴν ἀλεποῦ.

—Γιὰτι φκιάν᾽ ἔτσ᾽ τὸ πιθάρ᾽, κουβάρα ;

—Τῶρα μπαιν᾽να τὰ μεγάλα ψάρια καὶ γιὰυτὸ φκιάν᾽ ἔτσ᾽ ἀπάντησε ἡ

ἀλεπού. Ἄ μὰ σὰ γιόμοσε τὸ πιθάρ' καὶ ἀρκίνοσε νὰ κατιβαίν' στὸ ἰάτο τῆς θάλασσας, καὶ τραβοῦσε καὶ τὸ λύκο μαζί καὶ τὸν ἤφερε ὡς τὸ λαίμω, τότε αὐτὸς φοβήθηκε κι' ἄρχεψε νὰ φωνάζ':

—Κουβάρρα, τράβηξ' τὸ σκοινί, γιατί αὐτὴ ἦ δουλειὰ δὲ μάρεξ'.

Ἡ ἀλεπού σὺν εἶδε τὸ λύκο ποὺ κιντύνευγε νὰ πινηγή, εἶπε :

—Γοῦ στὸ κρέμα, σὺδεκνε, δὲ θὰ μπορέσω νὰ σὲ τραβήξω γιὰ νὰ σὲ βγάλω, γιατί πάντικρυ ἔρκουσαι ἀβιζήδες καὶ θὰ μὰς σκοτώσῃ. Μόν' μεῖς νὰ κάνουμ' ἄλλο λογιῶ. Γὼ θὰ φύγω καὶ σὺ κρυβήθῃς στὴ θάλασσα καὶ μὴ φοβάσαι, καὶ ὁδὲ πγαίνα αὐτοὶ οἱ μασκαράδες, τότες θὰ νῆρτω νὰ σὲ τραβήξω καὶ νὰ σὲ βγάλω πὲ τῇ θάλασσα.

Αὐτὰ τὰ λόγια σὺν εἶπε ἡ ἀλεπού, φῆκε τὸ σκοινί καὶ ἔφυγε καὶ ἔτο' πίνιξε τὸ λύκο καὶ γλύτωσε.

Ἦμῃνα καὶ γὼ κι' πέρα, καὶ κουπάν'ζα τὸν ἀγέρα.

Ἐπιμύθιον : Ὁ μῦθος οὗτος ὁμοιάζει μὲ τοὺς Αἰτωπείους, ἐφαρμόζεται δὲ εἰς ἀνθρώπους ὑποκριτὰς, εἴτινες καταλλήλως ἐκδικοῦνται τοὺς ἐχθροὺς των, ἀλλ' ἀδίκως κακοποιοῦν καὶ ἀθίους.

σὺδεκνος=κουμπάρος, λόγερα=ὀλόγυρα, γύρω, ροῦνοσε (ἐνούνησε)=ἔβιαλε στὸ νοῦ της, συλλογίσθηκε, μαραφέτ=τέχνασμα, Γανίτες=Γαναχωρίτης, βιάσκε=ὑποχρεώθηκε, γουλάρ=τὰ ἡνία, φαλουριές=κλωστὲς ἀπὸ χόρτο, πὸδε=ὄντιαν, παρὰ γὼν'=ἔστιι τὸ τζάκι. τόμ=(τῷ ἕμῃ) καὶ τόμουτι=μόλις, βούλοσε=βούλιωξε, ξεδέροσα (ξεδερίζω)=βγάζω τὰ ἔντερα, λάτσα=ἀλάτσα (λατίζω), ἀβιζήδες=κυνήγοι, ἄβ=κυνῆγι, πίνιξα=ἐπιξα, νάφτω=ἀνάπτω.

2. Ὁ διάβολος καὶ ἡ γριά

Ἐνα γκαϊρὸ οἱ διάβ'λ' ἔκαναν συμβούλιο καὶ μοιράσκαν γούλες τίς πολιτεῖες καὶ τὰ χωριά ὅσα βρισκοῦναι στὴ γῆ στήν οἰκουμέν'. Ὁ κάθενένας π'αὐτοῦνοὺς στὸ μέρος ποὺ πῆγε ἔφκιανε λογιῶ δῶ λογιῶ ἀχαμνοσύνες καὶ ἀδικίες. Ἐνας διάβολος κουτσός, κοδὰ στὰ τόσα κακὰ ποὺ ἔκανε σὲ μιὰ πολιτεία, ἔκανε νὰ μαλώσῃ καὶ γούλα τὰ ἀδρόγυνα ἀνάμεισ' δους. Μόν' ἔνα ἀδρόγυνο δὲ μπόρσε νὰ τὸ κὰν' νὰ μαλώσ' καὶ θκαμάζουσαν τί τρόπο νὰ μεταχειριστῇ, γιὰ νὰ τὸ κὰν' νὰ μαλώσ'.

Μιὰ μέρα κει ποὺ συλογοῦσαν στὸ ἀργαστήρ' του, πῆγε μιὰ γριά καὶ γύρευε λεημοσύν'. Ὁ διάβολος ἔβγαλε καὶ τὴν ἔδωσε ἕνα δεκάρ'. Ἡ γριά σὰ μπῆρε τῇ λεημοσύν', πολυέτισε τὸ διάβολο καὶ τὸν ρώτῃσε γιατί ἦσαν συλλογισμένος. Αὐτὸς στήν ἀρχὴ δὲ εἶπε τίποτας, ἀμὰ σὺν εἶδε τὴ γριά ποὺ τὸν ξαναρωτοῦσε καὶ τὸν ἤλεγε : «Ἠέτο, παιδί μ' σὲ μένα τί κέρη' ἔχς, ἴσως ἠορέσω καὶ γὼ νὰ σὲ κὰνω κανένα καλὸ καὶ νὰ πλιερώσω τὴν λεημοσύν' ποὺ μέδωκες.» Τότες ἀποφάσσε καὶ τῆς τὸ εἶπε. «—Δῶ σαυτῇ τῇ μοιλιτεία ἔκανα γούλα τ' ἀδρόγυνα καὶ μάλωσαν, μόν' ἔνα ἀδρόγυνο δὲ μπόρσα νὰ τὸ κὰνω νὰ μαλώσ' καὶ γιὰυτὸ ρουρίζω τί τρόπο νὰ μεταχειριστῶ.

—Ἐ, παιδί μ' εἶπε ἡ γριά, αὐτὸ ἔνε πολὺ εὐκολο. Τί μὲ δίνς νὰ τὸ κάνω νὰ μαλώσ'. — Ἐνα ζευγάρ' παπούτσια, εἶπε ὁ διάβολος. — Καλὸ ἄς ἔν' εἶπε ἡ γριά. Σὺ τοίμασ' τὰ παπούτσια, καὶ γὼ αὔριο θὰ τὸ κάνω νὰ μαλώσ' μόν' σὲ παρκαλω νὰ μὲ πῆς ποῦ ἔνε αὐτὸ τ' ἀδρόγυνο. Ὁ διάβολος τῆς τὸ εἶπε καὶ αὐτὴ χωρὶς νὰ χάσ' καιρό, πῆγε στὴν ἀρχὴ στὴ γυναῖκα, μπῆκε μέσ' στὸ σπῆτ' αἷης καὶ τὴν ἤυρε πῶπλυε καὶ τὴν εἶπε.

—Καλησπέρα κορίτσο μου, τί κάνς δὲ παιδάκι μ', καλὰ γεῖσαι ;

—Πολὺ καλὰ μάννα μ', τὴν εἶπε ἡ γυναῖκα, ἀμ' οὐ ποιά γεῖσαι καὶ δὲ σὲ γνωρίζω ;

—Ἐ, παιδί μ' εἶπε ἡ γριά, εἶδὲ φτωχαίν' κανεῖς γοῦλ' τὸν στοχοῦνα· ἀμὰ σὺ ποῦ νὰ μὲ γνωρίζῃς ἦσαν μικρό. Γὼ ἦμνα ἓνα γκαϊρὸ δῶ γειτόνσα σας καὶ εἶδὲ γῆσνα μικρὴ γὼ σὲ μεγάλωσα, πόσες φορὲς σὲ σήκωσα στὴν ἀγκαλιά μ', πόσες φορὲς σὲ γλύτωσα, ποῦ ἤθελ' ἡ μακαρίττισα ἡ νενὲ σ' νὰ σὲ δεῖρ'. Ποῖδ' νὰ λέγω πρῶτα καὶ ποῖδ' νὰ φῆσω. Κιὼς τώρα κόμα πὲ τὴν ἀγάπ' ποῦ σέχω σκώθηκα πίτηδες καὶ ἦρτα νὰ σὲ δγιῶ. Ἐνα γκαϊρὸ καὶ γὼ εἶχα τὰ καλάμ' ἀμὰ τώρα φτώχαινα καὶ δρέχω καλλῶς μὲ κυττάζς. Ἐσὺ δὲ πῶς περνᾷς πὲ τὴν ἀδρα σ', καλόγνωμος δὲ ἔν ; Ἀν ἔχ' κανένα κουσοῦρ' ;

—Καλὰ περνῶ, μάννα μ', ἔνε πολὺ καλός, εἶπε ἡ γυναῖκα.

—Ἐ, δὲ κανέναν ἀθρωπος χωρὶς κουσοῦρ' δὲν γίνται, μόν' ὁ δικός σου ἀδρας θὰ νάχ' κάνα μικρό.

—Ἐμ' οὐ ποῦ τὸ ξαίρς, μάννεμ ;

—Πῶς δὲ θὰ τὸ ξαίρω, μὴ γὰρ δὲ γεῖδα καὶ γὼ ἀδρα ;

—Ἐ, σὰν ἔχ' κιόλα, ἔνε μικρὸ τὸ κουσοῦρ' δου. Τὸ ἔραδ' ποῦ κοιμάται ροχαλίζ' πολὺ δυνατά. καὶ πὲ καμνιά βολὰ ξιππάζουμ' καὶ φοβοῦμ'.

—Εἶδες δὲ σὲ τῶλεγα γὼ ; Ἄμ' αὐτὸ δὲν ἔν κουσοῦρ' γὼ μπορῶ νὰ τὸ γιάνω μονεμιάς, καὶ νὰ μὴ σὲ μέλλ' καθόλ', παιδί μ'. Πόψα, τὸ γκαϊρὸ ποῦ θὰ ἔρτ' ὁ ἀδρας σου καὶ ποκοιμῆη, νὰ πάρς ἓνα ξουράφ' καὶ νὰ κόψς πὲ τὸ κεφάλ' δου τρεῖς τρίχες καὶ αὔριο τὸ πουρνὸ ἀ περάσω πὲ δῶ νὰ μὲ τίς δώσεις, γιὰ νὰ κάνω τὸ γιατρικὸ καὶ θὰ περάσ' αὐτὸ τὸ κακὸ σὲ μνιά βραδυά.

—Σὲ φκαριστῶ, μαννέ μ', μεγάλο καλὸ μῆκανες, νὰ τώρα πάρ' καιαυτὲς τίς παράδες.

Ἡ γριά σὰ ἠῆρε τίς παράδες εἶπε : —Τώρα, παιδί μ', νὰ μὲ δώσς τὴν ἀδγεια νὰ παγαίνω, γιατί πολὺ ἔκατσα καὶ σὺ κάνε καθῶς σὲ γεῖπα.

Σὰ διάδικε ἡ γριά πὲ κεῖ, χωρὶς νὰ χάσ' καιρὸ πῆγε καὶ ἤυρε κεινῆς τῆς γυναῖκας τὸν ἀδρα στὸ ἀργαστήρ' δου καὶ τὸν εἶπε :

—Ἐλα, παιδί μ', ἔχω νὰ σὲ πῶ ἓνα κρυφό, ἀμὰ νὰ μὴ μὲ κακιωθῆς.

—Καλό, εἶπε αὐτὸς καὶ σκώθηκε καὶ πῆγε κοδά αἷης.

Τότες ἡ γριά τὸν εἶπε : —Σὺ μένα δὲ μὲ ξαίρς, ἀμὰ γὼ ἔξ αἰτίας ποῦ γεῖδα καλὸ πὲ τὸ ἰατέρα σ', ἦρτα νὰ σὲ κάνω μνιά καλωσύν'. Ἡ καλοπίχειρ'

ἡ γυναίκα σ' γαπᾶ ἄλλοννα καὶ τοιμάζται· νὰ σὲ σφάξ' πόψα, γιὰ νὰ τὸν πάρ' ἄδρα. Αὐτὸ σὲ τὸ λέγω γιὰ δικό σ' καλὸ καὶ νὰ φυλάγεσαι.

Αὐτὸς σὰν ἄκουε αὐτὰ τὰ λόγια, χτύπησε τὴ γριά καὶ τὴν ἔδιωξε. Ἡ γριά, διαβαίνοντας, εἶπε: — Χτύπα, παιδί μ', ὅσο θέλς, ἢ ἀλήθεια ἔνε πικρή. Γὼ σὲ εἶπα μνιὰν ἀλήθεια καὶ σὰ θέλς πίστεψε μ', σὰ θέλς μὴ μὲ πιστεύεις. Πόψα κάνε πὼς κοιμᾶσαι στὰ ψέμματα καὶ ἂ δγῆς τότες καὶ ἂ θυμηθῆς τὴ γριά. Καὶ σὰν εἶπε αὐτὰ τὰ λόγια διάβκε πὲ κεῖ πέρα.

Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ὅσο καὶ ἂν δὲ βίστεψε, τὸν δούλεψαν τὰ λόγια τῆς γριάς, καὶ τὸ θράδ' ποδῆς πῆγε στὸ σπῖτ' δου καὶ σὰν ἔφαγε τὸ ψωμί τ' καὶ ὕστερα, πλάγιασε νωρίς, ἔκανε πὼς πεκοιμήθηκε καὶ ροχάλλζε δυνατὰ.

Ἡ γυναίκα τ', θαρρῶντας πὼς κοιμήθηκε ὁ ἄδρας, σκώνται ἀγάλια-γάλια καὶ παίρν' τὸ ξουράφι ποὺ τοίμασε καὶ ξαναγύρσε γιὰ νὰ κόψ' τρεῖς τρίχες πὲ τ' ἄδρου δης τὸ κεφάλ'. Ὁ ἄδρας δης τότε ξύπνησε καὶ σὰν εἶδε τὴ γυναίκα τ' ποὺ στέκουσαν πάν' στὸ κεφάλ' δου καὶ βαστοῦσε τὸ ξουράφ', θυμήθηκε τὰ λόγια τῆς γριάς καὶ σκώνται: μανιωμένος, παίρνει πὲ τῆς γυναίκας δου τὸ χέρ' τὸ ξουράφ' καὶ χωρὶς νὰ τὴν ρωτήσ', τὴν ἔσφαξε.

Τὸ πουρνὸ τῶμαθε ἡ γριά καὶ τοιμάζζουνταν νὰ πάγ' στὸ διάβολο νὰ πάρ' τὰ παπούτσια. Αὐτὸ τὸ πρᾶμα τῶμαθε κιὸ διάβολος καὶ θάμαξε πὼς τὸ κατὰ φερε ἡ γριά, καὶ τοίμασε μονεμνιας τὰ παπούτσια, πῆρε καὶ μνιὰ βέργα, τὰ σάλωσε στὴ βέργα καὶ φύλαγε τὴ γριά νὰ ἔρτ', γιὰ νὰ τῆς τὰ δώσ' πὲ τὸ παραθύρ' γιὰτι κιαυτὸς τὴν φοβήθηκε, νὰ μὴ τύχ' καὶ τὸν γάν' κάνα κακό. Πὲ λίγ' ὥρα κῦστερα ἔφτασε καὶ ἡ γριά καὶ τόμ' πάττσε τὸ ποδάρ' δης πὲ μέσα πὲ τὸ κατώφλιο. — Ὅξω, ὄξω, τὴν εἶπε ὁ διάβολος, μὴ μπαίνς μέσα, στέκα κεῖ στὸ παραθύρ' νὰ σὲ δώκω τὰ παπούτσια. Καὶ σὰν εἶπε αὐτὰ τὰ λόγια κι' ὕστερα, ἔπλωσε πὲ τὸ παραθύρ' τὴ βέργα καὶ τῆς τᾶδωκε κῦστερα τὴν εἶπε:

— Γὼ σὲ εἶπα κείνο τᾶδρόγυνο νὰ τὸ κάνης νὰ μαλώσ', καὶ σὺ τῶκανης καὶ σκοτιώθηκε· κόμα μνιὰ φορὰ νὰ μὴ πατήσς δῶ πέρα, γιὰτι καὶ γὼ φοβήθηκα.

Ἐπιμύθιον: Τὸ παραμύθιον τοῦτο χαρακτηρίζει τὰς κακοτρόπους ἐκείνας ἔριγγνας, αἵτινες, καταγινόμεναι εἰς τὴν κακίαν, δύνανται πραγματικῶς νὰ ἐξαπατήσουν καὶ αὐτὸν τὸν διάβολον, καὶ ἐπιφέρουν μυστίας ἀναστατώσεις εἰς τὰς κοινωνίας. Χρησιμεύει δὲ ὡς καλὸν παράδειγμα εἰς τοὺς εὐκολοπίστους ἐκείνους, οἵτινες εἰς πᾶν ἄκουσμα ἄνευ περαιτέρω ἐρεῦνης, διακόπτουν σχέσεις καὶ φιλίας καὶ διαρρηγγύουν συγγενείας.

πολυέττσε=πολυετῶ, εἶχομαι πολλὰ χρόνια, ἀμά=ὅμως, νουνίζω=συλλογίζομαι, στοχοῦνα (ἀστοχοῦν)=λησιμονοῦν, κουσοῦρ'=ἐλάττωμα, μὴ γὰρ=μὴπως, τάχη, διάβκε=ἀνεχώρησε, διαβαίνοντας,=ἀναχωρῶντας, τόμ (τόμουτι)=μόλις, ἀμα, στέκα (στέκουμ')=στάσσει, ἔπλωσε (ἀπλώνω)=ἄπλωσε.

3. Ὁ ἄνθρωπος καὶ τὸ φεῖδ'.

— Ἀρχὴ τῆ παραμυθιοῦ, καλησπέρα σας.

Α σᾶς πῶ να παραμύθ'

τὸ κουκὶ καὶ τὸ ροβίθ'

ἂ σᾶς πῶ καὶ κόμα ἔνα

τὴ παποῦ τὴ πανεκιέλα.

Μνιὰ φορὰ κῆνα γκαϊρὸ εἶδαν ἕνας παδρεμένος ἄθρωπος καὶ πῆγε στὰ-
 θέλ' του, μάζωξε καμπόσα σταφύλικα καὶ γύρσε. Στὸ γύρισμα, πάν' στὸ δρόμο
 ἤυρε καθόσα παιδιὰ πού πολεμοῦσαν νὰ σκοτώσων ἕνα μεγάλο φεῖδ'. Ἐδὸ φεῖδ'
 σὰν εἶδε αὐτὸ τὸν ἄθρωπο πού περνοῦσε, ἀρκίνσε νὰ τὸν παρκακαλεῖ γιὰ νὰ τὸ
 γλυτώσ' πὲ τὰ παιδιὰ, καὶ τὸν ἔταξε νὰ τὸν κἀν' ἕνα καλό. Ἐὶ τὰ θέλς, πὲ τὰ
 πολλὰ τὰ παρκακάλια αὐτὸς ὁ ἄθρωπος τὸ λυπήθηκε τὸ φεῖδ' καὶ τὸ γλύτωσε.
 Τότε τὸ φεῖδ' πλιάληξε καὶ πῆγε κοδὰ τ' καὶ τὸν εἶπε : — «Τώρα πού με γλύ-
 τωσες πὲ τὸ θάνατο, τί καλὸ θέλς νὰ σὲ κἀνω ;» — «Δὲ θέλω τίποτε», εἶπε ὁ
 ἄθρωπος». — «Ὅχ', εἶπε τὸ φεῖδ', γὼ θέλω νὰ σὲ κἀνω νὰ γνωρίζς πὲ γουῆς
 τίς γλῶσσες πού χορατεύνα τὰ πουλιά καὶ τὰ θεργιά, καὶ στέκα νὰ φτύσω μέσ
 στὸ στόμα σ'».

Στὴν ἀρχὴ ὁ ἄθρωπος φοβήθηκε νὰ μὴ χύσ' μέσ' τὸ στόμα τ' φαρμάκ' τὸ
 φεῖδ' καὶ δὲν ἔστρεξε. Ὅστερα ἀμὰ σὰν εἶδε πού τὸν παρκακαλοῦσε τὸ φεῖδ'
 ἔστρεξε. Τότες ἀνοιξε τὸ στόμα τ' καὶ σὰν ἔφτυσε μέσα, τὸ φεῖδ' πῆρε τὸ δρόμο
 τ' καὶ διάβκε καὶ ὁ ἄθρωπος πῆγε στὸ σπὶτ' του, μπῆκε μέσα καὶ ἤυρε τὴ
 γυναῖκα τ' πῶπλυε πὲ κάτ' σῆνα σαῖθάν'. Κεὶ κοδὰ πῆγε κι αὐτὸς κι ἔκατσε
 πὰ σῆνα ξύλο καὶ χοράτευε πὲ τὴ γυναῖκα τ'. Κεὶ πού χοράτευε ἦρτε ἕνα
 περιστέρ' καὶ κόνεψε πἀν' σῆνα δέδρο τὴ μπαχτσέ τ' καὶ γουργουρίζοντας ἤλεγε :

— Τώρα ὁ νοικοκύρς αὐτηνοῦ τῆ σπιτιοῦ νὰ ξαίρ' πού ἔχ' δῶ κοδὰ στὸ
 δέδρο πὲ κάτ' πὲ τὴ φράχτ', δίπλα στὸ παλούκ', ἕνα πιθάρ' φλουγιά, ἂ τὰ
 θγάλ' καὶ ἂ γέν' πλούσιος.

Τὰ λόγια αὐτὰ τὰ ἄκσε ὁ ἄθρωπος αὐτὸς καὶ πὲ τὸ γουργουρίζμα τὴ
 περιστεργιοῦ κατὰλαβε τὸ τί ἤλεγε καὶ γέλασε. Ἡ γυναῖκα τ' σὰ δὲν εἶδε πού
 γέλασε, τὸν ρώτσε, γιὰτὶ γέλασε, καὶ κείνος τὴν εἶπε πὼς τὸν ἦρτε ἔσο' νὰ
 γελάσ' χωρὶς τίποτε.

— Ὅχ', εἶπε ἡ γυναῖκα τ', ψέμματα με λές, πρέπ' νὰ με πῆς πὼς γέλασες.

Αὐτὸς πάλ' δὲ δής τὸ εἶπε, ὥστε πού ἡ γυναῖκα τ' δὲν τὸν ἄφρηε καὶ δὲν
 εἶχε γλυτωμὸ παυτήνα. Τότες τὴν εἶπε :

— Γῶ, γυναῖκα, γιὰ νὰ σὲ πῶ τὴν αἰτία πού γέλασα, χρειάζεται πρῶτα
 νὰ τοιμάσς τὰ κόλβκ μ', τὸν ἄρτο μ' καὶ τίς λαμπάδες μου καὶ ὕστερα νὰ σὲ
 τὴν πῶ. — «Ἄς ἔν', εἶπε ἡ γυναῖκα τ'», καὶ σὰ τέλειωσε τὴ βλύσ' δής,
 ἔβαλε τὰ κόλβκ νὰ θράζνα, ζύμωσε τὸν ἄρτο καὶ τοίμασε καὶ τίς λαμπάδες.
 Ὁ ἄδρας δής, γλέποντας τὰ κινήματα τῆς γυναίκας του, σταναχωρήθηκε πολὺ

καὶ ἔφυγε ὄξω στὴν ἀλλή, λογιόριξε καὶ σιογιάνωσε τὶς ὄρνιθές του καὶ ἤλεγε πὲ τὸ νοῦ τ' :—«Γῶρα κατάλαβα ἢ γυναίκα μ' πού δὲ μάγαπα. Αὐτὴ σὰ μὲ ἤθελε δὲ θελακάν' τῶσες ἑτοιμασίες καὶ νὰ θέλ' τὸ θάνατό μ'. Γιαυτό καὶ γὼ θὰ φυλάξω καὶ σὰ θυγῶ πού θὰ μὲ φωνάξ' πὲ τὰ σωστά της, τότε ἂ τὴν πῶ τὴν αἰτία πού γέλασα καὶ νὰ πεθάνω νὰ γλυτώσω πὲ τέτοια ζωή».

Κεῖ πού νοῦνζε τέτοιω λογιῶ, ὁ πετνός νέβκε μιὰ ὄρνιθα μπροστά τ'. Ὁ ἄθρωπος αὐτός εἶχε κῆνα σκύλο καὶ κάθουσαν κεῖ κοδὰ πὲ κάτ' πὲ τὸ δῆδρο. Σὰν εἶδε ὁ σκύλος τὸ ἕτηνὸ πού νέβκε τὴν ὄρνιθα μπροστά στοῦ ἀφεδικό τ' ἀρκίνωσε καὶ τὸν ρειδίξ' καὶ τὸν ἤλεγε : «Φτοῦ, δὲ δρέπεσαι, τᾶφεδικό μας πὲ τὸ νοῦνισμα πάγ' νὰ πεθάν' καὶ οὐ μπροστά τ' φκιάνς τέτοιες δουλιές ;» Σαυτὰ τὰ λόγια τῆ σκύλου γέλασε ὁ πετνός καὶ τὸν εἶπε :

—Ἐ, τὸ ἀφεδικό μας σὰν εἶχε μυαλὰ δὲ θελὰ κάται νὰ νοוניζ'. Γὼ ἔχω σφράδα γυναίκες καὶ τὶς ὀρίζω ὅπως θέλω, καὶ κείνος μιὰ γυναίκα δὲ μπόρ' νὰ τὴν ὀρίσ'; Γὼ νὰ ἤμνα σὰ καὶ κείνοννα θέλα κάνω ἄλλω λογιῶ. Τὸ ψωμί πού ζύμωσε ἢ κυκρά νοικοκυρά μας, θέλα τὸ ρίξω στοῦ σκύλου καὶ τὰ κόλβα σὶς ὄρνιθες καὶ σὰ πλογοῦσαν ξανά ἢ δόλια ἢ νοικοκυρά, θέλα τὴν τραβήξω ἕνα ράβδο, ὡς πού νὰ νάρτ' τὸ γαδοῦρ' πὲ τὸ νερό, γὰ νὰ μάθ' τί θὰ πῆ ἀδρας.

Τὸ χωρατὰ αὐτόνονα τῆ σκύλου καὶ τῆ πετνοῦ τὸν ἄκουε ὁ ἄθρωπος αὐτός καὶ κεῖ πού συλλογιζόσαν κρυφογέλασε, ὕστερα σκώθηκε, πῆγε μέσα κῆκανε ὅπως εἶπε ὁ πετνός : Πῆρε τὸ ψωμί τῶρριξε στοῦ σκύλου καὶ τὰ κόλβα σὶς ὄρνιθες καὶ φύλαγε τὰ θυγῶμ' τί θέλα πῆ ἢ γυναίκα τ'. Αὐτὴ σὰν εἶδε αὐτὰ τὰ πράματα ἀρκίνωσε νὰ τὸν τσιρίξ' καὶ τὸν ἤλεγε : —«Γιατί ἔρριξες τὸ ψωμί καὶ τὰ κόλβα, φαίνεται δὲ σὲ συμφέρνει νὰ μὲ πῆς τὸ κρυφὸ σ'. Ἀμὰ καὶ γὼ πὲ τώρα καὶ πὲ τὸ ἔξῃς δὲ θὰ θέλω νὰ σὲ ξαίρω, γὰ νὰ σὲ μάθω πῶς μὲ περιπαίζεις». Τότε ὁ ἀδρας της χωρὶς νὰ χάσ' καιρὸ παίρνει ἕνα γλυτίρ' πού εἶτουν κεῖ καὶ ἀρκίνωσε δός καὶ πάω' λόγερα νὰ τῆ δέρνει, ὥστε πού ἀρκίνωσε αὐτὴ νὰ τὸν παρκαλεῖ καὶ κρίνουσαν καὶ μώνουσαν, πῶς ἄλλ' φορὰ δὲ θὰ φκιάν' ἔσο' καὶ θὰ τὸν ἀκούγ'.

Σὰ γένκε ὁ ράβδος καὶ ὕστερα γούλα ἔγιναν μέλ' καὶ γάλα, καὶ τὸ δράδ' πού ἔκατσαν κῆτρωγαν γλυκοχοράτευγαν σὰ νιοπαδρεμένο ἀδρύγυνο κῆστερα γούλο γέλια καὶ χαρὲς πλάγιασαν.

Σὰν ἔγινε μεσάνυχτα σκώθηκε ὁ ἄθρωπος αὐτός καὶ πῆγε κῆσκαψε καὶ ἔβγαλε τὰ φλουργιά, ἕνα πιθάρ' γιομάτο ὡς ἀπάν', καὶ τὸ πουρνὸ ἀρκίνωσε νὰ γοράξ' ρούχα γὰ τὸν ἑαυτὸ τ' καὶ γὰ τῆ γυναίκα τ', καὶ τοιμάζουσαν νὰ κάν' ἕνα ἀργαστήρ' καὶ τὸ σπὶτ' του.

Κεῖν' τὴν ἡμέρα μοίρασε καὶ λίγα φλουργιά, ὀρέθηκα καὶ γὼ ἐκεῖ καὶ μὲ δῶκε μιὰ φούχτα, ἀμὰ, βγαίνοντας πῶξω πὲ τῆ μπόρτα, ὁ σκύλος βάβισε καὶ μὲ εἶπε : βάβ! καὶ γὼ τὸν εἶπα : νά! καὶ ἔρριξα τὰ φλουργιά καὶ ἔφγα.

Ἐπιμύθιον : Τοῦτο τὸ παραμύθιον εἰκονίζει τὴν ἄκραν περιέργειαν

τῆς γυναικὸς διὰ τὴν ἀνακάλυψιν ὁποιοδήποτε μυστικοῦ καὶ μέχρι τίνος βαθμοῦ δύναται αὕτη νὰ προχωρήσῃ. Ἄλλ' ἂφ' ἑτέρου λαμπρῶς χαρακτηρίζει καὶ τὴν εὐήθειαν τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων, οἵτινες χάριν ἠθικῶν αἰτίων, πράγματι ὁμῶς ἀσημάντων καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διὰ τὰ φανοῦν ἄρεστοὶ εἰς ἰὰς συζύγους των, τείνουν νὰ ἐνδώσουν εἰς γελοίας αἰτήσεις μὲ θυσίαν τῶν πολυτιμωτέρων συμφερόντων των πρόσθετες δὲ καὶ αὐτῆς ἐνίοτε τῆς ζωῆς των. Τοὺς τοιοῦτους ἀνδρας ἀκούω νὰ ὀνομάζουν πεννοκέφαλους.

σαῖβάν' = στέγασμα, λογύριζε (λογυρίζω) = φέρω γύρους, συρριάνιζε (συρριανίζω) = βλεῖπω, θεῶμαι, θέλα κάν' = ἤθελε κάνει, νούνζε = συλλογίζονταν (νουνίζω), νείδζε (νειδίζω) = ἐμάλωνα, νούνισμα = συλλογή, θέλα κάνω ἄλλο λογιῶ = ἤθελα φερθῆ ἄλλως, γλυτηρ' = τὸ ἐφαλεῖο τῆς ὑφαντικῆς, ποὺ γλυοῦν τὸ νῆμα, μόνουνταν (ὀμῶνω) = ὀρκίζονταν, ὁ ράβδος = τὸ δάριμο μὲ τὸ ραβδί.

4. Τὸ γραμματισμένο βασιλόπουλο

Ἐνα γκαιρὸ κῆνα ζαμάν'
εἶχαν Τοῦθοκοι ρομαζάν'
οἱ Ὀβρηγοὶ μπαργιάμ
κ' οἱ Ρωμοὶ πάσκα.

Πράσνη κλωστή κλωσμέν'
σιτὴν ἀνέμ' ντυλιμέν'
πάτα, κλώτσα τὴν ἀνέμ',
νὰ γυρίζ' ὅπως θέλ'
καὶ καθόλ' μὴ σὲ μέλλ'.

— Ἀρχὴ τῆ παραμυθιοῦ μας καλησπέρας σας καὶ καλῶς ὀρίστε καὶ πολὺ νὰ μὴν ἀργήσετε.

Μνιά ἑσὶ κῆνα γκαιρὸ εἶδαν ἕνας βασιλῆς καὶ μνιά βασίλισσα καὶ εἶχαν τρεῖς γιουὺς. Ὁ βασιλῆς γαποῦσε τίς δυὸ τίς μεγαλύτερ' τίς γυιοὶ τ', γαιτι γαποῦσαν τᾶρματτα καὶ εἶδαν καλοὶ κυνηγοὶ καὶ εἶχε στὸ νοῦ τ' αὐτῶνους τίς δυὸ νὰ τίς κάν' κληρονόμ' στὸ βασιλείο τ'. Τὸ μικρότερόν να δὲ δὲν γαποῦσε καθόλ', γαιτι δὲν ἤθελε τᾶρματτα καὶ εἶχε νὰ κάν' γούλ' μέρα πὲ τὰ χαρτιά καὶ πὲ τὰ βιβλία καὶ τὸν ἤλεγε καλόγερο.

Ἡ βασίλισσα πάλ' τίς μεγαλύτερ' δὲ τίς γαποῦσε καὶ γαποῦσε τὸ μικρότερόννα, καὶ ὅ,τι χαρτιά τὸν χρειάζονταν, ὅσ' δασκάλ', αὐτὴ φρόντιζε καὶ τίς ἐπαίρνε. Σὲ κείνο τὸ μεταξὺ πόνεσαν τῆ βασίλῃ τὰ μάτια, κιὸς γαιτροὶ τὸν εἶδαν δὲ μπόρσαν νὰ τὰ γαιτρέψω, ὥστε ποὺ τυφλάθηκε. Ἐνας γαιτροὺς μέσα σαῦττωνους εἶπε πῶς μποροῦν, νὰ γαιτρευτοῦν τῆ βασίλῃ τὰ μάτια, σὰ στείλ' νὰ φέρ' ἕνα χῶμα ποὺ θρίσκειται σῆνα μακρινὸ βασιλείο. Τὸ λόγιο αὐτόνα τῆ γαιτροῦ σὰ δὲν ἄκταν τὰ δυὸ τὰ μεγαλύτερα τὰ παιδιὰ τῆ βασίλῃ, ἔκαναν ἀπόφασ' νὰ πάνα νὰ πάρανα παυτὸ τὸ χῶμα καὶ γύρεψαν ἄδεια πὲ τὸ μπατέρα δους. Ὁ βασίλῃς ὅσο καὶ δὲ ἔπιστεψε στὰ λόγια τῆ γαιτροῦ, ἐξ αἰτίας ἀμὰ ποὺ ἤθελε νὰνοίξω τὰ μάτια τ', δῶκε τὴν ἄδεια στὰ παιδιὰ τ' νὰ πάνα καὶ διέταξε τῆ δωδεκάδα τ' νὰ κάνω βασιλικῆς ἔτοιμασίες, νὰ δώσωνα στὰ παιδιὰ τ' ἕκατὸ στρατέματα καὶ φλουργιὰ γιὰ ἕξοδα δους, γαιτι τὸ μέρος αὐτὸ ἦδανα τέσσερς μῆνες μάκρνα.

Σὰν ἐτοιμάσκαν γούλα αὐτά, τῇ δευτέρῃ τὴν ἡμέρα τραβήχκαν. Πὲ δυὸ μέρες κύστερα τῶμαθε καὶ ὁ καλόγερος αὐτὸς καὶ εἶπε στὴ μητέρα τ', νὰ πάγ' αὐτὴ στὸ μπατέρα τ' (στὸ βασιλὲ τάχατες) καὶ νὰ γυρέψ' ἄδεια καὶ γιὰ κείνονα νὰ πάγ'. Στὴν ἀρχὴ πάσχισε ἡ βασίλισσα νὰ τὸν καταπέισ' γιὰ νὰ παραιτηθῆ παυτὴ τὴν ἰδέγα, λέγοντας πὼς τὸ μέρος ἔνε πολὺ μακρὺ καὶ φοβοῦσαν νὰ μὴ βᾶθ' τίποτα, καὶ ὅτι ὁ βασιλὲς δὰ τὸν δώσ' τὴν ἄδεια καὶ δὰ μπορέσ' νὰ προφτάσ' τὰδέρφια τ'. Σὰ δὸν εἶδε ἀμὰ πού αὐτὸς ἤθελε πολὺ νὰ πάγ', καὶ τὴν ἤλεγε πὼς ὅτι τὰδέρφια τ' δὴ μπορέσνα νὰ κάρνα τίποτε καὶ ὅτι αὐτὸς ξαίροντας πὲ τὰ χαρτιὰ πού διάβαζε, πού ἔνε τὸ βασίλειο αὐτό, θελὰ φέρ' χῶμα γιὰ νὰ γιατρευτοῦν τὰ μάτια τῇ βασιλῆ, τότες αὐτὴ ἔστρεξε καὶ πῆγε στὸ βασιλὲ καὶ τῆς τὸ εἶπε. Ὁ βασιλὲς στὴν ἀρχὴ θυμωσε καὶ δὲν ἔδινε ἄδεια γιὰ τὸ γκαλόγερο καὶ ἤλεγε: —«Χαρὰ στὴ μοῖρα μ' σὰ φυλάγω παυτὸ τὸ γκαλόγερο νὰ μὲ φέρ' γιατρικό. Νά, πού πάννα τὰ μεγαλύτερα τ' τὰδέρφια, δὲν ἔνε καμινὰ ἀνάγκη νὰ πάγ' κιαυτὸς». Ἀμὰ ὕστερα πὲ τὰ πολλὰ τὰ παρακάλια τῆς βασίλισσας ἔδωκε τὴν ἄδεια καὶ εἶπε: «Ἄς πάγ' ἴσως καὶ πομείν' ἐκεῖ, νὰ μὴ δὸν ἔχω καὶ τὸν γλέπω δῶ πέρα, ἄς πάρ' κείνο τὸ γεροδικὸ τᾶλογο κίεναν ἄνθρωπο καὶ νὰ παγαίν'».

Παυτὰ τὰ λόγια κύστερα ἡ βασίλισσα πῆγε καὶ τὸ εἶπε στὸ γυιὸ δῆς (τὸ γκαλόγερο), καὶ αὐτὸς ἀρκίωσε στὴ στιγμή νὰ τοιμάζται καὶ πουρνὸ τραβήχκε στὸ δρόμο καὶ ἀπ' ἔπου περνοῦσε ρωτοῦσε γιὰ τὰδέρφια τ' ἂν πέρασαν πὲ κεῖ ἢ ὄχ'. Τέσσερες μέρες πορπατοῦσε μονάχος μαζί πὲ τὸ δούλο τ', ὅσο πού ἔφτασε τὰδέρφια τ'. Αὐτὰ τὰδέρφια τ' σὰ δὸν εἶδαν, στὴν ἀρχὴ ξιππάσκαν καὶ τὸν ρωτοῦσαν τί γύρευε. Καὶ ὁ καλόγερος τίς εἶπε: —«Ὁ,τι γυρεῦτε καὶ σεῖς». Τότες ὁ μεγαλύτερος ἀδερφὸς τὸν εἶπε: —«Σὺ τί ξαίρς καὶ τί γροικᾶς ἄλιμονο στὸ μπατέρα μας σὰ φυλάγ' πὲ σένα γιὰ νὰ γιάν'». —«Ἐ, ἄ πασκίσω», εἶπε ὁ καλόγερος.

Σαυτὰ τὰ λόγια πάν', ὁ μεσιὸς πὲ τὰδέρφια, γύρευε στὸ μεγαλύτερο καὶ τὸν εἶπε: —«Σὺ αὐτὸ τὸν ἀπλόγητο τὸ γκαλόγερο τὸν θαρρεῖς πὼς δὲ ξαίρ' τίποτε, ἀμὰ αὐτὸς πὲ τὰ χαρτιὰ πού διαβάζ' ξαίρ' πού ἔνε αὐτὸ τὸ βασίλειο, πότες μῆνες ἔνε μάκρυγια, πὲ πού ἔνε ὁ δρόμος σου καὶ πού βρίσκεται αὐτὸ τὸ χῶμα' αὐτὸς θὰ μᾶς δείχνει καὶ τὸ δρόμο».

—«Καλὰ λές, εἶπε ὁ μεγαλύτερος, ἄς τὸν πάρουμ' μαζί μας». Καὶ τῇ δευτέρῃ τῇ μέρα τραβήχκαν στὸ δρόμο. Δυὸ μῆνες περπάσαν καὶ ρωτῶντας εὑρισκαν τὸ δρόμο, ὅσο πού ἔφτασαν σένα μέρος πού εἶχε τρεῖς δρόμ'. Κεῖ πέρα στάθηκαν γούλ' καὶ συλλογιούσαν ποῖδ δρόμο νὰ πάρνα, γιὰτὶ πὲ κεῖ καὶ κείθε κανέννας δὲν ἤξαιρε τὸ δρόμο. Τότες βγῆκε ὁ καλόγερος στὸ μέσο καὶ τίς λέγ': —«Ἀδέρφια μ' ἀγαπημένα, αὐτοὶ οἱ δρόμ' καὶ οἱ τρεῖς βγαίονα σὲ κείνο τὸ βασίλειο, πού θέλουμ' νὰ πάμ', ἀμὰ μὲ τὸ νὰ ἔνε φοβεροὶ δὲ μπῆγε κανέννας, οὔτε τίς ξαίρ'. Αὐτὸς ὁ δρόμος σὰ δεξιὰ ἐγάζ' ἔναν ἀγέρα πολὺ καὶ τὸν πετᾶ τὸν ἄνθρωπο εἴκοσι μέρες καὶ πετῶντας σὰ δὲ μπές' πὲ τᾶλογο τ' καὶ

περάσ' ἀδίκρυ γλυτών', ἄν δὲ καὶ μὴ, χάνται. Ὁ μεσιὸς ὁ δρόμος πάλ' θγάζ' καπνὸ καὶ φωτιὰ καὶ πρέπ' νὰ ψήνται κανέννας σαυτῆ τῆ φωτιὰ εἴκοσι μέρες, ὅσο νὰ περάσ' ἀδίκρυ καὶ πολὺ δύσκολα μπορεῖ κανέννας νὰ βαστάξ'. Κιαυτὸς ὁ δρόμος στὰ ζερβιά ἔνε πού παγαίννα καὶ δὲ γυρίζνα. "Ἄλλο δρόμο δὲν εἶδα νὰ ἔχ' σημειωμένοννα στὰ χαρτιά, καὶ σὰν ἔχ', φαίνται οἱ γραμματιζοῦμενοι δὲ δὸν ξαίρνα. Τώρα ἐσεῖς, γύρσε καὶ εἶπε σι' ἀδέρφικ τ', πάρτε πένα δρόμο ὅποιοννα θέλτε, κιθποιοννα ἀφήστε γιὰ μένα, κείνοννα θὰ πάρω γώ».

Τότες τὰ δυὸ ἀδέρφικ τ' συλλογίσκαν κιὸ μεγαλύτερος πῆρε τὸ δεξιὸ τὸ δρόμο κιὸ μεσιὸς τὸ μεσιόννα καὶ γιὰ τὸ γκαλόγερο πέμνε ὁ ζερβιάς ὁ δρόμος. Σὰ διάλεξαν καὶ χώρσαν τίς δρόμ' εἶπε τότες ὁ καλόγερος :

— «Τώρα καλὰ ὁ καθέννας μκς ποιὸ δρόμο θὰ πάρ' τὸ ξαίρουμ', ἀμὰ στὸ γύρισμα δὲ θὰ γνωρίζουμ' ποιὸς πὲ μᾶς θὰ γυρίσ' καὶ ποιὸς δὲ θὰ γυρίσ', γιὰ τοῦτο χρειάζεται νὰ φήσουμ' δῶ πέρα πὲ κανένα σουμάδ'.»

— «Καλὰ λές, εἶπαν τὰ μεγαλύτερα τὰδέρφικ τ', νὰ βάλουμ' πένα σουμάδ' δαχτυλίδ' σὲ μινὰ πέτρα πὲ κάτ' παυτές πού ἔνε δῶ κοδὰ μας.»

Καὶ ἔβαλιν πένα δαχτυλίδ' καὶ ἔτσ' τραθήχκαν καὶ οἱ τρεῖς. Οἱ μεγαλύτερ' πῆραν' πὲ μισοὺς ἀθρώπ' καὶ ὁ καλόγερος μονάχος του.»

Ὁ μεγαλύτερος περπάτηξε ὡς δέκα μέρες καὶ ξενύχτζε γούλο στὴν ἐξοχή, γιὰτι δὲν εἶχε πολιτεῖες καὶ χωργιά. Ὑστερα σὰν ἔφτασε κεῖ κοδὰ πού φυσοῦσε ὁ ἀγέρας καὶ ἀρχίνοσε νὰ σκῶν' κείνοννα καὶ τίς ἀνθρώπ' δου πὲ λίγο πὲ λίγο φηλά, φοβήθηκε καὶ γύρσε πίσ', πῆγε στὸ μέρος πού ἔβαλιν τὰ δαχτυλίδια, πῆρε τὸ δικό τ' καὶ διάδκε κεῖ κοδὰ σὲ μινὰ πολιτεῖα, κατέδκε σένα χάν' καὶ φύλαγε νὰ γυρίσνα καὶ τὰλλα τὰδέρφικ τ'. Ὁ μεσιὸς καὶ κείνος περπάτηξε δέκα μέρες, ἀμὰ ὕστερα σὰν εἶδε τῆ φωτιὰ καὶ τῆ λαύρα καὶ ἀρκίνοσε νὰ τζουλουφρίζται τὸ πρόσωπό τ', φοβήθηκε κιαυτὸς καὶ γύρσε, πῆγε στὸ ἴδιο τὸ μέρος καὶ εἶδε μόν' δυὸ δαχτυλίδια καὶ κατὰλαβε πῶς ὁ μέγας ὁ ἀδελφός του γύρσε καὶ πόμνε μόν' ὁ καλόγερος. Ὑστερα πῆρε τὸ δαχτυλίδ' δου καὶ πῆγε σὲ κείν' τῆ πολιτεῖα καὶ ἠύρε τὸν ἀδερφό τ' καὶ τὸ θράδ' κάθουσαν μαζὶ καὶ συλλογιούσαν τί νὰ κάννα καὶ ἤλεγαν. «Νὰ μὴ φυλάξουμ'. Πῶς θὰ πᾶμ' στὸ μπᾶτέρμα μκς χωρὶς γιαιτρικό καὶ τ'ὰ τὸν λέμ'. Σὰ φτάσ' κατόπ' ὁ καλόγερος καὶ φερ' τὸ γιαιτρικό καὶ γιαιτρέψ' τὰ μάτια τῆ πατέρα μας, τότε, μεῖς θὰ γίνουμ' ἀνάξιοι κιαυτὸς ἄξιος. Νὰ καθήσουμ' πάλ' δῶ νὰ φυλάξουμ', καὶ κείνο κακό, γιὰτι μπορεῖ νὰ ἀργήσ' ὁ καλόγερος δυὸ καὶ τρεῖς μῆνες καὶ δὲ θὰ μᾶς φτάσνα τὰ ἔξοδά μας.»

Τί τὰ θέλς ἔνα μερόνυχτο συλλογιούσαν τί νὰ κάννα καὶ στὸ τέλος ἀποφάσσανα νὰ μείννα καὶ σὰν ἀργοῦσε ὁ καλόγερος πολὺ καὶ δὲν ἔφταναν τὰ ἔξοδά τους, εἶχαν ἀπόφασ' νὰ δόξνα τίς δουλ' τους, νὰ πουλήσνα τ' ἀλόγατά τους καὶ σὰ δὲν ἔφταναν καὶ κείνα, νὰ γίννα δουλ' γιὰ ἔνα κομμᾶτ' ψωμί, πᾶρεξ νὰ γυρίσνα στὸ μπᾶτέρα τους χωρὶς γιαιτρικό.

"Ἄς φήσουμ' τώρα αὐτηνοὺς καὶ ἄς ἔρτουμ' στὸ γκαλόγερο. Αὐτὸς σὰ χω-

ρίσκε πὲ τᾶδέρφια τ' καὶ πῆρε τὸ ζερβιὸ τὸ δρόμο, περπάτηξε μονάχος δου δέκα μέρες καὶ δέκα νύχτες πᾶν σὲ λάσπες, χωρὶς νὰ δῆ μῆτε πουλὶ μῆτε ψυχῆ, ὥστε ποὺ τελείωσε κείνος ὁ δρόμος, ὕστερα ξεπέζεψε καὶ ἔδωσε τᾶλογό τ' νὰ φάγ' χορτάρ' καὶ πεκοιμήθηκε λίγο. Σὰ ξύπνησε συλλογιούσαν τί τρόπο νὰ ἤυρει γιὰ νὰ γελᾶσ' τὶς δράκ' καὶ ἓνα μεγάλο θεργιὸ ποὺ βρίσκουσαν στὸ δρόμο πᾶν' καὶ νὰ περάσ' νὰ πάγ' σὲ κείνο τὸ δικσίλειο, γικὶ καθὼς ἤλεγαν τὰ χαρτιά ποὺ διάβαζε ὁ καλόγερος, ὅποιος τύχαινε νὰ περάσ' πὲ κεὶ τὸν ἔτρωγαν οἱ δράκ' καὶ τὸ θεργιό. Αὐτοὶ οἱ δράκ' εἶδαν ἕκατὸν εἴκοσ' καὶ εἶχαν τριά παλάτια καὶ εἶδαν μάκρυα τὸ ἓνα πὲ τὸ ἄλλο πὲ μιὰ μάννα καὶ εἶδαν γουλα ἀξιδέρφια. γικὶ αἱ μάννες τους εἶδαν τρεῖς ἀδελφές καὶ τὶς γένσε τὸ θεργιὸ τὸ μεγάλο ποὺ βρίσκουσαν παρακάτ' πὲ τὶς δράκ', καὶ αὐτὲς ἔφυγαν καὶ γλύτωσαν, γικὶ αὐτὸ τὸ θεργιὸ ὅσα παιδιὰ γεννοῦσε γύριζε καὶ τᾶτρωγε. Στὸ τέλος ὁ καλόγερος συλλογίσκε νὰ κᾶν' μιὰ μάκκινια. Αὐτὸς ἤξαιρε πὲ τὰ χαρτιά, ποὺ ἔχασαν οἱ δράκ' τῆ πρώτου τῆ παλατιοῦ τὸ μικρότερό τους τὸν ἀδελφὸ πὲ πολλὰ χρόνια πρωτοῦ, καὶ ἀποφάσσε νὰ παρουσιαστῆ στὴ δράκκινια καὶ νὰ τὴν πῆ πως εἶδαν ὁ μικρότερος ὁ γυὸς της ὁ χαμένος καὶ πίστευε νὰ τὴν γελᾶσ'. Καὶ σὰ τὸν ἤλεγε αὐτὴ γικὶ ἔνε τόσο μικρὸς, αὐτὸς σκέφτηκε νὰ τὴν πῆ, ὅτι πὼς τὸν ἔπιασαν οἱ ἀθρώπ' καὶ τὸν ἔβχλαν σὲ δουλιὰ καὶ γικαὐτὸ ἀδὶς νὰ μεγαλώσ' μίκραινε.

Σὰν ἔκανε αὐτὸ τὸ λογαριασμὸ καὶ ὕστερα νέβκε τᾶλογό τ' καὶ τραβήκε στὸ δρόμο τ'. Πὲ μιὰ μέρα ὕστερα ἔφτασε κοδὰ στὸ πρώτο τὸ παλάτ' καὶ τὸ μεσμέρ' ποὺ δὲν εἶδαν οἱ δράκ' κειπέρα (γικὶ αὐτοὶ τὸ πουργὸ ἔβγαιναν καὶ τὸ θράδ' πήγαιναν), πῆγε καὶ ἠῶρε τῆ δράκκινια μονάχ', κατέβκε πὲ τᾶλογό τ', τὸ ἔβαλε σῆνα μέρος καὶ πῆγε μέσ' στὸ παλάτ'. Ἡ δράκκινια στὴν ἀρχὴ μαριώθηκε καὶ ν' πλίσκε νὰ τὸν φάγ' τὸ γκαλόγερο. Αὐτὸς ἀμὰ σὰν τὴν παράστησε πὼς εἶδαν ὁ χαμένος ὁ γυὸς της, ἔκανε κιᾶλλαξε γνώμ' καὶ ἀρίνισε νὰ τὸν ρωτᾶ γιὰ ποιά αἰτία εἶδαν μικρὸς γιὰ νὰ καταλάβ' τὴν ἀλήθεια. Αὐτὸς τότες, τὴν εἶπε ποὺ τὸν ἔβαλαν οἱ ἀθρώπ' σὲ δουλειὰ καὶ γικαὐτὸ πόμμε μικρὸς καὶ δὲ μεγάλωσε.

Ἦὰ λόγια αὐτὰ τὰ πίστεψε ἡ δράκκινια καὶ τὸν γκάλισε καὶ τὸν φιλοῦσε, ὕστερα τὸν ἔδωκε κῆρυγε καὶ τὸ γκαϊρὸ ποὺ θράδιαισε τὸν ἔκρυψε γιὰ νὰ μὴ τὸν φάνε οἱ δράκ', ὥστε νὰ τὶς δώσ' νὰ καταλάβνα, ποὺ ἔνε ὁ χαμένος ὁ ἀδελφός τους. Πολὸ λίγο πέρασε καὶ συμμαζώχκαν γουλ' οἱ δράκ' καὶ οἱ τριαταενιά. Καὶ ἔκατσαν σῆνα μεγάλο νοδὰ γιὰ νὰ διασχεδάσνα. Ἦότες πῆγε, καὶ ἡ μάννα τους καὶ τὶς πῆρε τὸ μουζδέ γιὰ τὸ χαμένοννα τὸν ἀδερφὸ τους ποὺ βρέθηκε. Γουλ' σὰν ἄκσαν αὐτὴ τὴν εἶδον σκώθηκαν στὸ ποδάρ' καὶ τὸν γύρευγάνε πὲ τῆ μάννα τους νὰ τὸν δείξ' νὰ τὸν διοῦν. Αὐτὴ τὶς εἶπε :

— «Κάτστε καὶ γὼ θὰ τὸν φέρω, ἀμὰ νὰ μὴ δύχ' καὶ τὸν πειράξτε.» — «Καλὸ» εἶπαν κείν' καὶ ἔτο' ἡ μάννα τους πῆγε καὶ τὸν ἤφερε. Αὐτοὶ σὰ δὲν εἶδαν, εἶπαν: — «Ἄ, αὐτὲς δὲν ἔν' ἀδερφός μας, ὁ δικός μας ἀδερφός, δὲν εἶδαν τόσο»

μικρός. Αὐτὸς μοιάζ' ἄθρωπος.»

—«Ὅχ', εἶπε ἡ μάγνα δους, ὁ ἴδιος ἐν', μόν' τὸν γκαιρὸ πού τὸν ἔπιασαν οἱ καταραμέν' οἱ ἄθρῶπ', τὸν ἔβαλαν σὲ πολλή δουλιὰ καὶ γιαυτὸ πέμνε μικρός.»

Σαυτὰ τὰ λόγια τῆς μάγνας δους πίστεψαν οἱ δράκ' καὶ γοῦλ' τὸν χαίρουσαν καὶ τὸν φιλοῦσαν, καὶ ἄλλ' παυτηνοῦς τὸν ἔβαναν στῆ φούχτα τους καὶ τὸν σήκωναν ἀψηλά, ἄλλ' τὸν ἔκρυβαν στὶς τσέπες δους καὶ ἄλλ' πάλ' τὸν ρωτοῦσαν καὶ τίς ἤλεγε πὼς τὸν ἔπιασαν οἱ ἄθρῶπ' καὶ πὲ τί τρόπο ἔφυγε καὶ γλύτωσε. Τρεῖς μέρες ἔκατσε κεῖ ὁ καλόγερος καὶ περνοῦσε καλὰ. Τῆ δευτέρῃ τῆ μέρα εἶπε στῆ μάγνα τ' πού θέλ' νὰ πάγ' νὰ δγῆ καὶ τᾶλλα τὰξαδέρφικα τ' καὶ γύρεψε παυτήνηνα ἕνα γράμμα γιὰ νὰ μὴ τὸν πειράξω. Αὐτῆ τὸν δῶκε ἕνα τέτοιο γράμμα καὶ στὴν ὥρα πῆγε καὶ ἤυρε τῆ δράκκινα τῆ θείτσα τ' καὶ τίς δράκ' τὰξαδέρφικα τ' καὶ ἔκανε τὰ ἴδια καὶ τὸν δέχκαν πολὺ καλὰ. Καὶ κεῖ ἔκατσε μνιὰ μέρα, ὕστερα πῆρε ἕνα γράμμα πὲ τῆ θείτσα τ' καὶ πῆγε καὶ στὴν ἄλλα, εἶδε κεῖ πέρα καὶ κεινοῦς τίς δράκ' καὶ ἔκατσε λίγες μέρες. Μνιὰ μέρα αὐτὸς ὁ καλόγερος, ἔκανε πού δὲ ξαίρ' καὶ ρωτοῦσε τὰξαδέρφικα γιὰ νὰ μάθ' πὲ κεῖ καὶ κάτ' πὲ τὸ σαράγ' δους τὸ γκατήφορο τί ἔχ'. Αὐτοὶ τὸν εἶπαν πού ἔχ' μόν' ἕνα δρόμο καὶ πᾶν' σαυτὸ τὸ δρόμο στέκεται ἕνα φοδερό θεργιὸ τόσο μεγάλο, πού τὲ κεφάλ' ντου γγίζ' στὸν οὐρανὸ καὶ ἡ κοιλιὰ τ' λίγο θέλ' νὰ γγίς' στῆ γῆ καὶ σταυπών' τὸν δρόμο καὶ δὲν μπόρ' νὰ περάσ' κανέναν. Καὶ αὐτὸ τὸ θεργιὸ ὁδὲ πεινάσ' τρώγ' πᾶ στίς κορφές τῆ βουνοῦ, ὁδὲ διψάσ' πού πίν' πὲ τῆ θάλασσα. Καὶ μεῖς κόμα τὸ φοδοῦμαστε γιὰ νὰ μᾶς φάγ' πού ἔνε καὶ παπούς μας.

Εἶπε τότες ὁ καλόγερος. «Σᾶν ἔνε παπούς μας, ἀ πάγω νὰ τὸ διῶ καὶ σὰ μπορέσω ἀ τὸ σκοτώσω.»

—«Δὲ γίνται εἶπαν οἱ δράκ', μεῖς δὲ σὲ φίνουμ'.»

—«Ἐγὼ ἀ πάγω εἶπε ὁ καλόγερος νὰ τὸ σκοτώσω γιὰ νὰ γλυτώστε καὶ σεῖς καὶ νὰ περνατε πὲ κεῖ χωρὶς φόβο.» Πὲ τὰ πολλὰ τὸν ἔδωσαν τὴν ἄδεια καὶ τῆ δευτέρ' τὴν ἡμέρα νέβκε τᾶλογο τ' καὶ τρικήχκε, πῆρε μὲζ' τ' ἕνα μεγάλο σίδερο σούγλα καὶ μνιὰ σαῖτα. Σωστή μνιὰ μέρα περπατοῦσε καὶ πρὸς τὸ βράδ' φάνκε τὸ θεργιὸ. Τότες φύλαξε καὶ σκοτίνιασε λίγο καὶ ὕστερα πὲ γάλια πὲ γάλια ἔφτασε κοδὰ στὸ θεργιὸ καὶ περνώντας πὲ κάτ' δου, σήκωσε τὸ σίδερο καὶ ἔσπασε τῆ γκοιλιά τ', στῆ στιγμή ἔρριξε καὶ τῆ σαῖτα καὶ τὸ τρύπσε καὶ ὕστερα χτύπσε τᾶλογο δυνατὰ καὶ ἀρκίνισε νὰ φεύγει, γιὰ νὰ μὴ τὸν προφτάσ' καὶ τὸν φάγ' τὸ θεργιὸ.

Τὸ θεριὸ σᾶν ἔννοιασε πὼς χτυπήθηκε ἀρκίνισε νὰ γυρίζ' δῶ καὶ κεῖ τὲ λαιμὸ τ' γιὰ νὰ ἤυρει νὰ φάγ' κείνον να πού τὸ τρύπσε στὴν κοιλιὰ, ἀμὰ δὲ μπόρσε νὰ ἤυρει κανέναν, γιατὶ κείνο ἔσο νὰ κατηβάσ' τὸ λαιμὸ τ', ὁ καλόγερος ἔφυγε καὶ κρυβήθηκε. Τότες ἀρκίνισε νὰ τρέχ' πὲ τῆ γκοιλιά τ' αἷμα πολὺ σὰ μποταμός, ὥστε πού κοκκίνισε ἡ θάλασσα καὶ αὐτὸ πὲ τὸ θυμὸ τ' θελὰ ξεριζώσ' τὸ βουνό καὶ τὸ γκαιρὸ πού ἀδυνάτσε πιά καὶ τῶπιασαν λιγοθυμιές καὶ

ἀρκίνσε νὰ πέφτ᾽, θαρροῦσε κανέννας πῶς γίνουσαν κατακλυσμός τῆ Νῶε. Ὅδὲ μούγγριζε τὸ βουνὸ σειρούσαν γούλο καὶ ἡ θάλασσα ἔδραζε καὶ νέβαινε τὸ νερό δῆς ἀψηλά καὶ ἀκούγουσαν μεγάλες βροδές. Τέτοιον, πράγμα μακρυὰ πὲ δῶ νὰ μὴ γδῆς καὶ νὰ μὴ τᾶκούσ᾽ς.

Ὡς τόσο ὁ καλόγερος τὸ πουρνὸ σὰ ξημέρωσε τραδῆχκε καὶ πὲ 20 μέρες κῦστερα ἔφτασε σὲ κείν᾽ τῆ μπολιτεία, ἀμὰ τίς ἡῦρε γουλονούς πού κοιμοῦσαν, γιατί, κεινοῦ τῆ τόπου οἱ ἀθρῶπ᾽ ἔξ μῆνες κοιμοῦσαν καὶ ἔξ μῆνες κάθουσαν. Αὐτὲ τὸ πρᾶμα τὸ ἤξαιρ᾽ ὁ καλόγερος πὲ τὰ χαρτιά, ἀμὰ δὲ γνώριζε πῶσος καιρὸς εἶδαν πού πιάσκαν στὸν ἴπνο, τόσο μόνον κατάλαβε, πού τίς ἔπιασε ὁ ὕπνος μέρα, γιατί περπατώντας μὲ τῆ μπολιτεία ἔγλεπε τὰ ἀργαστήρια γούλα ἀνοιχτὰ καὶ τίς ἀθρῶπ᾽ πού κοιμοῦσαν. Ἄλλος ζῦγια βαστοῦσε, ἄλλος πῆχ᾽, ἄλλος φορτωμένος μέσ τὸ δρόμο στέκο. Ἄλλος πὲ τὸ ψωμί στὸ χέρ᾽, καὶ γιὰ νὰ μὴ τὰ πολυλογοῦμ᾽ καθανέννας κείν τὴν ὥρα τῆ ὕπνου, ὅτι ἔφκιανε κιθπως βρέθηκε, ἔσ᾽ πόμνε. Αὐτὰ γούλα σεργιανίζοντας, περπατοῦσε καὶ ζητοῦσε τὸ βασιλικὸ τὸ παλάτ᾽, ὥστε πού βγήκε σῆνα φαρδὺ δρόμο καὶ ἡῦρε τὸ παλάτ᾽, πῆγε ἡῦρε τίς πόρτες δου ἀνοιχτές καὶ ὀκτῶ στρατιῶτ᾽ πὲ δῶ καὶ πὲ κεί στέκουσαν καὶ κοιμισμέν᾽ πού φύλαγγαν πὲ τὰ τουφέκια δους.

Μπῆκε μέσα καὶ ἡῦρε καὶ ἀλνοὺς πεκοιμισμέν᾽ καὶ ἔφτασε στὴν αὐλή. Αὐτῆ ἡ αὐλή εἶδαν μεγάλ᾽ καὶ γιομάτ᾽ δέδρα καὶ ἀδίκρου εἶδαν τὸ παλάτ᾽, ἔμορφο, καλὸ, θαρροῦσε κανεὶς πού ἔμπαινε μέσα στὸ μπαράδεισο. Κεῖ μπροστὰ στὸ παλάτ᾽ εἶδαν ἓνα κυπαρίσσ᾽ μεγάλο καὶ ἀψηλὸ, κλεισμένο πὲ σιδερένια κάγκελα καὶ κεῖ μέσα εἶδαν κείνο τὸ χῶμα πού γιαιρεῦ᾽ μάτια. Τότε ὁ καλόγερος κατήδκε πὲ τᾶλογο τ᾽, τὸ ἔδρησε στὰ κάγκελα, πῆρε τὸ δισάκ᾽ δου καὶ μπῆκε μέσα, ὕστερα ἔσκαψε πὲ τὸ μαχαίρι δου καὶ ἔβγαλε χῶμα καὶ τὸ ἔβαλε στὸ δισάκ᾽ δου. Σὰ τελείωσε τῆ δουλειά τ᾽ κῦστερα, νέβκε πᾶν᾽ στὸ κυπαρίσσ᾽ γιὰ νὰ σεργιανίσ᾽ τῆ μπολιτεία καὶ νὰ ἡῦρει τρόπο πὲ κανένα παραθύρ᾽ νὰ μπῆκ᾽ μέσ τὸ παλάτ᾽, γιατί οἱ θύρες δου εἶδαν κλεισμένες. Ἰσα μ᾽ μισὴ ὥρα σιργιάνσε τῆ μπολιτεία, κατόπ᾽ πιάσκε σῆνα κλωνὶ πού εἶδαν κοδὰ σῆνα ππραθύρ᾽ τῆ παλατιοῦ, τσάκσε τὸ τζάμ᾽ καὶ μπῆκε μέσα. Κεῖ πέρα ἡῦρε τὸ βασιλὲ πού κάθουσαν πᾶν᾽ σῆνα θρόνο καὶ κοιμοῦσαν στολισμένος πὲ τὰ βασιλικά τ᾽ τὰ ρούχα καὶ τῆ βασιλικὴ τῆ γκορώννα καὶ ἓνα ἀξιωματικὸ πού στέκουσαν κοδὰ τ᾽ καὶ βαστοῦσε στὰ χέργια τ᾽ ἓνα χρυσὸ μυγιστήρ᾽. Σὰ τὸν εἶδε καλά, πῆγε ὕστερα καὶ πῆρε τῶρολόγ᾽ δου καὶ τὸ μυγιστήρ᾽ δου. Ὑστερα πῆγε στὸ μπλαγινοῦ τὸν ὀδᾶ, κεῖ ἡῦρε τῆ βασίλισσα πού κάθουσαν σὲ θρόνο καὶ μιὰ γυναίκα στέκουσαν καὶ βαστοῦσε μυγιστήρ᾽, κατόπ᾽ ἀνοιξε ἄλλο νοδὰ καὶ ἡῦρε ἓνα κορίτσ᾽ πού κάθουσαν καθῶς ἡ βασίλισσα καὶ ἔμνοιαζε νὰ εἶδαν κόν᾽ δῆς᾽ πῆρε κιαῦτηνοῦ τὸ ρολόγ᾽ καὶ τὸ μυγιστήρ᾽, βγήκε καὶ πὲ κεῖ καὶ πῆγε σᾶλλο νοδὰ καὶ κεῖ ἡῦρε κόμα ἓνα κορίτσ᾽, πού κάθουσαν καθῶς τὸ πρῶτο᾽ πῆρε καὶ κεινοῦ τὸ ρολόγ᾽ καὶ τὸ μυγιστήρ᾽. Βγήκε πάλ᾽ ἔξω καὶ μπῆκε σᾶλλο νοδὰ καὶ κεῖ ἡῦρε ἓνα κορίτσ᾽ καὶ ἔμνοιαζε καὶ κείνο

θασιλοπούλα, ἀμὰ αὐτὸ εἶδαν τόσο ἔμορφο, ὥστε τὸ γκαϊρὸ πού τὸ εἶδε ὁ καλόγερος πόμνε σὰ μπαγωμένος. Ἐφειγγε γοῦλος ὁ νοδῆς πὲ τὴν ἔμορφιά τ'. Σὰν εἶδε αὐτὸς τέτοια ἔμορφιά, πέρασε πὲ τὴν ἰδέα τ' νὰ τὸ κὰν' τὸ κορίτσ' αὐτὸ γυναίκα τ'. Ἐξ αἰτίας ἀμὰ πού κοιμούσαν τὸ κορίτσ' καὶ εἶδαν ἀδύνατο νὰ γίν' αὐτὸ τὸ πρᾶμμα, τρέμοντας πῆγε ἡῦρε τῶρολόγ' δου καὶ τὸ μυγιαστήρ' δου καὶ τὸ κεδημένο τὸ μαδῆλ' δου, ὕστερα ἔβγαλε τὸ δαχτυλίδ' δου, πού εἶχε γραμμμένο τὸνομά τ', τὸ ἔβαλε στὴ κοριτσιοῦ τὸ χέρ', καὶ πῆρε κεινοῦ καὶ τῶβαλε στὸ δικό τ' τὸ χέρ', καὶ στὸ τέλος ἔσκυψε καὶ τὸ φίλσε πὲ γούλ' τὴ γκαρδιά τ' στίς δυὸ τις μαγοῦλες καὶ ἔπασαν δυὸ τριαδάφλλα. Ἐσκυψε τὰ πῆρε καὶ ἔτσ' μοναχὸς δου τελείωσε τὴν ἀρραθῶνα τ' καὶ ἤλεγε πὲ τὸ νοῦ τ' πὼς ὅτε ξυπνήσ' τὸ κορίτσ' καὶ ὀγῆ τὸ δαχτυλίδ', θὰ βγῆ νὰ τὸν γυρέψ'. Ἐστερα σὰ γύρσε γοῦλο τὸ παλάτ', βγῆκε ὄξω καὶ χῶρις νὰ σταθῆ νέβκε τᾶλογο τ' καὶ διᾶθηκε. Ἦθελε νὰ πάρ' κιᾶλλα θκοιλικά πρᾶμματα, ἀμὰ τὸ ἄλογο τ' δὲ θελα μπορέσ' νὰ τὰ σηκῶν' σὲ τόσο δρόμο.

Νὰ μὴ τὰ πολυλογοῦμ', περπάτηξε κάθωσες μέρες δρόμο, πέρασε πὲ κείνο τὸ μέρος πού σκότωσε τὸ θεργιὸ καὶ πῆγε στίς δρᾶκ'. Αὐτοὶ σὰ δὸν εἶδαν χάρκαν τὸν ρώτσαν τί ἔκανε καὶ σὰ τίς εἶπε πού σκότωσε τὸ θεργιὸ, θάμαξαν. Κεὶ ἔκατσε μιὰ μέρα καὶ τὴν ἄλλ' τραδήθηκε καὶ πῆγε στίς ἀλνοῦς τις δρᾶκ' καὶ κεὶ εἶπε τὰ ἰδγία καὶ στὸ τέλος πῆγε σὲ κεινοῦς τις δρᾶκ' πού τις ἔκανε ἀδέρφια, καὶ κεὶ εἶπε τὰ ἰδγία. Αὐτοῦ ἔκατσε τρεῖς μέρες καὶ λογάριαζε πὲ τί τρόπο νὰ φύγ' χωρὶς νὰ τὸν ὑποπτετοῦν.

Τὴ δέταρτη τὴ μέρα πρὸς τὸ μεσημέρ' πού δὲν εἶδαν οἱ δρᾶκ', εἶπε στὴ μάννα τ' τὴ δράκαινα, πού στενοχωρέθηκε καὶ ἤθελε νὰ γυρίσ' λίγο. Ἡ δράκαινα τὸν ἔδωσε τὴν ἄδεια καὶ ἔτσ' αὐτὸς νέβκε τᾶλογο τ' ἀρκίνισε νὰ πλιαλῆ γὰ νὰ ξεμακραιν' πὲ τις δρᾶκ', καὶ τὸ γκαϊρὸ πού ἔφτασε στὸ μέρος πού εἶδαν οἱ λάσπες, ἀρκίνισε ἀγάλια. Κάθωσο δρόμο περπάτηξε μέσ' στίς λάσπες νύχτα, ὥστε πού ἔφτασε σὲνα μέρος πού δὲ μποροῦσε νὰ βγῆ. Κατὰ τύχ' κεὶ πού πολεμοῦσε νὰ βγῆ καὶ σάλευγε, ἔπασε πὲ τὸ γκόρφο τ' τὸ ἔνα τὸ τριαδάφλλο καὶ στὴ στιγμή ὀλ' ἢ λάσπη χάθηκε καὶ ἔγινε ὁ δρόμος ἕσως. Τότες πάλ' ἀρκίνισε νὰ τὸ πλιαλῆ τ' ἄλογο τ' νύχτα, μὴ δύχ' τίποτε καὶ τὸν κυνηγήσανα οἱ δρᾶκ'. Καὶ καθὼς τὸ ὑποψιάσκε ἔτσ' βγῆκε. Οἱ δρᾶκ' σὰ μπῆγαν καὶ ἔμαθαν, πὲ τὴ μάννα δου, πὼς αὐτὸς διᾶβκε καὶ δὲν ἦρτε, κατᾶλαθαν πού εἶδαν ἕνας διαβολεμένος ἄνθρωπος, γὰ τοῦτο ἔπασαν κατόπ' δου καὶ εἶχαν ἀπόφασ' νὰ τὸν φάννα, σὰ δὸν ἔπιαναν προτοῦ νὰ φτάσανα στίς λάσπες, γιατί αὐτὲς δὲν μποροῦσαν νὰ τίς περάσανα. Ὀλ' νύχτα τὸν κυνηγοῦσαν οἱ δρᾶκ' καὶ τὸ πουρνὸ κόδεψε νὰ τὸν φτάσανα. Τότε ὁ καλόγερος εἶπε πὲ τὸ νοῦ τ': «Ἄς ρίξω καὶ τᾶλλο τριαδάφλλο καὶ ἕσως γλιτώσω.» Καὶ στὴν ὥρα πού τῶρριξε ἔγινε πάλ' λάσπη νεροῦλη καὶ ἔτσ' γλύτωσε. Κάθωσες μέρες περπάτηξε καὶ ἔφτασε σὲ κείν' τὴ μπέτρα πού εἶχαν τὰ δαχτυλίδια. Τὴν σήκωσε καὶ ἡῦρε μὲν τὸ δικό τ' καὶ κατᾶλαβε τὰδέρφια τ' πού γύρσαν χωρὶς τίποτε. Σὰ μπῆρε τὸ δαχτυλίδ' δου καὶ

ὑστερ, πήγε στή γοδῆτερ^ο τῆ μπολιτεία γιά νά ξενοχτίσ^ο. Ἐὖ πορνὸ σκώθηκε καὶ ρώττεσε τὸ χαντζῆ μὴν εἶδε δυὸ νιά παλικάργια πὲ δυὸ μῆνες προτύτερα νά περάσνα πὲ δῶ.—«Εἶδα εἶπε ὁ χαντζῆς. Αὐτὰ τὰ παλικάργια κόνεψαν σαυτὸ τὸ χάν^ο. Τὸ καθένα εἶχε πὲ πενήδα δουλ^ο καὶ ἔμνοιαζαν σὰ βασιλοπαίδια, ἀμὰ ἐξ αἰτίας ποὺ ἔκατσαν δῶ πολὺ γκαιρὸ δὲ ἔμειναν ἔξοδα ἔδιωξαν τίς δουλ^ο δους καὶ στὸ τέλος τέλος πὲ 15 μέρες μπροστήτερα πούλσαν καὶ τᾶλογά δους καὶ ὁ, τ^ο ἄλλο εἶχαν καὶ τῶρα πῆγαν καὶ στοίχσαν, θεὸς νά φυλάξ^ῃ, γιά ἓνα κομμάτ^ο ψωμί, τὸ ἓνα σῆνα φουρουντζῆ καὶ τὸ ἄλλο σῆνα μάγερα.»

Αὐτὰ τὰ λόγια σὰ τὰ γιοῦκεσε καὶ ὕστερα ὁ καλόγερος χωρὶς νά πῆ τίποτε σκώθηκε καὶ πῆγε στὸ φουρουντζῆ καὶ τὸν εἶπε:—«Θέλω 40 ψωμιά, νά καὶ τίς παράξες, καὶ νά τὰ στείλς παυτόννα τὸ δουλο σ^ο (καὶ ἔδειξε τὸν ἀδερφό τ^ο ποὺ στέκουσαν κεῖ) στὸ τάδε τὸ χάν^ο.»—«Καλό», εἶπε ὁ φουρουντζῆς καὶ στή στιγμή τᾶστειλε μὲ κεῖν^ο τὸ δουλο τ^ο. Ὑστερα ὁ καλόγερος πῆγε ἡῦρε καὶ τὸ μάγερο καὶ τὸν εἶπε:—«Θέλω νά μὲ στείλς ἓνα τραπέζ^ο φαγιά παυτό τὸ δουλο σ^ο (καὶ ἔδειξε τὸν ἄλλο τὸν ἀδερφότ^ο) στὸ τάδε τὸ χάν^ο.»—«Καλό» εἶπε ὁ μάγερος καὶ ὅσο νά γυρίσς νά δῆς τὰ τοίμκοσε καὶ τᾶστειλε. Κατόπ^ο πῆγε ὁ καλόγερος καὶ τίς ἡῦρε καὶ τίς δυὸ κεῖ πέρα ποὺ φύλαγαν καὶ τίς πῆγε στὸ νοδά τ^ο καὶ φῆ-καν κεῖ τὰ φαγιά. Αὐτὸς τότε τίς εἶπε νά φυλάξνα πῶξω. Σὰ γζέφαγε, τίς εἶπε νά φᾶνα καὶ κεῖν^ο. Αὐτοὶ ἔτρωγαν κεῖ ὁ καλόγερος ἡῦρε καιρὸ νά τίς ρωτήσ^ο πὲ ποῦ ἔνε καὶ πὲ πόσα λεπτὰ δουλεύνα. Αὐτοὶ τὸν εἶπαν ποῦ ἔνε χωργιανοὶ καὶ ποῦ ἔνε στοιχημέν^ο 50 γρόσια τὸ μῆνα.

—«Ἐ τότες, τίς εἶπε ὁ καλόγερος, κεῖ ποῦ θὰ δουλεύτε γιά ἓνα κομμάτ^ο ψωμί, δὲν ἐρκόστε σὲ μένα νά σᾶς δώκω πὲ 300 γρόσια τὸ μῆνα, νά σᾶς πάρω καὶ πῆνα ἄλογο νά γυρίζτε μαζί μ^ο γιασαντζῆδες;»

—«Καλό, εἶπαν αὐτοὶ, τῶρα νά πᾶμ^ο αὐτὰ τὰ κοφίνια καὶ τὰ πινάκια στὰ-φειδικὰ μας καὶ ἐρκόμαστε.» Καὶ χωρὶς τὰ χάσνα καιρὸ πῆγαν στὰφεντικὰ δους πῆραν τὸ λογαριασμὸ δους καὶ ἤρταν.—«Τῶρα τίς εἶπε ὁ καλόγερος, νά κυ-τάξε νά πάρτε πῆνα καλὸ ἄλογο καὶ νά πηγαίνουμ^ο.»—«Μεῖς ξαίρουμ^ο εἶπαν, σῆνα μέρος δυὸ καλὰ ἄλογα, ἀμὰ εἶναι πολὺ ἀκριβὰ.»—«Τόσο καλύτερα εἶπε ὁ καλόγερος, γοράστε τα.» Τότες αὐτοὶ πῆγαν καὶ συμφώνσαν τὰ ἴδια τὰ δικὰ δους τᾶλογα ποὺ πούλσαν καὶ τὰ ἤφεραν. Ὁ καλόγερος μέτρησε γιαντὰ τὰ γρό-σια καὶ τίς εἶπε νά τοιμαστούνα, νά τοιμάσνα καὶ τὸ δικὸ τ^ο τᾶλογο γιά νά πη-γαίνα. Αὐτοὶ σὰ μπῆγαν μέσ^ο τᾶχοῦρ^ο καὶ εἶδαν τᾶσπρο τᾶλογο τῆ καλόγερου, τὸ γνώρσαν καὶ κατάλαθαν ποῦ ἔνε ὁ ἀδελφός δους. Τότε πῆγαν πρόσπεσαν σαυτὸν καὶ τὸν ζήτησαν συγχώρησ^ο καὶ τὸν παρεκάλεσαν νά μὴ τίς φῆκ^ο.—«Γιὰ τοῦτο, εἶπε ὁ καλόγερος σᾶς παίρνω καὶ γὼ μαζί μ^ο, νά μὴ μέιντε δῶ καὶ τρα-θᾶτε φτώχεια. Ἐγὼ σᾶς γαπῶ καὶ σᾶς τιμῶ σὰ μεγαλύτερ^ο ποῦ εἶστε καὶ δὲ καταδέχομ^ο νά σᾶς ἔχω δουλ^ο. Ἄς τοιμαστοῦμ^ο τῶρα νά φύγουμ^ο.» Καὶ στή στιγμή φόρτωσαν καὶ τραθήχκαν.

Στὸ δρόμο τᾶδέρφια τ^ο τὸν ρωτοῦσαν τὸ γκαλόγερο ποῦ ἡῦρε τὸ χῶμα.

Αὐτὸς ἔχοντας ὑποψία σαυτὰ δὲν ἤλεγε τίποτε καὶ γιὰ νὰ μὴ τὸν κλέψῃ τὸ χῶμα, τὸ ἔβαλε στὴ μινὰ διασκομεργιὰ καὶ πὲ τὴν ἄλλα ἔβαλε πὲ τᾶλλο τὸ χῶμα καὶ τίς δῶκε καὶ κείνους πὲ κείνο καὶ τὸ δισάκ' δου δὲ τᾶφηνε πούποτε.

Δυὸ μῆνες πορπάτηξεν, ὅσο πρὸς κόλεψεν στὴ μπατρίδα δους. Τὰ δυὸ ἀδελφια στὸ δρόμο χωράτεψεν νὰ τὸν σκοτώσῃ τὸ γκαλόγερο. Ἡξαιραν ἕνα ξεροπήγαδο καὶ συνφώνησαν ὁ ἕνας νὰ πάγ' μπροστὰ νὰ τοιμάσ' φωτιὰ, γιὰ νὰ γεματίσῃ καὶ νὰ βάλ' πάν' στὸ στόμα τῆ πηγαδιῦ τὸ σιζαδὲ πού θελὰ κάτς' ὁ καλόγερος, νὰ πέσ' μέσα καὶ ὕστερα αὐτοὶ νὰ πάνῃ στὸ βασιλὲ τὸ χῶμα καὶ νὰ γιαιτρέψῃ τὰ μάτια τ' γιὰ νὰ δειχτοῦνᾶ ἄξιοι.

Καὶ καθὼς τὰ χωράτεψαν, ὁ ἕνας πῆγε μπροστὰ καὶ τοίμασε τὸ γιόμα καὶ ὁ ἄλλος ἔμεινε μὲ πὲ τὸ γκαλόγερο. Τὸ γκαίρὸ πού ἔρτασεν κεὶ στὸ ξεροπήγαδο, κατέβηκεν πὲ τᾶλλο καὶ ὁ καλόγερος πῆρε τὸ δισάκ' δου καὶ πῆγε νὰ κάτς' πάν' στὸ σιζαδὲ καὶ ὅσο νὰ πατήσ' ἔπεσε μέσα ὁ καυμένος. Τότες τὰ δυὸ τ' ἀδέρφια τ' νέβηκεν τᾶλλογὰ δους καὶ πῆγαν στὴ μπατρίδα δους πὲ μινὰ χαρὰ καὶ ἔδωκεν πὲ κείν' τὸ χῶμα στὸ βασιλὲ καὶ ἔβαλε στὰ μάτια τ', ἀμὰ δὲ γιαιτρέυηκεν, καὶ εἶπε ὁ βασιλὲς πῶς οἱ γιατροὶ ἔνε γουὺλ' ψευδες.

Τὰ δυὸ τᾶδέρφια σὺν εἶδαν πού δὲν ἔκανε παράδες τὸ χῶμα, κατάλαβαν πού τὰ γέλασε ὁ καλόγερος, ἀμὰ δὲ τὰ σύμφερε νὰ τὸ ποῦνᾶ. Ἡ μάννα δους, τὰ ρώτησε τί γίνκε ὁ καλόγερος καὶ αὐτὰ εἶπαν πῶς δὲ τὸ ξαίρῃνα πού βρῖσκειται.

Ἄς ἔρτουμ' τώρα στὸ γκαλόγερο. Αὐτὸς δυὸ μέρες ὀλονήστικος εἶδαν μέσα στὸ πηγάδ' καὶ τὸ πρόσωπό τ' εἶδαν γιομάτο πληγῆς καὶ ὅλη μέρα φώναζε, ἀμὰ κανέναν δὲ δὸν ἄκουγε. Τῆ δριτ' τῆ μέρα κατὰ τύχ' πῆγε μπρὸς σὲ κείν' τὸ μέρος τὰ πρόβητά τ', ἕνας τσοβάνος, καὶ τᾶβουσε. Τότε τὸν φάνκε πού ἄκουσε φωνῆς καὶ πῆγε κεὶ στὸ πηγάδ', ἔσκυψε καὶ εἶδε ἕνα ἄθρωπο. Τότες ἔβγαλε τὸ ζουναρ' δου, τὸ πέλιε καὶ ἔπιασε ὁ καλόγερος, καὶ τραβώντας τὸν ἔβγαλε ὄξω. Ὁ καλόγερος σὰ γλύτωσε καὶ ἔδωκε στὸ τσοβάν' τὸ μπαξίσι δου, πορπατιστὸς νύχτα πῆγε στὴ μπατρίδα τ', καὶ μπῆκε κρυφὰ στὸ παλάτ' κιδλόαρχη πῆγε στὴ βασιλίσσα. Αὐτὴ σὰ δὸν εἶδε τὸν ἀγάλιασε καὶ τὸν φιλοῦσε καὶ τὸν ρωτοῦσε γιὰ τί ἔργησε καὶ πῶς πῆρε τὸ χῶμα. Αὐτὸς εἶπε τὸ ταξίδ' δου, ἀμὰ τὸ χῶμα πῶς τὸ πῆρε δὲ δῆς τὸ εἶπε, γιὰ τί εἶχε ὑποψία νὰ μὴ τύχ' καὶ τὸ πῆ, σὰ γυναίκα πού ἔνε, μόν' τὴν παρακάλεσε νὰ πάρ' λίγο χῶμα καὶ ὅ,τι κὰν' νὰ βάλ' στὴ βασιλὲ τὰ μάτια στρέγοντας καὶ μὴ στρέγοντας. Αὐτὸς στὴν ἀρχὴ ἀρχίνσε νὰ φωνάζ' καὶ νὰ λέγ' κατὰ πάν' στὸ γκαλόγερο πολλά. Ὑστερα ἀμὰ πὲ τὰ πολλά τὰ παρακάλια τῆς βασιλίσσας ἔστρεψε καὶ ἔβαλε στὰ μάτια τ' χῶμα καὶ στὴ στιγμὴ ἔγιναν τὰ μάτια τ'.

Τότες ὁ βασιλὲς πίστεψε πῶς αὐτὸ τὸ καλὸ τόκανε ὁ καλόγερος. Τὰ μεγαλύτερα ἀμὰ ἀδέρφια τ', σὺν εἶδαν αὐτὸ τὸ πρᾶμα, πῆγαν στὸ βασιλὲ καὶ τὸν εἶπαν ὅτι πῶς ὁ καλόγερος παύτηνοὺς ἔκλειψε τὸ καλὸ τὸ χῶμα καὶ τίς ἔδωκε ἀχαμνὸ χῶμα. Τότες πάλε ὁ βασιλὲς μανιώθηκε καὶ δὲ γύρεψε κόμα μινὰ φορὰ νὰ τὸν δῆγῃ τὸ γκαλόγερο. Ὁ καλόγερος γουὺλα αὐτὰ τὰ ὑπόμεινε

καὶ εἶχε τὴν ἐλπίδα μινὰ μέρα ποῦ θέλα βγῆ στο φανερό ἢ ἀλήθεια.

Ἄς ἀφήσουμ' τώρα τὸ γκαλόγερο καὶ τίς ἀλλοὺς καὶ ἄς ἔρτουμ' σέκεινο τὸ βασίλειο ποῦ κοιμοῦσαν ἕξ μῆνες. Κεινοῦ τῆ τόπου οἱ ἀθρώπ' σὰ μπέρασαν οἱ ἕξ οἱ μῆνες ξύπνησαν καὶ κύτταξαν τῆ δουλιὰ τους. Ὁ βασιλεὺς ἀμά, ἡ βασίλισσα καὶ τὰ βασιλόπλα δὲ ξύπνησαν, σὰν εἶδαν ποῦ ἔλειπαν τὰ ρολόγια τους καὶ τὰ μυγισαθήρια τους, ἀπόρσαν καὶ θαμάζουσαν, ποιὸς πῆγε καὶ τὰ πῆρε, γιατί ἐκεῖν' θαρροῦσαν πὼς καὶ ξένος νὰ πῆγαινε κεὶ πέρα θέλα ποκοι-μυθῆ. Αὐτὸ τὸ πράμα τὸ ἔκαναν αὐτὰ μεγάλο μεράκ' καὶ μέσα σαυτηνοὺς δλόπολυ ἢ δλόμικρη ἢ βασίλοπούλα ἕξ αἰτίαις ποῦ ἦρε κείνο τὸ δαχτυλίδ' στο χέρ' της. Αὐτὴ κατάλαβε ποῦ εἶδαν δουλειὰ καμνικανοῦ βασίλόπλου, ποῦ πονοῦσαν τῆ πατέρα τ' τὰ μάτια, καὶ ἦρτε καὶ πῆρε χῶμα, γιατί εἶδε κεὶ τὸ κυπαρίσο' σκαμμένο. Γιαυτὴ τὴν αἰτία ζήτηξε πὲ τὸ μπατέρα τ' ἄδεια, νὰ πάγ' νὰ τῶβρη καὶ σὰ δὲ τὸ ἔδαινε ἄδεια, εἶχε ἀπόφασ' νὰ φαρμακωθῆ. Κοδὰ σαυτήννα γύρευαν καὶ οἱ μεγαλύτερες οἱ ἀδερφές της νὰ πάννα, ὥστε ποῦ ὁ βασιλεὺς εἶδε τὰ στενά καὶ θέλοντας μὴ θέλοντας τίς ἔδωκε τὴν ἄδεια, ἀμὰ κοδὰ σαυ-τές ἔδωσε καὶ δυὸ γερόδ' μπιστεμέν' ἀθρώπ' του γιὰ νὰ τίς φυλάγνα. Καὶ ἔτσ' τῆ δευτέρ' τῆ μέρα τραβήχκαν τεπιλ καὶ πῆγαν πῆνα δρόμο ποῦ δὲν εἶδαν μήδε φωτιές, νεῦτε ἀγέρας, μήδε δράκ', μήδε θεργιά, μήδε περιδρομος. Πολλά βασίλεια γύρσαν καὶ ρωτοῦσαν μήπως πὲ ἕξ μῆνες προτήτερα εἶδαν κανέναν βασιλεὺς τυφλός, ἀμὰ δὲ μπόρσαν νὰ μάθνα τίποτε, ὥστε ποῦ πῆγαν καὶ σὲ κείνο τὸ βασίλειο. Κεὶ πέρα ρώτταν καὶ ἔμαθαν ἕτι πὼς ὁ βασιλεὺς εἶδαν τυφλός καὶ τὰ παιδιὰ τ' πὲ ἕνα χῶμα ποῦ ἤφεραν πῆνα μακρυνὸ βασίλειο τὸν γιάτρεψαν. Τότες σκώθηκαν καὶ πῆγαν στο βασίλ' καὶ εἶπαν ποῦ θέλνα νὰ τὸν χωρατέψνα. Ὁ βασιλεὺς πρόσταξε καὶ τίς ἔδωκαν μέσα. Τίς εἶπε κέκατσαν καὶ ὕστερα τίς ρώτσε τί θέλνα νὰ ποῦν. Τότες ἢ μικρότερ' ἢ βασίλοπούλα ἔκανε ἀρχή, καὶ εἶπε: —«Ἐμάθαμ' ποῦ πονοῦσαν τὰ μάτια σ' καὶ πῆνα γιαιτρικὸ τὰ γιάτρες καὶ ἕξ αἰτίας καὶ τῆ πατέρα μας τὰ μάτια πονοῦν καὶ ἔνε τυφλός, ἦρταμ' δῶ νὰ σὲ παρακαλέσουμ' νὰ μᾶς πῆς ποῦ βρίσκειται αὐτὸ τὸ γιαιτρικὸ γιὰ νὰ πᾶμ' καὶ μεῖς νὰ πάρουμ'».

Τότε ὁ βασιλεὺς τίς εἶπε: —«Αὐτὸ τὸ γιαιτρικὸ ἔνε χῶμα καὶ μεῖς τῶφεραν τὰ παιδιὰ μ', ἀμὰ πὼς καὶ ποῦ τῶφεραν δὲ δὸ ξίρω, μὲν' ἀ στείλω τώρα νὰ τὰ φωνάξω νὰ σᾶς τὸ ποῦν». Καὶ γιὰ μινᾶς πρόσταξε καὶ τὰ ἤφεραν τὰ δυὸ τὰ μεγαλύτερα τ' τὰ παιδιὰ καὶ τὰ ρώτσε πὲ ποῦ ἤφεραν τὸ χῶμα.

Αὐτὰ ὡς στίς τρεῖς τίς δρόμ' ποῦ πῆγαν εἶπαν πὲ ποῦ πέρασαν, ὕστερα εἶπαν πὼς πέρασαν πῆνα δρόμο, ποῦ εἶχε φωτιές καὶ ἀγέρα καὶ πῆγαν καὶ πῆραν τὸ χῶμα καὶ γύρσαν.

Τότες ἢ μικρότερ' ἢ βασίλοπούλα εἶπε: —«Μεῖς ποῦτὰ τὰ λόγια δὲ μπόρσομ' νὰ καταλάβουμ' καὶ φαίνται αὐτοὶ δὲ μπῆγαν ἢ δὲ θέλνα νὰ μᾶς τὸ ποῦν».

Τότες ὁ βασιλεὺς θυμήθηκε καὶ τὸ γκαλόγερο καὶ πρόσταξε καὶ τὸν ἤφεραν

καὶ τὸν ρώτισε πὲ ποῦ πῆρε τὸ χῶμα. Ὁ καλόγερος μπῆκε δὲ μπῆκε τὶς γνώρσε τὶς ξέν' καὶ ἀρκίωσε νὰ δηγιέται πῶς πῆγε καὶ πῆρε τὸ χῶμα καὶ πῶς τὰ δέρφια τ' τὸν ἔρριξαν μέσ' τὸ πηγάδ' καὶ πῶς γλύτωσε καὶ γιὰ νὰ τὶς κἀν' νὰ πιστέψω, ἔβγαλε τὰ ρολόγια καὶ τὰ μυγιαστήρια κεὶ μπροστὰ καὶ τὰδειξε. Ἐὰ χώρσε ὕστερα καὶ εἶπε σὶς ξέν' :

— «Νά, αὐτὸ τὸ ρολόγ' καὶ τὸ μυγιαστήρ' ἔνε τῆ πατέρα σας, κι αὐτὸ ἔνε τῆς μάνας σας· σεῖς οἱ τρεῖς δὲν εἶστε ἄδρροι μόν' εἶστε κορίτσια. Αὐτὸ τὸ ρολόγ' καὶ τὸ μυγιαστήρ' ἔνε δικό σ', καὶ τὰ ἔδωσε τῆ μεγαλύτερα. Αὐτὰ πάλ' ἔνε δικὰ σ', καὶ τὰ ἔδωσε τῆ μεσιάννα, καὶ αὐτὰ ἔνε δικὰ σ', καὶ τὰ ἔδωσε τὴν ὀλόμικρήννα καὶ τὴν εἶπε : — «Καὶ τὸ δαχτυλίδ' ποῦ φορεῖς ἔνε δικό μ' κι αὐτὸ ποῦ φορῶ γὼ ἔνε δικό σ' .»

Τότες ἡ μικρότερ' εἶπε στὸ βασιλέ : — «Νὰ αὐτὸς ὁ γυιός σου πῆγε κεὶ πέρα· γὼ εἶμαι κεινοῦ τῆ τόπου τῆ βασιλιῆ ἡ θυγατέρα, καὶ αὐτὲς ἔνε ἀδερφές μου, καὶ γιὰ νὰ μάθω ποιὸς εἶδαν κείνος ποῦ ἔκλεψε τὰ ρολόγια καὶ τὰ μυγιαστήρια καὶ ἔβαλε στὸ χέρ' μου τὸ δαχτυλίδ', γι αὐτὸ βγήκα καὶ γυρίζω τόσο γκαιρό. Τώρα ποῦ ἔμαθα ποῦ ἔνε ὁ γυιός σου, αὐτόνα γὼ θέλω νὰ τὸν πάρω ἄδρα καὶ ἦρτα νὰ σὲ παρακαλέσω πὲ γούλ' τῆ θέλησή σ' καὶ πὲ τὴν τὴν ἄδεια σ' νὰ μὲ τὸν δώκς».

Τότες ὁ βασιλεὺς ρώτισε τὸ γκαλόγερο σὰ δὴν θῆλ' νὰ δὴν πᾶρ'. Ὁ καλόγερος ἔστρεξε, καὶ ὁ βασιλεὺς διέταξε νὰ γίνω χαρὲς μεγάλες καὶ δὲν εἶχε τόπο ποῦ νὰ θᾶλ' τὸ γκαλόγερο, τόσο πολὺ τὸν ἀγάπσε. Καὶ τὰ μεγαλύτερα τὰ παιδιὰ τ' ποῦ ἔκαναν τὰ τόσα στὸ γκαλόγερο καὶ ἤλεγαν γούλο ψευτιές, τὰ ἔβαλε φυλακὴ καὶ εἶχε στὸ νοῦ τ' νὰ τὰ κρεμάσ', ἀμὰ ὁ καλόγερος δὲν ἄφσε καὶ τὸν παρεκάλεσε νὰ τὰ σχωρὲσ' καὶ νὰ τὰ δώσ' τὴν ἄδεια νὰ παντρευτοῦν καὶ κείνα καὶ νὰ πάρνα τὶς μεγαλύτερες τὶς ἀδερφές τῆς δικῆς δουτῆς γυναίκας,

Ὁ βασιλεὺς, γιὰ χατῆρ' τῆ μικροῦ τῆ γιοῦ τ', ἔδωκε τὴν ἄδεια καὶ τὶς ἔβγαλε πὲ τῆ φυλακῆ, ὕστερα ἔκανε διαθήκ' καὶ τὶς φῆκε ἄκληρ' καὶ τὸ θρόνο τ' τὸν ἔδωκε τὸ γκαλόγερο. Καὶ στὸ τέλος ἔκαναν μεγάλες βασιλικές χαρὲς σωστὸ ἓνα μῆνα.

Ἦμνα καὶ γὼ κεὶ
πὲ τὸ κόκκινο θρακί
κι ἔφραγα μινὰ σούγλα φκκῆ.

Κί ἴσο περνᾶ ἡ φακῆ στῆ σούγλα,
τόσο νὰ πιστέψτε καὶ σεῖς
τὸ παραμύθ' μου.

Ἐπιμύθιον. Τὸ παραμύθιον τοῦτο πρωτίστην χάριν ἔχει ὡς συνηθοντὴν παιδείαν καὶ τὰ γράμματα, ὡς μέσον ἀναπαιτικὸν διὰ τὸν ἄνθρωπον, δι' ὧν δύναται οὗτος νὰ διευθετήσῃ τὰ κατ' αὐτὸν εὐκολώτερον καὶ νὰ πραγματοποιήσῃ διὰ τῆς ἐπιμονῆς τὰς ἀναλόγως τῆς ἱκανότητος καὶ βαθμοῦ ἀποφύσεις καὶ σχέδιά του.

Προσέτι σχετίζεται καὶ μὲ τὴν μυθολογίαν. Τὸ μέγα θηρίον ἀντιστοιχεῖ

πρὸς τὸν Κρόνον, ὅστις ἔτρωγε τὰ παιδιὰ του ἢ μὲ τὸν Ὑφῶνα, οἱ δὲ δράκ' μὲ τοὺς γίγαντας καὶ κύκλωπας.

Προσέτι ἐξεικονίζει τὴν ἀχαριστίαν, παριστᾷ τὸν θρίαμβον τῆς ἀληθείας, τὴν κατασχύνην τοῦ ψεύδους καὶ τῆς πηγαζούσης ἐκ τοῦτου τιμωρίας.

Συνιστᾷ ἐν τέλει τὴν μακροθυμίαν καὶ ἐπιείκειαν τῆς ἐκδικήσεως.

πάνα (πασίνα)=νά πᾶν, πάρα (παίρω)=νά πάρουν, τραβῆχαν (τραβιοῦμ')=ἀναχωρῶ, δά=δὲ θά, πομείν'=ἀπομείνει, μεσιός=ὁ μεσαῖος, σουμάδ'=σημάδι, τσουλουφρίζται=καίγεται, τὰ=τὶ θά, νὰ μείνα=νά μείνουν, ἀδίζ=ἀντί, νέβκε=ἀνέβηκε (νεβαίνω), μανιώθηκε (μανιώνουμ')=θύμωσε, νεπλίσκε (νεπλιοῦμ')=φοβέριζω, φοβέρισε, πόμνε=ἀπέμεινε (πομνίσκω), μουζάδες=ἄγγελμα, νέβκε (νεβαίνω)=ἀνέβηκε, φάνα=φάγουν, σιτσαδέ=χαλὶ μικρὸ, πέλσε=ἀπόλυκε. ἔγιαναν (γιανίσκω)=γιατρεύομαι=γιατρεύθηκα, τεπτίλ=μετεμφισμένος, μάκαινα=πονηρία, μηχανή τέχνασμα, νὰ τὸ ποῦνα=νά τὸ εἰποῦν, ἀπλόγητος=ἀμίλητος.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΤΕΡΩΤΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΕΙΣ ΑΥΤΟΝ ΑΠΟΔΙΔΟΜΕΝΟΝ
ΜΟΛΥΒΔΟΒΟΥΛΛΟΝ

Ἐν τῷ Παραρτήματι τοῦ ΙΓ' τόμου τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως (σελ. 85) ἐδημοσιεύθη ὑπὸ Mordtmann βυζαντιακὸν μολυβδόβουλλον, προερχόμενον ἐκ τῆς ἰδίας αὐτοῦ συλλογῆς, φέρον ἐπὶ μὲν τῆς ἐμπροσθίας ὕψους σταυροειδὲς μονογράφημα, ἀναλυόμενον εἰς *Θεοτόκε βοήθει*, ἔχον ἐν ταῖς γωνίαις τῶν σκελῶν τέσσαρας μικροὺς σταυρούς, ἐπὶ δὲ τῆς ὀπισθίας τὴν ἑξῆς ἐπιγραφὴν :

. . . Η Γ Ο	[Γρ]ηγο-
. Ι ω Ρ' Σ Π' Σ	[ρ]ίω β(ασιλικῶ) σπ(αθαρίω) καὶ
Σ Τ Ρ Α Τ Ι Γ'	στρατιγ(ῶ)
Μ Α Κ Ε Δ'	Μακεδ(ονίας) (')

Τὸ μολυβδόβουλλον τοῦτο ὁ Mordtmann τάσσει χρονολογικῶς εἰς τὴν ἐποχὴν Λέοντος Ε' τοῦ Ἀρμενίου (813—820) καὶ νομίζει ὅτι ἴσως ἀνήκει εἰς τὸν ἀνεψιὸν τοῦ Λέοντος Γρηγόριον, τὸν ἐπιλεγόμενον Πτερωτόν, ὅστις κατὰ τὴν βασιλείαν τοῦ θείου αὐτοῦ, κατέλαβε πολλὰ ἀνώτατα στρατιωτικὰ ἀξιώματα.

Μετὰ τὴν τραγικὴν δολοφονίαν Λέοντος τοῦ Ε', ὁ διαδεχθεὶς αὐτὸν Μιχαὴλ Β', ὁ Τραυλός, προσηνέχθη κατ' ἀρχὰς λίαν ἐπιεικῶς πρὸς τὸν Γρηγόριον Πτερωτόν, ἀφήσας αὐτὸν εἰς τὴν στρατιωτικὴν θέσιν ἣν κατεῖχεν. Οὗτος ὅμως δὲν ἔπαυσε μνησικακῶν καὶ τρέφων ἄσπονδον μῖσος κατὰ τοῦ βασιλέως Μιχαήλ, ἀναγκάσας αὐτὸν νὰ τὸν ἐξορίσῃ εἰς τὴν νῆσον Σκῆρον, ὅπου ἔμεινε μέχρι τοῦ 822. Κατὰ τὴν ἐκραγεῖσαν κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο μεγάλην στάσιν τοῦ στρατηγοῦ Θωμᾶ, ὁ Γρηγόριος Πτερωτὸς κατέφυγε πρὸς αὐτόν, ζητήσας νὰ συμμετάσχη εἰς τὸν κατὰ τοῦ βασιλέως Μιχαήλ ἀγῶνα, διὰ νὰ ἐκδικήσῃ τὸν θάνατον τοῦ θείου αὐτοῦ Λέοντος. Ὁ στρατηγὸς Θωμᾶς, ἀναγνωρίζων τὴν στρατιωτικὴν αὐτοῦ ἐμπειρίαν, κατέστησεν ἀρχηγὸν σώματος δεκακισχιλίων ἀνδρῶν καὶ ἀπέστειλε εἰς Θράκην, ὡς πρωτοπορείαν τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων, ἃς συνεχέντρον διὰ τὴν πολιρκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

1) Ὡς γνωστὸν, τὸ Θέμα Μακεδονίας περιελάμβανε τὸ πλεῖστον τῆς Θράκης, περιβάλλον πανταχόθεν, ἀπὸ τοῦ Λιγαίου Πελάγους μέχρι τοῦ Εὐξείνου Πόντου, τὸ κατὰ πολὺ μικρότερον Θέμα τῆς Θράκης.

Καθ' ὄλην τὴν διάρκειαν τοῦ μακροῦ καὶ περιπετειώδους ἀγῶνος πρὸς τὸν βασιλέα Μιχαήλ, ὁ Γρηγόριος Πτερωτὸς παρέμεινεν εἰς τῶν κυριωτέρων συνεργατῶν τοῦ στρατηγοῦ Θωμᾶ, ἀγωνισθεὶς ἐκθύμως πρὸ τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τὰς γενομένας ἐπιχειρήσεις διὰ τὴν ἄλωσιν αὐτῆς. Ὅταν ὁμως εἶδεν ὅτι αἱ κατ' ἐπανάληψιν ἔφοδοι κατὰ τῆς Πόλεως ἀπέτυχον καὶ προσηθάνθη τὸ ἀτυχὲς τέλος τῆς στάσεως, ἐζήτησε ν' ἀποχωρισθῆ ἀπὸ τοῦ στρατηγοῦ Θωμᾶ μετὰ τοῦ ὑπ' αὐτὸν στρατιωτικοῦ σώματος καὶ πρὸς τοῦτο κατέλαβεν ὀχιρὸν τινα λόφον ὕψισθεν τοῦ στρατοπέδου τῶν πολιορκητῶν. Ὁ στρατηγὸς Θωμᾶς κατενόησεν ἐκ τῆς κινήσεως ταύτης τοῦ Γρηγορίου Πτερωτοῦ, ὅτι οὗτος ἐσκόπει νὰ στραφῆ κατ' αὐτοῦ, συνενοῦμενος μετὰ τοῦ βασιλέως Μιχαήλ καί, προλαμβάνων τὸν κίνδυνον, προσέβαλε μεμονωμένον τὸν Πτερωτὸν καὶ ἐνίκησε κατὰ κράτος, πεσόντα καὶ αὐτὸν ἐν τῇ μάχῃ, τὸ ἔαρ τοῦ 823.

Ἡ ἀπόδοσις τοῦ ἀνωτέρω μολυβδοβούλλου ὑπὸ τοῦ Mordtmann εἰς Γρηγόριον τὸν Πτερωτὸν, δὲν φαίνεται εἰς ἡμᾶς ἀκριβῆς, διότι ἡ τεχνοτροπία αὐτοῦ δὲν συμφωνεῖ πρὸς τοὺς χρόνους, καθ' οὓς ἔζησεν οὗτος,

Ἡ κατηγορία εἰς ἣν ἀνήκει τὸ μολυβδόβουλλον τοῦ στρατηγοῦ Μακεδονίας Γρηγορίου εἶναι μία τῶν μεγίστων τῆς βυζαντιακῆς συλλογογραφίας, χρονολογικῶς τασσομένη εἰς τὴν ὀγδόην καὶ ἐννάτην ἑκατονταετηρίδα, ἀποτελεῖ δ' ἐξέλιξιν ἄλλης παλαιότερας κατηγορίας ἐν ἣ τὰ μολυβδόβουλλα φέρουσιν ἐπὶ τῆς ἐμπροσθίας ὄψεως σταυροειδῆς μονογράφημα ἀναλυόμενον εἰς *Κύριε ἢ Θεοτόκε βοήθει* καὶ ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὡσαύτως σταυροειδῆς μονογράφημα ἀναλυόμενον εἰς τὸ ὄνομα τοῦ κτήτορος τοῦ μολυβδοβούλλου, ἔχον ἐνίοτε εἰς τὰς γωνίας τῶν σκελῶν ἐπιγραφὴν δηλοῦσαν τὸ ἀξίωμα αὐτοῦ.

Ἡ κατηγορία αὕτη τάσσεται χρονολογικῶς εἰς τὴν ἐβδόμην ἑκατονταετηρίδα ἢ τὸ πρῶτον ἡμισυ τῆς ὀγδόης. Ὁσαύτως εἰς τὸ πρῶτον ἡμισυ τῆς ὀγδόης ἀνήκουσι τὰ μολυβδόβουλλα τὰ φέροντα τὸ αὐτὸ σταυροειδῆς μονογράφημα ἐπὶ τῆς ἐμπροσθίας ὄψεως, ἔχον ἐνίοτε εἰς τὰς γωνίας τῶν σκελῶν τέσσαρας μικροὺς σταυροὺς καὶ ἐπὶ τῆς ὀπισθίας, ἀντὶ τοῦ μονογραφήματος ἐπιγραφὴν ἀναγράφουσαν τὸ ὄνομα καὶ ἐν ἣ πλείονα ἀξιώματα τοῦ κτήτορος τοῦ μολυβδοβούλλου. Βραδύτερον εἰς τὰς γωνίας τῶν σκελῶν τοῦ σταυροειδοῦς μονογραφήματος *Κύριε ἢ Θεοτόκε βοήθει* τίθενται αἱ λέξεις *τῷ σῷ δούλῳ*, ἀπὸ τῶν μέσων περιῶν τῆς ὀγδόης καὶ καθ' ὄλην τὴν ἐννάτην ἑκατονταετηρίδα.

Τὸ ἀνωτέρω μολυβδόβουλλον τοῦ στρατηγοῦ Μακεδονίας Γρηγορίου φέρει τέσσαρας μικροὺς σταυροὺς εἰς τὰς γωνίας τῶν σκελῶν τοῦ σταυροειδοῦς μονογραφήματος ἀντὶ τῶν λέξεων *τῷ σῷ δούλῳ* καὶ δύναται νὰ ταχθῆ εἰς τὰ παλαιότερα ὑποδείγματα τῆς κατηγορίας ἥτοι εἰς τὸ πρῶτον ἡμισυ τῆς ὀγδόης ἑκατονταετηρίδος. Εἶναι ἐπομένως πολὺ προγενέστερον τῶν ἀρχῶν τῆς ἐννάτης ἑκατονταετηρίδος, ἐποχῆς καθ' ἣν ἐμφανίζονται

Γρηγόριος ὁ Πτερωτός καὶ τὸ εἰς αὐτὸν ἀποδιδόμενον μολυβδόβουλλον 191

ἐπὶ τῆς ἱστορικῆς σκηνῆς Λέων Ε΄ ὁ Ἀρμένιος (813—820) καὶ Γρηγόριος ὁ Πτερωτός.

Διὰ τὴν ἀπόδοσιν μολυβδοβούλλων εἰς γνωστὰ ἐκ τῆς ἱστορίας πρόσωπα δὲν δυνάμεθα νὰ στηριχθῶμεν ἀπλῶς εἰς τὴν ὁμωνυμίαν αὐτῶν. Ἀνάγκη πρῶτον νὰ ἐξακριβωθῇ κατὰ πόσον ἡ τεχνοτροπία τῶν μολυβδοβούλλων συμφωνεῖ πρὸς τοὺς χρόνους καθ' οὓς ἐμφανίζονται τὰ πρόσωπα ταῦτα, ὅπως καταλήξωμεν εἰς πορίσματα ἀσφαλῆ.

ΑΝΤΙΣΗΜΕΙΩΜΑ

Ἐπαντῶν εἰς τὸ σημεῖωμα (Ἄρχεῖον τόμ. Γ'. ἔτ. 1936—37, σελ. 200) τοῦ πανιερωτάτου Ἐλευθερουπόλεως κυρίου Σωφρονίου ἐπάγομαι τὰ ἀκόλουθα :

α) Ἡ τουρκικὴ λέξις *δβὰ* (=πεδῖον—λιμῶν—λιβάδιον) ἤτό μοι γνωστὴ γράφοντι περὶ τὸν εἰς—*οβον* καὶ *οβα* τυπωνυμῶν τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος. Ὡσαύτως καὶ τὸ τουρκῶνυμον *Οὔζοντζόβα* (οὔζοντζῆ—δβὰ), ὡς μετωνομάσθη ὑπὸ τῶν Τούρκων τὸ ἐν τῇ κεντρικῇ βορείῳ Θράκῃ χωρίον, ἐν ᾧ ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐγένετο ἡ μεγάλη ἐτησίᾳ ἐμποροπανήγυρις προσελκύουσα καὶ ἄλλοδαπούς, μεταφρασθέντος πιστῶς τοῦ Βυζαντιακοῦ αὐτοῦ ὀνόματος *Μακρὴ λιβάδα*, ὡς ἀπαντᾷ ἀπὸ τοῦ 814 ἐν ἀναμνηστικῇ τῆς γενομένης τριακονταετοῦς συνθήκης μεταξὺ Βουλγάρων καὶ Βυζαντινῶν ἐπιγραφῆ, χαραχθεῖσα ἐπὶ μαρμαρίνης στήλης ὑπὸ τοῦ χάν Ὀμορτάγ «ἔπειτα δὲ καὶ εἰς Κωνσταντίαν καὶ εἰς Μακρὴν Λιβιάδαν» (ἴδε: *Zlatarsky*, inscription de Suleimkeui, ἐν τῷ Bull. de la soc. archéol. Bulgare, τόμ. III, ἔτ. 1912—13, σελ. 131—177 καὶ *Beschevlieu*, Die Griech. Sprache in den Urbulgarischen Inschriften, ἐν τῷ annuaire de musée nat. de Sophia, ἔτ. 1922—26, σελ. 381—428) καὶ τοῦ *Μακρολίβαδον*, ὡς ἀπαντᾷ παρὰ τῷ Γ. Ἀκροπολίτῃ (χρον. § 59 τῷ 1256). Πρὸβλ. καὶ τὰ ἀνάλογα *Καρατζόβα* (καρατζᾶ—δβὰ) ἐν Μακεδονίᾳ, *Καρλοβὰ* (κάρλ—δβὰ) ἐπὶ τοῦ Αἴμου καὶ εἴ τι ἄλλο. Ὁ τονισμὸς ὁμοῦ τῶν τουρκωνύμων εἶναι ὅλως διάφορος τῶν σλαωνύμων· ἐνῶ δηλ. ταῦτα ἀείποτε προπαροξυτονοῦνται, ἐκεῖνα ἀείποτε παροξυτονοῦνται ἢ ὀξυτονοῦνται. Δὲν ἀποκλείεται ὁμοῦς ἡ γνώμη τοῦ πανιερωτάτου ὅτι τὰ μνημονεύόμενα Ἄκοβα καὶ Κούμοβο (ἀντὶ Κοιμόβα) ὡς καὶ τὸ Ἀναστόσοβα τοῦ δήμου Ἀροανείας καὶ εἴ τι ἄλλο παρόμοιον ἐνδέχεται νὰ ἔχωσι τουρκικὴν προέλευσιν, ἀφοῦ καὶ σημασιολογικῶς καὶ ὡς τουρκῶνυμα ἐρμηνεύονται τονισθέντα κατ' ἀναλογίαν τῶν σλαωνύμων. Τοῦτο δυνατὸν νὰ διευκρινισθῇ μόνον ἐκ τῆς ἱστορίας τῶν φερωνύμων συνοικισμῶν, δηλ. ἐξ ἱστορικῶν μαρτυριῶν ὅτι τὰ χωρία ταῦτα συνωκίσθησαν μετὰ τὴν ἐν Πελοποννήσῳ κατάκτησιν τῶν Τούρκων· παλαιότερα ὁμοῦς ταύτης ὑπαρξίς αὐτῶν δηλοῖ ἀνατιρητήτως ὅτι εἶναι σλαωνύματα.

β) Περὶ τοῦ Ἄν-δρίτσαῖνα νομίζω ὅτι εἶναι ἑλληνικὸς μετασηματισμὸς τοῦ σλαωνύμου *Δρίτσεν* (θιμῶν), παρετυμολογηθεὶς ἐκ τοῦ ὀνόματος Ἄν-δρίτσαῖνα, ἐπιωνύμου τῆς συζύγου Ἀνδρίτσου τινός. Τὰ εἰς -αῖνα ἐπώνυμα γυναικῶν ἐκ τοῦ ὀνόματος τῶν συζύγων τῶν εἶναι συνηθέστατα οὐ μόνον ἐν Ἑλλάδι ἀλλὰ καὶ ἐν Θράκῃ· Ἐν Φιλιππουπόλει καὶ Στενιμάχῳ, ὁσάκις ἐπρόκειτο νὰ δορισθῇ καλύτερον τὸ κύριον ὄνομα· νουρίας τινός, συνεπήγετο καὶ τὸ ἐκ τοῦ συζύγου τῆς ἐπώνυμον εἰς -αῖνα, οἶον: ἡ Κλειῶ-Μαυρίδαινα, ἡ

Ἐλέγκω Ἀργυριάδαινα, ἢ Θεοδωράκαινα, ἢ Ἀλτινελμάζαινα, ἢ Χρηστά-
καινα, ἢ Ἀνδρέαινα, ἢ Κατοίγραινα, ἢ Κοϊμιζό(γ)λαινα, ἢ Καρούδαινα, ἢ
Μουζεβίρραινα, ἢ Λεμονίδαίνα, ἢ Μόλτσαινα κτλ. Τοπωνύμια ὅμως φέροντα
τοιοῦτον ὄνομα ἐκ γυναικός, ἐφ' ὅσον εἶναι ἡμῖν γνωστόν, δὲν ἀπαντῶσι.
Τὸ Ἀνδρῆσαινα, ἂν πράγματι εἶναι ἱστορικῶς μεμαρτυρημένον ὅτι προηλ-
θεν ἐκ τοῦ ἑπωνύμου τῆς συζύγου Ἀνδρείσου τινός, εἶναι μοναδικόν.

γ.) Τὸ τοπωνύμιον *Γκορτζιά* δὲν εἶναι ἑλληνικόν καὶ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει
ἀκόμη ὅτι προηλθεν ἐκ δένδρου ἀχράδος (ἀγριαπιδέας), καλουμένης πολλα-
χοῦ *γκορτζιά* ὑπὸ τῶν ἑλλήνων. Τὸ ὄνομα *γκορτζιά* ἔχει τὸ ἔτυμον σλαυικόν
πρβλ. *gortschiin* (πικρός), *gortschivost*, *gortschina*, *gortschivina* (πικρία)
gortschia (ἔχω τὴν γεῦσιν πικρᾶν), *gorko* (πικρῶς, δυστυχῶς), *gorkii* (δυστυ-
χῆς), ὅθεν καὶ τὸ παρὰ τοῖς Φιλιππουπολίταις *gortschios* (ἀξιοδάκρυτος,
δυστυχῆς, ἔλεεινός, ἀξιολύπητος). Ἐπολιτογραφῆθη ἢ σλαυικῇ αὐτῇ λέξει
ἐν τῷ ἑλληνικῷ λεξιλογίῳ, ὡς καὶ ἄλλαι τινὲς συνήθεις, οἷον, αἱ: *ζακόν* (νόμος,
ἔθος) πρβλ. «κάθε χώρα καὶ ζακόν», *tschérga* (τάπης) πρβλ. «κάηκε ἢ
tschérga τ», *tschiótora* (*tschiótoro*—πλόσκα, βομβύλη), *γουστερέισα* (*gou-
ster*—σαύρα). *ζιάνι* (βάτραχος), *bora* (*bora*—*boura*—θύελλα, πιθανῶς ἐκ
τοῦ *βορράς*), καὶ εἴτι ἄλλο.

δ.) Τὸ τοπωνύμιον *Πολιανή* δυσκόλως ἐρμηνεύεται ὡς παραφθορὰ τοῦ
Ἀπολλωνία· δυνατὸν τὸ τοιοῦτον νὰ γείνη δεκτὸν μόνον, ἂν ἐν τῇ θέσει
Πολιανῆς τινος προὔπηρχε μεμαρτυρημένως ἱστορικῶς καὶ ἀρχαιολογικῶς
πόλις Ἀπολλωνία· ἀλλὰ καὶ οὕτω πάλιν ἢ παραφθορὰ ἐγένετο κατ' ἐπίδρα-
σιν τῆς σλαυικῆς λέξεως *πολιάνα* (ὄροπέδιον—πεδίον). Ἡ Ἀπολλωνία τῆς
Ἀλβανίας παρεφθάρη εἰς *Πολλίνα* καὶ ἢ Ἀπολλωνίως τῆς Φρυγίας εἰς Ἀμ-
πουλλώνια κατὰ τὸν Σκαρλᾶτον Βυζάντιον.

ε.) Τὰ εἰς *οβο* καὶ *οβα* τοπωνύμιον οὐδὲν τὸ σχετικόν ἔχουν πρὸς τὰ
εἰς—*οβ* τουρκικὰ πλὴν τῆς συμπτώσεως. Οὐζουντζόβα—εἶναι *Οὐζουντζᾶ*
οβ ὅπως καὶ τὸ *Κάρλ-οβ*. Τὰ εἰς *οβο* σλαυικὰ ἀπαντοῦν εἰς ἕκαστον βῆμα.
Καὶ ἐν Πελοποννήσῳ εἶναι πολλῶ ἀρχαιότερα τῶν Τουρκικῶν. Δέον δὲ νὰ
λαμβάνηται ὑπ' ὄψιν καὶ τὸ πρῶτον συνθετικόν· τὸ τοιοῦτον εἰς τὰ ἀριθμη-
θέντα τοπωνύμια εἶναι δυστυχῶς σλαυικόν. Τὸ *Γορτσα* ἔτυμολογεῖται ὑπὸ
τοῦ σεβασμιωτάτου ἐκ τοῦ νεοελληνικοῦ *γκορτσά*, ἀλλὰ τοῦτο εἶναι Ἑλληνι-
κόν· ἐκ ποίας ρίζης; δὲν εἶναι καὶ τοῦτο Σλαυικόν ;

Ἐν Φιλιππονπόλει τῇ 20ῃ Ὀβρ. 1937

Μυρτίλος Ἀποστολίδης

Σ. Δ. Ἐπειδὴ ὁ χώρος τοῦ Α' τ. τοῦ Ἀρχείου ὑπῆρξεν ὀλίγος, ἀτε
βλήθη ἢ δημοσιεύσασιν τῆς συνεχείας ἐκ τοῦ Γ' τ. τῶν Ἀρχείων τοῦ Ἐσα-
φίου τῶν Ἀμπατζήδων. Ἄλλως τε τὸ σπουδαιότερον μέρος τοῦ Ἀρχείου
τούτου ἦτο ἢ δημοσιευθεῖσα εἰσαγωγή, τὸ δὲ ὑπόλοιπον μέρος ἐδημοσιεύθη
βουλγαριστὶ ἐν Φιλιππουπόλει.

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΑΙ ΤΙΝΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ
ΕΠΙ ΤΟΥ ΓΛΩΣΣΙΚΟΥ ΙΔΙΩΜΑΤΟΣ ΜΑΔΥΤΟΥ (1)

(Ἐκ τοῦ Λεξικογραφικοῦ Ἀρχείου Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν)

Οἱ Μαδύτιοι, ἢ κατὰ Στέφανον τὸν Βυζάντιον Μαδυτεῖς, ἄποικοι ὄντες Λεσβίου Αἰολέων ἐλάλουν τὴν Αἰολικὴν διάλεκτον οὔσαν μεμιγμένην, καθὰ φαίνεται, μετὰ τινῶν Ἰωνισμῶν καὶ Δωρισμῶν, ὧν λείψανά τινα εἶτι διασφύζονται. Ὑποστᾶσα δ' αὕτη τὰς ἀλλοιώσεις, ἃς ἔνεκα τῶν ἐπιδρομῶν καὶ τοῦ χρόνου ὑπέστη ἢ καθόλου ἔθνικῆ ἡμῶν γλῶσσα, λαλεῖται ἤδη τὰ μάλα ἐφθαρμένη ἐμπεριέχουσα Ἰταλικὰς τινὰς, Ἰσπανικὰς καὶ πλείστας Τουρκικὰς λέξεις ἀπομεινάσας ἐκ τῶν κατὰ καιροὺς δεσποσάντων καὶ δεσποζόντων τοῦ τόπου Βενετῶν, Γενουησιῶν, Καταλάνων καὶ Ὀθωμανῶν.

Τῆς διαλέκτου ταύτης ἰδιάζοντα γνωρίσματά εἰσι τὰ ἑξῆς :

Α'. Φθογγολογία

Οἱ φθόγγοι ε, αι προφέρονται συνήθως ὡς η καθὼς κηρός=καιρός, θηός=θεός, γράφητη=γράφετε, ἔχητη=ἔχετε, γράφουμη=γράφομεν, τρῶμη=τρῶμεν, ἀλλαχοῦ δὲ φυλάττουσι τὴν φυσικὴν αὐτῶν προφορὰν ὡς θέλου=θέλω, γένα, ἴλε(η), ἀγροαίνομ'. Ἐν τῇ συλλογῇ γλωσσικῆς ὕλης πρὸς ἔνδειξιν τῆς τοιαύτης προφορᾶς ἐτίθειμεν κάτωθεν τῶν φωνῶν α, ε ἢ αι τῶν προφερομένων ὡς η τὸ ἑξῆς τῆς μακροῦς προσφθίας σημεῖον (—), ὡς γράφετε=γράφητη, λέτε=λέτη, ἀγροαίνομαι=ἀγροαίνουμη, σκιάζομαι=σκιάζουμη.

Ὁ φθόγγος ο εἰς τὰ εἰς ος καὶ ο λήγοντα δευτερόκλιτα καὶ μὴ ὄντα δξύτονα προφέρεται ὡς ου, ὡς καὶ ἐν τῷ μέσῳ πολλῶν λέξεων φυλάττει δὲ τὴν φυσικὴν αὐτοῦ προφορὰν ἀνεξαιρέτως εἰς πάντα τὰ δξύτονα π. χ. θαλασσομαχους=θαλασσομάχος, βδῶκουσ—βδῶκος, τὰν=τό. ἔρι(η)μους=ἔρημος, νόμους=νόμος ἔ(ει)νός=ἔξινός, ἀραγός, ψαλτός, ψαλμός ἐνῶ ἑξάψαλμους.

Ἐπίσης καὶ ὁ φθόγγος ω εἰς τὰ ῥήμ. τῆς ἔνεργ. φωνῆς τὰ λήγοντα εἰς ω ὡς καὶ ἐν τῷ μέσῳ πολλῶν ἄλλων λέξεων προφέρεται ὡς ου, ἐνῶ εἰς τὰ περισπώμενα ῥήματα φυλάττει τὴν φυσικὴν αὐτοῦ προφορὰν π. χ. ἀσπρόκουλος—ἀσπρόκωλος, γείδουλου=γείδωλο, θουρῶ=θωρῶ, κακουφορμίζου=κακοφορμίζω, λαχανιάζου=λαχανιάζω, λιμάζου=λιμάζω, σταφνιάρου=σταφνιάρω κτλ., κ(υ)ρηγῶ, τραβῶ, πορπατῶ.

1) Βλέπε περὶ Μαδύτου καὶ Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου: Ἡ Μάδυτος (λαογραφικὴ μελέτη).

Σ Δ. Οἱ Μαδύτιοι ἐξετοπίσθησαν καὶ αὐτοὶ μετὰ τῶν ἄλλων τῆς Ἄν. Θράκης Θρακῶν καὶ εὐρίσκονται σκορπισμένοι πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐν Ἀθήναις. Κείμενα λαογραφικὰ τούτων βλέπε εἰς τὸν Γ' τ. καὶ τὸν προσεχῆ Ε' τ. τοῦ Ἀρχείου.

Καὶ τὴν προφορὰν τῶν τοιούτων ἐνεδείξαμεν διὰ τοῦ σημείου τῆς μακροῦς προσωδίας (—) ὑποθέτοντες αὐτὸ κάτωθεν τῶν οὕτως ἄλλοιουμένων φωνῶν. Τὸ δὲ υ μόνον εἰς τὴν λέξιν *μουλουμένους* προφ. ὡς ου=μεμουλυ-σμένος.

Β'. Συγκοπή

Ἰδιάζον γνώρισμα τῆς Μαδυτίας διαλέκτου εἶναι ἡ συγκοπή φωνηέντων ἐκ τοῦ μέσου τῶν λέξεων καὶ ἡ συνένωσις καὶ συμπροφορὰ διεστῶτων συμφώνων· ἡ δὲ τοιαύτη συγκοπή ἀηδῶς προσβάλλει τὴν ἀκοὴν τοῦ τὸ πρῶτον ἀκούοντος Μαδυτίων διάλογον. Ἐκπίπτουσι δὲ ἐκ μὲν τῶν φωνηέντων α) τὸ η ὡς *ἔρ(η)ιός*=ἔρημος, *στειρ(η)μέρος*=ἔστερημένος, *μ(η)λιῶρ(ι)*=μηλιῶρι, β) τὸ ι ὡς *ἀβάν(ι)ιου*=ἄβάνικο, *ἀσπρόσ(ι)τους*=ἀσπρόσιτος, *ἀρ(ι)φανός*=ἄριφανός, *ἀθ(ι)κουθάναιους*=ἄδικουθάναιος, *πάν(ι)σιτρον*=πάνιστρο κτλ., γ) τὸ υ ὡς *παρᾶλ(υ)μένους*=παράλυμένος, *καλ(υ)βουτῆς*=καλιβωτής, *ζ(υ)γαριά*=ζυγαριά, *ζ(υ)γός*=ζυγός, *παρᾶφ(υ)λίγου*=παραφυλίγω κτλ., δ) τὸ η πάντων τῶν εἰς ἧς πρωτοκλίτων τῶν μὴ ὀξυτόνων. ἐνῶ πάντων τῶν ὀξυτόνων φυλάττεται π.χ. *ἀργά(η)ς*, *ψάλτ(η)ς*=ἀργάτης, ψάλτης, *δεσπότ(η)ς βουδουμμάι(η)ς*=δεσπότης, βωδομμάτης, *δ(ου)λενίης*, *καλ(υ)βουτῆς* κτλ.

Ἐκ δὲ τῶν διφθόγγων ἐκπίπτει α) ἡ εἰ εἰς τὰ β'. ἔνικ. πρόσωπα τοῦ ἐνεστῶτος τῆς ὀριστ. ὡς *γράφ(ει)ς*=γράφεις, *ἔχ(ει)ς*=ἔχεις· ἐὰν δὲ χαρακτῆρ τοῦ ρῆμ. εἶναι τὸ στοιχεῖον γ μετὰ τὴν ἔκπτωσιν τῆς εἰ, τὸ γ ἀποβάλλεται καὶ συμβαίνει συνίζησις *πάγεις*=πάεις, *πᾶς*, *τρώγεις*, *ιρώεις*, *ιρῶς*, *λέγεις*, *λέεις*, *λές*, β) ἡ οἰ ὡς *στ(οι)χῶ*=στοιχῶ, *σι(οι)γειῶ*=στοιχειῶ κτλ., γ) ἡ ου ὡς *κ(ου)νῶ*=κουνῶ, *γδ ὦ*=σκουντῶ καὶ εἰς τὴν δοτ. καὶ αἰτ. πληθ. τῶν ἄρθρων ὡς *ι(ου)ς ἀθρῶπ'*=τοὺς ἀνθρώπους, *ι(ου)ς νόμ'*=τοὺς νόμους, *σι(ου)ς ἀθρῶπ.*=εἰς τοὺς ἀνθρώπους κτλ.

Ἄπαντα δὲ τὰ συγκοπτόμενα φωνήεντα ἐν τῇ συλλογῇ τῆς γλωσσικῆς ὕλης ἐνεκλείσαμεν ἐντὸς παρενθέσεως δεικνύντες διὰ τούτου, ὅτι ταῦτα οὐδα μῶς προφέρονται.

Γ'. Ἀποκοπή

Ἀποκόπτονται συνήθως ἐκ μὲν τῶν φωνηέντων α) τὸ ι τῶν εἰς τὸ φωνῆεν τοῦτο ληγόντων οὐδετέρων ὡς *Σκούταρ(ι)*, *σι(ι)άρ(ι)*, *παρασπῶρ(ι)*, *λαγκιάλ(ι)*, *λαλοῦδ(ι)* κλπ. β) Τὸ η εἰς τὸ γ' ἔνικόν πρόσωπον τῆς ὑποτακτ. ὡς *γράφ'*=γράφῃ, *τρώγ'*=τρώγῃ κλπ., μένει δὲ εἰς τὰ περισπώμενα ὡς *λαλῆ*, *πουρπατῆ* κλπ. Ἐκ δὲ τῶν διφθόγγων ἀποκόπτονται συνήθως ἡ αἰ εἰς τὰ πρῶτα πρόσ. τῆς παθητ. φωνῆς ὡς *ἔρχουμ'*=ἔρχομαι, *γκώνουμ'*=γκώνομαι, *σκιάζουμ'*=σκιάζομαι κλπ. γ) Ἡ εἰ εἰς τὸ γ' ἔνικ. προσ. τῶν εἰς ω βαρυτόνων ὡς *γράφ'*, *τρώγ'*, γράφει, τρώγει, φυλάττεται δὲ εἰς τὰ περισπώμενα *λαλεῖ*, *μασεῖ* κλπ. δ) Ἡ ου εἰς τὰς γεν. τῶν ἄρθρων *ι'*=τοῦ ὡς *ι' ἀθρῶπ'*=τοῦ ἀνθρώπου κλπ. καὶ εἰς τὰς προσωπ. ἀντωνυμίας ὡς *κορμίμ'*=κορμί μου κλπ.

Ἐπίσης ἀποκόπτεται τὸ η εἰς τὰ εἰς η λήγοντα θηλ. ἐπίθ. ὡς *λεγάμεν*^τ, *δαρμέν*^τ, *ψημέν*^τ, *παραδαρμέν*^τ κλπ.

Δ'. Ἐκθλιψις

Ἐκθλίβονται α) Τὸ ο καὶ α τῶν οὐδ. ἄρθρων ὡς τὸν ἄσκημον=^τ ἄσκημον, τὰ ἄσκημα=^τ ἄσκημα. β) Οἱ σύνδεσμοι καί, δέ, ὡς· καὶ *ἰγώ*=^κ *ἰγώ*, καὶ *ἰμένα*=^κ *ἰμένα*. γ) Τὸ ο τῆς προθ. ἀπό· ὡς *ἀπ'* τὰ *χέργια*, *ἀπ'* τὴν *πόρτα*, καὶ τὸ ο τῶν εἰς ο ληγόντων οὐδ. ὡς *μόν'* *ἀλ(η)θινό*, *ἄσκημ'* *ἀρόνι*. δ) τὸ α τῶν εἰς α οὐδ. ὡς *λαμπερ'* *ἄστρα* καὶ τῶν πρῶτων προσ. τοῦ παρατ. ὡς *εἶχ' ἔνα βιβλίον*, *ἔφαγ'* *ἔνα σουροῦ μῆλα* καὶ εἰς πολλὰς ἄλλας λέξεις *νά*=^ν, *δέν*=^δ, *μέσα*=^{μέσ}. ε) Τὸ ε τῶν τρίτων ἔνικ. προσ. ὡς *ἔφυγ'*, *ἔφαγ'* κλπ.

Ε'. Κρασις

Λύτη συμβαίνει α) Εἰς τὰ ἔνικ. καὶ πληθ. οὐδ. ἄρθρα ὡς τὸ ἄλλο=^τ ἄλλου, τὰ ἄλλα=^τ ἄλλα. β) Εἰς τὸν σύνδεσμον *νά* ὡς *νά εἶσαι*=^ν *ἄσαι*, *νά ἔρ(η)ς*=^ν *ἄρ(η)ς*, *νά εἶναι*=^ν *ἄναι*. γ) Εἰς τὸν μελλοντικὸν σύνδ. *δά* ὡς *δά εἶσαι*, *δάσαι* *δά εἶναι*, *δάσαι*. δ) Εἰς τὸ ἀναφορ. ἐπιρ. *ὅπου*, ὡς *ὅπου εἶναι* =^δ *ποῦναι*, *ποῦ εἶναι* =^δ *ποῦναι*, καίπως=^κ *ἄπως* κλπ.

ΣΤ'. Συνίξεις

Λύτη συμβαίνει εἰς πάντα τὰ εἰς *ια* ἢ *ειος*, *εια*, *ειο*, *να* λήγοντα ὀνόματα ἔχοντα πρὸ αὐτῶν ὑγρὸν γράμμα χαρακτηῖρας ὡς *γιά*=^δ *διά*, *μίσ*=^μ *μία*, *κάλλια*=^κ *κάλλιον*, *νιότ(ης)* = *νεότης*, *γονιῶς*=^γ *γονιός*, *γονεύς*, *ψαριά*=^δ *ὀψάρευμα*, *τέτια* = *τοιαύτη*, *μαλλιά* = *μαλλία*, *μακρυγιά*=^μ *μακρογιά*, *λαφρυγιά*=^λ *λαφρυγιά*, *ἄρειους*=^ἄ *ἄρειος*, *παχειά*=^π *παχειά*, *ἀγγειῶ*=^ἄ *ἀγγεῖον*. β) Συνίζονται αἱ συλλαβαὶ *εο* ἢ *εω* εἰς *ω* ὡς *Γεώργιος*=^Γ *Γώργ(ης)*, *Θεόδωρος*=^Θ *Θόδορος*. γ) τὰ εἰς *ιος* ὡς *Στράτιους*=^Σ *Στράτιος*, *Σιῶτιους*=^Σ *Στάτιος* κλπ. δ) Τὰ β' ἔνικ. προσ. τῶν βαρυτόνων ρημ. τῶν ἐχόντων *χωρακτ* γ μετὰ τὴν ἀποβολὴν αὐτοῦ ὡς *πάγεις*, *πάεις*=^π *ᾤς*, *τρώγεις*, *τρώεις*=^τ *ῥῶς*, *λέγεις*, *λέεις*=^λ *ᾤς* κλπ.

Ζ'. Ἀφαίρεσις

Ἀφαιρεῖται α) τὸ *α* εἰς τὸ ἄστακός=^σ *σιακός*, ἀγαθός=^γ *γαθός* κλπ. β) τὴ *ε* εἰς τὰ *κειός*, *ἴδω*, *κεῖ*, *βγάζω*, *μπῆκε*, *λαφρός*, εἰς τὰ σύνθετα ἐκ τοῦ ἐπιρ. *ἔξω* ἢ τῆς *ἔξ*, *ρεῖχ'*, *λέχου* κλπ. γ) Τὸ *ο* εἰς τὰ *πίσου*, *μμάτ(ι)*, *ψάρ(ι)*. δ) Τὸ *υ* εἰς τὰ *ψηλά*, *στεροκλάδ(ι)*. ε) ἢ *ει* εἰς τὴν πρόθεσιν εἰς=^ς καὶ εἰς τὸ κύριον ὄνομα *ῤή(η)*=^Ε *Ἰοήνη* ἢ *αι* εἰς τὸ *Κατερί(η)*=^Κ *Αἰκατερίνα* καὶ τὸ *ω* εἰς τὸ ὁσάν=^σ *σάν*.

Η'. Ἀποβολὴ συλλαβῶν

Ἐκ τοῦ μέσου τινῶν λέξεων ἀποβάλλονται πολλάκις σύμφωνα μετὰ

φωνηέντων καὶ τότε τὸ συμπύπτον οὐρανισκόφωνον μετὰ τοῦ ς σμίγεται εἰς ξ ὡς Ἄξιους=Αὔγουστος, Ξιωῦ=ἡ τοῦ Χριστοῦ, ξός=χρυσός, Ξόστομος=Χρυσόστομος.

Θ'. *Περὶ ἄρθρου*

Τὰ ἄρθρα εἰσὶ δύο ἢ διὰ τὸ ἄρσ. καὶ θηλ. καὶ τοῦ (τὸ) διὰ τὸ οὐδέτ.

Τὸ ἄρσ. καὶ θηλ. ἄρθρον (ἢ) πρὸ μὲν τῶν ὄνομ. τῶν ἀρχομένων ἀπὸ τὰς φωνὰς α, ο, ου, λαμβάνει χάριν εὐφωνίας τὸ δίγαμμα, προφερόμενον ὡς ὑγρὸν γ ὡς ἡ γιάθρουπος=ὁ ἀνθρωπος, ἡ γαγι(ε)ίδος=ὁ ἀετός, ἡ γιόφριους=ὁ ὄφις, ἡ γιουρανός=ὁ οὐρανός· πρὸ δὲ τῶν φωνῶν η, ι, υ, ει, οι λαμβάνει τὸ ν ὡς ἡ νήλιους=ὁ ἥλιος, ἡ Νίθρου=ἡ Ἰμβρος, ἡ νύπρους=ὁ ὕπνος, ἡ Νύδρα=ἡ Ὑδρα, ἡ νοικοκύρ(η)ς=ὁ νοικοκύρης κλπ.

Ἐν τῇ συλλογῇ τῆς γλωσσικῆς ὕλης τὰ μὲν ἄρσεν. ὄνομ. ἐγράψαμεν ἄνευ ἄρθρου, διότι πρὸ αὐτῶν τίθεται πάντοτε τὸ θηλ. ἄρθρον ἢ διὰ δὲ τὰ θηλ. μετεχειρίσθημεν τὸ θηλ. ἄρθρον ὡς καὶ διὰ τὰ οὐδ. τὸ οὐδ. ἄρθρ. τὸ.

Ἐπίσης διὰ τοὺς φθόγγους μπέ, ντέ, νιά καὶ γκά μετεχειρίσθημεν τὰ γαλλικὰ στοιχεῖα b, d, gn καὶ g, μὴ ὑπαρχόντων ὡς γνωστὸν ἐν τῇ ἡμετέρᾳ γλώσσῃ ἀντιστοίχων φθόγγων.

Κλίσεις τοῦ ἄρθρου

Ἐπικὸς ἀριθμὸς			Πληθυντικὸς ἀριθμὸς		
Ἄρσεν.	Θηλ.	Οὐδ.	Ἄρσεν.	Θηλ.	Οὐδ.
᾽Ον. ἡ	ἡ	τοῦ	᾽Ον. οἱ	ἡ	τὰ
Γεν. τ'	τς	τ'	Γεν. λείπει	λείπει	λείπει
Δοτ. 'ς τ'	'ς τῆ	'ς τοῦ	Δοτ. 'ς τς	'ς τς	'ς τὰ
Αἰτ. τοῦν	τῆ	τοῦ	Αἰτ. τς	τς	τὰ

Γ'. *Περὶ κλίσεων*

Αὐταῖ εἰσι δύο: πρώτη καὶ δευτέρα. Πάντα δὲ τὰ τριτόκλιτα ὡς ἀράπ(η)ς, ἄδρας, πατέρας, μητέρα, ἐλπίδα, σταφίδα, κλίνονται κατὰ τὴν α'. κλίσειν τὰ δὲ εἰς μα οὐδ. ὡς χῶμα. χάλκωμα, μένουσιν ἄκλιτα.

Α'. *Κλίσεις*

Αὕτη περιέχει τὰ εἰς ας ἄρσ., ὧν τὰ πλεῖστά εἰσι περισπώμενα ὡς βαρελλᾶς, καρδαλᾶς, ὄρνιθᾶς, βιμπακᾶς, εὐάριθμα δὲ παροξύτονα κόκκουιαις, βρουκόλακας, κούτ(ι)κας καὶ τὰ εἰς ης ὡς ἀργάτ(η)ς, ψάλτ(η)ς, βουδομάτ(η)ς, δ(ου)λευτῆς, καλ(υ)βουτῆς τουρνευτῆς, ὧν τὰ μὲν παροξύτονα συγκόπτουσι τὸ η τὰ δὲ δξύτονα φυλάττουσιν αὐτό.

Κλίσεις ὄνομ. εἰς ας παροξύτονου

᾽Ον. ἡ	κόκκουιαις
Γεν. τ'	κόκκουια

Δοτ. ᾽ς τ' κόκκουτα
 Αἰτ. τὸν κόκκουτα
 Κλητ. κόκκουτα
 ἢ βρῆ κόκκουτα

Τὰ προπαροξύτονα φαίνονται μὴ
 ἔχοντα πληθυντικόν.

Κλίσις ὀνόμ. περισπωμένου

Κλίσις ὀνόμ. εἰς ης

Ἐνικός Ἀριθμὸς

᾽Ον.	ἦ	ψαράς	ἦ	ψάλτ(η)ς	ἦ	δισπότ(η)ς
Γεν.	τ'	ψαρά	τ'	ψάλτ'	τ'	δισπότ'
Δοτ.	᾽ς τ'	ψαρά	᾽ς τ'	ψάλτ'	᾽ς τ'	δισπότ'
Αἰτ.	τὸν	ψαρά	τὸν	ψάλτ'	τὸν	δισπότ'
Κλητ.		ψαρά ἢ βρῆ ψαρά		ψάλτ'		δισπότ'

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

᾽Ον.	οἱ	ψαράδες	οἱ	ψαλιτάδες	οἱ	δισπουτάδες
Γεν.		λείπει		λείπει		λείπει
Δοτ.	᾽ς τς	ψαράδες	᾽ς τς	ψαλιτάδες	᾽ς τς	δισπουτάδες
Αἰτ.	τς	ψαράδες	τς	ψαλιτάδες	τς	δισπουτάδες
Κλητ.		ψαράδες ἢ βρῆ ψαράδες		ψαλιτάδες		δισπουτάδες

Κλίσις ὀνόμ. θηλ. εἰς α καὶ εἰς η

Ἐνικός Ἀριθμὸς

Πληθυντικὸς Ἀριθμὸς

᾽Ον.	ἦ	ἄστοιβιὰ	ἦ	χλωρὴ	οἱ	ἄστοιβιῆς	οἱ	χλωρῆς
Γεν.	τς	ἄστοιβιᾶς	τς	χλωρῆς		λείπει		λείπει
Δοτ.	᾽ς τ(ῆ)ν	ἄστοιβιὰ	᾽ς τῆ	χλωρῆς	᾽ς τς	ἄστοιβιῆς	᾽ς τς	χλωρῆς
Αἰτ.	τ(ῆ)ν	ἄστοιβιὰ	τῆ	χλωρῆ	τς	ἄστοιβιῆς	τς	χλωρῆς

Σημ. Ἡ γενικὴ πληθ. εὔροται μόνον εἰς τινὰς παροιμίας ἢ εὐχάς· ὡς ὁ εὐχόμενος εἰς τὸν νεωστὶ οἰκοδομήσαντα οἰκίαν εὐχεται. «*Ε!* σὰ παιδιῶ δῶ παιδιῶ νὰ ᾽πάγ'», «*θπου θέλ' πολλ' ὄ λογι ὄ ἀλόγατα μίσκ' χουρὶς ἄλιγου*». Συνήθως δὲ εἶναι ἄχρηστος.

Β'. Κλίσις

Αὕτη περιέχει τὰ εἰς ος ἄρσ. καὶ θηλ. καὶ τὰ εἰς ο οὐδ., ὧν τὸ μὲν ος καὶ ο εἰς τὰ παροξύτονα προφέρεται ὡς ου, εἰς δὲ τὰ δεύτονα φυλάσσει τὴν φυσικὴν αὐτοῦ προφορὰν.

Κλίσις ὀνόμ. παροξυτόνου

Ἐνικός Ἀριθμὸς

᾽Ον.	ἦ	νόμους	ἦ	γιάθρουπους
Γεν.	τ'	νόμ'	τ'	ἄθροσῦπ'
Δοτ.	᾽ς τοῦ	νόμου	᾽ς τοῦν	ἄθροσπου

Αἰτ.	τοῦ	νόμου	τοὺν	ἄθρουπου
Κλτ.		νόμου		ἄθρουπε ἢ bṛè ἄθρουπε
Πληθυντικός Ἀριθμός				
᾽Ον.	οἱ	νόμ ^ς	οἱ	γιαθρῶπ ^ς
Γεν.		»		»
Δοτ.	᾽ς τς	νόμ ^ς	᾽ς τς	ἄθρῶπ ^ς
Αἰτ.	τς	νόμ ^ς	τς	ἄθρῶπ ^ς
Κλτ.		νόμ ^ς		ἄθρῶπ ^ς ἢ bṛè ἄθρῶπ ^ς

Κλίσις ὄνομ. εἰς ὅς ὄξυτόνου *Κλίσις οὐδ. ὄνομ. λήγοντος εἰς ι*

Ἐνικός Ἀριθμός				
᾽Ον.	ἡ	λαγός	τὸ	κουρμὶ
Γεν.	τ ^ς	λαγοῦ	τ ^ς	κουρμιοῦ
Δοτ.	᾽ς τ ^ς	λαγοῦ	᾽ς τοῦ	κουρμὶ
Αἰτ.	τοῦ	λαγὸ	τοῦ	κουρμὶ
Κλτ.		λαγὸ		κουρμὶ

Πληθυντικός Ἀριθμός				
᾽Ον.	οἱ	λαγοὶ	τὰ	κουρμιά
Γεν.		»		»
Δοτ.	᾽ς τς	λαγοὶ	᾽ς τὰ	κουρμιά
Αἰτ.	τς	λαγοὶ	τὰ	κουρμιά
Κλτ.		λαγοὶ		κουρμινιά

Κλίσις οὐδ. ὄνομ. λήγοντος εἰς ο

Ἐνικός Ἀριθμός		Πληθυντικός Ἀριθμός	
᾽Ον.	τοῦ	μῆλου	τὰ
Γεν.		λείπει	λείπει
Δοτ.	᾽ς τὸ	μῆλου	᾽ς τὰ
Αἰτ.	τοῦ	μῆλου	τὰ
Κλτ.		μῆλου	μῆλα

ΙΑ'. Περὶ ἀντωνυμιῶν

Προσωπικαί εἰσιν αἱ ἐγὼ ᾽γώ, ἐσὺ ᾽σύ, αὐτός, αὐτήγῃ, αὐτό.

Κτηνικαί αἱ: ᾽θ(ι)κός μ^ς, ᾽θ(ι)κός σ^ς, ᾽θ(ι)κό τ^ς πληθυντ. ᾽θ(ι)κοί μ^{ας}, ᾽θ(ι)κοί σας, ᾽θ(ι)κοί τς.

Δεικτικαί: τοῦτους, τοῦτήγῃ, τοῦτου, τουτουνάς, τοῦτήγῃ, τουτουνά.
ἰκειός, ἰκεῖν^ς ἰκειό.

^{Ἐπιμεριστικαί}: ἄλλους, ἄλλ', ἄλλου, καθέννας, καθεμινιά, καθάένα, πασαέννας, πασαμινιά, πασαένα.

^{Ἀναφορικῆ}: ἡ ἀπλή ἀναφορικῆ ὁλοσχερῶς λείπει ἀντικαθίστησι δ' αὐτὴν τὸ ἀναφορικὸν ἐπίρρημα ὅπου, ποῦ, π'.

^{Ἀόριστος}: κάπιος, κάπια, κάπιου.

^{Ἀοριστολογικαί}: οὔλος, οὔλ' οὔλου, μιφ(ι)κοί, μιφικίς, μιφ(ι)κά.

^{Ἀλληλοπαθής}: ἡ γιέννας, τὸν ἄλλουγη, ἡ μιὰ, τν ἄλλ', τὸν ἕνα, τ' ἄλλου, ἀναμεισό μας, ἀναμεισό σας, ἀνάμεισό τς.

^{Ἀποφατικῆ}: κανέννας, καμινιά, κανένα, ἥτις ἐπιτείνεται διὰ τοῦ Αἰο λοδωρικοῦ κα, ὅπερ πρὸ φωνήεντος λαμβάνει τὸ ν καὶ γίνεται γαγκανέννας, γαγαμινιά, γαγαμένα.

^{Ἀνταποδοικαί} εἶσι:

1) ^{Δεικτικαί}: τέτοιους, α, ου, τοίτιος, α, ου=τοῖος.

2) ^{Ἀναφορικαί}: ὅποιος, α, ο.

3) ^{Ἐρωτηματικαί}: ποιός, ά, ό, πόσους, η, ου, τιλουγιούς, ά, ό. — Πόσου λογιῶ:—Ἀπ. Λογιῶ δῶ λογιῶ.

ΙΒ'. Περὶ ῥήματος

Τὰ θέματά εἰσι δύο βαρύτερον καὶ περισπώμενον καὶ τὸ μὲν βαρύτερον ἔχει μίαν συζυγίαν, ἥς τὸ πρῶτον πρόσωπον λήγον εἰς ω προφέρεται ὡς ου ὡς γράφου=γράφω, παίζου=παίζω, λέγου=λέγω καὶ τὰ συνδετικὰ φωνήεντα τῆς ὀριστ. ο καὶ ε προφέρονται ὡς ου καὶ η καθὼς γράφουμη=γράφωμεν, γράφητη=γράφεται. Τὸ δὲ περισπώμενον ἔχει δύο συζυγίας τὴν α) ἥτις συναίρεται εἰς ᾱς, ᾱ ὡς φ(ι)λῶ, φλᾱς, φλᾱ καθ' ὅλα δὲ τ' ἄλλα εἶναι ὁμοίομορφος καὶ ὁμοίωσχημος τῇ β'. καὶ τὴν β) ἥτις συναίρεται εἰς εἷς, εἷ, ὡς πουρπατῶ, εἷς, εἷ.

ΙΓ'. Περὶ χρόνων

Οἱ χρόνοι εἰσὶν ἑπτὰ: ἐνεστώς, παρατατικός, μέλλον ἀκαριαῖος, μέλλον, διαρκῆς ἢ παρατατικός, ἀόριστος, παρακείμενος καὶ ὑπερσεντέλικος.

ΙΔ'. Περὶ ἐγκλίσεων

Αὐταί εἰσι τέσσαρες, Ὀριστικῆ, Ὑποτακτικῆ, Προστακτικῆ καὶ ἡ Δυνητικῆ, ἥτις περιφράζεται διὰ τοῦ νά καὶ ὑποτακτικῆς, ἡ δὲ εὐκτικῆ ἐν χρήσει οὔσα ἐπὶ εὐχῆς ἢ ἐπιθυμίας ἐκφράζεται δι' ὑποτακ. καὶ τῶν μορίων 1) εἶσ' νά ὡς «εἶσ' νά χαρῶ τὰ παιδιά μ'»=οὕτως ὀναίμην τῶν τέκνων, 2) ἄμποτε ἢ μακάθ(ι) ὡς «μακάθ(ι) νά τοῦχα», «ἄμποτε ν' ἀξιοθούμι», 3) ἀμήν ἄς «ἀμήν ἄς γίν' τὸ ὄνομα τ' μεγαλοδύναμ'».

ΙΕ'. Αὐξησις συλλαβικῆ

Αὕτη συμβαίνει μόνον εἰς τὸν ἑνικ. ἀριθμὸν τινῶν ἀπὸ συμφώνων ἀρ-

χομένων ῥημ. ἢ δὲ χρονικὴ εἶναι παντάπασιν ἄγνωστος.

Ὁ παρακείμενος καὶ ὑπερσυντέλικος τῆς μὲν ἐνεργητ. φωνῆς σπανίως ἀπαντᾷ περιφραστικῶς διὰ τοῦ ἔχω, συνήθως δ' ἀναπληροῦσιν αὐτοὺς ὁ ἀόρ. καὶ παρατατικὸς ἐν δὲ τῇ παθητ. φωνῇ ἀπαντῶσι περιφραστικῶς.

ΙΓ'. Συζυγία βαρυτόνου ῥήματος (')

Ὁριστική.

- Ἐνεστ. γράφου, γράφ(ει)ς γράφ', οὐμε, ετε, φνα.
 Παρατ. ἔγραφα ες, ε, γράφαμε, ετε, γράφαγν.
 Μέλ. διαρκ. δὰ γάφου, δὰ γράφ(η)ς δὰ γράφ', δὰ γράφομ', δὰ γράφετε, δὰ γράφνα.
 Μέλ. ἀκυρ. δὰ γράφου, δὰ γράψ(η)ς, δὰ γράψ', δὰ γράφομ', δὰ γράψετε δὰ γράψνα.
 Ἀόρ. ἔγραφα, ἔγραψες. ἔγραψε, γράψαμε, γράψετε, γράψαγν.
 Παρακ. ἔχου γραμμένα κ.λ π. ἔχομ' γραμμένα, κλπ.
 Ὑπερσ. Εἶχα γραμμένα, εἶχες, εἶχε, εἶχαμ', εἶχετε, εἶχαγν γραμμένα.

Ὑποτακτική.

- Ἐνεστ. νὰ γράφου, νὰ γράφ(η)ς, νὰ γράφ', νὰ γράφομ', νὰ γράψετε νὰ γράφνα.
 Ἀόρ. νὰ γράφου, νὰ γράψ(η)ς, νὰ γράψ', νὰ γράψωμ', νὰ γράψητε νὰ γράψνα.
 Παρακ. νὰ ἔχου γραμμένα κλπ., νὰ ἔχομ' γραμμένα κλπ.

Εὐκτική.

- Παρατ. νὰ ἔγραφα, ες, ε, νὰ γράφαμε, ετε, νὰ γράφαγν.
 Ἀόρ. νὰ ἔγραψα, ες, ε, νὰ γράψαμε, ετε, νὰ γράψαγν.
 Παρακ. νὰ ἔχου γραμμένα κλπ., νὰ ἔχομ' γραμμένα κλπ.

Προσακτική.

- Ἐνεστ. γράφε νὰ ἦ ᾗς γράφ', γράφετε νὰ ἦ ᾗς γράφνα.
 Ἀόρ. γράψε νὰ ἦ ᾗς γράψ', γράψετε, νὰ ἦ ᾗς γράψνα.
 Παρακ. ἔχε γραμμένα, νὰ ἦ ᾗς ἔχ γραμμένα, ἔχομ' γραμμένα, νὰ ἦ ᾗς ἔχνα γραμμένα.

1) Τὰ ἡμίμαυρα γράμματα εἰς τὴν κλίσιν τοῦ ῥήματος προφέρονται ἄλλως, ἥτοι σύμφωνα πρὸς τὰ λεχθέντα περὶ ῥήματος ΙΒ' ἐδ.

ΙΖ'. Σχηματισμὸς παθητ. βαρυτόνου ῥήματος

Ὀριστικὴ

- Ἔνεστ. καίγωμ', εσαι, εται, καιγόμεσθε, εστε, ὄδαι.
 Παρατ. καίγομινα, οσνα, οδagn, καιγόμεσθagn, οταgn, ὄδagn.
 Μελ. διαρκ. δὰ καίγωμ', ησαι, ηται, δὰ καιγόμεσθε, ηστε, ὠδαι.
 Μελ. ἀκαρκ. δὰ καγῶ, ἦς, ἦ, δὰ καγοῦμε, ἦτε, οῦνα.
 Ἄορκ. κάγ(η)κα, κάγ(η)κες, κάγ(η)κε, καγήκαμ', καγήκετε, καγήκαgn.
 Παρακ. εἶμαι καημένος, κλπ. ἦμασθε καημένοι
 Ὑπερκ. ἦμα καημένος κλπ, ἦμασθagn καημένοι κλπ.

Ὑποτακτικὴ

- Ἔνεστ. νὰ καίγωμ' ησαι, ηται, νὰ καιγόμεσθε, ηστε, ὠδαι.
 Ἄορκ. νὰ καγῶ, ἦς, ἦ, νὰ καγῶμε, ἦτε, οῦνα.
 Παρακ. νὰ εἶμαι καμμένος κλπ. νὰ ἦμασθε καμμένοι κλπ.

Εὐκτικὴ

- Παρατ. νὰ καίγωμινα, ὠσνα, ὠδagn, νὰ καιγόμεσθagn, ὠσταν, ὠδagn.
 Ἄορκ. Ὀμοίως
 Ὑπερκ. νὰ ἦμα καμμένος κλπ., νὰ ἦμασθagn καμμένος κλπ.

Προστακτικὴ

- Ἔνεστ. καὶ Ἄοριστος ἀναπληροῦνται ὑπὸ τῆς Ὑποτακτικῆς.
 Παρακ. ἄς εἶμαι καμμένος κλπ., ἄς εἶνε καμμένοι κλπ.

ΙΗ'. Σχηματισμὸς περισπωμένου ῥήματος

Ὀριστικὴ

- Ἔνεστ. μασῶ, ᾶς, ᾶ, οῦμε, ᾶτε, οῦνα
 Παρατ. μασοῦσα, ες, ε, σοῦσαμε, ετε, οὔσαgn
 Μελ. διαρκ. δὰ μασῶ κτλ. ὡς ὁ ἔνεστὸς
 » » »
 Μελ. ἀκαρκ. δὰ μασήσω, σ(η)ς, ση, δὰ μασοῦμε, ἦτε, οῦνα
 Ἄορκ. μᾶσ(η)σα, μᾶσ(η)σες, μᾶσ(η)σε μασήσαμε μασήσατε, μασήσαgn
 Παρακ. ἔχω, ἔχ(ει)ς, ἔχ' μασ(η)μένα, ἔχομ', ἔχετε, ἔχνα μασημένα
 Ὑπερκ. εἶχα, εἶχες, εἶχε, εἶχαμε, εἶχετε, εἶχαgn μασημένα

Ὑποτακτικὴ.

- Ἔνεστ. νὰ μασῶ, ᾶς, ᾶ, οῦμε, ἦτε, οῦνα
 Ἄορκ. νὰ μασήσω, σ(η)ς, σῆ, νὰ μασοῦμε, ἦτε, οῦνα

Παρακ. νὰ ἔχω, ἔχ(η)ς, ἔχ' μασ(η)μένα,
νὰ ἔχωμ', ἔχητε, ἔχνα »

Εὐκτική

Παρατ. νὰ μασοῦσα, σες, σε, ούσαμιε, ούσητε, ούσαγι
᾽Αόρ. νὰ μάσ(η)σα, μασ(η)σης, μάσ(η)ση
νὰ μασήσαμ' μασήσητε, μασήσαγι
Παρακ. νὰ ἔχω μασ(η)μένα κτλ.
᾽Υπερουντ. νὰ εἶχα, εἶχες, εἶχε, νὰ εἶχαμε, εἶχητε, εἶχαγι μασ(η)μένα

Προστακτική

᾽Ενεστ. μάσγε, ἄς μασῆ, ἄς μασοῦμε, ἄς μασῆτε, ἄς μασοῦνα.

ΙΘ'. *Σχηματισμὸς παθητικοῦ συννηρημένου ῥήματος*

᾽Οριστική

᾽Ενεστ. μασιῶμαι, ἔσαι, ἔται, μασιόμαστε, ἔστε, ὀδι.
Παρατ. μασγιόμνα, ὄσα, ὄδαγι. ὀμασταγι, ὄστε, ὄδαγι.
Μελ. ἀκαρ. δὰ μὲ μασήσνα κλπ., δὰ μᾶς μασήσνα κλπ.
Μελ. διαρκ. δὰ μὲ μασοῦνα κλπ., δὰ μᾶς μασοῦνα κλπ.
᾽Αόρ. μασήθ(η)κα, κες, κε, θήκαμ', ἦκατε, καγι.
Παρακ. εἶμαι κλπ. μασ(η)μένος, ἦμαστε κλπ. μασ(η)μένοι,
᾽Υπερσ. ἦμνα κλπ. μασ(η)μένος, ἦμασταγι κλπ. μασ(η)μένοι.

᾽Υποτακτική

᾽Ενεστ. νὰ μασιῶμαι, ιέσαι, ιέται, μασιόμαστε, ιέστε, ὀδι.
᾽Αόρ. νὰ μὲ μασήσνα κλπ., νὰ μᾶς μασήσνα κλπ.
Παρακ. νὰ εἶμαι κλπ. μασ(η)μένος, νὰ ἦμαστε κλπ. μασ(η)μένοι

Εὐκτική

Παρατ. νὰ μασγιῶμνα, νὰ μασγιώσνα, νὰ μασγιῶδαγι, νὰ μασγιώ-
μαστε, νὰ μασγιῶστε, νὰ μασγιῶδαγι.
᾽Υπερσ. νὰ ἦμνα κλπ. μασ(η)μένος, νὰ ἦμαστε κλπ. μασ(η)μένοι

Προστακτική

᾽Ενεστ. ἄς μασγιέσαι, ἄς μασγιέται, ἄς μασγιόμαστε, ἄς μασγιέστε,
ἄς μασγιῶδε.
᾽Αορ ἄς μασησιτῶ, ἄς μασησιτῆς, ἄς μασησιτῆ, ἄς μασησιτοῦμε, ἄς
μασησιτῆτε, ἄς μασησιτοῦνα.

Κ'. Σχηματισμὸς περισπωμένου ὀήματος τῆς Β'. συζυγίας.

Ὀριστικὴ

Ἔνεστ.	λαλῶ, λαλεῖς, λαλεῖ, λαλοῦμε, εἶτε, οὔνα.
Παράτ.	λαλοῦσα, σεσ, σε, λαλούσαμε, ούσατε, λαλούσασι.
Μελ. διαρ.	δὰ λαλῶ, ἦς, ἦ, οὔμε, ἦτε, οὔνα.
Μελ. ἀκαρ.	δὰ λαλήσω, λαλήσ(η)ς, λαλήσ', δὰ λαλήσωμ', λαλήσητε, λαλήσونا.
Ἄορ.	λάλ(η)σα, σεσ, σε, λαλήσαμ', ετε, λαλήσασι.
Παρακ.	ἔχου κλπ. λαλήσει, ἔχομ' κλπ. λαλήσει
Ἐπερσ.	εἶχα, εἶχες, εἶχε, εἶχαμε, εἶχετε εἶχασι μιλ(η)μένα

Ἐποικτικὴ

Ἔνεστ.	νὰ λαλῶ, λῆς, λῆ, λαλοῦμε, λῆτε, λοῦνα.
Ἄορ.	νὰ λαλήσω, σ(η)ς, λαλήσ', νὰ λαλήσωμ', ἦτε, λαλήσونا.
Παρακ.	νὰ ἔχου κλπ. μιλ(η)μένα, νὰ ἔχομ' κλπ. μιλ(η)μένα

Ἐντικτικὴ

Παρατ.	νὰ λαλοῦσα, σεσ, σε, νὰ λαλούσαμε, ούσατε, οὔσασι.
Ἄορ.	νὰ λάλ(η)σα, σεσ, σε, νὰ λαλήσαμ', ἦτε, ἦσασι.
Ἐπερσ.	νὰ εἶχα. εἶχες, εἶχε ἔμιλ(η)μένα κλπ.

Προστακτικὴ

Ἔνεστ.	λάλει (ἀνάγκαζε τοὺς βόας) ἄς λαλή, ἄς λαλήτε, ἄς λαλοῦνα.
Ἄορ.	λάλ(η)σε, ἄς λαλήσ'. ἄς λαλήσητε, ἄς λαλήσونا.

ΓΛΩΣΣΑΡΙΟ ΣΑΡΑΝΤΑ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ

(Συνέχεια ἀπὸ τὸν Γ'. τόμον)

Τ

Ταγάρα(ή)=μεγάλο πήλινο ἀγγεῖο ἀνοιχτόστομο, ὅπου θόλωναν νερὸ με στάχη γιὰ τὴν πλύση, γιὰ τὰ πιάτα, τὸ λεγόμενον **σταχτονέρο** ἢ **θελόσταχ**.

ταγάριον=τὸ ἀγγεῖο ἢ τὸ σακκούλι ποὺ μετριώταν τὸ σιτάρι γιὰ θροφή. Ταγάρι=τουρβάς, σακκούλα. (Βλ. Φιλ. Γλωσ Τ. Α' σ 221).

ταγή(ή)=ἡ θροφή τάλόγου καὶ ρῆμα **ταγίζω**=σιτίζω, ψωμίζω.

ταγίζω=δίνω τὴν ταγὴ τάλόγου. —Τάγ'σα τὰ παιδιὰ μ'. —Τάγ'σες μπρὲ τὰ πράματα;—Δὲν ἔχω νὰ ταγίσω τὰ παιδιὰ μ' καὶ σὺ μὲ γυρεὺς βάτσουνα.

—Θέλω λάδ', θέλω ξύδ',

νὰ ταγίσω τὰ παιδιὰ μ'

καὶ τὰ σκυλοκούταβα μ'.

2) Δελεάζω, ἔξαγοράζω. —Τὸν τάγ'σε=τὸν δωροδόκησε. —Τοὺς τάγ'σε, τοὺς κοίμισε=τοὺς ἔξαγόρασε καὶ τοὺς ἀπεκοίμησε.

ταγίν(τὸ)=βλ. 164 σ. ᾽Αδ. Κοραὴ Σημειώσεις Βολίδη, ἐκ τοῦ **ταγή** (τάσσω)=σύνταξη «Ταγή (᾽Ησύχιος) βασιλικὴ δωρεὰ καὶ ἡ σύνταξις τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαίων καὶ ἐδιωρθώθη ἀπὸ τὸν ἐκδότην τοῦ Ἰσοκράτους (Τόμ. Β. σ. 103 ἔ. 1807) ἀπὸ τοῦτο τὸ **ταγίνιον** (ἀντι ταγίδιον), ποὺ θὰ πῆ σύνταξη, ἡ καθημερινὴ θροφή (σίτησις). «Ἐν Πρυτανείῳ σίτησις» ποὺ ἀμείβονταν οἱ εὐεργέτες τῆς πατρίδος.

ταγιαζω=γίνουμαι ταγγός. —Τάγιασε τὸ λάδ' μας. —Ὁ τενεκὲς τάγιασε.

ταγιαρκος=κεῖνος ποὺ τάγιασε. —Ταγιαρκα πράματα δὲ θέλω γώ. —Ὁ τενεκὲς ἔνε ταγιαρκός.

τάδουλα ποὺ **τάδουλα**=Γιὰ κεῖνον ποὺ πάει δῶ κεὶ καὶ σκουντάφτει ἀπὸ τὸ μεθύσι. Καὶ γιὰ τὰ μωρὰ ποὺ πρωτομαθαίνουν τὸ περπάτημα. —Πάγ' τάδουλα ποὺ τάδουλα.

τάξω=ὑπόσχομαι κυρίως στὴν ἀραβῶνα προίκα. —Τὸ γαμπρὸ τὸν ἔταξάνα ἓνα σπὶτ'. —Τάξνα, μὰ δὲ δίννα. —Τάξε ντέ; —Τὶ ἀ τάξε;. —"Ὅποιος τάξ' δίν'. —Σὰν ἔταξαμ' ἀ δώκουμ'. —Ἐταξε σαράδα λίρες τραχώμα, μὰ ποῦ νὰ τίς μετρήσ'!

ταλέρ'(τὸ)=μικρὸ πιτάκι μὲ μπροῦντζο, ποὺ χρειάζονταν γιὰ τὰ τσιγάρα καὶ τὴ στάχη. —Φέρ' τὸ ταλέρ'. —Ἔνα ταλέρ' φλουριά. —Τὰ ταλέρια λαμπούρσανα=ἔλαμπαν.

τάκος(ὸ)=κάττυμα παπουτσιοῦ. β) κυλινδρικό κομμάτι ἀπὸ ξύλο ποὺ χρησιμοποιεῖται στὰ χωριὰ γιὰ κάθισμα, τὸ σαμνί. γ) γυναίκα δλόπαχεια κι' ὠραία. —Ἄμα τάκος ἔν αὐτὴ αἰαία. —Τάκος δά!! —Τὶ τάκος εἶδαν αὐτή!

ταλιούρ'(τὸ)=δίσκος ἀπὸ πέτρα ποὺ τὸν πετοῦν τὰ παιδιὰ γιὰ νὰ χτυ-

πήσουν μιὰ δεκάρα στημένη μακρυνά πάνω σὲ πέτρα. β) τὸ καπέλλο παλιᾶς ἐποχῆς.

ταμάχ'(τὸ)=ἀπληστία, λ. Τ. — Πὲ τὸ ταμάχ' δὸν νηστικός πάει. — Μὴ τόσο ταμάχ' δά! — Τὸ ταμάχ' δὸν καρῶρ' δὲν ἔχ'.

ταμαγκιάρας(ὁ)=ὁ τσιγγούνης, ὁ ἀπληστος λ. Τ.

ταμπούρ δουδούκ=μὲ τὸ ταμπούρλο καὶ τὸ ντουντούκι. Φράση πὸν σημαίνει διάδοση. — Ταμπούρ ντουντούκ τῶκαναν=τὸ διέδωσαν πολύ, τὸ διελάλησαν.

ταντίρ'(τὸ)=ἓνα ξεργαλεῖο νάπλώνουν τὰ ρούχα καὶ τὰ κολόπανα τῶν παιδιῶν πάνω ἀπὸ τὸ μαγκάλι τὸ χειμῶνα, γιὰ νὰ λιάζονται. (Ἡ λ. Λατ. *tendo* =ἀπλώνω).

τάπα(ῆ)=τὸ σκέπασμα τοῦ βαρελιοῦ καὶ τῶν μπουκαλιῶν. =Πετάχκε ἢ τάπα τῆ βαρελιοῦ καὶ χύθηκε τὸ κρασί.

ταπιδ=καὶ ὅμως, μόλις, τότε. — Λέγ' πὸν ζεσταίνεται, ταπιδ κρυών'. =καὶ ὅμως — Ταπιδ σὰ δὸν εἶδε=μόλις τὸν εἶδε.

ταβανάς(ὁ)=τὸ πάτωμα λέγεται καὶ **κάτ'**. — "Ἐνα κάτ' σπίτ. — Διὸ ταμπακάδες ἔχ' τὸ σπίτ' δὸν. — Πὸς' ταμπακάδες ἔνε τὸ σπίτ' τσου ;

ταβακίερα(ῆ)=τὸ κουτὶ ποῦβαζαν οἱ παλιοὶ τὸν καπνὸ τους, πὸν μοροῦσε νᾶναι καὶ σακκούλα μὲ χάντρες πλεχτὴ ἀπὸ φυλακισμένους. Συνηθέστερο εἶταν ἀπὸ ξύλο ἢ καὶ μέταλλο. — Λό μ' τὴ ταβακίερα σ'. — "Ἰσα μ' ταβακίερα ἔνε ὁ νοντᾶς δὸν. "Ἐβαζαν καὶ χρήματα στὴν ταβακίερα.

ταρακλιὰ(τὰ)=εἶδος ὑφάντου, πὸν τῶκαμναν στρωσίδια στὰ σέτια τῶν σπιτιῶν.

ταράζουμ'=ταράσσομαι. — "Ταράζουμ' σὰ δὸν γλέπω. — Ταράχκα σὰν ἄκσα τὴ φωνή τ'. — Ταράζουμ' στὸ γύπνο μ'.

τάρταρα(τὰ)=κόλαση. — Μπῆκα στὰ Τάρταρα=ντροπιάσθηκα. Ἡ λέξη φαίνεται λείψανο τῆς εἰδωλολατρείας, διότι κατὰ τὸν Ἡσύχιον (Θεογ. 108) ὁ Τάρταρος εἶναι τόπος ἵτιω ἀπὸ τὴ γῆ. «Τάρταρος κρυόεις»=ἄδης. Κατὰ τὸν Πλάτωνα Φαιδ. 60 καὶ Γοργία 166 «τὸ τῆς δίκης τε καὶ τίσεως δεσμοτήριον, ὃ Τάρταρον καλοῦσιν», ὅπου πῆγαινε ἡ ψυχὴ ὕστερα ἀπὸ τὴν κρίση. Ἀπὸ δὴ οἱ Ἐκκλησιαστικοὶ πῆραν τὴν **κόλαση** καὶ ὠνόμασαν τὴν τιμωρίαν καὶ τύπην τῆς συνειδήσεως τῶν ἁμαρτωλῶν. — Νὰ πᾶς στὰ Τάρταρα καὶ κόμ' πὲ κείθε. (κατάρα). — Αὐτὸς ἔνε γιὰ τὰ Τάρταρα.

τὰ τυχερὰ μ'=τὰ ἔσοδά μου, τὰ κέρδητά μου. Συνήθως τὴ λέξη τὴν λέγαν οἱ παπάδες. «Τὰ τυχερὰ τῆς ἐκκλησίας», ὅσα τὴν Κυριακὴ οἱ παπάδες μάζευαν καὶ τὰ μοιραζούνταν ὕστερα ἀπὸ τὴ λειτουργίαν.

ταφειὸ(τὸ)=τόπος κλεισμένος γύρω γύρω γιὰ νεκροταφεῖο, ὅπου θάβονταν μιᾶς φραμελιᾶς πρόσωπα. — "Ἐχουμ' μεῖς τὸ ταφειὸ μας. — "Ἐκαναν ταφειὸ δικό τους.

ταχτάκια(τὰ)=τὰ ξυλένια παπούτσια. — Φόρεσα τὰ ταχτάκια μ' νὰ πάγω στὸ πλυσταργιό. Καὶ **γαλέτσια**.

τέλειος=εὐχή.—Τέλεια ἀγαθὰ νὰ σὲ δώκ' ὁ θεγός. (Εὐχή). **τέλεια**=ἐπίο.
τέσσερα=Γρέξε στὰ τέσσερα = γρήγορα—Ἦρα πὲ τὰ τέσσερα=γρήγορα. —Εἶμαι στὰ τέσσερα=ἔτοιμος.—Γῆβαλε στὰ τέσσερα=ἔφυγε γρήγορα.

τερζής=ὁ ράφτης (**τερζάδες** πληθ.) Δημ. τραγοῦδι:—Παίρνει πάγ' σὲ χίλ' τερζάδες. Ὁ τερζής πάντα στὸ ἀριστερὸ μανίκι του εἶχε μπηγμένο βελόνι μὲ λίγη κλωστή τυλιγμένη στὸ βελόνι. Ὑπῆρχε **ἑσνάφι** τερζήδων.

τερζήλικ'(τὸ)=ἡ τέχνη τοῦ τερζή, ἡ ραφτική.

τεβесиό(τὸ)=ἡ κιμωλία φο:—Ὅπου θύρα, τεβесиόρα. —Γράφτα πὲ τὸ τεβесиό', δηλ. =δὲ θὰ τὰ πάρεις ὡς εὐκολόσβηστα, ἀπλήρωτα θάναι. —Γὸ τᾶγραφα πὲ τὸ τεβесиό', ὅπως στὸν πάγο=δηλ. δὲν ἐλπίζω νὰ τὰ πάρω.

τερλίκια(τὰ)=συρτιά, παντοῦφλες. Ὅμοια ἔκαμναν μόνες τους οἱ νοικοκυρὲς μὲ σαγιάκι καὶ τὰ φοροῦσαν μέσα στὸ σπίτι πάνω στὶς κάλτσες, γιὰ ζεστασιά. Τὶς ραφὲς τὶς σκέπαζαν γύρω—γύρω μὲ μαῦρο δαχτάι.

τέλλια(τὰ)=ψιλὰ νήματα ἀπὸ χρυσάφι, ποὺ τὰ φοροῦσαν οἱ νύφες στὴ χαρά τους. —Νύφ' πὲ τὰ τέλλια, γαβρός πὲ τὰ κουρέλια.

τελλιασμένος—ν'—νο=κείνος ποὺ φορεῖ τέλλια.—Σὰ νύφ' τελιασμέν'.

τελλιάζουμ'=βάνω τέλλια, βάνω τὰ καλά μου ροῦχα —Τὶ τελιάσκες πάλ', ἂ πᾶς στὴ χαρά ;

τετραπέρατος=ὁ πολὺ ἔξυπνος. —Τετραπέρατο τὸ παιδί της. —Τετραπέρατος ἄθροπος.

τζαμάλες(οἱ)=Ἐνα ἔθιμο παλιό. Κατ' αὐτὸ ἔντυναν ἕναν μὲ φορέματα γυναικίσια, ἄλλοι ἔφερναν πάνω τους κουδούνια καὶ σκεπάσματα ἀπὸ δέρματα καὶ βαφίματα στὰ μοῦτρα, ὁ γκάϊταντζής ἔπαιζε τὴ γάϊδα (ἀσκάλη, τσαμπούνα) ἐνῶ κάποιος ἀπὸ τοὺς ἀλλαγμένους πείραζε τὴ γυναίκα, ποὺ φώναζε ζητώντας ἄσυλο στὰ σπίτια. Στὸ μεταξύ τὰ κουδούνια κουδούνιζαν, ἄλλοι ἔκλαιγαν, ἄλλοι τραγοῦδοῦσαν, ὥστε ἀκούοντας ἕνας ἄπειρος ὄλ' αὐτά, θὰ νόμιζε ὅτι δαίμονες ἀνέβηκαν ἀπὸ τὰ Τάρταρα. Ἔτρεχαν ἔτσι ἀπὸ σπίτι σὲ σπίτι, ὅπου τοὺς κερνοῦσαν καὶ τοὺς φίλειαν δίνοντάς τους καὶ λογιῆς λογιῶ δῶρα: στάρι, ψωμί, τυρί, βούτυρο καὶ κρασί. Αὐτὸ συνηθιζότανε μιὰ φορὰ τὸ χρόνο τὸ πρῶτο Σάββατο τοῦ Ὀκτώβρη πρὸς τὴν Κυριακή. Τὸν καιρὸ τοῦ τρύγου μάλιστα γινότανε συχνὰ τὶς νύχτες γιὰ διασκέδαση πρὶν κοιμηθῶν οἱ τραγητάδες. Τότε μεταχειρίζονταν καὶ τὴ **νταλμπούκα**, ἕνα πῆλινο μικρὸ τύμπανο ποὺ τὸ ἕνα στόμα, τὸ πλατύτερο, εἶταν σκεπασμένο μὲ φρούσκα καὶ τὴν ἔπαιζαν χτυπώντας πάνω της. Τὸ πίσω μέρος εἶταν ἀνοιχτὸ γιὰ νὰ ἤχῃ. (Φιλήντας λέγει: **δαμάλα** > **διαμάλα** > **τζαμάλα**).

τζαβαλαδίζω=κινῶ τὰ πόδια μου καὶ τὰ χέρια σὰν ἀδύνατος, ὅταν μὲ παίρνει ἄλλος πιὸ δυνατὸς καὶ μὲ τραβᾷ. Κάνω κινήσεις ἀγωνιώδους προσπαθείας νὰ λυτρωθῶ. 2) ψυχομαχῶ. —Κάμποσο τζαβαλαδίζ'. —Μὴ τζαβαλαδίξ ἀδικα. —Ὅσο νὰ τζαβαλαδίξ' ἔνε χαμένα. —Τζαβαλαδίτσε, τζαραλαδίτσε, ὡς ποὺ τὰ κακῶρωσε=πέθανε.

τζάν τζίν. Στὴ φράση: —Τζάν τζιν κανεῖς δὲν εἶδαν. —Τζάν-τζιν ἄδειο τὸ σπῖτ'.

τζερεμές=στὰ χαμένα, ζημία. --Τζερεμέ παράδες δώκαμ' —Πᾶν τζερεμέ οἱ κόπ' μου.

τζουμβούσ'(τὸ)=συμπόσιο, γλέντι. —Ἐκαναμ' ἓνα τζουμβούσ'. —Εἶμαι χορτασμέν' πὲ τὰ τζουμβούσια, δὲ λίμαξα.

τζιγέρ(τὸ)=Τὸ σκότι, ποὺ γιὰ τὶς φτωχοὶ τῆς ἐποχῆς εἶταν ἀκριβὸ κι' αὐτὸ ὡς φαγὶ πολυτελείας. Ἔτσι ἀπόμεινε ἡ φράση: —**Τζιγέρ τρώγ' δόσμο δὲ δίν'**! =ἔνω τρώγει σκότι, δὲν πληρώνει τοὺς φόρους του.

τιντίν'(τὸ)=ἓνα μικρὸ εἶδος κολοκυθιάς ποὺ ἀναρριχίεται καὶ κάνει μικρὰ ὄμορφα κολοκυθάκια. Τὰ παιδιὰ ἀνοίγοντας μὴ στρογγυλὴ τρύπα, ἔπιναν μαὐτὸ τὸν καιρὸ τοῦ τρύγου, μοῦστο. β) τὸ κεφάλι τοῦ παιδιοῦ. —Τὶ γίνεται τὸ τιντίν' σου;

τιφτικ=τὸ φαγωμένο πανὶ ἀπὸ τὸ σκῶρο καὶ τὴ **μόλτσα**. —Ἐγινε τιφτικ' =χάλασε, καυσιγράφηκε ἀπὸ τὶς τρύπες --Τιφτικ γίνκε, δὲ φοριέται πιά. —Τιφτικ' γίνκαν τὰ ρούχα μ'.

τιτιώνω=κάνω κάτι τι. —'Ο διάβολος σὰ δὲν ἔχ' δουλειά, τιτιών' τὰ παιδιὰ τ' (φρ. παρ.). —Τὶ τιτιώνς πάλ' κεῖ;

τίποτε καδίποτε=μηδέν. —Δὲν ἔχουμ' νὰ φᾶμ' καδίποτε.

τὸ τέτοιο δης, τὸ τέτοιο τ'=τὸ γυναικεῖο αἰδοῖο. —Τὸ τέτοιο δης φάνκε. —Μωρὴ φαίνεται τὸ τέτοιο σ'.

τοάφκος περιεργος=ἀστεῖος. —'Ο κόσμος ἔνε τοάφκος. Πὲ κάτ' πὲ τὸ βῶκο μουσκάρ' γυρεύνα. Παροιμ. φρ.

τόκκα(ἡ)=τὸ χτύπημο τῶν ποτηριῶν στὸ πόσιμο τοῦ ρακιοῦ, κρασιοῦ. —'Αἶντε τόκκα. —Α κάνουμ' τόκκα. —Ἐκαναμ' τόκκα.

τοκάς=ζώνη, κουμπὶ ζώνης (λ. τ.) **χοκκάς**=τὸ μελανοδοχεῖο τοῦ παλιοῦ καλαμαριοῦ λέχτηκε **τοκάς**, γιὰτὶ τὸ χώνανε τὸ καλαμάρι στὴ ζώνη. (Βλ. Φιλ. Γλωσσ. Γ' τ. σ. 172).

τοκμακίζω=(τοκμάκ' λ. τ. ρόπαλο) χτυπῶ κάποιον, κάτι τι μὲ τὸ ρόπαλο. —Πήγαμ' στὸ ρέμα καὶ τοκμάκαμ' τὰ γιάνια μ'. —Τοκμάκσε το, τοκμάκσε το, ἂ σφίξ'. (Βλ. Φιλ. Γλωσσ. Γ. Α' σ. 137 **τοκμάκα**).

τούμπα(ἡ)=γῆλοφος. Γύρω στὶς Σ. Ἐκκλησιῆς ὑπῆρχαν πολλὲς τούμπες' σ'ένα μάλιστα γύρω Τουρκοχώρι ὑπῆρχαν ἔννις, γι'αὐτὸ καὶ τὸ χωριὸ ἐλέγονταν Ντοκούζ-γιούκ=ἐννιάλοφο. Ἡ Θράκη εἶχε πολλὲς τούμπες.

τόπακας(ὁ)=εἶδος στοιχειοῦ, φιδιοῦ ποὺ ἡ ἀσχολία του εἶταν νὰ φυλάγει τοὺς κρυμμένους θησαυροὺς νύχτα-μέρα. —Τὶ κάθεσαι σὰ τόπακας καὶ δὲ βᾶς νὰ σεργιανίσις λιγάκ'. —Κεῖ εἶδαν ἓνας τόπακας, ποὺ φύλαγε τὴ σπλουχιά (σπηλιά). Παραμῦθι.

τοπαρλαντίζω=ξεσηκῶνω ἓναν ἢ πολλούς. —Τὶς τοπαρλάττσα μόν' καὶ δρόμο. —Τοπαρλάττσε τους πὲ κ'ὶ νὰ καὶ τραβάτε. 2) Παραπαίονω μὲ

λόγια. — Τὸν τοπαρλάττσα, ποὺ τὸν πῆρε ἡ πορδοβολή.

τορταλίκ = τὸ σύμπαν, λ. Γ. — Γιόμισες τορταλίκ. — Σήκωσες τορταλίκ = τὸν κόσμον ὅλο.

τουבחνίζω (τυμπανίζω) = δέρονω κάποιον, τὸν χτυπῶ στὴ ράχη. — Τὸν τουβάν'σα καλά. — Α σέ δουβανίσω θαρῶ.

τουῦλγος = Γὶ λογιῆς, ποίου εἴδους. — Ἡ πάθεια, ἡ δὲ ξαίρω ποιά, ἡ πόταπη, ἡ τουύγη! (βρυσιά).

τουῦλγα = ὄχι. — Α πᾶς νε λεγῶ; — Ναὶ τουῦλγα, πολὺ ἀ πάγω = δὲ θὰ πάγω.

τουλπάν' (τό) = τὸ ἀραχνοῦφαντο ὕφασμα, ποὺ σκέπαζαν οἱ γυναῖκες τὰ μαλλιὰ τους μέσα στὸ σπίτι κάνοντας τὸ **τσεμπέρ'**.

τουλπανερὸς = ὁ πολὺ ἀριὸς καφές. — Κάνε μ' ἓνα γαβὲ τουλπανερὸ. Τουλπανερὸς ἀμὰ νὰ νῆν.

τουλουπά (ἡ) = τολύπη. Μαλλὶ πλυμένο, καθαρισμένο καὶ περασμένο ἀπὸ τὴ λαγάρα, ποὺ τὴ στήναν στὴ ρόκα καὶ «**ἐκαμναν σιδράχι**» νῆμα γιὰ κάλτσες κιᾶλλα ὑφαντιά.

τουρλώνω — **νουμ'** = τεντώνω ἐπιδεικτικά, φρουσκώνω τὸ στομάχι μου. — Γὶ τουρλωσες τὸ βισνὸ σ' μωρή. — Τὴ δουρλωσα καλά (τὴν κοιλιά). = Χόρτασα. — Γὶ τουρλώθηκες σὰν κούλ'κος;

τουρλουτὸς — τὴ — τὸ = καμπούρικος, κυρτός, τεντωμένος. — Πέρασε τουρλουτὸς. — Τὸν γεῖδα νὰ περνᾶ πὲ δῶ νὰ τουρλουτὸς.

τουρνὶ (τὸ) = τῆς ἐποχῆς τοῦ 1870 — 1890 ποὺ τῶραζαν στὸ πίσω μέρος οἱ γυναῖκες στοὺς γλουτούς, κάτω ἀπὸ τὴ μέση, γιὰ νὰ φρουσκώνει πίσω τὸ φρουσιάνι. Γνωστὸ στῆς μόδας τὴν ἱστορία. — Ἔλεσε τὸ τουρνὶ μ'. — Βάλ' καλά τὸ τουρνὶ σ'. — Θαρεῖς φορεῖ τουρνὶ.

τουρβὶ (τὸ) = σακκοῦλι μὲ χασὲ ἢ πανὶ ἄσπρο, ὅπου ἔβαζαν τὸ ρύζι, τὸ ἀλεῦρι (τουρμπᾶς λ. τ = σακκοῦλι). — Ἔχ! ἓνα τουρβὶ λίρες! — Πὲ τὸ τουρμπᾶ ἔφερνε τᾶλεῦρι. — Σὰ τουρμπᾶς ἀσιδέρωτα τὰ ροῦχά μ'.

τουρσῆ (ἡ) = τὸ λάχανο, ποὺ ἔβαζαν τὴ Μ. Σαρακοστὴ στὴν ἄρμη καὶ τὴν ἔτρωγαν μὲ **τσούσκα** νὰ καίει. Ἡ τουρσῆ πολλὲς φορὲς ἔκοβε καὶ βρωμοῦσε. Τότε τὴν ἔχυναν. — Ἔγιναν τουρσῆ τὰ πράματα = βρώμισε ἡ ὑπόθεση.

τραβάλα (τὰ) = βιάσανα (travaglio, Φιλήντας Γλωσσον. τ. Α', σ. 220 — 221). = τὰ βιάσανα κι' οἱ φροντίδες. — Ἔχω τραβάλα στὸ κεφ' ἄλ' μου πολ- λά. Ἀπὸ τὸ **τραβῶ** = ὑποφέρω, κι' ἀπὸ τὸ **τραβάλια** — **τραβάλα**, ὅπως ἀπὸ τὰ δρεπάνια, δρεπάνια κ.λ.π.

τραβαλιάζω = σέρονω ἓναν. — Α σὲ τραβαλιάσανα στὸ βελεντιέ = στὸ δικαστήριο. = ταρβεύω, ἐνάγω στὰ δικαστήρια, σύρω ἓναν, τὸν φοβερίζω.

τραγανίζω = κᾶνω χοῦτο τρώγοντας ἓνα σκληρό, β) τρώγω κίτι ὀλά- καιρο. — Καλοτραγάνσε τὸ φαγί τ', γ) τρώγω τὴν περιουσία μου. — Τραγανίζ' τὴ babá τ' τὸ βιό.

τραγανὰ = τὰ χονδρῶδη τοῦ κορμιοῦ, ὅπως τὸ φτί, ὁ λάουγγας κλπ.

τράμπα (ἦ) = ἀλλαξιά, ἀνταλλαγὴ. — Ἐκαναν τράμπα τὰ ροῦχα δους β) ἀλλαξοκολιά.

τρανεύγω = μεγαλώνω. — Τράνεψαν τὰ παιδιὰ της. — Πῶς γὰρ τὰ τράνεψα τὰ παιδιὰ μ'! — Ἄ τρανέψ' κείνο κι ἄ (καὶ θὰ) γίν' μεγάλος ἄθροπος. — Τὰ μικρὰ τρανεύνα οἱ μεγάλ' μικραίνα.

τραχηλιὰ (ἦ) = τὸ τριγύρω στὸ λαιμὸ μέρος τοῦ ρούχου. — Τὶ ζαοίφκη (ῥοαία) τραχηλιὰ! — Ἡ τραχηλιὰ σ' ἔν' κεδημέν'.

τράχωμα (**τραχέον νόμισμα**, Σβορώνος) = ἡ προῖκα σὲ μετρητά. Τὸ τράχωμα τὸ μετροῦσαν τὴν παραμονὴ τῆς χαρᾶς. Μιὰ-μιὰ λίρα τις μετροῦσαν καὶ τις ἔβλεπαν μὴν εἶναι λειψές. Πολλές φορὲς διελύθησαν γάμοι τὴν παραμονή, γιατί δὲν εἶχαν νὰ μετρήσουν ὅ,τι ἔταξαν. Γιατὶ πολλοὶ ὑπόσχονταν, ἀλλὰ δὲν εἶχαν νὰ δώσουν. Ἔλεγαν «ἕνα λογόπλο». Ἔτσι συνέβη νὰ ὑποσχεθῆ κάποτε μιὰ χήρα κιόταν δὲν εἶχε νὰ τὰ μετρήσει ὅλα ὅσα «ἔταξε» καὶ τὴ ρώτησαν, γιατί τῶκαμε αὐτό, ἀπάντησε: — Γιάμ' ἄς εἶπαμ' καὶ μεῖς ἕνα λογόπλο!

τρεχός (δ), **τρεχούλ'** (τὸ) = τροχός. — Οἱ τρεχοὶ τὴ ἀμαξιοῦ φαγώθηκαν. — Τὰ τρεχούλια τ' ἔσπασαν.

τρηδονιάζω = πολὺ στενοχωροῦμαι. = Κάθουμ' δῶ νὰ καὶ τρηδονιάζω πὲ τις πίκρες μου. — Οἱ πίκρες κι' οἱ φαγοῦρες με τρηδονιάζνα. (Βλ. Φιλήντα Τ. Α σ. 121—122).

τρηδόνες = σκουληκία τοῦ ξύλου (τρεηδόνες) καὶ κατόπι ζοχαδες (ισοχάδες) καὶ **τρηδονιάρης** = ὁ ζοχαδιάρης, ζοχαδιακός.

τρίβγω = τρίβω. — «Στὴ γροφὴ τ' ἄλλας τρίβγ'», γιὰ κείνον πού δὲν πετυχαίνει στὶς δουλιές του.

τρίτσε κάτσε δὲν ἔχ' = δὲν χωρεῖ ἀναβολή, δισταγμοί.

τρίχينو = τὸ πιὸ ψιλὸ κόσκινο.

τριχαλιὰ = τροχιά.

τσάταρα-πάταρα = ὀπωσδήποτε. — Τσάταρα πάταρα ξαίρω νὰ γράφω καὶ γώ. Ὅμοιο: **τέκ-τοῦκ** = πάνω κάτω. — Τέκ τοῦκ τὰ βολεῦγουμ'.

τροπολογῶ = ἀρνοῦμαι ὅσα εἶπα. — Μὴ τροπολογᾶς τὰ λόγια σ'. — Τὶ τροπολογᾶς τὰ λόγια σ' καὶ τὰ φερσίματα σ'.

τρούλα (ἦ) = τὸ δέσιμο τοῦ φακιοιοῦ στὸ κεφάλι. — Ἐκανα καὶ γὰρ τὴ δρούλα μ'. 2) Τὸ τσεμπέρι. — Στάσ' δὲ νὰ σιάξ' τὴ δρούλα της.

τρουσαχῆ = λουλοῦδι με τρία χρώματα

τρουπάνω = ράβω με μεγάλες ραφές γιὰ πρόβα. — Τρούπωσ' το μάνι-μάνι, νὰ τὸ κάνουμ' πρόβα.

τρύζω. = φλυαροῦ, λέγω ἄτοπα. — Τὶ κάθου καὶ με τρύζς δῶ νὰ τώρα ;. — Ἄδε βορέ, φτιάν' πού τρύζς δῶ νὰ δυὸ ὄρες, δὲ μποροῦ νὰ σὲ κούγω. Ἡ λέξι εἶναι ὀμηρικὴ κατ' εὐθεῖαν. Ὀμήρου Ἰλιάδ. Β' καὶ 311 καὶ

ἐξῆς λέγει: «Χορὴ μὲν δὴ τὸν μῦθον ἀπληγέως ἀποειπεῖν | ὦπερ δὴ φρονέοσι καὶ ὡς τετελεσμένον ἔσται | ὡς μὴ μοι **τρούζη** παρήμενοι ἄλλοθεν ἄλλος.

τσαβεύουμ' = στολιζομαι. — Γοῦλ' μέρα στὸ γαθρέφι' τσαβεύεται. —

τσαβ ἔξαθῆ(ῆ) = κείνη πού ἀγαπᾷ τὰ τσαμπούδια (στολισματα) πολὺ.

τσαβελίζω = περιγελῶ ἕναν μὲ περιγελαστικὲς κινήσεις τῶν χειρῶν καὶ τῆς γλώσσας. — Δάσκαλε, αὐτὸς μὲ τσαβελίζ'. — Τὸν τσαβέλ'σα.

τσαβελίσματα (τὰ) = τὰ περιγελάσματα μὲ τὴ γλῶσσα καὶ τὰ χεῖλια.

τσάβελλο (τὸ) = κομμάτι μικρὸ ἀπὸ πανί. — Τὶ τσάβελλα ἔν αὐτά; 2) κῆνα ροῦχο ξεσχισμένο. — Πάο' τὰ τσάβελλα σ' πὲ δωνά. — Λέν θέλουμ' τσάβελλα μεῖς. — Τὰ ροῦχα δὴς ἔγιναν τσάβελλα.

τσαγαρώνω = ἀναροιχῶμαι, σκαρφαλώνω. — Τὶ τσαγαρώνς ἠρὲ σὺ, στὸ δουνβύο; — Τσαγαρώνοντας ἔφτασα στὸ σκεπὸ (στέγη).

τσακτιά (ῆ) = ὄρμαθιά ἀπὸ φλουριά στὸ μέτωπο (ἀπὸ τὸ Τούρκ. τσα κὰτ = μέτωπο).

τσακὰτ (τὸ) = μέτωπο. — Τὸ τσακὰτ' μου ἔνε παστρικό = εἶμαι τίμιος. — Καθαρὸ τσακὰτ' δὲ φοβᾶται. (Βλ. Φιλήνια Γλωσ. Τ. Α' σ. 150 κατσατί) τσακὰτι.)

τσακιῶ = σπάνω. — Τσάκσαμ' τὰ βαδέμνια μας. — Α τσακίσουμ' κόρ ζες. — Πέτρες τσακίζ'. — Στὸ γῶλο τ' τσάκσε ὁ δάσκαλος τὴ βίτσα τ'.

τσακίσματα (τὰ) = ἀκκίσματα. — Λὲ θέλω τσακίσματα. — Τὶ τσακίσματα ἔνε αὐτά; — Τὰ τσακίσματα δὲ μ' ἀρέσνα. (Βλ. Γλωσ. Φιλήνια Α' τ. σ. 145 τσακκίσματα = διακκίσματα **τσακκίζομαι** = διακκίζομαι.)

τσάκνα (τὰ) = λεπτὰ ξηρὰ κλωνάρια ἀπὸ θλίμους γιὰ προσάναμμα. — Κάθε μέρα δὲ βᾶγ' ἢ γοιὰ στὰ τσάκνα = δὲν γίνεσαι πάντοτε τὸ ἴδιο. (Παρ.) Λέγεται καί: — Τὸ ρέμα δὲ γατεβάζ' καθημέρα ἀξινίρια.

τσαπίζω = σκάβω τὰμπέλι μὲ τὴ τζάπα (ἰταλ. zappa) = Τσάποαμ' τριάδα αὐλάκια ἀβέλ'. — Πὲ τὸ τσάπισμα τὸ πολὺ πιάσκε ἢ μέση δου. — Τσάπζε, τσάπζε, γέρασε ὁ ἄθροπος

τσακμακίζω = χτυπῶ μὲ τὸ τσακμάκι γιὰ νὰ βγάλω φωτιά. Ὑστερα, κάνω τὸ σταυρὸ μου γρήγορα καὶ ἀναίσθητα, ὅπως ὅταν χτυπῶ τὸ τσακμάκι νὰνάψει φωτιά. Γιαὐτὸ λένε σῆναν πού δὲν κάνει καλὰ τὸ σταυρὸ του. — Τὶ στακμακίζεις ἠρὲ. — Διές τονα πῶς τσακμακίζ'. — Πολὺ τσακμακίζ' τὰ μάτια τ' = εἶναι ζωηρός, ἔχει ἔρωτικὲς διαθέσεις

τσακμάκ' (τὸ) = εἶναι τὸ ἔργαλεῖο τῶν παλιῶν νὰνάβουν φωτιά γιὰ τὸ τσιγάρο τους μὲ δυὸ στουραρόπτερες.

τσακνοπατῶ = πατῶ στὰ τσάκνα. Τὰ ἀδύνατα πόδια τὰ παρομοιάζουν μὲ τσάκνα, ὅπως εἶναι τὰ πόδια τοῦ λελεκιοῦ. Ἔτσι συνήθως γίνονται ὕστερ' ἀπὸ τὴν ἀφρόσσεια. Γιαὐτὸ τσακνοπατῶ θὰ πῆ μόλις συνέρχομαι καὶ πατῶ λιγάκι τὰ πόδια μου. — Τὶ κάν' τὸ παιδί σ' λεγώ; — Τσακνοπατεῖ — Κόμα δὲ τσακνοπάτ'τσε;

ισακνολέλεγκας (δ) = ποὺ ἔχει ποδάρια ψηλά σὰν τσάννα, ὅπως τοῦ λέλεγκα.

τσάλα βαντεμι = χρω̄μα πράσινο, τὸ χρω̄μα τοῦ πράσινου ἀμυγδαίου.

τσαλακῶνω — κῶνονυμ' (διαλακῶνω) = χαλῶ τὴν τσάκιση καὶ τὸ σιδέρωμα τοῦ ρούχου. — Ποῦ τσαλακῶθηκε πάλι; — Τσαλακῶν' τὰ ρούχα τ' λήγορα.

τσαλαπατιῶ — **τσαλαπιτιοῦμ'** (Φιλ. Γλωσ. Γ. Α'. λέγει: τσαλαπατιῶ (ἔ) ξαλλα πατιῶ, (ἔ) ξαλλα βουτιῶ) τσαλαβουτιῶ) = ποδοπατιῶ ἕναν καὶ ποδοπατιοῦμαι. — Α σὲ τσαλαπατήσω σὰ δὴ βάρθακα, σὰ σκατό. — Μὲ τσαλαπάτσε τὸ δίκιο μ'. — Θαρρεῖς πὰ σ' ἀφήκω νὰ μὲ τσαλαπατήσ' ς; Δὲ θὰ τὸ κομπῶσ' ς.

τσανάκ' = πιάτο πῆλινο. — Χωρίστε τὰ τσανάκια σας. — Χῶραμ' τὰ τσανάκια μας = τὴ συντροφιά μας. Τὰ συμφέροντά μας.

τσαρπούκ-κος = γλήγορας, σβέλτος (λ. τ).

τσαρπαλίζω-ζουμ' = ξεσκίζω μὲ τὰ νύχια. — Τὸν τσαρπάλιξα. — Μὴ τσαρπαλιζόστε μόν' σὰν τὰ σκυλιά. — Σὲ τσαρπαλίζω ἄ, ἄ! (ἀπειλή).

τσαρπιτίζω = μαλώνω ἕναν, παίρω τὸν ἄερα του, τὸ θάρρος του, προσβάλλω. — Τὸν τσάρπιτσα καλά! — Γράβα μὴ σὲ τσαρπιτίσω καὶ σένα.

τσαπτσᾶκ (τὸ) = εἶδος πιατικοῦ πῆλινο. "Υστερα ὁ φλύαρος, ὁ στομαρᾶς. — Σὰ τσαπτσᾶκ' πγαίν' τὸ στόμα τ'. (Ἀπὸ τὸ **τσαποῦκ** — **τσαποῦκ τσαπουτζᾶκ** = πολὺ γρήγορα. Φιλ. Γλωσ.) **τσαπτσᾶκ** = γλωσσοῦ. — Κεῖν' ἔνε ἕνα τσαπτσᾶκ! — Ἡ γλῶσσα ἀης τσαπτσᾶκ πιά! Καὶ λίγο νισάφ!

τσάρκα (ἦ) = γύρος, ἦ λ. ἰταλ. ἀπὸ τὸ cercare (πρβλ. Χατζ-Μεσε: I 231). — Ἐκαναμ' μιὰ τσίρκα. — Πᾶμ' νὰ κάνουμ' μιὰ τσάρκα.

τσατάλες-ματάλες = τὰ κακὰ γράμματα τοῦ ἀγράμματου. — Γράφω καὶ γὼ τσατάλες ματάλες. — Τσατάλ' ματάλ' τὰ κατάφερα.

τσατήρ-πατήρ = τὸ δίχως ἄλλο. — Τσατήρ πατήρ ἂ τὸν σφάζω. — Τσατήρ-πατήρ ἂ μὲ φᾶνα.

τσάτσα = ἡ μεγάλη ἀδελφή. — Ἦρτε ἡ τσάτσαμ'. — Α τὸ πῶ τὴ δσάτσαμ'. — Α πάγω στη δσάτσαμ'. — Τσάτσα μωρή. (Βλ. Φιλ. Γλωσ. Α'. σ. 149 κατὰ τὸ **μάννα, τσάτσα**, ὅπως τὸ **τσατσᾶ** κατὰ τὸ **γιαγιά, τατά**).

τσαχείλα (ἦ) ἢ τσαχείλω. = Αὐτὴ ποὺ ἔχει μεγάλα χεῖλια (βρυσιά).

τσελίκ' (τὸ) = μικρὸ καμμάτι ξύλου 10—15 ἑκατοστῶν τοῦ μέτρου, ποὺ τὸ χτυποῦσαν τὰ παιδιὰ μὲ μικρὸ ξύλο προσπαθώντας νὰ τὸ ρίξουν ὅσο μποροῦσαν μακρυνὰ μὲ δυὸ χτυπήματα, ἕνα γιὰ νὰ πηδήξει κῆνα νὰ τὸ χτυπήσουν νὰ πάγει μακρυνὰ. (Πανελλήνιο παιγνίδι τῶν παιδιῶν).

τσεπρὸ = μικροῦτσικο, μικροκαμωμένο.

τσερεπούλ (τὸ) = ὁ σπουργίτης. — Τὰ τσερεπούλια πεινοῦν. — Γέμσε ἡ αὐλή μας τσερεπούλια. — Σὰ δὰ τσερεπούλια βάζνα = βουτίζουν.

τσευδὸς (δ) = ὁ ψευδός, ὁ ψελλός (Ἀθηνᾶ Τ. Δ 484).

τσευδιζώ = μιλῶ ψευδᾶ. (Βλ. Φιλ. Γλωσ. Α'. σ. 16).

τσετσελιά (ἦ) = ἀκαθαροσία. — Ἡ σόδα ἔνε τσετσελιά.

τσεισελιάζω=βρωμίζω, λερώνω. —Μᾶς τσεισέλιασε τὸ σπῖτ'.

τσέφλο(τὸ)=ἔξωφλοιο. —Ἐφαγε τὸ μέσα καὶ μᾶψε τὸ τσέφλο. —Γέμσαν τὴν ἄβλῃ τσέφλα.

τσιάζω=ἐπιθυμῶ κάτι πολὺ. —Τσιάζ' γιὰ κανυά. —Γιὰ μαλώματα τσιάζς. —Πὲ τὴ βεῖνα τσιάζ'.

τσιβί(τὸ)=ἓνα σιδερένιο στρογγυλὸ κομμάτι, πὸν κρέμεται μὲ μικρὴ ἄλυσσιδα πίσω ἀπὸ τὴ θύρα καὶ κλειοῦν τὴν ἐξώθυρα ὅπως τὸ **μάνταλο**.

τσιβώνω=βάζω τὸ τσιβί, ὅπως καὶ μαδαλώνω. *Αἴτιγμα*: Τσιβώνω μαδαλώνω ὁ κλέφτης μέσα ἔν.

τσιβγάρ'(τὸ)=δυὸ ζευγάρια βοδιῶν μαζί, πὸν σέρνουν τὸ ληνὸ στὸν τρύγο, ὅταν ἀνηφορίζει. (Στ. Ψάλτης· ἢ λ, Τουρκικὴ ἀλλ' ἤς ἡ ἀρχὴ ἑλληνικὴ).

τσίκνα=ἡ βρώμα τοῦ καιομένου ξύλου, καὶ τοῦ κατουρλοῦ. **τσικνίζω**=τὸ φαγὶ τὸ βρωμίζω στὸ τζάκι μὲ τὰ ξύλα. —Τσίκνισα τὸ φαγίμ'. —Τὸ φαγί μ' ἄραρεις τσικνίσκε (τσίκνα=κνίσσα, κνισσόω.)

τσιμίπι Στὴ φράση: Τσίμιπι τσίμιπι τὸ μαχαῖρ' | τὸ μαχαῖρ' τὸ καλοκαῖρ'
—βάζω πὲ τὰ σένα μπάξ (στοίχημα), | ὥστε νὰ ἡῦρω τὰ δεκάξ'.

Τσίμιπι ἔλεγαν στὸ σκυλί γιὰ νὰ φύγει.

τσιβίκα (ἦ)=ἓνα ξεγαλεῖο σιδερένιο, πὸν βγάζουν μ' αὐτὸ τὶς τριχες. Ὕστερα ἡ **πειράχτρα** γυναίκα. —Τὶ τσιμπίκα ἔν αὐτή!

τσικρίκ'(τὸ)=τὸ ξεγαλεῖο πὸν ἔχει τὸ νῆμα καὶ γυρίζοντάς το γεμίζουν τὰ μασούρια. Ἐργαλεῖο τῆς ὑφαντικῆς. —Ἡ γλωσσά ἀῆς πάει σὰ δὲ τσικρίκ'=μιλεῖ γοήγορα.

τσιβλα (ἦ)=ἡ λήμη. —Πὲ τὶς τσίβλες δὲ γλιτών'.

τσιμπλης (δ)=ὁ λημιῶν, ὁ τσιμπλιάρης καὶ ἐπίθ. Ὁ τσίμπλης ὁ Θανασός.

τσιμπλίδα (ἦ)=σπινθήρας· ὁ ἔξυπνος ἄνθρ. —Τὸ παιδί αὐτὸ ἔνε τσιμπλίδα=ἔξυπνο. —Τσιμπλίδα μονάχ'!=ἔξυπνότατο.

τσιμπρίκα=κάποιο χορτάρι.

τσιμπρός=ὁ κουτσουρεμένος

τσιίλα (ἦ)=διάρροια, εὐκοιλίότητα. —Ἐκανα τσίλα ἢ πῆγα τσίλα.

τσιλιάρς=ὁ εὐκοίλιος, ὁ δειλὸς πὸν προδίνει. (Βλ. Γλωσ. Φιλ. Τ. Β' σ. 198 καὶ Τ. Γ' σ. 102 καὶ ἔξ.).

τσιλίζω=κάνω διάρροια, λούζω ἓναν μὲ βρυσίξ. —Τὸν τσίλα ἓνα τσίλισμα, ὅπως —Τὸν ἔχεσα ἓνα χέσιμο. —Ἄ πὰ νὰ τὸν τσίλισω τὸ γάδαρο.

τσιτσι—κρέας, παιδικιὰ ἔκφραση. —Νά, τὸ παιδί μ' τσιτσι. **Νὰ μπέδε δόμ' τσιτσι**, φρ. γιὰ κείνους πὸν ψωνίζοντας παίρνουν ὅ,τι τοὺς δίνουν. **μπέδε**=τὸ χοῖμα, λέξη τῶν παιδιῶν.

τσιτσινιά(ἦ)=ἡ κοπριά τῆς ὄρνιθας καὶ παρατσούκλι τοῦ εὐκολοαῖο-ραχτοῦ ἀνθρώπου. (Κοραῆς **τσιίλα** καὶ **κότινα**=σκήβυλα Ἐπιφ. γ' 286).

τσιτσινώνω=κάνω τὴν ἀκαθαρσία, ὅπως ἡ κόττα, παντοῦ. Λέγεται

για τὴν κόττα καὶ γιὰ τὸν ἄθροπο, ποὺ στὴν κάθε του δουλειὰ ἀποτυχαίνει γιὰ τὸ χαρακτηριστῆρα του. —Τὰ τσιτσίνωσες πάλ'.

τσιλιγκρός ἢ, ὄ, = ὁ ψιλοκαμωμένος. —Τὶ τσιλιγκρός πιά! —Τσιλιγκρός, τοσονανὰς πέμκε.

τσιμισιρ(τὸ) = πύξος. —Τὸ σπὶτ' μας γιομάτο τσιμισίρια. Στὴ Θράκη γιόμιζαν τὶς ἀβλές με τσιμισίρια. Ἔνα κλωνὶ μεταχειριζότανε κιὸ παπῆς γιὰ νὰ κάνει τὸ φῶτισμα μαζί με βελιλικό.

τσιβάν' = σπείρὶ ποὺ βγαίνει στὸ λιμό. —Ἔβγαλα ἓνα τσιβάν'.

τσιβρικὸς = λεπτοκαμωμένος.

τσιπάν'(τὸ) = ροῦχο ὡς τὴ μέση, ποὺ φοροῦσαν οἱ γοιές.

τσιβίκ(τὸ) = σημάδι ποὺ βάζαν πάνω στὸ ψωμί, ὅταν τὸ φούρνιζαν, γιὰ νὰ τὸ ξεχωρίζουνε 2) κάθε τι ποὺ τσιμπᾷ.

τσιρίζω = βιάζω φωνές διαπεραστικές. Μη τσιρίζ'ς ἠρέ. σὰ γουρούν'. —Τσίριζε, τσίριζε μέβγαλε τάρτιά μ'. —Τσιρίζ' σὰ δὴ βαλαβή.

τσιπλάκ'ς(δ) = γυμνός. —Τὸ δτσιπλάκ'κο τὸ γῶλο τ' θὰ δεῖξ'! = γιὰ τὸν ἀνάξιο, ποὺ δὲν ἔχει προτερήματα.

τσιτσιδος καὶ **τσιρ τσιπλάκ'**ς = δλόγγυμος.

τσιρακμάν'ς(δ) = ἓνα τρίποδο ξύλο φυσικό, ποὺ τὸ χτυποῦσαν τὰ παιδιὰ με ξύλα, ἀπὸ μακρυνά, ἀφοῦ τὸ ἔβαζαν μέσα σ'ένα κύκλο, γιὰ νὰ τὸ βγάλουν μέσα ἀπὸ τὸν κύκλο αὐτό. Ἐκεῖνος ποὺ πετύχαινε πρῶτος, αὐτὸς καὶ νικοῦσε.

τσοκίζω = ἀποκάμνω (γ' προσ.) —'Ο κόσμος τσόκσε πὲ τὴν πείνα. —Τσόκσε, παιδί μ' = ἀλέκαμα. —'Ο γέρος τσοκίζ' εὔκολα. —Κόμα δὲ τσόκσε δά...

τσολάκ'ς = σακάτης με τ'ῆνα χέρι, μονοχέρης ἢ κουτσοχέρης. —Τὸ τσολάκ'κο τὸ χέρ' δου.

τσόλ(τὸ) = τὸ χαλὶ ποὺ σκούπιζαν τὶ παπούτσια Ἡ ἐπιφάνεια, ἢ ἀξιοπρέπεια. —Τοῦ πῆρα τὸ τσόλ' δου = τὸν ὠνείδισα καὶ τὸν ξεσκέπασα. —Α τὸν ἠάρω τὸ τσόλ' δου. (Φιλ Γλωσ. Α'. τ. σ. 164: **τσοῦλι** = τρίχινον ὕφασμα ποὺ διυλίζουν τὸ κοπανισμένο χαμοῦρι τῶν ἐλιῶν κιἄλλα πράγματα. Εἶναι φαίνεται ἑλληνικό: διύλι(ον). Οἱ Τοῦρκοι ἀπὸ μᾶς τὸ πήσαν: tcholi καὶ πάλι ἡμεῖς ἀπ' αὐτοὺς **τσόλ'** καὶ **τσολιάς**. Στὴν Ἡπειρο **τσοῦλίξω** = μαδῶ τὸν ἀραβόσιτο).

τσολιάξω = κάνω ἓναν σὰν τὸ τσόλι ποὺ τὸ πατοῦμε Ἐὸν βάζω κάτω ἀπὸ τὰ πόδι μου, τὸν ὑβρίζω με λόγια προσβλητικά. —Τὸν καλοτσόλιασα κ'εγώ... —Τσόλιαστόν να καὶ ἄρσε τον νὰ δγῆ.

τσοῦρσίξω (Βιζαντ.) = μαλώνω με κάποιον, χτυπῶ τὸ πασχαλινὸ αὐγὸ, —Ἔλα νὰ τσοῦρσίσοιμ'. —Γὰ τσοῦρσοῖσαμ'.

τίτσα = λίγο, ἐλάχιστο. —Δόμ' καὶ μένα τίτσα. —'Α σᾶς δώκω πὲ τίτσα = ἀπὸ λίγο.

τσουλουφρίζουμ = καίομαι ἀπὸ τὴν πίκρα, ἀπὸ κάψιμο, ἀπὸ πάθος.
— Τσουλουφρίσκα πιά πὲ σένα. — Σὰ δ᾿άκσα μόν' τσουλουφρίσκα.

τσουλουφρίζω = καίω. — Παιδί μ', μὲ τσουλούφρισε. — Τσουλούφρισα τὰ μαλλιά μ'.

τσούρμα(ἦ) (τσουρμέ) = παιδομάζωμα. = Ἔχνα μιὰ τσούρμα παιδιά.

τσούρταλο = κομμάτι πανιοῦ ξεσκισμένο.

τσουπουρδέλ = τιποτένιο, μικρόσωμο. — Εἶδες δὲ τὸ τσουπουρδέλ;

τσουτσούδα = τὰ πλεγμένα μαλλιά (πλεξούδα), ὅταν κρέμονται πίσω.
— Τὶ μεγάλ' τσουτσούδα πού ἔχ! — Ἡ τσουτσούδα μ' χάλασε. — Χτένσε τὴ δσουτσούδα δεῖς. Στὴν ἸΑδ)πολη **τσουτσούδα**(ἦ) = τὸ πῆος καὶ **τσουτσού**.

τσουρτσουρίζ' = τρέχει τὸ νερὸ κάνοντα; τσοῦρ τσοῦρ.

τσουρτσουρίγα (ἦ) (ἦ τσουρτσουλίγα) = νεροσυρμὴ (τσοῦρ·τσοῦρ) πού κάνει τὸ στουράκ'.

τσούτσια = καβάλα στὴ ράχη ζώου ἢ ἀνθρώπου. — Ἔλα νὰ κάνουμ' τσοῦτσια. — «Μεῖς ἂ πᾶμ' τσοῦτσια» λένε στὰ μωρὰ καὶ τἀνεβάζουν στὴ ράχη, πιάνοντάς τα μὲ τὰ χέρια μπροστὰ ἀπλωμένα ἀπὸ τοὺς ὤμους πάνω.

τσουβιανή(ἦ) = εἶδος σταφυλιοῦ. Φρ. — «Σκοπιανὴ τσατσόπηττα, ρώγα τσουβιανή».

τσούζω (**κνίζω**) = ἐνοχλῶ τὴν ἐπιθεμίδα, αἰσθάνομαι πόνο ἀπὸ κάψιμο). 2) πίνω ποτά. — Αὐτὸς πολὺ τὸ τσοῦζ' = πίνει πολὺ. — Ἔτσουξαμ' κάβοσο βογιαμά. — Στὰ νιάτα τ' ἔτσουζε πολὺ. — Πὲ τὰ νιάτα τ' τσοῦζ' αὐτὸς ὁ ἄθροπος.

τύχ'(ἦ) = ἦ τύχη. — «Γένεσε μ' πὲ τὴ δύχ' καὶ ρίξε μ' στὰ σκουπίδια.» (παροιμ. φρ.) — Ἄν ἔχς τύχ', τί τὴ θέλς τὴ δούλεψ'; — Ὁ καθένας πὲ τὴ δύχ' δου.

τύφλα = ἦ ἀδυναμία νὰ βλέπω. — «Τὴ δύφλα σ' καὶ τὴ σκοτίδα σ'».

τώμι = (τῶ ἄμα) εὐθύς, μόλις. — Τώμι φύγατε ἦσαν.

τωρνάς (τώρα νὰ) = προσητέρα. — Τωρνάς εἶδαν δωνά. — Πὲ τὰ τωρνά τὸ φωνάζω καὶ δὲν ἔρχεται. (Φιλήντας **τώρα νά**. Γλωσ. Τ. Β'. σ. 70).

Υ

ύδρώπικας = γνωστὴ ἀρρώστια.

ύλ'(ἦ) = ἦ ὕλη, ἦ ἕλς τοῦ βαρελιοῦ, πού τὴ μεταχειρίζονταν γιὰ ξινό· προφέρονταν ἢ λέξη **γύλ'**. (Βλ. τ. Α' σ. 85 κ. 86. Ἐξ. Ἀμπελοργία Σ. Ἐκκλησιῶν).

ύπάρχοντα(τὰ) = ἦ παρουσία, τὸ βιός. — Ἔχ' πολλὰ ύπάρχοντα' — Πᾶν' τὰ ύπάρχοντά τ'.

ύποφέρνω = πάσχω. — Λὲν ύποφέρνεσαι πιά. — Δὲ δὸν ύποφέρνω.

ύστερο(τὸ) = ἄντερο πού κρατᾷ τὸ ἔμβροιο μὲ τὴ μητέρα του.

ύψώνουμ' = ἀνυψώνομαι, ύπερηφανεύομαι. — Ὅποιος ύψώνεται καὶ πέφτ'. — Μὴν ύψώνεσαι δὲ τόσο! — Μὴν ύψώνς τὴ μύτ' τσου τόσο!

ὑψωμο—τὸ ἀντίδωρο πὺν μοίραζε στὸ ἐκκλησίασμα ὁ παπᾶς στὸ τέλος τῆς λειτουργίας.

Φ

φάβατα(τά)=τὰ κουκιά. **φάβα**(ή)=πολτὸς ἀπὸ κουκιά. —Σήμερα ἔχουμ' φάβα.

φαγανὸς-ἡ-ὸ=κεῖνος πὺν τρώγει καλά. —"Ἐνε φαγανὴ ἡ νύφ' μου.

φαγίζω=ταγίζω, δίνω φαγητό. —Φάγ'σα τὸ παιδί μ'. —Τὸ φάγ'σε λεβλεβιά. Στὸ λαὸ τὰ **φάγιζαν** βοῦκες ἔτοιμες ἀπὸ τὸ στόμα τους οἱ μάνες, ὅταν δὲν εἶχαν ἀκόμα τὰ παιδιὰ δόντια.

φαγουριὸ=τὰ μαλώματα. —"Ἐχνα κινῶτοὶ φαγουριό. —Πὲ τὸ φαγουριὸ καλὸ μὴ βερμένε. —Κιαῦτοὶ πὲ τὸ φαγουριὸ δους δὲν ἀνοίγνα μάτ'. —Τὸ φαγουριὸ δὲν καλὸ μέσ' σένα σπít'. —Μπρὲ στὸ φαγουριό!

φαδάξ'=φαίνεται, λάμπει. —Φάδαξες πάλ'! —Δὲ φαδάξνα πὲ τὰ τέτοια, τ' ἀκίλ' σου ν' ἰ φαδάξ'. —Τὸ μυαλό σου νὰ λάμπει.

φαδαγμένους-ν'=ὁ κομπαστής, ὁ ξεπιασμένος. —Φαδαγμένους κοῦλκος=ὁ ἀνόητος.

φαδακαριὰ(ή) = ἀγκαλιὰ ἀπὸ χορτάρια κλπ. —Μιὰ φαδακαριὰ καρπούζια πήραμ'. —Μιὰ φαδακαριὰ ροῦχα ἔχω στὴ σκάφ'. —Μιὰ φαδακαριὰ χορτάρια θρασιὰ (τρυφερά, ζωηρά).

φαδίξω=περνῶ τὸ ὑφάδι ἀπὸ τὸ στημόνι, ἄρα ὑφαίνω.

φαίνω=ὑφαίνω, **φάσμο**=ἡ ἐργασία, **φάδια**=τὰ ὑφάσματα.

φαιδ=ὑφάντο. —Τὰ φαιδά μ'=τὰ ὑφασμένα μου πανιά.

φακιόλ'(τὸ)=κεφαλόδεσμος. —Λῦτὴ δὲ γζαίφ' κόμα νὰ δῆσ' τὸ φακιόλ' δης. —Τ' ἰ φακιόλ' δέσιμο ἔν' αὐτό ;

φάλαγας(ὸ)=ἡ τιμωρία τῶν παιδιῶν τοῦ σχολείου μὲ τὸ γνωστὸ ὄργανο τῶν παλιῶν δασκάλων. —Τὸν ἔβαλαν στὸ φάλαγα=τὸν τιμώρησαν.

φανὸ(τὸ)=τὸ φανερό. —Α μὲ βγάλ' στὸ φανὸ=θὰ μὲ φανερώσει. Στὸ φανὸ δὲ δὰ λέν'! —"Ἐλα στὸ φανὸ, ὄχ' στὰ κουφά.

φασίδια(τά)=τὰ χορήματα πὺν παίρνει ἡ ὑφ'ίντρα. —Πολλὰ ἔν' τὰ φασίδια πὲ τέτοια φάσ'. —Τόσα φασ'δια μεῖς δὲ μποροῦμ' νὰ δώκουμ'.

φατμετζίν'(ή)=μολόχα πὺν τὴν ἔβραζαν γιὰ τὸ βήχα.

φεγάφ'=τὸ ἠλιοτρόπιο. —Φεγάφ' πὰ στὸ φεγάφ' πέρασε ὁ καιρός.

φεγομαχῶ=φρέγω πολὺ. —Φεγομάχσε ἡ αὐλή μας. "Ἐχουμε καὶ τὸ **πρεπομαχῶ**=πρέπει πολὺ. —Πρεπομάχσε ἡ νύφ' στὴν ἐκκλησιά. —Πρεπομαχεῖς πιά σὰ θυτῆς. Φεγομαχεῖ τὸ πρόσωπό δης !

φελλί(τὸ)=ἡ φρέτα, τὸ κομμάτι τοῦ ψωμοῦ τὸ κομμένο κανονικὰ μὲ τὸ μαχαῖρι. —Δόμ' ἕνα φελλί ψωμί. —"Ἀλειψ' τὸ φελλί μ' βούτρο. —"Ἐφαγα ἕνα φελλί ψωμί —"Ἀλειψάνα τὸ φελί τ' βούτρο=τὸν εὐνόησε ἡ τύχη του.

φελλιάξω=μπολιάξω, τρέφω. Παιδικὰ λόγια στὸ παιγνίδι : — Θέλω λάξ', θέλω ξύδ', | νὰ φελλιάσω τὰ παιδιὰ μ' | καὶ τὰ σκόλοκουταβιά μ'.

φέλλ' = τὸ μπόλι· **φελλιασμένος-ν'-ο** = μπολιασμένος-η-ο· **φελλιάζουμ'** = μπολιάζουμαι.

φέλεσας = πέτρα σὰ φέτα ψωμοῦ· στὰ Μάλγαρα: φλέγκα. Ὑπάρχει περιγραφή τοῦ παιγνιδιοῦ στὰ «Θρακικά» τ. Δ'. Πετώντας τὴν πέτρα χτυποῦσαν ἄλλη πέτρα, πὸν πάνω της εἴταν στημένο νόμισμα. Ἐὸ πέταγμα τοῦ ἀπὸ τὴ θέση του, εἴταν ἐπιτυχία καὶ τὸ ἐκέρδιζε αὐτὸς πὸν πετοῦσε πετυχημένα τὴ φέλεσας· **ἀμάδα** ἄλλοῦ.

φεξερός καὶ **φεξός** = λαμπερός. — Πολὺ φεξερὴ ἡ νύφ'. — Οἱ φεξερὲς νὰ κρύβδαι. — Φεξὸ πιά τὸ πρόσωπό της.

φερνή(ῆ) = ἡ προῖκα πὸν φέρνει στὸν ἄντρα ἢ γυναίκα.

φηγοῦμ' = ἀφηγοῦμαι. — Τὶ φηγιέται πάλ' αὐτὸς ὁ ψευταρᾶς.

φηκάρ'(τὸ) = ἡ θήκη τοῦ μαχαιριοῦ, τοῦ σπαθιοῦ (ἀντὶ θηκάρ'). — Τὸν πῆρε τὸ μαχαιρὸ πὸ τὴ μέσ' του καὶ πέμνε τὸ φηκάρ' στὸ ζουνάρ' του καὶ γελοῦσε ὁ κόσμος. (Παραμῦθι).

φηκριοῦμ' = ὑπακούω. — Ἄ, πολὺ μὲ φηκριέται τὸ παιδί μ'. 2) Βάζω τὰφτί μου νὰκούσω. — Τὶ φηκριέσαι μπρέ, δὲ δρέπεσαι! **ἀφήκριστος-η-ο** = αὐτὸς πὸν δὲν ἀκούει. — Ἀφήκριστα παιδιά ἔχω γώ.

φίλιος(ὸ) = ὁ ἐλέφαντας **φίλ-δισι** = τὸ ἐλεφαντόδοντο, **φιλιδιένιο** = ἀπὸ δόντι ἐλέφαντα.

φιλεύγω = φιλοξενῶ καὶ παραθέτω τραπέζι. — Τὸν φίλειψαμ' τὸ γαβρό. — Δὲ φιλεύγω γὼ ἄδικα. — Τὸ Δοῦροκο φίλευγε, τὸ γῶλο σ' φύλαγε.

φιλιώνουμ' = κάνω φιλία μέναν. — Χέσκαν, ξεχέσκαν, πάλ' φιλιώθηκαν. — Νὰ μὴ φιλιώνόσατε τόσο πολὺ.

φιδανέλλα(ῆ) = τὸ βυζοκάντι, πὸν ἀνοίγαν στὶς πλάτες γιὰ τὸ μεγάλο κρούμα οἱ μπαρμπέρηδες.

φίνω = ἀφίνω. — Φίστονα βρέ. — Δὲ μὲ φίν'. — Φῆκε πολλὰ στὰ παιδιὰ τ'. — Δὲ φῆκε τίποτα.

φρινδάκ'(τὸ) = ὁ ἀνεμοδείχτης πὸν γυρίζει πανιστεινά. Τὸ χαρτένιο παιγνίδι πὸν στὸ φύσημα τοῦ ἀγέρα γυρίζει σὰν ἀνεμόμυλος. — Τὸ μυαλό μ' γυρίζ' σὰ φρινδάκ'.

φίτια(τὰ) καὶ **φιντέδες** = τὰ λόγια πὸν βάζει κανεὶς γιὰ νὰ μαλώσουν δυὸ ἄλλοι. — Τὸν ἔβαλε τὸ γαβρό μ' φίτια. — Νὰ τυφλωθῆ κείνος πὸν βάζ' τὴ νύφ' μου φιντέδες. (Βλ. παραμῦθι παρόντος τόμου. Ὁ Διάβολος καὶ ἡ γριά σ. 174).

φιντεζῆς = κείνος πὸν βάζει φιντέδες. — Τὶ φιντεζῆς ἔνε αὐτὸς!

φχαριστωῶ = εὐχαριστῶ. — Φχαριστοῦμ', δάσκαλε, πὸν μᾶς καταδέχκες.

φχαρίστησ' = ἡ εὐχαρίστηση. — Πὸ τὴ φχαρίστησ' μου τὸ κάνω. — Ὁ ἄθροπος πὸ τὴ φχαρίστησ' του νὰ φέρονται (νὰ συμπεριφέρεται).

φχαιρώνω = ἀδειάζω (εὐχαιρώνω). — Φχαιρώσα τὸ ντολιπ'. — Φχαιρώσε ἢ μπακίρα. — Φχαιρώσαν τὰβάρια τ'. — Ἀ φχαιρώσ' ὁ καιρὸς = θὰ

βρέξει. — Φκαιρώσαμ' τὴ γοφίνα. — 'Ο οὐρανὸς ἂ φκαιρώσ'.

φκέδρι (βουκέντρα)—τὸ ἐργαλεῖο τοῦ θέρου (βουκέντρι)· μαυτὸ σου· βλοῖσαν τὰ ζῶα νὰ πορπατοῦν στὸ ἄλώνισμα.

φκεδρίζω—κεντῶ μὲ τὸ βουκέντρι.

φλογίζω—ἔχω φλόγα, πυρετό. — Φλόγσε τὸ παιδὶ πὲ τὸ βυρετό. — Φλογίζ' τὸ τσακάι' μου. — Φλόγσε τορταλὶκ=ἄλλα φλόγισαν.

φλόμος(ῶ)—φαρμακερὸ φυτό, ποὺ φαρμακῶνουν τὰ ψάρια στὰ μπέντια· μτφ. ὁ κίτρινος ἄνθρωπος, ὁ ἀδιάθετος.

φλομώνω—φαρμακεύω τὸ νερό. — Φλόμωσαν τὸ νερό.

φλομωμένος—ὁ φαρμακωμένος. — Φλομωμένος ἔν' αὐτὸς πὲ τὴν ἀγάπ'.

φοξυλολούλουδα—τὰ ἄνθη τῆς κουφοξυλιάς, ποὺ τὰ βράζουν στεγνωμένα καὶ πίνουν τὸ ζωμὸ γιὰ μαλαχτικὸ, ὅπως τὸ τύλιο, τὸ χαμομήλι κ.λ. π.

φουγούνα (πουγούνα)(ῆ)—τὰ κρεμασμένα κρέατα τοῦ πουγουνιοῦ σὲ μερικὸς ἀνθρώπους. — Ἔχω φουγούνα, μὰ τὸ κορμί μ' ἔνε χαλισμένο, κρέμαται τὰ ρούχα μ'. Ἡ φουγούνα εἶταν σημάδι ἀρχοντιάς, γι' αὐτὸ οἱ ἀρχόντισσες ἦταν κρεατωμένες ἀπὸ τὴν καλοπέροση.

φουκί (τὸ)—ὁ πνεύμονας, σπλάγχνο. — Τὰ φουκιά τ' πειράχκαν. — Πῆνα φουκί ζῆ. — Πειράχκε τὸ φουκί δεξ καὶ πᾶει.

φουμώνω—μτφ. ὀργίζομαι χωρὶς νὰ μιλήσω, ὅπως τὸ τζάκι ποὺ κινίξει, γιὰτὶ δὲν ἀναπνέει.

φουσκίτσα(ῆ)—ὁ φουγιανισμένος ἀραβόσ·τος. Τὸν φουγάνιζαν μέσα στὸ **ντολάπ'**, ποὺ καβούρντιζαν καφὲ καὶ ξεπετοῦσε τὸ κυλαμπόκι αὐτὸ τὸ μέσα του ἄσπρο κάτωσπρο. Τὸ πουλοῦσαν οἱ Ἀρβανίτες στὴν Τουρκιὰ μὲ **μποζά** μαζὶ καὶ τᾶλεγαν **κιτίρ**.

φουσκί(τὸ)—ἡ κοπριά γιὰ τὰ λουλούδια.

φουσκάλιδα—ἡ φλύκταινα ποὺ γίνεται ἀπὸ ζεμάτισμα ἢ κάψιμο.

φούστα(ῆ)—τὸ φουστάκι. — «Πρῶτα νὰ νῆξ τὸ σπὶτ' τσου κῦστερα μιὰ φούστα» (παροιμ. φρ.).

φουρλαδίζω—πετῶ μὲ δύναμη (λ. τ). — Τὸν φουρλάττισε σὰ ρετσέλ'. — Τὸν φουρλάττισα μακρονά.

φούχια(ῆ)—Α τριβς τὶς φοῦχτες σου θαροῶ=θὰ φτωχαίνεις. — Ὅσο ἔνε νιὸς κανένας νὰ κᾶν' τὸ γαιρό τ' (τὰ κέρδη του), ὕστερ εἰ ἂ τριβ' τὶς φοῦχτες δου. — Μιὰ φούχια ἄθροπος (=μικρός).

φραγοματζάνες—οἱ κόκκινες ντομάτες, ποὺ ἀπ' ἄγνοια τὶς πετοῦσαν ὅταν κοκκίνιζαν,

φρενιάζω—ὀργίζομαι πολὺ. — Φρενιάσε πὲ τὸ θυμό τ'. — Τὸν φρενιάσαν τὸ δάσκαλο. — Ἄ φρενιάσω.

φρουζέδες(ῶ)—τὰ κατσαρά τῶν χοριτσιῶν. — Τὶ φρουζέδες ἔν' αὐτὸ ; — Γ' οὔλο φρουζέδες ἢ κόρ' σου.

φταίρων = φταρνίζομαι. — Ἄ φτίρ' κείνος. — "Ἐφτιρα καὶ μάτωσε ἡ μύτ' μου. — Σὰ φτίρς, σὲ θυμοῦσαι. (πρόληψις)

φτάν' = φθάνει, ἀρκεῖ. — Δὲ μὲ φτάννα τὰ ράμματα = δὲν φτάνουν τὰ λεφτά μου.

φτενὸς-ἡ-α = ψιλός, λεπτός. — Δόμ', μωρή, μιὰ φτενή κλωστή. — Φτενὸς σὰ δὲ νῆμα. — Φτενὰ ροῦχα φορῶ. — Τὶ φτενὰ ροῦχα φορεῖς μεσοχείμωνα!

φτενένω = γίνομαι φτενός, ψιλός. — Φτένενα σὰ γαλάμ'.

φτουρεῖ = ἀξιάίνει, βυστᾶ, πληθαίνει, ἀρκεῖ. — Φτούρσε τὸ φαγί. — Ἡ δουλειά της φτουρεῖ. — Φτούρσε ὁ παρᾶς δου.

φτουρὸς = κείνος ποὺ ἀρκεῖ. — Πολὺ φτουρὸ τὸ φασοῦλ'.

φτύσμα = τὸ σάλιο. — Σὰ μεταλάβς, νὰ καταπίνς τὸ φτύσμα σ'. — Τὰ φτύσματα τ' ἔνε χτικιάρα.

φύσ' (ἡ) = ἡ φύση. — Ἡ φύσ' δου ἔνε μεγάλ' (τὸ πέος.)

φυσικό(τὸ) = οἱ φυσικὲς συνήθειες. — Τὸ φυσικό τ' ἔνε νὰ βροῖζ'.

φυδάν' = μικρὸ δέντρο. Ἡ λ. φαίνεται πάθθηκε ἀπὸ τοὺς Τ., ποὺ τὴν πῆραν ἀπὸ μᾶς. — "Ἐχω πολλὰ φυδάνια στ' ἀβέλ' μου.

φυλλάρια = τὰ παπούτσια, οἱ παντοῦφλες.

φυραίνω = λιγοστεύω. — Φυραίν' φυραίν', κυνημέρα σὰ δὴ λαβάδα. — Γέρασαμ', φύραيناμ'.

φυτειά = ἡ φυτεία. Τὸ νέο ἀμπέλι, ποὺ σὲ δύο τρία χρόνια δίνει πολλὴ σταφύλι καὶ προκόβει. — "Ἐβαλαμ' φυτειά = φυτέψαμε ἀμπέλι.

φυτιλοκόπος = τὸ ἐργαλεῖο ποὺ ἔκοβαν τὸ φυτίλι τῶν καντηλιῶν καὶ λυχναριῶν.

φωγοῦ (ἡ) (φώγανον) = σκεῦος ποὺ ἔβαζαν τὸν τέντζερι ἢ τὸ τηγάνι.

φώκια = ἀνεμοπύρωμα, ποὺ γιαιτρεύονταν μὲ κάπνισμα δέρματος φώκιας, σκεπάζοντας τὸν ἄρρωστο μὲνα πανὶ τὸ κεφάλι του γιὰ νὰ τὸν περιζώνει ὁ καλνός, ποὺ ἔβγαине ἀπὸ τὸ θυμιατό, ὅπου καιγότανε τὸ πετσὶ τῆς φώκιας. (Φιλ. Γλωσ. Γ' σ. 217 φώκη + φώκα > φώκια).

φῶς = τὸ φῶς Φρ. **Φῶς σιὰ μάτια σ'** ποὺ ἔλεγαν στοὺς σπιτικούς τοῦ ξενητεμένου ποὺ γύριζε.

φωστήρας = ὁ ἔξυπνος, ὁ πολυμορφωμένος. — Αὐτὸς ἔνε φωστήρας! — Τὸ παιδί αὐτὸ ἔνε φωστήρας.

φωκάς = (ὁ) = τὸ βάζο τοῦ γλυκοῦ. — Φέγ' τὸ φωκά τὸ γλυκό. — Γέμα ἔνα φωκά γλυκό πὲ τὸ σῆκο. — "Ἄδειασε τὸ φωκά μ'. «ἀλάβαστρον φωκάδιον» Ἡσιόχου. ἡ λ. ἐρμηνεύεται: **μυροθήκη**.

φωτίζω = ραντίζω μὲ ἁγιασμὸ καὶ ἀγιάζω.

φώτισμα (τὸ) = Κάθε πρωτομηνιά οἱ παπάδες ἔκαμναν ἁγιασμὸ στὴν ἐκκλησιὰ καὶ κατόπι παίρνοντις τὰ σπύρια τῆς ἐνορίας μὲ τὴ σιρὰ ὁ κάθε πιπύς, ἀγιάζε τὸν κόσμον (φώτιζε), ὅπως τῶν Φώτων.

X

χαζωνᾶς = αὐτὸς ποὺ χάνει συχνὰ πράγματα.

χαλασμένος-ν' -ο = ὁ ἰσχνός, ἀδύνατος. — Πολὺν χαλασμένος μὲ φαίνεται ὁ γαβρός της.

χαλνῶ (χαλῶ) = ἀδυνατίζω, χάνω τὸ πάχος μου. — Χάλασα πολὺ πὲ τὰ βάσανα. — Τὶ χάλασες ἔτσ' ἔβρε;

χαμαδὸς-ἦ-ὸ = χαμηλός. — Πολὺν χαμαδὴ ἦ νύφ' σου. — Χαμαδὸς ἄδρας δὲν ἔχ' χάξ'.

χαλίνωσ' (χαλινώνω) = ἡ θελιὰ ἢ περασμένη στὴ βελόνα τῆς κάλτσας. — Ἐχασα τὴ χαλίνωση μ' = πήδηξε ἡ βελόνα μου μιὰ θελιά. — Οἱ χαλίνωσές μου βλέχκανα.

χαλκᾶς = ἕνας στρογγυλὸς κρικός σιδερένιος μὲ καρφὶ μπηγμένος στὴν ξόθουρα. — Τράβα, παιδί μ', τὸ χαλκᾶ τῆς θύρας. **χαλκᾶδες** λέγονταν καὶ τὰ στρογγυλὰ κουλούρια τῶν σιμητζήδων.

χαλαβρώνω-ώνουμ' = πέφτω καὶ χτυπῶ· χτυπῶ ἕναν ἄλλον πολὺ δυνατά. — Τὸ χαλάβρωσε τὸ παιδί. — Χαλαβρώθηκε τὸ παιδί μ'. Τὸ χουσό μ' μὲ τὸ χαλάβρωσάνα.

χαλάβρωμα = τὸ δυνατὸ χτύπημα ποὺ ματοκοπεῖ.

χαλαλίζω (χαλαλ') = ξεγράφω, χαρίζω. — Δὲ σὲ χαλαλίζω γὼ γιὰ κείνονα. — Τὸ χαλαλίζε ἦ ὄχ'. — Τὸ χαλαλίζω.

χαλεύγω (χατίζω, χατεύω) = γυρεύω, ζητῶ. — Τὶ χαλεύς; = τί γυρεύεις; (κυριῶς στὴν Ἀδριανούπολη). — Τὸν χάλενα μιὰ βδομάδα.

χαλνῶ (χ αἰῶ) = χαλαρώνω, κατιστρέφω. — Χάλασαν τὰ βεργιά τῆ βα ρελιοῦ. Ἦ παρὸ : «χάλασε τὸ ἕνι κῆκανε βελόν'», γιὰ τὸν ἀνηπόροκοπο.

χαδακώνω = οἴχνω ἕναν στὸ χασάκι, βλάπτω ἕναν. — Χαδακώσες τὴ δουλειὰ = ἀπέτυχες. — Μὲ χαδακώσε ὁ τρισκατάρατος.

χαδακώνουμ' = τὴν παθαίνω γὼ. — Χαδακώθηκα. — Ἄ, ποὺ νὰ χαδακωθῆς! (κατάρω).

χάνουμ' = κινδυνεύω. — Γιατρέ, χάνουμ'. — Χάνται ὁ δουνιάς καὶ σὺ κοιμᾶσαι. — Γὼ χάνεμ' καὶ σὺ γελᾶς.

χαμήλωσ' (ἦ) = τὸ βίθος. — Σὲ τέτοια χαμήλωσ' ἦρετες νὰ σηκώσεις σπίτ'. — Μέτρησε πὲ τὴ χαμήλωσ'. (ἀψήλωσ').

χαραγῆ (χαραυγὴ) = ξημέρωμα. — Πῆρε χαραγῆ. — Πὲ τὴ χαραγῆ πάγ' στὴ δουλειὰ τ'.

χάρακας (ὸ) = ἡ οἰγία. — Πὲ τὸ χάρακα ἂ σὲ δείρω.

χαράζω 1) = χαράζω τὴν πέτρα, σφυροκοπῶ. — Αὐτὸς χαράξ' μυλονόπε τρες. 2) μὲ τὸ ξυράφι γιὰ τὶς κοριτῆς βεντούζες. 3) γ' πρόσ. ξημερώνει = χάραξε. — Χάραξε ἡ μέρα κῆφεξε καὶ σὺ κοίτεσαι.

χαραμάδα (ἦ) ρωγί, τὸ κενὸ ποὺ γίνεται ἀνάμεσα σὲ δυὸ ξῖλα ἕνω-

μένα. — Βλέπ' πὲ τὴ χαραμάδα. — Γεῖδα πὲ τὴ χαραμάδα τὶ ἔκαναν.

χαρτιά (τά) = τὸ χαρτοπαίγνιο. — Στὰ χαρτιά ἔχ' μεράκ'. — Πὲ τὰ χαρτιά προκοπὴ μὴ βερισμένς. — Στὰ χαρτιά ἔφαγε τὸ βιδὸ τ'.

χαρχαλίξ' = κάνει χάρ χάρ. — Τὸ φαγὶ χαρχαλίξ'. — Χαρχάλλε δὲ τέντζερος.

χάφτος (δ) = αὐτὸς ποὺ χάρφτει = παραγκῶμι. (Βλ. Φιλήντ. Γλωσσ. χαζὸς χαζεύω) — Χάρφτω μῦγες = δὲν κάνω τίποτε εἶμαι ἀνάξιος.

χάρφτω = καταπίνω βιαστικά. — Δέ δα χάρφτω γῶ = δὲν τὰ δέχομαι. — Τὸχαψε καὶ πάγ' = τὸ ἐδέχθη.

χαραβάτ' = (τὸ) ἔρειπιο. — Ἔγινε χαραβάτ' ὁ ἄνθρωπος. — Τὸ σπὶτ' δου ἔγινε χαραβάτ'.

χαραμίξω (χαράμ') = χαρίζω, χάνω πετῶ, δίνω δωρεά. — Χαράμισε τὸ σπὶτ' δου. — Χαράμισε τὸ βγιό τ'. — Δὲ χαραμίξω τὸ βγιό μ'.

χαράμισμα = χάρισμα. — Γιὰ χαράμισμα δὲ δῶχω τὸ κορίτσ' μου.

χαρά (ἦ) = ὁ γάμος, (Βλέπε Θρακ. Ἡθρογραφίες. Τ. Α' ἢ Χαρά διήγημα.)

Ἡ χαρὰ βαστοῦσε μιὰ βδομάδα. Ἐντίχαρα λέγονταν ἡ δευτέρα μέρα.

χαρδοβέλλξε = μιλοῦσε μὲ τὴ γλῶσσα πιασμένη. — Χαρδοβέλλξε κι αὐτὴ τὴσὴν ὦρα.

χαροναμένος = κεῖνος ποὺ πρόσφατα χτυπήθηκε καὶ κάηκε ἀπὸ τὸ Χάρο.

χαροῦλλ' = ἡ λαβὴ κάθε ἐργαλείου.

χαιρετισμὸς = (δ) ἡ ὀνομαστικὴ γιορτὴ καὶ **ὀνομασία**.

χαιρετισμοὶ = οἱ χαιρετισμοὶ τῆς Παναγίας τῆ Μ. Σαρακοστή.

χάσκω = βλέπω. — Τὶ χάσκεις βρέ; — Χάσκε, χάσκε.

χασοβράκς (δ) = ὁ ἄνθρωπος ποὺ δὲν ντύνεται καλὰ καὶ τὰ ροῦχα κρέμονται πάνω του.

χατζῆς (**χατζέσσα**) = Κεῖνος ποὺ πῆγε στὰ Γεροσόλυμα καὶ γύρισε μὲ πομπή. Ἡ ὑποδοχὴ τῶν χατζῆδων εἶταν ἐκκλησιαστικὴ. Μὲ ἄμφια καὶ ἐξιπτέρυγα οἱ παπῆδες τῆς ἐνορίας ὑποδεχότανε τὸ χατζῆ ἔξω ἀπὸ τὴν πολιτεία καὶ μὲ ψαλιμουδιὲς τὸν ὠδηγοῦσαν στὴν ἐκκλησιά, ὅπου γίνονταν μιὰ μικρὴ ἀκολουθία. Οἱ χατζῆδες μοίραζαν δῶρα κομπολόγια, σταυροὺς κ.λ.π. 2) Τὰ παιδιά ποὺ ἔμειναν στὴν ἴδια τάξη λέγονταν **χατζῆδες**. — Αὐτὸ ἔνε χατζηλίκ'! = εὐτυχία εἶναι. — Παιδικὴ φρ.: Ἄλφα βῆτα γαργαρά, τῆς χατζέσσας ἢ νουρά, κιὸ χατζῆς τῆς τὸ κουδᾶ ὡς τὸν πάτο καὶ γελᾶ. Αὐτὸ τὸ παιδικὸ τραγουδάκι μοῦ ἔμεινε στὴ μνήμη ἀπὸ τὰ παιγνίδια μας. — Αὐτὸς πέμνε χατζῆς = ἀπροβίβαστος.

χάρφτω = ἀρπάζω μὲ τὸ στόμα. — Χάρφτ' μῦγες = δὲν κάνει τίποτε.

χάρφτος (δ) = ὁ χαμένος, ὁ ἀνόητος.

χαχαβιά = ὁ χάχας, ὁ ἀνόητος. — Ἄδε βρέ, χαχαβιά.

χεξουργιὸ (τὸ) (χέξω, οὔρω). — Εἶχα ἓνα χεξουργιό! — Ἐπαθα ἓνα χεξουργιό! — Τὸν πάγ' χεξουργιό.

χέρ' = τὸ χέρι, προσπάθεια. — Χίτσο μὲ δίν'νε χέρ'; = μπορῶ γὼ νὰπο-

τολιμήσω τέτοιον προῦμα; — Σὰ δὸν δίν' χέρ' ἄς νᾶρτ' = ἄν τολμᾶ. — Χέρ' μὲ χέρ' = γρήγορα γρήγορα. — Τὸν ἔβαλα ἓνα χέρ' = τὸν ἐμάλωσα.

χειρόφτ' = τὸ χειρόχτιο. — Δὲν ἔχω χειρόφτια. — Ἐχασε τὸ χειρόφτ' δης. — Τὰ χειρόφτια τῆς νύφς γάλα ἄσπρα. — Τὰ χειρόφτια μ' ἔνε νυφκάτα.

χειλομώνω = ὀμνύω ἐγδίκηση μὲ τὰ χεῖλια μου.

χίτς = τίποτε, λ. τ. — Χίτς μὲ δίν' νε χέρ' = τολμῶ δὰ ἐγώ;

χλαπαιουρῶ = γελῶ δυνατά. — Χλαπατουρεῖ καὶ χαχανίζ'.

χλιδς-ιᾶ-ιὸ = χλιαρός. — Χλιὸ νερὸ στὴ σκάφ' νὰ βάνς. — Πὲ χλιὸ νερὸ πλύννα τὶς φανέλλες. β) Ὁ ἄνθρωπος ποὺ δὲν ἔχ' ζωὴ καὶ κίνηση. — Σὰ δὸ χλιὸ νὸ νερὸ κιαυτός.

χλιδόν' = χελιδόνι. — Κανένας νὰ νέχ' ἓνα σπιτόπλο — τὴ φωλιά τ' — σὰ δὸ χλιδόν'. — Χλιδόν' ἢ γλωσσά τ'.

χνοῦδ' (τὸ) = τὰ χνούδια. — Τὸ ροῦχο σ' σκόν' χνοῦδ'.

χνουδατὸς-ἡ-ὸ = αὐτὸς ποὺ ἔχει χνοῦδι.

χοτζέτια (τὰ) = χαρτιά τοῦ σπιτιοῦ περὶ κυριότητος. — Τῆ σπιτιοῦ μ' τὰ χοτζέτια δὲ δὰ δίνω γώ.

χολέβες = κνημίδες μὲ σαγιάκι, τουζλούκια.

χολοσκάνω = σκάνω τὴ χολὴ μου ἀπὸ στενοχώρια, ὀργίζουμαι, στενοχωροῦμαι. — Μὲ χολοσκάν' τὸ παιδί μ' — Μὴ χολοσκάνς τὴ μάνα σ', βρε.

χολοσκασμὸς = ἡ στενοχώρια. — Πὲ τὸ χολοσκασμὸ μ' ἀ πάγω. — Σά-πσα πὲ τὰ χολοσκάσματα. — Πὲ τὶς χολοσκασμοὶ μας δὲν ἀνοίγω μάτ'.

χοδροβιβλιασμένος-ν'-ο = αὐτὸς ποὺ μὲ χοντροὴ βιβλία κεντήθηκε (εἶδος κέντημα). Συνεκδ. τὰ μάτια τοῦ μέθυσου ποὺ ἐξογκώνονται.

χουγιάζω = φωνάζω = Χουγιάζ' σὰ δὸ τσερίβαση. — Μὴ χουγιάζς, βρε καὶ σύ. — Χούγιαξε, χούγιαξε, σάπασε.

χουλιαρίζ' = κείνος ποὺ ἀνακατιώνει λόγια ἀνάμεσα σ' ἀνθρώπους. — Τὶ χουλιαρίζς πάλ'. Τὶ πάλ' χουλιάρσες, παλιοχουλιάρσα. β) χώνω τὸ χουλιάρσι στὴν κούπα τοῦ φαγητοῦ, ποὺ τὸ συνήθιζαν πρὸ 40—50 χρόνια νὰ τρῶνε χώνοντας τὸ χουλιάρσι τους ὅλοι σ' ἓνα μέρος.

χουλχουβάγια (ἡ) = κουκουβάγια. — Χουλχουβάγια κάθισε στὸ σπίτ', ἔνε σὲ κακό. (δαισιδαίμονία).

χουραβαλιάζω (βάλλω χεῖρα). Στὸ παιγνίδι τὶς ψῆφες κείνη ποὺ τὶς ρίχνει στὴ σκάφη «χειροβάλλει» χουραβαλιάζ', (Βλ. Θρακ. Ἡθογογ. Π. Παπαχριστοδούλου τ. Β' Διήγημα «Οἱ ψῆφες»). — Χουραβάλιαζε ἡ καμμέν' πὲ τέχνη. — Δὲ χουραβαλιάζω γώ.

χουχουλιζῶ = φουσῶ τὶς φοῦχτες μου χου χου-χου τὸ χεიმῶνα, γιὰ νὰ ζεσταθῶ.

χρεΐγια (ἡ) = τὸ ἀναγκαῖο, ὁ ἀπόπατος, τὸ μέρος. — Ἡ χρεΐγια μας ἔνε μακροῦ. Τῆ χρεΐγια τὴν εἶχαν στὴν ἄκρη τῆς αὐλῆς στοῦ λαοῦ τὰ σπίτια.

χρηζ' (γ' πο) = ἀεζίζει. — Δὲ χρηζ' τίποτε = τίποτε δὲν ἀεζίζει.

χορηματῶ = ἔχω δυνάμεις, μπορῶ, βαστῶ. — Χίτις πιά δὲ χορηματῶ = ἔχασα τὶς δυνάμεις μου. — Σὰ χορηματοῦσα γὰρ θᾶφρινα τὶς δουλιές μου; μὰ δὲ χορηματῶ. — Ἔνα γαιρὸ οἱ ἀθρῶπ' χορηματούσανα, τώρα μεῖς εἴμαστε ἀχορημάτιστοι.

χρονίζ' = ἀργοπορεῖ, ἀργεῖ. — Χρόνσες πιά! = ἀργησες. — Μὴ χροníσεις. — Ὅπου πάγ' χροníζ'.

χρουπαλίξω = τρώγω μὲ κρότο. — Ἴτι χρουπαλίξς βορέ, σὰ δὲ σκύλλο πού τρώγ' κόκκαλα ;

χτέν' = τὸ χτένι τοῦ ἀργαλειοῦ. — «Χτένια παλιὰ καινούργια, νὰ φκιάσουμε», φώναζαν οἱ χτενάδες τὴν ἀνοιξη γιὰ νὰ διορθώσουν τὰ χτένια τῶν ἀργαλειῶν. — Χτέν' ἀδρύ, λανό, δράλα. (εἶδη)

χτικιό(τὸ) = ἡ φθίση. — Ἰζ' χτικιό.

χτικιάρς-ρα-ρκο = ὁ φθισικός.

χτικιάξω = ἔχω χτικιό, γίνομαι χτικιάρης. — Χτικίασε καὶ πάει. — Χτικίασαν τὰ φουκιά τ'. — Ἄμ δὲ θὰ χτικιάσω γὼ γιὰ σένα.

χρειγιὰ = τὰ ἐργαλεῖα, ἡ σκάφη. — Σὰ δώσω τὸ μπαρά μ' ἀ πάρω τὴ χρειά μ' φρ. παρ. = ὅ,τι μὲ χρειάζεταιαι κιόχι ἀχρηστο προῶμα. — Τὶς χρειές μου νὰ μὴ τὶς γγιζ' κινε'ς.

χύσ' = ἡ διάρροια. — Ἐχ' χύσ' γούλ' μερίτσα σήμερα,

χτυπῶ = χτυπᾶ. — Τὸν χτύψαν = τὸν ἐδολοφόνησαν. — Χτύψα ἔνα τηλέγραφο = ἔδωσα ἕνα τηλ)μα. — Ἐπεσε καὶ χτύπσε = ἀλόχησε τὸ μικρὸ κορίτσι στήθεια, σὰ νὰ πρίστηκε ἀπὸ χτύπημα.

χωνεύγω = ὑποφέρω. — Δὲ βορῶ νὰ σὲ χωνέψω.

χωνευτῆρ' = τὸ πηγᾶδι ὅπου χύνουν τὸ νερὸ τῆς βάρφτισης.

χωρατῆς (ὁ) = ἡ συνομιλία τῶν γυναικῶν.

χωρατεύγω = δμιλῶ. — Χωράτεψαμ' = ὁμιλήσαμε.

χώνω = βάνω μέσα στὴ γῆ, κρύβω, ντροπιάζω (παραχώνω) = θάφτω). — Στὴ γῆ μὲχωςες πιά = μὲ ντρόπιασες. (Βλ. Φιλ. τ. Β' σ. 237 **χώνω**). Μὲ τὴν **παρά** = **παραχώνω** = θάφτω. — Τὸν παράχωσαν, = τὸν ἔθαψαν; — Τὸν ἀνθροπο σὰ δὲν παραχώσνα κῦστερα... — Νὰ σὲ παραχώσω... (κατάρα).

Ψ

ψαλτῆρ'(τὸ) = ἕνα τεμάχιο τοῦ ψαλτηρίου, πού διάβαζαν στοὺς πεθαμένους, ἅμα τοὺς καλόθεταιν στὸ νεκροκρέβατό τους. Κεῖνος πού διάβαζε τὸ ψαλτῆρ' ἔπερνε ἕνα σουλταμαμοῦτι μέσα σὲνα μαντῆλι δεμένο.

ψαστίκ' (τὸ) = πιστὸ (Βλ. Λαογρ. Τ.Δ. Α' Β'. σ. 290. Ψαστίκι: δηλητηριώδης χυμὸς φυτοῦ τινος, τὸ ὁποῖον καλεῖται παρ' ἡμῖν «λάπατα» (= λάπαθον). — Ψαστίκ' καὶ δρολίκ' νὰ γέν'! (κατάρα).

ψαχνό = τὸ κρέας χωρὶς κόκκαλο. — Τὸν χτύπσε στὸ ψαχνό. — Σεῖς φάγατε τὸ ψαχνό, μᾶς, μᾶς δώκατε τὰ κόκκαλα.

ψάχνω = ἔρευνῶ. — Ψάχνει σὰ δὸ δυσφλοπόντικα. — Μὴ ψάχνεις βρέ. — Τί ψάχνει αὐτὸς πὲ κάτ' μου; — Ἐψάξα, ἔψαξα δὲ δὸ βροῖκα. — Ψάχνω νὰ ἠῦρω τάνοιχτάο' μου.

ψεῖρα(ῆ) = ἔφαγε ἢ ψεῖρα καὶ βγῆκε στὸ γιανὰ (φορ. παρ.) — Γιὰ τοὺς πεινασμένους, ποὺ σὰ χορτάσουν, κομπάζουν.

ψειρίζω = μαζεύω ψεῖρες. — Ψειρίζουμ' ψειρίζουμ' καὶ δὲ ξεψειρίζουμ'.

ψέλνω = ψάλλω. 2) ὄνειδίζω. — Τὸν ἔψαλα καλά. — Α τὸν ψάλλω καλά. — Τί τὸν ψέλνεις πάλ'.

ψεματλής = ὁ ψεύτης ποὺ ἀγαπᾷ τὸ ψέμμα. — Ἐνε πολὺ ψεματλής. — Τὸ βζεματλή δὲ δὸν γαπῶ γώ.

ψῆφες = 1) ἓνα γυαλί ἐπιχρυσωμένο στὴ μιὰ πλευρὰ ὅπως τὰ ψηφιδωτὰ τῆς ἀγίας Σοφίας. 2) παιγνίδι, ποὺ παίζουν οἱ γυναῖκες μέσα στὴ σκάφη. Τὸ παιγνίδι γινότανε ἔτσι : (βλέπε περιγραφή Θρακ. Ἡθογορ. Μέρος Β' διήγημα οἱ ψῆφες). Οἱ γυναῖκες ποῦπαιζαν **ἔστηναν** μέσα στὴ σκάφη ἀπὸ μιὰ ψῆφα τέτοια. **Ἡ χουραβαλιάσιρα** τὶς ἀνακάτευε μέσα στὴ σκάφη (χειροβολιάζω) ὡς ὅτου κάθονταν ὅλες μετὴν ἀνάποδη καὶ μόνο μιὰ μετὴν ἐπίχρυση ἐπιφάνεια **« πὲ τὴν καλή »**. Αὐτὴ ἢ ψῆφα τῆς ποὺ κάθισε **πὲ τὴ γαλή**, τὶς ἔροχνε ὅλες μαζί στὴ σκάφη καὶ ὅσες κάθονταν μετὴν ἐπίχρυση πλευρὰ τὶς κέρδιζε. Ὅσες ἔμεναν τὶς ἔπαιρνε ἢ δευτέρη ποὺ καθότανε δεξιὰ τῆς πρώτης (**ἢ ἀντίχερ'**), ἕστερα ἢ κατοπινὴ ὡς ὅτου νὰ καθίσουν ὅλες. Τότε ξανάστειναν ἄλλες. Οἱ ψῆφες εἶχαν καὶ ὀνόματα: πλάκα, γούγια, ντρούλ', πράσινη, γκούγκουρος κ.λ.π. ἀπὸ τὸ σχῆμα τους ποὺ εἶχαν.

ψήφα = ἡ ὠραία. — Σὰ δὴν ψήφα ὄμορφ'. — Τὶ ψήφα εἶδαν αὐτῆ. — Σὰ βζήφα!

ψηφιὰ (τὰ) = τὰ γράμματα. — Τὰ ψηφιὰ δὲ ξαίω'.

ψηφωτὰ(τὰ) = εἶδος ὑφασιοῦ γιὰ τροπέζομάντηλα καὶ σενδόνια. **Εἶδη ὑφαντῶν** = σκουλωτὰ, καμβωτὰ, ταρακλιά, ψηφωτὰ, πῆνα πρόσωπο, μαρμαροδίματα, σαντραστωτὰ κ.λ.π.

ψηφῶ (= ἀψηφῶ) = σέβομαι. — Δὲ με ψηφᾶς, ἀμὰ γὼ ἂ σὲ δεῖξω.

ψηχαλίζ' = ἀπρόσ. βρέχει ψιλὰ ψιλὰ. — Βρέχ' βρέχ' ψυχαλίζ', εἴ παπὰ ὁ γιὸς γαρίζ'.

ψηχάλα = ἡ ψιλὴ βροχή. — Μᾶς ἔπιασε μιὰ ψυχάλα πηγαίνοντας, ποὺ μᾶς μούσκεψε ὡς τὸ κόκκαλο.

ψιλορρωτῶ = ρωτῶ λίγο λίγο καὶ μετὴν τέχνη. — Α τὸν ψιλορρωτῆσω γώ. — Τὸν ψιλορρωτῶσα μὰ δὲν εἶπε τίποτε.

ψοφολογῶ = κοιμοῦμαι. Τὸ λένε γιὰ νὰ ὄνειδίσουν ἓναν ὅταν κοιμᾶται παραπάνω ἀπὸ τὸ πρέπο στὸν καιρὸ τῆς δουλειᾶς. — Τί κὰν' ὁ γιὸς σου; — Ψοφολογᾷ. — Ψοφολόγησε κόμ' ν' ἰ διοῦμ'.

ψοφῶ = ἀποθνήσκω λέγεται γιὰ τὰ ζῶα καὶ τοὺς ἀλλόθρησκους. — Ψόφσε ὁ Ὀβριγιός, ὁ Τοῦρκος. — Ψόφσαν τὰ πράματα = τὰ ζῶα.

ψιχίδ'(τὸ)=ψίχουλο. —Τὰ ψιχίδια τῆ τραπεζιοῦ μὴ δὲ πατῆς. —Ψι-
χίδ' ψωμί δὲν ἔχουμ'.

ψιχιδιάζω=κάνω ψιχίδια τὸ ψωμί ἢ τίποτε ἄλλο.

ψυχρίζ'=ἄρχισε νὰ ψυχοαίν'. —Ψυχρίζ' κομμάτ'. —Ἄρχεψε νὰ ψυ-
χορίζ'. —Ψύχρισε λιγάκ'. —Σὰ ψυχρίσ' βάλ' τὴ φανέλλα σ'.

ψυχῆ=τὸ ἄτομο. =Σήμερα ψυχῆ δὲν εἶδαν στὴν ἐκκλησιά. —Ἐζάν-
τζιν ψυχῆ δὲν εἶδαν στὴν ἐκκλησιά. —Τί ἐν μιὰ ψυχῆ σὰ δὴ δική μ', β) ἢ
ψυχῆ. —Ψυχῆ θὰ παραδώκς' στὸ Θεγό, λυπήθησε μας. —Κολάσκαμ' τὴ βζυχή
μας. —Κόλασα τὴ βζυχή μ' =ἀμάρτησα. 2) =ἄξια. —Τί ψυχῆ ἔχ' ὁ παράς.

ψυχικὸ(τὸ)=ἡ ἔλεημοσύνη γιὰ πεθαμένου ψυχῆ. —Κάν' ἕνα ψυχικὸ
καὶ σύ. —Τί ψυχικὰ ἔκανες καὶ σύ ;=καλωσύνες.

Ω

ᾠγιά=εἶδος κέντημα, ποὺ κεντιέται στὶς ἄκρες τῶν ἀσπροροῦχων
(ῶα).

ὠλελε=ἐκφραση πόνου. —ᾠλελε, λεγώ, ὠλελε. —ᾠλελε μέδειρε.
—ᾠλελε πονῶ.

ὠφ ! εὐχαριστήσεως ἐπιφώνημα. —ᾠωφ ! Τί πρᾶμα ἐν αὐτὸ λεγώ ;=
πόσο ὠραῖο εἶναι!

ὠμὸς=ἄψητος (ῶμος), σκληρός. —ᾠμὰ λόγια δὲ θέλω. Πολὺ ὠμὰ τᾶ-
κοψες=μάλωσες σκληρὰ κιὰπτόμα. —ᾠμὸς ἄνθρωπος=ἀκαλλιέργητος.

ὠρῖς=ἐνωρῖς—Θὰ νὰ εἶδαν ὠρῖς πόδες ἦρτες. —ᾠρῖς σκώθκα. —Νὰ
σκώνεσαι ὠρῖς παιδί μ'. —Πὲ ὠρῖς ἔκανα τὶς δουλιές μου.

ὠριμάξ'=ὠριμάζει. —ᾠριμάσε τὸ τσιβάν' δου.

ὠρτιά (ἢ) τὸ ἀντίθ. ξεστρεμιά.=Ἡ καλὴ τοῦ ρούχου ὀψη.

ὠς πότε=μέχρις τίνος—ᾠς πότε νὰ διοῦμ' ἂ βαστάξ'.

ὠς (ἐπὶ χρόνου καὶ τόπου) ὅπως καὶ σήμερα=ἕως,μέχρι.—ᾠς τὰ τώρα
σὲ περίμενα. —ᾠς τὸ ντίπ. —ᾠς τὸ γῶλο βούτηξε. —ᾠς τὸ τσαρσὶ πῆγα.

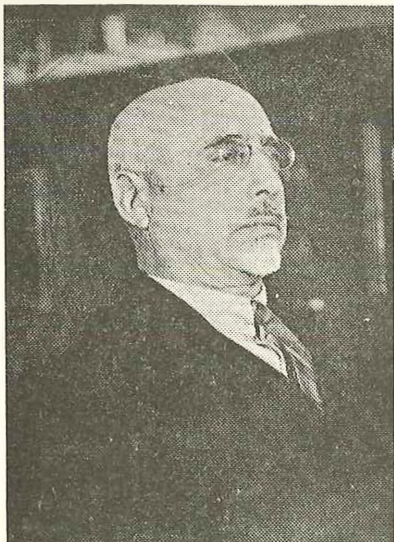
ᾠστα—τώρα (Βλ. Φιλ. Γλωσ. Τ. Β. σ. 157 : «Τὰ προσκολλήματα τῶν
μορίων»=ἕως τὰ τώρα=ὠς αὐτὴ τὴν ὠρα ὅπως τό : ἴσα με τὰ τώρα.—
ᾠστα τώρα τὶ ἐφκίανες ; —ᾠστα τώρα δὲ γελάσκα κόμα.

ᾠστε=(χρον.) ἕως ὅτου.—ᾠστε νὰ νᾶρτε σύ, κεῖν' πᾶν'. —ᾠστε νὰ
πῆς γοί, σῆφαγα, —ᾠστε νὰ πῆ τὸ λόγο τ', κεῖνος πῆδηξε τὸ φράχτ'.

2)=δηλαδὴ—ᾠστε ἦρτες ἔ ;

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΛΙΘΟΞΟΥΣ (1868—1938)

Ὁ Θρακικὸς ἐπιστημονικὸς κόσμος αἰσθητὴν ὑπέστη ἀπώλειαν διὰ τοῦ θανάτου τοῦ **Νικολάου Λιθοξόου**, συνταξιούχου γυμνασιάρχου. Ἐγεννήθη ὁ Λιθοξόος εἰς Σαράντα Ἐκκλησίας τῷ 1868 καὶ μετὰ τὰς πρώτας σπουδὰς εἰς τὰ σχολεῖα τῆς γενετικῆς ἐστάλη εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα ἐπὶ τετραετίαν ἐφοίτησεν εἰς τὴν Πατριαρχ. Κεντρικὴν Ἱερατ. Σχολὴν, ὅπουθεν ἦλθεν εἰς

τὴν Ἑλλάδα καὶ διδάσκων καὶ διδασκόμενος διήνυσεν τὰς σπουδὰς καὶ ἔλαβε τὸ πτυχίον τῆς Φιλολογίας τοῦ Πανεπιστημίου. Μετὰ βραχυχρόνιον ὑπηρεσίαν ἐνταῦθα, προσελήθη εἰς Τραπεζοῦντα ὡς καθηγητὴς τοῦ ἐκεῖ Φροντιστηρίου, ὅπου διεκρίθη καὶ ἠγαπήθη διὰ τὴν καρποφόρον διδασκαλίαν καὶ τὸ ἀγαστὴν τοῦ χαρακτήρος. Συνδεθεὶς διὰ συγγενείας μετὰ τῆς διακεκριμένης Τραπεζοῦντίας οἰκογενείας Βελισαρίδου ἀπῆλθεν εἰς Εὐρώπην, (Γενεῦσεν τῆς Ἑλβετίας καὶ Ἰέναν τῆς Γερμανίας,) χάριν εὐρυτέρων παιδαγωγικῶν σπουδῶν. Ἐπαυελθὼν δ' ἐκεῖθεν ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τοῦ Φροντιστηρίου μέχρι τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου, ὅτε ἠναγκάσθη νὰ μεταναστεύσῃ εἰς τὸν Ρωσικὸν Καύκασον

ἔνθα διηύθυνε τὴν Ἑλληνικὴν Σχολὴν Νοβορωσίσκη. Τῷ 1918 ἐκλήθη νὰ διευθύνῃ τὴν περιώνυμον Εὐαγγελικὴν Σχολὴν τῆς Σμύρνης, τῆς ὁποίας ὑπῆρξεν ὁ τελευταῖος Γυμνασιάρχης, ἀγαπηθεὶς ὡς ὅλιγοι ὑπὸ τῶν συναδέλφων καὶ τῶν μαθητῶν του καὶ τῆς Σμυρναϊκῆς κοινωνίας. Μετὰ τὴν Μικρασιατικὴν καταστροφὴν καταφυγὼν εἰς τὴν Ἑλλάδα διορίσθη Γυμνασιάρχης ἐν Νάξῳ καὶ ἐκεῖθεν ἐκλήθη εἰς Ἀθήνας ὡς Γυμνασιάρχης τοῦ Ε'. Γυμνασίου. Καταληφθεὶς ὑπὸ τοῦ ὀρίου ἡλικίας ἀπεχώρησε τῆς ὑπηρεσίας ὡς συνταξιούχος, τιμώμενος ὑπὸ τῆς προΐσταμένης ἐκπαιδευτικῆς ἀρχῆς, καὶ τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ κόσμου διὰ τὴν ἐν πάσιν ἀρετὴν του, τὴν φρόνησιν καὶ τὴν θαυμαστὴν καλοκαγαθίαν. Ὁ θάνατός του βραχέως ἐλύπησε τοὺς πολυπληθεῖς φίλους καὶ ἐκτιμητὰς τῆς ἀρετῆς του, τοὺς Θρακᾶς, Τραπεζοῦντιοὺς καὶ Σμυρναίους, οἵτινες ἄθροοι ἔσπευσαν τιμῶντες τὴν ἀρετὴν του νὰ συνοδεύσουν αὐτὸν εἰς τὴν τελευταίαν αὐτοῦ κατοικίαν, τοὺς κόλπους τῆς μητρὸς γῆς, μνήμονες τοῦ θαυμαστοῦ χαρακτήρος του ὡς ἀνθρώπου, οἰκογενειάρχου, πολίτου, ἐκπαιδευτικοῦ λειτουργοῦ καὶ φίλου.

Ἡ Θράκη ἰδιαίτερώς σεμνυνομένη διὰ τὸν ἄνδρα, πενθεὶ διὰ τὸν θάνατον τοῦ ὄντως **Ἐθνικοῦ τούτου διδασκάλου τοῦ Γένους.**

Α. Ν. Δ.

ΠΡΟΚΗΡΥΞΙΣ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΥ

Συλλογῆς γλωσσικοῦ καὶ λαογραφικοῦ ὕλικου Θράκης

ὑπὸ τοῦ «**ΑΡΧΕΙΟΥ ΤΟΥ ΘΡΑΚΙΚΟΥ ΛΑΟΓΑΦΙΚΟΥ ΚΑΙ ΓΛΩΣΣΙΚΟΥ ΘΗ-
ΣΑΥΡΟΥ**» προκηρύσσεται γλωσσικὸς καὶ λαογραφικὸς διαγωνισμὸς πρὸς συλλο-
γὴν ὕλικου ἐκ Θράκης ὑπὸ τὰς ἀκολουθοῦσας ὁδηγίας.

Α'. Ὅροι τοῦ διαγωνισμοῦ

1. Σκοπὸς τοῦ διαγωνισμοῦ εἶναι ἡ μελέτη τῶν γλωσσικῶν ἰδιωμάτων καὶ τῆς Λαογραφίας τῆς Θράκης.

2. Εἰς τὸν διαγωνισμὸν γίνονται δεκταὶ ἀνέκδοτοι συλλογαὶ ποικίλου γλωσσικοῦ ἢ λαογραφικοῦ ὕλικου, προερχομένου ἐκ χωρίου ἢ περιφερείας τῆς Θράκης, ἀποτελούμεναι τοῦλάχιστον ἐξ 100 χειρογράφων σελίδων (κόλλες), εὐκρινῶς γεγραμμένοι καὶ ἐπὶ συστάσει ἀποστελλόμενοι πρὸς τὸν Διευθυντὴν τοῦ Ἀρχείου, κ. Πολυδ. Παπαχριστοδούλου (Λευκάδος 32 Ἀθῆναι 8) Προθεσμίαι τάσσεται μέχρι 31ης Δεκεμβρίου 1938.

3. Τριμελὴς ἐπιτροπὴ ἐκ τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Ἀρχείου καὶ δύο ἄλλων μελῶν θὰ βραδεύσῃ τὰς καλυτέρας τῶν υποβληθησομένων συλλογῶν, ἀπονέμουσα πρῶτον βραβεῖον ἐκ δραχμῶν 1500, δεύτερον ἐκ 1000, ἔπαινον δὲ εἰς τρίτον ἀνευ χρηματικοῦ ἐπάθλου.

4. Τὰ χειρόγραφα τὰ υποβλλόμενα εἰς τὸν διαγωνισμὸν ἀποτελοῦν κτῆμα τοῦ Ἀρχείου εἰς τὸ ὅποιον θὰ δημοσιεύωνται τὰ βραβευόμενα, ὡς ἐπίσης ἐν μέρει ἢ ἐν ὅλῳ τὸ ἐπαινούμενον.

5. Τ' ἀποτελέσματα τοῦ διαγωνισμοῦ θέλουσιν ἀναγγελεθῆναι διὰ τῶν ἐφημερίδων ἐντὸς τοῦ Φεβρουαρίου 1939, ἡ δὲ κρίσις περὶ τῶν ἔργων θέλει δημοσιευθῆναι εἰς τὸν ἴσον τόμον τοῦ «Ἀρχείου».

Β'. Ὅδηγίαι

I

Πρωταρχικὸς ἔρος πάσης γλωσσικῆς συλλογῆς, τὴν ὁποίαν δύναται πᾶς ἐγγράμματος ν' ἀναλάβῃ (διδάσκαλος, ἱερεὺς, ἰατρός, φοιτητὴς ἢ μαθητὴς) εἶναι ἡ κατὰ τὸ δυνατόν *πιστὴ καὶ ἀκριβὴς ἀναπαράστασις* τῆς γλώσσης τοῦ λαοῦ. Καὶ πρῶτον ἡ γραπτὴ ἀπόδοσις τῆς προφορᾶς ἀνάγκη νὰ εἶναι φωνογραφικῶς πιστὴ ἢ ἀνακρίβεια εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο—εἴτε ἐν συνειδήσει γινομένη εἴτε μὴ—ἐλαττώνει κατὰ πολὺ τὴν χρησιμότητα τῶν συλλογῶν καὶ δύναται νὰ τὰς καταστήσῃ ἀνωφελεῖς εἰς τὴν γλωσσικὴν ἔρευναν. Διὰ τοῦτο ὁ συλλογεὺς πρέπει νὰ ὀπλισθῆ μετὰ πολλὴν ὑπομονὴν καὶ παρατηρικότητα, νὰ ἐπιστήσῃ τὴν προσοχὴν διὰ μὲν τὴν γλώσσαν εἰς τὴν πιστὴν ἀπόδοσιν τῆς προφορᾶς τῶν λέξεων καὶ εἰς τὸν ἀκριβῆ καθορισμὸν τῶν σημασιῶν αὐτῶν, διὰ δὲ τὴν λαογραφίαν εἰς τὴν κατόπιν πρακτικῆς παρατηρήσεως ἀκριβῆ καὶ ἐπαρκῆ περιγραφὴν τῶν ἐθίμων καὶ ὁξασίων.

Αἱ *γλωσσικαὶ συλλογαὶ* εἶναι κυρίως συλλογαὶ λέξεων (γλωσσάρια) καὶ περιλαμβάνουν πᾶσαν ἀκουσμένην λέξιν (ἔστω καὶ ἂν φαίνεται εἰς τὸν συλλογῆα κοινή), συνοδευομένην ὑπὸ τῶν σημασιῶν αὐτῆς καὶ πολλῶν παραδειγματῶν (ἤτοι φράσεων ἐκ τοῦ ἰδιωματικοῦ λόγου, παροιμιῶν ἢ παροιμιωδῶν φράσεων, ἀινιγμάτων, στίχων ἄσμάτων κλπ.), πρὸς διασάφησιν ἐκάστης σημασίας. Ὅσον πλουσιώτερα παραδείγματα ἔχει ἐκάστη λέξις, τόσον πολυτιμότερον γίνεται τὸ προσκομιζόμενον ὕλικόν. Εἶναι δὲ αἱ συλλεκτέαι αὐταὶ λέξεις: τῆς ἀνθρωπολογίας καὶ ζωολογίας (μέρη τοῦ σώματος, νόσοι, θεραπείαι κλπ.), φυτολογίας (δένδρα δένδρων, φυτῶν κλπ., φυτικὰ φάρμακα), οἰκίας (καὶ μερῶν αὐτῆς), οἰκιακῶν (σκεύη, ἔπιπλα, ἐξαρτήματα κλπ.), εἰδῶν ἐνδυμασίας ὑποδήσεως, εἰδῶν μηχανικῆς καὶ ὀνομάτων ἐδεσμάτων, ποικίλων ὄρων (γεωργικῶν, ἀμπελοφυτικῶν, κηπουρικῶν, ἐλαιουργικῶν, δενδροκομικῶν, σηροτροφικῶν, μελισσοκομικῶν, κτηνοτροφικῶν, ἀλιευτικῶν κλπ.), διαφόρων τεχνῶν (ξυλουργικῆς, οἰκοδομικῆς, θαπτικῆς, ὑποδηματοποιίας, σιδηρουργίας, μύλου, βαρελλοποιίας κλπ.) κ. ἄ. π.

Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην ὑπάγεται καὶ ἡ συλλογὴ τῶν κυρίων ὀνομάτων, θαπτιστικῶν (ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν), παρωνυμιῶν, ἐπωνύμων καὶ τοπωνυμιῶν (ἤτοι ὀνομάτων παντὸς γεωγραφικοῦ στοιχείου, οἶον θουνῶν, ποταμῶν, ὄρων, ἀκρωτηρίων κλπ.) καὶ τῶν κατατοπίων, οἶον χωραφίων, ἀμπέλων, δασῶν κλπ.

Αἱ *λαογραφικαὶ συλλογαὶ* δύνανται νὰ περιλαμβάνουν 1) συλλογὴν παραμυθίων (καὶ ἀνεκδότων ἢ εὐτραπέλων διηγήσεων) καθ' ὑπαγόρευσιν γερόντων (ὧν ἀναφέρεται ὀνοματεπώνυμον, ἡλικία καὶ τόπος καταγωγῆς), 2) συλλογὴν παροιμιῶν καὶ παροιμιωδῶν φράσεων μετ' ἀκριβοῦς ἐρμηνείας τῆς σημασίας αὐτῶν, 3) εὐχῶν καὶ κατηρώων, 4) ἀινιγμάτων μεθ' ἐρμηνείας τοῦ ἀνιτισσομένου, 5) δημοτικῶν ἄσμάτων, διστίχων, νανουρισμάτων κλπ. 6) ἐθίμων, παραδόσεων, προλήψεων ἐπιφθῶν κλπ., περιγραφόμενων εἰς τὴν γλωσσῶσαν τοῦ τόπου, ἐξ οὗ προέρχονται, καθ' ὑπαγόρευσιν ὄρισμένων προσώπων, (ὧν γίνεται ρητὴ μνεία εἰς ἕκαστον ἄσμη ἢ εἰς περιγραφὴν).

Ὡς πρὸς τὴν κατάταξιν τοῦ καθαρῶς γλωσσικοῦ ὕλικου, ὁ συλλογεὺς δύναται νὰ κατατάξῃ τὸ ὕλικόν του ἀλφαβητικῶς ἢ καλύτερον κατὰ αἰκογενείας (π. χ. κτηνοτροφικά, ἕτερον κεφάλαιον γεωργικά, ἐπίσης χωριστὰ οἰκία καὶ σχετικὰ πρὸς αὐτὴν κ. ο. κ.), ὁ δὲ συλλογεὺς λαογραφικοῦ ὕλικου πάλιν κατὰ εἶδη, παραθέτων ἐν τέλει, εἰ δυνατόν, λεξιλόγιον τῶν κυριωτέρων καὶ ἀγνωστοτέρων λέξεων, αἱ ὁποῖαι ἀπικνοῦν εἰς τὰ κείμενα.

Εἰδικαὶ τινες ὁδηγίαι

II

α) Προκειμένου νὰ συλλεχθοῦν λέξεις (καὶ φράσεις) καὶ τοπωνύμια, ὁ συλλογεὺς ὀφείλει νὰ χρησιμοποιοῖ τὴν ἐρωτηματικὴν ἰδίαν μέθοδον, διὰ δὲ

τὴν καταγραφὴν λόγου ἐν συνεχείᾳ (καὶ διαλόγου), προφερομένου ἐκ τοῦ στόματος τοῦ ὑπαγορευόντος, τὴν ἀπάνθισιν φράσεων ἐκ τῆς καθημερινῆς ὁμιλίας καὶ τὴν καταγραφὴν τῶν ἄλλων μνημείων τοῦ λόγου (ἄσμάτων, παραδόσεων, αἰνιγμάτων, παροιμιῶν, ἐπιφθῶν κλπ.), ὁ συλλογεὺς ἄς κάμνη χρῆσιν τῆς ἀχρομακτικῆς μεθόδου, ἀκροώμενος μετὰ προσοχῆς καὶ ἀμέσως καταγράφων πᾶν ὅ,τι προφέρεται ἢ ἀδεῖται. Ὁ συλλογεὺς θὰ σημειώσῃ σαφῶς τὸν τόπον τῆς προελεύσεως τοῦ ὕλικοῦ του (χωρίον, συστάδες χωρίων κλπ.), παρασημειῶν τὸν τόπον καὶ εἰς πᾶσαν λέξιν, ἐφ' ὅσον τὸ ὕλικόν του προέρχεται ἐκ πλειόνων χωρίων, καὶ εἰς πᾶσαν παροιμίαν ἢ αἰνιγμα ἢ ἄσμα κλπ.

6) Ὁ συλλογεὺς δὲν πρέπει νὰ ἐξελληνίσῃ τὰ κοινῶς λεγόμενα, ἀλλ' ὀφείλει ἀπλῶς μόνον νὰ καταγράψῃ ὅ,τι ἀκούει.

Τῶν ἐρμηνευομένων λέξεων ἀνάγκη νὰ ἐρίζωνται σαφῶς—καὶ ὄχι ἀορίστως—αἱ σημασίαι· ὄχι π. χ. *τριλίζα*—εἶδος παιδιᾶς, *μποῦφος*—εἶδος πτηνοῦ κλπ., ἀλλ' εἶναι ἐπάναγκες νὰ περιγραφῇ ὁ τρόπος καθ' ὃν παίζεται ἡ παιδιὰ, νὰ περιγραφῇ ὁπωσδήποτε τὸ πτηνὸν κλπ. Ἐν ἀνάγκῃ δέ, ὅταν πρόκειται περὶ ἀντικειμένων, ἄς σχεδιάσῃ ὑποτυπωδῶς τὸ ἀντικείμενον ἕπερ δηλοῖ ἡ ἐρμηνευομένη λέξις. Ἐκάστη σημασία λέξεώς τινος δέον νὰ διαφωτίζεται διὰ τῆς παραθέσεως ὅσον τὸ δυνατὸν περισσοτέρων φράσεων, εἰς τὰς ὁποίας ἀπαντᾷ ἡ ἐρμηνευομένη λέξις.

Ὁ συλλογεὺς δέον νὰ ἔχῃ ὑπ' ὄψιν του ὅτι περὶ λέξεων ὠρισμένου κεφαλαίου (εἰδικῆς ἀσχολίας, τέχνης) πρέπει ν' ἀπευθύνεται εἰς τοὺς εἰδικούς (π.χ. κυνηγούς, ποιμέντας, ἀμπελοργούς, ἀλιεῖς κ. ο. κ.). Διὰ τὴν συλλογὴν δὲ λαογραφικῆς ὕλης εἰς γέροντας καὶ γράϊας, οἷον διὰ τὴν συλλογὴν παροιμιῶν ἢ παλαιῶν ἄσμάτων κλπ. εἰς ἐμπείρους παρήλικας.

γ) Ὡς πρὸς τὴν πιστὴν καὶ ἀκριβῆ τῶν φθόγγων παράστασιν ἄς ἔχῃ ὑπ' ὄψιν του καὶ τὰ ἑξῆς:

1) Τὸ παχὺ σ (=γαλ. ch) δέον νὰ παριστάνεται: σ', οἷον *κρᾶσ'ι* (πρφ. κρσchi!) *ἰσ'α* (ἰchi κλπ.) Ὁμοίως καὶ τὰ παχέα διπλαῖα, οἷον ξ', ψ' καὶ τὸ ζ' (ξ'υνός, μαγαζ'ά)

2) Τὰ μέσα σύμφωνα τὰ αἶσι ἐρρίνου (ἄλλως ἄρρινα λεγόμενα) γραπτέα διὰ λατινικῶν γραμμάτων b, d, g, ὅπως *bouφος*, *δόδι*, *ἄγγελος*, *γρεμίζω*, κλπ. (Ἐὰν ἀκούωνται μετὰ τοῦ ἐρρίνου θὰ γράφωνται, ὅπως κοινῶς, μπ, γγ ἢ γκ, ντ).

3) Ἐννοεῖται ὅτι τ' ἀποδαλλόμενα ἄτονα φωνήεντα i καὶ ou δὲν θὰ γράφωνται, ἐφ' ὅσον δὲν προφέρονται, τὰ δὲ κωφωθέντα e καὶ o θὰ γράφωνται i καὶ ou.

Σημ. Προθεσμία ἀποστολῆς μέχρι 31 Δεκεμβρίου 1938. Περισσότερα ὁδηγία δύνανται ν' ἀποσταλοῦν εἰς πάντα ζητοῦντα. Τὰ χειρόγραφα ἀποστέλλονται εἰς τὸν κ. Πολύδωρον Παλαχοριστοδούλου, Καθηγητὴν, Λευκάδος 32, Ἀθήνας (8).

EYPETHPION

- ἄβάν'κο 195
 ἄβάτινο 111
 ἄβλαδίζω 108, 147
 ἄβράμ'λο 110
 Ἄβραμπουλιά (τοπν.) 106
 ἄβτζῆς 172
 Ἄγαθονίχεια 40
 ἀγαπῶ (ἦ) 118, 122
 ἀγγελοβεργολυγερός 117
 ἀγεράνιος 111
 ἀγιτὸς (=ἄειτὸς) 197
 ἀγκάνιτος 112
 ἀγουραγκάλιασμα 128
 ἀγριαίνουμι 194
 Ἄδριανου (ἦ) τοπν. 106, 107
 ἄθρουπους 198
 ἄϊλῶς 90
 Ἄι Λιάς 108
 ἀκάλλη 134
 ἀκράνι 111
 ἄλας 163
 ἀλατζιά 68 σημ. 7
 Ἄλβασάν' 107
 ἄλικος 135
 ἄλλους (καί: ἦ γι ἕνας τὸν ἄλλον) 200
 ἀλογοληνὸς 90
 ἀλπεχλιβάνι 91
 ἄλύσι 131
 ἄμα 174
 ἀμπαδένιος 111
 ἀναγνωριστὸς 137
 ἀνάμισό μας 206
 ἀνασόνη 91.
 ἀναστενάρα 71
 Ἄνδροικής 125
 Ἄνεγνώστ'ς 64
 ἀνεμίδ' 61 καὶ σημ. 2, 65
 ἀντάρα 135
 ἀντερι 111
 ἀντι 63 καὶ σημ.
 ἀντίπροφες 118
 Ἄξους 197
 ἀπαναχτιὸ 154
 ἀπάνθια (τὰ) 130
 ἀπανομίζω 163
 ἀπηλογιὰ 119
 ἀπλογειοῦμ' 112
 ἀπλόγητος 178, 188
 ἀπόλυα (ἦ) 107, 109
 ἀποχαραιῖδια 115
 ἀπρούνα 96, 111
 ἀραδίκι 111
 ἀραδίτσια 136, 144
 ἀραχλατίζω 161
 ἀρέσω 119
 ἀρκεύω 109
 ἀρκουδιστὸς 132
 ἀρμαθιά 69
 Ἄρμενιά 114
 Ἄρμενοπούλλα 130
 Ἄρμενοχώρ' 106
 ἀρτιντάω 132
 ἀρρῶρωγο 111
 Ἄσοἶ Μπουνάρ (τοπων.) 98
 ἀσβεστῶνω 96
 ἀσημοκουδονῆτος 136
 ἀσφερ' (τὸ) 109
 ἀσκητητιῶ 133
 ἀσκητῶ 134
 ἀσ'μόκοπτα 71 καὶ σημ. 6
 ἀσπροσαπουνῶ 116
 ἀσπρόσ'τους 195
 ἀσπρόψαφα 112
 ἀστένεια 109
 ἀστοιβιά 198
 Ἄστρος 108
 Αὐγέρ'ς 108
 αὐλάκι 89
 αὐρι 128
 ἀφεγίτ'ς 108, 109
 ἀχαινοσύνη 172
 ἀχ'λιά 164
 ἀχναδάτος 140
 βάζω 140
 βάθιος 118, 132, 138
 βαίζω 155
 βαριοξετάζω (καί-ρυ-) 114
 βαρόξυλο 111
 βαρρορίχνω 115
 βασιλῆς (ἦ) 163
 βασιλιάδινα 155, 157
 βασκαμὸς 58
 βατσουνιά 94
 βαφικῆ 58 κέξ.
 βδῶκους 194
 Βελικία 4 σημ. 8
 βεργι 108
 βικονομιῆς 153
 βλάσκα 111
 βλάσκι (τὸ) 112
 βλασκίτικο (ἀλεύρι) 111
 βλασκόπιττα (ἦ) 111
 βλαττι 114, 130
 Βλέπτον 5
 βολίτσα 112
 βούκκα 125

- Βούκοβα 4 σημ. 8,5
 βουλίξω 171, 172
 Βουργάρα 120, 145
 Βουργαροπούλλα 120
 Βουργαρούδα 145
 βουτατζής 93
 βουτσάδ'κος (ταβάς) (χουνί) 95
 βρούσ'λο 111
 βροχίζω 145
 βυζούδ' 144
 βυσσινόφυλλο 95
 βῶκος 123
 babakās 197
 baīri 58 καὶ σημ. 2, 106, 109
 béikos 109
 beilix' (τὸ) 109
 bibíla 68 καὶ σημ. 3
 bouνάρ' 106, 109
 *γαθός 196
 γαῖδουροληνός 90
 γανιάζω 169
 γανίτικο 111
 Γανίτικος 125
 γείδουλου 194
 γενουρεύουμ' 144
 γεδιράγω 107, 109
 γεμενιά (τὰ) 111
 γεροκαλόγερος 119
 γεροδικός 178
 γεροντοπαλλήκαρο 152
 γεροντοπούλλα 137
 γερόφυλλος 138
 γζάρ 62
 γιά (=βέβαια) 155
 Γιαλούς (οἱ) 107
 γιαλῶ (=γελῶ) 160
 γιαμνιάς 171
 γιάμπα 112
 γιανιτσιάρικα (ροῦχα) 130
 γιαρᾶς 113
 γιαρένης 118
 γιαρενοπούλλα 126
 γιαρμά 111
 γιαρμάς 98
 γιασακτζής 184
 γιασμάς 111
 γιαστικ 90
 γιατάκ' 162, 163
 Γιεροσόλυμα 131
 γιόμα (=γεῦμα) 185
 γιουτζλούδικο (δίμιτο) 61
 γιουκίζω 184
 γιουλάρ' 170, 172
 Γιωργιοπουλλάκι
 γκαβανόξι 88
 γκαλέτσια 144
 γκατζιόλ' 160
 γκεμιτζάκι 125
 γκεμιτζόπουλο 141
 γκερδάνι 116
 Γκίμπερνα 49 κέξ.
 γκιουβέτσα 97
 γκιουγιούμα 92 καὶ σημ. 1, 94
 γκουρλώνω 158
 γκρίζο
 γκῶνουμ' 195
 γλυκοκελαηδῶ 116
 γλυκοχωρατεύω 176
 γλυτήρ' 177
 γούβα 68
 γούγια 63 καὶ σημ. 2
 γούλος 178, 180
 γουνιός 196
 γουργουρίζω 175
 γουργούρισμα 175
 γράφω 200, 201
 γύλ' 99
 γυροφούστανο 116
 γύφτικο 111
 γυφτοκοσκινισμένος 124
 δά (=θά) 178
 δαρμένους 196
 δάχλο 64
 δαχτάνι 138
 δαχτανοφρούθης 122
 δερνω 146
 δεκάρ' (τὸ) 172
 δεκαχτὸν 113
 δευτεροπλασμένος 124
 διαβαίνω 174, 183
 διαλαχτής 162
 διάσιμο 62, 63
 διβολῶ 132
 δικέλλι 89
 δικιο 98
 δίμιτο (ὑφάδι) 63
 διοακκομεριά 185
 δίφτος (ὁ) 111
 διοακόξυλο 112
 δόσ'μο (τὸ) 108, 109
 δοσκάνι 112
 δουλεύω 174
 δράλα 111
 Δράμιτσα 4 σημ. 8
 δρομί 118, 122
 δροσολογῶ 129
 δρουκάνι 112
 δρουνιάζω 128
 δωδεκάδα 177
 Δαγής 106, 109.
 δγέν' 148, 149
 Δελιόνες (οἱ) τοπν. 107
 dig' (ἀξόνι) 90
 δοβλέτ' (τὸ) 109
 δονούμ' 108, 109
 δουβὰκ 71
 δουγούν' 68 καὶ σημ. 2
 δούτζκα 63 καὶ σημ. 3
 Ἑβραϊκὸς Τσεσμές 87
 Ἑβραίισα 113

- ἔβσάτης 90
 ἐβινᾶς 90
 εἰσιτήρια 101
 Ἐλεγάκι 137
 ἐπλόιπος 113
 Ἐρεκλέρ (τοπων.) 87
 Ἐρμενίκιο 106
 ἐστιμάρα 99
 ζαριφλίκι 69, 71 καὶ σημ. 4
 Ζαφείρω 65
 ζ'γόμερο (10) 112
 ζιβόλια 111
 ζιμλάκι 111
 Ζόπολη 139
 ζουρνᾶς 126
 ζοχιά 111
 ἦ (ἄρσεν. ἄρθρον) 179
 ἦλιακό (τὸ) 118, 122
 Ἡρακλίτσα (τοπων.) 87
 θεγατέρα 112, 113, 120, 121, 125, 127
 θελειά 118
 θεριότικος 121
 θλιβωμένος 112
 ἰγὸ 199
 ἰδέγα 178
 ἰσιο (ὄφραδι) 63
 ἰστιμέρατζης 98
 ἰσὺ 199
 Ἰωάννιτσα 4 καὶ σημ. 8
 καβινές 165, 169
 καγίκ' 162
 κάδος 90
 κάδοστσης 90, 93
 καζαντίζω 161
 καθανένας 182
 καίγομ' 202
 καϊνάκ' 150
 καίνε (τοὺς νεκρούς) 71
 καῖτι (τὸ) 109
 κακιώνω 143
 κακουφουρμίζου 194
 καλαμουδιάζω 124
 κάλαδος 108, 109
 καλακρατλάτισμα 90
 καλ'βουτής 195
 κάλλια 196
 καλεμεκερί 111, 140
 καλήμαννα 132
 καλιβόνω 118
 καλιγώνω 135
 καλογριούδα 114
 καλονοικοκούρ'ς 131
 καλοπίχειρος 173
 κάλπιος 147
 καμακιά (ἦ) 117
 καμᾶς 90
 κανακάρ'κου (πιδι) 160
 καντιφές 136
 καρβοκύρις 117, 127
 καρκαξά 58
 καρμανλήδ'κα 108
 καρμάν'ς 108
 καρδίτσα 117
 καρσούνι 111
 καρσί 144
 κάρσογια (ἦ) 167, 169
 κασκαμπούκ' 58 καὶ σημ. 3
 κάτ' 154
 κατακομματιάζω 134
 καταλήγω 132
 καταπείθω 178
 καταπόδ' 144
 κατάρ' 161
 κατεβασμός 141
 κατήχανη 92 καὶ σημ. 3
 κατήχανο 94, 95
 κάτι 95
 κατοίκιο 107
 κατράν' 97
 καταμαμάκ' 111, 112
 κατασπαυλῆς 120
 Κατσιβέλος 126
 κατσιβέλα 111
 καχιφές μαγκές 126
 κεζάπ 59 καὶ σημ. 4
 κελαηδισμός 116
 κεντί 88, 120
 Κετρίπορις 43 κ. ἑξ.
 κεχαγιᾶς 148
 κισρά 116, 120
 κιβουρακάφρι 133
 κινιάζω 98
 κιοσές 160
 κιούγγι 106, 109
 κιονκιουρτλήδ'κο 94, 95, 97
 Κισύλοσκ (τοπων.) 87
 Κίρι 58 καὶ σημ. 1
 κισρός 194
 κλαβυνή 167
 κ'λίκ' 145
 κλιμνιά 93
 κλοκυθένια 61
 κλωνοκοπῶ 122
 κρούω 161
 κοιλιά (βαρελιοῦ) 95, (ληνοῦ) 90
 κοιλίτσα 117
 κοιλοποιῶ 120
 κοκκινοβυμμένος 129
 κόκκοντας 197
 κοκόνα 136
 κόλλιιάζω 61
 κόλλιασμα 61
 κομματσέλλι 121
 κομποθίλυκο 121
 κομπολογάκι 113
 κόν'δα 138
 κονεέγω 132
 Κονομειό (τοπων.) 107
 κονουστίζω 160

κολεύω 185
 κοντίζω 109
 κοντοχάμαδος
 κοντυλοδαχτυλοῦσα 114
 κοριτσιστατικός 123
 κότσος (ὄ) 111
 κουβανάω 126, 130
 Κουβούκλια 54
 Κούγδερε (τὸ) 108
 *κούγω 128
 κουλάς 108, 109
 κουλούρ' 153
 κουμάσ' 155
 κουντουράκ' 135
 κουντουρέδι 111
 κουντουῖρες 111
 κουρμί 199
 κουρτέσα 121, 125
 κουρώνω 144
 κουσούρ' 173, 174
 κουταλήδ'κο 61, 62, 63, 65
 κούτσα 96
 κούτσικες 112
 κόφτω τὴν προίκα 153
 κρισάγι 91
 Κράνα 96
 κρίκελλος 128, 133
 κριμάθρα 156
 κροκῦδι 111
 κρουσταλένιος (ἀργαλειός) 66
 κρυβηθῶ 159
 κρυφὸ (τὸ) 175
 κ'τάκ' 66 καὶ σημ. 1
 κ'τι 66
 κυματῶ 114
 κυνηγίρις 134
 κύρις 119
 κωλλῆγ'(οί) 108
 Κωνσταντία 5
 Κωστή (τοπων.) 71
 Λαβαδίτης 112
 λαγκιόλ' 195
 λαγός 199
 λαλάς (ὄ) 108
 λαλούδ' 195
 λαλῶ 204
 λάμνω 116
 Λαμπρινή (ἦ) 112
 Λαπᾶ-ταρλᾶ (τοπων.) 87
 λαπτσίνοι 111
 λεγάμενος 196
 λεγναμέσα 121
 λεγνός 115
 *λέθω 115
 λειανοτραγουδῶ 134
 λεμονίτσα 122
 λεμόντουζου 60, 100
 λεροφορεμένος 121
 λεσιά 111
 λεῦκο 111

Λεύκη 5
 λεφτόκαρο 111
 λεφτοκαρούα 111
 λημόρι 71
 ληνάμαξο 90
 ληνός 89
 ληνοσάνιδο 93, 97
 ληνότοπος 93
 λιγένι 135
 λιγνός 121
 λιγώνουμ' 131
 λιμουνοπουροτουκαλάκι 144
 λιμπαντέ 115
 λιναρήσιο (δισάκι) 111
 λινόξυλο 111
 λινόπαννου 147
 Λιότιτσα 5
 Λιούτιτσα 4 σημ. 8
 λόβια 111
 *λόγερα 170, 172, 176
 *λογυρίζω 176
 λόθρα 118, 138, 139
 λόμποτη 111
 *λυσίδ' 62
 λυσσασμένο (σκυλί) 57
 Μαβιανός 114, 115
 μαγίστρος 116
 μαγνάδι 71 καὶ σημ. 3
 μαγούλα 183
 μακάτι 68 καὶ σηγ. 1
 μάκκενα 180, 188
 μάκρια 180
 μά'ριγιά 178, 196
 μάλαθρο 111
 μάλτα 109
 Μανιῶ 142
 μανιώνουμ' 180, 185, 188
 μαντ'λιὰ 166, 169
 μαξούλ' (τὸ) 108
 μαρραφέτ' 172
 μαργαριταροπλασμένος 124
 μαργαριτοπλεγμένος 124
 μαργαριτένιος 132
 μάρεμ 65
 μαργέλε 121
 Μαριορίτσα 123, 144
 μαρμαροφορτώνω 135
 μαρτζέλι 71 καὶ σημ. 2
 μασειῶμαι 203—4
 μασγί (τὸ) 126
 μασλάκ (βουτσάδ'κος ταβᾶς) 95
 μασούρι 65 καὶ σημ. 2
 μασῶ 202—3
 μαυροδερός 150
 μαυρομμάτα 111
 μαχερίτης 111
 Μεγάλος ποταμός 87
 μεγάλ' ἀρραβῶνα 152
 μεγαλουσιάνους 159
 μέλαντρο 111

μελεγούνη 125
 μέλια 121
 μελιτζανοῦδα 96
 Μελέξω 64, 65
 μερέλια 121
 μερτικό 167, 169
 μεσάντριγια (ή) 111
 μεσιός (=μεσαίος) 178
 μεσ'μέω' 180
 μετὰ 130
 μετὰκ' 90, 94
 μετζίτι 147
 Μέτρες 107
 Μετρινός 108
 μηγάρ 173, 174
 μήλου 199
 μιλέϊ 59 καὶ σημ. 1
 μιλιάζω 136
 μιρ'κοί 200
 μισάλ' 60, 61
 μισοχώρ' 38 καὶ σημ. 4
 μίτωμα 63
 μὸ 135
 μοισούδα 145
 μόν' 129, 137, 156, 157
 μόνε 160
 μονεμιᾶς 173, 174
 μονογενής 119
 μόνω 177
 μορλούκι 91, 97
 μοσκίξω 118
 μοσχᾶτο 91
 μουζδές 180, 188
 μουλουμένους 195
 μουδρούνα 111
 Μουράτ'ς 108
 μουσελέξι 92
 μούσπουλο 111
 μουσταλευριά 88
 μουστολαμπάδα 96
 μπαγτζής 88, 89
 μπάια 91
 μπαίρι 105
 μπακαλάκι 125
 μπακιλί 130
 μπακίρα 92 καὶ σημ. 5
 μπακλαβᾶς 152
 Μπαλιμπάμ·μπαμπᾶς (τοπων.) 86
 Μπαντεμλίκ (τοπων.) 86
 μπαριάμ' 177
 μπαρμπεράκι' 165, 169
 μπάχ μποζουμοῦ 98
 μπαχτζές 145
 μπαχτζιουβάν'ς 157
 μπάχτι 147
 μετζάσκου (τὸ) 165, 169
 μπηλίχ' 147
 Μπέλοβο 5 σημ. 22
 μπερμπεράκι 125
 μπερμπέρης 136

μπερμπερίξω 125, 136
 μπιζουργιάνης 49 καὶ σημ. 1
 μπιντέλ' 146
 μπλίκι 111
 μπογιαμάς 91
 μποζουτζής 90, 99
 μποτζεκλίκι 100
 μπουγιούρουν 145
 μπουκλουκ' 158
 μπουλαμάς 97
 μπουλαμάτσ' 96
 μπουρίκα 111
 μπουχουρί 159
 μυγιστήρ' 182
 μυριάξω 119
 μυριανάθεμα 133
 μύτ' (—παίρνει τὸ πανί) 64
 Ναντάξ 88
 Ναμαζιγιάχ (τοπων.) 86
 νειδίξω 177
 'νεκομπώνω 92
 νενέ (ή) 173
 νεοστεφανωμένος 120
 'νεπλιούμ' 180, 188
 νέ (=οὔτε) 107, 135
 'νι (τὸ) 112
 νιαρὸ (=νερό) 160
 Νίβρου (=Ἴμβρος) 197
 νιθόκολος 111
 νικουργιουλί 115
 νινέμ' 125
 νισεστές 96
 Νιχώρ' 107
 νόμους 198
 νοῦᾶς 142, 180, 182
 νουνίξω 172, 174, 176, 177
 νούνισμα 176, 177
 νούτε (=οὔτε) 170, 186
 νταλάκι 53 κ' ἔξ.
 νταλώνω 145
 'νταμώνω 115
 ντερνάκαρο 111
 ντολάπ 60
 ντολάπιασμα 60
 ντουγούνι 125
 ντούμπλα 152
 ντουχουλιές 98
 ντρεμοντάνα 116
 ντριζιά 96
 Νύδρα 197
 νυστέρι 113
 νυχτουρέματα 164
 Ξαγιαρδίξω 145
 ξαντὸ 113
 Ξάστερο (τοπων.) 107
 ξεγέρον 161
 ξεκούρασμα (ἀπὸ τρυγητὸ) 97
 ξενήθρα 136
 ξεδερίξω 171, 172
 ξετρώγω 184

- ξινιτειά 155
 ξινοχώρ' 61
 ξυ'νός 194
 ξόμπλι 128
 ξός 162, 163
 Ξόστομος 197
 Ξτός 197
 ξυπάζουμι 178
 Ὀδρενιό 111
 ὄθονι (τό) 109
 ὀλημερίτσα 124
 ὀλόαρχη 185
 ὀλόασπρος
 ὀλόμικρος 186, 187
 ὀλονήστικος 185
 ὀλόπολυ 185
 ὀλοῦστερις 119
 ὀδάς 182
 ὀξάγκα 112
 ὀρδίγι 120
 ὀρμηνεύω 109
 ὀρνηθάς 197
 ὀστρά 111
 ὀτέ (=δταν) 183, ὀδέ 186
 ὀψμούτ' 160
 ὀντῆς 147
 ὀφίους 197
 Πά (=ποῦ θά) 121
 παζαρά (ψωμιά) 89
 παλιουσάμαρου 143
 παλλ'καρήσια 107
 παμίτι 91, 111
 παναῦρι 145, 146
 πανεγύρι 124
 πανουκλίτσα 123
 πανωβράκι 111
 παπῆς-καρασι 88, 91
 παππαδούδα 144
 παπύρι 97
 παραγών' 172
 παραδερφός 130
 παραδείχνω 161
 παράδα 163
 παρακάθι 138
 παρακόρη 159
 παραμυρίζω 140
 παραπαιδ' 163
 παραστάμνι 119
 παραστέκομαι 135
 παρεκλήσι 133
 πάρεξ 179
 πάρεθνα (χοράσια) 122
 πάσμα 124
 Πασπαλα (τοῦ) ὁ μπαχτοές 106
 πασπατεύω 165, 169
 παφλαγόνα 111
 πελτεκοσοῦτζουκα 96
 πελτές 95, 96
 περιστεράκι 135
 πίστρουβα 112
 πετμέζι 96
 πετ'νοκέφαλους 177
 Πετρινός 148
 πετροκουμ'λιά 88
 πηγιασμένος 118
 πικροχάροντας 133
 πινάκ' 184
 πιρ'σός 157
 πιακιοῦλ' 144
 'πισφαλῶ 134
 πιτάζουμ' 144
 πιχλιβανός 146
 π'κάμ'σο 68
 π'λαλειῶ 107
 πλανίτσα 111
 πλασταριά 111
 πλέκω (=πλέω) 171
 πλέχτι 70
 πλιαλῶ 183
 πλιμάτι 147
 πλόκαμα (τά) 132
 'πλώνω 127
 πόδια (ἀργαλειοῦ) 64
 πατηρόχειλος
 'πόψα (=ἀπόψε) 173
 πολυετώ 172, 174
 πολυχρονῶ 131, 132
 πορπατιστός 185
 πορπατῶ 131
 πορτίτσα 136, 141
 πορτοκαλίτσα 122
 πορτοῦδα 167
 Πουβάτες τοπων. 107
 Πουβατιανός 107
 πουρηγι (ή) 107
 π'ράζου 107
 πρασινάδι 135
 προκόβω 165
 προσηκῶνω 116
 προσπέφτω 184
 προυγιστός 164
 προνσκαλιάζω 145
 προφαίνουμ' 116
 πρῶτου κέρασμα 152
 πυκνούτσικα 146
 πυκνοφυτεῖω 127
 πυκνοφυτεῖων 124
 πυρώνω 119
 Ράβδος 176
 ραζακι 91
 ρακιτζής 99
 ρακιτζική 99
 ρζ'μμα 111
 ρασάκι 129
 ρετζιπέροι 111
 ρετσέλι 96
 ρόβες (οἱ) 112
 ροδίτης 91
 ροδοκοκκινίζω 117
 ροδοπλασμένος 127

- Ροδοστιανός 120
 ρομαθιά 96, 97
 ρωμαίικα (τά) 109
 Σαράγι 66, 120, 181
 σαγιάκι 60
 σάγκαρα (τά) 111
 σαζάνι 112
 σαϊβάνι 97, 98, 175, 177
 σαλβάρι 115
 σουλαμάρακα 111
 σαμάρδαλο 111
 σαματᾶς 109
 σαμόλαδο 96
 σανιάλ' 68 καὶ σημ. 7
 σαντάλι 67
 σαντέ (τὸ) 121 93
 σαραπανατζής 98 98
 σαραπαχανᾶς 98
 σαραπαχανέ ἀραμπασι 99
 σαρπάκο 111
 σαρπί 149
 σάτς—κιουβρέ 59 καὶ σημ. 3, 60.
 σβανᾶς 89
 σβρυγιᾶ 111
 σεγκέρι 111
 σειῶ 129
 σεκέρι (τὸ) 160
 σερβετιάζω 96, 97
 σερβέτιασμο 96
 σέρκουλο 111
 σεργίδα 112
 Σεχτάν-νιερε (τοπων.) 86
 Σηλυβριά 107
 ὀσημογκέρδανο 69, 71 σημ. 5
 ὀσημοζούναρο 70, 71
 σιαλαγκός 126
 σιζι 53, 55 κ. ἐξ.
 σιμιτένιος 124
 σινι 97
 σιργιανίζω 176, 177
 σιτζαδές 185, 188
 σκαλώνω 126
 σκαμαγγίζω 145
 σκαμνιά 100
 σκιάξιμο 57 κ. ἐξ.
 σκιουπάρ' 64
 σκλήθρα 112
 Σκόπελος 150
 σκοπλούτι 111
 σκουρτσουλιώτης 112
 Σκουτάριον 5
 σμέλιο 111
 σουλταν'κό (χτήμα) 108
 Σουλτανούδα 145
 σούμα 91, 99
 σουμάδ' 179, 188
 σουραχι 88, 97
 σουρβο 111
 σουρσιούν (τὸ) 109
 σουρμές (δ) 118, 122
 σουρουτός 144
 σουτζούκ' 88, 96
 σπιτιάνικα (βλαττιά) 130
 σπιτενοικοκερεύ 125
 Στάθιους 196
 ὀστακός
 Σταμπόλ-γιολοῦ (τοπων.) 86
 Σταυροπούλλα 65
 σταφνιάρου 194
 σταφυλοτουρσί 97
 στεγνοσφουγγίζω 119
 στεροκλάδ' 196
 στεφανοχοιρετῶ 153
 ὀστιά 125
 στοιχημένος 184
 στουράκι 90, 92
 ὀστοχῶ 173, 174
 στραβοφακιολίζουμ' 129
 Στράντζα (τοπων.) 71
 στράτεμα 177
 Στράτιους 195
 στρέγω 132, 185, 187
 στρώματα (ἀργαλειῶ) 64
 στυφὸ 91
 συγκαθίζω 145
 συνταυλῶ 138
 σύδεκνος 170, 172
 συντυχαίνω 112, 114
 συνφέρει 185
 συγχοχτυπῶ 112
 συχίνω 162, 163
 σραή 156
 σφιζάρ' 162
 σφοντύλι 138
 σχατζέρι 115
 σώλυθρο 111
 Τά (=τι θά, διότι θά) 124
 ταβατούρ' 107, 109
 τόμα 93, 150
 ταμπακιέρα 153
 ταφόπετρα 106
 τεπελικ 68, 71 καὶ σημ. 1
 τεπτιλ 86
 τερλίκι 11
 τεσλίμ 107, 109
 τέτα 64 καὶ σημ. 1
 τζαμάλα 98
 τζανήμ 121
 τζαρτζαλούδα 111
 τζεβερτζής 167
 τζιβαγέρ' 167
 τζουλουφρίζουμ' 178, 188
 τζουμπρατζής 99
 τζεβαγιοτζήδικο 165, 167, 169
 τιλουγιούς 200
 τίνα 92 καὶ σημ. 2, 95
 τιρλίκι 68 καὶ σημ. 6
 τοίτοιος 200
 τόμ' 167, 169
 τοπόλα 5 σημ. 21

Τοπόλοβο 5 σημ. 21
 τουλούμπα 97
 τουμπάνι 94
 τουρβί 97
 τουφεκάκι 127
 τρεπετσιά (ή) 112
 τριαδάφ'λλο 183
 τριανταφυλλιέτσα 136
 τρούκο 111
 τροχούλλι 111
 τρυγητός 89
 τρυγοκάλαθο 90, 93. 97
 τρυγομάχαιρο 93
 τρυπούδα 156
 τσαγανός 112, 125, 126
 Τσακήλ' 107, 108
 Τσακ'λιώτ'ς 109
 τσακσίρι 111
 τσαλκί 153
 τσαλξιτζής 90
 τσαλί 94
 σταντίρι 98
 τσαούσι 91
 τσάπ' (πιάνω—) 88
 τσάπισμα 89
 τσαρσί 114
 τσεκίτσι 90
 τσελικένιος 146
 τσεμπέρι 111
 τσεπρό 111
 τσεράπι 111
 τσερέπ'τα 111
 τσερέσνα (ή) 112
 τσεσμές 92. 109
 Τσεσμές (τοπων.) 87
 τσιβγάρι 98
 τσιλβές 141
 τσιμλειτισμένη (βίτσα) 88
 τσιουμπάο' 68 και σημ. 4
 τσοβελούκ 111
 τσιριζώ 176
 τσομπάνικα 136
 τσομπάνης 136
 τσομπάνος 119
 τσοράπια 68
 τσορβιτζής 163
 τσουβένι 97
 τσουμπιανή 61, 111
 τσουμπούκα 126
 τσουπροκάζανο 91
 τσουρέκ' 153
 τσούσκα 97
 τσουλσούδα 111
 τύλιγμα (στο άντι) 68
 Ύγιός 128, 130
 ύγιούτσικος 128
 ύπό 107
 ύστερα 107, 108

ύφάδι 60 κέξ.
 Φαίνω 111, 113
 φακές 111
 φακιόλι 123
 φαλουργιά 170
 Φαραγώνης 131
 φαρμακεύομαι 125
 φάσιμο 60
 φελεμέν' 60, 61, 68
 φουγατίζω 66
 φιλισίενιο (χτένι) 66
 φιτίλ' 113
 φκειάνω κρύο 171
 φ'λώ 200
 φόνος 167, 169
 φουρκάλ'
 φουρουτζής 184
 φουφού 94
 φραγκομήλο 137
 φ'σάνα 68 και σημ. 5
 φτερούχι
 φτουρώ 166
 φυτειά 99
 Χαμαδός 114
 χαμτζήδινα 162
 χαμοκέρασο 111
 χαντακώνω 158
 χαντζιαριά 66
 χαράζω 115
 χαράτσι 115
 χαρδαλās 197
 χαρδάλι 95, 97
 χαρδαλιές 95
 χαρκιά (ή) 125
 χαρνοκοπιούμ' 146
 χαρχαλομαγκές 125
 χεϊβές 60, 62
 χειμάζω 132
 χεισουφίλημα 152
 χηναρού 154
 χιλιάζω 119, 136
 χλωρός 198
 χουσιμιτεύω 163
 χρυσοκεντημένος 122
 χρυσοτσεβρές 110
 χωρατάδα 166
 χωρατεύω 185, 186
 χωρίς 183
 Ψαθοκόμματο 90
 ψάλτ'ς 198
 ψαράς 198
 ψαυριού 148, 149
 ψείραρος 129
 ψιματίζω 157
 ψιρούκι (τό) 112
 ψούνισμα 156
 ψωμομανίταρο 112

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

α) Κατὰ συγγραφεῖς

- Μυρτίλου Ἀποστολίδου*, Ἡ ἱερὰ τῆς Φιλιππουπόλεως μητρόπολις καὶ οἱ κώδικες αὐτῆς 3—42. ("Ἐπεται συνέχεια).
- Β. Ν. Δεληγιάννη*, Λαογραφικὰ Δογάνκιοι Μαλαγάρων Ἀν. Θράκης 53—71 (μετὰ σχεδιαγραφημάτων).
- Κωνσταντίνου Γ. Κουρτίδου*, Ἡ Γκίμπερνα 49—51. Τραγούδια Ἀδριανουπόλεως 143—147. Παραμύθια Ἀδριανουπόλεως 154—161.
- Κ. Μ. Κωνσταντοπούλου*, Γρηγόριος ὁ Πτερωτὸς καὶ τὸ εἰς αὐτὸν ἀποδιδόμενον μολυβδόβουλλον 189—191.
- Ἀποστόλου Β. Οἰκονομίδου*, Παραμύθια Καλλιπόλεως 162—169. Γραμματικαὶ τινες παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος Μαδύτου 194—201.
- Πολ. Παπαχριστοδούλου*, Παραομιῖες καὶ παροιμιώδεις φράσεις Ἀν. Θράκης 72—84. Τραγούδια Θράκης. α) Σαμακοβίου Ἀν. Θράκης. β) Στενιμάχου. γ) Σαρακίνας 111—142. Ἡ Πέτρα Ἀν. Θράκης 148—151. Ἐθιμὸς τοῦ γάμου στὸ Ὀρτάκιοι Λιτίτσης 152—153. Γλωσσάριο Σαράντα Ἐκκλησιῶν 205.
- Ἀχιλλέως Σιμοθράκη*, Κετρίπορις, βασιλεὺς τῶν Θρακῶν 356 π. Χ. 43—48.
- Δημ. Χιτζηπαναγιώτου*, Τὸ θέατρον ἐν Σαράντα Ἐκκλησίαις Ἀν. Θράκης 101—105.
- Ἀριστείδου Ἀθ. Κατξηπαρασκευᾶ*, Ἡ ἀμπελοργία εἰς τὰς Σαράντα Ἐκκλησίας 85—100.
- Κ. Ν. Χατζοπούλου*, Παραμύθια Θράκης. Σαράντα Ἐκκλησιῶν 170—188.
- Π. Π. Χ.*, Πῶς καίγαν τοὺς νεκροὺς τῶν στὸ Κωστή, χωριὸ τῆς Ἀν. Θράκης, καὶ τὰ γύρω 71.
- Ἡ Ἀδριανούπολη*, εἰκόν. Ἐκ τῆς συλλογῆς I. Bassermann 52.
- Πολύδ. Παπαχριστοδούλου*, Πασχαλιὰ στὴ Θράκη 1—80.

β) Καθ' ἑλθν

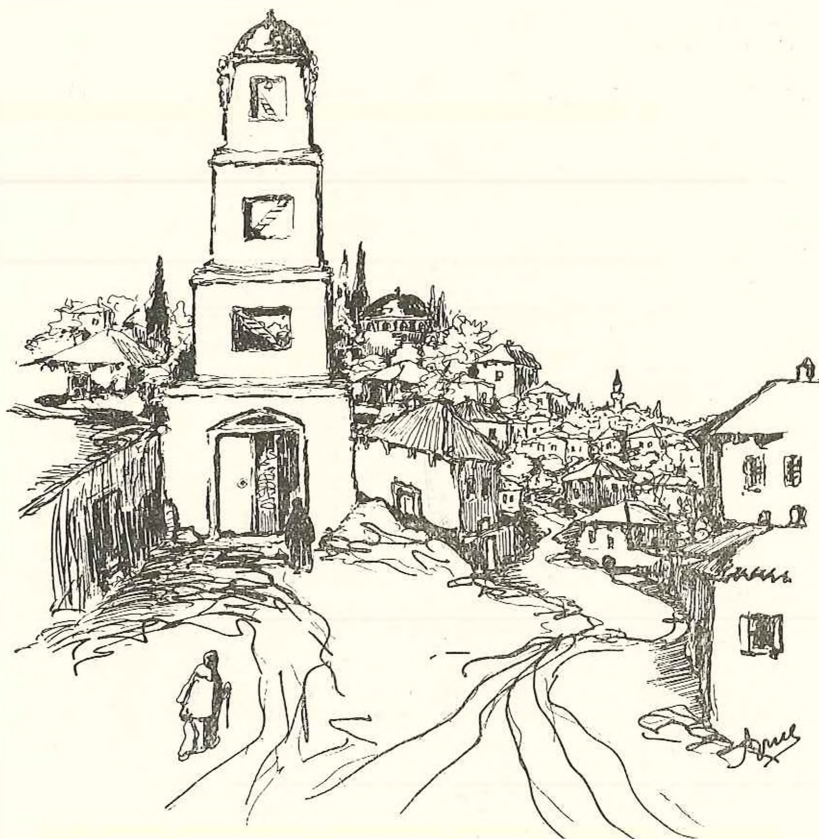
- Ἄσματα* Ἡ Γκίμπερνα 49—51 (Κ. Κουρτίδης). Ὑφαντικά 66—68 (Β. Δεληγιάννης). Σαμακοβίου 111—134 (Π. Παπαχριστοδούλου). Στενιμάχου 439—137 (ὁ αὐτός). Σαρακίνας 138—142 (ὁ αὐτός). Ἀδριανουπόλεως, [χωριὸν Τσεκιρντεκλι] 143—147 (Κ. Κουρτίδης).
- Γλῶσσα*: Γραμματικαὶ τινες παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος Μαδύτου 194—204 (Α. Οἰκονομίδης). Γλωσσάριο Σαράντα Ἐκκλησιῶν 205—... (Π. Παπαχριστοδούλου).
- Γλωσσικὰ καὶ λαογραφικὰ*: Παραομιῖες καὶ παροιμιώδεις φράσεις Ἀδριανουπόλεως 72—75 (Π. Παπαχριστοδούλου), Ἀβδημίου 75—84 (Ἐφης Πανσελήνου). Διάλογοι ἰδιοματικοὶ Πέτρας 148—149 (Π. Παπαχριστοδούλου). Ὄνόματα Πέτρας 149 (ὁ αὐτός). Παραμύθια Ἀδριανουπόλεως 154—161 (Κ. Κουρτίδης), Καλλιπλεως 162—169 (Α. Οἰκονομίδης), Σαράντα Ἐκκλησιῶν 170—188 (Κ. Χατζόπουλος). Ἀντισημείωμα [περὶ τοπωνυμιῶν] 192—193 (Μ. Ἀποστολίδης).
- Εἰκόνες*: Ἡ Ἀδριανούπολη (συλλογὴ Bassermann) 52. Μισάλ' γιὰ σκέπασμα τῶν

- κολλύβων (Β. Δεληγιάννης) 61. Χειβέδες (δισάκκια, ὁ αὐτός) 62. Σαντάλι ἀπὸ ἀλατζά (ἰχνογράφημα Β. Δεληγιάννη) 67. Ὑμημογκέρδανο κλπ. (ἰχνογράφημα τοῦ αὐτοῦ) 69. Ὑμημοζούνυρο κλπ. (ἰχνογράφημα τοῦ αὐτοῦ) 70. Μουσικὸς ὄμιλος «Ἀρίων» 105.
- Ἡθογραφία* : Πασχαλιὰ στὴ Θράκη [ιδιαιτέρως] 5—80 (Π. Παπαχριστοδοῦλου).
- Κριτικὴ Μελέτη* : (Λαϊκὴ Τέχνη. — Ἡθογραφία — Ἑλληνικὴ Τέχνη σ. 75—79 (Ν. Χατζηκυριᾶκος—Γκίκας).
- Ἱστορικά* : Ἡ Μητρόπολις τῆς Φιλιππουπόλεως 3—42 (Μ. Ἀποστολίδης). Κετίπορις, βσιλεὺς τῶν Θρακῶν 356 π. Χ. 43—48 (Α. Σαμοθράκης). Τὸ θέατρον ἐν Σαράντα Ἐκκλησίαις 101—105 (Δ. Χατζηπαναγιώτης). Στατιστικαὶ πληροφορίαι περὶ τῶν σχολῶν Πετροχωρίου 109—110 (Κ. Χουρμουζιάδης). Γρηγόριος ὁ Περρωτὸς καὶ τὸ εἰς αὐτὸν ἀποδιδόμενον μολυβδόβουλλον 189—191 (Κ. Κωνσταντιόπουλος).
- Λαογραφικὰ ποιήματα* : Ἄπ' τὴν δημόδη ἱατρικὴ 53—57 (Β. Δεληγιάννης). Βασκανία, δεισιδαιμονίαις 57—58 (ὁ αὐτός). Ἡ βαφικὴ 58—60 (ὁ αὐτός). Ἡ ὕφαντικὴ 60—71 (ὁ αὐτός). Καῦσις τῶν νεκρῶν τοῦ Κωστή 71 (Π. Π. Χ.). Ἡ ἀμπελοφυΐα εἰς τὰς Σαράντα Ἐκκλησίας 85—100 (Α. Χατζηπαρασκευᾶς). Παράδοσις περὶ τῆς ἰδρύσεως Πετροχωρίου 106—109 (Κ. Χουρμουζιάδης). Πανηγυρις Πέτρως καὶ ἡ θαυματουργὴ εἰκόνα τῆς Παναγίας 150—151 (Π. Παπαχριστοδοῦλου). Ἐθίμα τοῦ γάμου στὸ Ὁρτάμιοι Λιτίσης 152—153 (ὁ αὐτός).

ΠΟΛΥΔ. ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

ΠΑΣΧΑΛΙΑ

ΣΤΗ ΘΡΑΚΗ

ΑΘΗΝΑ

1937 - 38

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ

ΘΡΑΚΙΚΕΣ ΗΘΟΓΡΑΦΙΕΣ :

Μέρη τέσσαρα. (Α', Β', Γ', Δ') (Έκδοση Σιδέρη)

ΤΟΥΡΚΕΜΕΝΗ : (Έκδοση «Κοραή»)

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΙΑΤΙΚΑ ΚΑΙ ΠΡΩΤΟΧΡΟΝΙΑΤΙΚΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ
(Έκδοση Δημητράκου)

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ ΣΤΗ ΘΡΑΚΗ (Έκδοση (έκατό αντίτυπα) ΑΡΧΕΙΟΥ
ΘΡΑΚΗΣ)

“ΠΙΣΤΟ ΚΡΑΜΑΤΙ ΖΩΗΣ, ΧΩΡΙΣ ΚΑΝΕΝΑ ΣΤΕΛΙΣΜΑ ΠΑΡΑΜΥΘΙΟΥ,
ΧΩΡΙΣ ΚΑΝΕΝΑ ΜΥΣΤΗΡΙΟ ΠΟΙΗΤΙΚΟ Ή ΘΑΜΑ ΘΥΓΑΛΟΥ,,

Κ. ΒΑΛΛΑΜΑΣ

ΚΡΙΤΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

ΣΤΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ ΤΟΥ κ. ΠΟΛΥΔ. ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

Ὁ κ. Πολύδωρος Παπαχριστοδούλου ἀπλῶς καὶ συγκεκριμένως καὶ ἀναμφισβητήτως εἶνε ἓνα καθαρὸ καὶ δοκιμασμένον τάλεντο. Ἔχει ὕφος ἰδικόν του, γλυκύτατον καὶ εἰλικρινέστατον. Ἐχει τρόπον τοῦ βλέπειν τὴν ζωὴν ἀγαθὸν καὶ βαθὺν καὶ ἀναλυτικώτατον. Εἶνε κάτοχος καὶ τῆς τέχνης καὶ τῆς τεχνικῆς. Σὲ ἀναπαύει, σὲ ἱκανοποιεῖ. Οἱ ἥρωές του εἶνε ὄντα ἀκέραια, ἀληθινά. Σὲ μεταφέρει ὁλόστητον εἰς τὸν τόπον τῆς περιγραφῆς καὶ εἰς τὴν ζωὴν τῶν προσώπων του. Σοῦ μεταδίδει παλμὸν ἀληθινόν. Καὶ ὑπεράνω ὅλων, τροφοδοτεῖ τὴν φλόγα τοῦ πλέον ἀκοιμήτου καὶ ἀγνοῦ καὶ ἀκαπηλεύτου πατριωτισμοῦ, χωρὶς νὰ καταφεύγῃ χάριν αὐτοῦ εἰς τὴν ἐλαχίστην ἀβαρίαν ποιήσεως ἢ συνειδήσεως. Ἡ γλῶσσά του καθαρὴ καὶ γνησίᾳ Θρακικῇ διάλεκτος, μὲ ἀφάνταστον πλοῦτον λέξεων, αἱ ὁποῖαι ἔρχονται νὰ πιστοποιήσουν τὴν ἀνόθευτον Ἑλληνικὴν καταγωγὴν τῶν Θρακῶν, ἀποτελεῖ ἓνα ἀπέραντον γλωσσολογικὸν πλοῦτον.

Κ. ΑΘΑΝΑΤΟΣ

ΤΟ ΛΑΜΠΡΙΑΤΙΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΕΒΡΟΥ

‘Ο Έβρος τραγουδοῦσε τ’ ἀνοιξιότικο τραγούδι του, ἓνα τραγούδι καμωμένο ἀπὸ τ’ ἀλαφρὰ κύματά του, τῶν ἰτιῶν τὸ θρόϊσμα, ποὺ ζώνουν τίς ὄχτες του, καὶ τῶν μελισσιῶν τὸ βούϊσμα. Τ’ ἀηδόνια παίρνοντάς το ἀπὸ στόμα σὲ στόμα τὸ χύναν μελωδικὸ καὶ νοσταλγικὸ ἀνάμεσα στὰ παχυὰ φυλλώματα τῶν ἰτιῶν καὶ σὰν ἀλυσσίδα τὸ κατέβασαν ἀπὸ τίς ὑψηλές βουνοκορφές ὡς τὰ φαράγγια κάτω στὰ θαλασσινὰ ἀκρογιάλια τοῦ Αἰγαίου, ὅπου μεθυστικά ἔσκανε καὶ μαγικά ἢ τρίλλια τοῦ μεθυσμένου ἀπὸ χαρὰ ἀηδονιοῦ ἀνάμεσα στὶς βραγιές καὶ τίς καλαμιές, ποὺ σχηματίζουν οἱ ἐκβολές του, ὅπου τὸ κῦμα ἀνακατώνεται ὀρμητικὰ μὲ τὰ θολὰ νερὰ τῶν τέσσαρων ποταμιῶν τῆς Θράκης.

‘Η ἀνοιξη ἔδωκε στὴ γῆ ντυμασιὰ ποὺ ξετρελλαίνει. ‘Ο θρακιώτικος κάμπος μοσχομυρίζει καταπράσινος, ἀπέραντος σὰν τὴν ἔρημο καὶ τερπνὸς σὰν παράδεισος. Τὰ πυκνὰ δάση τῆς γῆς αὐτῆς, τῆς γεννήτρας τοῦ ‘Ορφέα, ἀντηχοῦν μὲ τὸ κελάδημα τῶν πουλιῶν. Τ’ ἀγρίμια πετοῦν καὶ ὑψώνονται σὲ ὕψη ἄφθαστα καὶ τὰ ζαρκάδια βόσκουν στὰ πλούσια καὶ δασὰ ρουμάνια τῆς.

Κι’ ὁ ‘Έβρος τραγουδεῖ:

«Ἀπὸ τότε ποὺ εἶμαι καὶ τρέχω στὴ φειδωτὴ κοίτη μου κατεβάζοντας τὸ κῦμα στὰ νερὰ τοῦ Αἰγαίου, εἶδα τ’ ἀνθρώπινα μίση καὶ τὴν κακία ν’ ἀνάβουν καὶ νὰ σβύνουν χιλιάδες βολές μέσα στοὺς θρακιώτικους ἰδικούς μου κάμπους. Ἔκουσα καὶ τὸ ἥμερο τραγούδι τῆς ἀγάπης καὶ ρίγησα ἀπὸ τὸ φλογερὸ καὶ πύρινο μήνυμα τῆς ὀργῆς καὶ τοῦ θυμοῦ τῶν ἄγριων λαῶν, ποὺ χύνοντας τὸ μένος τους, ἔσβυαν τὴ γαλήνια ζωὴ ἔδω στὶς ὄχτες μου καὶ τὸ τραγούδι τῶν πουλιῶν καὶ τὸ γλυκὸ θρόϊσμα τῶν ἰτιῶν μου.

»Εἶδα νὰ περνοῦν, σὰν λύκων κοπάδια, στρατιές κι’ ὀρδές βάρβαρες καὶ τὸ γλυκόστομο τραγούδι τοῦ ‘Ορφέα νὰ σβύνει καὶ νὰ φεύγει τὴν πηγὴ του στὰ μαυροθαλασσίτικα περιγιάλια, τῆς θάλασσας τῆς κυματούσας κι’ ἀγριεμένης, καὶ τῶν ἀνέμων παίγνιο, ὅπου τὸ κῦμα ζώνεται καὶ ξεζώνεται καὶ ἀνεβαίνει θεώρατο καὶ μαλακώνει καὶ ἡμερεύει καὶ γλύφει σὰ γλῶσσα γαληνεμένου φιδιοῦ τ’ ἀκρογιάλι.

»Τὰ νερά μου μυριάδες μυριάδων κορμιὰ πνίγοντας, κατέβασαν στὸ Αἶγατο, στὶς ἐκβολές μου. Τὰ κύματά μου σκέπασαν χιλιάδες πτώματα παίρνοντας τὸν ὑστερνὸ βάρβαρο ἀνασασμό τους. Εἶδα μπόρες, εἶδα ἡμέρωσες καὶ γαληνέματα. Καὶ μέσ' ἀπ' ὄλα τὰ φριχτὰ μηνύματα, μέσ' ἀπ' τὶς καταστροφές καὶ τὰ συντρίμια, ἐγὼ στέκω νὰ ἱστορῶ τὰ χαλάσματα, νὰ ἱστορῶ τὶς μάνητες τῶν ἀνθρώπων.

»Πέρα δῶθε—ἀνατολή,—ἔπαψε τώρα ν' ἀκούγεται ἡ μουσικὴ ἠχὴ ἐνοῦ λαοῦ, ποὺ χιλιάδες χρόνια στάθηκε σιμά μου, ποὺ μοῦ χάρισε τῶνομά μου καὶ μοῦ μίλησε ἡδονικά κι' ἀπλώθηκε δουλευτὴς κάτω ἀπὸ τοὺς ἥσκιους τῶν ἱτιῶν μου. Δὲν ἀκούγεται πλιὰ ἡ νοσταλγικὰ γλῶσσα τῶν μουσικῶν καὶ τῶν τραγουδιάνων του. Δὲν ἀντηχᾷ τὸ σουράβλι τοῦ βοσκοῦ καὶ τῆς βοσκοπούλας τὸ ἐρωτικὸ παραλήρημα, καὶ τῶν τρυγητάδων τὰ Διονυσιακὰ ἀναστενάρια.

»Τώρα βάρβαρη ἰαχὴ καὶ ἀγάρινὰ μιλήματα ἀκούονται μόνο, καὶ μέτρα βλάσφημα ὑψώνονται στὸν ἀέρα. Καὶ μένα τὸ τραγοῦδι μου ἔγινε θρήνος καὶ κλάμα τὸ νυχτερινὸ κύλιγμα ὡς τ' ἀκρογιάλια τῆς τουρκεμένης Αἴνος.

»Κι' ὅταν ἀφιγκράζωμαι μονάχα τὰ παλιὰ γνώριμα μουσικὰ μιλήματα στὴ δεξιὰ μου ὄχτη, τότε ἀναγαλλιάζω καὶ κυλῶ μὲ τὴν παρήγορη συλλογὴ τῶν περασμένων καὶ τὴν ἐλπίδα τῶν μελλούμενων».

Κι' ὁ φρουρὸς στρατιώτης ἀκούγοντας νᾶρχωνται ἦχοι τῆς καμπάνας ἀπὸ τὸν κάμπο κάτω—τὰ γιορτερά μηνύματα—θυμῆθηκε πῶς εἶνε Μεγαλοβδόμαδο—Μεγαλοσάββατο, πῶς ξημερώνουν ἡμέρες Πασκαλιᾶς.

Χτυπᾷ ἡ καμπάνα καὶ ἡ καρδιά του χτυπᾷ. Χτυπᾷ ἡ καμπάνα καὶ τ' ἀέρι ἀνοιξιάτικο, σὰ μελτέμι μαγευτικὸ, παίρνοντας τὸ κῦμα καὶ περνώντας πάνω ἀπὸ τὸν γαλήνιο Ἑβρο τὸ ταξειδεύει πέρα στ' ἀνατολικά τῆς Θράκης καταπράσινα κι' ἀνθισμένα χώματα καὶ τὸ σβύνει στ' αὐτιά τῶν σκληρόψυχων, ποὺ τὴ δυναστεύουν τώρα, ποὺ τὴ βούβαιναν τὴ χιλιοπικραμένη αὐτὴ γῆ. Εἶνε σὰν ἓνα μήνυμα πειραχτικὸ στ' αὐτιά τῶν καταχτητῶν τῆς τετραπόταμης Θράκης.

Ἐναγαλιάζει ἡ νεαρὴ ψυχὴ τοῦ παλλικαριοῦ καὶ ὁ νοῦς καὶ ἡ φαντασία του πάει στὰ κάστρα τῆς Βυζῶς μὲ τὰ πολλὰ παλιὰ σημάδια. Σειέται ἡ διάθεσ ἢ του καὶ ροφώντας νοσταλγικὰ τὸν ἀνασασμό τῆς Πασκαλιᾶς ἀφήνει τὴ φωνὴ του νὰ τραγουδήσει :

«Γῆ πατρίδα, ποὺ δὲ δύνομαι παρὰ νὰ σὲ σεργιανῶ καὶ νὰ σὲ χαϊδέω μὲ τὸ μάτι μόνο ἀπὸ μακρὰ, ποὺ σὲ πονῶ νὰ σὲ ποδοπατᾷ

(ΤΟΥ ΓΟΥΝΑΡΟΠΟΥΛΟΥ

ἡ φτέρνα τοῦ δυνάστη ἐσένα, πού ὡς τὰ χιτῆς σ' ἔλουζε τὸ τραγοῦδι τὸ ζεστό καὶ τὸ ἡμερωμένο τῶν παιδιῶν σου.

»Γῆ πατρίδα, πού δὲ μπορῶ παρὰ μακρῶσθε νὰ σὲ κυτῶ μονάχα, ἀκοίμητος φρουρός, σπαθισμένη καὶ πληγισμένη μὲ τὸ σπαθὶ τῶν δυνατῶν. Νυχτόημερα πονεῖ μου ἡ ψυχὴ κι' ὁ πόνος μὲ περιζῶνει νὰ σὲ βλέπω σκλάβα τῆ μισῆ μὲ τὰ παιδιὰ σου ἀποδιωχμένα.

»Γῆ πατρίδα, εἶνε Πασκαλιὰ καὶ ἡ ψυχὴ μου πνίγεται. Ἡ χαρὰ σὰν πεταλούδα πλουμισμένη πέταξε. Τὸ μελίσσι τρελλὸ ἀπὸ χαρὰ καὶ ζωὴ πετᾶ καὶ βουίζει μεθυσμένο, τάηδόνι τραγουδεῖ ἀλύπητα στὰ φαράγγια καὶ τίς βραγιῆς ἀνάμεσα. Ὁ ἥλιος θρεφτικός περιχύνει τὰ πάντα—ἄλλα νοσταλγικά, καὶ γῶ ἐδῶ ξενητεμένος, μακρῶ ἀπὸ τὰ βυζαντινὰ κάστρα, μακρῶ ἀπὸ τίς ἀρχαῖοπρεπες ἐκκλησιῆς κι' ἀπὸ τὰ μνημεῖα τῆς Βυζῶς, φέρνω τὸ πόδι ρυθμικὸ κι' ἀγνάντια σου μὲ τὸ τουφέκι κρατημένο ψηλά... βουβό, φυλάγω τὰ σύνορα. Τὸ Πάσχα γιομίζει χαρὰ τὰ στήθια, τὸ Πάσχα ἀνάβει τὴν πίστη, τὸ Πάσχα μεθᾶ, τὸ Πάσχα στέλνει τὴν ἀγάπη παντοῦ—παντοῦ καὶ μόνο στὴν ὄρφανεμένη Θράκη δὲν εἶνε ψυχὴ ν' ἀναγαλιάσει, δὲν εἶνε ψυχὴ νὰ καρδιωθεῖ».

Καὶ κατεβαίνει ὁ νοσταλγικὸς φρουρὸς μεθυσμένος ἀπὸ τὴ ζάλη τοῦ πόθου πρὸς τὸν ἡμερὸ κάμπο, πρὸς τ' ἀκύμαντα νερὰ τοῦ Ἐβρου. Ὁ Ἐβρος τραγουδεῖ τὸ ἀνοιξιὰτικο τραγοῦδι τοῦ κυλώντας τὰ πλούσια νερὰ του, κατεβάζοντος τὴν πίκρα του καὶ τὸ θολὸ του ρέμμα. Καὶ ὁ νοσταλγικὸς φρουρὸς χαμένος μέσ' τ' ὄνειρο τῆς Βυζῶς, πού μὲ τὰ κάστρα τῆς ἱστοροῦσε τὰ περασμένα, σταμάτησε πρὶν τὸν χαρῆ τὸ θολὸ ρέμμα.

Οἱ καμπάνες τὴν ὥρ' αὐτὴ χτυποῦσαν τῆς Ἀνάστασης τὰ γλυκοχτυπήματα, πού σὰν καλοτάξιδα πουλιὰ χυνόταν στοὺς κοιμισμένους καὶ σιωπηλοὺς κάμπους τῆς πέρα ὄχτης. Τὸν ἔσερνε τ' ὄνειρο τῆς πολιτείας, πού πέρ' ἀντίπερα καὶ μακρυνὰ ἀπλωνότανε δούλα μέσα στὸν ἀνοιξιὰτικο κάμπο, πασκαλινὰ ντυμένο.

Καὶ γυρίζοντας πίσω στὸ φυλάκιό του στάθηκε κι' ἀνάσανε ὕστερνὰ τὸ μυρωμένο ἀγέρι. Τὰ μάτια του σκοτείνιασαν κ' ἡ ψυχὴ του πόνεσε. Καὶ βάζοντας στὴ σειρὰ ἄλλα τὰ φυσιγγιά του, πυροβόλησε τρελλὸς στὸ Λαμπριάτικον ἤσυχον ἄερα τῆς λοφοσειρᾶς, μαζὶ μὲ τίς πασκαλινῆς καμπάνες.

--Χριστὸς Ἀνέστη, φώναξε! Χριστὸς Ἀνέστη, Βυζῶ χαμένη, καὶ σεῖς περιγιάλια τῆς Μήδειας ἀνεμόδαρτα.

Τὰ γύρω φυλάκια ἀνήσυχα ἔτρεξαν. Καὶ ψάχνοντας μέσα στὸ νυχτερινὸ θαμπὸ σκοτάδι, πού τὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ—μιᾶς πεπονό-

φλουδας κατακόκκινης, τὸ ἰλάρωνε πασκαλινά, γνώρισαν τὸ φτωχὸ παλλικάρι τῆς Βυζῶς νὰ κρέμεται μὲ τὸ λουρί του στὸ λαιμὸ ἀπὸ τὴ θύρα τοῦ φυλάκιου, μὲ τὴ γλῶσσα δαγκωμένη, μὲ τὰ μάτια γκουρλωμένα, μὲ τὰ μαλλιά ἄταχτα, κι' ἀκόμα ζεστό. Ἦταν τὸ ξεχείλισμα μιᾶς ὥρας, ἡ ἔκρηξη μιᾶς εὐαίσθητης ψυχῆς.

Τὸ τουφέκι του ζεστὸ ἀκόμα καὶ τοῦτο κοίτονταν κάτω ἀπὸ τὰ πόδια, ποὺ πήγαιναν ν' ἀγγίξουν τὴ γῆ,

Ὁ Ἐβρος κάτω στὸν κάμπο — σύνορο αὐτὸς τῆς ματωμένης Θράκης—κυλοῦσε τὰ θολὰ καὶ πλούσια νερά του τραγουδώντας περιλύπος τὸ νοσταλγικὸ σιγανὸ τραγοῦδι του. Τὰ μῦρα τῆς ἀνοιξης εὐωδοῦσαν καὶ γλυκὸς ἀλαφρὸς ζέφυρος ἔφερνε, ὡς ἀπὸ τῆς Βυζῶς τοὺς κάμπους, πνοὴ ἀνοιξιάτικη, κι' ἀπὸ τῆς Μήδειας τὰ περιγιάλια τὴ θαλασσινὴ μαυροθαλασσίτικη μοσκοβολιά.

Ο ΖΓΟΥΡΑΦΟΣ Κ' Η ΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΛΑΜΠΡΗΣ

Ποῦ τὴν ἔμαθε τὴ ζωγραφικὴ ὁ Νικολάκης ὁ *Ζγουράφος*, αὐτὸ δὲν τῶπε ποτέ του, μὰ ἀπὸ τὶς συνήθειές του τὶς καλογερικές, καταλάβαινες πού χρημάτισε στ' ἁγιονόρος δόκιμος, καὶ πὼς ἐκεῖ ἔμαθε ν' ἀνακατώνει τὰ χρώματα «τὶς θωριές», ὅπως ἔλεγε, καὶ νὰ σχεδιάζει τὰ τερατουργήματα τῶν ἁγίων του, πού θὰ μείνουν ἱστορικά, καὶ καλὰ πού ἦρθε ὁ χαλασμός τῆς Θράκης, γιὰ νὰ χαλαστοῦν κι' αὐτά.

Κάποτε στὰ παλιά του—τὰ παιδικὰ χρόνια—ἀπελπισμένος ἀπὸ τὰ ἐγκόσμια, πού πάλι σ' αὐτὰ ξαναγύρισε, ξεκίνησε εὐφάνταστος στὶς ἀψηλές κορυφές τοῦ ἁγιονόρους καὶ ξιπόλυτος καὶ ξεσκισμένος καὶ ματωμένος ἀνέβηκε τὰ σκαλοπάτια τῶν μοναστηρίων, ὅπου τέλος πάντων, καταστάλαξε σένα συμπατριώτη του προηγούμενο. Ἐκεῖ ἔσκαψε τὴ γῆ φορώντας τὸ μαῦρο ράσο, φύτεψε, ἔσπειρε, θέρισε, ἴδρωσε, κοπίασε βγάζοντας τὸ λιτὸ ψωμί τοῦ ἀναχωρητῆ, καὶ δαγκάνοντας λίγη λίγη τὴν ἐλιά πικρὴ, ὡς πού προσκολλήθηκε σὲ κάποιον ἁγιογράφο, γιὰ νὰ μάθει τὴ θεία τέχνη νὰ ἱστορεῖ ἁγίων εἰκόνες, πότε στεγνοὺς ὡς οἱ τσίροι, καὶ πότε γλυκεῖς ὡς τὸ μέλι, καὶ πότε αὐστηροὺς ὡς χειμωνιάτικος οὐρανός, καὶ πότε ἱλαροὺς ὡς ἀνοιξιάτικη μέρα, καὶ ὑπερήφανος νὰ γράφει στὴν δεξιὰ γωνία τῆς εἰκόνας κάτω: «ἱστορήθη ὑπὸ χειρὸς Νικολάκη ζωγράφου—ζγουράφου κατὰ τὸ λαὸ—ἐν ἔτει σωτηρίῳ 1872».

Αὐτὰ δὲν τὰ μολόγησε ποτέ του, μόνο ἄφινε νὰ μαντεύονται ἀπὸ τοὺς εὐσεβεῖς, πού πρόστρεχαν στὸ καλλιτεχνικὸ του χέρι, νὰ ἱστορήσει τὸν πόνο τους, καὶ ἀποροῦσαν καὶ θάμαζαν τὴν κακοτεχνία καὶ τὰ στραβά του σχεδιάσματα, πού νόμιζες καὶ τᾶχε σύρει ἀνάσκητο χέρι παιδιοῦ, ὅταν πρωτοπιάνει τὴν πλάκα μὲ τὸ κοντύλι, ἢ δοκιμάζει νὰ σύρει τὶς πρῶτές του γραμμὲς μὲ τὴν ἀνείπωτη χαρὰ τῆς μάννας του.

Ὁ Νικολάκης ἦταν καὶ ἀριστερὸς ψάλτης τῶν Ἀγισαράντα μάρτυρων. Ἡ φωνή του, μιὰ φωνὴ ντούρα κι' ἀλύγιστη, πού ἀνεβοκατέβαινε μιάμιση μόνο μουσικὴ σκάλα, μποροῦσε μέσα στὴν ἐκκλησιά νὰ κάνει νὰ κουδουνίσουν τὰ καντήλια καὶ τὰ χρωματισμένα τζάμια στὰ παράθυρα, καὶ νὰ τρομάξουν γριές καὶ νιόνυφες καὶ βαρεμένες. Δὲν ἔβγαине θαρρεῖς ἀπὸ τὸ στήθος, μὰ μέσα ἀπὸ πηγάδι, βαρεῖα καὶ πολυδύναμη. Ὅσο γιὰ παραφωνίες ἦταν μοναδικός. Μποροῦσε νὰρχίσει

στὸν *πα* καὶ νὰ καταλήξῃ στὸν *κε* μουσικὸ φθόγγο. Ἐπειτα κι' ἂν δὲ σκάμπαζε καὶ λίγη μουσική, ὅλα τὰ καταπιάνονταν θαρρετά, ἀκόμα καὶ τὸ *κράτημα* τοῦ *τερερέμ* καὶ τοῦ *ἀννενα* τελειώνοντας τὸ *κοινωνικό*, ὅταν ἀργοποροῦσε ὁ παπᾶς νὰ πεῖ τὸ «*μετὰ φόβου Θεοῦ πίστεως*».

Λοιπόν, καλοστολισμένος μὲ τὰ ἀμπαδένια ἢ σαγιακένια κοστούμια του, τὰ δαχτυλοστολισμένα, ἀνέβαινε στὸ στασιδί καὶ θυμάμενος τὶς ἁγιονορτίκες λειτουργίες καὶ τὶς ὄλονυχτίες, ποὺ τερέτιζαν καταnuχτικὰ μὲ τὴ σειρά ὄλοι οἱ καλόγηροι ψάλλοντας τοὺς θαυμαστοὺς *πολυελαίους* καὶ τὰ *κρατήματα* εἰς διπλοῦν χρόνον, ἄρχιζε κι' αὐτὸς μὲ τὴν ἀλύγιση φωνή του κάποτε τὸ κράτημά του, ποὺ πήγαινε σὲ μάκρος, ὡς ποὺ ὁ παπᾶς μέσ' ἀπ' τὰ δημόθουρα τὸν ἔκοβε, γιὰ νὰ μὴ πονοκεφαλεῖ μὲ τὶς μελωδίες τοῦ Νικολάκη, ποὺ ἀφίνοντας πίσω του τὶς καλογερικές του συνήθειες, ἄλειφε τώρα τὸ μακρὺ του μουστάκι μὲ μαντέκα καὶ τὸ καλόθετε νὰ στέκει σ' ὅλη τὴ λειτουργία στὴ θέση του καὶ νὰ μὴ τοῦ φέρνει ἐμπόδια στὸ ψάλσιμο ξέχωρα ἀπὸ τὴ φαφουτωσύνη του, ποὺ μὲ τὸ νὰ τρώγει γωνιάδια, ὅπως ἔλεγε, ἔχασε τὰ δόντια του νωρίς.

Ἦτανε συνήθεια στὴν ἐκκλησία τῶν ἁγιοσανταμάρτυρων, ὅπως καὶ σ' ὄλες τὶς ἄλλες ἐκκλησίες, νὰ ὑψώνεται ἀκριβῶς στὸ κεφάλι τοῦ ἀριστεροῦ ψάλτη, πάνω σάψηλὸ κοντάρι, ὅλη ἡ χρονιά μιὰ εἰκόνα σὰν ἀβγὸ καθρέφτης, ζωγραφισμένη μὲ τὴν ἀνάσταση. Ὅλη τὴ χρονιά ἡ εἰκόνα τούτη, ντυλυμένη—δὲ ξαίρω γιατί—μ' ἓνα πανὶ κόκκινο, στεκότανε ἐκεῖ γιὰ ν' ἀνοίξει τὴ νύχτα τῆς Ἀνάστασης καὶ νὰ ξανάμπει πάλι τῆς Ἀνάληψης μέσα στὴ θήκη τῆς τὴν κόκκινη.

Τὴν ἀνάσταση αὐτὴ ἀπὸ πολλὰ χρόνια τὴν εἶχε ζωγραφίσει κάποιος ἄλλος ζωγράφος στὴν Πόλη κι' ἀπὸ κεῖ ἦτανε φερμένη. Τὴ Λαμπρὴ τὴν περασμένη ἔγινε μιὰ σύγχυση στὴν ἐκκλησιὰ ἐξ αἰτίας ποὺ πῆραν φωτιά τὰ στολίδια τῆς εἰκόνας, καὶ κἀηκαν καὶ χάλασαν τὴν εἰκόνα τόσο, ποὺ δὲ μπορούσε νὰ στέκει πιά τέτοια ἀπὸ τὸ στασιδί πίσω στὸν ἀριστερὸ ψάλτη.

Καὶ πῆρε πάνω του τὸ χρέος ὁ Νικολάκης ὁ ζγουράφος, αὐτὸς νὰ ἱστορήσει μιὰ καινούργια ἀνάσταση μὲ τὰ μυστήρια τῆς τέχνης του.

Καὶ καθίζοντας κλεισμένος κι' ἀφίνοντας τὶς ἄλλες ζωγραφίες του, σχεδίασε μιὰν ἀνάσταση ποὺ καὶ τὸν ἴδιο τὸν ἐνθουσίασε ἡ μεγάλη τῆς ἐπιτυχία. Παράστησε τὸν τάφο ἀνοιγμένο, τὸ Χριστὸ νὰ ὑψώνεται βασιτάζοντας τὸ κοντάρι του μὲ μιὰ σημαιοῦλα, μὲ τὸ στήθος τρυπημένο καὶ τὸ αἷμα ζεστὸ ἀκόμα, τοῦβαλε πόδια τρύπια ματωμένα καὶ μεγάλα, ποὺ δὲ θὰ τοῦμπαίναν τὰ πιά μεγάλα παπούτσια τοῦ καβάφη τοῦ Νικολάκη—παπουτσή κείνου τοῦ καιροῦ—, ἰστό-

(ΤΟΥ ΓΟΥΝΑΡΟΠΟΥΛΟΥ)

ρησε τούς ρωμαίους στρατιώτες, άλλον θαμπώμένο μπρούμυτα, άλλον ανάσκελα κι' άλλον νά φεύγει, συμπλήρωσε κι' ό,τι άλλο φαντάχτηκε στηριγμένος στην αφήγηση του Εύαγγελίου και προχώρησε στη *θωριά*, όπως έλεγε.

"Ε! σε μιá βδομάδα πέτυχε τó άριστούργημά του. 'Από τις βοϋρτσες του βγήκε ένα πρᾶμμα, πού ή άγιογραφία ξμεινε σαστισμένη. "Ετσι άλλοτε ιστόρησε τούς άγισαρανταμάρτυρες μέσα στη παγωμένη λίμνη—μιά σύνθεση τρομερή όσο και τó παγωμένο νερό, πού παίδεψε τούς άγιους—, πού έγινε με τά έξοδα των άμπατζήδων και στήθηκε στο προσκυνητάρι για νά προσκυνουν οι χριστιανοί μπαίνοντας στην έκκλησιά. Ευτυχώς πού στά πολλά χρόνια τής ζωής της, τά φιλήματα, τά σάλια και τά χνώτα του λαού, έσβυσαν τó τερατούργημα κείνο, ως πού ξμεινε μιá ιδέα εικόνας και μογιιάς.

Και λοιπόν περήφανος ό Νικολάκης κουβάλησε τήν εικόνα φρέσκη και λαμπερή στην έκκλησιά, τήν πέρασε στο κοντάρι από τή μεγάλη Τετάρτη και σκεπασμένη με τó κόκκινο *κιλίφι*, τήν ύψωσε στο στασίδι του πίσω, με καρδιοχτύπι προσμένοντας νά τήν ξεσκεπάσει στην ώρα της.

Και ή ώρα έφτασε. "Όλη ή μεγάλη βδομάδα, πού τόσο κούρασε παπάδες, ψαλτάδες, και πιστούς πέρασε με μεγάλη κατάνυση και ψάλθηκαν όλα τά *χρυσά γράμματα* κατά τή Χατζηκόρη τήν *κόρη*— πού τήν λέγαν κόρη, γιατ'είχε μείνει άειπάρθηνη δοσμένη στ' άγια γράμματα, τις νηστείες και προσευχές και μετάνοιες, και πού συμπλήρωσε τήν άγιωσύνη της πηγαίνοντας και στο χατζηλίκι.

Και σά χτύπησαν μεσάνυχτα οι καμπάνες και διαλάλησαν στη γή και στον ούρανό, πώς έφτασε ή μεγάλη ώρα τής άνάστασης, μαχμούρης ξεκίνησε κι' ό Νικολάκης, άλλαγμένος και ξουρισμένος για τήν έκκλησιά. Πέρασε τó γεφύρι, πού χώριζε τήν ένορία του από τήν άλλη, ανέβηκε τόν άνήφορο και βλέποντας τόν ξάστερο ούρανό σιγομουρμούρισε στον ήχο τής καμπάνας τó τροπάρι, πού θά ξεσκέπαζε τó ζωγραφικό έργο πού ιστόρησε.

Κόσμος από δω κι' από κει έβγαينه μέσα από τά σοκάκια σιγομιλώντας, κλειδώνοντας τις ξώθυρες και βαδίζοντας στο καλντιρίμι των δρόμων με τó φανάρι στο χέρι.

"Εστριψε τόν πλατύ δρόμο, πού τ' άμάξια έρχότανε από τά χωριά μέσα στην πολιτεία, κι' ανέβηκε πάλι ένα στραβό στενοσόκακο, τó μισό ρεμματιά και τó μισό δρομαλάκι και νά, βγήκε στην πλατείτσα τής έκκλησιάς. Τ' άψηλό καμπαναριό, ως τριάντα μέτρα, με τήν καμπάνα στο θόλο του, ύψωνότανε σά ξωτικό πρᾶμμα, σά σημερινός

οὐρανοξύστης, ἀπ’ ὅπου ἀντιφέγγιζε μὲ τὸ φτωχὸ τοῦ φῶς μέσα σ’ ἓνα φανάρι καιοῦμενο, ἀντιφέγγιζε σὰ ψυχὴ ποῦ φωτᾶ, σὰν πυγολαμπίδα, τῆ θέση τῆς ἐκκλησιᾶς.

Ἔτσι, κεῖ ἀπόξω πρόφτασε τὰ πλήθη νὰ μπαίνουν τὸ μεγάλο αὐλόγηρο τῆς ἐκκλησιᾶς μὲ τὶς λαμπάδες στὰ χέρια, ἀναφτες ἀκόμα, καὶ μὲ τὴ χαρὰ ζωγραφισμένη στὰ πρόσωπα.

‘Ο Νικολάκης μπαίνοντας τὴν ἐκκλησιά, προχώρησε στὸ ἱερὸ μέσα καὶ πάλι βγῆκε στὴ θύρα τοῦ ἱεροῦ καὶ ἀναβαίνοντας ἀπὸ τὰ στασίδια, μὲ τὰ δυνατὰ του χέρια, ξεσκαρφᾶλωσε τὸ κοντάρι μὲ τὴν ἀνάσταση. Ὑπερήφανος τὴν ἔμπασε στὸ ἱερὸ καὶ κεῖ μέσα τὴν ἐξέντυσε ἀπὸ τὸ κιλίφι τῆς καὶ μ’ εὐλάβεια τὴν ἔστησε στὴ θέση τῆ βορεινῆ τῆς ἀγιωτράπεζας, ὅπου ὅλη τὴ χρονιά στέκονταν ὁ σταυρωμένος Χριστὸς καὶ ἡ μητέρα τοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ Μάρθα καὶ Μαρία. ‘Ο Χριστὸς ἀπὸ τὴ μεγάλη Πέμπτη ποῦ σταυρώθηκε κρύφτηκε πίσω ἀπὸ τὸ παραπέτασμα τῆς ἀγίας Τράπεζας—παλιὰ συνήθεια—γιὰ νὰ βγῆ στίς σαράνια τῆς Πασχαλιᾶς. Αὐτοῦ, στὴ βορεινὴ πλευρὰ τῆς ἀγιατράπεζας στηλώθηκε τὸ κοντάρι κι’ ἔλαμψε ὁ Χριστὸς ἀναστημένος καὶ στολισμένος. Τὸ κάντρο τῆς εἰκόνας μέσα στὰ στεφάνια ἀπὸ λουλούδια χάρτινα, φάνηκε σὰ ροδοστεφανωμένο· κι’ ἀπὸ τὶς δυὸ μεριές ποῦ φούσκωνε ἡ εἰκόνα, κρεμόταν τὰ χρυσότριχα τιρτίλια, ποῦ στόλιζαν τὴν ἀνάσταση καὶ κουδούνιζαν, τὰ μικρὰ μπρούντιζινα κουδουνάκια, — χαροποῖὸ κουδούνισμα, δίνοντας μιὰ ἀνατριχιαστικὴ ἐντύπωση στοὺς χριστιανούς, ὅπως καὶ τὰ ροῦχα τοῦ δεσπότη, ποῦ ἀντὶ μὲ κουμπιὰ δέρονται μὲ κουδουνάκια χρυσοκαπισμένα.

Καὶ σὰν ἔψαλαν τὸ «Δεῦτε λάβετε φῶς» κι’ ὅλη ἡ ἐκκλησιά ἔλαμψε κι’ ἀντιφέγγισε ἀπὸ τ’ ἀναμμα τόσων κεριῶν καὶ ἡ χαρὰ κάθησε κι’ ἔλαμψε στὰ πρόσωπα τοῦ κόσμου, τέλος πάντων ἦρτε ἡ ποθητὴ ὥρα, ποῦ ὁ Νικολάκης θᾶβλεπε τὸ καινούργιο τοῦ ἔργο λαμπερὸ ἀπὸ βερνίκι καὶ φρέσκο, νὰ σηκώνεται μέσα στὸ πλήθος, τὴν ὥρα ποῦ θᾶβγαίναν στὸν αὐλόγουρο τῆς ἐκκλησιᾶς μὲ τὶς μεγάλες κληματαργιές, μὲ τὰ πρῶτά τους φύλλα, νὰ κάνουν τὴν ἀνάσταση.

Κι’ ὅταν οἱ παπάδες βγῆκαν στὰ δημόθυμα μὲ τὰ τρικέρια τους ἀναμένα κι’ ὁ κόσμος βούϊξε, ὑψώθηκε κ’ ἡ ἀνάσταση λαμπροστόλιστη καὶ ἤχησε τοῦ Νικολάκη ἡ φωνὴ βαριόηχη: «*Τὴν ἀνάστασίν σου, Χριστιέ Σωτήρ, ἀγγελοι ὑμνοῦσιν ἐν οὐρανοῖς, καὶ ἡμᾶς τοὺς ἐπὶ γῆς καταξίωσον ἐν καθαρᾷ καρδίᾳ Σε δοξάζειν*».

Ἡ πομπὴ προχώρησε μὲ τὴν εἰκόνα τριγυρισμένη μὲ φανάρια ἀναμμένα, μὲ ξεφτέρια ἀστραφτερά καὶ λάβαρα ρούσικα σταλμένα ἀπὸ τὴν Ἀγία Ρωσία. Ὁλος ὁ κόσμος θάμαζε τὴν καινούργια τέχνη τοῦ Νικολάκη. Κι' αὐτὸς νοιώθοντας τὴν ἐντύπωση τῆς εἰκόνας του, φτασμένος ἀπὸ ἐνθουσιασμό στὸν πέμπτο οὐρανό, ἔβγαλε τὴ φωνὴ του πρὸ βαρειά, πρὸ παθητικιά, πρὸ νὰ τοῦ φαίνεται πὼς τραγουδοῦσε μέσα στὸ λουτρό, ὅπου ἡ φωνὴ ἀντηχεῖ καὶ σβύνουν οἱ παραφωνίες: «Ἄγγελοι ὑμνοῦσιν». Τὴν ὥρα τούτη κανένas δὲν τὸν ἔπιανε, ἦταν μεθυσμένος ἀπὸ κατάνυξη. Αὐτὸς ἀνάστανε τὸ Χριστὸ μὲ τὴν καινούργια του τέχνη, μὲ τὴ θεία του τέχνη, μὲ τὴν θεία του ἔμπνευση, λαμπρότερο, ὠραιότερο, θαυμαστότερο: «Καὶ ἡμᾶς τοὺς ἐπὶ γῆς καταξίωσον ἐν καθαρᾷ καρδίᾳ Σὲ δοξάζειν» βροντοφώνησε ὑστερνὰ καὶ σώπασε πλέον γιὰ ν' ἀκουστῆ ἡ φωνὴ τοῦ Παπαχριστόλδου, πρὸ βαρύτερη ἀπ' τὴ δικιά του, μέσα στὴ σιγαλιὰ τῶν ἄστρων, πρὸ λαμπύριζαν στὸν ἀνοιξιιάτικο καθάριο οὐρανό, βροντοφωνοῦσε τὴν ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ σὲ δικαίους καὶ ἄδικους, σὲ πιστοὺς καὶ ἄπιστους, σὲ νήπια καὶ γριές.

Κι' ὅταν ἀκούστηκε τὸ «Χριστὸς ἀνέστη» κι' ἡ καμπάνα χτύπησε κήχησε τοὺς γλυκοὺς τῆς ἤχους ἀπὸ τόσο ψηλά, κι' ἡ ἀνάσταση τοῦ κύρ Νικολάκη ξανάμπαινε λαμπρὴ καὶ φωτερὴ στὴν ἐκκλησιά, γιὰ νὰ στηθῆ πίσω του στ' ἄριστερό στασίδι, γιὰ σαράντα μέρες μὲ τὸ ροδοστέφανό της καὶ μὲ τὰ *τιρίλια* κρεμασμένα, σὰν σκουλαρῖκια ἀπὸ τάφτια ὠμορφῆς κόρης, τοῦ παλιοῦ καιροῦ τῶν παραμυθιῶν.

ΛΑΜΠΡΗ - ΘΡΗΝΟΣ

Μιά σειρά—μιά άτέλειωτη άρμαθιά έβλεπες από μακριά νά γράφεται στον καμπύσιο δρόμο ή γραμμή τών βωδάμαξων, πού άπλωνότανε σαν κακοσυρμένη κοντυλιά παιδιάστικου χεριού στην πλάκα. Κάποτε ξετυλιγονταν ή γραμμή σαν σαραντοποδαρούσα, πού μετακινότανε για τó ταξειδι της σιγά-σιγά, και κάποτε κουρασμένη σταματούσε.

Έβλεπες και τούς ανθρώπους κοπάδι άταχτο, πεζούς με τά παιδιά στην άγκαλιά και στη ράχη από ρουχικά μπόγους. ‘Ο κάμπος, ό ακούραστος Θρακικός κάμπος—είνε τώρα πράσινος και μεστωμένος. Κάθε λίγο και λιγάκι κύτταζες τó πλήθος νά στέκεται. Στεκότανε και τάμάξια. Τά βώδια κατάκοπα μάταια τέντωναν τούς λαιμούς τους νά σύρουν τά στοιβαγμένα πράματα κάθε φαμίλιας. ‘Η γης μαλακή και ποτισμένη και τó βάρος πολύ: Τό είναι της αιώνόβιας ρωμιοσύνης. Βούϊζεν ό δρόμος από τις όμιλιες και τις φωνές και τις τσιριές τóσης ζωής. Βελάσματα, γκαρίσματα, μουγκρίσματα βωδιών, λυπητερά κλάματα παιδιών, άνείπωτες μουρμουρες—τά σημάδια μιās πολύχρονης ζωής, πού διάβαινε τόν κάμπο για τ’ άγνωστο.

Συχνά έβλεπες μύρια κεφάλια νά στρέφουν προς τά πίσω—τώρα στο έβγα του ήλιου— από λαχτάρα τών ματιών ν’ άντικρύσουν τó μακρυνόν όρίζοντα της λαχταριστής γης, πού με τή βάρβαρη συνοδεία μεσάνυχτα τήν άπαράτησαν.

Τζανταρμάδες με τά τουφέκια σκαλωμένα από τούς ώμους, με κιρπάτσια στα χέρια, κοπανούσαν εκείνους πού θά τολμούσαν νά γυρίσουν τó κεφάλι προς τά πίσω.

— Μπρός ίσια!

Κι’ ή πομπή πάντα προχωρούσε, όπως στο περιδιάβασμά της μιá χελώνα. Ένα κάρρο πελώριο φορτωμένο, πλαγιαζει. Χύνεται ό βιός και ή πομπή σταματά. ‘Ο δρόμος στενός δεν άφίνει πέρασμα για τ’ άλλα και ή πομπή προσμένει. Και οι βλαστήμιες και τά κλάματα κ’ ή πίκρα με τήν άπελπισιά σμιγμένη, κάνουν τήν πομπή κηδεία.

Είνε τó ξεσήκωμα τών ανθρώπων αυτών ήσκίων πού βαδίζουν

στο άγνωστο κάτω από τη βία των ζαπτιέδων και το καμτσίκωμα των όμπασίδων. “Υστερ’ από μια πολιορκία, ψές δόθηκε ή προσταγή, και σε δυό ώρες—μαύρες ώρες—όποιος ό,τι μπόρεσε, ανεβάζοντάς το στο ζώο ή στάμάξι και τη ράχη του, ακολουθει, μεσάνυχτα ξεκινώντας, την πένθιμη πομπή. Ψές ό καθένας έλλυσε — φτωχός, πλούσιος — τη σακκούλα του κι’ άπίθωσε στα χέρια της βάρβαρης έξουσίας τó έχει του. Τό ξεγύμνωμα έγινε. Σήμερα ταξειδεύει στο άγνωστο και όμως πίσω του άφίνει τó σπίτι του με την άποθήκη του γιομάτη—λεία των γιουρούκηδων. Τό χωριό σηκώθηκε, τó χωριό βίαια μεταναστεύει. Κι’ ή σαρανταποδαρούσα πάλι μετακινιέται, κι’ ή κακογραμμένη κοντηλιά του παιδιου σχηματίζεται στον κάμπο. Είνε ή προσφυγιά!

Σε κάποιο άμάξι, της άτέλειωτης σειράς των βωδάμαξων, βλέπεις και τόν παπα του χωριου—γέρω παπα, να κάθεται βαστώντας τη μεγάλη της έκκλησιās εικόνα ανάμεσα στα πράγματά του. Πλάγι του ή παπαδιά μαντηλωμένη και ή κόρη του οδηγούν τά βώδια. Γύρω του της έκκλησιās οι εικόνες, τά ξεπτέρυγα, τά μανάλια τά μπρούτζινα κι’ ή άνάσταση τυλιγμένη μέσα σε μιá κόκκινη σακκούλα. όπως στέκεται χρόνον καιρό στο στασίδι τ’ άριστερου ψάλτη ύψωμένη σε

κοντάρι έξον από την Πασχαλιά ώς την 'Ανάληψη. 'Ο "Άγι Γιώργης —του χωριοῦ ἢ ἐκκλησιᾶ, σήμερα στέκεται βουβός κ' ἢ μόνη καντήλα πού ἀπόμεινε γιομάτη, τώρα θ'ἄχει φάγει τὸ λάδι της. 'Η εἰκόνα τῆς Παναγίας ἀκουμπισμένη καὶ τούτη στή ράχη της στάψηλότερο μέρος τάμαξιου, ἀσημοστολισμένη λαμποκοπᾶ, στίς πρωινές ὥρες, στοῦ ἡλίου τάντικρύσματα, πρὺ ἀσυγκίνητος λάμπει καὶ γιὰ τοὺς δίκαιους καὶ γιὰ τοὺς ἁμαρτωλοὺς.

"Ὀλ' ἢ ἀχνάδα τοῦ κάμπου σιγὰ-σιγὰ ὑψώθηκε καὶ χάθηκε στὸ δυνάμωμα τοῦ ἀνοιξιάτικου ἡλίου, μάπο τῆ νοτιᾶ ἔρχονται κάποια σύγνεφα μαυρισμένα, σκοτεινά. 'Ο ἡλιος τοὺς πότιζε τὴν ἐλπίδα, κι' ἢ συγνεφιὰ τοὺς ἔφερνε τὴν ἀπελπισία.

Καὶ σὰ στρέφουν πρὸς τὰ πίσω — πάντα κρυφὰ ἀπὸ τοὺς ζαπτιέδες, — δὲν ἀντικρῦζουν παρὰ τίς μακρυσμένες βουνοκορφές, τοῦ χωριοῦ. Κατέβαιναν τώρα στὸν κάμπο, καὶ τίποτε δὲ θυμίζει πλιά ἀπ' ὅ, τι ἄφιναν πίσω τους. Καὶ προχωρᾶ ἢ πομπὴ σὰν τὴν ἑκατόχρονη γριά.

'Απόψε μοιρολογαίει ὁ κάμπος. Καὶ τὸ μοιρολόγι ἀπὸ στόμα σὲ στόμα ξεσκᾶ ραγιστικό. Σὲ μιὰ κακοτοπιὰ μιὰ μάννα χάνει τὸ παιδί της—κοιμισμένο — κάτω ἀπὸ τοὺς τροχοὺς τοῦ βωδάμαξου. Μιὰ ψυχὴ γλύτωσε νωρὶς τὰ βάσανα της. Κι' ὁ κάμπος βοᾶ κι' ἀντηχεῖ τὸ κλάμα. Καὶ τὰ κλάματα μοιάζουν λαλήματα τῆς κουκουβάγιας, ἀπαίσια. 'Ανάβει ὁ πόνος κι' ἀπὸ στήθος σὲ στήθος μεταδίνεται ὁ βογηγτός. Κλαίει ἢ προσφυγιὰ, στενάζουν οἱ βουνοκορφές κι' ὁ κάμπος δέχεται πίσω τὸν ἀχὸ τοῦ μοιρολογιοῦ.

'Ο φτωχὸς Παπακυριάκος, βάζοντας τὸ πετραχεῖλι του, στὸ φῶς τοῦ φαναριοῦ διαβάζει βιαστικά δυὸ λόγια: «Μετὰ πνευμάτων δικαίων τετελειωμένων...» Κᾶπου σ'ένα παχὺ χωράφι κατάσπαρτο μὲ παπαροῦνες καὶ χαμομήλι μιὰ τσαπιὰ ἀνοίγει τὸν ἀναπαυτικὸ τάφο τοῦ παιδιοῦ. 'Η πιὸ εὐτυχισμένη ψυχὴ τῆς πένθιμης συνοδείας.

Μεγαλοβδόμαδο κι' ἢ Θράκη χυμένη στὸν κάμπο πορπατεῖ στὸ ἄγνωστο. Σὲ κάθε δρόμο της σχηματίζει σαραντοποδαροῦσες τῶν βωδάμαξων καὶ κακογραμμένες κοντυλιές παιδιάστικου χεριοῦ στὴν πλάκα. Εἶναι τὸ Σαμοκόβι πού κατεβαίνει ἀπὸ τίς ἐξαισίες πλαγιές τῆς Στράντζας, εἶναι ὁ 'Αγιοστέφανος, πού ἄφησε τὰ παρθένα δάση του, εἶναι οἱ Σοφίδες κι' ἢ μαυροθαλασσίτισσα Μήδεια, καὶ ὁ Σκεπαστός.

— Στὴν Τσορλοῦ τὴν Πέμπτη, ἴσια!

Νὰ τέλος πάντων κι' ἡ Τσορλοῦ—ὦ μαρτυρικό ταξεῖδι—μὲ τὰ καμπαναριά της καὶ τὰ τζαμιά. Ἐδῶ νειρεύτηκε ἡ πένθιμη συνοδεία νὰ χορτάσει τὴν πείνα καὶ τὸν ὕπνο της. Ἐδῶ φαντάστηκε νὰ κατασταλάξει μὲ τὰ γκιότσια της. Ἐδῶ νὰ λύσει ἀπὸ τὸ ζυγὸ τὰ βώδια καὶ ν' ἀπολυτρώσει τὸν τράχηλό τους.

— Ἴσα, ἴσα κατάῖσα !

Καὶ ἡ πομπὴ περνᾷ ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη κι' ἀφίνει ἀριστερὰ τὰ σπίτια.

— Ἀπαγορεύεται. Δὲ θὰ μπῆ κανεὶς.

Χίλιες κατάρες σκορπιοῦνται, χίλια στενάγματα καφτερὰ χύνονται στὸ κεφάλι τῶν χωροφυλάκων.

— Στὴν Ἡράκλεια ! Στὴν Ἡράκλεια, ὅπου βογγᾷ τὸ κύμα κι' ἡ θάλασσ' ἀγλύφει τὶς ποδιές της.

— Πεινοῦμε φωνάζει ὁ λαός. Καὶ στὴν πείνα ἀκούγεται ἡ αὐστηρὴ φωνή :

— Ὑπομονή, ὑπομονή ! Θὰ δώσουμε ψωμί στὴν Ἡράκλεια.

Καὶ τὰ βώδια τεντώνουν τὰ λαιμὰ, καὶ τ' ἀμάξια τριζοβολοῦν ἀκατράμωτα, κι' οἱ γέροι στενάζουν, καὶ τὰ μωρὰ κλαῖνε, κι' οἱ μεστωμένοι μὲ τὸ βῆρος τῆς τραγωδίας τους κεντοῦν μὲ τὴ βουκέντρα τὰ βώδια καὶ βοηθοῦν στίς κακοτοπιές τοὺς τροχοὺς νὰ κινηθοῦν.

Μεγάλῃ Πέμπτῃ κι' ὅμως ἀλειτούργητοι κι' ἀμετάλαβοι προχωροῦν. Ραγίζουν οἱ ψυχές ὄλων. Σάνε σήμερα στὰ σπίτια τους, ὄλοι θάταν πλημμυρισμένοι στὴ χαρά. Τώρα βαδιζοῦν στὸ Γολγοθὰ τους. Ὁ Παπακυριαῖκος πάνω στ' ἀμάξι του ἀνοίγει τὰ βιβλία καὶ διαβάζει. Ψέλνει μουλωχτὰ τὰ τροπάρια, ψιθυρίζει τὰ βαγγέλια καὶ δέεται : Σῶσον ἐλέησον.

Μέγα Σάββατο, καὶ νὰ, ξανοίγουν τὴ θάλασσα, τὸ Μαρμαρᾶ. Ἡ Προποντίδα γαλήνια ἀπλώνεται κι' ἀσυγκίνητη, χαϊδεύοντας τὴν ἀχτή. Οἱ γυναῖκες—ὁ λαός, τότε βλέποντάς τηνε τραγοῦδησαν μοιρολογῶντας :

— Θάλασσα, πῶλα τὰ νερὰ καὶ τὰ ποτάμια πίνεις
κι' ἀπ' τὰ δικά μας δάκρυα πλατύτερη νὰ γίνεις.

Ὁ ποιητὴς λαὸς ἔχυσε τὸν πόνο του στὸ ἄτεχνο δίστιχο.

Δυὸ μερόνυχτα τώρα κλαῖει στὴν ἀμμουδιά τὸ κοπάδι τὴ μοῖρα του. Στὰ δυὸ μερόνυχτα πάνω δόθηκε ἡ προσταγή.

— Νὰ μοιραστοῦν ! Σεῖς στὴν Τσορλοῦ πίσω, σεῖς στὴν Ἡράκλεια, σεῖς στὸ βαπόρι πάνω γιὰ τὴν Πάνορμο.

Ὅλοι βουβοὶ κατάπιαν τοῦ ἀναπάντεχου χωρισμοῦ τὸ σάλιο κ' ἔπνιξαν τὸ κλάμμα καὶ τὴ φωνή. «Κολληθεῖ ἡ γλῶσσά μου τῷ

λάρυγγί μου, ἄν μὴ σοῦ μνησθῶ». Καὶ θυμῆθησαν ὅλοι τὸ Χριστό.

— Χριστέ μου ! Θεέ μου ! Σῶσε μας !

Μὰ πρὶν ἀρχίσει ὁ χωρισμός ὁ Παπακυριαῖκος, μαζεύοντας τοὺς συχωριανούς του γιὰ ὑστερνὴ φορά, διάβασε τὴν ἀκολουθία τῆς Ἀνάστασης, δίχως κεριὰ, δίχως φῶτα. Ξημέρωνε Κυριακὴ Λαμπρῆ.

Καὶ μὲ δάκρυα καὶ μοιρολόγια καὶ τοῦ χωρισμοῦ τὰ πάθια εἶπανε γιὰ ὑστερνὴ φορά, ὅλοι μαζί «Χριστὸς Ἀνέστη !» Μὲ τοῦτο μαζί οἱ ἄνεμοι σκορποῦσαν σὲ στεργιὰ καὶ θάλασσα τὰ κλάμματα καὶ τίς φωνές τῆς ξεκληρισμένης Θράκης, πού θρηνοῦσε τὸ χαμό της.

ΠΑΣΧΑΛΙΑ ΣΤΟ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ

Ἄνθισεν ὁ Θρακιώτικος κάμπος. Τὰ ποτάμια ἔσυραν τὰ ὕστερνά τους δυνατὰ νερά καὶ κατακάθισαν στὴν κοίτη τους, ἔσβυσαν τοὺς θυμούς οἱ βοριάδες, κλείστηκαν στ' ἄσκιά τους οἱ ἀνέμοι καὶ ὁ οὐρανὸς χαμογέλασε στὴν ψυχὴ τῆς προσφυγιάς.

Ἐνας ἥλιος εὐχάριστος ἔλαμψε, καὶ λαχταριστὸς ἀπλώσε τὴ χαρὰ καὶ τὴν εὐτυχία. Τὰ χιόνια ἔλυωσαν καὶ μακρυνὰ τὰ βουνὰ μονάχα τὰ βαστοῦν κάπου—κάπου πηχτά, σὰν πηνελιές ἄσπρες σὲ μαῦρο πίνακα. Κι' ὁ κάμπος ἄνθισε. Πρασίνισαν ὄλα. Τὰ χωράφια γιορτάζουν. Κάμποι μεγάλοι ἀπὸ παπαροῦνες καὶ χαμομηλι, σὰν οὐρανοὶ ἀφροστόλιστοι ἀπλώνονται. Εἶνε ἡ ἄνοιξη ἡ ποθητή. Κ' ἡ μυγδαλιά ἀπὸ πολὺν καιρὸ ἄνθισε καὶ νυφοστολίστηκε. Τὰ δέντρα μπουμπούκιασαν καὶ οἱ τρυφερὲς φυλλωσιὲς ριγοῦν στοῦ ζέφυρου τὰ χαϊδέματα τὰ ρίγη τῆς νύφης τῆς πρωτοχάδευτης. Τὰ πουλιά ζευγαρώνουν, τὰηδόνια κελαδοῦν, τὰ ζῶα δυναμώνουν βόσκοντας καινούργια θροφή. Καὶ οἱ ἄνθρωποι καλλιτερεύουν τὴν ὄρεξή τους, παίρνουν ζωὴ, παίρνουν δύναμη καὶ γιομίζουν ἐλπίδα. Εἶνε ἄνοιξη.

Νὰ καὶ τὸ Πάσχα. Ἡ σαρακοστὴ πέρασε γρήγορα. Ὁ Μάρτης κύλισε μὲ τὶς ιδιότροπες μέρες του καὶ ὁ Ἀκάθιστος Ὕμνος τελείωσε. Διαβάστηκε κι' ὁ Μέγας κανόνας καὶ νὰ τὸ Μεγαλοβδόμαδο ἀνθοστολισμένο. Τὰ λουλούδια μὲ τὴ σειρά τους ἄνθισαν καὶ πρῶτα οἱ μοσχομυρωδάτες βιόλες. Τὸ μελίσι χύθηκε καὶ γλυκοχαίρεται τοὺς χυμούς τῆς πρώτης ἄνοιξης. Ἡ πασχαλιά μοσχοβόλησε καὶ ὁμορφαίνει τὴν ὥρα. Τὸ μυρμήγκι ξεμύτισε κι' αὐτὸ κι' ἄρχισε τὴν ἀτέλειωτη δουλειὰ τοῦ κουβαλητή. Ἡ χαρὰ χυμένη στὴν ἀτμόσφαιρα γίνεται ἀναπνοὴ γιὰ τοὺς εὐτυχισμένους καὶ τοὺς κακοτυχημένους. Στὴ γῆ πάνω ἐξίσου μοιρασμένη ἡ ἀτμόσφαιρα γιὰ δίκαιους κι' ἁμαρτωλοὺς, χύνεται καὶ φουσκώνει πνεμόνια ἀρρωστημένα καὶ ζωντανά.

Μιὰ μόνο ψυχὴ θλιμμένη δὲ βρίσκει παρηγοριά. Μιᾶς μάννας ψυχὴ, μιᾶς δύστυχης μητέρας ποὺ χτές ἀκόμα γλυκοφιλώντας ἀπελπιστικὰ τὸ κεφάλι τοῦ παιδιοῦ της γιὰ χίλιες φορές, τὰπίθωσε στὴ μαύρη γῆς. Καὶ πάσχει καὶ μύρεται, ὅπως ἡ μάννα τοῦ Χριστοῦ κυτώντας τὸ σταυρωμένο καὶ ματωμένο νὰ παραδίνει τὴν ψυχὴ του.

— Παιδί μ' καὶ πάλ' παιδί μ' κλαίγει. Μὲ τὸ Χριστὸ καὶ σὺ παρὰ δώκες τὸ πνέμα σ'. Καὶ τραγουδεῖ καὶ μυρολογᾷ :

— “Ἦλιε μου, πῶς ἐβιάστηκες νὰ πᾶς νὰ βασιλέψεις
κι' ἀφήκες τὸ σπιτάκι σου κι' ἄλλοῦ πῆγες νὰ φέξεις ;

Εἶνε ἡ προσφυγομάννα, ποὺ μὲ τὴ σειρὰ τῶνα πίσω ἀπὸ τᾶλλο ἔθαψε τὰ τρία τῆς παιδιά. Ἡ φτωχομάννα, ποὺ πάσχισε καὶ πολέμησε νὰ τὰ γλυτώσει, ἀπὸ τὰ χέρια τῶν Τούρκων, μὰ ἡ μαύρη φτώχεια, ἡ μαύρη ὀρφάνια, κακοζῶητα καὶ θλιβερὰ τὰ χτύπησε κατὰ στήθα γιὰ νὰ τὰ στείλει στὸν ἄλλον κόσμο.

Ξημέρωνε μεγαλοσάββατο. Χαρούμενα οἱ καμπάνες χτυποῦσαν γιὰ τὸν ἑσπερινὸ καὶ τὴ λειτουργία τοῦ Μ. Βασιλείου.

Ἄπο βραδύς κουρασμένοι οἱ παπάδες κι' οἱ ψαλτάδες τοῦ Ἁγ. Θανάση μὲ τὸν ἐπιτάφιο θρῆνο, ἀργὰ-ἀργὰ πῆγαν στὴν ἐκκλησία. Χτύπησαν καὶ ξαναχτύπησαν οἱ καμπάνες. Πόσο χαρούμενα ! Χτυποῦσαν γιὰ στερνὴ φορά, γιὰ πλιά ὡς τὰ μεσάνυχτα θὰ σώπαιναν καὶ θὰ ξεκουράζονταν, γιὰ νὰ ξαναχτυπήσουν τὴν Πασκαλιά, διαλαλώντας τὴν ἀνάσταση. Ὁ κόσμος δοκίμαζε μιὰ χαρὰ, μιὰ ὄρεξη γιὰ τὴ ζωὴ. Τὸ σταύρωμα τοῦ Χριστοῦ ἔδινε ζωὴ στοὺς χριστιανούς. Μόνο ἡ κόνα Θεανῶ, ποὺ ἔμεινε ἔρημη, παντέρημη, θάβοντας τὰ παιδιὰ τῆς χτυπημέν' ἀπὸ τὸ Χάρο, μυρολογοῦσε στὸ ἐρειπωμένο τῆς δωμάτιο, ποὺ φάνταζε στὰ μάτια τῆς σὰν κόλαση, σὰ φυλακὴ κέλεγε :

— Παιδιά μ' ἀγουροχτύπητα, νιόδεντρα πληγωμένα,

Τὸν κάτω κόσμο ἀποζητῶ, γιὰ τριὰ νὰ βρῶ γιὰ μένα.

Γινότανε ὁ ποιητὴς τοῦ πόνου τῆς, ποὺ πλημμυροῦσε τὰ κουρασμένα τῆς στήθεια. Κι' ἔκλαιγε καὶ μυρολογοῦσε ὄρες ἀνιστορώντας μοναχὴ—ποιητάρης τοῦ λαοῦ,—τὰ πάθη τῆς, ποὺ ξεπετοῦσαν σὰν σμαράγδια ποιητικὰ ἀπ' τὴν πλήμμουρα τοῦ καύμοῦ τῆς.

Καὶ σὰν ἔπεσε ὁ ἥλιος καὶ μοσχοβόλησε ἡ ἀνοιξὴ τὸ βασιλεμά του μὲ τὴν πνοὴ τοῦ ἀνοιξιάτικου ζέφυρου, πῆρε ἡ κόνα Θεανῶ τὸ σακκοῦλι τῆς, ἔβαλε μέσα παίρνοντας πότε ἀπὸ τὸ σεντοῦκι τῆς, πότε ἀπὸ τὸ ντουλαπάκι τῆς, πότε ἀπὸ τὸ φορτσέρι τῆς, κάτι χρειαζούμενο καὶ ἓνα κομμάτι ψωμὶ μαῦρο, ποὺ τῶχε ἀπὸ τὸ πρωί, καὶ μαντηλώνοντας τὸ κεφάλι τῆς μὲ τὴ μαύρη μαντήλα τοῦ πένθους τῆς, ἔσυρε τὴ θύρα τοῦ δωμάτιοῦ τῆς καὶ κλείδωσε ἀπανωτὰ, καὶ σηκώνοντας τὸ μισοφούστανό τῆς, ἀνακάλυψε τὴν τσέπη τῆς μυστικὴ γιὰ ν' ἀσφαλίσει τὸ κλειδί τῆς.

Ἔκανε τὸ σταυρὸ τῆς καὶ τράβηξε ἀμίλητη πρὸς στὴν ὀξώπορτα.

Δὲν τὴν χωροῦσε ἡ γῆς, δὲν τὴν χωροῦσε ἡ αὐλὴ μὲ τόσο θόρυβο, ὅπου ἀμέτρητος προσφυγικὸς κόσμος βοοῦσε, κινῶτανε, ἔσιαζε, πάστρευε, ἄσπριζε, καθάριζε καὶ ἀμέτρητα παιδιά θορυβοῦσαν χαρούμενα, κι' ἔπαιζαν ἀδιάφορα στὰ πάθη τῆς, στὴν πίκρα τῆς, στὴ δυστυχία τῆς.

Ἔσυρε στὸ μεγάλο δρόμο πρὸς τὸ νεκροταφεῖο κι' ἀπὸ κεῖ ἀνυφόρησε τὸ ὕψωμα, μὲ τάραιά σπίτια καὶ τὰ λιγοστά δέντρα, ποὺ τὰ ὠραίωνε τὴν ὥρ' αὐτῆ τοῦ ἡλίου τὸ ρόδισμα, ποὺ βουτηγμένος πίσω ἀπὸ τὸν κάμπο ἀκόμα ἔβαφε μὲ τὰ ρόδα του καὶ τὰ σύγνεφα τὰ λιγοστά καὶ κάτω τῆ θάλασσα καὶ τὰ βουνὰ γύρω, καὶ τὸ λόφο ποὺ δρασκέλιζε ἡ κόνα Θεανῶ.

Ἄνεβαίνοντας στάθηκε ἡ γυναῖκα νὰ δῆ τ' ὄμορφο θέαμα. Τὴν συνεπῆρε ἡ ὀμορφιὰ καὶ μῶλο ποὺ δὲν ἔνοιωθε νὰ βλέπει τὸ ὠραῖο, ὅμως μιὰ εὐχαρίστηση δοκίμασε νὰ πλημμυρᾷ τὰ στήθη τῆς. Μιὰ ἀνακούφιση αἰσθάνθηκε μέσα τῆς ἀπὸ τὸ ὠραῖο σεργιάνισμα, καὶ εἶπε : «— Θεέ μου, τί κλαίω ; Τί πονῶ, τί πάσχω ; Παναγίτσα μου, σένα σοῦ σταύρωσαν τὸ γυιό σου καὶ σὰ μάννα ὑπόφερες τὸ χαλασμό καὶ γὼ ἦ μαύρη μυρολογῶ καὶ βλαστημῶ μπροστὰ στὸ Θεό... Ἡ χάρη σου, Παναγία μου, ἄς μὲ λυτρώσει».

Πῆρε θάρρος, πῆρε ἐλπίδα καὶ γρήγορη—γρήγορη τράβηξε τὸ δρόμο, ποὺ ἔφερνε στὸ μικρὸ μοναστήρι, στὴν κορυφῆ τοῦ μικροῦ βουνοῦ. Ἐκεῖ ὕψωνότανε ὁ Ἄγιολιάς, τὸ μικρὸ ἐκκλησάκι μὲ τὰ λίγα κελιά του, ὅπου ἕνας καλόγερος μόναζε φυλάγοντας ἀπὸ ἐκεῖ νὰ κατέβει τὸ ἄρμα τοῦ προφήτη Ἡλία γιὰ τὴ σωτηρία τῆς ψυχῆς του, ἕνας καλόγερος διπλωμένος ἀπὸ τὰ χρόνια κι' ἀπὸ τὴ νηστεία, ἀληθινὸς ἀναχωρητῆς κι' ἀπαρνητῆς τοῦ κόσμου αὐτοῦ.

Τώρα τᾶστρα τούρανοῦ λαμποκόπησαν τρεμουλιαστά. Ἡ κόνα Θεανῶ ἀνεβαίνοντας τὴν ἀνηφοριὰ μὲ τὴν ψυχὴ ἐλαφριά, θαρρεῖς καὶ πετοῦσε—μεσόκοπη γυναῖκα. Τί εἶνε ὁ κόπος μπροστὰ στὴ γαλήνη τῆς ψυχῆς ; Δίχως φόβο, δίχως κανένα ξίπασμα, ἀνηφόρησε, ἀνηφόρησε ὡς ποὺ ἀντίκρουσε τὸ μοναδικὸ φῶς τοῦ μοναστηριοῦ νὰ θαμποφέγγει. Θαρρετὴ τράβηξε ἴσα πατώντας σὲ κοφτερὰ βράχια, σὲ χαλίκια γλυστερά, σὲ λακοῦβες.

Πῆγαινε μὲ θέρμη ψυχῆς ν' ἀναστήσει τὸ Χριστὸ μὲ τὸ σεβάσμιο καλόγερο, ποὺ ἀνήμπορος κι' αὐτὸς περνοῦσε τὰ γεράματά του τυλιγμένος μέσα στὰ χρόνια του, στὴν πατριαρχικὴ γενειάδα του καὶ στὰ φτωχὰ του ράσα, κι' ἀπόκοσμος.

Τέλος ἔφτασε τὴν ὀξώπορτα τοῦ μοναστηριοῦ. Ἐστάθη καὶ γύ-

ρῖσε τὰ μάτια κάτω. Ἡ πολιτεία φεγγοβολοῦσε καὶ βόιζε. Ὁ θόρυβος ἀνέβαινε ὡς ἐκεῖ ψηλά λαγαρισμένος σὰ μιὰ μουσικὴ ἰδιότροπη, σὰ βόϊσμα ἀπὸ μελισσολόγι.

Ἔκανε τὸ σταυρὸ τῆς ἡ κόνα Θεανώ.—«Δόξα σοι ὁ Θεός», εἶπε, καὶ σὰν ἀνάπνευσε καὶ χόρτασε ἀπὸ σεργιάνιο, χτύπησε τὴν πόρτα τοῦ μοναστηριοῦ.

— Ἔλεος δέσποτα μ', καλόγερε μ', γιὰ μιὰ ἀμαρτωλὴ, πού ἦρτε ν' ἀναστήσ' μαζί σ' τὸ Χριστό, εἶπε.

— Εἴσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ Κυρίου σου, πρόφερε ὁ γεροκαλόγερος μὲ τὸ καντήλι στὸ χέρι ἀνοίγοντας τὴν πόρτα τοῦ μοναστηριοῦ.

— Νὰ μὲ χωρέεις, δέσποτά μ', πού ἦρτα νὰ ταραξῶ τὴ μοναξιά σ'. Ὁ πόνος μ' ἔφερε δῶ ψηλά, ὅπου μπορῶ μακρὰ ἀπὸ τὸν κόσμον νὰ γιορτάσω τὴν Ἀνάσταση, νὰ κλάψω ἡσυχῆ, νὰ ζήσω τὴ μεγάλ' τούτη ὥρα μονάχ'.

— «Ὁ Οἶκος τοῦ Θεοῦ καταφύγιόν σου», κόρη μου, ψιθύρισε ὁ γέροντας μέσα στὰ γένια του καὶ ἔκλεισε τὴν πόρτα πάλι.

Περπατώντας ὠδήγησε τὴν κόνα Θεανώ μὲ τὸ ζεμπίλι στὸ χέρι στὸ κελὶ τῶν ξένων καὶ ἀφίνοντας τὸ καντήλι, πού ἔκαιε τσιτσιριστά, στὸ πεζοῦλι τοῦ παραθυριοῦ—«Ἡσύχασε, εἶπε καὶ τὰ μεσάνυχτα θὰ ψάλλουμε μαζί τὴν Ἀνάσταση».

Καὶ ψιθυρίζοντας λόγια τοῦ ψαλτηριοῦ καὶ ψαλμοὺς τοῦ Δαβὶδ, προχώρησε καμπουριαστὸς μὰ ψηλὸς σὰν κυπαρίσσι θεόρατο στὸ κελὶ του. Ἐκεῖ ξακολούθησε νὰ ψέλνει τὸν κανόνα μουρμουριστά. «Κύματι θαλάσσης τὸν κρύψαντα πάλαι διώκτην τύραννον...».

Ἦθελε τὸ μεσάνυχτα πού οἱ ἦχοι τῆς καμπάνας θ' ἀνέβαιναν ὡς τὴν κορυφὴ τοῦ λόφου, ἤθελε νὰ εἶνε ἔτοιμος κι' αὐτὸς νὰ σηκώσει τὴν Ἀνάσταση τῆς ἐκκλησίας του καὶ νὰ πῆ τὸ Χριστὸς Ἀνέστη.

Καὶ ἡ κόνα Θεανώ, πού τοῦ ἔφερε κεριὰ καὶ τοῦ ἔφερε λάδι καὶ τοῦφερε κρασί γιὰ τὴ λειτουργία καὶ τοῦφερε μιὰ ψηφωτὴ πετσέτα—φασμένη μὲ τὰ χέρια τῆς σὰ γάλα—καὶ τοῦφερε τρία αὐγὰ κόκκινα κι' ἓνα τσουρέκι ὅσο γιὰ τὴ χάρη τῆς γιορτῆς, τ' ἀπίθωσε ὅλα στὸ πεζοῦλι καὶ τὰ σκέπασε μὲ τὴν πετσέτα καὶ κάθησε στὸ ξύλινο κρεββάτι—τὸ λιτὸ κρεββάτι τῆς καλογερικῆς—νὰ θυμηθῆ πάλι τὰ περασμένα.

Καὶ πῆγε ὁ νοῦς τῆς σὺλα τὰ περασμένα, καὶ κατεβατὸ κατεβατὸ τὰ φυλλομέτρησε, καὶ μὲ συγκίνηση μέσα στὰ κατεβατὰ εἶδε ὦρες ὠραῖες, ὦρες πικρὲς τῆς ζωῆς τῆς καί, ξαναζώντας τὴν ὅλη, ἔφτασε μὲ τὴν καρδιά ἀνακουφισμένη ὡς τὴν ὥρα αὐτή, πού βρισκότανε στὸ ξερὸ κρεββάτι ἀπακουμπισμένη, προσμένοντας τὰ χαρού-

μενα χτυπήματα, πού θάνέβαιναν από την πολιτεία έδω στο ύψος τοῦ Προφήτη Ἴηλία—«τοῦ διφρηλάτη Ἴηλου» τῶν παλιῶν καιρῶν τῆς μυθολογίας.

Ἔτσι ἔφτασε ἡ ὥρα πού γλυκοσκούστηκαν οἱ καμπάνες, ὅταν κι' ὁ γεροκαλόγηρος, ὁ αἰωνόβιος αὐτὸς ἀναχωρητῆς, βγῆκε ἀπὸ τὸ κελί του—σὰν ἡσκίος—καὶ φορώντας τὸ καλὸ του ράσο προχώρησε στὸ σῆμαντρο τῆς ἐκκλησούλας. Καὶ βαστώντας τὸ σφυρί στὸ χέρι, σφυροκόπησε μουσικὰ καὶ ρυθμικά :

τὸν Ἀδάμ—τὸν Ἀδάμ, τὸν ἀμίνα—ἀμίναδάμ
σὲ ὠραίους ἀνάπαιστους, πού νόμιζες καὶ ζωντανεῦε ὁ ἀρχαῖος ποιητῆς τὸ χορικό του, πού σ' ἀνάπαιστους ὠραίους καὶ ρυθμικώτατους ἔψαλε τὸν ἄνθρωπο καὶ ὅλα τ' ἀνθρώπινα πάθη καὶ συναισθήματα.

Ὁ γέροντας Ἀγάπιος, πού ἦταν καὶ μουσικός καὶ καλλιφῶνος, ἤξαιρε μὲ τὸν χτύπο τοῦ σῆμαντρο κι' αὐτὸς νὰ ζωντανεῦει τὰ συναισθήματα πού πλημμυροῦσαν τὴν μοναστική ψυχὴ του, καὶ εἶχε τόση εὐπάθεια, τόση εὐαισθησία, τόση λεπτότητα.

Καὶ τὸ σῆμαντρο, σωστὴ μουσικὴ ἀναδίνοντας, τραγούδησε στὸ Θεὸ τοὺς πόθους τοῦ καλόγηρου, καὶ ὠρμήνεψε τὸν βαθὺ πόνο τῆς κόνα Θεανῶς, πού ἀκόμα δὲ βγῆκε ἀπὸ τὸ κελί της.

Τώρα μὲ τὸ λάδι της, ἡ μόνη ἐκκλησιασμένη, ἄναψε τὰ καντήλια—τρία καντήλια—τοῦ Χριστοῦ, τῆς Παναγίας, τοῦ Ἀγιολιά, κι' ἀπόθεσε τὸν ἄρτο της στὰ χέρια τοῦ καλόγηρου μ' εὐλάβεια καὶ τὰ κερὰ στὰ μανάλια τὰ μπρούντζινα.

Κι' ἄρχισε ὁ γέροντας νὰ συμπληρῶνει τὸν κανόνα : «Ἐκστηθι φρίττων οὐρανέ, καὶ σαλευθήτωσαν τὰ θεμέλια τῆς γῆς..» Ἐνα ἕνα σιγόλεγε τὰ τροπάρια μὲ τὴν βαρεῖα ἀλύγιστη φωνὴ του, πού ἔβγαινε, θαρρεῖς, ἀπὸ τὸ βάθος πηγαδιοῦ. Τὰ χεῖλια μισοάνοιγαν καὶ ἡ πνοή του ἄχνιζε.

Ποτὲ στὴ ζωὴ της ἡ κόνα Θεανῶ δὲν ἔνοιωσε τέτοια κατάνυξη, τέτοια μελωδία. Τώρα καταλάβαινε, γιατί στὰ μοναστήρια ὁ κόσμος εἶταν ἅγιος. Τώρα ἐξηγοῦσε, γιατί οἱ καλόγεροι εἶταν ἔτσι ὑποβλητικοί.

Ὁ κανόνας πῆγαινε σὲ μᾶκρος κι' αὐτὴ σκυμμένη, μὲ τὸ μαυρομαντηλωμένο της κεφάλι π' ἀκουμποῦσε στὸ μάρμαρο τῆς ἐκκλησίας, δεότανε κατάβαθα, γιὰ τὴν ψυχὴ τῶν παιδιῶν της.

Κι' ὅταν ἀκούστηκαν κάτω στὴν πολιτεία οἱ καμπάνες κι' ἀνέβηκε μιὰ ἰαχὴ ἀπὸ ψαλμωδίες καὶ καμπανοχτήματα, τότε κι' ὁ καλόγερος ἀπογύμνωσε τὴν Ἀνάσταση ἀπὸ τὸ κόκκινο πανί της, πού τὴν σκέπαζε ὅλο τὸ χρόνο, καὶ τὴν ἔστησε στὸ στασιδί τοῦ ἀριστεροῦ ψάλτη. Ὑστερα, ἀνάβοντας τὸ κερὶ του, ἔψαλε τό: «Δεῦτε λάβετε φῶς».

Ἡ κόνα Θεανῶ τότε μονάχα ὕψωσε τὸ κεφάλι της, καὶ σηκώθηκε ὀρθή καὶ πῆρε φῶς, «τ' ἅγιο φῶς», ποὺ τῆς ἔδωκε ὁ γέροντας μὲ τὴν λαμπάδα του, κι' ἔπειτα ἄκουσε τὸ «Χριστὸς Ἄνέστη» βροντερό, ποὺ σείστηκαν τὰ παράθυρα τῆς ἐκκλησοῦλας τοῦ μοναστηριοῦ.

Τώρα ἡ κόνα Θεανῶ πρόσφερε τὰ φτωχὰ της δῶρα καὶ τσοῦγκρισε τ' αὐτὸ της παρηγορημένη, μὲ τὸν ἅγιογέροντα. Ἡ καρδιά της εἶχε συχάσει, ἡ ψυχὴ της γαλήνεψε, ὁ νοῦς της καθάρισε καὶ δοκίμασε διάθεση γιὰ τὴ ζωὴ.

Κι' ἀποτραβήχτηκε στὸ κελὶ της, ὡς που νὰ ξημερώσει. Ἐκεῖ σιγομουρμούριζε κι' αὐτὴ ὡς τὴν αὐγὴ τὰ τροπάρια, ποὺ ἤξαιρε κι' ἔψαλε μὲ τὴ σιγανὴ φωνή της τ' ἀναστάσιμα.

Καὶ πρὶν ἀκόμη ροδίσει ἡ βουνοκορυφή, πρὶν τᾶστρα ἀποτραβηχτοῦν μὲ τὰ πρῶτα κοκόρια, πῆρε τὸ σακκοῦλι της ἀδειανὸ καὶ ἀποχαιρετώντας τὸν καλόγερο ἀπὸ τὴν πόρτα τοῦ κελιοῦ του: «Χριστὸς Ἄνέστη, «Ἄληθῶς Ἄνέστη», ἔσυρε τὸ μονοπάτι. Κατέβαινε στὴν πολιτεία μὲ τὴν ψυχὴ γαληνεμένη, ξεκουρασμένη, ἡμερωμένη.

Ὅταν μπῆκε στὴν αὐλὴ τοῦ προσφυγόσπιτου, τοῦ ἐρειπωμένου αὐτοῦ θαρρεῖς παλιόπυργου, καμμιά βοή, καμμιά φωνή, ὄλοι κοιμότανε ἀπὸ τὴν κούραση. Ξεκλειδώνοντας τὴν πόρτα τοῦ δωμάτιοῦ της, μπῆκε ἥσυχα καὶ ξανακλείδωσε. Ἡ καντήλα της ἀκόμα ἔκαιγε. Ἔβγαλε τὰ ροῦχα της καὶ ρίχτηκε στὸ φτωχὸ της στρῶμα. Ὅλη τὴν ἡμέρα δὲν φάνηκε στὴν αὐλὴ. Ἦθελε νὰ περάσει ἀφαντὴ ἀνήμερα τῆς Πασκαλιάς. Δὲν τῆς ἄξιζε ὁ κόσμος ἔτσι ὀρφανεμένης, ὀλομόναχης. Τῆς ἔφτανε ἡ χαρὰ, ποὺ δοκίμασε τὴν πασκαλινὴ νύχτα.

ΤΟ ΤΟΥΦΕΚΙ ΤΗΣ ΠΑΣΧΑΛΙΑΣ

Μεγαλοβδόμαδο Ἀπριλιάτικο. Ἡ ἀνοιξη σιγὰ—σιγὰ ἔμπαινε μυρωμένη. Τὰ δέντρα πρασίνιζαν, τὰ λουλούδια — ἀμέτρητα ζουμπούλια, σεμπόγια κατμέρικα, λαλεμεκέδες, σταθωριές, ζακούμια, μενεξέδες, ἀγιοκλήματα, λαλέδες, πασκαλιές, κατίτρινα, ἀστράκια, ὄλα πασκαλινὰ στολίδια τῆς μητέρας γῆς, ἀνθίζαν. Ὁ κάμπος ὄλος καταπράσινος, μὲ τὰ τραγοῦδια τῶν πουλιῶν ἔμοιαζε μ' ἕναν παράδεισο, ποὺ στὰ παιδικὰ μου χρόνια ὅμοιον ζωγράφιζε ὁ ἀγιονορίτης καλόγερος περιλαμπρον, κατασταλάζοντας στὴν πολιτεία μας ζωγράφος καὶ ἀριστερὸς ψάλτης τῆς ἐκκλησιᾶς τῶν Ἀγισαράντα μάρτυρων, ποὺ ἀπαρνήθηκε τ' Ἀγιονόρος, καὶ ποὺ τὸν θυμοῦμαι ὀλοζώντανον μὲ τὶς βούρτσες στὸ χέρι καὶ τὰ μεγάλα γυαλιὰ στὰ μάτια.

Γύρω στὰ βουνὰ τὰ χιόνια σκέπαζαν τὶς κορυφές, γιὰ νὰ κάνουν τὴν ἀνοιξη δροσερή, νὰ μποδίζουν τὸν ἥλιο νὰ μὴ μᾶς φλογίζει καὶ νὰ γίνεται ποθητὸς, λαχταριστὸς. Ἕνας κάμπος ἀτελείωτος πράσινος, ποὺ τὸν στόλιζαν παπαροῦνες καὶ χαμομήλι ἀμέτρητο—σὰν τᾶστρα τούρανοῦ, σὰν γαλαξίας — ποὺ τὸν δρασκέλιζαν οἱ ἀγελαριές καὶ τὰ κοπάδια καὶ τὸν ἀυλάκωναν ποτάμια καὶ ρυάκια καὶ ἀκούραστες τὸν ἀλαφροπατοῦσαν πεταλοῦδες πανέμορφες καὶ πολύχρωμες, καὶ μελίσσια δουλευτάδικα καὶ μερμήγκια ἀκούραστα τὸν ὄργωναν μὲ τὸ ὀλοήμερο περπάτημά τους.

Οἱ πασκαλιές ἀνοιγμένες ἔχυναν τὴ μοσκοβολία τους, ἄπλωναν τὶς χαριτωμένες φυλλωσιές τους. Τὰ λελέκια ἔχτιζαν ἀκόμα τὶς φωλιές τους νιοφερμένα στὰ ψηλὰ καμpanαργιὰ καὶ τὰ ψηλὰ σπίτια, τὰ χελιδόνια ψαλλίδιζαν τὸ τραγοῦδι τους, καὶ τὰ ζαρκάδια πορπατοῦσαν μὲ περήφανο κεφάλι, μὰ δειλιασμένα στὸ φουντωμένο δάσος.

Οἱ λίμνες, ὅπου κολυμποῦν περήφανοι κύκνοι, μὲ τὰ φουντωτὰ δέντρα γύρω στίς ὄχτες, ἀκοῦν καὶ χαίρονται τὸ μεθυστικὸ τραγοῦδι τῶν ἀηδονιῶν, ποὺ μεθυσμένα ἀπὸ τὴν ὠμορφιά τῆς ζωῆς ἀγωνίζονται ποιὸ νὰ ξεπεράσει στὴ γλύκα τῆς μελωδίας.

Τὰ ποτάμια κατεβάζουν τὰ μελαχροινὰ νερά τους στὸ Αἶγαῖο, μουρμουρίζοντας τὰ τραγοῦδια τους.

Ἡ σαρακοστὴ κύληξε κρύα καὶ παγερὴ καὶ χιονισμένη, κύληξε,

μὲ προσευχὲς καὶ νηστείες. Καὶ μῆκε τώρα ἡ μεγάλη βδομάδα μὲ τὸν ἥλιο παιγνιδιάρη, μὴ τοὺς ἄνεμους συμμαζωμένους στ' ἄσκιά τους, μὲ τὸ κρῦο φευγάτο καὶ τοὺς πάγους λυωμένους. Ἡ ἄνοιξη μόνο πετοῦσε ἐλαφρὰ παντοῦ μὲ τάνοιγμένα ἀπαλὰ φτερὰ τῆς πεταλούδας καὶ τὶς μυρωδιὲς ποὺ μεθοῦν, πάνω στὰ δέντρα, τὰ λουλούδια, τὶς βουνοπλαγιές, τὴν κληματαργιὰ, τὴν ἀκακία, ποὺ μοσχάνθισε. Μέσα στὴν αὐλὴ μας ποὺ ὑψωνότανε ἡ πολὺκλαφὴ βερυκοκιά καὶ ἤσκικωνε κι' ὠμόρφαινε μὲ τὸν πράσινο καρπὸ τῆς, ἄγουρον ἀκόμα, τὸν κῆπο, καὶ τᾶλλα λουλούδια ὑψωναν τὸ μπόγι τους καὶ τέντωναν τοὺς λαιμούς των γιὰ νὰ δείξουν τοὺς ἀνθούς, τὰ μπουμπούκια καὶ τὰ νιοφόρετα κάλλια τους, —πλῆθος λουλούδια— μέσα στὶς γλάστρες —τὰ σαξιά—καλοφυτεμένα καὶ καλοπεριποιημένα.

Καὶ τὸ πουλί μας αἰχμάλωτο μέσα στοῦ κλουβί, τραγουδεῖ τὸν πόνο του γλυκά—ἂν ποτὲ ὁ πόνος εἶναι γλυκὸς—καὶ παθητικά.

Ἡ μητέρα μου μὲ τὴ βούρτσα στοῦ χέρι ὄλα τάσβέστωσε καὶ τὰ λεύκαινε καὶ τὰ ἔλαμψε κῆκανε τὸ σπίτι μας—τὸ θυμᾶμαι σᾶν καὶ τώρα —σᾶν περιστέρι κατάσπρο καὶ σᾶν κρύσταλλο καθαρὸ. Καὶ πρόσμενε πιά τὴν Ἀνάσταση ἀνάβοντας καὶ ξανάβοντας τὴν καντήλα τῆς.

Ἐναν-ἕναν ὄλους μᾶς εἶχε ράψει τὰ ροῦχα μας. Ἡ καημένη ἀκούραστη ὕφανε ὄλη τὴ σαρακοστή τὸ «ντόκι»—ἕνα πανὶ κατριλωτὸ καὶ νόστιμο—καὶ ψαλιδιζοντας μᾶς ἔκοψε καὶ ἔρραψε τὰ ροῦχα τῆς Πασκαλιᾶς ἀνοιξιὰτικα. Μᾶς ἔρραψε τὸ σακκάκι καὶ τὸ πανταλόνι, σὰ ράφτης πολὺπειρος καὶ μᾶς συγύρισε τὸ κοστοῦμι μιὰ χαρὰ δίχως σφάλματα. Κι' ἂν κάποτε στοῦ ράψιμο ἢ ραφῆ τοῦ πανταλονιοῦ γύριζε μπροστά, αὐτὸ δὲν εἶτανε σφάλμα μεγάλο. Μιὰ φορὰ τὰ πασχάλινά μας ροῦχα ἀπὸ τὸ χέρι τῆς βγαλμένα, ἀπὸ τὸ νῆμα ὡς τὴν κρεμάστρα, μᾶς πρόσμεναν θαρρεῖς ἀνυπόμονα νὰ τὰ ντυθοῦμε.

Καὶ νυστέψαμε ὄλη τὴ σαρακοστή. Νηστεψαμε ἀληθινὰ γιὰ ν' ἀποθυμήσουμε τὸ κρέας, τ' ἀρνὶ τῆς Πασκαλιᾶς. Ὅλοι μιὰ τόση μεγάλη νηστεία, φάγαμε—ὅπως πάντα—τὰ πετμέζια, τὰ σταφύλια τὰ κρεμαστά, τὴ σταφυλαρμιά, τὶς μουστολαμπάδες, τὰ στεγνωμένα φρούτα, τὶς κομπόστες κι' ὄλα τ' ἀγαθὰ ποῦχε μέσα στοῦ κελάρι τῆς σοδειασμένα γιὰ τὴ μεγάλη νηστεία. Τώρα θὰ μεταλαβαίναμε νύχτα τὴν ὥρα τῆς ἀνάστασης—γιὰ νὰ γευτοῦμε λαχταριστὰ τὴ σούπα τῆς Πασκαλιᾶς καὶ νὰ τσουγγρίσουμε τ' αὐγὸ μας στοῦ νυχτερινὸ μας τραπέζι τῆς ἀγάπης, ποὺ συνήθιζε ὁ πατέρας μου μετὰ τὴ λειτουργία.

Ὁ κουμπάρῳς, πού ὄλη τῆ χρονιά γέμιζε πενταροδεκάρες—μεταλίκια καὶ γροσάκια—τώρα ἄνοιξε καὶ ἔχυσε στὸ τραπέζι τὸ θησαυρό, πού ἔφτανε γιὰ νὰ μᾶς ἀγοράσουν τὰ μποτίνια τὰ χρωματιστά.

Ἀπὸ τοῦτο τὸν κουμπάρῳ—τῶχα καὶ μὸ καὶ πόθο ἀκοίμητο καὶ κρυφὸ—σχεδιάζα κρύβοντας μερικὰ γροσάκια ν' ἀγοράσω κάτι πολὺ ἐπιθυμητό, πολὺ λαχταριστό,—ἓνα ὄνειρο!—πού ἀπὸ τὴν περασμένη Πασκαλιά εἶχα βάλει στὸ νοῦ μου καὶ λαχτάρισα νὰ ποχτήσω.

Καὶ σὰν πήγαμε στὴν ἀνάσταση καὶ μεταλάβαμε κι' ὁ πατέρας μου βροντοφώνησε τὸ Χριστὸς ἀνέστη καὶ βρόντηξαν οἱ τουφεκιές μὲ λογιῆς·λογιῆς τουφέκια, καὶ κοιμηθήκαμε κι' ὁ θεὸς ξημέρωσε τὴν ἡμέρα—Πασκαλιά χαρούμενη, ἀποφάσισα ν' ἀποχτήσω ὅ,τι λαχταροῦσα μιὰ δλάκαιρη χρονιά.

Δέκα χρόνων παιδί ἀποφάσισα τὰ πιάσω στὸ χέρι μου τουφέκι,—ἓνα πιστόλι—πού ἔπρεπε νὰ πάω κάτω στὴν ἀγορὰ νὰ τ' ἀγοράσω ἀπὸ ἓναν Τοῦρκο, πού τὰ πουλοῦσε, γιὰ νὰ ἱκανοποιήσω τέλος πάντων τὴν λαχτάρῳ μου. Λαχταροῦσα νὰ τραβήξω καὶ γὼ μιὰ πασκαλινὴ κουμπουριά, πού ἀπ' ὄλα τὰ σπίτια στὸ γύρισμα τῆς ἀνάστασης ξαπολοῦσαν ἀπὸ τὴ μεγάλη χαρὰ τους οἱ χριστιανοί.

Καὶ πήρα τὸ δρόμο πρὸς τὴν ἀγορὰ — τὸ τσαρσί. Ἐκεῖ κάτω, ὅπου τὰ μαγαζιά τῶν Ἑβραίων καὶ τῶν Τούρκων ἔμειναν ἀνοιχτά, θᾶβρυσκα τὸ ποθούμενο τουφέκι—τὸ πιστόλι καὶ τὸ λίγο μπαρουτι καὶ τὸν ἐζά,—τὴν καψούλα.

Πότε δειλὰ καὶ πότε ξεθαρρεμένα—πότε ἄλλοτε ἔφυγα ἀπὸ τὸ σπίτι μας μὲ σκοπὸ τέτοιο ;—κατέβαινα τὸ δρόμο, Ὁ νοῦς μου δεμένος γύρω στ'ὄνειρό μου αὐτό, λησμονοῦσε ὄλα τᾶλλα παιγνίδια τῆς Πασκαλιάς, τίς κούνιες, τοὺς τζαμπάζηδες, τὰ παιγνίδια τῆς γειτονιάς, ὅπου μ' ἔν' αὐγὸ κόκκινο δοκίμαζες τὴ χαρὰ τοῦ παιδιοῦ πού καταχτᾶ κάτι, πού δὲν τὸ γνῶρισε ὡς σήμερα. Οὔτε τὸ πανόραμα θυμήθηκα, ὅπου πίσω ἀπὸ ἓνα γυαλί γνῶρισα ἄλλοτε τὸν Ἅγιο Τάφο καὶ τὰ Γεροσόλυμα.

Πήγαίνα δεμένος μὲ τ'ὄνειρο τοῦ πιστολιοῦ καὶ μὲ τὰ γροσία στὸ χέρι. Καὶ σὰν βρέθηκα στὴν κατάκλειστη ἀγορὰ, μπῆκα στὸ στενὸ δρόμο, ὅπου ἓνας Τοῦρκος τεχνίτης, καθισμένος στὸ τεζιάχι του, δούλευε μὲ τὸ ρινὶ στὸ χέρι τὰ ψαλλίδια καὶ τὰ ξυράφια του. Αὐτὸς εἶχε τὰ πιστόλια, αὐτὸς !

Ἡ καρδιά μου πήδηξε δυνατὰ ἀντικρύζοντάς τον μὲ τὴ γαλήνια μορφή του νὰ ρινίζει τὸ σίδηρο. Στάθηκα καὶ κρατήθηκα ἀνήσυχος μακρυνά. Τὸν κυττοῦσα ἀπὸ κεῖ, καὶ μιὰ κινοῦσα νὰ πλησιάσω καὶ μιὰ δίσταζα. Ἡ καρδιά μου χτυποῦσε δυνατὰ.

— Σὰ μὲ δοῦν ; ρωτοῦσα τὸν ἑαυτὸ μου.

“Ὡς πού κάποτε, μέσα στὸ ἐρημικὸ δρομαλάκι, λύθηκε ὁ δισταγμὸς μου καὶ βρέθηκα μπροστὰ στὸν Τούρκο δουλευτῆ.

— “Ἐχεις τουφέκια ; ρώτησα θαρρετά. “Ἐχεις ἓνα πιστόλι ;

— “Ἐχεις παράδες ; ἔχεις ;

— “Ἐχω. Καὶ πόσα χρειάζονται ;

— Δέκα γρόσια, δέκα !

Βγάζοντας ἀπὸ τὴν τσέπη μου, μέτρησα δέκα ἀσημένια γροσάκια ἓνα—ἓνα.

Τώρα κρατοῦσα στὸ χέρι μου τὸ πιστόλι. Τὸνεϊρό μου ξεπληρωνότανε. Μονομιᾶς ἔβαλα μπαροῦτι καὶ ἐζὰ κάτω ἀπὸ τὴν σκανδάλη, ἔσυρα μὲ χέρι τρεμάμενο καὶ μάτια κλειστὰ καὶ κεφάλι γυρισμένο ἀριστερά, τὴν πρώτη ριξιά ! Τὸ χέρι μου σείστηκε, κιτρίνισα καὶ ἡ καρδιά μου χτύπησε τρελλά ! “Ὁμως κέρδισα τὸ πᾶν ! Τὸνεϊρό κι’ ὁ πόθος μου ξεπληρώθηκε.

Κι’ ἔκανα πάλι νὰ τὸ ξαναγεμίσω καὶ θαρρετὰ ὕψωσα τὸ δεξί μου χέρι μὲ τὴ σκανδάλη ψηλά. Τώρα δὲ γύρισα τὸ κεφάλι μου φοβισμένος. Δοκίμασα νὰ τραβήξω, μὰ τὸ πιστόλι μου δὲν ἔπιασε. Εἶχε... χαλάσει κιόλας.

Ἄπελπιστηκα ἀπὸ τὴν ἀτυχία μου. Μὲ μιὰ φορὰ νὰ χαλάσει...

Καὶ γύρισα πρὸς τὸν τεχνίτη, ποῦ γελοῦσε τὴν ὥρα τούτη κάτω ἀπὸ τὰ μουστάκια του.

— Γιὰ μιὰ φορὰ μόνο δούλεψε τὸ τουφέκι μου, τοῦ εἶπα ἀπελπισμένος.

— Δυὸ γρόσια ἔχεις ; Δυὸ γρόσια θέλει νὰ γίνει.

— Δυὸ γρόσια ; κι’ ἄνοιξα τὴ φούχτα μου. Δυὸ μονάχα εἶχα μέσα στὴ φούχτα τοῦ ἀριστεροῦ χεριοῦ μου.

Δυὸ μονάχα, κι’ ὅμως τοῦ τὰ μέτρησα : ἓνα ! δυὸ !

Τοῦ τὰ μέτρησα μὲ τὴ λαχτάρα νὰ κουβαλήσω στὴ συνοικία μας τὸ τουφέκι αὐτό, νὰ τὸ σύρω ἄλλη μιὰ φορὰ, νὰ βροντήξει δυνατὰ—πολὺ δυνατὰ, καὶ κατόπι νὰ τὸ χαρίσω, νὰ τὸ πετάξω.

Καὶ τὸ ξαναπῆρα ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ Τούρκου διορθωμένο καὶ ἔσυρα τὸ δρόμο ποῦ ἔφερνε στὸ σπίτι μας νὰ προφτάσω ἀνάμεσα στὰ παιδιὰ τῆς γειτονιάς, νὰ τὸ βροντήξω τόσο δυνατὰ, ποῦ νὰ τρομάξουν ὅλοι !

Δὲ ξαίρω πῶς ἔφτασα ἀπὸ τὴν πολλὴ χαρὰ μου καὶ πρόφταξα νὰ μῶ ἀνάμεσα στὰ παιδιὰ στὴν πλατεία τῆς ἐκκλησιάς, ποῦ βούτιζε κι’ ἀναγάλλιαζε μὲ τὰ παιγνίδια τὰ πασκαλινά. Οἱ κούνιες ἀνεβοκατέβαιναν, οἱ τζαμπάζηδες περπατοῦσαν πάνω στὰ σκοινιά, οἱ

παλιάτσοι ἔκαμναν τ' ἄστεϊα τους, οἱ μουχαλαμπιτζήδες διαλαλοῦσαν τὸ μαλεμπὶ τους καὶ οἱ σεκερτζήδες τὰ σεκέρια τους.

Τζιτζιλι μίτζιλι ἄλλι γκιούλλοι πεμπελί, κερμιζι σικερλερίμ,
ἀνταλαρί λικλερί μπαντατί σουλουζλαρίμ
Τζιτζιλι μίτζιλι....

Τί ἤθελαν νὰ ποῦν μ' αὐτὰ τ' ἀκατανόητα γιὰ μένα λόγια ; "Ὁμως τὰ παιδιὰ ἀγόραζαν γλυκὰ—πολύχρωμα σεκέρια—καὶ πιπίλιζαν ἀνάμεσα στὰ χεῖλια τους.

"Ἔτσι ἀβάσταγος ρίχτηκε μέσα στὸ πλῆθος τῶν παιδιῶν καὶ ὑψώνοντας τὸ χέρι μου καὶ κλείνοντας τὰ μάτια μὲ τὸ κεφάλι ἀριστερά, τράβηξα τὴ σκανδάλη, τοῦ τουφεκιοῦ μου. Μπουουοὺμ ἤχησε βαρεῖὰ τὸ πιστόλι μου. Ἀνοίγοντας τὰ μάτια μου, εἶδα νὰ μὲ κυκλώνουν τὰ παιδιὰ τῆς συνοικίας μικρὰ καὶ μεγάλα καὶ νὰ μὲ τραβοῦν ἀλαλάζοντας :

— Στὴ μητέρα του, στὴ μητέρα του ! φώναζαν μὲ μιὰ φωνὴ ὀλα. Καὶ μέσυραν στὴ μητέρα μου, μὲ τὸ πιστόλι στὸ χέρι μπαρουτοκαπνισμένο, χλωμὸν καὶ ντροπιασμένο. Τὰ δάκρυστά μου θόλωσαν τὰ μάτια μου.

Πῶς ἔφτασα στὸ σπῆτι μας μέσα στὰ χεῖρια τῶν παιδιῶν δὲν κατάλαβα. "Ὁμως τὸ ποθητὸ τουφέκι μου τὸ βαστοῦσα ἀκόμα σφιχτὰ στὸ χέρι.

— Ποῦ τὸ βρήκες παιδάκι μ' τοῦτο τὸ κακὸ πρᾶμα ; ρώτησε ἡ μητέρα μου μὲ τὴν καλωσύνη ποῦ εἶχε, ποῦ ; Κεῖ μοῦ τὸ πῆρε ἀπὸ τὸ χέρι.

Δὲν ἀπάντησα τίποτε Δὲν πρόφταξα. Γιατὶ μονομιᾶς καὶ δίχως ἄλλα λόγια κι' ἄργητα, ἀνοίγοντας τοῦ πηγαδιοῦ τὸ σκέπασμα τ' ἀπόλυσε μέσα. "Ὁλα τὰ παιδιὰ ἔσκυψαν τὸνα πάνω στ' ἄλλο, νὰ κούσουν τὸ μπλοῦμ ποῦ ὑψώθηκε ἤχηρὸ ὡς τὸ χεῖλος τοῦ πηγαδιοῦ καὶ σκορπίστηκαν μονομιᾶς ἀλαλάζοντας, καὶ χύθηκαν ἀνάμεσα στὰ παιγνίδια τῆς πλατείας πάλι.

Ἐγὼ μονάχα ἔμεινα στὸ πηγάδι μπροστά, ὡς ποῦ βράδυασε, ἀπαρηγόρητος. Ἀκούμπησα σ' ἕνα τοῖχο τῆς αὐλῆς μας καὶ μοιρολόγησα τὸ τουφέκι μου, ποῦ τώρα κοίτονταν στὸν πάτο τοῦ πηγαδιοῦ γιὰ πάντα.

ΤΟ ΠΑΣΧΑ ΤΟΥ ΠΑΠΑΣΤΑΜΑΤΗ

Ἄρχεψε τὸ μεγαλοβδόμαδο. Μερόνυχτα οἱ καμπάνες χτυποῦν καὶ οἱ ἐκκλησίες διαβάζουν μιὰ τὴν προηγιασμένη τὸ πρωὶ καὶ μιὰ τὴν ὄλονυχτία τὸ βράδυ.

Ἡ πολιτεία—ἡ μεγάλη πολιτεία,—ποῦ δέχτηκε καὶ ρούφηξε ἓνα μέρος ἀμέτρητο ἀπὸ τοὺς πρόσφυγες, τοιμάζεται γιὰ τὴν Πασκαλιά. Τὰ μαγαζιά πουλοῦν μερόνυχτα καὶ στὸν τόπο τῶν πουλημένων ὑψώνουν πυραμίδες ἀπούλητων. Ὅλοι ψωνίζουν λίγο πολὺ καὶ τοιμάζουν, μεσ' ἀπὸ τὸ Μεγαλοβδόμαδο πένθος, νὰ φτάσουν στὴ χαρὰ τῆς Ἀνάστασης.

Κ' οἱ πρόσφυγοι, κι' αὐτοὶ ὅσοι βρίσκονται καλὰ κι' ὅσοι βρίσκονται ἄσκημα, μετ' ἡ γλυκεῖα ἀνάμνηση τῆς πατρίδας, καταπίνοντας τὸν πόνο καὶ τὴν πίκρα τῆς ξενητείας, τοιμάζονται κι' αὐτοί.

Ὁ Παπασταμάτης μονάχα, ὁ σαραντάχρονος παπὰς τοῦ Θρακιώτικου κάμπου, σέρνει τὰ ξεθωριασμένα ράσα του ἀπὸ δρόμο σὲ δρόμο καὶ ἀπὸ ἐκκλησιά σ' ἐκκλησιά. Τὸ σπίτι του—ἓνα δωμάτιο με σαπισάνιδα, μέσα σ' ἓνα Τούρκικο γιούρτι, ποῦ τὸ δέρνουν οἱ νοτιάδες καὶ οἱ βορριάδες ἀλύπητα—δυστυχισμένο τὸ ζώνει τὸ κλᾶμα καὶ ἡ λύπη. Ἡ παπαδιά του μοιρολογᾷ καὶ, θυμίζοντας τὴν περασμένη τους εὐτυχία, κλαίει πάνω στάπομεινάρια τῆς ζωῆς. Μιᾶς ζωῆς ποῦ τὴν καταράστηκε ἡ πνοὴ τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν πῆρε καὶ τὴν ἀφάνισε τοῦ διαόλου ἢ κατάρρα.

Ἄγνώριστος ὁ Παπασταμάτης, μάταια ὡς τώρα ἀγωνίστηκε νὰ βρεθῆ σὲ μιὰ θεσοῦλα καὶ νὰ στήσῃ σὲ μιὰ καλύβα—ἓναν ἥσκιο σπιτιοῦ, ὅπου ξαναστήνοντας τὰ ἱερά λείψανα τῶν ἁγίων καὶ τοὺς σταυρούς του μετ' ἡ πετραχειλία, θὰ μπορούσε ν' ἀποκοιμίζει, διαβάζοντας καὶ μιλώντας μετ' ἡ Θεό, τὸν πόνο στὶς ψυχές τοῦ κακοπαθοῦ ποιμνίου του, ποῦ σκορπίσαν στοὺς πέντε ἀνέμους οἱ πόλεμοι κι' οἱ ἀναστατώσεις.

Ἄγνώριστος ὁ Παπασταμάτης. Τὸν ἔφαγε ἡ προσφυγιά. Πάει μάδησε ἡ πλοῦσια γενειάδα του ποῦ φτανε ὡς τὴ ζώνη του τὴν ἀσημόλουστη, πᾶν τὰ μαλλιά του, ποῦ ὅταν ἔβγαζε τὸ καλημαῦχι του χινότανε σὰν καταρράχτης κυμάτου ἀφρισμένου πάνω στὶς πλάτες του. Τὰ φρύδια του ἀσπρίσαν καὶ τὰ μεγάλα του μουστάκια βάρσαν

καὶ καήκαν ἀπὸ τὰ τσιγάρα. Χάθηκαν καὶ τὰ δόντια του τόσο, ποὺ δυσκολεύεται τώρα νὰ πῆ τὰ λόγια του σωστά καὶ νὰ μιλήσει καθά-ρια. Δὲν εἶναι οὔτε ὁ ἥσκιος τοῦ παλιοῦ Παπασταμάτη, ποὺ ἀπὸ ψάλτης γλυκὸφῶνος χειροτονήθηκε μιὰ φορά παπᾶς τοῦ Θρακιώτικου κάμπου μὲ τὴ θέληση τῶν πατριωτῶν του.

Τώρα πέσαν τὰ πάχητά του, κρέμασαν οἱ ζάρες του καὶ χάθηκε κ' ἔσβησε ἡ φωνή του, ἡ ἀργυρόρηχη φωνή του. "Ὅλα τὸν ἀφήκαν μαζί μὲ τὸ Θεό.— Κι' ὁ Θεὸς μ' ἀλησμόνησε λέγει, μὰ ἄς εἶναι.... ..

"Ὅμως στὴν πίστη του μένει σταθερός. Καὶ πρωὶ καὶ βράδυ ἀκόμα διαβάζει τὶς προσευχές του καὶ τὸν ἀπόδειπνο καὶ τὸν ὄρθρο μέσα στὸ δωμάτιό του καὶ βάζοντας τὸ πετραχήλι του, κάνει τὴν παρά-κληση τῆς κυρᾶ Διαμάντως στὴν Παναγία, ποὺ ἀσημοντυμένη τὴν ἔχει φέρει μαζί του, ξεκρεμώντας τὴν ἀπὸ τὸ εἰκονοστάσι τοῦ σπιτιοῦ.

Καὶ πολεμᾷ κάθε μέρα νὰ δώσει πίστη στὴν παπαδιά του νὰ ἐγκαρδιώσει μαζί μὲ τοὺς συγχωριανοὺς τοὺς ἄρρωστους καὶ ἔρμους, νὰ πῆ δυὸ λόγια αὐτὸς ὁ ἐρειπωμένος—στοὺς ἀδικοῦσαρμένους γέ-ρους καὶ τὶς γριές τὶς ἀποκαρδιωμένες, καὶ στὶς νέες ποὺ δίχως ἐλ-πίδα ξενοδουλεύουν τώρα τὴ δουλειὰ τοῦ αἰχμάλωτου στὴν ξένη γῆ.

"Ὅμως πάντα πιστὸς τὸ Θεό, διαβάζει καὶ διαβάζοντας τὰ ἱερά του βιβλία καρδιώνεται καὶ παίρνοντας δύναμη ψυχῆς λέγει: — Βα στατε παιδιά, κι' ὁ θεὸς θὰ φέξει καὶ γιὰ μᾶς. «Αἱ ἡμέραι πονηραὶ εἰσι, ἀλλὰ πίστιν ἔχετε καὶ γαλήνην ψυχῆς!...» Εἶχε διαβάσει που-θενὰ τὰ λόγια τοῦτα καὶ τὰ ξέρει ἢ εἶταν τῆς ψυχῆς του ξεχειλί-σματα τωρινά ;

Ἡ παπαδιά λιγόψυχη γυναῖκα. Κλαίει καὶ μοιρολογᾷ. — Τί Λα-μπρῆ παπά μ' θὰ κάνουμ' πάλ' ; — Ὑπομονὴ παπαδιά, τῆς ἀπαντᾷ θάρρος καὶ ὁ Θεὸς ποτές δὲν ἀπολείπει τοὺς πιστοὺς. Στὴ δυστυχία δείχνει ὁ καλὸς χριστιανὸς τὴν πίστη του στὸ Θεό, ὁ Ἰώβ..

—Τί Ἰώβ καὶ ξεϊώβ μὲ λές παπά μ' τώρα, ποὺ πάει ὁ νοὺς μου στὸ σπίτ' μου, στὸ χωριό, σιτοὺς ἐδικούς μας; Μπορεῖς νὰ ξεχά-σες τὸ ἅγιο χῶμα τοῦ τόπου μας ποὺ τώρα ἄνοιξε, βλάστησε κι' ἀνθεῖ; Τὶ νὰ θυμηθῶ, παπά μ', πρῶτα; Εἴμαστε δῶ στὴ ζωὴ ἀσφαλισμένοι, μὰ πρόσφυγοι λεγοῦμαστε. Τ' ἀκοὺς ἢ ὄχ'; Κι' ἀγρίεψε τὰ μάτια τῆς.

Ἄπο πολλές μέρες τώρα ἡ παπαδιά μιὰ μεσόκοπη πιὰ γυναῖκα, δὲ μπορεῖ νὰ τὸ χωρέσει ὁ νοὺς τῆς, πῶς τοῦτο τὸ Πάσχα καὶ τὸ ἄλλο καὶ πάντα θὰ μένουν ἀπόμακρα ἀπὸ τὴν πλοῦσιά τους γῆ καὶ τὴν ἀγαπημένη, καμπῆσιοι ἄνθρωποι αὐτοὶ ριχθέντοι σὰν σκουπίδια ἀκόμχ μὲζ' τὰ σοκάκια τῆς ἀπέραντης πολιτείας καὶ σὲ

ὀρίζοντα πνιγμένον ἀπὸ σάπια καὶ ἐρειπωμένα σπῖτια. — Δὲ μπορῶ νὰ ζῶ δῶ μέσα παπᾶ μ'! ἔλεγε τρίζοντας τὰ δόντια της.

Εἶχε πλήξει ἡ παπαδιά κατάκλειστη μέσα στὸ πλαγιασμένο δωμάτιο μὲ τὰ παράθωρα σπασμένα καὶ τοὺς τοίχους ἔτοιμους νὰ ρέψουν καὶ νὰ χυθοῦν. Οἱ κόρες της παντρεμένες χαθῆκαν ἀπὸ τὰ μάτια της καὶ σκόρπισαν σὰν τὰ διαβατάρικα πουλιά στὴν τουφεκιά. Τὰ παλικάρια της σκοτωμένα στοὺς πολέμους κυνηγοῦν τὴν ἡσυχία της, ὅπως ὁ ἥσκιος τὸν ἄνθρωπο, κρατώντας μὲ τὶς γλυκειὲς ἀνάμνησες τῶν περασμένων τὸ μυαλό της.

— Δὲ μπορῶ παπᾶ μ' θὰ σκάσω. Τὶ τίς θέλουμ' ἑμεῖς τίς τέτοιες μέρες σ' αὐτὴ τὴ δυστυχία; Καὶ μοιρολογοῦσε βάζοντας τὸ πρόσωπο ἀνάμεσα στὰ ξυλιασμένα της χέρια.

— Ἐχε ὑπομονή, εὐλογημένη, τῆς ἀπαντοῦσε μὲ ἡσυχό τόνο ὁ παπᾶς, ἐρειπωμένος κι' αὐτὸς πύργος. Ἐχε θάρρος καὶ ὁ Θεός... ὁ Ἰῶβ...

— Μὴ μὲ λές τὸν Ἰῶβ αὐτὸν καὶ θὰ σκάσω πὲ τὸ κακό μ'. Χίλιες φορές Ἰῶβ γενήκαμε, καὶ μεῖς καὶ ἡ πίστη μας πάει γονάτισε πιά... Κάλλιο νᾶχαμε πεθάν'.

— Θᾶρτει καὶ ὁ θάνατος, πρεσβυτέρα, ἔχε ὑπομονή.

Καὶ ὁ Παπασταμάτης ἔγερνε ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά στὸ στρῶμα καὶ γαλήνιος σὰν ἀρνὶ σφαχτᾶρι κοιμότανε, ἀφίνοντας τὴν παπαδιά νὰ δέρνεται ἀπὸ τὴ λαχτάρα τοῦ γυρισμοῦ κι' ἀπὸ τὴν ἀπελπισία.

Μὲ κλάματα καὶ πίκριες ἔφτασε καὶ τᾶγιο Μέγα Σάββατο. Ὁ Παπασταμάτης ἀπὸ ἐκκλησιά σέκκλησιά ἀκολούθησε πιστὰ τὰ πάθη τοῦ Χριστοῦ, ποὺ φοροῦσε τόσα χρόνια τὸ σχῆμα του, ὄχι ἀνάξια. Μπαίνοντας στὸ ἱερὸ συμμαζευότανε σὲ μιὰ γωνιὰ μέσα στὸ ράσο του τυλιγμένος καὶ μ' ὄλο του τὸν ξεπεσμό μεγαλόπρεπος σὰν ἥσκιος ἀπόκοσμος, ἀκολουθοῦσε κουνώντας τὰ χεῖλη του, τίς μελωδίες τῶν ψαλτάδων, καὶ σιγόλεγε τὰ τροπάρια καὶ τίς προφητεῖες καὶ τὰ βαγγέλια. Ἡ ψυχὴ του «ἔως θανάτου», ὅπως ἔλεγε, πικρὴ βαστοῦσε ἀκόμα τὸν καταδικασμό της. Σὲ τέτοιες μέρες στὸ χωριό του ἔλαμπε μέσα στὰ χρυσᾶ καὶ τᾶσήμια καὶ ἡ φωνὴ του ἔλεγε τὸ εὐαγγέλιο καὶ τίς εὐχὲς μὲ τόση γλύκα! Καὶ τώρα κρυμμένος στὶς γωνιές, πίσ' ἀπὸ τίς θύρες, γίνεται ἥσκιος ἀπόκοσμος μέσα στὸ ξεθωριασμένο καὶ μπαλωμένο ράσο του.

Ἦστερα ἀπὸ τὴ λειτουργία τοῦ Σαββάτου σὰν ἄκουσε καὶ τὸ τροπᾶρι: «Τὶς Θεὸς μέγας ὡς ὁ Θεὸς ἡμῶν» καὶ εἶδε νὰ σκορπᾶ ὁ ἱερέας τὰ λουλούδια τοῦ ἐπιτάφιου καὶ τῆς ταφῆς τοῦ Χριστοῦ μέσα στὴν ἐκκλησία, ἔφυγε κατὰ τὴν ἀγορὰ. Πουλιώντας τὸ παλιὸ ρολόγι

του στὸν παλαιοπώλη, ἀσφάλισε τὰ ψώνια τῆς ἁγίας ἡμέρας τοῦ Πάσχα.—'Ο Θεὸς μέγας! εἶπε μέσα του καὶ μπαίνοντας στὴν ἀγορὰ ψώνισε μέσα στοῦ μεγάλο μαντήλι, λίγ' αὐγὰ κόκκινα. Ποῦ νὰ τὰ βᾶψει τώρα ἢ παπαδιά του; Ἀγόρασε καὶ λίγο ἄρνι με δάκρυα στὰ μάτια ἀπὸ τὴ θύμηση τῶν ἰδικῶν του σφαχτῶν στὸν κάμπο τοῦ χωριοῦ του, κ' ἓνα Πασκαλινὸ ψωμί.

Ἔτσι τράβηξε, κρατώντας τα κάτω ἀπὸ τὸ ράσο, στοῦ πλαγιασμένο καὶ ρειπωμένο σπίτι, ὅπου μαζί με τοὺς ἄλλους πρόσφυγες θὰ γιόρταζε καὶ τοῦτο τὸ Πάσχα, Πάσχα πένθιμο, Πάσχα νεκρό.

Μπαίνοντας στοῦ δωμάτιό του, βρῆκε τὴν παπαδιά του πλαγιασμένη σὲ μιὰ γωνιά. Τὰ μάτια τῆς πηγὴ δακρῶν.

—Τὶ κλαῖς παπαδιά; Ὁ Θεὸς μέγας. Ὁ Ἰώβ...

—Δὲ θὰ σβύσει, πιά αὐτὸς ὁ Ἰώβ ποῦ νὰ χαθῆ καὶ τ' ὄνομά του, Γὼ δὲν εἶμαι Ἰώβ. Γὼ ὑποφέρνω τώρα μακρὰ πὲ τὸ σπίτι μου, πὲ τὸ χωριό μ', ποῦ ἡ ἀνοιξη τὸ στολίζει τώρα καὶ τὸ ποτάμ' μας τὸ δροσίζ' καὶ τόμορφαίν'! Τὶ τὸν θέλω τὸν Ἰώβ, παπᾶ μ', μακρὰ πὲ τὰ παιδιὰ μ'; Ποῦναι τὰ κορίτσια μ'; Τὰ κόκκαλα τῶν παλικαριῶν μου ποῦ τὰ πατοῦν τὰ Τούρκικα ποδάρια ζητοῦν θυμιάμα, ζητοῦν ράντισμα κρασιοῦ μεγαλοσάββατο σήμερα, παπᾶ μ', καὶ σὺ μὲ λές Ἰώβ!

— Καὶ τί μὲ λές, παπαδιά μ', νὰ κάνουμ'; Τίς Θεὸς μέγας ὡς ὁ θεὸς ἡμῶν;

Ἡ πολιτεία ὅλη στοῦ πόδι τοιμάζεται. Παντοῦ αἵματα καὶ σφαχτὰ καὶ κόκκινες νεροσυρμές ἀπὸ τὰ σπίτια. Τὰ παιδιὰ στοὺς δρόμους τραγουδοῦν τετράφωνα. «Ἐρρανὸν τὸν τάφο...» Ψωνίζει ἢ ἀρχοντιά καὶ ἡ φτωχολογιά κλαίει καὶ μοιρολογᾷ τὴν κακομοιριά τῆς.

Τὰστέρια τρεμοσβῆνουν ἓνα ἓνα καὶ σὰν καντήλια τοῦρανοῦ φωτοῦν τ' ἀπέραντο χάος. Παρήγορα δείχνουν τὸ εἶναι τους.

— Παπαδιά, νὰ κοιμηθοῦμ' λιγάκ' καὶ μεῖς. Πρέπ' νὰ ξυπνήσουμ' στὰ χτυπήματα τῆς καμπάνας εἶπε.

Ἔτσι εἶτανε συνειθισμένος ἀπὸ τὸ χωριό του νὰ κάνει, πρὶν μπῆ στὴ λειτουργία τῆς Ἀνάστασης καταστόλιστος καὶ λαμπροφορεμένος.

Ὅλοι κοιμοῦνται μέσα στοῦ ἔρημο σπίτι, ποῦ τὸ σκέπαζε ἡ καταχνιά καὶ ἡ ἀπελπισιὰ μιᾶς ζωῆς μαύρης. Μόνο ἡ παπαδιά ξαγρυπνᾷ καὶ μετροφυλλᾷ τὴ ζωὴ τῆς. Στὰ μάτια τῆς δὲν καταβαίνει ὕπνος. Γκουρλωμένα τᾶχει καρφώσει στὴν φτωχειὰ τῆς καντήλα, ποῦ σιγοκαίει. Ὅπως σιγοσβῆνει αὐτὴ μὲ τὸ σωμὸ τοῦ λαδιοῦ τῆς. ἔτσι σιγοσβῆνει καὶ ἡ διάθεση τῆς παπαδιάς γιὰ τὴ ζωὴ. Δὲ θέλει νὰ

ξημερωθῆ μετὴ γιορτῆ μέσα σὲ τέτοια δυστυχία, μακρὰ ἀπὸ τὶς κόρες της, μακρὰ ἀπὸ τὴν ἀλλοτινὴ χαρὰ τοῦ σπιτιοῦ. Καὶ πρὶν χτυπήσουν οἱ καμπάνες, πρὶν ξυπνήσει ὁ παπᾶς της, ἄγρια καὶ τρελλὴ ἀπὸ ἓνα πόθο ἄσβεστο γιὰ τὰ περασμένα, παίρνοντας τὴ ζώνη τοῦ Παπασταμάτη, κατέβηκε προσεχτικὰ τὰ λίγα σκαλοπάτια τοῦ σπιτιοῦ καὶ μπαίνοντας στὸ γκρεμισμένο πλυσταργιὸ δῶκε τέλος στὴ ζωὴ της.

— Παπᾶ μ' σχώρεσέ μ' τέτοια μέρα χρονικιά !.

Γλυκοχτυποῦν οἱ καμπάνες, οἱ λατέρνες χύνουν τοὺς μεθυστικούς τους τόνους, τὰ ντέφια βογγοῦν, οἱ δρόμοι πλημμυρισμένοι ἀπὸ τὰ πλήθια τῶν ἀνθρώπων, ποὺ τρέχουν νὰ προλάβουν τὴν Ἀνάσταση.

Ξυπνώντας κι' ὁ Παπασταμάτης, ἀπὸ τὸ γλυκὸ τοῦ ὄνειρο χωρισμένος, τ'ὄνειρο ποὺ τοῦ ἔδινε τὴν εὐτυχία νὰ κάνει τὴν Ἀνάσταση στὸ θρυλικὸ χωριὸ του, ὅπως στὰ σαράντα χρόνια τῆς παπαδικῆς του, φώναξε:

— Παπαδιά, παπαδιά ! Εἴμαστε στὸ χωριό. Ἔλα στὴν Ἀνάστασ'. Τὰ γλυκὰ χτυπήματα τῆς καμπάνας τοῦ πλάσαν τοῦ κακομοιρου τὸ πιὸ γλυκὸ τῆς ζωῆς του ὄνειρο, τοῦ γλύκαναν τὴν ψυχὴ. Εἶχε πεῖ στοὺς συχωριανούς του τὸ Χριστὸς Ἀνέστη.

— Παπαδιά, ξαναφώναξε, παπαδιά ποῦ εἶσαι ;

Μάταια φωνάζεις παπᾶ μου ! Ἡ παπαδιά μετὴ γλῶσσα ἔξω καὶ τὰ μάτια μισοβγαλμένα ἀπὸ τὶς κόγχες τους, εἶχεν ἀποτραβηχτεῖ πιά στὸν ἄλλο κόσμο, τὴν ἄλλη ζωὴ, ξεκουρασμένη ἀπὸ τὸν ἀγιάτρευτὸ της πόνο, τὸν πόνο τῆς νοσταλγίας καὶ τοῦ ἀτέλιωτου καημοῦ τῆς προσφυγιάς. Τὶ τὴν ἤθελε αὐτὴ τέτοιαν Ἀνάσταση ; Ἡ πίστη της εἶχε χαθεῖ, εἶχε σβύσει.....

ΠΑΣΧΑ ΤΟ ΤΕΡΠΝΟΝ

Ἄν ἔμπαινες τὴ μεγάλη κάμαρα τοῦ σπιτιοῦ, πού γιομάτη στρώματα στὴ σειρά ὠμοίαζε σὰ στρατώνας, θᾶκουγες τᾶμέριμνο ἀνάσασμα ἑφτὰ παιδιῶν πού κοιμότανε χαριτωμένα ὄλα, καὶ μόνο τὴν καντήλα θᾶκουγες νὰ τσιτσιρίζει ψηλὰ στὸ εἰκονοστάσι μὲ τοὺς ἁγισαράντα—μάρτυρες, παγωμένους μέσα στὴ λίμνη νὰ ψάλλουν «ἀλγεινὴ ἢ πῆξις, ἀλλὰ γλυκὺς ὁ παράδεισος» καὶ τὸν Ἁγιγιάννη τὸ νηστευτὴ, αὐστηρὸν καὶ κοκαλένιον, νὰ ὑψώνει τὸ χέρι του στοῦ Χριστοῦ πάνω τὸ κεφάλι, πατώντας στὶς ὄχθες τοῦ Ἰορδάνη.

Εἶναι τὸ σπῖτι τοῦ Παπαευθύμιου, πού ὁ εὐλογημένος βάλθηκε σὰν τὸν Ἰακώβ, νάραδιάσει δώδεκα γιούς — στὴ σειρά δώδεκα παλικάρια.

Ὁ Παπαθύμιος κιαυτὸς κοιμᾶται καὶ ξεκουράζεται καὶ ροχαλίζει. Ἐπρεπε πιά νὰ κοιμηθῆ κιαυτὸς, κουρασμένος ἀπὸ τοὺς νυχτοήμερους ἁγίους κόπους μιᾶς ἑβδομάδας. Καὶ πρὶν πέσει ὁ ἥλιος σὰν καλοψοῦνισε στὴν ἀγορὰ τοῦ Θεοῦ τὰ καλὰ, ἔπεσε καὶ πλάγιασε, γιὰ τὴν ἀνάσταση. Κοιμᾶται στὸ πλαγινὸ τῶν παιδιῶν δωμάτιο, ὅπου ἄλλη καντήλα κρέμεται πάνω ἀπὸ τὸ ράφι μὲ τὰ ἱερά του βιβλία, πού ξεκουράζονται κιαυτὰ γιὰ νὰ ξανανοῖξουν χαρούμενα ἀπόψε νύχτα τὰ φύλλα τους στὴν ἀκολουθία τῆς Ἀνάστασης. Τὰ φύλλα τους πού στέκουν σταλαγμένα ἀπὸ παλιὲς σταλαγματιὲς κεριῶν τόσων χρόνων, σταλαγματιὲς πού χύθηκαν πάνω τους καὶ σκέπασαν τᾶρχικὸ ἄλφα καὶ τὸ ὠμέγα τοῦ Ἐπιτάφιου Θρήνου ἢ τὸ ἄλφα τοῦ ἀπόδειπνου ἢ πού κάνουν ν'ἀντιφεγγίζει κάτω ἀπὸ τὴ διάφανή του ἐπιφάνεια τὸ ἔ ρ ρ α ν α ν ἢ τὸ ὦ γ λ υ κ ὺ μ ο υ ἔ α ρ.

Εἶναι τὰ ἱερά βιβλία ἀπὸ τὴ Βενετία, πού ἕναν αἰῶνα τώρα κιάπο πάπο πρὸς πάπον κληρονόμησεν ὁ Παπαθύμιος, πού τὸ σόγι του εἶταν παπαδοσόγι, κι' ὁ πατέρας του παπᾶς κέξαρχος, κιαυτὸς παπᾶς ἀπὸ τριανταπέντε χρόνια καὶ διάδοχος του στὴν ἴδια ἐκκλησιὰ κιὸ ἀδερφός του παπᾶς καὶ πάει λέγοντας

Καιμᾶται καὶ θαρρεῖς χαμογελᾷ ἢ γαλήνια του μορφή μὲ τὰ ξανθὰ γένεια του, μὲ τὰ σγουρά του μαλλιά χυμένα στὰ τρίδιπλα μαξιλάρια του.

Ἡ παπαδιά ἀκόμα χουσιμετεύγει. Εἶναι στίς μέρες της νὰ χαρῖσει στὸν Παπαθύμιο καὶ ὄγδοο παιδί—σήμερα αὔριο θὰ γεννήσει εἶπε ἡ μαμή—καὶ ὅμως σὺ ποδάρι ἀκόμα τοιμάζει.

Ἐφτὰ παιδιὰ—ἑφτὰ ἀγύρια—τοὺς ἔλουσε, τοὺς χτένισε, τοὺς ἄλλαξε ἀσπρόρρουχα, τοὺς ἔλαμψε τὴν ὄψη μὲ σαπουνάδα, ἐκεῖ στὸ πλυσταργιό, στὴ σκάφη πάνω σκυμμένα. Ἐκεῖ ἔτριψε τὸ κεφάλι τους, κουρεμμένο μὲ τὴν ψιλὴ μηχανὴ ἀπὸ τὸν Παπαθύμιο, ποὺ ἔκανε στὰ παιδιὰ του καὶ τὸ μπαρμπέρι, ἀραδιάζοντάς τα τὸνα πίσω ἀπὸ τᾶλλο, μέσα στὴν ἀνοιξιὰτικὴ αὐλή, καὶ μὲ τὴ μηχανὴ ἀποψιλώνοντας τὸ κεφάλι τους, σὰν τὸν πιὸ ἐπιδέξιο τεχνίτη, καὶ στὸ τέλος δίνοντάς τους καὶ μιὰ σβερκιά, ποὺ ἂν τὴν ξεχνοῦσε ὁ πατέρας τους μὲ τάνασκουμπωμένα ἀντεριά του καὶ τὰ γυρισμένα μανίκια του, τοῦ τὴν ἀποζητοῦσαν τὰ παιδιὰ του, θαρρῶντας τὴν χρειαζόμενη.

—Ἄφεντίτς, δὲ μὲ χτύπες κῆνα σβέρκο;

—Νὰ σου καὶ σὺ ἓνα σβέρκο... καὶ τοὺς χτυποῦσε.

Ἡ παπαδιά μονάχα ἀκόμα πολεμᾷ κιάγωνίζεται. Τόσες δουλειές, τόσοι κόποι καὶ ὅμως εἶναι χαρούμενη, κιάκούραστη—πάει μεσάνυχτα—ἀγρυπνᾷ. Στὸ προσκέφαλο τοῦ κάθε τῆς παιδιοῦ, ἀνοίγοντας τὸ ντουλάπι τῶν ἀσπρόρρουχων, σχημάτισε ἑφτὰ δέματα. Τὸ φαντὸ πουκάμισο, τὸ σώβρακο, τὴ φανέλα ἀπὸ πάνω—ὄλα ἔργατα τῶν χειρῶν τῆς—ὕστερα τὰγοραστὸ πουκάμισο, καλοσιδερωμένο, τὶς κάλτσες. Στὸ προσκέφαλο τοῦ κάθε παιδιοῦ τῆς αὐτὰ ὄλα ἀπιθωμένα σὰν ψωμί τὸνα ἀπὸ τᾶλλο, προσμένουν, βουβὰ κιάμίλητα καὶ λευκάζουν ξαυγισμένα στὸ φῶς τοῦ καντηλιοῦ καὶ μοσχομουρίζουν σαποῦνι.

Μὰ κιὸ παπᾶς ἔκανε τὸ χρέος του. Ἄπο νωρὶς Μεγασάββατο κατεβαίνοντας στὴν ἀγορά, ψώνισε γιὰ τὰγόρια του, ὅπως καὶ τὰ Χριστοῦγεννα—τὰ μποτίνια τους, τὰ τσόχινα μποτίνια τους, ποὺ θὰ τὰ πρωτοφορέσουν σὰν πᾶ νὰ μεταλάβουν, τὰ μποτίνια μὲ τσόχα γαλάζια ἢ κόκκινη καὶ μὲ μασκαρέττα πέτσινα, τὰ χαριτωμένα αὐτὰ παπούτσια—τὴν τρέλλα τῶν παιδιῶν.

Κεῖ στὴν ἀγορὰ—στὸ ἱσραῖ—κατεβαίνοντας ὁ Παπαθύμιος μὲ τὴν τσοῦρμα τῶν παιδιῶν του, τοὺς ἔβαλε νὰ διαλέξουν τὸ ζευγάρι ποῦθελαν.—Σὲ λίγες μέρες θᾶρτουμ' νὰ πάρουμ' καὶ τὴ Ἰσάκ τὰ πατίκια, εἶπε στὸν Καβάφ' τὸ Νικολάκ', ποὺ ἦταν ὁ παπουτσηὶς τῶν παιδιῶν του.—Μὲ τὸ καλὸ, παπᾶ, τοῦπε, μ' ἀφοῦ ἔχς' Ἀβράμ, πρέπ' νὰ κάνς καὶ Ἰσάκ.

—Μὲ τὴν εὐκὴ τῆ Θεοῦ θὰ τὰ κάνω δώδεκα καὶ γώ, εἶπε, καὶ θὰ συχάσω.

Ἔτσι τοὺς γύρισε πίσω στὸ εὐτυχισμένο σπίτι του. Καὶ τοὺς ἔβλεπες νὰ βαστᾶ ὁ καθένας—ἑπτὰ ἀγόρια παρακαλῶ—ἀπὸ τὸ σπάγγο δεμένα τὰ μποτίνια ποὺ διάλεξαν, καὶ χαρούμενα νὰ μπαίνουν στὴν αὐλόπορτα τοῦ σπιτιοῦ, χύνοντας τὴ χαρὰ καὶ τὴν εὐτυχία ἀπὸ τὸ μεγαλύτερο ὡς τὸν πιὸ μικρὸ Ἀβράμ.

Νά, καὶ τὰ μποτίνια τους λοιπὸν πλάγι στάσπρόρρουχα, πάνω ἀπὸ τὸ μαξιλάρι τους. Τᾶχουν ἀπιθώσει αὐτοῦ μοναχὰ τους πρὶν κοιμηθοῦν, ἐνθουσιασμένα, τρισευτυχισμένα. Ξυπνώντας μὲ τὰ χτυπήματα τῆς καμπάνας, λαγαρισμένα ἀπὸ τὸ πλύσιμο καὶ λούσιμο, θὰ λευκοφορέσουν, θὰ ποδιθοῦν τὰ τσοραπάκια τους—ἔργα τῆς κυρὰ παπαδιάς—, θὰ βάλουν τὰ χρωματιστά τους μποτίνια κιὰπὸ πάνω τὴ φορεσιά τους μὲ τὸ ντόκι ραμμένη, ποὺ κιαυτὸ τὸ ὕφαινε μὲ τὰτσαλένια τῆς χέρια ἢ ἀκρίτισσα μάννα, ὠραῖο καὶ πλουμιστὸ σὰν ἀπὸ φάμπρικα φερμένο, μὲ γραμμὲς νόστιμες, καὶ θὰ πᾶν βαστώντας τὴ λαμπάδα τους τὸ καθένα—συνοδιὰ τοῦ πατέρα τους—γιὰ νὰ τὸν βοηθήσουν ἀπὸ τὸν *ἐξάψαλμο* ὡς τὸ *νῆν* ἀπολύεις, ἄλλα στὸ ἱερό, ἄλλα στὸ προσκυνητᾶρι κιἄλλα στὰναλόγι τοῦ φάλτη μὲ τὶς γλυκόλαλες φωνίτσες τους, μὲ τὰ μελωδικὰ τους ψαλσίσματα.

Ὅλη τὴ μεγάλη βδομάδα ὁ τροῦλλος τῶν Ἀγισαρανταμάρτυρων βόϊξε κιάντηχησε τὶς φωνές τους. Ἔψαλαν ὅλα τὰ τροπάρια. Ἄπὸ τὸ «Ἰδοὺ ὁ Νυμφίος» τῆς πρώτης ὀλονυχτιᾶς ὡς τὸ «Ἐρραναν τὸν τάφον» καὶ τὸ «Ἀνάστα ὁ Θεὸς κρίνων τὴν γῆν» τοῦ Μεγαλοσάββατου καὶ τὸ «τὶς Θεὸς μέγας ὡς ὁ Θεὸς ἡμῶν», ὅτε πλιά τελειώνουν οἱ ἀκολουθίες τοῦ «φρικτοῦ πάθους».

Τὶ παιδιὰ ἀλήθεια! Ἡ χαρὰ τῆς γειτονιάς, τὸ καύχημα τοῦ μαχαλά. Κοιμοῦνται τώρα, κὴ μάννα τους μὲ τὴν ψυχὴ στὸ στόμα τοιμογέννητη, νοιώθει τὸν ἀνασασμὸ τους γιὰ ψαλμωδία. Ἡ μεγάλη κάμαρα μὲ τὰ ἑπτὰ στρώματα στὴ σειρὰ ἀποπνέει ἄρωμα ἀγιωσύνης, ἄρωμα ἀγγελικό, γιὰτὶ καὶ πρὶν κοιμηθοῦν θύμισαν καὶ μέσ' ἀπὸ τὰ στρώματά τους ἀκόμα τιτίβισαν, σὰν τὰ πουλιά ὅταν κουρνιάζουν, τὰ ἱερά τροπάρια κἔψαλαν ὠραῖα καὶ σίγησαν τὸ σπίτι μὲ τὶς ἑπτὰ ὀμαλὲς κιὰσκημένες φωνές τους, σὰν ἑπτὰ καναρίνια στὸ κλουβί. Ὅλη ἡ ἀκολουθία διαβάστηκε, σὰν πρόβα ὑστερνὴ καὶ ὁ ὕπνος πλάκωσε τὰ βλέφάρά τους.

Καὶ σὰν ἀπίθωσεν ἡ παπαδιά σὸλων τὰ προσκέφλα τὴ ντυμασιά τους καὶ ἔνοιωσε κιαυτὴ τὴ δύναμή της νὰ τῆς φεύγει, ἔσυρε γιὰ λίγο νὰ ξεκουραστῆ. Ἐκανε τὸ σταυρὸ τῆς πολλὲς φορές, κάτι ψι-

θύρισε στὰ χεῖλη της ἀνάμεσα—μιὰ προσευχούλα—, ἔρριξε μιὰ ὑστερνὴ ματιά στὰ παιδιὰ της μέσ' ἀπὸ τὰχνὸ φῶς τῆς καντήλας, καὶ πατώντας στὰ νύχια πρόφτασε σιγὰ νὰ γύρει πλάγι στὸν παπᾶ πὺ κοιμότανε τρισευτυχισμένος. Ἡ καντήλα ἔκαιε πάνω στὸ ράφι μὲ τὰ βιβλία του καὶ τσιτσίριζε κάποτε. Τὰ βιβλία, κουρασμένα ὄλη τὴ βδομάδα, σιωποῦν κιαυτὰ γιὰ νὰ ξανανοιξοῦν πάλι νύχτα, σὲ λίγο, μὲ τὰ γλυκὰ τροπάρια γραμμένα στὴ γραμμὴ : «Πάσχα ἱερὸν ἡμῖν σήμερον ἀναδέδεικται», «Αἱ μυροφόροι γυναῖκες ὄρθρου βαθέος...»

Βαρεμένη ἡ παπαδιά καὶ στὴν ὥρα της νὰ γεννήσει τὸν Ἰσάκ, πὺ πρόσμενε ὁ Παπαθύμιος, ἔκλεισε τὰ βλέφαρά της, ὁ φύλακας ὀκτῶ ψυχῶν καὶ χανότανε σᾶλλους κόσμους. Ἡ παρακὸρη της ἀπὸ καιρὸ κοιμότανε κιαυτὴ κουρασμένη.

Δὲν εἶχε καλὰ καλὰ ἀκόμα βυθιστὴ ἢ καλόβολη πρεσβυτέρα στὸν ὕπνο καὶ ὁ παπᾶς ξύπνησε. Σὰν ρολόγι στημένο, ἔτοιμος.

Ἡ ἀνοιξιὰτικὴ ὥρα, τάλαφρὸ φύσημα τῆς νύχτας, τὸ ἀνέμισμα τῶν δέντρων, πὺ μόλις ξεπέταξαν τὶς φυλλωσιές τους, ὄλα τοῦ χάρισαν ἕνα ξύπνημα εὐχάριστο. Ἄνοιξε τὸ τζάμι. Ἐνα ἄρωμα χύθηκε ἀπὸ τὴν αὐλὴ μέσα στὸ στενόμακρο δωμάτιό του. Οἱ μοσκοβολιές τοῦ μπαχτσέ σκόρπισαν καὶ ἡ γλυκειὰ ἀνοιξιὰτικὴ εὐωδιὰ ἀγγίξε τὰ ρουθούνια τῶν παιδιῶν στὸ ἄνοιγμα τῆς θύρας.

—Παιδιά, σκωθῆτε! φώναξε.

Καὶ τὸ σπῖτι ἀλάλαξε. Ἐφτὰ παιδιὰ στὸ πόδι. Ἐφτὰ ἀγόρια, γεμάτα ζωὴ. Κιὸ πιὸ μικρός, ὁ ἐξάχρονος Ἀβράμ, κιαυτὸς πετάχτηκεν ἀπὸ τὸ στρώμα.

Καὶ νά, ἡ καμπάνα τῆς μητρόπολης ἀπὸ μακρυὰ, σὰν λέλημα ἐλπιδοφόρο τῆς ἀνάστασης ἔφτασε στάφτια τους κιᾶδιωξε τὴ γαλήνια σιωπὴ τῆς νύχτας. Καὶ σὲ λίγο τὴ βαρειά βραχνὴ φωνὴ σκέπασε ἡ φωνὴ τῆς καμπάνας τῶν Ἀγισαράντα μάρτυρων. Τὶ ὁμορφιά, τὶ εὐτυχία, μέσα στὰνοιξιὰτικο ἐλαφροξύπνημα. Θαρρεῖς καὶ κατέβαινε ἕνας ἦχος ἀπὸ τὰ οὐράνια, ὄχι μιὰς καμπάνας, χιλιάδων, πὺ διαλαλοῦσαν πῶς τὸ γένος τῶν Ρωμιῶν ἀνασταινότανε καὶ ἄνοιγε τὶς πόρτες τοῦ Ἄδη γιὰ νὰ βγοῦν οἱ ἀλυσσοδεμένοι βραγιάδες, δοῦλοι τεσσάρων αἰῶνων.

Ὅπως τὸ πρωινὸ τῶν χελιδονιῶν μίλημα, ἔτσι ἔσκασε καὶ τὸ μίλημα ἀπὸ ἑφτὰ στόματα. Καὶ τὰ ἑφτὰ παλλικάρια τῆς πρεσβυτέρας τοῦ Παπαθύμιου ἔλαμπαν καλοπλυμένα καὶ καλοντυμένα μεσ' τὰ ρουχαλάκια τους καὶ σὰν κουκλάκια ψεύτικα, φορεμένα ἔτσι, ἔσκυβαν τὰ πιὸ μικρὰ νὰ χαροῦν στὰ πόδια τους τὰ μποτίνια μὲ τὴ

γαλάζια ἢ κόκκινη τσόχα ποὺ τᾶδιναν φτερά στὰ πόδια. Τί χαρά, τί λάλημα!

Ὁ Παπαθύμιος, φοραίνοντας τὴν τσόχινη γούνα του καὶ τὸ λαμπρὸ τζουμπέ του μὲ τὰ ξανθὰ του γένεια χυτὰ καὶ καλοχτενισμένα, ἀποπνέοντας ἀγιοσύνη, γεμάτος κατάνυξη, ὠδηγοῦσε σὲ λίγο τὰ ἑφτά του ἀγόρια στὴν ἐκκλησιά, φέρνοντας καὶ τὸ πανέρι μὲ τὸ τσουρέκι καὶ τὰ κόκκινα αὐγά, ποὺ θὰ χάριζε στὴν ἀπόλυση στοὺς προεστοὺς καὶ θὰ ἔκαμνε τὴν ἀγάπη. Καὶ διαβαίνοντας τὶς μεγαλόπορτες τοῦ ἀψηλοῦ καμπαναριοῦ, ἔμπαινε πρῶτος στὸν αὐλόγυρο τῆς ἐκκλησίας τὸ μαρμαροστρωμένο, μὲ τοὺς μπαχτισέδες γιομάτους μοσκοβολιά καὶ ὁμορφιά.

Ἡ παπαδιά σηκωμένη τοὺς ξεπροβόδησε καὶ στεκάμενη στὴν ὀξώθυρα τοὺς ἔλουε μὲ τὴ ματιά της ὡς ποὺ χάθηκαν στὸ γύρισμα τοῦ δρόμου. Ἡ φτωχιά δὲ μποροῦσε νὰκολουθήσει τὰ παιδιὰ της, νὰ τὰ χαρῆ ἀπὸ κοντὰ στὴν ἐκκλησιά.

Καὶ μπαίνοντας ὁ Παπαθύμιος τὸ ἱερὸ ἀκολουθημένος ἀπὸ τὰ βλαστάρια του, δόθηκε στὶς ἐτοιμασίες τῆς ἀκολουθίας. Καὶ σὰν ἐχύθη ὁ λαὸς ἀπὸ παντοῦ λαμπροντυμένος καὶ ἐπλημύρισε τὸν αὐλόγυρο τῆς ἐκκλησίας μὲ τὶς λαμπάδες στὸ χέρι, τότε κι αὐτὸς ἔβαλε εὐλογητὸ κι ἄρχεψε νὰ χύνεται μελωδικὰ ἢ φωνὴ τῶν ψαλτάδων, καὶ οἱ φωνές τῶν παιδιῶν του ὑψώθηκαν ἀρμονικές. Ὁ τροῦλλος τῆς ἐκκλησίας βούϊξε «Κύματι θαλάσσης τὸν κρύψαντα πάλαι διώκτην τύραννον», «Σὲ τὸν ἐπὶ ὕδατων κρεμάσαντα πᾶσαν τὴν γῆν...»

Τὸ τρικέρι του, ποὺ ὁ καντηλανάφτης ἔχυσε ξεχωριστὸ γιὰ ὅλη τὴ διακαινήσιμο βδομάδα, στέκεται ἕτοιμο στὸ ἀσημένιο σαντάνι στηλωμένο. Κι ὅταν πλημύρισαν πλιὰ μέσα κι ὄξω οἱ Ἄγιοσαντα· μάρτυροι, τότε ἀνάβοντάς το, ἄνοιξε ὁ Παπαθύμιος τὰ «δημόθυρα» καὶ ὑψώνοντας τὸ ἅγιο φῶς μὲ τὴ βαρεῖα ἀσκητικὰ φωνή του, ἄρχεψε νὰ ψάλλει: «Δεῦτε λάβετε φῶς ἐκ τοῦ ἀνεσπέρου φωτός».

Μονομιᾶς ἔλαμψε ὁ τροῦλλος. Οἱ Ἄγιοι χαμογέλασαν, θαρρεῖς κι οἱ Ἄγιοσαντα—μάρτυροι κι αὐτοὶ ξεπάγωσαν μέσα στὴν παγωμένη τους λίμνη. Οἱ πολυέλαιοι ἄστραψαν καὶ τὰ πρόσωπα ὅλων πλημύρισαν χαρούμενα κι ἐκφραστικά.

Καὶ σὲ λίγο ὀλόλαμπρα ντυμένος στὰ χρυσὰ του ροῦχα, σὰν ἅγιος μέσ' τὰ πλούσια χρώματα τοῦ ζωγράφου, βαστώντας τὸ τρικέρι του στὸ παχουλὸ του χέρι μὲ τὰ κατὰχρυσα ὑπομάνικα κατέβαινε τὸ σκαλοπάτι τῶν δημόθυρων μὲ τὰγόρια του ὀλόγυρά του ψέλνοντας σὲ ψαλμωδία βαρεῖα καὶ χαρμόσυνη τὸ ἀρχαῖο μέ-

λος σὲ βῆμα τροχαϊκὸ «τὴν ἀνάστασιν σου, Χριστὲ Σωτήρ, ἄγγελοι ὕμνουσιν ἐν οὐρανοῖς, καὶ ἡμᾶς τοὺς ἐπὶ γῆς καταξίωσον ἐν καθαρᾷ καρδίᾳ σὲ δοξάζειν». Νόμιζες πὼς ἄνοιξαν οἱ θόλοι τοῦρανοῦ καὶ χύθηκε ἄγγέλων ἄρμονία.

Ἔτσι ὁ Παπαθύμιος ὕψωσε τὴ φωνὴ του στὸν αὐλόγυρο καὶ σκόρπισε μέσα στὴ σιγαλιά της βαρυφωνώντας τὰ ρήματα τοῦ Εὐαγγελίου, ποὺ ξυπνοῦσαν στὴν ψυχὴ τοῦ δούλου τὴν ἐλπίδα, τὴ χαρὰ: «οὐκ ἔστιν ὧδε, ἀλλ' ἐγήγερται προάγων εἰς τὴν Γαλιλαίαν. Ἐκεῖ αὐτὸν ὤψεσθε.» καὶ βροντοφώνησε τὸ Χριστὸς ἀνέστη.

Ἡ παπαδιά δὲ μπόρεσε νὰκούσει τοῦ παπαῦ τὴ φωνή, ὅπως κάθε χρόνο. Κοιλοπονώντας κοτόπι ἀπὸ τὸ ποδιάβασμα τῶν παιδιῶν της ἔστειλε τὴν παραδούλα στὴ μαμή. Κιῶς ποὺ νὰ νοιώσει ἕναν πόνο κιῆνα δεύτερο, στὸν τρίτο μαθημένη στίς γέννες, ἔφερνε στὸ φῶς τῆς καντήλας τὸ ὄγδοο ἀγόρι της, τὸν προβαφτισμένο Ἰσάκ. Ἡ μαμή κόβοντας ἕνα μεγάλο κομμάτι βασιλικῶ καὶ γιομίζοντας ἕνα μπουκάλι καθαρὸ νερό, ἔβαλε τὸ βασιλικὸ μέσα καὶ τρεχάλα πετάχτηκε στοὺς Ἁγιοσαρανταμάρτυρες νὰ φέρει τὴν εἶδηση τοῦ Παπαθύμιου.

—Παπά, τοῦπε πρόσχαρη, ἡ παπαδιά ξελευτερῶθηκε. Διάβασε μιὰ εὐκὴ τὴ παιδιοῦ—τὴ Ἰσάκ...

Ὁ Παπαθύμιος λειτουργώντας, μέσα στὴ χαρμόσυνη λειτουργία ἔνοιωσε διπλὴ χαρὰ. Χτύπησε ἡ καρδιά του, μὰ στάθηκε μπροστὰ στὴν Ἁγία Τράπεζα ὑπομονητικὸς. Δίχως νὰ διακόψει τὴ λειτουργία του,—ὅπως ἔκαμε, μιὰ φορὰ ὁ Βυζαντινὸς Πατριάρχης μαθαίνοντας πὼς γέννησε ἡ φοράδα του,—μὲ πιὸ καρδιά χαρούμενη δυνάμωσε τὴ φωνὴ του, ἔψαλε, βλόγησε καὶ διάβασε καὶ τὴ μεγάλη εὐκὴ ἀπὸ τὸ δεσποτικὸ καὶ εἶπε τό: «νηστεύσαντες καὶ μὴ νηστεύσαντες» καὶ μοίρασε αὐγὰ στοὺς προεστοὺς κέπιτροπους.

Καὶ σὰν ξεφόρεσε—χρυσὴ ὥρα—τὰ χρυσᾶ του ροῦχα καὶ μετάλαβε κόσμο μελεγοῦνι, συνοδευμένος ἀπὸ τὰ παιδιά του μὲ τὶς λαμπάδες ἀναμμένες καὶ μὲ ψαλίματα ἀπὸ τὴν ἐκκλησιά ὡς τὸ σπίτι του, πῆγαινε νάντικρύσει τὴν παπαδιά του λεχῶνα καὶ τὸν λαμπριάτικο Ἰσάκ, ποὺ τέτοια μέρα λαμπρὴ ἐρχότανε στὸ φῶς.

Μπαίνοντας τὴ θύρα μὲ δάκρυα στὰ μάτια μαζὺ μὲ τὰ παιδιά του ἔψελνε: « ὦ θείας, ὦ φίλης, ὦ γλυκυτάτης σου φωνῆς, μεθ' ἡμῶν ἀψευδῶς γάρ...»

Ἡ παπαδιά συγυρισμένη στὸ κρεβάτι δεχότανε τὰ φιλιὰ τῆς ἀγάπης. Χαμογελοῦσε τρισευτυχισμένη, μὲ τὸν Ἰσάκ πλάγι της σασιτισμένον νὰ βλέπει παρὰξένα.

Τὸ τραπέζι πλούσιο. Ὅχτῳ ἀστραφτερὰ πρόσωπα καθισμένα γύρω στὸ σοφρὰ, κουταλίζουν τώρα τὴ σούπα τους. Εἶναι ἡ ποθητὴ σούπα, ὕστερα ἀπὸ νηστεία μιᾶς μεγάλης σαρακοστῆς, ὕστερα ἀπὸ κόπους τόσων ἡμερῶν στὴ σειρά.

—Ἐ, παπαδιά, τῆς εἶπε ὁ Παπαθύμιος πηγαίνοντας κοντὰ τῆς.

—Τῆ χρόν' καὶ τὸν Ἰακώβ.

—Πὲ τὴν εὐκὴσ' παπα μ', εἶπε μὲ κουρασμένη φωνὴ ἡ παπαδιά.

Καὶ πλησιάζοντας γύρω τῆς τὰ παιδιὰ ὅλα, τσούγγρισαν ταῦτά τους καὶ ταῦτό τῆς καὶ ταῦτό τοῦ Ἰσάκ καὶ τῆς ἔψαλαν τὸ «Ἄγγελος ἔβδα».

Ὁ οὐρανὸς—ἀκόμα βαθειὰ χαράματα, λαμπύριζε μὲ τὰκούραστα φανάρια του, μὲ τὰκοίμητά του μάτια. σὰν τὴν ἄμμο τῆς θάλασσας. Τὰ κοκόρια λαλοῦσαν τὰ ξημερώματα. Ἡ ἀνοιξιὰτικὴ δροσιὰ χυνότανε εὐχάριστη καὶ ἡ μοσκοβολιὰ τῶν λουλουδιῶν μεθοῦσε. Στὰ μάτια ἐρχότανε τώρα νὰ καθίσει ὁ γλυκὸς ὕπνος.

Τὸ τραπέζι τὸ πασκαλινὸ σὲ λίγο σηκωνότανε καὶ στὸ μεγάλο δωμάτιο τοῦ ὕπνου ἔβλεπες πάλι ἐφτὰ στρώματα στὴ σειρά. Τὸ φῶς τῆς καντήλας ἀντιφέγγιζε καὶ δὲν ἄκουγες παρὰ τὸ ἀλαφρὸ ἀνάσασμα τόσων ψυχῶν, πού μέσα στὴ χαρὰ τῆς Πασκαλιᾶς καὶ τὴ διπλὴ χαρὰ τοῦ σπιτιοῦ μὲ τὸν ἐρχομὸ τοῦ Ἰσάκ, μέσα στὴν ἀνοιξιὰτικὴ ἀτμόσφαιρα, μέσα στὰ νυχτερινὰ μπαρούτια, πού ἀντιχοῦσαν στὸν Ἑρακικὸ κάμπο πῶς τὸ ἑλληνικὸ γένος ζῆ ἀκατάλυτο, ξεκουραζότανε ἀπὸ τοὺς κόπους μιᾶς ἐβδομάδας κατανυχτικῆς καὶ κουραστικῆς.

Κιὸ Παπαθύμιος τρισευτυχισμένος ξαπλωνότανε στὸ παχὺ στρώμα του, νὰ βρῆ δύναμη, γιὰ νὰποτελειώσῃ αὐριο καὶ τὴ Δευτερανάσταση. Κ' ἡ παπαδιά κοιμώτανε τὸν ὕπνο τῆς λεχώνας, ἀφοῦ δοκίμασε ὅλη τὴ χαρὰ τῆς ἡμέρας γύρω τῆς. Ἡ καντήλα, πού φώτιζε τὰ ἱερὰ βιβλία βαλμένα πάνω στὸ ράφι, φώτιζε καὶ τὴν ἰλαρὴ τους μορφή. Ἐνας ἀνοιξιὰτικὸς ἀνάσασμὸς μονάχα πρόδινε πῶς στὸ σπῆτι τους μέσα, μέσα στὸ μεγάλο κοιτῶνα, εἶτανε τόση ζωὴ!

ΠΑΣΚΑΛΙΑ ΣΤΗ ΘΡΑΚΗ

Μεσάνυχτα χτύπησαν οί καμπάνες. Μὲ τὰ φαναράκια ξεκίνησαν ἀπὸ τὴ μιὰ ἄκρη ὡς τὴν ἄλλη κι' ἀπὸ τὴν πιὸ μακρυνὴ μεριά τῆς πολιτείας, οἱ φαμίλιες γιὰ τὴ μητρόπολη. "Οἱ πηγαίνουν στὰ καλὰ τους βουτημένοι—ἄλλοι νὰ μεταλάβουν κι' ἄλλοι νᾶναι καθαροί—πετώντας τὰ ροῦχα τῆς δουλιᾶς.

Οἱ κυράδες ἀπὸ νωρίς, σάν ἔστρωσαν τὰ στρώματα, ἀνοίγοντας τὶς μουσάντριες, πῆραν ἀπὸ τὰ ντολάπια τὰσπρόρρουχα ὄλων τοῦ σπιτιοῦ, πῆραν καὶ τὰ ροῦχα τὰ καλὰ καὶ τὰπίθωσαν στὰ προσκέφαλα. Τὰ μικρὰ παιδιὰ κοιμηθῆκαν ἀγκαλιὰ μὲ τὰ μποτίνια τὰ τσόχινα ἢ τὰ κατίρια τὰ χρωματιστὰ καὶ μ' ὅ,τι καινούργιο τοὺς ἀγόρασαν οἱ μπαμπάδες τους. Οἱ μάννες μὲ τὸν ἀλατζὰ ποῦφαιναν τὸ μισοσαράκοστο τοὺς ἔραψαν καὶ τὰ ρουχαλάκια τους. Λουσμένα καὶ καθαρά κοιμοῦνται τώρα κι' ὄνειρεύονται. Καθαροὶ κ' οἱ μεγάλοι καὶ λουσμένοι, τοιμάζονται νὰ μεταλάβουν, βαστώντας ὄλη τὴ Σαρακοστὴ νηστεία. Ἀπόψε τελειώνουν τὰ βάσανα. Γιὰ νὰ μεταλάβουν ἔπρεπε νὰ κοιμηθοῦν. Καὶ τὰ σπίτια μὲ τὶς καντήλες, μὲ τὸ τρεμάμενό τους φῶς εἶναι ἓνα ὄνειρο μέσα στὰ μεσάνυχτα. Ξαναχτυποῦν οἱ καμπάνες, κιῶσοι δὲ ξύπνησαν ξυπνοῦν. Τὰ φανάρια δὲ χρειάζονται τὴν ὥρα τούτη, — πού τὸ φεγγάρι χανότανε τὸν κατήφορο, καὶ σκαστὸ ἔχυνε τὸ φῶς του,—κιῶμως εἶναι ἡ παρηγοριὰ τῶν Χριστιανῶν χύνοντας τὸ φῶς τους διαβατάτικο στοὺς δρόμους μέσα, ἓνα φῶς πού σχημάτιζε τόσοις ἡσκιους ξωτικούς.

Στὸν αὐλόγυρο τῆς μητρόπολης ὅλος ὁ ἀπέραντος μαχαλᾶς ἀπὸ τὴ μιὰ ὡς τὴν ἄλλη ἄκρη στοιβάχτηκε. Πιρὶς νὰ πρωτοχωρέσει μέσα στὴ γερασμένη ἑκατόχρονη ἐκκλησιά, πού βυθίζεται στὴ γῆ μὲ τὰ σκαλιά της;

Καὶ σάν εἰπώθηκε τὸ Χριστὸς Ἀνέστη καὶ οἱ ἀνέμοι φέραν στὸ Θρακικὸ κάμπο πολὺ μακρὰ μὲ τὶς δυνατὲς καμπάνες τὸ μήνυμα τῆς Ἀνάστασης, ὁ κόσμος μετάλαβε καταnuχτικά, ρίχτηκαν οἱ πι στολιὲς μῶλο τὸ φρούρημα τῶν ζαπτιέδων καὶ διαβάστηκε ἡ γοργὴ καὶ γιομάτη μουσικισμὸ λειτουργία, εἰπώθηκε καὶ τὸ «Ἄγγελος ἐβόα» καὶ ὁ δεσπότης διάβασε τὴ μεγάλη εὐκὴ: «νηστεύσαντες καὶ μὴ νηστεύσαντες... ἢ τράπεζα γέμει...», κιῶλοι σκορπίστηκαν στὰ πέρατα τῆς συνοικίας.

Τὰ σπίτια φεγγοβόλησαν ὕστερ' ἀπὸ τὴν ἐκκλησιά. Τὰ τραπέζια γιομάτα, φτωχῶν καὶ πλούσιων. Μὲ τὰ κεριά τῆς Ἀνάστασης ἀναμμένα μπῆκαν ὅλες οἱ νοικοκυρὲς τὶς ξώπορτες καὶ μπαίνοντας σταύρωσαν στὸ κατώφλιο τὸ σταυρὸ μὲ τὴ μαυρίλα τῆς λαμπάδας.

Μυριοειπώθηκε στὶς στράτες καὶ μέσα στὰ σοκάκια, τὸ «Ἀληθῶς Ἀνέστη» σὰν ἀνταμώνονταν οἱ γνώριμοι καὶ οἱ γειτόνοι.

Φάγαν κ' ἦπιαν τώρα καὶ σῶλα τὰ τραπέζια τὰ κουτάλια χτύπησαν στὰ πιάτα ὀρεχτικά, ὕστερ' ἀπὸ τόσο κουραστική νηστεία. Ἔφαγε κ' ἡ Ἀντίκλεια πού πολλές βολὲς λιποθύμησεν ἀπὸ τὴ νηστεία, ἔφαγε καὶ ἡ Πηγῆ, πρὸ παρ' ὀλίγο νὰ πεθάνει μὲ τὸ τρίμερο τῆς νηστείας. Τσουγκρίστηκαν καὶ τ' αὐγά κι' ὁ Χρηστάκης τσάκισε τοῦ Θανάση, κι' ὁ Θανάσης τῆς Δέσπως, κ' ἡ Μόσκω τοῦ πατέρα της. Ἡ χαρὰ κι' ἀγαλλίαση θροιάστηκε παντοῦ στὰ σπίτια.

Φαγωμένοι καὶ δυναμωμένοι ἀπὸ τὴ σούπα τὴν αὐγοκομμένη καὶ τ' ὠραῖο καὶ φουσκωτὸ τσουρέκι μὲ τὸ γάλα, κοιμοῦνται κι' ἀπολαβαίνουν ὅλοι τὸν ὕπνο τοῦ δικαίου.

Τὸ πρωὶ ὅλοι οἱ ἄντροι θὰ τριγυρίσουν τὰ συγγενικά σπίτια νὰ εὐχηθοῦνε Χριστὸς Ἀνέστη. Ὁ ὕπνος τόσο γλυκὸς καὶ οἱ ὄρες τόσο γρήγορες!

Πρὶν τὸ μεσημέρι ὁ δεσπότης στὴ μητρόπολη, μέσα στὴ μεγάλη σάλα ἔχει καλεσμένους τοὺς προύχοντες. Ἐνα μεγάλο τραπέζι στημένο στὴ μέση ἔχει τοῦ Θεοῦ τὰ καλά: Ἐνα πανέρι αὐγά βαμμένα λογιῆς λογιῶ τσουρέκια καὶ κρασί. Κόβει ὁ ἴδιος τὰ τσουρέκια, κερνᾷ καὶ χαρίζει τὸ πασχαλινὸ αὐγὸ στὸν καθένα κι' εὐχεται «καὶ στὴν Πόλη». Εἶνε «ἡ ἀποστολικὴ ἀγάπη».

Χτύπησαν τὰ ρολόγια τώρα μεσημέρι κι' ὅλα τὰ σπίτια μὲ τὰ τραπέζια στημένα χαίρονται τῆς Πασκαλιάς τὸ φαγοπότι. Μοσχομυρίζουν οἱ αὐλὲς μὲ τὰ ἀνοιξιάτικα λουλούδια, καὶ καταπράσινα τὰ τσιμισίρια δροσιζοῦν τὸ μάτι.

Συχνὲς οἱ κουμπουριὲς βροντοκοπᾶν ἀπανωτὰ καὶ διαλαλοῦν τὸ Πάσκα στοὺς ἀλλόφυλους. Τὰ νταούλια κι' οἱ ζουρνάδες ἀκούγονται στὰ μακρυνὰ σοκάκια. Παρέκει τὰ παιδιὰ ψέλνουν τὸ Χριστὸς Ἀνέστη. Τὰ μικρὰ γιομίζουν τοὺς δρόμους μὲ τὶς σφυρίχτρες, καὶ τὶς τρόμπες ἀπὸ ἤχους πού ξεκουφαίνουν. Οἱ κούνιες στημένες στὶς πλατεῖες καὶ φορτωμένες, κουνοῦν τὰ παιδιὰ μαζεύοντας τ' αὐγά καλάθια. Τὰ μεγάλα χάνια γιομάτα ἀπὸ ἑταιρεῖες τζαμπάζηδων. Οἱ τζαμπάζηδες καὶ σκοινοβάτες, πού θὰ πορπατήσουν στὰ σκοινιά

καὶ θὰ σφάξουν στὸ σκοινὶ τ' ἄρνι, τοιμάζονται. Τ' ἀπόγιωμα ἀρχίζουν οἱ παραστάσεις. Οἱ παλιάτσοι φορένουν τὰ ροῦχα τους καὶ βάζονται. Τὰ νταούλια κι' οἱ ζευρνάδες λαλοῦν ἀδιάκοπα καὶ ρυθμικά : ντουμλά ντουμλά λαλά ντουμλά ντουμλά.

Καὶ οἱ μουχαλεμπιτζήδες κι' οἱ γλυκατζήδες κι' οἱ στραγαλατζήδες, τραγουδοῦν τὰ γλυκά τους :

Τζίτζιλι μίτζιλι ἄλλι γκιούλλου πέμπιλι κίρμιζι σεκερλερίμ...

Εἶναι οἱ περίφημοι τουρκαλάδες, πού, χιλίω λογιῶν ζαχαρωτὰ πλάθοντας, τὰ περιφέρουν σ' ἓνα ξύλινο δισκο πάνω στὸ κεφάλι τους.

Τὰ πανοράματα στημένα στὶς πλατεῖες ἄνοιξαν καὶ οἱ χάρτινοι θλασοὶ τοιμάστηκαν, καὶ τὰ λαϊκὰ θέατρα προβάρουν τὶς δωδεκάσκηνες κωμωδίες. Στὰ καφενεῖα οἱ παρέες στήσαν τὸ γλέντι. Νὰ ὁ περίφημος Μοιτένης ὁ γλεντζές μὲ τὴν παρέα του, νά κι' ὁ Καλογιάννης ὁ αἰώνιος μεθύστακας ἀπὸ τὴ νύχτα πιωμένος, μὲ τὴ μαρίδα τῆς συνοικίας γύρω του, τραγουδᾷ τὸ συνηθισμένο μονότονο τραγοῦδι του : ἱμπὶ γιαλέλιμ.....

Καὶ μὲ ρυθμὸ ἀπαγγέλει στὰ παιδιὰ βάζοντάς τα στὴ σειρά τὰ κατανόητα Γαλλικά του :

ἀνφάγκ μουντράϊ μίτσα μίτσα κόϊ

Εἶναι ὁ θεὸς τοῦ γέλιου τῶν παιδιῶν. Καὶ τὰ παιδιὰ διασκεδάζουν.

Νὰ καὶ πάλι οἱ καμπάνες βροντοκοποῦν χαρούμενα κι' ἀδιάκοπα γιὰ τὴν ἀγάπη. Οἱ νουνές τώρα πλιά ξεπροβοδοῦν τὰ βαφτιστικά τους χαρίζοντάς τα τὸ σουλταμαμούτη καὶ τὸ κόκκινο αὐγὸ γιὰ τὰ τσουρέκια πού τὶς πῆγαν. Εἶναι ἡ Δευτερανάσταση. Θὰ διαβαστῆ ὁ ἔσπερινός. "Ὅλοι μὲ τὰ κεριά στὰ χέρια πλημμυροῦν τὴ μητρόπολη. Ὁ δεσπότης χρυσοντυμένος μὲ τὰ πολύτιμα ροῦχα γιομάτα χρυσόχηρα κουδούνια καὶ τὴ μήτρα του κειμήλιο σωστό, κατεβαίνει τὶς σκάλες τῆς μητρόπολης, μὲ τοὺς παπάδες γύρω του καὶ τοὺς ψάλτες πού ψάλλουν τὸ Χριστὸς Ἄνέστη, τὸ ἀρχαῖο μέλος, πού σώθηκε κατὰ παράδοση ἀπὸ στόμα σὲ στόμα.

Εἶναι ἡ ὥρα πού πλειοδοτοῦν ποιὸς θὰ βαστάξει στὸ γύρισμά της τὴν Ἀνάσταση μὲ τὸ κοντάρι. Ἡ φιλοτιμία τῶν νέων ἀνάβει κιὸ ἓνας δίνει πλειότερα ἀπὸ τὸν ἄλλον.

--Δυὸ λίρες.

—Δυὸ καὶ μισή.

—Τρεῖς !

—Τρεῖς λίρες κῆνα κάρτο.

--Τέσσερες ἐγώ.

Στις πέντε τὴν παίρνει ὁ Νίκος Σταθός. Καὶ ἡ πομπὴ ξεκινᾷ. Ἦχολογοῦν οἱ δρόμοι ἀπὸ τὶς ψαλμουδιὲς καὶ ἡ ἀνάσταση στολισμένη καὶ ὑψωμένη στὰ χέρια τοῦ παλλικαριοῦ, συμβολίζει ἀνάμεσα στοὺς Τούρκους τὴν ἀνάσταση τοῦ γένους ἀπὸ τὸ πέσιμό του τὸ πνευματικό.

Θυμιάζουν τώρα οἱ παπάδες στὸ ἄρχεμα τοῦ ἑσπερινοῦ σταυρωτὰ μὲ τὸ δεσπότη μαζὶ καὶ οἱ ψάλτες λένε τὸ «Κύριε ἐκέκραξα», τοῦ Γρηγορίου τοῦ Πρωτοψάλτη, κομμάτι κλασσικῆς τέχνης τῆς Βυζαντινῆς μουσικῆς. Ἡ ἐκκλησιὰ κατὰ τὸν ποιητὴ λάμπει στὸ ἀσῆμι, λάμπει στὸ χρυσάφι, ὅπως λάμπουν τὰ πρόσωπα ὄλων. Τώρα ψάλλουν τὸ δοξαστικό: «Παρήλθεν ἡ σκιά τοῦ νόμου τῆς χάριτος ἐλθούσης», στὸ μεγαλόπρεπο δεύτερο ἦχο τῶν ἑορτῶν. Καὶ οἱ τέσσαρες παπάδες τῆς μητρόπολης βγαίνουν ἀπὸ τὸ ἱερὸ νὰ κάνουν εἴσοδο. Κατεβαίνει κι' ὁ δεσπότης ἀπὸ τὸ δεσποτικό καὶ ἀκούεται γλυκειὰ νὰ ὑψώνεται στοὺς θόλους τῆς ἐκκλησιᾶς ἡ θεία μελωδία: «Φῶς ἰλαρόν.» Εἶναι τὸ μέλος τοῦτο ποὺ ἔκαμε στὴν προχωρημένη Βυζαντινὴ ἐποχὴ τοὺς Ρώσσοις ἀπεσταλμένους τῆς αὐτοκρατορίσσης Ὀλγας νὰ γίνουν χριστιανοί, ὅταν στὴ Ἁγία Σοφία μέσα τᾶκουσαν ἀπὸ τριακόσια στόματα μελωδικώτατα.

Καὶ ὕστερα ἀπὸ τὴν «εἴσοδο» μπαίνει κι' ὁ Δεσπότης στὸ ἱερό, νὰ διαβαστῇ τὸ Εὐαγγέλιο. Κι' ἀπόλαψεν ὁ κόσμος ἀπὸ τὸν Παπαθανάση τὰ Λατινικά, ἀπὸ τὸν Παπαστέργιο τ' ἀρχαῖα: «ὁ οὖν Θωμᾶς ..» καὶ τὰ Γαλλικά ἀπὸ τὸν Παπακωστάκη: «ἀγιάντ ἀνταντου» κι' ὄχι «αἰγιάν» καὶ τὸ δαιμόνιο Ἀγγελάκη, τὸ γενικὸ θεῖο, νὰ χτυπᾷ κάθε τόσο τὸ τριάγγλι μαστορικά.

Καὶ σὰν φίλησεν ὁ κόσμος τὸ χέρι τοῦ δεσπότη παίρνοντας τὸ κόκκινο αὐγὸ, σκορπίστηκε στὶς τέσσερες ἄκρες τῆς πολιτείας.

Τώρα ὅλ' ἡ πολιτεία σειέται ἀπὸ τὴν κίνηση. Οἱ τελετὲς τελειώσαν, οἱ ἅγιοι ξεκουράζονται μὲ τοὺς παπάδες μαζὶ. Τὸ μελισσολόγι τῶν παιδιῶν βουίζει μέσα στὰ χάνια καὶ εὐφημεῖ τοὺς τζαμπάζηδες πάνω στὸ σκοινί, καὶ χειροκροτεῖ τοὺς καραγκιόζηδες καὶ θρυμάζει, περνώντας σειρὰ τοὺς φακούς στὸ πανόραμα βλέποντας μεγάλες πολιτεῖες, καὶ ξερνᾷ ἀπὸ τὸ πολὺ κούνημα στὶς κούνιες καὶ λιποθυμᾷ ἀπὸ τὰ γλυκὰ τῶν μουχαλεμπιζήδων. Εἶναι ἡ ζωὴ ποὺ περνᾷ. Ὁ Θρακικὸς κάμπος ἀπὸ πολιτεία σὲ πολιτεία, ἀπὸ χωριὸ σὲ χωριὸ γιορτάζει.

Τώρα πιά δὲν ἀκούγεται στὴ Θράκη πέρ' ἀπὸ τὸν Ἑβρο, ἀνατολικά, οὔτε καμπάνα, οὔτε μιλιὰ Ρωμιοῦ, οὔτε ψαλμωδία. Οἱ καλοὶ καιροί, ποὺ ἡ Ρωμιόσυνη δούλα βασίλευε ἀνάμεσα στὸν καταχτητὴ

καὶ τὶς ἄλλες φυλές, ἀποδιωχμένη, πέρασε, πάει. "Ἄν ἡ λαγγεμένη Ἄνατολή θὰ περάσουν πολλὰ χρόνια νὰ ξαναῖ τις δόξες της, ἴσως γρήγορα ἢ πλούσια καὶ τετραπόταμη Θράκη ξανανοιώσει τὸν Ἑλληνικὸ παλμό, ξανακούσει τις καμπάνες της καὶ τὴν ἠχερὴ φωνὴ τῶν ψαλτάδων καὶ παπάδων νὰ ψέλνουν πάλι τὸ Χριστὸς Ἄνέστη στὶς πολιτεῖες, στὰ χωριά, στὰ πόμμερα καὶ στοὺς κάμπους.

Ἡ προσφυγιὰ δὲ χάνει τὴν ἐλπίδα. Γι' αὐτὸ καὶ ρωτᾷ τώρα ἡ ἑκατόχρονη γριά Σμπάρτζαινα, ἀκούοντας τις ἐλπίδες τῶν δικῶν της.

—Βαὰ μωρή, θὰ πάμ'νε; ἔμ πότε γιὰ θὰ πάμ'; Καὶ συμπληρώνει θυμοσοφικά: Σεῖς μπορεῖ, μὰ γώ....

—Ποῦ ξαῖρς, γιὰ Σμπάρτζαινα, ποῦ ξαῖρς...

— Χριστὸς Ἄνέστη, παιδιὰ μ'!

— Ἄληθῶς Ἄνέστη, μητέρα!

Η ΑΡΓΟΠΟΡΗΜΕΝΗ ΑΝΑΣΤΑΣΗ

Ἡ ἄνοιξη εἶχε μπῆ. Ἡ Θράκη ὀλάκαιρη ντυμένη στίς ἀνοιξιάτικές της ὠμορφιές. Οἱ κάμποι της θαυμαστοὶ καὶ καταπράσινοι καὶ τὰ βουνά της μυρωμένα. Τὰ ποτάμια της ἀπὸ τὸν Ἐβρο ὡς τὰ παραμικρά της ρέματα κατέβαζαν ὄλα νερά ἀπὸ τὰ χιονισμένα βουνὰ πολλὰ καὶ χύνοντάς τα στὸ Αἰγαῖο, τραγουδοῦσαν τὸ τραγοῦδι τους:

«Ἐρχεται ἡ Πασκαλιά ἀνθοστεφανωμένη καὶ λουλουδοπλημμυρισμένη. Καὶ μεῖς πᾶμε τὰ χαιρετίσματα τῶν κάμπων πού περνᾶμε, στὰ κατάργυρα ἀκρογιάλια, στὰ ὄμορφα περιγιάλια τῆς θάλασσας τῆς Μαρώνας καὶ τῆς ξακουστῆς Αἴνος.

»Μεῖς τ'ἀθάνατα ποτάμια, πού ζῶνουμε τοὺς κάμπους καὶ λασπώνουμε τῆ γῆς, στὸ μακρινὸ ταξίδι μας. Τὸ μελίσι σκόρπισε καὶ πετᾶ ἀπὸ ροδακινιά σὲ μυγδαλιά νὰ ρουφήξει χυμό, καὶ τὸ μεταξοπούλι—τὸ σκουλίκι θρέφεται στῆς μουριᾶς τὸ φύλλο. Εἶναι ἀμέτρητα ὡσὰν τὴν ἄμμο τῆς θάλασσας τὰ χρόνια μας, πού ἀδιάκοπα διαβαίνοντας τῆ Θράκη χύνουμε τὰ νερά μας νὰ χορτάσει ἡ θάλασσα.»

Χαρὰ Θεοῦ παντοῦ. Οἱ πολιτείες, τὰ παλιά τὰ κάστρα, οἱ ρεματιές, τὰ δάση, οἱ βουνοπλαγιές, οἱ κάμποι, τὰ χωριά, ὄλα, ὄλα χαίρονται. Οἱ ἀγελαδάρηδες ὀδηγοῦν τὰ κοπάδια—τίς ἀγελαριές—μέσα στὰ τρισπόθητα λιβάδια, στῆ χαρὰ τοῦ πράσινου.

Χαίρεται καὶ τὸ Σκούπελο,—τὸ Ἑλληνοχώρι σκαρφαλωμένο στὴν πλαγιά τοῦ ἱστορικοῦ *καλέ*—τοῦ παλιοῦ βυζαντινοῦ φρούριου. Ἐνα χωριὸ μεγάλο, πού ἡ μοῖρα τῶστησε κατάντικρυ στὸ ἔγβα τοῦ ἡλίου καὶ τὸ νοιώθεις ἀπλωμένο σὰν ἄσπρη προβιὰ στὸν ἡλιο νὰ λαμποκοπᾶ ἀπὸ μακρῦνὰ, βουτηγμένο θαρρεῖς στὸν ἀσβέστη, ὄντας ἀνεβαίνοντας στὸ ψηλὸ δάσος. φτάνεις στῆ δημοσιά, πού φέρνει στὰ σύνορα.

Ἐδῶ στὸ ἐρειπωμένο φρούριο, πού σώζονται ἀκόμη τὰ χνάρια μιᾶς ἱστορίας ματωβαμμένης, πού διαβάζεις, ὠψώνοντας τὸ κεφάλι κατὰ τοὺς τοίχους τῶν πύργων «Κομνηνός Ἀλέξιος», πού πάντα ἐστάθη ἡ βυζαντινὴ δύναμη μεγάλη, στὰ πρόθυρα τῆς βασιλεύουσας, ἐδῶ κίττα τὸ ἀρχαιόπρεπο χωριὸ, πᾶκόμα οἱ χωριανοὶ του μιλοῦν, σὰν τοὺς πρόγονούς μας μὲ τὸ πανάρχαιο στρογγυλὸ ἑλληνικὸ στόμα: «Τὶ ἔπκες; ἔλαχες με, ὃ ἔστι» κ.λ.π. Κάθε βράχος καὶ κάθε σπηλιά καὶ κάθε ρουμάνι ἀντιβρᾶ τὰ περασμένα.

Κι' ἀνεβαίνοντας τὸ κάστρο ἀντικρῦζεις μὲ τὸ κοφτερό σου μάτι στὴν καθάρια ἀτμόσφαιρα τὰ τζαμιά τῆς Ἀντριανοῦς, ποῦ ἀπλωμένη σὰν πολύσαρκη Τουρκάλα ἀνάμεσα στὰ τρία της μεγάλα ποτάμια κοιμᾶται καὶ συχάζει ἢ θορυβεῖ κι' ὀργιάζει,—ἀντικρῦζεις λέω νὰ σπαθίζουν τὸν οὐρανὸ πανύψηλα.

Τὸ Πάσκα τῆ χρονιὰ κείνη ἔπεφτε στίς εἴκοσι μία τ' Ἀπρίλη—τὸν μῆνα τῶν ἀηδονιῶν. Ἰσα, ἴσα μὲ τὴν ἀρχὴ τῆς ἀνοιξης, ποῦ ἀνθοβολοῦσε καὶ μύρωνε τοὺς κάμπους κέδινε καινούργια ζωὴ σ' ὄλα. Τὰ κοπάδια ἔβροσαν ὄξω στὰ λιβάδια καὶ τάρνια—Θεοῦ εὐλογία—χιλιάδες, μυριάδες πλημμυροῦσαν μὲ τὰ βελάσματά τους τὸν ἀέρα. Πρόσμεναν κι' αὐτά, κατὰ τὸ γραμμένο τους τῆ μέρα, ποῦ τοῦ μακελλάρη τὸ κοφτερό μαχαίρι θὰ τοὺς ἔχυνε τὸ αἷμα ἀφαιρώντας τους τῆ ζωῆ, γιὰ νὰ χορταστοῦν τὰ στόματα τοῦ κόσμου, ποῦ νηστικός ἀπὸ κρέας, πρόσμενε ὅλη τῆ μακρυνὴ σαρακοστὴ νὰ γευτῆ τὸ ἀρνὶ τῆς Πασκαλιᾶς.

Ὅμως φέτο τὸ Πάσκα εἴταν πρῶιμο καὶ δὲν θάτρωγε ἀρνὶ κανεὶς ἀνήμερα, γιὰτὶ μόνο τ' Ἀη-Γιώργη εἴταν σχωρεμένο νὰ σφαγῆ τὸ γαλατερό. Τότε νόμιζαν οἱ χωριανοί, πῶς μέστωνε ἀπτὴν καλοφαγία τάρνι ἀπὸ κρέας. Τότε, ποῦ τὸ χορτάρι σήκωνε μπόγι καὶ γινότανε θρεφτικὸ καὶ νόστιμο.

Ξημέρωνε λοιπὸν Πασκαλιά καὶ στὸ Σκούπελο, καὶ Μεγασάββατο, ἅγια μέρα, τάρχοντολόγι τοῦ χωριοῦ μέσα στὸ καφενεῖο τοῦ Φώτη, συζητοῦσε τὰ ζητήματα τοῦ χωριοῦ, ποῦ κι' αὐτὸ τόσα εἶχε μαζὶ μῶλο τὸν κόσμο. Κουρασμένοι πλούσιοι καὶ φτωχοὶ ἀπὸ τῆ σκληρὴ δουλειὰ ξεκουράζονταν τέτοια μέρα γιὰ νὰ σηκωθοῦν μεσάνυχτα πάλι μὲ τοὺς χαρμόσυνους χτύπους τῆς καμπάνας, νὰ γιορτάσουν τὴν ἀνάσταση.

Ὅσοι εἶχαν παλιοτούφεκα σκουργιασμένα ἢ ἀβτζίδικα ἢ λογιῆς, λογιῆς ντουφέκια, τὰ ξεσκούργιαζαν τῆ μέρα κείνη. Τὰ τοίμαζαν γιὰ νὰ σκορπίσουν στὸν ἀέρα τῆ χαρὰ τῆς ἀνάστα. Τῆ νύχτα μὲ τὸ Χριστὸς ἀνέστη καὶ στὴ Δευτερανάσταση, ἀνήμερα Πάσκα κι' ὄλες τίς τρεῖς μέρες τῆς Πασκαλιᾶς.

Κι' οἱ ἀρχοντάδες μιλοῦσαν καὶ συζητοῦσαν καὶ σχεδίαζαν γιὰ τὰ δίκια τοῦ χωριοῦ καὶ τὰ ἐντερέσα μὲ τὸ μουχτάρι ἀντάμα—τὸν Πάτε—Γιάνν', ποῦ πάντα στὸ χέρι βαστοῦσε τὸ ποτήρι γιομᾶτο, γιὰ νὰ κατεβάζει τὸ μαῦρο μπογιαμὰ κρασί, ποῦ τόσο τάγαποῦσε μὲ τῆ μοναδικιά εὐκὴ ποῦξαιρε «ἀντε πὲ δεξιά».

Ὁ ἥλιος εἶχε πάρει πιά τὸν κατήφορο καὶ ὁ μεγάλος ἥσκιος τοῦ «καλέ» πλάκωσε καὶ σκέπασε τὸ χωριό, ποῦ βρισκότανε σὲ μιὰ κί-

(ΤΟΥ ΑΛΚΙ ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ)

νηση, σὲ μιὰ βράση γιορτινὴ. Τὰ μπακάλικά, τὸ καφενεῖο, γεμάτα. Σὰ μελισσολόγι βρούτζε τὸ καφενεῖο τώρα. Ὁ λαὸς μαζεμένος γύρω στοὺς προύχοντες ἄκουγε γιὰ τὰ ζητήματα τῆς «Χώρας», ὅπως ἔλεγαν τὸ χωριό τους, καὶ δειλά δειλά ἔπαιρνε θάρρος κανένας ἀπὸ τὸ λαό, σὰν τὸν παλιὸ ἡμερικὸ Θεοσίτη, νὰ πῆ τὸ «λογόπλο τ'» — πού θὰ πῆ τὸν ταπεινὸ του λόγο — πού πολλές φορές ζεμάτιζε κῆ- καιγε σὰν τὸν φλογισμένο δαυλὸ τοῦ Κανάρη.

Καὶ τότες ἔβλεπες τὸν παλιὸ σκηπτοῦχο — τὸν ἄρχοντα, τὸν Μπάρμπα Φώτη, μὲ τὴ σοβαρὴ του βλεμματιά, πού τὴν ἥσκιανε τὸ παχὺ σγουρὸ φρύδι του νάγριοκυττάζει καὶ νὰ λέγει, τὸ λόγο του: — «Σώπα σύ, πού τὸ βρήκες νὰ μιᾶς καὶ σύ!»

Καὶ ὁ λαὸς στὸ πρόσωπο τοῦ φτωχολεντζιπέρη, τοῦ ζευγολάτη μὲ τὸ αὐλακωμένο πρόσωπο, μὲ τὸ κεφάλι σύρριζα ξυρισμένο, συμμάζευε τὸ «μένος» του καὶ κατάπινε τὴ γλῶσσα του κι' ἀποτραβιοῦνταν.

Τέτοια ὥρα εἴταν μέσα στὸ καφενεῖο, πού οἱ προύχοντες μὲ τὸ λαὸ ἀντάμα συζητοῦσαν, θύμωναν καὶ σκέφτονταν γιὰ τὰ προβλήματα τῆς χώρας, ὅταν μιὰ ἀναπάντεχη ταραχὴ ἔφτασε μέσα, πού ἐρχότανε ἀπὸ τὴ πλατεῖα τοῦ χωριοῦ.

Ὁ λαὸς δειλιασμένος, χλωμισμένος ἔτρεχε νὰ σωθῆ. Οἱ γυναῖκες τσιρίζοντας καλοῦσαν τοὺς ἄντρες: — Κωστή μπρέεε. — Ἀνεστώ μπρέεε! ὄνόματα μὲ τσιριές καὶ κλάμματα. Ὁ καθένας κύτταζε νὰ σωθῆ, νὰ γλυτώσει ἀπὸ τὰναπάντεχο κακό. Ὑστερνοὶ πῆραν εἶδηση οἱ προυχόντοι μέσα στὸ καφενεῖο, ὅταν ζωστήκαν ἀπὸ παντοῦ ἀπὸ τὴν ἀρματωμένη ὡς τὰ δόντια κλεφτουργιά. Κάτι μορφές φοβερές μὲ γένεια, μὲ μαλλιά χυτὰ κι' ἄπλυτα κάτω ἀπὸ τὶς μοῦκες, μὲ τσαπράζια σταυρωτὰ στὸ στήθος, μὲ μαχαίρια στὸ ζουνάρι, μὲ σπαθιά ἀπὸ τὴ ζώνη καὶ μὲ τὰ κοντὰ ντουφέκια στὰ χέρια.

Ἦρθαν μέρα παραμονὴ Πασκαλιάς, νὰ πατήσουν τὴ χώρα, νάρπάξουν ὅ,τι μποροῦν, νὰ σφάξουν ἂν εἶναι βολετὸ καὶ νὰ χύσ τὸ πένθος στὸ εὐτυχισμένο χωριὸ ἢ νὰ εἰσπράξουν τὸ χρῆμα τοῦ λαοῦ καὶ τὸν ἴδρωτα.

Κιὸποιοι ὅπου πρόφτασε τράβηξε νὰ κρυφθῆ. Τὴν ὥρα τούτη ὁ Παπαβασίλης, ὁ δράκος τοῦ χωριοῦ, ὅπως τὸν ἔλεγαν, στὸ σπίτι του σύχαζε ἀπὸ τὴ κούραση τῆς βδομάδας ὄλης, γιὰ νὰ μπορέσει ξεκούραστος πάλι, νὰ πῆ μεγαλόφωνα τὰ τροπάρια τῆς Πασκαλιάς. Ἡ παπαδιά μὲ τὶς κόρες τῆς μέσα στὴ μεγάλη αὐλὴ τοίμαζαν τὰ πουλερικά καὶ δούλευαν τὰ τσουρέκια, πού φούρνιζαν στὸν ἀναμμένο φούρνο τους.

Ὅταν ἔφτασε ξαφνικὰ τὸ μήνυμα: «Πλάκωσαν κλέφδες», σηκώθηκε ὁ Παπαβασιλῆς κι' ἀρπάζοντας τὸ μακρὸ τουφέκι του, τὸ στολισμένο μὲ συντέφι κι' ἀσῆμι, δίχως καλιμαῦχι στὸ κεφάλι, μὲ τὰ μαλλιά ξέπλεγα καὶ τὰ γένηια ἄταχτα.

—Ποῦ μωρὲ ποῦ; ρώτησε ἀγριεμένος.

Ἡ ψυχὴ του λαχταροῦσε ταραχὲς καὶ τουφεκιές. Καὶ πρὶν ἀκούσει καλὰ ποῦ, δρασκελίσε τὸ φράχτη τοῦ σπιτιοῦ του, ἔτρεξε μὲ τάντεριά του ἀνεμισμένα στὸ γειτονικὸ σπίτι, πήδηξε τὸ δεῦτερο φράχτη καὶ τινάχθηκε στὸ δρόμο, ἕνα χωριάτικο στενόδρομο γιομάτο λάσπη ἀκόμα ἀπὸ τὶς βροχές.

Δὲν πέρασαν πέντε λεφτὰ κι' εἶταν πιά φτασμένος στὴν πλατεῖα, ὅπου ὁ λαὸς συναγμένος, χλωμὸς καὶ βουβὸς ἀπὸ τὸ κακὸ, ἔμενε ἀποσβολωμένος.

—Τὶ τρέχ' μπρὲ παιδιά; ρώτησε ὁ παπᾶς. Τὶ τρέχ';

—Τὶ νὰ τρέχ'. Νὰ κύττα. Μᾶς ἔπκασι χάλ'.

Τὴν ὥρα αὐτὴ στὸ βάθος τοῦ μεγάλου δρόμου, ποῦ γύριζε καὶ ξετυλιγότανε σὰν κορδέλλα πλατεῖα, σὰν ἕνα σῶμα προχωροῦσε μιὰ τσοῦρμα ἄνθρωποι. Εἶταν οἱ κλέφτες ποῦ ἔσερναν μαζί τους διαλέγοντας τοὺς δύο πιὸ τσορμπατζήδες τοῦ χωριοῦ τὸν Ἀναστάσ' τὸ Φωτεινὸ καὶ τὸν Καλούδ' τὸν Πάτε. Τοὺς πήγαιναν στὰ φοβερά τους λημέρια, μέσα στ' ἀπάτητα βουνὰ τῆς Στράντζας, ὅπου φώλιαζαν τ' ἀγρίμια καὶ τὰ ὄρνια ἔσχιζαν τὸν ἀγέρα περήφανα, —καταχτητὲς τοῦ αἰθέρα.

Ὁ Παπαβασιλῆς μονομιᾶς ἔσυρε κατὰ τὸ παλιὸ βυζαντινὸ φρούριο, σὰν τ' ἄγριο θεριό, ποῦ ρίχνεται καὶ σαλτέρνει ἀγριεμένο.

Πίσω του ἔτρεξε καὶ ὁ λαός, παιδιά, ἄντροι, γυναῖκες. Μιὰ σιωπὴ βασιοῦσε ἔτσι, ποῦ ἀνεβαίνοντας τὸ μονοπάτι, ὁ ἕνας πίσω ἀπὸ τὸν ἄλλο λαχανιασμένοι, ἔβλεπαν τὸν παπᾶ ἄγριον νὰ πηδᾷ, νὰ τρέχει, νὰ γλυστᾷ, νὰ σκαρφαλώνει γρήγορος.

Ὅταν πιά ὁ Παπαβασιλῆς ἔφτασε μέσα στὰ χορταριασμένα ἐρείπια, στὰ βυζαντινὰ βουβὰ κάστρα, μὲ τὶς πολεμίστρες, ἀγνάντεψε μακρὰ βάζοντας τὸ χέρι στὰ φρύδια.

Κι' εἶδε τὴ λυπητερὴ συνοδεία νὰ στριφογυρίζει τὸ δρόμο, ποῦ κόβοντας τὸν καλέ, ἔμπαινε στὸν κάμπο πρὸς τὰ σύνορα. Τὰ μάτια του ἄστραψαν, ἡ ματιὰ του ἀγρίεψε. Τὰ μαλλιά του σκόρπισαν μὲ τὴν ἀλαφριά πνοὴ τοῦ Ἀπριλιάτικου ζέφυρου, ποῦ ἔφτανε ἀπὸ τὴ Μαύρη Θάλασσα. Πλάγιασε τὸ κορμὶ του τώρα πάνω σὲ μιὰ παλιὰ πολεμίστρα καὶ ἄπλωσε τὸ βαριὸ τουφέκι του. Μακρὰ ἔβλεπε σὰ μυρμήγκια

νά προχωρᾷ ἡ πένθιμη συνοδεία. Δὲ μπορούσε νὰ ξεχωρίσει τοὺς προυχόντους τοῦ χωριοῦ.

— Θὰ τραβήξω, μονολόγησε. Καὶ σκοπεύοντας τράβηξε τὴ σκανδάλη.

Ἔνας τρομερὸς ἀχὸς γέμισε τὸν *καλέ*, σὰν νὰ ρίχτηκαν κανόνια. Ἀντήχησε ἡ βοή τοῦ τουφεκιοῦ τρομερῆ στέλνοντας τὸ μήνυμα τοῦ θανάτου κι' ἡ σφαῖρα σφύριξε δυνατὰ σχίζοντας τὸν ἀγέρα ἀπὸ ψηλά.

Ἀδύναμος, ἀνίκανος ὁ Παπαβασίλης νὰ σταματήσει τοὺς κλέφτες, νὰ λυτρώσει—μέρα χρονικιά—τοὺς προυχόντους, ποὺ σέρνονταν στὸν ξενητεμὸ καὶ τὶς κακουχίες καὶ τὰ βάσανα καὶ τοὺς κίνδυνους, ἔμεινε πολλὴ ὥρα βουβός. Μὲ τὰ μάτια του δακρυσμένα, γιατί δὲ μπορούσε νὰ σταματήσει τὴν αἰχμαλωσιὰ τῶν προυχόντων, ἀποτραβήχτηκε νὰ κατεβῆ τὰ σκαλοπάτια καὶ τὰ μονοπάτια τοῦ *καλέ*. γιὰ νὰ κατέβει στὸ χωριό του, ποὺ πενθοῦσε καὶ ἓνα κλάμα γενικὸ χυνότανε, ὅπως μιὰ φορὰ μὲ τὸ χαμὸ τοῦ Ἐχτορα μέσα στὴν πολιτεία τοῦ καλοῦ Πριάμου.

Τί Πασχαλιὰ ξημέρωνε!... Τί πίκρα, τί πένθος ὕφωνότανε μέσα στὴ χώρα, τὴ γλυκειὰ αὐτὴ ὥρα τῆς χρονιάς! Ἔνα μοιρολόγι ἀπλῶθηκε παντοῦ. Ὁ κάμπος ἀντήχησε λυπητερά.

Κεῖνη τὴ βραδυὰ δὲν ἀνέστησε τὸν Χριστὸ ὁ Παπαβασίλης. Μόνον βουβοὶ ὄλοι, μὲ τὸ κλάμα στὰ μάτια, τὰ δάκρυα στὰ μάγουλα καὶ στὸ στόμα τὴν πίκρα, ἔψαλαν ὄλοι παράκληση γιὰ τὸ λυτρωμὸ τῶν χαμένων τοὺς ἀνθρώπων. «Ἀπὸ τῶν πολλῶν μου ἁμαρτιῶν ἀσθενεῖ τὸ σῶμα, ἀσθενεῖ μου καὶ ἡ ψυχὴ...» καὶ μὲ τὸ μακρόσυρτο «Κύριε ἐλέησον». Καὶ μαζεύοντας τὰ λύτρα—ὄλοι μικροὶ καὶ μεγάλοι δίνοντας ὅ,τι εἶχαν χρυσαφικὸ—ἔστειλαν τὸν Παπαβασίλη τὴν ἄλλη μέρα Πασκαλιά, νὰ βρῆ τὰ λιμέρια, ποὺ θὰ τὸν πρόσμενε ἡ κλεφτουργιά.

Ἔτσι ἡ Ἀνάσταση ἔμεινε πίσω καὶ διαβάστηκε τὴν τρίτη μέρα, ἡμέρα τ' Ἀη—Γιώργη μαζί μὲ τοὺς προυχόντους συμπρή.

Κι' ὁ Παπαβασίλης χαρούμενος πιά γιὰ τὸ γυριεῖν αὐτούς, ἔγραψε παίρνοντας τὸ προσευχητάριό του.

«Σήμερα 23 τοῦ Ἀπρίλη σωτηρίου ἔτους 1889 ἡμέρα Πασκαλιάς μᾶς πῆραν οἱ κλέφδες τὸν κύρ Ἀναστάσ' τὸ Φωτεινὸ καὶ τὸν κύρ Καλούδ' τὸν Πάτε καὶ μεῖς ἀπὸ πίκρα δὲν ἔκαναμ' Πάσκα, μόν' μαζεύοντας τὰ χρυσαφικά μας, πῆγα κι' ἀντάμωσα τοὺς κλέφδες νὰ σώσω τοὺς ἀνθρώπους μας. Τὴν Ἀνάσταση τὴν κάμαμε ἀνήμερα τῆ Ἀγιγεώργη, πὲ τὸ γυρισμὸ μου μαζί μὲ τοὺς τζορμπατζήδες μας καὶ τὸ σημειώνω ἐγὼ ὁ Παποβασίλης ἐν Χριστῷ ἱερέας τοῦ Σκούπελου».

ΤΟ ΠΑΣΚΑ ΤΟΥ ΜΟΣΚΟΠΟΥΛΟΥ

‘Ο Μοσκόπουλος εΐτανεπραματευτής. Καί τιπραματευτής. Ήξαιρεπολλάγράμματα. Τόσαπούξγραφεκαίβιβλία. ΑὐτόςιστόρησετήνιστορίατοῦΠαπουκόντογλου, τοῦΤζελέπη, πούόγιόςτουσκοτώθηκεἀπότούςκλέφτεςγυρίζονταςἀπόταξειδι. Πήγεν’ἀγοράσειζῶαστήΒουλγαρίαμέγεμάτοτόκεμέρι. Τιιστορίαἀληθινάτρομαχτική! Καίτήνιστόρησεμέτόσητέχνηκαίτόσηεὐκολία!

Τόνθυμᾶμαιὄτανσκυμμένοςστόγραφεῖοτοῦπραματευτᾶδικούτοῦξγραφε. Βαστοῦσεῖσιατήνπέννακῆσερνεκάτιμακρονούρικαψιλὰγράμματα. Θαρρεῖςκ’εΐταντελεῖεςστήγραμμῆκαίλόγχεσοῖοὔρεςσέπαράταξη, Κεῖνοτόρόκατέβαζετήνοὔράτουὡςκάτω, πούπερνοῦσετιςδύογραμμές, ἐνῶτόκεφάλιτουστεκότανεσάνκεφάλικαρφίτσας.

‘Απότάμικράτουχρόνιαεΐτανόἀγαπημένοςτοῦπατέρατουκῆγινεμέτήβοήθειάτουἔμποροςπραματευτής. “Ὄξωἀπότόσπίτιτουόπατέραςτουτοῦστησεἓναμαγαζιδίπατο, ὅπουπουλοῦσεπανιάκαίμπασμάδεςκαίτίριπλίκιακαίφελεμένακαίχουμαγιά, ψωνίζονταςἀπότήνΠόληῖσια. “ἘτσιἔκανετόχρόνοδυσφορέςταξειδιστήνΠόλη. Σ’ἓνατέτοιοταξειδιτουἔφερεκαίτοῦμικροῦτουγιουἓνακαπέλλο, πούτῶδειχνεήγυναῖκατουστόνκόσμο, μὰπούδέμπόρεσενάτοῦτόφορέσειἀπόφόβοκαίντροπήν’ἀλλάξειτόφέσιτου.

ΣάνξέπεσεὁΜοσκόπουλοςστόἐμπόριομέτάχρόνια, γιατίεΐτανεἄνθρωπος«τῶνγραμμάτων»κι’ὄχιγι’ἀλισβερῖσι, πάλιμέτάγράμματαἔζησετάπαιδιάτου.

‘Ὁπατέραςτουπιάεῖχεπεθάνει, ήμάννατουκι’αὐτήσχωρήθηκεκαίμόνοςτώρακυβερνοῦσεκληρονόμος, τόσπίτιτοῦπατέρατου. “Ἐνασπίτιτοῦπαλιουκαίρω. Τρεῖςμεγαλόπορτεςστόδρόμοἔδειχνανπόσοἦτανἀρχοντόσπιτο. Θῦρες, πούδέχοντανἀνοίγονταςτούςληνοῦςκαίτόμαξοῦλιὄλο. ‘Αριστεράἓναπηγάδισκεπασμένομ’ἓναἔξῶστηπλάιγιαμαῶτονγλάστρες· μιάαὐλήμεγάλημέτόνμπαχτσέκαίστήναὐλήδυσπίτια, μέτάπαράθυραστόνμπαχτσέ,

— τὰ σπίτια τότες δὲν εἶχαν παράθυρα στὸ δρόμο — καὶ τὶς περικοκλάδες καὶ τοὺς κισσοὺς σκαρφαλωμένους ὡς τὰ κεραμῖδια ἀπὸ τὰ καφασωτὰ παράθυρα. Θαρρεῖς καὶ τῶχω μπροστὰ μου τὸ σπίτι τοῦ Μοσκόπουλου, ἀρχοντικό καὶ κόμοδο.

Ἐκεῖ μέσα μεγάλωσε ὁ Μοσκόπουλος, μεγάλωσε καὶ τὰ παιδιά του. Τὸ γυιό του καὶ τὶς κόρες του. Τὴ ζωὴ του τὴν πέρασε ἀρχοντικά σὰνπραματευτής, ποὺ κέρδιζε πολλὰ κι' ἀβγάτιζε τὴ μοιρασιά, ποὺ πῆρε ἀπὸ τὸν πατέρα του.

Μὰ τὰ χρόνια σὰν τοῦρθαν δίσεχτα, λίγο — λίγο ὁ Μοσκόπουλος ἄρχεψε νὰ λιγοστεύει τὴνπραμάτεια του. Ἔκοψε καὶ τὰ ταξείδια τῆς Πόλης. Τώρα ψούνιζε ἀπὸ τὴν ἀγορὰ καὶ γιόμιζε τὸ μαγαζί του ἀπ' ὅ,τι τοῦδινε ὁ Καραμανλῆς ἢ ὁ Τασσιδῆς, οἱ μεγάλοιπραματευτάδες. Τὶ τὸν κυνηγοῦσε στὴ ζωὴ του καὶ τοῦφερνε τὶς ἀτυχίες; Μέρα μὲ τὴν ἡμέρα πῆγαινε χειρότερα. Καὶ στὰ χρόνια, ποὺ ξετίναζε ἢ γυναικὰ του ἢ Πουλίνα τὰ παιδιά τῆς — σὰν τὴ κλῶσσα τὰ κλωσσόπουλά τῆς — ἐκεῖνος ξέπεφτε κι' ὄλο ξέπεφτε.

Τὸ σπίτι τοῦ Μοσκόπουλου πῆγαινε κατὰ διαβόλου. Ρῆμαζε καὶ χανότανε στὰ χρέη καὶ στὴν ἀνέχεια. Κι' ὁ Χάρος δὲν τὸν ἀφήκε ἀχτύπητο. Τὸ παλλικάρι τοῦ Μοσκόπουλου ἔπεσε ἀπὸ χτικιὸ κάτω καὶ δὲν ξανασηκώθηκε. Πάνω στὸ ἄνθισμά του γκρεμίστηκε σὰν τὴ δρὺ καὶ σύγκορμο ἀπλώθηκε. Ὁ Μοσκόπουλος μὲ τὸ χέρι του χάραξε στὸν τάφο του πάνω: «Ἐνθάδε κεῖται ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ Μενέλαος Μοσκόπουλος· ἐγεννήθη τῇ 9 Μαρτίου 1892 καὶ ἔθανε τῇ 24 Νοεμβρίου 1902».

Ἦξαιρε ὁ ἴδιος νὰ χαράξει καὶ στὴν ἀρχαία γλῶσσα κανένα ἐλεγείο, μὰ ποιὸς θὰ τῶνοιωθε; Καὶ ἔτσι ἀρκέστηκε σαυτό.

Ὁ πόνος τοῦ χαμοῦ, ἡ πίκρα τῆς δουλειᾶς, τὸ ἐρείπωμα τοῦ σπιτιοῦ τῶν Μοσκοπουλέων, τοῦ χάραξε στὸ μέτωπο κάμποσες γραμμές. Τὰ κακὰ δὲν περνοῦν χωρὶς σημάδια. Μὲ τὸν καιρὸ ἔκλεισε καὶ τὸπραματευτάδικο. Καὶ τότες ἀπηλπισμένος χτύπησε τὴν πόρτα τοῦ πασαζητῶντας δουλειά. Καὶ ὁ πασαζ τὸν ἔστειλε στὴν Ἄνατολὴ ἄ ζ ἄ, νὰ ποῦμε πάρεδρο δικαστικό. γιὰ τὰ τούρκικα ποὺ ἤξαιρε καὶ τὴ μάθηση ποὺ εἶχε. Ἐκεῖ μακρὰ στὰ βάρη τῆς Ἄνατολῆς πέρασε τὰ χρόνια του. Μεγάλωσε τὶς κόρες του καὶ πάντρεψε τὴ μεγάλη καὶ σπούδασε τὶς μικρές. Ἄλλη γράμματα, ἄλλη τέχνη. Ὑπάλληλος τῆς Τούρκικης δικαιοσύνης ἔζησε — καλόζησε καὶ πρόκοβε τὰ παιδιά του.

Μὰ ἦρταν πάλι καιροὶ κακοί. Χρονιὲς βαρειές καὶ δίσεχτες. Ἡ Τουρκία πῆρε τὸν κατήφορο. Βάζοντας σχέδιο ν' ἀποδιώξει τὸν

Ἐλληνισμό ἀπὸ τὴν Ἀνατολή, ἄρχεψε νὰ βαρύνει τὴ ζωὴ τοῦ κόσμου. Σήκωνε χωριὰ ἀπὸ δῶ κεῖ, χαλοῦσε πολιτείες, ἔσβυνε ἀπὸ τὸ χάρτη τὴ μιὰ πολιτεία κι' ἀνάστανε ἄλλη μακρὰ ἀπὸ τὴ θάλασσα. Ὁ Ἐλληνισμὸς χαροπάλευε. Σὲ μιὰ τέτοια μπόρα κι' ὁ Μοσκόπουλος διωχμένος ἀπὸ τὸ ἀζαλίκι του καταστάλαξε στὴν Πόλη. Ἐκεῖ δοκίμασε τὴν μεγάλη πίκρα τῶν ἀνήμπορων γηρατειῶν καὶ τὴν ἀπελπισία τῆς ἀτυχίας του. Στὴ ζωὴ του πάντα ἄβουλος καὶ δειλός, πάντα νοσταγάλος τῆς παλιάς ζωῆς στὸ σπῖτι τῶν Μοσκοπουλέων, τώρα δοκίμαζε ἓνα μεγάλο σπάσιμο τῆς ψυχῆς. Μέσα στοὺς δρόμους τῆς Πόλης ἔφερνε τὸ πόδι τρεμάμενο καὶ τὴν ψυχὴ χτυπημένη ἀπὸ τὸ φόβο τῆς ζωῆς. Συλλογιζότανε πῶς θὰ ζήσει κι' αὐτὸς καὶ τὰ κορίτσια του. Ὁ γαμπρὸς του πέθανε, ἡ κόρη του χήρα ἀκολούθησε κι' αὐτὴ τὸν πατέρα της, γιὰ νὰ γεμίσει τὸ ποτήρι τῆς πίκρας του.

Εἶτανε τὸ ὑστερνὸ μεγαλοβδόμαδο τῆς ζωῆς του. Ἡ Πόλη ἀκόμα δὲν καλοκατάλαβε τί πάθαινε ὁ κόσμος ὄξω στὶς ἐπαρχίες τῆς Ἀνατολῆς. Ζοῦσε μέσα στὰ ὑπερκόσμια κάλλια της κι' ἀνάπνεε ἔλευθερία μὲ τὸν ἥσκιο τοῦ Πατριάρχου. Σὲ τέτοιες μέρες φαινότανε ἀκόμα πιὸ πολὺ τοῦ Ἐλληνισμοῦ ἢ δύναμη κι' ὁ ὄγκος. Χιλιάδες σκέψεις, σὰν πεταλοῦδες, ἀπὸ μέρες τώρα περνοῦσαν μέσα ἀπὸ τὸ μυαλὸ τοῦ Μοσκόπουλου πετώντας, ὅταν αὐτὸς μὲ τὸ βῆμα τῶν φροντίδων του μόλις ἔσερνε καταπικραμένος τὸ βῆμα του στὰ στενὰ καλντερίμια τοῦ Φαναριοῦ. Κάποτε θόλωνε ὁ νοῦς του βαρειά καθόντας στὸ καφενεῖο. Καὶ μιλοῦσε μοναχὸς του καὶ μὲ χίλιους σπασμούς στὸ πρόσωπο ἔδειχνε τὴν ἀγωνία τῆς ψυχῆς του.

Αὐτὸς νοικοκύρης παντοτεινὸς στὴ ζωὴ του, ἀπὸ τὸ σόι τῶν Μοσκοπουλέων — τὸ στερνὸ βλαστάρι, πού γεύτηκε τάγαθὰ τῆς κληρονομίᾳς ὡς τὸν πάτο — τώρα στὰ γεράματά του μὲ μιὰ τσοῦρμα κορίτσια — τὸν γιοῦ τὸν σαβάνωσε μὲ τὸ χέρι του — δίχως παρά, δίχως ἐλπίδα μέσα στὴν Πόλη, τὴ μεγάλη καὶ τὴν ἄγνωστη κοινωνία ἄγνωστος κι' αὐτὸς στρατοκόπος, κουρασμένος, κατατσακισμένος. Συλλογιζότανε καὶ μονολογοῦσε κι' ἔσπανε τὸ πρόσωπό του καὶ μόρφαζε σὰν νὰ τὸν ἐδάγκωναν χίλια φείδια καὶ χίλιες ὀχιές μαζί. Μποροῦσες κοντὰ του νὰ ψαρέψεις τὰ λόγια του, τίς σκέψεις του.

Οἱ γιορτές τοῦ μάτωναν τὴν ψυχὴ. Ὅταν ἦσαν τὰ Χριστούγεννα ἢ πίκρα του εἶχε φουντώσει. Τὶς μέρες αὐτὲς συλλογιέται πλειότερο κανένας τὸν ἑαυτὸ του, τὰ βάσανά του, νοιώθοντας γύρω του, δυστυχισμένος αὐτὸς, νὰ φουντῶνει ἢ χαρὰ τοῦ κόσμου. Μὰ τότε μπόρεσε νὰ παλαίψει μὲ τὸν πόνο του. Εἶχε ἀκόμα καὶ μερικὰ χρυσὰ πού ἓνα — ἓνα τὰ ξεροκούκκιζε. ὅπως τὸ κομπολόγι του.

—'Ανάθεμα τὶς γιορτές! φώναζε τώρα, μὰ ἡ φωνή του σὰν βουβοῦ πνοῆ χανότανε μέσ' ἀπὸ τὰ δόντια του καὶ γινότανε σπασμὸς τοῦ προσώπου κι' ἀβλάκωμα στὸ μέτωπο. Τὸ χέρι του μονάχα σχηματισμένο σὲ γροθιά, αὐτὸ χτυποῦσε τὸν ἀγέρα κ' ἔκανε ἕναν μισὸ κύκλο γιὰ νὰ πέσει βαρὺ κάτω πάλι.

Οἱ γιορτές. Καὶ βέβαια σὲ τέτοιες μέρες θυμότανε τὰ περασμένα του κι' ἔβλεπε τὰ τωρινά του. Τὴν τοτεινὴ εὐτυχία του τὴν τωρινὴ του κατάντια. Ὁ Μοσκόπουλος τότε, ὁ Μοσκόπουλος τώρα!

Κι' ὅπως ἦταν σιωπηλὸς καὶ περήφανος δὲν ἤθελε πουθενὰ νὰ πῆ τὸν πόνο του. Μόνο στὰ χτυπήματα τῆς καμπάνας—τόσες καμπάνες!—ἔπαιρνε τοὺς δρόμους καὶ χανότανε μακριὰ κι' ἀνέβαινε δῶ καὶ κατέβαινε κεῖ. Ὁ Μοσκόπουλος ἀγνώριστος. Ἡ καμπούρα του βάραινε πολὺ. Θαρρεῖς καὶ κουβαλοῦσε στὴ ράχη του ἕνα τσουβάλι ἄμμο. Τὸ χέρι του ἔτρεμε καὶ πίνοντας τὸ τσιγάρο του σχημάτιζε τὸ στόμα του ἕνα παράξενο φοῦ φοῦ φοῦ μὲ τὸ τρεμάμενο χέρι ποὺ κρατοῦσε τὸ τσιμποῦκι του στὰ τρία δάκτυλα. Τὸ πρόσωπό του κάτιαζε ἀπὸ τὰ ζαρώματα, τὰ μάτια του χωμένα μέσα χανότανε κάτω ἀπὸ τὸ φαρδὺ φρύδι του, ποὺ ἄσπρο σὰν μαλλὶ τουλούπας ἤσκωνε τὴ ματιὰ του. Τὸν πείραζαν οἱ καμπάνες, οἱ γιορτές.—"Ἄν δὲν ἦτανε οἱ γιορτές αὐτές....ἔλεγε. Θὰ μπορούσε νὰ βαστάξει τὴν κακομοιριά του, θὰ μπορούσε νὰ βλέπει τὴ φημιλιά του δυστυχισμένη καὶ τὰ κορίτσια του χλωμιασμένα καὶ νηστικά. "Ἄλλη φορὰ θάτρεχε στὴν ἐκκλησιὰ περήφανα ν' ἀνάψει τὸ κερὶ του καὶ σὰν Φαρισαῖος νὰ ρίξει στὸ δίσκο χτυπητὰ τὰ γρόσια του. Τώρα φεύγει, φεύγει μακριὰ. Τὸν κυρίεψε ὁ διάβολος θάλεγε ἡ ξαδέρφη του ἡ κυρὰ Παρουσία ποῦχε πατέρα τὸν νταγιὴ τὸν Ἄβραάμ τὸ θεῖό του, καὶ μιλοῦσε πάντα πειραχτικά καὶ χτυποχειλοῦσε χαχανίζοντας καὶ σειώντας τὰ στήθεια καὶ τὰ μάγουλά της.

Σὰ σκοτείνιαζε πιά καὶ χτυποῦσαν πάλι οἱ καμπάνες γιὰ τὶς ὄλονυχτιές, ὡς τότε τρελλαινότανε ἀπὸ νεῦρα κι' ἀπελπισιά.—'Ανάθεμα τὶς γιορτές! μασοῦσε μέσα στὸ στόμα του καὶ βάδιζε στὶς ἀγορές καὶ στὰ τσαρσιά, γιὰ νὰ σβύσει μέσα στὴν τύρβη ὁ ἤχος τῆς καμπάνας ἀπὸ τ' ἄφτιά του. Ἐκεῖ πάλι τὸν κυνηγοῦσε ἡ ἀνέχεια του. Ὁλος ὁ κόσμος φορτωμένος ἀπόβραδα γύριζε στὰ σπίτια του ἀπὸ μακρυνά, κλειώνοντας τὰ μαγαζειὰ του, γιὰ νὰ πάει στὴν ἐκκλησιὰ, ὅπου θάκουε τὰ τροπάρια, ποὺ ἀνοίγουν σὰν τριαντάφυλλο τὴν ψυχὴ, καὶ μαλακώνουν τὴ σκληράδα της.

Τότε τοῦ ἐρχότανε νὰ φύγει τρεχάλα—ἂν μπορούσε νὰ τρέξει—καὶ κατηφορίζοντας κατὰ τὴν ἔρημη ἀκρογιαλιά νὰ ριχτῆ στὴ

(ΤΟΥ ΑΛΚΙ ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ)

θάλασσα, νὰ πνιγῇ.—'Ανάθεμα τὶς γιορτές, πάλι ψιθύριζε καὶ ἔφευγε μακριὰ κι' ἀπὸ τὰ τσαρσιὰ καὶ χανότανε στοὺς Τούρκικους μαχαλάδες. Ἐκεῖ θὰ ξεχνοῦσε—ἔλπιζε—καὶ θ'ἄβλεπε σάν κι' αὐτὸν κι' ἄλλους δυστυχισμένους. Μὰ κ' ἐκεῖ ὁ χότζας πάνω ἀπὸ τοὺς μιναρέδες, ὁ ἴδιος μὲ τ'ἄσπρο σαρίκι στὸ κεφάλι καὶ μὲ τὴν κεφαλικιὰ φωνή του, ποὺ τὴν ἄφηνε σάν καταρράχτη, τοῦστελνε στ' ἄφτιά του τὸν ἀμανέ του, ποὺ τόσο κι' αὐτὸς τὸν πείραζε.

—'Ανάθεμα τὴν προσευκὴ σας! ἔλεγε πάλι καὶ ἔφευγε ἔφευγε μὲ τὰ ξυλιασμένα πόδια του.

Τὴ Μεγάλῃ Παρασκευῇ εἵτανε ἀρρωστημένος. Οἱ καμπάνες τοῦ σκότωσαν τὴ ψυχὴ. Κάθε καμπανιὰ κι' ἓνα καρφί—ἀπὸ τὰ μεγάλα γύφτικα καρφιά—στὸ μυαλό, στὸ κεφάλι. Ἐβριζε αὐτὸς, ποὺ ποτὲ στὴ ζωὴ του δὲν ἔβρισε.

—'Ανάθεμά σας, ἀνάθεμά σας ...

Σκεπασμένος καὶ κουκουλωμένος πάλευε νὰ μὴν ἀκούει τὶς καμπάνες. Ἄλλῃ φορὰ θὰ στεκότανε κοντὰ στὸν ψάλτη γιὰ νὰ σιγοψέλνει ὄλα τὰ τροπάρια μὲ κατάνυξη. Τώρα σιτουπώνει τ' ἄφτιά του μὲ παμπάκι νὰ μὴν ἀκούει τίποτε. Τὸ κορμί του τὸν βαραίνει. Ἄν μποροῦσε νὰ λυτρωθῇ... Τίποτε πιά δὲ συλλογίζεται. Τὸν ἑαυτοῦ μονάχα. Νὰ λυτρωθῇ θέλει. Κιαυτό εἶναι στὸ χέρι του. Τὸ βρῆκε. Λίγη θέληση. Νὰ κυττάξει μπροστά, οὔτε πίσω, οὔτε πλάγια, μπροστὰ μπροστὰ.

Ἄρρωστος κοίτεται στὸ κρεβάτι του Μεγασάββατο. Ἄνήμπορος. Τὰ παιδιὰ του, τὰ κορίτσια του, μέσα στὴ φτώχεια σκεπασμένα, ζητᾶν στὴν ἐκκλησιὰ παρηγοριά. Ἐκεῖ μέσα στὰ θυμιάματα, μέσα στὶς ψαλμωδίες λησμονᾶ κανεῖς εὐκολὰ τὸν πόνο του. Ἔτσι καὶ τὴ νύχτα τῆς Ἀνάστασης μὲ τὴ μητέρα τους μὲ τὴ λαμπάδα στὸ χέρι ἀκολούθησαν στὸν ἀυλόγυρο τοῦ Πατριαρχείου τὴν Ἀνάσταση, ὅπως κι' ὄλες τὶς βραδυὲς στὶς ὄλονυχτιές, τὶς ἀκολουθίες. Ὁ Μοσκόπουλος, ἀνήμπορος, κοίτονταν στὸ στῶμα του.

—Οἱ καμπάνες, οἱ καμπάνες πάλι. Ἄνάθεμά σας γιορτές, εἶπε καὶ κουκουλώθηκε σάν ἄρχισαν μεσάνυχτα νὰ χτυποῦν.

Καὶ σάν ἄδειασε τὸ σπῆτι ὄλο ἀπὸ τὸ λαὸ ποὺ τράβηξε νὰ πάρει ἐλπίδα μὲ τὴ λαμπάδα στὸ χέρι, ὁ Μοσκόπουλος μόνος κατάμονος, ἀνήμπορος, στῆς καντήλας τὸ φῶς, τίναξε τὰ σκεπάσματα ἀπὸ πάνω του. Τρικλίζοντας στάθηκε στὰ πόδια καὶ πῆρε ἀπόφαση. Ψαχούλεψε καὶ πῆρε τὸ μεγάλο λουρὶ ποὺ ἔδενε τὸ πανταλόνι του. Τὴν ὥρα αὐτὴ ξαναχτυποῦσαν οἱ καμπάνες.

—'Ανάθεμά σας γιορτές! ψιθύρισε πάλι καὶ πῆγε κατὰ τὴ θύρα

τοῦ δωματίου. Πάνω ἀπὸ τὴ θύρα ὁ φεγγίτης μὲ τὸ σπασμένο τζάμι.

—'Απὸ δῶ! μάσησε δυὸ λόγια μέσα στὰ μουστάκια του τὰ καπνισμένα ἀπὸ τὸ τσιγάρο. Καὶ πέταξε τὸ λουρί του ἀπὸ τὴ μιὰν ἄκρη. Ἔβαλε μιὰ μαξιλάρα ἀχυρογεμισμένη στὸ κατώφλιο καὶ πάτησε. Πιάνοντας, χεροδύναμα τώρα, τὶς δυὸ ἄκρες τοῦ λουριοῦ του, τὶς πέρασε κάτω ἀπὸ τὰ ἀξούριστα γένεια του στὰ λαιμά του. Ἔτσι θηλύκωσε τὶς ἄκρες τοῦ λουριοῦ καὶ δῶκε μιὰ ἀπὸ κάτω του τὴ μαξιλάρα μὲ τὸ πόδι.

Ταλαντεύτηκε λίγες φορές καὶ κάποια ὑστερνὰ φωνάγματα σὰ κρωξίματα γερακιοῦ βγήκαν ἀπὸ τὸ στόμα του. Ἔτσι ἔμεινε κρεμασμένος. Τὰ μάτια του γούρλωσαν πρὸς τὰ ἔξω, τόσα χρόνια τώρα βυθισμένα μέσα, καὶ ἠσκιωμένα ἀπὸ τὰ φαρδιόφρυδά του, καὶ τὰ χέρια του ἔπεσαν κάτω. Ἔτσι ἔμεινε. Νόμιζες πὼς ἔκανε κἀνα γύμνασμα ἀστεῖο ἢ τίποτε πείραγμα νὰ ἀστειευτῆ μὲ τὰ παιδιὰ του, μὲ τὴ γυναῖκα του, ὅταν θὰ γύριζαν. Μέσα στὰ πουκάμισά του —ἄσπρα κάτασπρα— κρεμασμένος χαιρέτησε τὴ ζωὴ τὴν ὥρα ποὺ βροντοκοποῦσαν οἱ καμπάνες κι' ἀκουγότανε τὸ Χριστὸς Ἄνέστη. Ἄν τὶς ἄκουγε θὰ καταριόνταν:

—'Ανάθεμά σας γιορτές!

Μὰ δὲν τὶς ἄκουγε πιά. Κρεμασμένος ἀπὸ τὸ λουρίτου... ἀναπαύτηκε.

ΠΑΣΚΑΛΙΑ ΣΤΑ ΞΕΝΑ

Πλιά είχαν φτάσει, περνώντας τον ακούραστο και θολό Έβρο στη Μακεδονική γη. Φέρνοντας μαζί τους ό,τι μπόρεσαν να κουβαλήσουν ή να σύρουν πίσω τους πάνω στο κουρασμένο τους ἄλογο ή το κόυτσομεσιασμένο γαϊδοῦρι, ή τὸ μισοσπασμένο τους ἄμαξι, ἔστησαν τις καλύβες τους γιὰ τὴν ὥρα : Ἀπὸ ποτάμια πέρασαν καὶ σὲ ποτάμια στάθηκαν. Ὅπως ὁ Ἐβρος ἀσυγκίνητος, ἔτσι κι' ὁ Νέστος καὶ ὁ Στρυμόνας κατεβάζοντας τὰ κυματισμένα του νερά, τοὺς ξεγελοῦσε πὼς βρισκότανε σὲ ὄχτες θρακιώτικες.

Μέσα στοὺς αἰῶνες, ποὺ διαλύθηκαν καὶ πᾶν, πόσες φορές ὡς τώρα ὅμοιες τραγωδίες νὰ ξετυλίχτηκαν γύρω στὶς ὄχτες τῶν Μακεδονικῶν ποταμῶν ! Πόσοι λαοὶ ἀρά γε παίρνοντας τὰ σκοτωμένα τους κουφάρια καὶ τὰ ράκια τῆς προσφυγῆς τους νὰ ἔστησαν δὴ πέρα στὰ ἴδια βράχια ἀπὸ κάτω, καὶ κάτω ἀπ' τὰ ἴδια πλατάνια, τὶς σκηνές τοῦ μαρτυρίου τους, καὶ νὰ κοιμήθηκαν τὸν ὕπνο τοῦ κουρασμένου :

Πολλοὺς μῆνες περίμενε τὸ μελισσολόγι τῆς προσφυγῆς τῶν Θρακιωτῶν νὰ βρῆ καλύβα. Ἔτσι δίχως σκεπὴ καὶ χωρὶς παράθαρο ἔδεσαν πάλι τὸ ὄνι καὶ ζεύοντας ὁ καθένας τὰ παιδιὰ του καὶ τὶς γυναῖκες μαζί μὲ τὸ μισοπεθαμένο ἄλογό τους, σκάλιζαν τὴ γῆς. Ἔπρεπε κάτι νὰ ρίξουν στὴ γῆς. Ἐμπαινε ὁ χειμῶνας, κέρχότανε τὰ χιόνια καὶ τὰ νερά θὰ πλημμυροῦσαν.

Ὅσοι ξεποδιαλέχτηκαν ἀπὸ τοῦ χειμῶνα τοὺς πάγους καὶ τὰ χιόνια καὶ τὰ κρύα, καὶ ζῆσαν κάτω ἀπὸ τὰ κουρέλια τους νὰ δοῦν τὴν ἄνοιξη καὶ νὰ ναναπνεύσουν τὸ μυρωμένο κύμα τοῦ κάμπου καὶ τοῦ βουνοῦ καὶ νὰ αἰσθανθοῦν τὴν ἄνθηση τῶν δέντρων καὶ τῶν βάτων καὶ τῶν πλαγιῶν τῶν βουνῶν καὶ τῶν ὄχτῶν τοῦ ποταμοῦ, κι' ἀναγάλλιασεν ἡ ψυχὴ τους ἀπὸ τὴ ζωὴ, βουτηγμένη μέσα στὸ χειμωνιάτικο πένθος καὶ τὴν ἀντάρα τῶν βασάνων τῆς προσφυγῆς, αὐτοί, οἱ πιστοὶ στὴ ζωὴ, τοιμάστηκαν νὰ γιορτάσουν, μπαίνοντας στὴ Μεγάλῃ Σαρακοστή, τὸ πρῶτο Πάσχα τῆς ξενητείας.

Μέσα στὸν κάμπο ἀπὸ καιρὸ ὑψωνότανε, πρὶν ὑψωθοῦν οἱ στέγες τῶν σπιτιῶν, τὸ σπῖτι τοῦ Θεοῦ φτωχὸ καὶ γυμνὸ. Ὁ παπαθανάσης, κουβαλώντας μὲ ἱερὴ κατάνυξη καὶ μὲ χέρια τρεμάμενα

τὰ δυσκοπώτητα καὶ τοῦ ἱεροῦ τὰ χρυσᾶ ἄμφια καὶ ξεπτέρυγα, μὲ μὲ ὅ,τι ἄλλο μπόρεσε, μὲ τίς εἰκόνες ἀσημωμένες καὶ πένθιμες, ὕψωσε τὴν Ἀνάστασι τοῦ Χριστοῦ σκεπασμένη μὲ τὸ κοκκινόχρωμο πανί πλῶ ἀπὸ τὸν ἀριστερὸ ψάλτη στὸν τοῖχο.

Ἐκεῖ μέσα ὁ σεβάσμιος ἱερέας μὲ τὴν ἀβραμιαία γενειάδα του, ποῦ σὰν τουλούπα μεγάλων μαλλιών σκέπαζε τὸ στήθος του, πάντα ψαρεύοντας εὔρισκε καιρὸ νάνοιξει τὰ βιβλία του, γιὰ νὰ διαβάσει τὴν ἀκολουθία τοῦ ἑσπερινοῦ ἢ τὴ λειτουργία καὶ τὸν ὄρθρο.

Ὅλη τὴ Σαρακοστὴ τώρα μπαινόβγαινε καὶ διάβαζε μέσα στὸ ἀπλὸ αὐτὸ τοῦ Θεοῦ καλύβι. «Ὁ Θεὸς δὲν κάθεταί στὰ ξύλα καὶ στὶς πέτρες, ἔλεγε, κάθεταί δὴ μέσα στὶς ψυχές μας. Δὲν πειράζει ποῦ τὸν λατρεύουμε δὴ στὸ φτωχικὸ καλύβι του» «Ὅλα σωστά. Ἐκεῖ μέσα κρατῶντας ἄσβηστη τὴν πίστη τῶν πατριωτῶν του στὸ Θεό, λιβάνιζε μὲ τὸ φτωχὸ μοσχοθύμιαμο καὶ τὸ μοσχολίβανο μὲ φύλλα τριαντάφυλλου, τῆς Θεῖα Κατίγκως, τίς εἰκόνες καὶ τοὺς συχωριανούς του στὴ λειτουργία.

Στήνοντας ὄλα στὴ θέση τους φανέρωνε στὰ μάτια τῶν Θρακιωτῶν τὴν ἴδια τους ἐκκλησία, ποῦ στὸ χωριὸ τους χρόνια τόσα προσκυνοῦσαν. Νὰ ἢ Παναγιά τους ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ Παπαναοῦμ τάγιορείτη, νὰ ὁ Ἀγιγιώργης, νὰ κι' ὁ Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος ἀπὸ τὴ Ρουσσία, δῶρα ἀπὸ πατριῶτες, νὰ καὶ ἢ Ἀνάστασι τοῦ Χριστοῦ μέσα σὲ κόκκινο πανί τυλιγμένη ὡς ποῦ νὰ ξεσκεπαστῇ τὴν ἡμέρα τῆς Λαμπρῆς ὡς τὴν Ἀνάληψη. Νὰ καὶ τὸ θυμιατό του, καὶ τὸ δυσκοπώτηρό του κιῶλα ἕνα-ἕνα.

Σαυτό μέσα τὸ καλύβι σῶλη τὴ σαρακοστὴ διάβαζε τὸν ἀκάθιστο κάθε Παρασκευὴ καὶ ἔψελνε τὸ «Ἵπερμάχῳ». Ἡ Παναγία πρόσχαρη καὶ χρυσόγελη τότε κυττάζει πάντα, στημένη σ' ἕνα σκαμνὶ κιὰκουμπισμένη στὸ σανίδωμα ποῦ χωρίζει τὸ ἱερό.

Ὁ πλούσιος κάμπος τώρα ἔπλεε στὸ πράσινο καὶ ἢ σοδειὰ φάνταζε καλὴ. Θὰ φᾶν ἀπὸ τὸ δικὸ τους ὁ καθένας. Τ' ἄρνιά μι-κρά-μικρά βόσκουν καὶ βελάζοντας χύνουν τὴν ἴδια κλαψιάρικη φωνή, ποῦ σκορποῦσαν ἀμέτρητα, σὰν τὴν ἄμμο τῆς θάλασσας, μέσα στὸ Θρακιώτικο κάμπο.

Ἡ ψυχὴ τῆς προσφυγιάς σκιρτοῦσε ἀπὸ ἐλπίδα καὶ χαρά.— «Ὁ Θεὸς μεγάλος... Δόξα στὸν παντοδύναμο, ποῦ μᾶς φύλαξε στὴ ζωὴ νὰ ξαναδιοῦμ' καὶ τὸ Πάσκα», τοὺς ἔλεγε. Καὶ νὰ τὸ μεγαλοβδόμαδο. Κι' ἄρχεσαν τὰ πάθια τοῦ Χριστοῦ, ποῦ τόσο ἔμωιαζαν μὲ τὰ δικά τους πάθια, ποῦ ἢ Εὐρώπη σκληρὴ καὶ ἄπονη τοὺς ἔρριξε: στὸ ξερρίζωμα τῆς βίβας. Τὰ ὄνιά τώρα ἀναπαύονται, τὰ ζᾶ στὸν ἀυλόγυρο τῆς καλύ-

βας ξεκουράζονται, τρώγοντας τὸ τρυφερό τους γρασιδί, κι' αὐτά, οἱ ζυγοὶ σκαλωμένοι ἀπὸ τοὺς τοίχους· θυμίζουν τοὺς κόπους, ποὺ χρειάζονται γιὰ τὴ δούλεψη τῆς γῆς. Ἡ γῆ ὀλοπράσινη τοὺς ποτίζει τὸ πιωτὸ τῆς ἐλπίδας.

Σὰ σταύρωσαν τὸ Χριστὸ καὶ χύσαν δάκρυα κιᾶναψαν καὶ τὸ κλᾶμα ψέλνοντας καὶ θρηνῶντας τὸν ἐπιτάφιο θρῆνο—θρῆνο ἐπιτάφιο δικό τους—μὲ μάτια βουρκωμένα, «Ἀδέλφια, εἶπε ὁ Παπαθανάσης. Δὲν πρέπει νὰ κλαίμε. Τὸ κλᾶμα εἶναι δειλία. Ἐμεῖς δειλοὶ δὲν εἴμαστε. Καὶ ἄλλοτε μᾶς ἔδιωξεν ἡ Τουρκία, μὰ πάλ' ἐμεῖς ξαναπάτησαμ' τὰ χῶματά μας. Ἄντρειωμένοι πρέπ' νὰ σταθοῦμ' φέρνοντας στὴ ράχη μας τὸ σταυρὸ τοῦ μαρτυρίου. Ἡ γῆ αὐτὴ ποὺ πατοῦμ' μᾶς καλοδέχτηκε καὶ θὰ μᾶς θρέψ' ὡς ποὺ νὰ ξαναδοῦμ' τὸ ἱερὸ χῶμα τῆς πλούσιάς μας γῆς, τῆς λατρεμένης μας Θράκης. Σβῆστε ἀπὸ μέσα σας τὸ σκοτάδι τῆς ψυχῆς κιᾶνάψτε τὶς λαμπάδες τῆς Ἀνάστασης τοῦ Χριστοῦ μας, ποῦνε ἡ ἀνάστασή μας. Παγαίντε νὰ κοιμηθῆτε γιὰ νὰ γιορτάσοῦμ' μὲ πνέμα πρόθυμο καὶ τὴ σάρκα γερὴ, τὸ λευθέρωμα τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὴν ψυχικὴ δουλεία του». Ὁ Πάπαθανάσης μιλώντας ἔτσι θυμῆθηκε τὰ νειάτα του, ποὺ δάσκαλος ἔβαζε λόγο στὶς σχολικὲς γιορτές.

Κιδλοὶ κοιμήθηκαν τὸν ὕπνο τοῦ κουρασμένου κι' ὄλοι ὠνειρεύτηκαν τὸ Πάσκα τῆς Θράκης, τὸ Πάσκα τῶν σπιτιῶν τους, τὸ Πάσκα τοῦ χωριοῦ τους. Καὶ γέλασεν ἀπὸ χαρὰ ἡ ψυχὴ στὸν ὕπνο καὶ πλημμύρισεν ἡ καρδιά ἀπὸ λαχτᾶρα.

Καὶ μεσάνυχτα πέρα χτύπησε τὸ φτωχικὸ σήμαντρο. Ἡ καμπάνα τους εἶχε μείνει ἐκεῖ πίσω βερσιὰ κιᾶσῆκωτη στῶν γιουρούκιδων τὰ χέρια. Λαμπροστόλιστο ὄλο τὸ χωριὸ μὲ τὶς λαμπάδες ἀκόμα ἄναφτες, ἀκούει τὸν Παπαθανάση νὰ λέει τὰ θεϊκὰ λόγια. Ὅλοι οἱ χωριανοὶ ψάλλουν : «Δεῦτε λάβετε φῶς» κιᾶνάβουν ἀπὸ τὸ φῶς τῆς Ὁραίας Πύλης—τῆς ξυλένιας ἀπλιάς πύλης, ποὺ ἡ πίστη τοῦ Παπαθανάση τὴν ἔστησε ἐκεῖ—τὶς λαμπάδες τους καὶ βγαίνουν κάτω ἀπὸ τὴ μεγάλη λεύκα νάναστήσουν τὸ Χριστό.

Τὸ φῶς τῶν ἄστρων χύνεται πλούσιο καὶ σὰ μύρια καντήλια οὐράνια τρεμοσβῆνει στὸ στερέωμα. Τὸ ποτάμι κατρακυλᾷ τὰ ἤρεμα νερά του, καὶ καθρεφτίζει τὶς ξωτικὲς φωτιὲς τῶν κερῶν καὶ τὰ μύρια σχήματα τῆς πομπῆς—πομπῆς μὲ ξεπτέρυγα καὶ εἰκόνες καὶ τὴν ἀνάσταση γυμνὴ πλιά ἀπὸ τὸ κόκκινο πανί της καὶ χρυσοστολισμένη.

Βελάζουν τ' ἀρνάκια, μουγκρίζουν τὰ γελάδια καὶ τὰ βῶδια, τὰ γαῖδουρια γκαρίζουν, χλιμιντροῦν τ' ἀλόγατα, οἱ κοκόροι λαλοῦν,

πρόσφυγες κι' αὐτὰ ὅλα κι' ὁ κάμπος σειέται.

Ὁ Παπαθανάσης στὸν αὐλόγυρο μὲ τὴ βροντερὴ φωνή του λέγει τὸ Βαγγέλιο καὶ κηρύχνει τοῦ σταυρωμένου τὴν Ἀνάσταση. «... Ἐγγήγερται οὐκ ἔστιν ὧδε ἴδε ὁ τόπος ὅπου ἔθηκαν αὐτόν». Καὶ θυμιάζοντας ἀφίνει τὴ φωνή του ν' ἀντηχήσει μακρὰ στὸν κάμπο «Χριστὸς Ἀνέστη». Ὅλοι οἱ χωρικοὶ μαζὺ του ψέλνουν καὶ ξαναψέλνουν τὸ γλυκὸ τροπάρι καὶ μαζὺ τους καὶ τὸ σήμαντρο ἀντηχεῖ τὴ χαρὰ τῶν χριστιανῶν καὶ τὴν πίστη στὰ πεπρωμένα τους.

Τὰ παλλικάρια ὑψώνοντας τὰ παλιὰ σελάχια τους βροντολαλοῦν μὲ τὴν μπαρούτη κι' αὐτὰ τὴν Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ.

— Καὶ στὴ Θράκη, παιδιά, καὶ στὴ Θράκη!

Ἡ φωνή τους χάθηκε μαζὺ μὲ τοὺς βρόντους τῶν ντουφεκιῶν στὴ νυχτερινὴ σιγαλιὰ τοῦ κάμπου. Πάει κατὰ τὸ Αἰγαῖο, πού μὲ τὸ κύμα του θὰ τὴν φέρει νὰ τὴν ἀποθέσει στ' ἀκρογιάλια τὰ ἡμερωμένα τῆς Προποντίδας καὶ τοῦ Μαρμαρᾶ, μήνυμα φοβερὸ στοὺς ὀχτροὺς τοῦ Γένους.

ΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΡΟΜΟΥ

Ήταν ἡ ἐποχὴ ἄσκημῃ. Ἡ Θράκη καὶ ἡ Μακεδονία μέσα στό φόβο. Οἱ Βούργαροι χτύπησαν ἀπὸ παντοῦ. Τίναξαν τράπεζες, χάλασαν χωριά, σφάξαν πατριῶτες, σταμάτησαν τραίνα γιὰ νὰ δείξουν τὴ δύναμή τους. Οἱ Τούρκοι συλλογισμένοι κ' οἱ Ρωμιοὶ συμμαζωμένοι. Ἡ Θράκη τόσο μακριὰ ἀπὸ τὴ λεύτερη Ἑλλάδα, τί μποροῦσε νὰ κάνει; Ὁ θρακικὸς κάμπος ἔπλεε μέσα σ' ἓνα φόβο. Οἱ πολιτείες φοβισμένες πρόσμεναν πάντα τὸ κακό.

Οἱ Βούργαροι τῆς πολιτείας μας—ποῦ τόσο τὴν νειρευόνταν, μὰ πολιτεία πλούσια ζωσμένη ἀπὸ κάμπους κι' ἀμπέλια—μπασμένοι κι' αὐτοὶ οἱ κομιτατζήδικα στρατηγήματα, σκορποῦσαν ἐπ' ἡσείς τρομερές. προμάντευαν κακουργήματα, ἔρριχναν φοβέρες με τὰ ἑλληνικὰ ποῦξαιραν κι' αὐτοὶ καὶ οἱ πατέρες τους.

— Τὰ σὰς σφάξουμ'.

— Τί τὰ κάντε. Ντῶ ἔνε Βουργαρίγια. Βουργάρ' τὰ γέντε.

Καὶ βαρβαρίζοντας τὸ θ τὸ προσφέρουν τ.

— Νά, ἔρκουνται, τὰ σὰς σφάξουμ'.

Οἱ Ρωμιοὶ ἀκούοντας ὄλ' αὐτὰ ἀπὸ τὰ μαῦρα λυσσασμένα στόματα τῆς χωριατιάς, ποῦ ἔσκαβε τ' ἀμπέλια καὶ ὠργωνε τὴ γῆ, ζοῦσαν μέσα σ' ἓνα τρόμο.

Ὁ Ἀπρίλης τοῦ 1903 εἶχε φτάσει καὶ τὰ χιόνια ἔλυωναν στὰ βουνά. Μὲ τὸ λυώσιμο τὰ ποτάμια καὶ τὰ ρέμματα μεγάλωσαν καὶ φούσκωσαν. Οἱ κάμποι καταπράσινοι ἔχυναν μυρωδιές καὶ τὰ δέντρα δέναν καρπὸ σιγὰ σιγὰ. Οἱ πελαργοὶ ἔφτασαν καὶ τώρα στὴ μπαλωμένη τους φωλιὰ τοίμαζαν τὴ νέα γενιά. Τὴ χρονιά κείνη καὶ τὸ Πάσχα, ὅπως πάντα, στολισμένο μὲ τίς πασκαλιές καὶ τὰ κρίνα καὶ τ' ἀμέτρητα λουλούδια τοῦ ἀγροῦ.

Τὸ μεγαλοβδόμαδο—μὲ καρδιά ἀνοιγμένη σὰν τὸ τριαντάφυλλο καὶ τὰ στήθια ἐλαφρὰ—ὄλος ὁ κόσμος κάθε βράδυ γιόμιζε τίς ἐκκλησιές μ' ὄλο τὸ φόβο του. Γιατ' οἱ Βούργαροι φοβέριζαν πῶς θὰ πετάξουν τίς ἐκκλησιές τῶν Ρωμιῶν στὸν ἀέρα.

Τὴν Κυριακὴ τῶν Βαῖων διαβάστηκε ὁ Νυμφίος, ψάλλθηκε τὸ λαμπρὸ τροπάρι τῆς Κασσιανῆς τὴν Μ. Τρίτη, διαβάστηκε τὸ Εὐχέλαιο, καὶ τὴ Μ. Πέμπτη σταυρώθηκε ὁ Χριστός. Ξημέρωσε ὁ Θεὸς καὶ τὴ

Μ. Παρασκευή. Οί έφημερίδες τής Πόλης όλο καί γράφανε τά νέα. Κείνη τή μεγάλη μέρα, με άτελείωτες περιγραφές Ιστορούσανε τὸ τίναγμα τής Τράπεζας στή Θεσσαλονίκη. Ἐπὸ στόμα σὲ στόμα λογήθηκαν τά νέα, τράφηκαν με τή φαντασία τοῦ λαοῦ καί μεγάλωσαν τόσο, πὸν λογήθηκε πὼς οἱ Βούργαροι μπαίνουν, θά μποῦν, μπήκαν μάλιστα στήν Τουρκιά καί πατοῦν τής Θράκης τά μέρη.

Ἡ μητρόπολη, ἡ μεγάλη ἐκκλησιά τής πολιτείας μας εἶτανε παλαιωμένη καί μέσα στή γῆ βουτηγμένη. Εἶχε γίνει στήν «πρώτη Ρουσία» μυστικά ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ὅπως διηγόταν οἱ παποῦδες μας, πὸν κουβάλησαν πέτρες καί ξύλα γιὰ τὸ χτισιμὸ τής. Ταπεινή, βαθουλή, ἀφανισμένη μέσα στή γῆ, τριγυρισμένη με ντουβάρια πανήψυλα στὸν αὐλόγυρό τής, χανότανε ἀπὸ τὸ μάτι τοῦ ξένου, τοῦ διαβάτη, ἂν δὲν ἔσκυβε νὰ τὴν δῆ μέσ' ἀπὸ τίς ξώπορτες. Εἶτανε κι' ἄλλες ἐκκλησιές: οἱ Ἄγιπάντες κι' ὁ Ἄγιγιάννης ὁ Πρόδρομος. Ὅχι μακρὰ ἀπὸ τὴ δική μας ἐκκλησιά, τὴ μητρόπολη, ὑψωνότανε ἡ βουργάρικη—ὁ Ἄγισπυρίδωνάς τους, πὸν τὸν ἔχουν γιὰ Βούργαρο, ὅπως ὅλα πᾶνω ἐδῶ στή γῆ.

Κεῖ μέσα στήν αὐλή τής μητρόπολης—ὅπου καί τὸ γέλιο τοῦ δεσπότη, πὸν ἔγινε «δαπάναις» τῶν πατριωτῶν—ὑψωνότανε καί τὸ ξύλινο καμπαναριὸ με τὴ μεγάλη καμπάνα, ποῦδινε πάντα τὸ σύνθημα στίς ἄλλες καμπάνες πέρα. Ντᾶν αὐτὴ, ντᾶν καί κείνες.

Κεῖ μέσα ἕναν αἰῶνα ἀκοίμητο τὸ φῶς τής καντήλας ἀντιφέγγιζε. Φῶς ἐθνικῆς πίστεως καί μαζι χριστιανικιάς. Κεῖ μέσα ἀκούστηκαν οἱ πιὸ καλοὶ ρητόροι, πὸν μᾶς ἦρθαν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, νὰ μᾶς θυμίζουν πὼς δὲν εἴμαστε ἀπορριχθέντοι.

Κεῖ μέσα λογήθηκαν οἱ ἀμέτρητοι λόγοι τοῦ Πατρικόπουλου—οἱ ἐπικήδειοί του—πὸν δίδαξε χρόνια «τεσσαράκοντα» τὰ ἑλληνικά γράμματα καί ξαπέστειλε στὸν τάφο πολλοὺς ἀπαγγέλλοντας ρινόφωνα τὸ «ματαιότης ματαιότητων».

Κεῖ μέσα λειτούργησεν ὁ Διονύσιος, ὁ δεσπότης τής Ἀντριανοῦς καί Πατριάρχης κατόπι, πὸν ἔκλεισε τίς ἐκκλησιές γιὰ τὰ προνόμια, καί ὁ Κύριλλος ὁ μεγαλόπρεπος δεσπότης, πὸν κουδούνιζεν ἡ ὠραία του φωνὴ καί λαμποκοποῦσαν τὰ πλοῦσιά του ἄμφια.

Πολλές φορές τὴν στερέωσαν, τὴν μάλωσαν, τὴν διώρθωσαν, μὰ πάντα ἔμεινε ταπεινὴ ἐκκλησιά κ' ἱστορικιά.

Αὐτὴ πείραζε τὰ μάτια τῶν Βουργάρων, γιὰτὶ εἶχε μέσα στὸν αὐλόγυρό τής τὸ προπύργιο τής Ρωμισσῶνης, τὴ μητρόπολη με τὸ μητροπολίτη ἄφοβο καί πατριώτη.

Ἡ δικὴ τους ἡ μητρόπολη εἶχε μέσα σ' ἕνα σπιτάκι, ἕναν ἀπλὸ ἀρχιμαντρίτη—ἕναν παπᾶ ζωσμένο τὸ δικοπο μαχαίρι.

Καὶ μισοῦσαν καὶ φθονοῦσαν καὶ βοβέριζαν :
— Τὰ τὴν κάψουμ' !!

Κάποτε ἦταν ἔτοιμοι νὰ ρίξουν στοὺς Ἀγισαρανταμάρτυροι, πασχαλιᾶς νύχτα, τὴν ὥρα τῆς Ἀνάστασης, μιὰ μπόμπα ποὺ θὰ χαλοῦσε κόσμο, μὰ τὰ κλάματα μιᾶς γυναίκας ἔσωσαν τοὺς Ἕλληνας ἀπὸ τὸ χαλασμό κι' ὁ φόβος τους τί θὰ γιότανε ἢ φαμιλιὰ τοῦ σπιτιοῦ, ἀπ' ὅπου θὰ πετοῦσαν καὶ θὰ σκορποῦσαν τὸ θάνατο. Ἐτσι σώθηκε ἡ γειτονιά. Πέρασε μὲ φόβο Θεοῦ καὶ Βουργάρων ἢ Μεγάλῃ Παρασκευῇ καὶ τὸ Μεγαλοσάββατο καὶ ξημέρωνε ἢ Πασκκλιὰ. Ἐνας οὐρανὸς ξάστερος μᾶς χάριζε τὸ τρέμουλο τῶν οὐράνιων καντηλιῶν, ποὺ σὰ μάτια νευρικὰ ἀνοιγόκλειναν. Οἱ καμπάνες χτύπησαν καὶ χαρούμενα σκόρπισαν ἀπὸ ψηλὰ στὸν κάμπο τὴν ἀπέραντο χαρὰ, κι' ὁ κόσμος ἀμέτρητος γιόμισε τίς ἐκκλησιᾶς καὶ τοὺς αὐλόγυρους.

Μιὰ γλυκεῖα μυρωδιὰ ἀπριλιάτικη χυνότανε καὶ γλύκαινε τὴν ὥρα. Ὅλ' ἀνθισμένα, ἀπὸ τὸ χαμομήλι, ποὺ πῆρε νὰ κεντήσῃ τὴ χλόη μὲ τοὺς ἀμέτρητους ἀστερισμοὺς καὶ τὰ νεφελώματά του, ὡς τὴ ροδακινιά ποὺ σκορποῦσε τὰ μῦρά της. Δέντρα, κῆποι, κληματαριῆς, πρασίνιζαν πασχαλινά.

Ἐτσι, ὁ αὐλόγυρος σὲ τέτοιαν ὥρα τῆς μητρόπολης ἦταν γιομάτος. Λαμποκοποῦσε κ' ἡ χαμηλὴ καὶ παμπάλαια ἐκκλησιὰ μὲ τοὺς ἀναμμένους τῆς πολυέλαιους, τὴν ὥρα ποὺ ὁ δεσπότης μεγαλόπρεπος ντυνότανε τὰ κατάχρυσά του ροῦχα, νὰ κατεβῇ λαμπρὸς, περιλαμπρὸς γιὰ τὴν Ἀνάστασι. Κι' ἄκουες τοὺς ψαλτάδες στὸ ντύσιμό του νὰ ψέλνουν «Περίζωσε τὴν ρομφαίαν σου». Τὸν ὑποδεχότανε παπάδες καὶ ψαλτάδες κατεβαίνοντας τὰ σκαλιὰ γιὰ νὰ μῆ στῆς ἐκκλησιᾶς τὴ μέση. «Εἰς πολλὰ ἔτη δέσποτα». Καὶ πάλι συνεχίστηκε ὁ λαμπρὸς κανόνας : «Ἐκστηθι φρίττων, οὐρανέ, καὶ σαλευθήτωσαν τὰ θεμέλια τῆς γῆς...» «Μὴ ἐποδύρου μου μητερ...».

Τριζοβολοῦσε τώρα ἀπὸ τὸ βάρος ἢ βαθουλὴ καὶ παμπάλαια ἐκκλησιὰ, μὲ τὰ πανάρχαια πατώματά της καὶ τὰ γερασμένα της στασιδία. Δὲ μπορεῖ ν' ἀνασάνει, δὲ χωρᾶ πλιὰ βελόνι.

Κι' ἔτσι στὸ τέλος τοῦ κανόνα, ἀφοῦ γύρισαν κ' οἱ δίσκοι «γιὰ τὸ λάδι τῆς ἐκκλησιᾶς», «ὑπὲρ τῶν σχολειῶν», «ὑπὲρ τῶν πτωχῶν», «ὑπὲρ τοῦ δεξιοῦ ψάλτη», ἄνοιξεν ἢ Ἀγία Πύλη καὶ μὲ τὴν λαμπάδα ἀναμμένη—τὸ ἀσημένιο τρικέρι του—φάνηκε ὁ δεσπότης. Πλάγι του οἱ παπάδες μὲ τὰ δικά τους κερένια τρικέρια, ἐπίτηδες φτιαγμένα ἀπὸ τὸν καντηλανάφτη καὶ κεροπλάστη γιὰ ὄλο τὸ σαρανταήμερο. «Δεῦτε λάβετε φῶς ἐκ τοῦ ἀνεσπέρου φωτός...», ἄρχισε νὰ ψέλνει ὁ δεσπότης μὲ τὴ κουδουνιστὴ φωνή του.

Ἡ ἑκκλησιὰ σείστηκε κι' ἓνα βουητὸ χαρᾶς ἀντήχησε στὸ ἐκκλησιασμα. Ὅλοι παίρνουν τὸ φῶς—τὸ ἅγιο φῶς.

Στεκούμενος στὴν Ὁραία Πύλη, ἔβλεπες ἓνα χρυσωμένο κάμπο φωτιᾶς—χιλιάδες τρεμουλιαστὲς πύρινες γλώσσες—ποῦμοιαζαν μὲ χωράφι κατάξανθο, στὸ μεσημεριανὸ ἥλιο, μῆνα θεριστὴ μὲ τὰ στάχυα μεστωμένα καὶ χρυσᾶ.

Πάνω στὴ χαρὰ τούτη καὶ τὸ φεγγοβόλημα, ἀπὸ τὴ μιὰν ἄκρη τοῦ χαμαδοῦ γυναικωνίτη (ὅπου οἱ γριῆς εἶχαν τὰ στασίδια τους ἀπὸ πάππο πρὸς πάππο) ἀκούστηκε μιὰ φωνή:

— Καιγόμεστε, λεγῶ, καιγόμεστε!

— Ἔρχονται, ἔρχονται!! φώναζε μιὰ ἄλλη φοβισμένα.

Οἱ δυὸ φωνῆς—φωνῆς θαρρεῖς ἀπὸ μέσ' τὴν κόλαση—ἔχυσαν ἀνάμεσα στὸ πλῆθος τὸ δίκαιο φόβο. Κ' ἔτσι, φόβος καὶ φαντασία μαζὶ ἀδερφωμένες, ἔκαμαν τὸ μεγάλο κακό.

Ἐνα κῦμα δυνατὸ κινήθηκε μιὰ μπρός, μιὰ πίσω. Πῶς νὰ διαλυθῆ; Ἡ ἰδέα πῶς Βούργαροι χυθῆκαν κι' ἔζωσαν τὴν ὥρα τούτη τὴν ἐκκλησιὰ, γέννησε τέτοια σύγχυση, ποῦ πατεῖς μὲ πατώσε ρίχτηκαν ὁ καθένας πρὸς τὶς ξώπορτες ἢ νὰ σφαγῆ πρῶτος ἀπὸ Βουργάρικα γιγατάνια καὶ μαχαίρια ἢ νὰ φύγει.

Κι' ὁ δεσπότης χάνοντας τὸ θάρρος του, ἄρχισε νὰ ξεφοραίνει γιὰ νὰ γλυτώσει: «Ἀνάστα ὁ Θεὸς κρίνων τὴν γῆν», ἔλεγε ὁ Παπαδαχτάνης κατόπι ἀφηγοῦμενος τὸ ἀστεῖο αὐτὸ κακό.

Ὅξω ἀπὸ τὴν ἐκκλησιὰ πάλι ἄλλο πλῆθος, τᾶχε χάσει, βλέποντας ἀπὸ τὰ παραθύρια—τὰ καγκελωμένα γέρικα ἐκατόχρονα παράθυρα—τὸν κόσμον νὰ πλακῶνεται μέσα θέλοντας νὰ φτάσει στὶς δίφυλλες μεγαλόπορτες.

Δὲν καταλάβαινες τίποτα, παρὰ ἄκουες μονάχα ἀπελπιστικὲς φωνῆς ἀνθρώπων, ποῦ πλακωνότανε καὶ ζουλιώτανε καὶ τσακιζότανε «μέχρι θανάτου.»

Τί κακό! Δευτέρα παρουσία!

Καὶ ὅμως τίποτε δὲν εἶταν, οὔτε σφαγὴ βουργάρων. Τὴν ὥρα αὐτὴ καὶ τοῦτοι ἀνάσταναν στὶς ἐκκλησιᾶς τους τὸ Χριστό. Ἐνα πολὺ μικρὸ κι' ἀπλὸ αἷτιο εἶτανε ποῦ τάραξε τὴν ἀκολουθία.

Τῆς κυρᾶς Ἀνέστως τὸ κερί εἶχε γλυστρήσει ἀπὸ τὰ τρεμάμενά της χέρια—ἀναθεματισμένη ὥρα. ὅπως ἔλεγε κι' αὐτὴ—καὶ πέφτοντας ἀπὸ μιὰ τρύπα τοῦ μισοσαπισμένου πατώματος, ἔτσι ἀναμμένη, ἀπλώθηκε κάτω ἀπὸ τὸ πάτωμα στὴ γῆς καὶ καιγότανε καπνίζοντας.

Τούτη ἡ φλόγα ἄναψε τὸ νοῦ τῆς ἄλλης γριᾶς, τῆς κόνα Διαμάντως, γιὰ νὰ φωνάξει :

— Καιγόμεστε μωρή... Κι' ἔγινε τὸ μεγάλο τὸ κακὸ.

“Ὅταν σὲ κάμποση ὥρα ἀποδιαλέχτηκε ὁ κόσμος, στὰ χαμένα γύρευε ὁ ἕνας τὸ φέσι του κι' ὁ ἄλλος τὸ παποῦτσι του. Ἡ μητρόπολη εἶχε γεμίσει ἀπὸ χτυπημένους καὶ λιποθυμισμένους. Μόνο ἡ κερά Ἀνέστω μὲ τὰ τρεμάμενα χέρια στεκότανε στὸ στασίδι τῆς ἄγγιχτη, περιμένοντας νὰ ξαναρχίσει ἡ Ἀνάσταση καὶ χιλιολέγοντας στίς πλαγινές τῆς μὲ τὴ λιγοστὴ φωνή τῆς :—Τὸ κερί μ', μωρή, εἶνταν καὶ χάλασέτε τὸν κόσμο. Τὸ κερί μ', λεγώ, καὶ χάλασέτε τὴ λειτουργία !

Καὶ μὲ δακρυσμένα μάτια, γιὰ τὸ κακὸ ποῦ ἔγινε, ζητοῦσε σχώρεση ἀπὸ τὴν Παναγία.

— Παναγία μ' σχώρεσ' τὴν κολασμέν', σχώρεσ' τὴν ἁμαρτωλὴ ἔμένα !

Καὶ σὰν πέρασε τὸ κακὸ ξαναφόρεσε ὁ δεσπότης τᾶμφιά του τὰ βυζαντινὰ κι' οἱ παπάδες τὰ λαμπρά τους ροῦχα καὶ ὑψώνοντας τὴν Ἀνάσταση μὲ ψαλμουδιές βγῆκαν στὸ μεγάλο αὐλόγυρο τῆς μητρόπολης νὰ κάνουν τὴν Ἀνάσταση.

— «Τὴν ἀνάστασίν σου Χριστέ Σωτήρ, ἄγγελοι ὕμνουσιν ἐν οὐρανοῖς, καὶ ἡμᾶς τοὺς ἐπὶ γῆς καταξίωσον ἐν καθαρᾷ καρδίᾳ σὲ δοξάζειν».

“Ὅλοι γελοῦσαν τώρα ἀπὸ τὸ πάθημά τους κι' ἀκόμα δὲν τὸ ξεχνοῦν οἱ ζωντανοί.

ΓΛΩΣΣΑΡΙΟ ΙΔΙΩΜΑΤΙΚΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

- ἀλατζάς**—εἶδος ὕφασμα σπιτικό.
- ἀμπάς**—ὕφασμα μάλλινο χοντρό.
- ἀμπαδένιος**—καμωμένος ἀπὸ ἀμπά,
- ἀμπατζής**—ὁ δουλευτής τῶν ἀμπάδων.
- ἀλισβερίσι**—δοῦναι·λαβεῖν, δοσοληψία.
- άζας (δ)**—πάροεδρος δικαστικός.
- ἀζαλίκι**—τὸ ἀξίωμα τοῦ ἀγά.
- βαρεμένη**—ἔγκυος.
- γιουρρούκηδες**—ἄταχτοι Τοῦρκοι ποὺ ἐλήστευαν.
- ἐλαχες**—ἔτυχες. —"Ἐλαχές μας, παπᾶ στὸ τραπέζ", εἶπε ἡ νοικοκυρὰ στὸν παπᾶ ποὺ ἀγίαζε (φώτιζε) καὶ τὴν βοῦνε στὸ τραπέζι.
- ἐπκες**—ἐποίησες. —"Ἐπκα, ἔπκες, ἔπκε, ἔπκαμεν, ἔπκατε, ἔπκασι.
- ζαπιέδες**—οἱ ἀστυνόμοι
- ζεμπίλι**—πλεχτὸ μὲ ψάθα σακκούλι.
- θωριά**—τὸ χρώμα.
- κιλίφι**—σκέπασμα τοῦ μαξιλαριοῦ καὶ κάθε θήκη πανένια.
- καλντιρίμι**—τὸ πετρόστρατο, ὅπως εἶταν ὅλοι οἱ τούρκικοι δρόμοι στὶς πολιτεῖες.
- καλές**—ἀκρόπολις βυζαντινὴ, ὀχυρωμένη μὲ τεῖχη καὶ πολεμίστρες, τρεῖς ὄρες μακρὰν τῶν Σαρ. Ἐκκλησιῶν. Εἰς τοὺς πρόποδες του τὸ χωριὸ Σκόπελος.
- κεμέρι**—ἡ πέτσινη ζώνη, ποὺ ἔβαζαν μέσα τὰ χρυσᾶ νομίσματα καὶ τὴ τυλίγαν ταξιδεύοντας στὴ μέση.
- λενιζιπέρης**—ὁ γεωργός, ποὺ εἶχε χωράφια καὶ ζῶα νὰ ζεύγει.
- μπογιαμάς**—κрасὶ μαῦρο, στιφό, ποὺ γενότανε ἀπὸ τὸ μαῦρο σταφύλι μὲ τῶνομα *παπασκαραλίκι* μεγαλόρρογο καὶ ζουμερό.
- μαξοῦλι**—ἡ σοδειὰ τῆς χρονιάς τῶν σταφυλιῶν στὸν τρυγητό.
- ντόκι (τὸ)**—ὕφασμα σπιτικό γιὰ ροῦχα καλοκαιρινά.
- νιουβάρια**—τοιχοί.
- δμπασηδες**—οἱ δεκανεῖς.
- σεργιάνισμα καὶ σεργιάνι**—τὸ θέαμα.
- σεργιανίζω**—θεῶμαι.
- σαξιὰ (τὰ)**—οἱ γλάστρες οἱ πῆλινες ποὺ φύτευαν λουλουδία.
- σεκέρια**—ζαχαρωτὰ λογιῆς-λογιῶ.

σελάχια = ὄπλα

σοκάκια = δρόμοι.

σοφράς = τὸ τραπέζι τοῦ φαγητοῦ.

τεζιάχι = πάγκος, ποὺ δούλευε ὁ τεχνίτης.

τζαμπάζης = ὁ σχινοβάτης.

τζαμπαζλίκια = οἱ σχινοβασίεις καὶ οἱ ἔξυπνάδες.

τιρτίλια = στολίδια τοῦ ἀετοῦ, ποὺ σχημάτιζαν τὰ παιδιά μὲ κομμένα χαρτιά καὶ τὰ κρεμοῦσαν σὰν σκουλαρίκια. "Ἔτσι κρεμοῦσαν καὶ στὴν εἰκόνα τῆς ἀναστάσεως.

τισορματζήδες = οἱ πλούσιοι, οἱ ἄρχοντες, ποὺ λόγῳ τοῦ πλούτου τῶν ἐπιβάλλονταν καὶ διηύθυναν τὰ κοινά, οἱ κοινοτάρχοι.

τζανταρμάδες = οἱ χωροφύλακες καὶ ἀστυνόμοι.

τζουμπούσι (τὸ) = ἡ διασκέδαση μὲ φαγοπότι.

χουσμετεύω = κάνω δουλειές.

χουσμέτια = οἱ δουλιές.

χαιζηλίκι = ὁ παγαιμὸς τῶν Χριστιανῶν στὰ Γεροσόλυμα καὶ τῶν Ὀθωμανῶν στὴ Μέκκα.

χαιζής = αὐτὸς ποὺ πῆγε στοὺς ἅγιους τόπους.

ΑΝΤΙ ΠΡΟΛΟΓΟΥ

Λαϊκή Τέχνη—Ἡθογραφία—Ἑλληνική Τέχνη

Δέν εἶναι πρώτη φορά πού προλογίζω διηγήματα τοῦ Πολύδωρου Παπαχριστοδούλου. Καί τώρα μετὰ τόσα χρόνια πού μοῦ δίνεται ἡ εὐκαιρία νὰ δευτερολογήσω, τὸ κάνω μὲ τὴν ἴδια εὐχαρίστηση πού δοκίμασα καί τότε.

Τὰ διηγήματα τοῦ Π. Π. δέν γέρασαν, δέν πάλιωσαν, εἶναι καί θὰ εἶναι πάντα ὅμοια μὲ τὸν ἑαυτό τους. Ἐκεῖνο πού τὰ χαρακτηρίζει εἶναι ὅτι δέν προβάλλουν καμμιά ἀξίωση, καί εἶναι αὐτὸ τόσο ξεκουραστικό. Ὁ Π. Π. μᾶς προσφέρει τὰ διηγήματά του σὰν *πράγματα*, σὰν ἀντικείμενα, καί ὅπως δέν ὑπάρχει λόγος νὰ κρίνουμε ἢ ν' ἀρνηθοῦμε τὴν ὑπαρξὴ τῶν ἀντικειμένων πού βλέπουμε, παρόμοια δεχόμεστε καί τὴν *πραγματικότητα* πού μᾶς χαρίζει χωρὶς νὰ τὴ συζητοῦμε. Ἐνα διήγημα τοῦ Π. Π. εἶναι μιὰ ἀλληλουχία φυσικῶν ἀντικειμένων μὲ τὴν ἴδια ἔντονη ζωτικότητα πού παρατηροῦμε σὲ ἄλλα ἐπίπεδα, σὲ ἄλλη τάξη πραγμάτων, ὅταν θαυμάζουμε λ. χ. τὸ ἐσωτερικὸ ἐνὸς λαϊκοῦ σπιτιοῦ, τὴν τοποθέτησιν τῶν εἰκόνων πάνω ἀπὸ τὸν κομὸ, τὸ ἀράδιασμα τετζερῆδων στὸ ράφι τῆς κουζίνας, τὴ θέσιν τοῦ κανσπὲ κατὰ μεσίς τοῦ τοίχου, τὴν πολυθρόνα κοντὰ στὸ τζάκι, τὴ γλάστρα στὴν ταράτσα, τὸ κιούπι στὴν αὐλὴ καί τὴν κανάτα στὸ πσράθυρο. Τέτοια πράγματα εἶναι φυσικά καί ἀναντίρρητα. Ἡ καθημερινὴ ζωὴ, ἡ ἀνθρωπινὴ ἔξις, τὸ ἀτομικὸ ἔμφυτο γοῦστο, τὰ κατὰ τόπους ἔθιμα, κάποιος βαθύτερος ὑποσυνειδήτος λόγος, ἡ ἀναπότρεπτη ἀνάγκη καί ἡ τυχαίότης ἀκόμη, τέλος ἕνας πατροπαράδοτος πολιτισμὸς τὰ ὀρίζουν κατὰ τρόπο ἀνέκκλητο. Μὲ τὰ ταπεινὰ τοῦτα στοιχεῖα τύπου, χρόνου, θέσεως, ἀναλογίας, πληρῶνεται μὲ τὸ πιὸ φυσικὸ μέσον, ὁ νόμος μιᾶς ὀρισμένης ἀρμονίας. Ἡ ἔξις καί ἡ ἀπόθησις τῶν στοιχείων, ὁ πρέπων χαρακτηρισμὸς ἐκάστου, ἡ οἰκονομία πού

διέπει τὰ πάντα, ἡ ἔκδηλη κατευθυντήριος γραμμὴ, ἡ ἐνιαία ἐντύπωσις πὸν δημιουργεῖται ἀπὸ τὸ σύνολον, ἡ φωτοσκίασις τέλος τῶν μερῶν ἀποτελοῦν τὴν συνισταμένη μᾶς ζωντανῆς ἁρμονίας, πὸν εἶναι τὸ μυστήριον καὶ ἡ ποιήσις τῆς ζωῆς. Αὐτὴ ἡ πολυσύνθετη καὶ πολύπλοκη αἴσθησις ἐπηρεάζει τὸ δημιουργὸν—συγγραφέα ἢ τεχνίτη—ὅσο περισσότερον εἶναι συνυφασμένη ἡ ζωὴ του μετὰ τὰ πράγματα τοῦτα ἀπὸ τὴν πῶς εὐαίσθητη παδικὴ ἡλικία. Νομίζεις πὸς τὸ χῶμα, ὁ ἀέρας, ἡ μυρουδιά τῆς βροχῆς, ἡ διαρρῦθμισις τοῦ σπιτιοῦ, ἡ κυριακάτικη λιακάδα, οἱ σκοτεινὲς μέρες τοῦ σχολείου, ἡ ἐντύπωση ἀπὸ τοὺς «μεγάλους», ὁ πόθος τοῦ παιχνιδιοῦ, οἱ πικρὲς τιμωρίαι τῶν παιδιάτικων χρόνων, ἀπαρτίζουν τίς ἀπαραίτητες προϋποθέσεις πού, συνειδητὰ ἢ ὄχι, ἐπιβάλλουν στὸν ὄριμον καλλιτέχνη ὠρισμένες τάσεις, ὠρισμένες συνήθειαι, ὠρισμένη τέλος τεχνοτροπία—ἐκεῖνο πὸν ὀνομάζω ὠρισμένες ἀναλογίαι—πὸν τοῦ εἶναι προσωπικῆς, καὶ πὸν ἀπαρτίζουν τὸ ξεχωριστὸ «ῦφος» του καὶ τὸ διακριτικὸ του σημεῖον. Τὸ σημεῖον αὐτὸ εἶναι ἐκεῖνο πὸν μᾶς κάνει ν' ἀναγνωρίζουμε, πρὶν ἀκόμη δοῦμε τὴν ὑπογραφὴν, ἓνα ἔργον ζωγραφικῆς, ἓνα διήγημα, ἓνα μουσικὸν μοτίβον, ἔστω καὶ ἂν πρόκειται γιὰ τεμαχισμένα, παλαιωμένα καὶ, ἀπὸ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου, σχεδὸν ἀγνώριστα ἔργα. Καὶ ἂν εὐρύνουμε ἀκόμη τὴν ἔννοια αὐτῆ, βλέπουμε τὸ πνεῦμα μᾶς ὀλόκληρης ἐποχῆς, καὶ ὄχι πλέον ἐνὸς ἀτόμου, νὰ καθρεφτίζεται στὰ ἔργα τέχνης πὸν μᾶς ἄφισε. Ἔτσι λέμε: Αὐτὸ ἀνήκει στὸν δέκατον ὄγδοον αἰῶνα, αὐτὸ στὴν κλασσικὴν ἐποχὴν, αὐτὸ στὴν ρωμαντικὴν, καὶ εἶναι ἀδύνατον ν' ἀνήκει σ' ἄλλη.

Εἶναι σὰν ἡ ἴδια ἡ αἴσθησις νὰ ὑφάθηκε μέσ' στίς κλωστῆς τοῦ κεντήματος, σὰν δύναμις, τίς οἶδε ποιᾶς μυστηριώδους ἀλχημείας, νὰ πότισε ἡ ἴδια ἡ ζωὴ τὸ χῶμα ἀπ' ὅπου βλάστησε καὶ ἀνθῆσε τὸ ρόδι τῆς ποιήσεως, σὰν ἓνα μέρος τῆς ψυχῆς νὰ κρύφτηκε μέσα στίς πτυχῆς τοῦ ἀγάλματος καὶ νὰ τοῦ δίνει τίς πολυτίμες καμπύλας, πὸν ἀποτελοῦν τὸ εἰδικὸν βάρος του. Ἔτσι ξεχωρίζουν τὰ πραγματικὰ ἔργα ἀπὸ τὰ ψεύτικα.

Ἡ δόνησις, ὁ παλμός, ὁ ἀνεπηρέαστος ἐσωτερικὸς ρυθμός, τὰ φέρουν κατ' εὐθείαν εἰς αἴσιον τέλος. Τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι ἡ

ποιότης τοῦ ἔργου, τὸ μόνο στοιχεῖο ποῦ δὲ μπορεῖ νὰ γελάσει ἐκεῖνους ποῦ τὸ ἀναγνωρίζουν. Ἐκεῖνοι βλέπουν τὴν ποιότητα, ἔστω καὶ ἂν εἶναι θαμένη κάτω ἀπὸ τὰ σκύβαλα παροδικῶν ἐλαττωμάτων καὶ ἀναγνωρίζουν τὴν **αὐθεντικότητα** ὅπου κι' ἂν βρῖσκεται. Καὶ ὅπως εἶπα προηγουμένως, ὑπάρχει ἡ ἴδια αὐθεντικότης σ' ἓνα δημοτικὸ τραγοῦδι, στὴν ἀρχιτεκτονικὴ μιᾶς ξύλινης μπαράγκας, στὴ μελωδίᾳ μιᾶς κραυγῆς, στὸ ρυθμὸ μιᾶς φυσικῆς κινήσεως, ὅπως καὶ στὴ διακόσμηση τοῦ Παρθενῶνος, στοὺς ἤχους μιᾶς σονάτας ἢ στοὺς σοφοὺς βηματισμοὺς ἑνὸς μπαλέτου. Ζήτημα ὕψους καὶ διαβαθμίσεως, ἀλλ' ὄχι ποιότητος. Ἀντιθέτως, σὲ πλεῖστα ἔργα—καὶ ξαίρω ποιά ἔχω στὸ νοῦ μου—παρ' ὅλη τὴ φαινομενικὴ τους ἀριότητα, παρ' ὅλη τὴν ὑψηλὴ θέση ποῦ διεκδικοῦν στὸν πίνακα τῶν ἀξιῶν, φαίνεται καθαρὰ ἡ ἔλλειψις τοῦ πρωτίστου αὐτοῦ ὄρου πάσης τέχνης. Σ' αὐτοῦ τοῦ εἴδους τὰ ἔργα ἄλλο δὲν ὑπάρχει ἀπὸ τὶς ἀπεριόριστες ἀξιώσεις τους, ποῦ θὰ μείνουν γιὰ πάντα ἀνεκπλήρωτες.

Καὶ ἡ αὐθεντικότης αὐτὴ πῶς ἀποκτᾶται; —Δὲν ἀποκτᾶται. Προϋπάρχει. Κάποτε ἀργεῖ νὰ ἐκδηλωθῇ καὶ νὰ ξεχωρίσει τὸν δρόμο της. Κάποτε πάλι τὸν βρίσκει μὲ τὸ πρῶτο. "Ἄλλοτε ἐξελίσσεται ὡς τὴν ἰδιοφυΐα." Ἄλλοτε περιορίζεται στὴν εἰδικότητά της. Εἶναι πάντοτε ἰσχυρὰ καθωρισμένη ἀπὸ τὴν ἰδιοσυγκρασίᾳ καὶ τὴ φύση τοῦ καλλιτέχνου. Ἐκδηλώνεται πότε βαθμηδὸν καὶ ὑπομονητικὰ, βῆμα πρὸς βῆμα, πότε ὀρμητικὰ καὶ πληθωρικὰ, ὅπως εἶναι ἡ περίπτωση τοῦ Π. Παπαχριστοδούλου. Τότε δὲν φοβᾶται τὶς ἐπαναλήψεις οὔτε τὰ λάθη στὶς λεπτομέρειες. Ἡ ὁρμὴ της σκοντάφτει ἴσως στὰ ἐμπόδια, ἀλλὰ ξεχειλᾷ καὶ βρίσκει ἄλλοῦ ἀναπληρώσεις. Ἡ ἀλήθεια τοῦ συναισθήματος, ὅταν μάλιστα ἀναπηδᾷ μὲ τόση θερμῆ, δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ συμβουλὲς καὶ κανόνες. Βρίσκει μέσα της τὴ δικαίωση τῶν πράξεών της, καί, ἐπειδὴ οἱ πράξεις αὐτὲς εἶναι δίκαιες καὶ νόμιμες, γίνονται ἐκ τῶν ὑστέρων καὶ «κανονικές». Μὲ τὸν ἴδιο τρόπο λέμε λ. χ. ὅτι ἡ λαϊκὴ τέχνη ξαναβρίσκει τοὺς χαμένους νόμους τῆς ἀρχαιότητος. Τοὺς ξαναβρίσκει δηλαδὴ διὰ τοῦ αἰσθήματος καὶ τοῦ ἐνστίκτου, ὅπως τοὺς εἶχεν ἀνακαλύ-

ψει καὶ κείνη. Τοὺς ξαναβρίσκει καὶ διὰ τῆς ταπεινῆς ὑπακοῆς σὲ τεχνικὲς ἀπλές, ἀλλὰ καὶ ὀρθές ποὺ ἔχει διαφυλάξει. Εἶναι οὐσιώδεις ὁ τεχνίτης νὰ βρίσκεται σὲ φυσικὴ καὶ στενὴ ἐπαφὴ μὲ τὰ ὑλικά του μέσα, καὶ νὰ ἔχει μὲ τὰ πράγματα σχέσεις πρωτόγονες. Ἡ τεχνοτροπία του γίνεται διαυγῆς καὶ χωρὶς ὑστεροβουλία. Βαδίζει κατ' εὐθεΐαν πρὸς τὸν σκοπὸ του καὶ ἀγνοεῖ τοὺς ἐλιγμούς. Κρατεῖ στὴν ἐκτέλεση μιὰ πειθαρχία ἀξιοθαύμαστη. Καὶ συνήθως χαλάει ὅ,τι ἔκανε, ἂν προσπαθήσει νὰ ὑποτάξει τὴν ἐργασία του σὲ τεχνικὲς ξένες πρὸς τὴν ἰδιοσυγκρασία του καὶ τὶς γνώσεις του.

Τοῦτα ὅλα εἶναι γνωρίσματα τῆς ἀληθινῆς λαϊκῆς τέχνης καὶ συγχρόνως τοῦ Π. Π., ὁ ὁποῖος χωρὶς νὰ κάνει λαϊκὴ τέχνη καὶ χωρὶς νὰ τὸ ἐπιζητεῖ—ἴσως μάλιστα χωρὶς νὰ τὸ ξαίρει—ἀντλεῖ ἀπὸ τὴν ἀστεϊρευτὴ τούτη πηγὴ κάθε γνήσιας τέχνης τὶς κύριες ἀρετές του: Τὴν κατ' εὐθεΐαν ἐντύπωση καὶ ἀπόδοση, τὴ δύναμη καὶ τὴ δροσιά. Καὶ εἶναι ἀκριβῶς ὅ,τι πρέπει ν' ἀγνοεῖ ὁ καλλιτέχνης τὴν ἀρχὴ τῆς ἐμπνεύσεώς του, γιατί τότε μόνο γίνεται γόνιμη. Μήπως δὲ γνωρίζουμε ζωγράφους ποὺ προσπαθοῦν ἐν γνώσει τους νὰ μιμηθοῦν τὶς πρωτόγονες τέχνες, καὶ ποιητὰς ποὺ θέλουν νὰ μοιάζουν τὰ ποιήματά τους μὲ τὰ δημοτικὰ τραγούδια, καὶ ὑπερρεαλιστὰς ἀκόμη ποὺ κατὰ παραγγελίαν κάνουν ὑπερρεαλισμὸν;

Ἡ *ἠθογραφία* ἔχει κατ' ἀνάγκη σχέση μὲ τὴ λαϊκὴ τέχνη, ποὺ κι' αὐτὴ πηγάζει ἀπὸ τὴ λαϊκὴ συνείδηση. Καί, νομίζω, δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ γνησιώτερη ἠθογραφία ἀπὸ κείνη ποὺ γεννιέται αὐθόρμητα στὸ νοῦ ἑνὸς προικισμένου ἀτόμου ἀπὸ τὶς ἀπειρες προσωπικὲς του ἀναμνήσεις. Γιατὶ τότε, τὸ ἀπλὸ καὶ ξερὸ γεγονός παίρνει συγκίνηση καὶ ζωὴ ἀπὸ τὴ ἴδια συγκίνηση καὶ τὴ ζωὴ ἐκείνου ποὺ τὸ ἀφηγεῖται καὶ ποὺ τὸ ἔζησε. Χρειάζεται λοιπὸν πρῶτα πρῶτα αἴσθημα καὶ ἀγάπη ἢ ἠθογραφία, γιὰ νὰ φθάσει στὴν τέλεια αὐτὴ μορφή ὅπου τὴν ἔφερε ἕνας Παπαδιαμάντης καὶ τώρα ἕνας Παπαχριστοδούλου στὰ διηγήματά του.

Χωρὶς τὰ διηγήματα αὐτά, τὰ ἔθιμα τοῦ τόπου του, τὰ λόγια καὶ τα φερσίματα τῶν συμπατριωτῶν του, θὰ ἔμεναν γιὰ πάντα θαμμένα ὄχι τόσο κάτω ἀπὸ τὴ δυστυχία καὶ τὰ ἐρείπια τῆς Θρά-

κης, ὅσο κάτω ἀπὸ τὴ λησιμονιὰ καὶ τὴν ἀδιαφορία τῶν ἰδίων τῶν ἑαυτῶν μας.

Καὶ ὅμως μᾶς ἦταν ἀπαραίτητα νὰ τὰ ξαίρουμε, γιατί αὐτὰ ἀπαρτίζουν ἓνα ἀπειροστὸ μέρος τῆς *Ἑλληνικῆς Παραδόσεως*, πὸν ἀπ' αὐτὴν καὶ μόνον θὰ διαμορφωθῆ ἴσως κάποτε ἡ νέα «ἐλληνική» τέχνη, ὁ νέος «ἐλληνικὸς» πολιτισμὸς, πὸν ἄλλοι τὸν περιμένουν ἀπὸ μιὰ ἄψυχη καὶ ἀντιπνευματικὴ μίμηση, ὅπως ὁ ἀκαδημαϊσμὸς, πὸν ἐνσαρκώνει ἀκριβῶς τὴν κατ' ἔξοχὴν ἀντιελληνικὴ ἀντίληψη τῆς ζωῆς καὶ ἐπομένως τῆς τέχνης.

Μὲ τὶς ἠθογραφίαις του, καθὼς καὶ μὲ τὴν πολύτιμη ἐργασία του στὸ «Ἄρχεῖο τοῦ Θρακικοῦ λαογραφικοῦ καὶ γλωσσικοῦ θησαυροῦ» ὁ Π. Παπαχριστοδοῦλου προσφέρει λοιπὸν μιὰ πραγματικὴ ἐθνικὴ ὑπηρεσία. Τὸ ἔργον του ἀπευθύνεται εἰς τὸ μέλλον ὅσο καὶ εἰς τὸ παρόν.

N. XATZH-KYPIAKOS ΓΚΙΚΑΣ